مافی کۆمایەتییەکان لە نێوان ڕیسا شارستانییەکان و مونا چۆمانی.. عەلی مەحمود محەمەد

یاسای پێشووی هەڵبژاردنی کوردستان یەکێك بوو لە یاسا باشە دگمەنەکانی جیهان, کۆپیەکی یاسای هەڵبژاردنی هەرێندا بوو, بەڵام بە هەموار کردنەوەو گۆڕانی بە چەند بازنەیی تەکدرا, هەشتا دەتوانین بڵێین باشە, وەلە هەڵبژاردنی هەرێمی کردستان لە پراتیکدا خراپترین هەڵبژاردن بوو بەهۆی نەبوونی سنورێك بە ڕێی پارە لە هەڵبژاردن لە نەبوونی سنووری لانی زۆری خەرجکردن و بەکارهێنانی پارەی سیاسی و پارەی بیانی, ئیستغلال کردنی کەتای کۆمایەتییەکان لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە, ڕاگەیاندنی ئەنجامی هەڵبژاردنی پێش وەخت پێش هەڵبژاردنی گشتی, نەبوونی لیستی باشی دەنگدەران و ….لە هیندستان هەڵبژاردن 42 ڕۆژی خایاند دەست لە فەرمەك نەدرا تا کەتایی هەموو پەکەوە ژمەردران و ڕاگەیەنران, کەچی لە کوردستان پەلیسەك دەنگە دات یەکسەر بڕاو دەکرێتەوە کە کاریگەری لەسەر ڕەوتی دەنگدان دادەنێت, لە کوردستان یاسا باشەکە خراپکرا, پراتیکە خراپەکانی هەڵبژاردن لە جێگای خەیان مان.

مافی کۆمیاتییەکان

ئەوەندەی سیاسی و ڕۆشنبیرانی کورد لەکەینەوەو نموونەیان لەسەر مافی نەتەوەکانی گەلانی جیهان خوێندەتەوەو بە نموونە لە نووسین و لەدوانەکانیان هێناویانەتەوە نموونەی لە ناو گەلانی ژێردەستدا نییە, لەو نموونانەشەوە بە خەیان بە دوای چاکترینەدا دەگەڕان, ئەمەش مافی هەر گەلەکە داوای زەرترین ماف بە خەی بکات و هەوڵی کەتایی هێنان بە ستەم و ژێر دەستی بدات, هەموو ئەوانەشی لە خەتی پارتە سیاسییەکان و بزاوتەکانیان لایان داوە, لە گەڵ دەوڵەتی نەتەوەی سەردەست ڕەك کەوتوونە بە جاش و خائین ناوزەد کراون و دراونەتە قەڵەم, ئەگەر هەر چی دەست کەوتەکیشیان هەبووبێت, ڕەکیش ئەوانە جاش بوونە.

دوای ڕاپەڕینی ساڵی 1991 کورد دەسەڵاتەکی خەجێی دامەزراند, یەکەم هەنگاو دەبوایە شوێنەوارەکانی بەعسی بسڕایەتەوە, بەڵام دەسەڵاتدارانی کوردستان شوێن پێی بەعسیان هەڵگرتەوە لە مامەڵە لە گەڵ پەك هاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان, کەوتنە کین و دروستکردنی پارتی کارتۆنی لە چێشنی دیموکرات و شەشگۆڕانە کارتۆنییەکەی

بەغداو مەجلس تەشریعی و تەنفیزییەکە لە کەسانێك کە جێگای پەسەندی ئەو نەتەوەو پێکهاتانە نین و نوێنەرایەتییان ناکەن, ئەمە بووە دیاردە.

هەڵبژاردنی ئەمجارە
سەرەتا ینك داوای دەکرد لیستی ناوی دەنگدەرانی کەتاکان جیا بێت, خەیان دەنگ بە خەیان بدەن, نوێنەرانی راستەقینەی خەیان هەڵبژێرن, ئەمە داوایەکی ڕەوا بوو. دەبوایە کەتا کاکەیی و ئەزیدی و پێك هاتەکانی دیکەشی بگرتایەتەوە, ئەوانیش نوێنەرانی خەیان هەبووایە لە پەرلەمان.
پێکهاتەکان لە زەر پوازدا دەژین, بە پێی چێی دانیشتوانەکانیان کورسییەکانیان دابەش بکرابایا, نێك دوو بە سێ بەسەر پارتی و یەکێتی وێك کورسییەکانی پەرلەمان دابەش بکرابایان, لە کاتێك لە سلەمانی 64 خەزانی کریستان هەیە, کورسییەکانیان وێك دهێك و هەولێرە کە لە هەر یەکێی هەزاران بە دەیان هەزار دەنگدەری لێیە, دەکرا بە پێکهاتەکان کوردستان یێك بازنە بووایە, هەرچەندە یێك بازنەیی بە هەموو کوردستان زەر دیموکراسیانەتر بوو.

با سەیری ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی کەتاکان بکەین, بزانین چ مەهزەلەیێك کراوە.
لە دهێك بە کورسییەکی کەتای کریستان 8 کاندی هەبوو, کەی گشتی 7050 دەنگیان هەنایەوە, لە کاتێکدا پارتە کریستانەکان بایکەتی هەڵبژاردنیان کردبوو, کاندیدەکەی پارتی بە ناوی جیمس حیسدە هیدە داود 5533 دەنگی هەنایەوە, ولیم بنیامین شلیمەن دووەم کاندید خاوەند 1199 دەنگە , ژمارەکان ئەوەندە ڕەکن دەڵێی یاری بینگەیە, واتا کاندیدەکەی پارتی بە تەنها 78%ی دەنگەکانی بە دەست هەناوە.
لە شاری سلەمانی 3 کریستان خەیان کاندید کرد, 6657 دەنگیان هەنایەوە, کاندیدی حەشدی بابلیون دانا ئامانج نەجیب شەمعون 6200 دەنگی برد, واتا 93%ی دەنگی کریستانەکان چوارتای برد لە کاتێکدا حەشدی بابلیون یێك کەسیشی لە سلەمانی نییە, بە خەی هەموو پارەزگای سلەمانی 125دەنگی کریستانی هەیە، ئەوانیش زەریان دەنگیان بە سامان داوە نێك ئامانج, کەچی سامان جەمیل بیا کەریم تەنها 73 دەنگی کریستانی بە دەست هەناوە, بەمەش دەنگی کریستانەکان سلەمانی 5300% زیادی کردووە.
لە پارەزگای سلەمانی تورکمانیش 6 کاندیدیان هەبوو, کەی گشتی 7098 دەنگیان هەناوەتەوە, لەوانە نەجدەت نوری محەمەد عەرەب بە تەنها 5660 دەنگی هەناوەتەوە, لەسەر تەوجیهاتی وەستا ڕەسوە .

کەچی سەرگین مصطفح الدین عەلی عەباس کاندیدی بەرەی تورکمانی تەنها 505 دەنگی هێناوە, کە زۆربەی تورکمانەکان کفری کە کەمتر لە 2000 دەنگیان هەیە دەنگیان بەو داوە, کەچی سەیرە.
واتا کاندیدەکەی وەستا رەسوڵ1120%ی کاندیدی بەرەی تورکمانی دەنگی هێناوەتەوە, چاکترە لە داهاتوو تووركمانەکان بەرەی وەستا رەسوڵیش پێك بهێنن بە خەیان" دەنگەکەی وەستا رەسوڵ بەاو کرایەوە".
لە هەولێر کریستانەکان 7 کاندیدیان هەبوو, کەی گشتی 7458 دەنگیان هێناوەتەوە, لەوانە رامی نوری عودیش دانیال کاندیدی پارتی 5752 دەنگی هێناوەتەوە, واتا 77%ی دەنگەکان بە کاندیدەکەی پارتی بووە.
هەر لە شاری هەولێر تورکمانەکانیش 14 کاندیدیان هەبوو, کەی گشتی 5236 دەنگیان هێناوەتەوە, مونا نەبی نادر عەبدوڵا ناسراو بە مونا قەهوەچی بە تەنها 3664 دەنگی هێناوەتەوە , واتا 70%ی کەی دەنگەکان.
بەرەی تورکمانی لە هەولێر لە گشتی لیستی هەبوو, بەڵام تەنها 1725 دەنگی هێنایەوە, واتا مونا چەمانی 212%ی دەنگی بەرەی تورکمانی هێناوەتەوە.

مونا و رێیان دوو نموونەی خراپ بە مافی پێکهاتەکان

چەن بەعس بە دوای نموونە ناشرینەکانی کەمپەگای کوردی دەگەڵا بە جاشایەتی لە سەرەك خەڵ و خەڵکانی لاوازو دواکەوتوو, بە هەمان شێوە پارتی و یەکێتی هەمان نموونە دووبارە دەکەنەوە, ناهێڵن پێك هاتەکان نوێنەری راستەقینەی خەیان هەڵبژێرن, بەو لەشاوە دەنگەی ناو هەزە چەکدارە کەنترۆڵکراوەکان هەیانە رەوتی دەنگدانەکانی ناو پێکهاتەکان بە قازانجی کاندیدەکانیان دەگۆڕن.
مونا قەهوەچی لە پارتییەکان پارتیترە, بە سیەم خول بە دەنگی زۆرەقانی دەبێتە پەرلەمانتار, لە ماوەی کارەکەری هەیە و سەر بە هەویە شوی کردووە, خەی و هاوسەرکەی سەرەك و جەگری سەرەکی پارتی ئیسلاحی تورکمانین, لە هەموو خولەکانی هەڵبژاردن دەنگی یەکەمی ناو لیستی تورکمانەکان بووە بە دەنگی زۆرەقانی.
هەرچی رێیان کلدانییە, سەرەکی حەشدی کلدانییە, بە دەنگی حەشدی شەعبی و یەکێتی زەرینەی کورسی کریستانەکانی بە خەی بردووە, دوای کەرکووك لە سلەمانیش لە رەگای یەکێتییەوە کورسییەکی برد, پەی دەچێت دادگای فیدراڵی تەنها لەبەر شێخ رێیان وەك شیعەکان ناویان لە ناوە, کورسییەکی کەتایان بە 64 خەزانە کریستانەکەی سلەمانی تەرخان کردبێت.
رێیان کلدانی بە بنەچە کریستانەو خەڵکی قوشە لە پارێزگای موسڵ,

بەڵام دانیشتووی شاری سەدر لە بەغدا, سەرکی کۆتیبەی بابلیون, لە رێکەوتی 18-7-2019 ەوە ناوی لە ریزی لیستی سزادراوانی یاسای ماغنیستی ئەمریکادایە بەهەی گەندەڵی و داگیرکردن و فرۆشتنی زەوی هاوولاتیان لە دەشتی موسڵ و پاڵاماردانی ئافرەتان و پێشێلکردنی مافی مرۆڤ , ئەو دژە ئیسلامی سونیە تا ئاستی راستیزم, لە موسڵ وەحشیانە لە گەڵ پێکهاتەی سونە مامەڵەی کردووە, یەکێك لە نزیکەکانی قاسم سلەمانی و مەهدی موهەندیس بووە, پێشتر لە سوپای مەهدی بووە, بەهەی ژنخوازییەوە بووە بە موسڵمانی شیعە, 4 پەرلەمانتارەکەی لە کۆتای کریستان بە هەمان شێوەی کاندیدەکەی سلەمانی و کەرکووك دەرچوونە, چاودێرانی کریستان پێیان وایە تەنها 10%ی کریستانەکان دەنگیان بە لیستەکەی داوە, بە فێڵ و دەنگی حەشدی شەعبی کورسی کریستانەکانی بە خۆی بردووە.
کەنیسەکانی کریستانەکان بە بۆری خۆیان لە کۆتیبەکەی راگەیاندووە, بە تایبەتیش ململانێی توندی لە گەڵ پەتریرك لویس روفائیل ساکۆ پەتریرکی کلدانی عێراق و جیهان هەیە, هەر لە بەر ڕێیان لە رێکەوتی 3-7-2023 بە مەرسومی سەرۆك کۆماری کشاندەوە کە دە ساڵ پێشتر لە سەردەمی تاڵەبانی دەرچوو بوو بە ئاوێی سەرپەرشتی ئاوقافەکانی بکات, کە ڕێیان چاوی لە سەریەتی مەرسوم دەربچێت ڕێیان سالم داود بکات سەرپەرشتی وەقفی کەنیسە کە خاوەند موڵکێکی زۆرن, چۆن خۆشکێکی کردووە بە پەرلەمانتار و خۆشکەکەی تریشی کردووە بە بەرپرسی دارایی, ساکە لە ئاستی کاردینادایە, لە دوای پاپا دووەم پێستە لەناو کاسولیکەکان جیهان.
بەم شێوەیە دەبینین نەتەوەیەکی بن دەست بەم شێوەیە مافی نەتەوە بندەستەکان خۆی چارسەر دەکات, دوا تەرزی چارسەری نەتەوەیی لە نیشتمانەکدا خۆی وەاتەکەی دابەشی چوار پارچە کراوە, لە لایەن دوو هێزی سیاسییەوە لە زووکەوە ناو نراون بیبسی و کۆلا.

پاوانخوازی ئێران لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا، حەشدی شەعبی

نموونە.. ڕەوا حەمەجان

لە دوای بە سەرکەوتن گەشتنی شەرشی گەلانی ئێران گروپێکی ئایینی تووندڕەو سواری شەپۆلی شورشەکە بوون و لە ڕێڕەوە شەرشگێڕیکەیان لادا، بەگژرانەوەی خومەینی بە تەهران هیواش هیواش هەرچی گروپ و دەستەی ئیسلامی تووندڕەوی ئێران هەیە لە دەوری خۆی کۆکردەوە، کاتێك هەستی کرد تەواو بەهێز بووە بتەواوەتی دەستی گرت بە سەر شەرشەکەدا و کۆنترۆڵی تەواوی ئێرانی کرد، هەر بەمشێوە نەوەستا بەکۆکوماری ئیسلامی ئێرانی ڕاگەیاند و تەواوی وڵاتی خستەژێر حوکمی ئیسلامیەوە.

یەکێك لە بەرنامەکانی خومەینی سیاسەتی ناردنەدەرەوەی شەرش بوو، بە وڵاتانی دراوسێی، بتایبەتی ئەو وڵاتانەی کە شیعەی تێدا دەژێت، یەکەم وڵاتیش عێراق بوو کە بەر ناردنەدەرەوەی شەرشی ئیسلامی کەوت.

کوماری ئیسلامی بە شۆڕێك ڕەگ و ریشەیان لە عێراق داکوتیوە لە پاش ڕووخانی ڕژێمی سەدام شیعەی عێراق بە تەواوەتی دەستیانگرت بە سەر حوکمدا.

دوابەدوای هاتنی داعش و داگیرکردنی چەندین گەورەشاری عێراق، ئێران هەستا بچەکدارکردنی شیعەکانی عێراق لە شێوەی میلشیادا لەژێر ناوی (حەشدی شەعبی)، ئەم گروپە لە دەرەوەی دەسەڵاتی حکومەتی عێراق هەڵسوکەوت دەکەن و ڕاستەوخۆ لە ئێرانەوە ڕێنمایان بە دەت.

پاش تێکشکاندنی داعش بە هاوکاری هاوپەیمانی نێودەوڵەتی دژی بە داعش، حەشدی شەعبی وەك هەزیکی میلیشیایی بە تەواوەتی دەستی گرت بە سەر ئەو ناوچە سوونە نشینانەی عێراقداکە تازە لە دەستی داعش ڕزگارکرابوون، پاش ئەوە حەشد دەرەشتە ناو هەرشارێکی ڕزگاربوو لە دەست داعش، حەشدی شەعبی هەڵدەستا بە ڕشبگیری و ئازاردان و وێرانکردن و تانانەت کوشتنی سەدان کەس، خەڵك دەخێش بوون بەوەی گوایە ڕزگاریان بووە لە دەستی تیرۆرستانی داعش بە ئاگابوون لەوەی کە دووبارە کەتوونەتە ژێر دەستی گروپێکی تری لە یاسا دەرچوو کە کەمێك لە داعش جیاوازترە، سەدان نموونەی کردەوەی کوشتن و گرتن و ڕاودوونان هەیە لەم باریەوە بە نموونە: تەنها لە ناو موسڵدا حەشدی شەعبی (2500)خەڵکی مەدەنی گولەبارانکردووە لە (3)ڕۆژی یەکەمی دەرپراندنی داعشدا، هاوڵاتی (فوزیە جواد حامد) لە چاوپێکەوتنێکیدا دەڵێت: لە دوای دەستبەسەرکردنی هاوسەرم(حەسەن فەتاح موحەمەد) و (3) کوڕم لە لاین حەشدی شەعبیەوە هەتا ئێستا

چارەنووسی هاوسەر و کوڕەکانم دیار نیە و نازانم، بە هەر کوە دەڕۆم دڵنیا نیە.
لە شاری تکریت سەدان کەس هەتا ئیستا لە زیندانە نهێنیەکانی حەشدی شەعبیدان ئەمە جگەلەوەی چارەنووسی سەدان کەس تا ئێستا نادیارە و کەس نازانێت لە ژیان ماون یان کوژراون، هاوڕاتی (رزوان خلف) دەڵێت: لە پێش چاوی خۆم براکەم گولەباران کرا لە تکریت لە لایەن میلیشیاکانی حەشدەوە.
تەنها لە شاری دووزخورماتوو زیاتر لە (10) هەزار کوردی شارەکە ئاوارەبوونە لە دوای ئەوەی هێزەکانی حەشدی شەعبی دەستیانگرت بە سەر شارەکەیاندا و ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ شارەکەیان، ڕۆژانە هەڕەشە لە خەڵك دەکرێت، هاوڕاتیکی خەڵکی دووز بۆناوی (هاوبەش موحەمەد ئەحمەد) پاش ئەوەی باوك و دایکی لە لایەن حەشدی شەعبیەوە دەگیرێن دوای ماوەیەکیش برایەکی بۆ ناوی (هاوکار موحەمەد ئەحمەد) لە لایەن حەشدەوە دەکوژرێت، ئەم کارەساتە ماوەڕانیەی کە بەسەر باوك و دایك و براکەی (هاوبەش موحەمەد ئەحمەد)دا هات وا دەکات کە پێویست بێت بە هێزەکانی خۆبەخش لە شارەکەی کە هێزکن ڕووبەرووی حەشد دەوستنەوە پاش ماوەیەك (هاوبەش موحەمەد ئەحمەد) بریندار دەبێت، دواتر بۆناچاری دووزخورماتوو بجێدەهێڵێت و ڕوودەکاتە وڵاتانی ئەورووپا.
حەشدی شەعبی بەتەواوەتی حاکمی فەرمیە لە عێراقدا وەك حکومەت لە ناو حکومەت کار دەکات هاوشێوەی حیزب اللە لوبنان. هەر بۆیە زۆر گرنگە بە نێوەیەکگرتووەکان و دامودەزگاکانی مافی مرۆڤ بە دەنگ نەبن لە ئاست ئەو ماوەڕانیەی حەشد هێناویەتی بە سەر گەلانی عێراقدا.

نامەکانم.. 3 و 4.. شەماڵ بارەوانی

نامەی سێیەم

ئازیزەکەم، جاران بابایەکی بەوادار بووم و دنیایەک خۆن و خیاڵم لەسەر مەتافیزیکا دەنابوو، ئەفسووس! دواتر هەموویان بوون بە

تراویلکە و دانەدانەیان وەک دیواری لە لمدروستکراو لەبەر چاوەکانم هەمان. دەیان دنیایەکی تر هەیە و پێیتی لە عەدالەت و حەری و شەراب! دنیام ئەگەر مرۆڤی تێدا بێت دیسان وەرانکاریی و خۆپەرستیی دەستپێدەکاتەوە و مرۆڤکان گوو لەوەش دەکەن. ئازیزی من، وەکو چۆن ئەرە هەرگیز ئاو هەسارەیە نابێت کە مرۆڤ بتوانێت تێیدا بحەستێتەوە. بەواناکەم شوێنێکی تر و هەسارەیەکی تریش هەبێت مرۆڤی کامڵی تێدا بدۆزینەوە. کەواتا با چیتر بەو جۆرە وەهم و وێنە و خەیاڵانە خەمان و هیچ کەسێکی تر فریو نەدەین. مەبەستم مژدەی بەهەشتێکی تری بەڵێنپێدراو بە هیچ کەسێک نەدەین. با ئاوەشت پێ بڵێم، هاستە من کەسێکی ئەتایست* نیم، وەڵە لێتی ناشارمەوە کە بابایەکی ئاگنۆستیکم* مەبەستم نازانمگەرام. هاستە کاهینی پەرستگاکەی گەورەکەمان هەموو ڕۆژێک بە دەنگێکی گە و جاسکەر و ناخۆش دەڵێت: هەزێکی باڵا هەیە و گەردوون و هەموو شتێک بەڵگەوەدەبات. لە هاستیدا من لەوە دنیا نیم و هیچی وای لە بارەوە نازانم. مەبەستم ئاو هەزیە کە کاهینەکە باسی لەوە دەکات. گوتم من نازانمگەرام. مەبەستم بابایەکی گومانگەرام و گومانم لە هەموو شتێک هەیە.

---

*مرۆڤی ئەتایست(Atheist)- بەباوەڕ، باوەڕی بە هیچ شتێکی مێتافیزیکی نییە و بیرکەی: خودا، ئاین و پێامبەرێتی بەتاواوی ڕەت دەکاتەوە.
*ئاگنۆستیسیزم(agnosticism)مەزهەبێکی فەلسەفییە و هەڵگرانی ئاو بیروباوەڕە دەربارەی بوون یان نەبوونی خودا چەمکی(نازانم) بەکاردێنن و به کوردی پێیان دەگوترێت: نازانمگەراکان.

نامەی چوارەم

ئازیزەکەم، "لەدایکبوونمان گەورەترین خسارەتمان بوو. منیش وەکو تۆ لەگەڵ دەخێکدا دەجەنگم کە نەبوون منی تێدا فڕێ داوە."* ئازیزەکەم، من لە کۆشکێکی تاواو کافکاییەدام* و جگە لە قەڵەقیەکانم، هەست بە هیچی تر ناکەم. ڕەنگە ئاوانی تر هەستی پێ نەکەن. مەبەستم قەڵەقیەکانمە. جا ئاوان هەست بەچی دەکەن؟ ئازیزەکەم، تەش وەکو من، هەر کاتێک هەستت بە دڵتەنگیی کرد، هاوە دە گوێ لە مۆزیک بگرە و لە سەگ نزیک بەوە، دنیام ئاوە زۆر باش دەبێ بێت. پێکەک شەرابیشت هەبێت خراپ نییە. من بۆ ڕۆگایە لە قەبارەی خەمەکانم کەم دەکەمەوە و ئازارەکانم سڕ دەکەم. ئازیزەکەم، سەردەم سەردەمی دڵداوکێ و خەمەکییە، مرۆڤایەتی لە

قیراندایە. مرۆڤە هۆشیارەکان هەموویان لە خەم و ئازاری قووڵدا دەژین. ئەگەر بتوانە خۆت بیت و لە هیچ کەسی تر نەچیت، دەبە بەرگی دوورکەوتنەوەی ئەوانی تر بگریت. بەڵام، دەبە خۆت لەگەڵ تەنیایيدا ابنیت. بەڵێ تەنیایی.

---

*با فەلسەفییانە بیر بکەینەوە" ئەو25" بیرمەندی ژیانی ئەمیان گەی"، عەلی حوسێن، وەرگێڕانی: ئازاد بەرزنجی، چاپی یەکەم، ل ٢٦٢.
*ماننووس و چیرکنووسی چیکی(فرانتس کافکا -٣ی تەممووزی ١٨٨٣ – ٣ی حوزەیرانی ١٩٢٤) کاراکتەر و پاڵەوانی چیرۆک و ماناکانی زیاتر مرۆڤی گۆشەگیرن و لە قەڵەقدا دەژین. ئیدیمی(کافکایی)ش زیاتر بە دەخکی پە لە بەمانایی، دەڵاوکە و کابووساوی بەکاردێت.

دابەشکردن بەسەر سفر!.. عەباس ئیسماعیل حەمەد

بە خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

AbasEsmailHamadDownload

دیدار لەگەڵ نووسەری ئەدەبی مناڵان عەلی حەمە ڕەشید.. هەڤپەیڤین – کامەران حاجی

ئەلیاس

نووسەرعەلی حەمە رەشید:ئەو بابەتانەی کە دەیان نووسم پەروەردەیین و باسی خەشویستی باوك و دایك و خزان و مامۆستا و گوێ و پێپولێ و خەرو هەور و باران و خاك و نیشتمان دەکەن
نووسەرعەلی حەمە رەشید: ئەدەبی منداڵان بە هەموو ژانرەکانیەوە جیاوازە و تایبەتمەندی خۆی هەیە
نووسەری بواری ئەدەبی منداڵان عەلی حەمەڕەشید ڕەزا ناسراوە(عەلی حەمەڕەشید بەرزنجەیی) یەکێکە لەونووسەرانەی کە شوێن پەنجەی لەنێوئەدەبی منداڵان دیارە لە ساڵانی هەشتاکان دەستی بەکاری نووسین کردوە لە بواری منداڵان خاوەنی زیاتر لە(28) کتێبە لەو بوارەدا وە چەندین کتێبشی ئامادەیە بە چاپ .. هەندێ لە هەنراوەکانی بوونەتە میتۆد نەوپڕگرامەکانی قوناغەکانی خوێندن هەروەها چەندین لە هەنراکانی کراوەن بە سروود وگۆرانی.. بە زیاتر ئاشنا بوون بەکارەکانی بەچەند پرسیارێك بەسەرمان کردوە .
هەڤپەیڤین – کامەران حاجی ئەلیاس

*هەموو شتێك سەرەتایەکی هەیە بەرزتان چەن تەکەڕ بەجیهانی ئەدەبی منداڵان بوون؟

- من هەر لە منداڵییەوە بەهەی ئەو ژینگەیەی کەتێیدا پەروەردە بووم و ژیاوم حەزم بە خوێندنەوە کردووە،چونکە لەماڵی ئێمەدا دیوانی شاعیران و گۆڤار و ڕۆژنامەی ئەو کاتە هەبوو، کە برا گەورەکەم دەیکڕین و دەیخوێندنەوە.چونکە خوێندەرێکی باشبووە،هەنراوەشی دەنووسی. کە چاوم کردوەو فەری خوێندنەوە بووم هەر لە پەلی چوارەمی بنەڕەتییەوە ئەوانەم دەخوێندەوە و لە قوتابخانەشدا قوتابییەکی زیرەك بووم ،بیرمە لەپەلی دووەمی بنەڕەتیدا بووم لە تاقیکردنەوەی کۆتایی ساڵدا مامۆستاکەم دەیزانی کە توانای نووسینم زۆر باشە و خەتم جوانە دوو نیوە دەڤ هەنراوەی پێنووسیم کە ئەو مامۆستا بەڕێز ناوی مامۆستا(ئەبوبەکر محەمەد کەریم) بوو ،زۆر بە جوانی لەسەر تەختەکە بە تەباشیر نووسیم.ڕەزو خەشویستیم هەیە بۆی .کە دواتریش لەیەکەم بانگی نوورزدا هەر ئەومامۆستایە هەنراوەیەکی بە دانابووم کە بیخوێنمەوە، زۆر بەسەرکەوتوویی لە ئاهەنگەکەدا خوێندمەوە کە خەڵکێکی زۆری لێبوو.دواتریش لەو شانیانەدا کە بە بانگکان ئامادەیان

دەکرد لە پاڵی یەکی ناوندیدا بەشدار دەبووم و ئێستاش دەبینی،لەو کاتەوە بەهرەی نووسینم تێدا دەرکەوت و هەنراوەم دەنووسی، تەکنیکی بوونیشم بە دنیای ئەدەبی منداڵان دەگەیەنێتەوە بە یەکەم دامەزراندنم وەك مامۆستا لەساڵی ١٩٨٤ لە گوندی (مەریاس) سەر بە ناحیەی سەرچنار (بەرزنجە).لەکاتی وانە وتنەوەدا جارجار هەنراوەم بە دەوتن هەستمکرد کە منداڵان زیاتریان خۆشدەوێم و حەزیش بەوانەکەم دەکەن، بۆیە لەوەوە دەستمکرد بە هەنراوە نووسین کە نیشان هاوێکانم دەدا بەڵایانەوە پەسەند بوو هەندێکیان دەیان نووسی و ئەوانیش بە قوتابیەکانیان دەوت، وردە وردە هەنراوەکان زیادیان کرد و یەکەم هەنراوەشم لە ساڵی ١٩٨٥ دا لە ڕۆژنامەی(هاوکاری) دا بڵاوکردەوە کە بە منداڵان بوو. ئیتر دوای ئەو هەنراوەی تریشم دەنارد و بڵاویان دەکردەوە، دوای ڕاپەڕینیش لەگەڵ ئەوەی کە زیاتر لە ئەدەبی منداڵان گەیشتم لەگەڵی خوێندنەوە هەوڵمدا کە بیانکەم بە کتێب،دوای ئەوە کەمێك کتێبم بە منداڵان بچاپ گەیاند و هەر گەڕەکیش بە منداڵان دەربچووایە لە هەر شوێنکی کوردستان بابێتم بە دەناردن و بڵاویان دەکردەوە.

*گومانی تێدانییە ئەدەبی منداڵان جیاوازە لەگەڵ ئەدەبەکانی تر بەچوونی ئەوە ئەو جیاوازییانە چین؟ پێتان وایە نووسین لە بواری منداڵان کارێکی زەحمەت بێت؟

- بۆیە ئەدەبی منداڵان بە هەموو ژانرەکانیەوە هەنراوە،چیرۆك،ئەپەرێت، شانۆیی،ڕۆمان، سیناریۆ.. جیاوازە و تایبەتمەندی خۆی هەیە.لە ئەدەبی منداڵاندا لەگەڵ ئەوەی کە نووسەر دەبێت خاوەن بەهرە بێت، پێویستە وشەکان سەر بە فەرهەنگی منداڵ بن،دووربن لە وشە و دەستەواژەی زبر و نەگونجاو و ناپەروەردەیی، وشەی نامۆیان زۆر تێدا نەبێت ،کۆتاییەکی هیوا بەخشیان هەبێت،گرنگی بدرێت بە مرۆڤدۆستی و ژینگە دۆستی و ئاشتی و خۆشویستی بە خەڵزان و خاك و نیشتمان، نووسەر شارەزای سایکۆلۆژیای منداڵ بێت و بزانێت بە کام قۆناغی تەمەن بابەتێکی دەنووسێت،دووربن لە وشەی (خوێن، مردن، کوشتن، خنکان، سەربڕین.....) تا کاریگەری نەرێنی لەسەر دەروونی منداڵ دروست نەکات،ڕۆچاوکردنی ئەم سەردەمە کە چی دەخوازێت تا بکرێتە ناونیشان و ناوەرۆکی ئەو بابەتەی کە دەینووسن، دوور بن لە دووپاتکردنەوە و سواوی و هەمیشە هەوڵی داهێنانی زیاتر بدات.لە هەمووی گرنگتر خۆیان

پانتاییی باش تیاندا داگیر بکات.بۆ بەشی دووەمی پرسیارکەشت دەدەم نووسین خۆی بەرپرسیارێتییە بگشتی بەڵام نووسین بۆ منداڵ بۆتایبەتی بەرپرسیارێتییەکی زۆر قورسە لە هەموو ڕوویەکەوە، چونکە ئەمە کە بۆ منداڵ دەنووسین هەر ئاسان نییە کەمەبەست وشە ڕێز بکەین و کێش و سەروایان هەبێت بەڵکو ئاوازەکانیان یان شتێك بگەیەنێت و بەڵکو چیرۆکە هەریەکێك لەو ژانرانە تایبەتمەندی خۆیان هەیە و پێویستە ئاگاداری هونەر و تەکنیکی نووسینیان بین،ئاگاداری ڕەزمان بین،ئاگاداری ئەوە بین زانیاری نادروست بۆ منداڵ نەبێت،جونکە زوو وەریدەگرن و سەینەوەی کارەکی گرانە.

*بوونی چەندین گۆڤارو ڕۆژنامەی تایبەت بۆ منداڵان تا چەند وەك پێوست لە خزمەتی منداڵان دان؟

- لەڕاستیدا دوای ڕاپەڕین کەمەبەست گۆڤاری تایبەت بۆ منداڵان لە شارەکانی کوردستاندا دەرچوون کە خزمەتێکی باشیان بۆ ڕۆژنامەگەری منداڵان و بۆ ئەدەبی منداڵان و بۆ منداڵان کردووە.بەداخەوە کە بەشێکی زۆریان ئاوا بوون و بەهۆی باری دارایەوە وەستاون،لە ئێستادا چەند گۆڤارێك ماون کە بەردەوامن .وەك ئاگادارین یەك دوو گۆڤاری نوێ لە ئامادەکاریدان کە دەربچن.بەگومان گۆڤاری منداڵان بۆجگە لەوەی کە خزمەت بۆ منداڵان دەکات خزمەتیش بۆ شاعیر و نووسەرانی بواری ئەدەبی منداڵانیش دەکات تا لەوەوە بەرهەمەکانیان بۆاوبکەنەوە و زیاتر بناسرێن.

*بۆ بۆچوونی ئەوە،نووسەرانی بواری منداڵان لە کوردستان لە چ ئاستێك دان؟ ئایا کاریگەریان هەبووە لەسەر هۆشیارکردنەوەی منداڵان؟

- بەخۆشحاڵییەوە لە ئێستادا کەمەبەست نووسەر و شاعیری دڵسۆز و خەمخۆری بواری ئەدەبی منداڵان لە کوردستاندا کار بۆ منداڵان دەکەن و پێکەوە توانیویانە تا ڕادەیەك کە ئەدەبی منداڵان لەو چاڵە بەستوویەی تێیدا بوو ڕزگار بکەن، دەبێت ئەوەش بزانین کە ئەدەبی منداڵانی ئەمە هەروەکو ئەدەبی منداڵانی وڵاتانی درواسەمان هەنگاوی باشی ناوە ،هەموو ئەو نووسینانەش لە هەر ژانرێکدا بن کاریگەری خۆیان هەبووە و هەیە لەسەر هۆشیارکردنەوەی منداڵان.بەڵام لێرەدا حەزدەکەم باسی ئەوە بکەم کە تیراژی ئەو کتێب و نامیلکە و گۆڤارانە زۆر کەمن لەبەر باری دارایی کە زۆرجار تیراژیان(٥٠٠)

نوسخەیە کە لە ڕاستیدا وەک پێشتر باسمکردووە لە دیداری ترمدا بۆشی منداڵانی چەند قوتابخانەیەک ناکات کە خۆی بە هەموو منداڵانی کوردستان نووسران.
*نووسینەکانی بەرزەزت تایبەتن بە قۆناغێکی دیارکراوی منداڵان؟ یاخود گشتگیرە؟

- هونراوە و چیرۆک و ئەپەرەت و جارجاریش شانۆیی دەنووسم.زیاتر نووسینەکانم بۆ منداڵانی باخچەی منداڵان و بازنەی یەک و بازنەی دوو،هەندێکجاریش بۆ بازنەی سێ دەبن بۆنام بەکەمی. لەگەڵ ئەوەشدا من بۆ هەموو منداڵانی کورد دەنووسم.بۆیە دەتوانم بڵێم گشتگیرە.
*ئەو بابەتە چین کەزیاتر لە نووسینەکانت فۆکسی دەخەیتە سەری؟

- من ساڵانێکی زۆر مامۆستا بووم و ئێستاش سەرپەرشتیاری پەروەردەییەم،زۆری ئەو بابەتانەی کە دەیان نووسم پەروەردەیین و باسی خۆشەویستی باوک و دایک و خێزان و مامۆستا و گوڵ و پەپوولە و خۆر هەور و باران و خاک و نیشتمان دەکەن و پەیامی مرۆڤدۆستی و ژینگەدۆستی و ئاشتی لەخۆ دەگرن. بۆها جوانەکان تێدایە، هونراوە و چیرۆک و ئەپەرەت و جارجاریش شانۆیین، بۆ هەموو منداڵانی کورد دەنووسم.
*بەرزتان خاوەنی چەندین کتێبن لە هەردوو بواری هونراوە وچیرۆک پێشوازی بەگشتی و بۆ تایبەتیش منداڵان لەو بارەمانە چۆن دەبینیت؟

- من تا ئێستا کەمێک بارەمم بۆ منداڵان چاپکردووە کە هونراوە و چیرۆک و شانۆیی و ئەپەرتن،لایەن منداڵانەوە پێشوازییەکی باشیان لێکراون،هەروەها لایەن ئاوازدانەرانیشەوە ئەوانەی کە کار بۆ منداڵان دەکەن زۆرترین هونراوەم ئاوازیان بۆ دانراوە و کراون بۆ گۆرانی کە زیاتر لە (٣٠٠) هونراوەن،هەروەها ئەو ئەپەرتانەش کە نووسیومن لە باخچەکانی منداڵاندا کاریان لەسەر کراوە و نمایش کران. ئەو ئاواز دانەرانەی کاریان لەسەر هونراوەکانم کردووە زۆرن کە ناتوانم ناوی هەمویان بهێنم، هونراوەشم هەیە لە ئاوازێک زیاتری بۆ دانراوە.
یەکەم هونەرمەندیش کە ئاوازی بۆ یەکەم هونراوەی من دانا هاوڕێی هونەرمەند (سەلام حەمادی) بوو، هەروەها هاوڕێی

هونەرمەند مامۆستا(سالار عەبدوڵا) ئاوازی بۆ زۆرترین هەڵبەستەکانی من داناوە . تیپی هونەری منداڵانی سلێمانیش بە سەرپەرشتی هاوڕێی هونەرمەند مامۆستا(مەفەق عارف لهەنی) کاریان لەسەر بەشێکی زۆر لە هەڵبەستەکانم کردووە.

*بوونی پێخنە و پێخنەگر لە هەموو بوارێك دا گرنگە، ئایا ئێمە ڕەخنەگرمان لە بواری منداڵان دا هەیە ئەگەر هەیە چەن دڵنیایتە ڕەخنەکانیان؟

- خەی پێخنەش ژانرێکی سەربەخۆیە و ئەگەر بەشێوەیەکی ئەکادیمی و دروست و بنیاتنەرانە بێت ئەوە زۆر باشە و دەبێتە هەی هەڵسەنگاندن و بۆڕوپێشچوونی ئەدەب بەگشتی و ئەدەبی منداڵان بەتایبەتی ،لە ئێستادا پێخنە لە بواری ئەدەبی منداڵاندا هەیە بەس لە پێنجەکانی دەست تێپێ ناکات ، ئەو پێخنانەش کە بڕچاون و لە چاپنامە و گۆڤارەکاندا دەیانبینین هەندێکیان باشن و لەلایەن کەسانی شارەزاو بە تواناوە ئەنجام دراون، هەندێکیشیان وەکو پێویست نین.

*لە قوتابخانەکان تاچەند گرنگی بە وانەی هونەری دەدرێت لەو کاتەی تائێستا میتەدێکی تایبەت بە وانەکە لە قوناغەکانی خوێندن دا نییە؟

- من پێشتر بابەتێکم بەناوکردەوە بەناوی(گرنگی وانەی سرودو مۆسیقا لە قوتابخانە بنەڕەتییەکاندا) کە بە وردی باسی بوون و گرنگی ئەو وانانەم کردووە بەناو بە مەرجەك مامۆستای تایبەتی خەی بیەوێت ، وانەی هونەر و وەرزش وا لە قوتابیان دەکەن کە ئەو وزە زیادەیەی هەیانە بەشێوەیەکی دروست خاڵی ببنەوە و ئامادەبن بۆ ئەوەی وانەکانی تر بخوێنن،لەگەڵ ئەوەشدا مامۆستا و قوتابخانەیان لا خۆشویستتر دەبێت، بەهەرو تواناکانیشیان دەردەکەون و بە باشی گۆشە دەکات.وانە وتنەوە لە باخچەکانی منداڵاندا لەگەڵ چیرۆك و شانۆ و گۆرانی و میوزیکەوە دەوترێتەوە ،منداڵان بە پەرۆشەوە گوێی لەدەگرن و حەزی پەدەکەن.لە قوتابخانەشدا مامۆستایان دەتوانن بە هەندێك بابەت چیرۆك بەکاربهێنن تا قوتابیان باشتر لە وانەکە بگەن.وانەی هونەر و وەرزش دوو وانەی زۆر گرنگن هەروەکو وانەکانی تر ،چونکە لەڕاستیدا منداڵ ئەو تەڕانە ی هەر زۆر لەلا خۆشە کە یەکێك لەو وانانیان هەبێت بەمەرجەك مامۆستای شارەزا و پسپۆڕی خەی بیەوێتەوە.

*مەرجی هەنراوەی منداڵان بە ناو پەڕگرامی خوێندن دەبێت چۆن بێت وەك دەزانین ئەو هەنراوەیەکتان لە کتێبی کوردی پۆلی دووەمی بنەڕەتیدا دانراوە؟
-مامۆستای خۆشحاڵییە کە هەنراوەی(پاکوخاوێنی ژینگە) وەك باستان کرد لە کتێبی کوردی پۆلی دووەمی بنەڕەتیدا /بەرگی دووەمدا دانراوە،ئەم هەنراوەیە لەوانەیە یەکەم هەنراوە بێت کە بە ژینگە نووسراوە و کراویشە بە گەرانی کە هاوڕێی هونەرمەند مامۆستا هەژار عوسمان ئاوازی بۆ داناوە و بەسەر زاری منداڵانەوەیە،من لەماوەی پێشوودا لە(دیداری کاکەی فەلاح بە ئەدەبی منداڵان) لەکێبڕکێیەکەم پێشکەش کرد بۆناوی(بەشێك لە هەنراوەکانی ناو پەڕگرامی خوێندن،کاکەی فەلاح وەك نمونە) کە تێیدا بە ڕوونی باسی ئەوەم کردووە کە ئەو هەنراوانەی کەلە پەڕگرامی خوێندندا دادەنرێن وەك ئەوە نییە کەلە گۆڤاریان ڕۆژنامەدا بڵاودەکرێنەوە ،چونکە لەوانەیە تیراژیان کەم بێت نگۆنە دەست هەموو منداڵێك،بەڵام ئەو هەنراوانەی کە لە پەڕگرامی خوێندندا دادەنرێن دگۆنە هەموو منداڵێك لە گشت شار و شارۆچکە و گوندێك کە قوتابخانەی تێدا بێت ،بۆیە پێویستە لێژنەیەکی شارەزا و پسپۆڕ سەرپەرشتی بکات لە ڕووی هونەر و تەکنیکی نووسینەوە ،لەڕووی زمانەوە،لەڕووی دەروونییەوە، بە ئەو پەڕە بگونجێت کە بۆی دادەنرێت ،هیوا بەخش بێت،کەتایبەکی باشی هەبێت کە منداڵ چاوەڕێی دێی تر نەکات،بەئاسانی ئاوازی بۆ دابنرێت و بکرێت بە گەرانی،وشەی نەشیاو و نا پەروەردەیی تێدا نێت،دوور بێت لە زمانی ناوچەیی..

*چۆن دڵنیایتە ئەو بەرهەمانەی کە لەرو لەوە بۆ منداڵان چاپ دەکرێن؟ چی بکرێت باشە؟ پێشنیارتان چییە ؟

- ئاستە بەردەوام پەرتوك و نامیلکەی تایبەت بە منداڵان دەردەچن بەڵام دەپرسین ئایا هەموویان گونجاو و پەروەردەیین بۆ ئەوەی بخرێنە بەردەست منداڵ؟ نەخێر لە بەر ئەوەی تیراژیان کەمە وەکو پێویست ناگۆنە دەستی هەموو منداڵێك تا بیخوێنێتەوە،لەگەڵ ئەوشدا تیایاندا هەیە کە هیچ مەرجێکی تێدا نییە کە تایبەت بێت بە منداڵ .من لە دیداری تریشمدا هەمیشە ئەوەم دووپات کردۆتەوە کە منداڵ بنچینەی بنیاتنانی کەمەگەیە بۆیە پێویستە تا کەمەگەیەکی دروست بنیاتبنێین پێویستە لە منداڵەوە دەست پێبکەین،بەرهەمی باش و بەسود و

گرنگ و گونجاویان بخەینە بەردەست،کە ئەمش بە بوونی دەزگایەکی پەخش و بڵاوکردنەوەی تایبەت بە منداڵان دەبێت لەلایەن وەزارەتی ڕۆشنبیریەوە کە لیژنەیەکی پسپۆڕ و شارەزا سەرپەرشتی بکات لە هەموو بوارەکاندا ، ئەدەبی، هونەری، زمانەوانی، کلتوری، زانستی، دەروونی، منداڵ، ژینگەیی، هەر بوارێك کە ببێتە هەی ئەوەی کە باشترین و بەسودترین و گونجاوترین و سەردەمی ترین و پێشکەوتووترین بەرهەم پێشکەش بە منداڵانی کورد بکرێت. هەرچەندە پێشتر بەهەوە بەرێتی زنجیرە کتێبی منداڵان لە هەولێر و خانەی سمێرە لە سلێمانی کە سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستان بوون کەمەك بەرهەمی باشیان بەشێوەیەکی جوان بڵاو گەیاند ، بەداخەوە لەئێستادا هیچیان نەماون.

*ئەگەر بکرێت ئاماژە بە چاپکراوەکانت بکەیت، ئایا پرۆژەی نوێت هەیە؟

- ئەم بەرهەمانەم بە چاپ گەیاندووە، کە هەنراوە و چیرۆك وشانەیی و ئەپەرێتن بە منداڵان ،دوو بەرهەمیان کاری هاوبەشە لەگەڵ نووسەرانی تر. یەکێکیان بە هاوبەشی لەگەڵ دوو نووسەری تر بووە کە کەمەك چیرۆکی تایبەتن بە منداڵانی دایەنگە کە پێشتر کاری لەو شێوەیە نەکراوە. دووەمیشیان بە هاوبەشی لەگەڵ پێنج سەرپەرشتیاری پەروەردەیی دەربارەی ئامادەکانی فەرکردنە لە باخچەکانی منداڵاندا یە :

١- فەفەکە...هەنراوە...ساڵی ١٩٩٥.
٢-خەندەی ئاوات...هەنراوە..ساڵی ١٩٩٨.
٣-ئافەرین..هەنراوە..ساڵی ٢٠٠٠. پێنج جار چاپکراوەتەوە.
٤-دیاری و سەردان...چیرۆك..ساڵی ٢٠٠٤. سێ جار چاپکراوەتەوە.
٥-کەفیەن و هاوەکانی...هەنراوە...ساڵی ٢٠٠٨. دووجار چاپکراوەتەوە.
٦- سرودی کوردستان...هەنراوە...ساڵی ٢٠٠٩.
٧- هازی قوتابیەکی زیرەك...چیرۆك و هەنراوە...ساڵی ٢٠٠٩.
٨- دیاری...هەنراوە...ساڵی ٢٠١٠.
٩- بولبولەکی زیرەك...چیرۆك..وەرگێڕان لە عەرەبییەوە بۆدەستکاریکردنەوە ساڵی ٢٠١٢.دووجار چاپکراوەتەوە.
١٠ـ جۆژن...هەنراوە...ساڵی ٢٠٠٩.
١١- وانەی کوردی...چیرۆك و هەنراوە...ساڵی ٢٠١٠.
١٢- بوکەکەم بە کوردی گەرانی دەهەت...چیرۆك...ساڵی ٢٠١٣.
١٣- گەشتەکەی گوڵە...چیرۆك...ساڵی ٢٠١٣.

١٤- ئەسپ و فیل... چیرۆك...سالی ٢٠١٣.
١٥- یاریی بیركاری... چیرۆك وهونراوە...سالی ٢٠١٣.
١٦- منداڵ و فیلم كارتۆن... شانۆیی و ئۆپەرێت...سالی ٢٠١٣.
١٧- چنار و هەمن.. ئۆپەرێت و هۆنراوە بۆ منداڵان ...سالی.. ٢٠١٩.
١٨- ئاوازی شادی.. ئۆپەرێت و هۆنراوە بۆ منداڵانی باخچەی منداڵان ٢٠١٩
١٩- مریشكە كونج. بۆ (PDF) كراوە كۆ چیرۆك و هۆنراوەیە.سالی ٢٠١٧
٢٠- جۆلانە...هۆنراوە...سالی ٢٠١٩. چاپەمەنی مانگ لە شاری بانە بۆیان كردووم.
٢١- منداڵ و ژینگە ...هۆنراوە و ئۆپەرێت و شانۆیی دەربارەی ژینگە بۆ منداڵان.٢٠٢١. سێ جار چاپكراوەتەوە
٢٢- سمێرە و منداڵ...هۆنراوە...سالی ٢٠٢١.
٢٣- خۆزگە و خۆنی منداڵان... هۆنراوە...سالی ٢٠٢١.
٢٤- نیشتمانی ماسی...هۆنراوە و ئۆپەرێت...سالی ٢٠٢١.
٢٥- ئاوازی پێكەنین...هۆنراوە...سالی ٢٠٢١.
٢٦- پەروەردەكردن لەڕێگەی چیرۆكەوە بۆ منداڵانی دایەنگە، بۆ هاوبەشی لەگەڵ نووسەران(ئەمین محەمەد، پەیام ئیبراهیم) سالی ٢٠٢٤)
٢٧- ئامۆزگانی فێركردن لە باخچەكانی منداڵاندا..بۆ هاوبەشی لەگەڵ پێنج سەرپەرشتیاری پەروەردەیی..سالی ٢٠٢٤ كەمێك بەرهەمیشم ئامادەی چاپن كە دووانیان كە بەرهەمی هۆنراوەكانمن بۆ منداڵان و یەكێكیشیان تایبەتە بەو ئۆپەرێت و شانۆیانەی كە بۆ منداڵانم نووسیوە،لەگەڵ چەند بەرهەمێكی تر..

نووسەر عەلی حەمەشید بەرزنجەیی لە چەند دێرێك دا:

-لەساڵی ١٩٦١ لە شارۆچكەی بەرزنجە لە دایك ،لەساڵی هەشتاكانەوە هۆنراوە و چیرۆك بۆ منداڵان دەنووسێت، یەكەم هۆنراوەم لە ڕۆژنامەی هاوكاری دا بڵاوكردەتەوە، كە هۆنراوەیەك بووە بۆ منداڵان

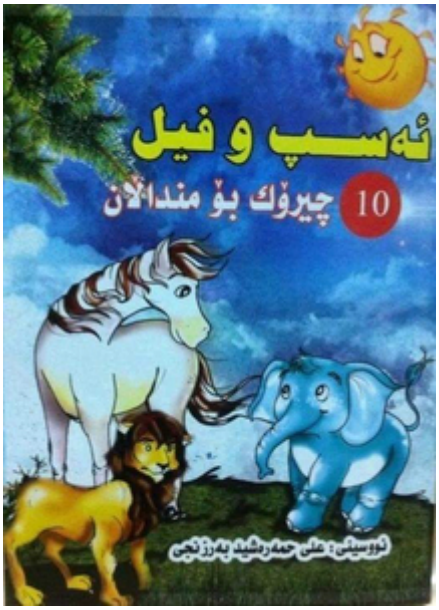
- ئەندامی یەكێتی نووسەرانی كوردم لقی سلێمانییە.

-زیاتر لە (٣٠٠) هۆنراوەی ئاوازیان بۆ دانراوە و كراون بۆ گۆرانی بۆ منداڵان.

ئەندامی دەستەی نووسەرانی گۆڤاری (ئاراستەی پەروەردەیی) بووە كە بەڕێوەبەرێتی سەرپەرشتیكردندی پارێزگای سلێمانی

وەرزانێ دەریدەکرد .

- ئەستاش سەرپەرشتیاری پەروەردەیی لە یەکێ سەرپەرشتیکردنی پەروەردەیی ڕاژەهەڵات لە سلێمانی.

گۆرانی هاوڕازی تیم.. نوێترین بەرهەمی شنگێ ئەحمەد

گۆرانی: هاوڕازی تیم
وتنی: شنگ ئەحمەد
تێکست: حەسیب قەرەداغی
میلۆدی: سەرکەوت نامیق

https://www.youtube.com/watch?v=4yHb8NYpMAE

گۆلەری ئـــارام لە پرۆژەیەکـــی نوێدا.. پەیوەستمان بە فەربوونی

نیچەیە.. وانەی چـــوارەم.. د. ئازاد حەمە

وەرزەکانی فەلسەفە

پرۆژەیەکی نوێی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوێندنەوەیەک بۆ فەیلەسوفێک دەکات بە هاوبەشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

پێویستمان بە فێربوونی نیچەیە

وانەی چوارەم:

فەلسەفە و ژن
خوێندنەوەی فەلسەفەی نیچە لە پەیوەندی بە قامچییەوە، بە پێی زەرادەشتی نیچە.

شەممە ٢٠٢٤\١١\٢
کات: ٧ی ئێوارە..
ناونیشان: عەقاری دوو کۆڵان خوار ئەمنە سوورەکە.

بۆ گۆڕگرتن لە وانەکان:

وانەی یەکەم:

وانەی دووەم:

وانەی سێیەم:

ئیرەییم دە.. شەهلا نوری

ئەرەییم دە
بە کزە بای سارد و ڕچیوی ئەواران
کە بەچوار دەورت دەسووڕێ
بەو شەقام و تووڵە ڕێیەی
بە سەریدا ڕێ دەکەی و دەمتاسێنێ
ئەرەییم دە
پەشاوکەی دەوری ملت
لە ئامێزی خۆیت دەنێ
بەو هەموو گۆ و گۆڵایە
لە سەر ڕێگات کەنووش بردوون
بۆنی گوڵاوی تۆ دەمژن
بەهار هات و ئاسمان ساماڵ
بەهاتنی شکۆفەی یار
چەم فێنک و سەوز سەوزە
زیباترین نامەی ئیشق
وێنەی سوور
مینا پاکیی ئاوی حەوز

وێنەکێت بەسەیەکبوو سەوزی کردمەوە.. تێبینی مەلا ئەحمەد

دەبارەم بەسەر زەوییە بەیارەکانی خەم
ئاگرەکانم خامۆش دەکەمەوە
هەڵدەکەم بەسەر ئەو پەدەشتانە
ووناکی دەبەخشمە گیای شەداری نزاران
من ئەوەنیم کەدەمبینی
سوارەکی پەیوی هەزارەها شەی خەمم
شە بەتاریکایم دەفرەشم
سەراغی قوڵایییەکانی خەم دەکەم
بە ڕێگا پە ئەستەم و هەڵدێرەکانی ناوەوەم هەڵدەگرم
باسی ئازارم بە مەکە
هاوڕاوی دەستاڵەکی خولخواردووی زەمەنم
کلکەتەشی هەڵخلیسکاوی سەر ڕانی شەڕە ژنەکم.

دەمەوێ هندێ تەنیا بم جگە لە خەم کەس نەناسم
مرۆڤ تا خەی نەناسە هەست بە ئاوەدانی ناکات.

کاتێک شەو دەخزەمە سەر سینگ و مەمکی تەنیایی
ئاسوودەیی خەی داوێتە ناو باوەشم
بیکردنەوەم باڵدەگرێ و بەدەنگیم وەک تەمەک بەوبنارانە هەڵدەکشێ
یادت وەک کەسیسەی دەستی با
نازانم دەمباتە کامە شەقامی خرەشاو
دەم سپێرە بەکامە سوچی ئارام
باڵەفەکەمە
بە سەماوە چووم هەڵوەریم
لەژێر پەی مرۆڤکاندا خەم ونکرد.

دەمەوێ خەم بخزێنمە ناو سەمایەک
دەست لە ملی ئازارەک باڵینم و بریەنی خەم نمایشکەم
وەتەی شایی و ڕەشبەڵەک کاڵبەتەوە
چ غەمگینیەک بارەکی خەلکی گرتووە
لەگەڵ چ ڕەشبینییەک ڕەدەکەین.

لە سەرمای ئەو زستانە ڕامکێن

هەشتا خەر دەمی دەکەلاک ناون
لەو پەلەمردانە بەهیوا مەبن
تا ئەزرەک بەو دارانە ماون
گەر بزنەکەی ئەو بەرپانە شک نەبەم
چەن دەتوانم یەی ئەستەمی هەدەری ئەو کەژە بگرم
ئەو کاتەی شەو نیمایشی خەی دەکات
دەخزەمە ناو تاریکایی
گەرکەمە لە شەودا ببریسکەموە

ژیان سەوزتر دەبینم
ئاوی هەموو هووبارەکانی دونیا خامەشم ناکەنەوە
وەنەکەت بەسەیکبوو سەوزی کردموە.

لە گەرمایەکی بەتیندا، چەاوگەی ئارەق بە هووخساردا ەژاو
دارەک، بەردەک شک نەبەی نیسەی خەت پەبەخشە
دووریت چ هەتاوەکی دەرەقە
پەوشکی ئاوی پەژیە
فەنکایی چەمی سەکرانە
کاتە شەوەت لە خیاەدا گەمەدەکات.

ەبین مەلا ئەحمەد

پاەادەکسی شکەستی ئیسەائیل!..3.. نووسینی: ئەلوف بەن.. وەرگەانی: حەسەن ەازانی

چەن سەرکەوتنی سەربازیی وەات شکەستی سیاسی بەرهەم دەهەنەت!
نووسینی: ئەلوف بەن ٤ی ئەکتەبەری ٢٠٢٤
سەرچاوە: فەین ئەفەرس
وەرگەانی: حەسەن ەازانی

تەبینی: ئەم بابەتە کەمک درەژو نەشم ویست کورتی بکەموە. چونکە

ئەم تێڕوانینە نەک ئامادەکردن تاکو تەنها بیرکەو پێنت و سەرخاڵکانی دەست نیشان بکەم. بە هەر شێوەیەک لەم بەیانە لە گرنگیکەم کەم دەکردەوە. ئەم بابەتە لە فاکتەرس دا بەراوکراوەتەوە کە گۆڤارێکی وەرزیە و پەیوەستە بە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا. دەستی نووسەرکانی تا ئادیەک ئاوڕاکردوە بە ئێوەی بتوانن چی بڵێن بیڵێن. ئەو گۆڤارە نوسەری چەپ و لیبڕاڵی لە ناودا دەنووسێت. بابەتکانی ناوی هەمویان دەگەڕێنە ١٤ تا ٢٠ لاپەڕە. ئێوەش نووسینێکی درێژ، هەر بەیش من بە بەراوکردنەوە کردەم سە بشێوە. جا ئەو بابەتە هەم ئازادانە نووسراوە و هەم نووسەرکەشی جولەکەیە و بەخشی سەرنووسەری گۆڤارەکی ئیسڕائیلییە بە ناوی هاڕێنتز. نووسەر لەم نووسینیدا بە ئازادانە ڕەخنە لە ئیسڕائیل و سیاسەتە ڕەگەزپەرستەکەی و سیستەمی دەسەڵاتدارێتی باڵی ڕاستڕەوی نەو سیاسەتی ئیسڕائیل دەگرێ . هەروەها بە تەواوی پشتەوە دیارە کە هاوسەزی کۆشکی فەلەستینەو لە گەڵ فەلەستینیکاندا بە دروستکردنی دەوڵەتی سەبەخۆی خەیان هاوڕایە.(ح.ڕ)

بەشی سێیەم:

ئەو بریناڵەی کە ئیسڕائیلیکان بە دەستی خەیان لە خەیان کردن!

سەرباری ئەو ناڕەزایەتیانەی کە ئیسڕائیلیکان لە دژی ناتانیاهۆ بەرێیان دەخستن و بە بڕدەوامییش داوای هەنانەوە ماڵی بارمتەکانیان دەکرد، ئینجا لە گەڵ ئەوشدا کە هەشتا حکومەتکەیان سەرکەوتنی تەواوی بەدەست نەهێنابوو وەک و کە بڕێنی پێدابوون، بەڵام لەگەڵ ئەوشدا هەستا دەنگی بەرزی دژە شڕ لە نەو کۆمەڵگای ئیسڕائیلیدا کەم وێنەیە! هەرچەندە زۆرێک لە ئیسڕائیلیکان ڕقیان لە ناتانیاهۆ خۆی و بنکە کۆمەڵایەتیە موحافزکارەکەی هەیە و شانازی بە جهانیی بوون و سێکیولاربوونی خەیانەوە دەکەن، بەڵام هەشتا ناتوانن بگەن بەو سێکولارە ئەمریکی و ئەوروپیانەی دوای جەنگی جیهانی دووەم لە ڕوی ئاشتی و دێموکاسییەوە. ئیسڕائیلیکان دەیانەوێت بە پێی ئەو ڕەسایە بژین کە لە فلیمی ساڵی 1966 سپاگەتی ڕەژاوا (باش و خراپ و ناشیرین) کە ئەوە دەنگی دایەوو بە ئاو بووەوە لە نەو ئیسڕائیلیکانداو دەیان گووت : " ئەگەر هەر پەویستەودە بە ئەتە هەر تەقە بکەی ئیتر تەقە بکەو قسە مەکە" ئیسڕائیلیکان پاساویان بە ئەو گوتەیە ئەوەیە کە دەڵێن ئەمە لە شوێنکداین کە دەورەمان بە دوژمن گیراوە. جا باڵاک لە سەر زمانی ڕەژهەڵاتناسانەوە ئەمە وێنا دەکا بە "ڤیلایەک لە نەو جەنگەڵکدا!" زوربەی هەرە زۆری دەنگە نیارکانی ناتانیاهۆ، کە لە نەویاندا

ئەندامانی پلە باڵا و چالاکی خانەنشینی نەو سوپایان تێدایە، هەروەها کەس وکاری ئەو بارمتانەی کە تا ئێستا لە ناو غەزەدا ماون، ئەوداوایەی کە لە ناتانیاهیان هەیە کەمتر لە داوای بەدیهێنانی ئاشتی، بەڵکو دەیانەوێت بە ماوەیکی کاتیی شەڕ ابگیرێت و سوپای ئیسرائیل بکشێتەوە هەتا حەماس بارمتەکان بردەداو ئینجا دەست بکەنەوە بەشەڕو سوپا بچێتەوە ناو غەزەوداگیری بکاتەوەو کاتایی بە حەماس بهێنن و یەحیا سنواریش بکوژن. (ئێستا یەحیا سنوار کوژراوە (ح.ە) لە دوای ئەوەش دەیانەوێت سوپا هەربەوەندەوە نەوستێت بەڵک و لە باکوورەوە هەرش بکاتە سەر لوبنان و زۆرێ سەرسنوریکانی دیوی باشووری لوبنان داگیر بکاتەوە لەبە پاراستنی ئاسایشی خەڵکی ئیسرائیل. کەواتە ئەوەی ئێستا ناتانیاهە دەیکات هەڵگرتە داواکاریکانی خەڵکی ئیسرائیل دەتەوە. تەنانەت ئەو هەرشەی ئیسرائیل بەسەرلوبنان کەمترمشتومڕی نەبووەتی لەسەرە؛ هەندێک لە سەرکردەکان ناتانیاهیان وەک سەرۆک وەزیران خۆش ناوێت و پێی ڕازی نین بەڕام لەولاوە هانی دەدەن تاکو بە شەوێکی کاتی زۆێکانی ئەو دیوی لوبنان کە لە سنووری ئیسرائیلەوە نزیکن داگیر بکەن و خەڵکی لوبنان لە نزیکی سنووری ئیسرائیل دوور بخەنەوە. لەڕدا هەنگاوە ناتانیاهە کەسکی خۆشویستی نەو جەماوەر نەبێت بەڕام لە ڕاستیدا هیچ ناکات بەجگە لە جەبەجەکردنی سیاسەتی جەماوریی و جەبەجەکەری داخوازیکانی خەڵکی ئیسرائیلە!

حکومەتی ئەمریکاو زوربەی وڵاتانی ئەوروپا تەنها بەڕەنگاریکی شەوە هەمزیان پێباشە کە ئیسرائیل نیشانی بدا لە ناو غەزەو کناری خۆرئاوادا، ئەوەتا کەنەدا، یەکێتی ئەوروپا، فەرنسا، بەریتانیا و ئەمریکاش گەمارۆیان خستۆتە سەر هەندێک لە کەمەگاکانی جولەکە نشینی تونێلەو کە هەرش دەکەنە سەر فەلەستینیکان، هەروەها ئەمانیاو بەریتانیاو ئەمریکا ناردنی هەندێک چەکی تایبەت و بەمب کە قورسایی بگاتە 2000 پاوەند ئاگرتووە کە بەوا بە ئیسرائیل. بەڕام ئەوەی ڕاستیە ئەوەیە کە هەژئاوا هەگای داوە بە ئیسرائیل کە بردەوام بێت لە ئەپەراسیۆنکانی لە ناو غەزەو کناری هەژئاوادا، هەروەها تاکو ئێستاش هەژئاوا هیچ هەوڵکی ڕاستەقینەی نەداوە بە ژیاندنەوەی پرۆسەی ئاشتی نەوان ئیسرائیل و فەلەستین. لەو بارەوە هەژئاواش هەمان باڵەڕی ناتانیاهە لەدەداتەوە کە گوایە کاتکەی بە ئەو باسە گونجاو نیە! ساڵانکی زۆر ئەو سیاسەتی نەوان هەژئاواو ئیسرائیل هەستی پەدکرێت بە تایبەتی لەگەڵ ئەمریکا! هەژئاوا هەڵک وەدوا ئیسرائیل دەکەوێت لە بابەتی فەلەستیندا بە مەرجەک ئیسرائیل

بەرژەوەندیەکانی ئۆژئاوا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لەبەر چاو بگرێت!
بەڵام سەرباری ئەو پاپشتیەی وڵاتانی ئۆژئاوا لەو شێوەدا بە ئیسرائیل کەچی لەبەرامبەردا ئیسرائیلیەکان زۆرترهەست بە گۆشەگیریی دەکەن لە ڕووی نێودەوڵەتیەوە! جا هەندێک لەو گۆشەگیریەیە پاساوی هەیە. ئەوەتە زوربەی هێرشە هەواییەکانی هاتوچۆی دەرەوە بەرەو تەلئەبیب وەسدتاون، ئاستی متمانەبوونی نێودەوڵەتی بە ئیسرائیل زۆرووی لەخوارە. بەڵام هەندێک لەو گۆشەگیریانە هەیەکەیان نەوخۆی ئیسرائیلە، دەزگای ڕاگەیاندنی سەرکی باوی عیبڕی ناڕازایەتی و خۆپیشاندانەکانی لایەنگرانی فەلەستینیەکان لە کەمپەکانی وڵاتانی ئۆژئاوادا بە دژە جولەکەو دژە سامیی وێنا دەکەن، ئەو دەزگایەش ڕێک وەدوا ناتانیاهۆ دەکەوێت کە پێی وایە ئەو ناڕازایەتیانە دروستن و سیاسین و شێوەیکی کێنی دژە جولەکەو دژە سامیانیان هەیە!. بە هەمان شێوە ئەوەتە ئەو دنیاییەی کە لە دوو دادگای نەو دەوڵەتیدا نیشانی دەدەن کە ئیسرائیل پرسەی کوشتنی بەکۆمەڵ و جینساید بەرەو دەبات لە غەزە کەچی لە نەوخۆی ئیسرائیلدا ئەو هەوڵانە بە پووپاگەندەو نادروست دەبینن!
لە مانگی سێپتەمبەری ئەمساڵەوە حکومەتی ئیسرائیل متمانەی بەخۆ زیادی کرد، بە تایبەتی کاتێک کە ئاستی هەرشەکانی بە سەر حیزبوللە زیادی کرد. هەر لە دوای هەرشەکەی ئۆکتۆبەری ٧ بە سەرئیسرائیل، حیزبواللاش لەولاوە بە پشتگیری لە حەماس سەلماندی کە لە توانایدا هەیە شارەکان و فڕۆکەخانەکان و وەستگەکانی کارەباو وزەی ئیسرائیل وێران بکات، هەر بۆیەش سوپای بەرگری ئیسرائیل IDF هەزەکانی سەر زەمینیی خۆی کردە دووبەشەوە بەشەکیان لە باکووروە لە گەڵ حیزبوللە و بەشەکەی تریش لە باشووروە لەگەڵ حەماس کەوتە شەڕەوە! بۆئیسرائیلیەکان کە لە ئۆکتۆبەری 7 وە هەستیان بەشکست و داڕووخان دەکرد، بۆیە دژە هەرشی سوپای بەرگری ئیسرائیل IDF هەمان شێوەی شەش ڕۆژەی ساڵی 1967 ی دەهێنانەوە بیر کە سوپای ئیسرائیل سەرکەوتنی خەرای بەدەست هێنا دیارە کە بە زەری لە ڕەگەی هەزی هەواییەوە بوو! ناتانیاهۆ ڕایگەیاند کە ئیسرائیل شێوەکەی دەباتەوە و سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت و کەوتە هەڕەشەی هەمان شێوەش لە ئێران کە ڕاستەوخۆ پارێزەرو پشتگیریکەری حیزبوللەیە! وەزیری پەروەردەو فێرکردنی ئیسرائیل بە هەی ئەو سەرکەوتنانەوە فەرمانی بە ئاهەنگ و هەڵپەڕکێ کرد لە ناو خوێندنگا گشتییە ئایینیەکاندا. ئیسرائیلیە سێکیولارو لیبڕالەکانی ناو ئیسرائیل هەرچەندە بە شێوەی ئاشکرا لە شوێنە گشتیەکاندا ئەو سەماو هەڵپەڕکێیان نیشان نەدەدا بەڵام لە ژێرەوە پەبەدە خۆشحاڵبوون بەو سەرکەوتنانەو

سوپاس و پێزانینی خۆیان دەردەخست بۆ فڕۆکەوانە ئازاکان و هێزی هەوایی بۆ ئەو سەرکەوتنە بوونیان!
بەڵام ئەو سیروسەفایی ئیسرائیلیەکان زۆری پێنەچوو کە بوو بەهۆم وهەردوای ئەوەی کە ئێران بە دۆیان ساروخی دوور مەودای گرتە ئیسرائیل و لە لایەکی تریشەوە تیرۆریستەکان لە ناو شەندوفۆری تەلئەبیبدا شەش ئیسرائیلیان کوشت! ئینجا ئەو هێرشە تازەیەی کە ئیسرائیل بە سەر باشووری لوبنانی دەست پێکرد زۆرتری لەسەر کەوت لە ڕووی زیانی گیانیی ئیسرائیلیەکانەوە وەک لە هێرشی جاری پێشوویان بۆ ناو لوبنان لە ئۆپەرایونە تایبەتیەکانیندا! ئەوەش شتێکی ڕوون و ئاشکرایە کە شەڕی ئەم جارەیان کە ناوچەکەی گرتەتەوە ئێرانیش هاتۆتە ناوێوە ئەو هەڵە بە ئیسرائیل وەک جاران ناڕەخسێنێت کە سەرکەوتنی خێراو کەم زیانی تێدا بەدەست بهێنێت! هێروهها لە لایەکی ترەوە ئەو ترسەی کە ئیسرائیلیەکان هەیانە کە شەڕەکە بدەنن زۆر گەورەتر لەوەی کە بەسەرکەوتنیان بەسەرحیزبوللادا یان هەتا تەنانەت بەسەر ئێرانیشدا سەربکەون کەمی بکاتەوە ! هەربۆیەشە کە ئیسرائیلیەکان ئەوەندە لە ڕووی سیاسیەوە لە حاڵەتێکی پێشکاودان چونکە هەموو شتێک گەڕانی بەسەردا هاتووە بۆیەش پێویستە ئەوانیش ستراتیجیەتی خۆیان بە پێی ئەو گەڕانی واقیعە بگۆڕن!
ساڵێک تێپەڕیوە کەچی هێشتا ئیسرائیلیەکان لە ماتەمینی و تازیەی ئەو زیانانە دان کە لە ئۆکتۆبەری 7دا حەماس لێی خستن. وە هەمیشە ترسی دووبارەبوونەوەی ئەو جۆرە هێرشانە کە لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنداە دەبینرێوە بەتە مەتەکە بەسەر سەریانەوە! ئێستا ئیسرائیل بۆرە داوخان دەڕوا لە ڕووی ئابووریەوە بە تایبەتی کە دەوەستەندو نوخبەی لیبڕاڵی ئیسرائیلیی وەڵات بەجێ دەهێڵێت و ڕۆگای هەندەرانی گرتەتەبەر! حکومەت شکستی هێناوە لە یەکخستنەوەی ڕیزی ئیسرائیلیەکان و لە جیاتی ئەوە کەلێن و درز زیاترکەوتەتە نێویانەوە. هێزی سەربازی ئیسرائیل و سوپاکەی بە تایبەتی هێزی یەدەکی نێو سوپا ماندوو دیارە بە تایبەتی چونکە کەوتەتە شەڕکی کتوپڕی ئاگرزەوە دەمکیشە بەردەوامە! لە لایەکی ترەوە کە ئۆگریش دادگای نێودەوڵەتی هیچ فەرمانێک بە دەسگیرکردن و دادگایی کردنی فەرماندەو بەرپرسە ئیسرائیلیەکانیش دەرنەکات دەبە ئیسرائیلیەکان لە حاڵەتێکی ترس و دڵەڕاوکەدا ژیانیان بەسەر بەسەربەرن چونکە ئەو هەموو وێرانیی و کوشتارییان بەسەر غەزەو خەڵکی فەلەستینیدا هێناوە!
دوای تێپەڕبوونی ساڵێک بە سەر شەڕدا، هێشە درۆژەوداکانی سەر دەموکراسی لە ئیسرائیلدا هەرگیز ئەوەندەی ئێستا مەترسیدار

نەبوون!
ئیسرائیل ئەستا لە باتی ئاوەی بکاوتە ناو زەنگاوی سەرخۆشییەوە بەوەی کە حەسەن نەسروللای کوشتووە و ئینا خەی بخاتە ناو شەکی گەورەتری ناوچەیی لە دژی ئێران، دەبێ سوود لە پگەی ئەستای خەی لەشکرا وەربگرێت لەو بەهەزی و شکستەی حەماس و حیزبوواللا! دەبێ ئیسرائیل ئازی ببێت بەو ئاگربەستەی کە ئەمریکا پشنیاری کردووە لە هەردووک بەرەی باکوور و باشووردا تا بتوانێت بارمتە ئیسرائیلیەکان بهێنێتەوە ماڵ و کارئاسانیش بکات بە ئاوەدانکردنەوەی غەزە کە بە تەواویی شکۆ وێرانی کردووە! ئینجا دەست بکات بە پرۆسەی چاکبوونەوەی نیشتیمانی! درێژە پکەشانی شکڵە هاوکێکی بەهوودەدا بە مەبەستی سەرکەوتنی تەواوەتی، زیاتر زەرەرو زیانی گیانیی و ئابووریی بەدوای خێدا دەهێنێت، جا ئەگەربێت و (تەمپ)یش بیباتەوە لە هەڵبژاردنەکاندا لە مانگی نۆڤەمبەردا وەک و کە ناتانیاهۆ چاوەڕوانیەتی و دەیەتەوە! ئەوە بە چەندین دەیە دەچێت کە هەردووک لا غەزەو لوبنان بوونەتە زەنگاوەکی پیس بە ئیسرائیل کە تێیدا دەچەقێت، بەیە دەبە هەڵەی کەن دووبارە نەبێتەوە بەڵام لە باتی ئاوە زەرەرو زیانەکان کەمبکرێنەوەو پکهاتن و گرەبەستەک بکرێت! حکومەتکی بەرپرسیاری ئیسرائیلیی دەبێ ستراتیژیی درێژماودای بەرژەوەندیەکانی وڵاتی ئیسرائیل هەڵبسەنگێنێت و پرۆسەی ئاشتی نەوان ئیسرائیل و فەلەستین لەگەڵ مەحمود عباسی بە ساڵاچوودا دەستپێبکاتەوە بە پکەنانی دووەوەیت. هەروەک چۆن بەگن پەیماننامەی ئاشتی مژووییی نەوان ئیسرائیل و میسری ئیمزا کرد دوای سەرکەوتنی ئیسرائیل لە شەڕی 1973 لە بەرامبەر میسردا. بەیە دابینکردنی هێزێکی جەمتمانە بەرەو دامەزراندنی دەوڵەتکی فەلەستینی لە کەناری خەرئاوا و غەزەدا تاکە بناغەیە بە دابین کردنی ئاشتی دوورماودا بە ئیسرائیلیەکان و هەروەها گەرەنتیش دەبە بە ئاسایی بوونەوەی پێوەندی نەوان ئیسرائیل و سعودیە!
جا کارەسات و تراژاژیدیایەک لەرەدایە کە حکومەتی ئەستای ئیسرائیل وەڵات بەرەو لایەکی پچەوانە دەبات. مەبەست و کاری لەمژینەی ناتانیاهۆ بریتیە لە لەناوبردنی بزووتنەوەی نیشتیمانی فەلەستینیەکان و خە دوورخستنەوە لەهەر پکهاتنەک و نەرمی نواندنەک لە گەڵ ئەو بابەتەدا. ئامنجی خەی و هاوپەیمانیتیەکەی بریتیە لە پکهێنانی دەوڵەتکی جولەکە کە گەورەیەکەی لە ڕووباری ئوردونەوە بە بەحربەت، لەگەڵ فراوانکردن و پەدانی هەندەک ماف ئەگەر وای پەویست کرد، بەڵام خەیان بەدوور بگرن لە پەدانی ماف سیاسیەکان بە هەر کەس کە جولەکە نەبێت تانانەت بەوانەش نەدرێت کە

عەبن و لە ناو ئیسرائیلدان و هاونیشتیمانی ئۆبن! لەردا کارەسات ئۆیە کە زایەنیستە نیارەکانی ناتانیاهۆ دەبن دەبە ناتانیاهۆ لابەرەت و لە دەسەاتدا نەمێنەت، بەام ئۆو بۆریان نیە کە ئاەای ئاشتی و پێکەوە ژیان لە گەڵ فەڵەستینیەکان بەرزبکەنەوە! ئۆوانە لەوە دەترسن کە ئۆو کاریان لە کاتی ئەستادا هەنگۆ جەرەک لە نا نیشتیمانپەروەریی بەت و لەولاوەش بە خائین وەنا بکرێن لە لایەن باەی ئاستەوە! لە جیاتی ئۆوەی ورترو قووەتر لە مانای ئێکتەبەری 7 تەبگەن و درکیش بە ناجێگیریی ئۆو باروودۆخەی ئەستای پەش شەە بکەن و هەروەها دان بنەن بە و وەهم و خەیاەە کە بەشدارە لە مامەەکردن لە گەە کێشەی فەڵەستینیەکاندا لە گەە سواربوونی شەپۆلی گەشەی ئابووری و بەرزنرخاندنی خەدەرخستنەکی وا کە پەیان وایە کێشەی فەڵەستین بوونی نیە! ئەم ئیسرائیلیەکانی بەرەو قەبووەکردنی ئەپارتایدو جیاکاریی دامەزراوەیی بردووە لە کەناری خەرئاوادا و داگیرکردنی هەمیشەیی غەزەو هەنگە ئەم پەل پکەشەت بە خواروی لوبنانیش. جا ئینجا زاەبوونی سیستەمی ئەتەکراسی و ئایینییش لە ناوخەی وەاتدا گەشەدەکات. ئۆەی جێگەی داخە ئۆەیە کە لە ماوەی یەک ساەی شەدا هەەشە درەژمەوداکان بە سەر دەموکراسی و بەهاکانی لیبەالیی لە ناوخەی ئیسرائیلدا هەر بەرەو خەراپتر ەەیشتوون!

ئەلوف بەن سەرنووسەری ەەژنامەی هارەتز!
سەرچاوەی ئۆو نووسینە:
https://www.foreignaffairs.com/middle-east/israel-paradox-def.eat-aluf-benn

---

جوانیناسیی دەقی شیعری.. نوسینی: محەمەد سەران

بە ئۆەی بەین شیعر شتەکی نایاب و سەرنجەاکێش، بەام بە ئەم شیعرە کە سیستەمەکی جوانکاریی پەکبهێنەت، لەوش سەرسوهێنەرتر شیعر بە خەی تایبەتمەندییەکی جوانکاریی ئەگەر بە شتەک زیاد بکرەت یان شتەک لەگەیدا وەسف بکرەت، ئا پارچە مەسیقایەک، یان

هەر بەرهەمێکی داهێنەرانە، وردتر لە وشەی – شیعریی -ـەوە نادیارێتەوە کە وەسفێکی هاوتای جوانی و شکۆمەندی و داهێنان بێت، ئەوا شیعر خۆی لە خۆیدا تایبەتمەندییەکی جوانکارییە یان تایبەتمەندییەکی جوانکارییە، بۆیە چ جای هەوەبدە بگوترێ جوانیناسی جوانی، یان بە قسەیەکی وردتر، جوانیناسی تایبەتمەندی جوانیناسی.

جوانیناسی لەرەدا جیاوازە لە جوانی، بەو پێیەی جوانی – وێک لە فەرهەنگی کورتدا پێناسە کراوە- تایبەتمەندییەکە کە لە شتەکاندا چاودێری دەکرێت و شادی و ئازیبوون بە ڕۆح دەهێنێت، هەروەها ناوەکە کە پێچەوانەی ناشیرینییە، بەڵام جوانیناسی شتەکی ترە کە قووڵترە و دەتوانرێت لە ڕێگەی کەرەسەیەک تایبەتمەندی و سیفەتی تایبەتەوە دەربکەوێت کە شتێک وەسف دەکەن، چونکە هەموو شتێک جوانیناسی هەیە، تەنانەت ئاگەر لە ڕووی خۆیدا جیاواز بێت، بوونی هەیە تەنانەت ناشیرینیش خۆی جوانیناسی هەیە، و یەکێکە لە جوانیناسیەکانی ناشیرینی بریتییە لە توانای نیشاندانی وێک ناشیرینی و نزیک شتەکی تر.

جوانیناسی لە دۆقێکی شیعریدا لە بەرکەوتنی ئاستوخەدایە لەگەڵ سیستەمی چوارچێوەکان کە نەخشەی جوانیناسیی ئەم دۆقە دادەمەزرێنن ئەم چوارچێوانە خاڵ و مەرج نین کە نوێنەرایەتی لەدوانێکی توند (مانیفێست) بکەن کە دەبێت پەیڕەوی لەبکرێت بە بەدەستهێنانی نەخشەکی جوانکاری، بەڵکو بەڵکو دەخێکی هەمەچەشنی و نەرمی کە بەهای سالیقەی داهێنەرەوە بەرهەم دەهێنرێت، فەزای فراوان ڕێگە بە گەڵانکارییەکی زۆر دەدات و ئەم نەخشە جوانکارییە درێژکراوە و فراوانە، بەڵام تەواو جێگیرە ناوەڕۆکێک، دەتوانیت دۆقێکی شیعریی کەن و مەدەرن بدەزیتەوە کە پێوەندییەکی جوانکاریی دیاریکراویان هەیە، کەنتراستی و توانای سەرسوڕمان هەموویان پێکهاتەی نەخشەکی جوانکارین بە شیعرێک ئەم نەخشەیە لە دۆقێکی شیعری مەدەرندا بدەزنەوە، چونکە جوانیناسی گریمانەی داهێنەری ئاستقینەیە، دوور لە هەر گەڵاوێک.

ئەم لە ئاستی ڕیتەریکیدا دەبینینەوە بەچوونکانی عەبدولقاهیر ئەلجورجانی، ئیبن تەباتەبا، قەدامە، حازم القورتاجانی و ئەوانی دیکە کە ئارەزووی لایەنی ڕیتەریکییان هەبووە، دەتوانرێت لە زۆرێک لە دۆقە شیعرییە مەدەرنەکاندا بەکاربهێنرێت بە دەرهەنانی نەخشەکی جوانکاری لەوان پەموانییە ناکۆکی هەبێت کە شلەقی، ووکەش، زیادەڕۆیەکی خام، تەقلیدی ڕقاوی و ستایلی خراپ هەموو ئەمانە و

شتەکانی تر کاریگەری نەرێنی لەسەر جوانیناسیی دەقی شیعریی هەیە و لەوەش زیاتر دەبێتە، وەک چۆن ئینکاری دەکات کوالیتی شیعر، بەجۆرێک کە ئەم نووسینانە ببنە هەر شتێکی تر جگە لە شیعر.

لە ناو جوانیناسیەکانی دەقی شیعریدا ئەوەیە کە بە چەبوونەوە و قووڵی و دژایەتی و فرەچەشنی تایبەتمەندە کە پلەیەک لە سەرسوڕمان و کارلێککردن دروست دەکات و هەروەها بە فراوانی ماناسازی تایبەتمەندە و چەندین بژاردە دەدات بە وێرگر بە لێکدانەوە ، جا ئەم وێرگرە لە مەشکی خوێندنەردا بێت یان لە دەرەوەی تەرکیزی بەرژەوەندییەکەی بێت، و دەقی شیعریش لەژێکەکی دیاریکراو دەگرێتەبەر، تەنانەت ئەگەر جیاوازیش بێت ئەم لەژێکە جیاوازە لە لەژێکی ژیان و ئینتەستیف، کەواتە هیچ شتێکی هەڵە نییە لەگەڵ ئەوەشدا، وەک چۆن دوورکەوتنەوە لە لەژێک بە مانا تەقلیدییەکەی خۆی لە خۆیدا لەژێکە، وەک چۆن عەقڵیەتی زیادەیی دەقی شیعری لە دەخی ناوونیی سەرسوڕهێنەر دەباتە دەرەوە کە هاندەری بەکارهێنانی مەشکی وێرگر دەبێت بە ئەوەی ببێتە هاوبەش لە پرسەی داهێنراندا لەگەڵ ئەوەی کە... دەق لێکدانەوەیەکی بەرفراوانی پێدەبەخشێت، بە جۆرێک لە پارچەپارچەبوون کە هیچی لێناکەوێتەوە، بەیە گەیشتن بە سیستەمێکی جوانکاری قورس دەبێت.

هەروەها یەکێک لەو شتانەی کە بەشدارە لە داشتنی جوانیناسیی دەقی شیعریدا زمانی نووسینە- و مەبەستم ئەلفوبێی نووسین نییە- هەرکات زمان توانی جۆرێک لە تێکەڵاوبوون و دەوڵەمەندی دروست بکات، ئەمە دەبێتە جوانیناسی زیادکردن بە دەقەکە. ئافرێنەر ئەو کەسەیە کە دەتوانێت زمانی دەقەکە وەک وێرگرێک دیلت بکات بە ئەوەی لەگەڵیدا بتوێنەوە، دروستکەریش ئەو کەسەیە کە دەتوانێت وشەسازییەکەی بە باشی بەکاربهێنێت و مامەڵە لەگەڵ زماندا بکات وەک ئەرگانیزمێک کە گەشە دەکات و گەشە دەکات بە ئەوەی زەبری ماناسازی بە پێکهاتە زمانەوانییەکان بدات کە زۆر لە مانای وشەسازیی تەسکیان زیاترە لەناو پرسەکەدا – و ئەمەش دژایەتی تیۆری هونەر نییە لە پێناو هونەردا، بەبێ گوێدانە ڕەکەوتن یان ناکۆکی لەگەڵیدا – ئایا وێرگر لە فۆکەسی بەرژەوەندی دروستکەردایە یان لە دەرەوەی، چونکە لە بنەڕەتدا خوڵقێنەر وێرگرێکە، بەڵکو یەکەم وێرگری داهێنرییەکەیە بەبێ ئەمە ڕووبەڕووی سیستەمێکی جوانکاری دەبینەوە ئەگەر بە باشی وەبەرهێنانی تێدا بکرێت، ئەوا دەقێکی شیعریی بە شێوازێکی جوانکارییەوە بەرهەم دەهێنێت جگە لەوەی کە بەهای شیعربوونیەوە پێی دراوە.

ئایە دیموکراسی حوکمی کوردستان دەکات یان دەسەاتی بنەماە و گروپ و دەستە؟.. رەوا حەمەجان

لە مێژووی (100)ساڵی رابردووی کوردا هیچ دەرفەتێك بە قەد راپەرینەکەی ئازاری (1991)و ئازاد بوونی ناوچەیەکی بەرفراوانی باشووری کوردستان دەرفەتێکی زێرین نەبووە بە کوردی باشور بۆی بتوانن بە ئازادی بگەن و بونیادی کەمگایەکی بەهێز بنەن لە هەموو رووەکەوە بتایبەتی لە لایەنی پەروەردەوە، دەسەلاتداری و ئابوری و سەربازیەوە. دەرفەتێکی گەورەبوو بە ئەوەی تاك و کەمگا ئاشنا بکرێت بە بنەماکانی دیموکراسی و پێوەژیان و قەبووکردنی یەکتر.
بەڵام بەپێچەوانەوە لەبەر ئەوەی ئەو هێزە سیاسیانەی کە دەسەاتی سیاسیان گرتە دەست هەگری هیچ بیروباوەڕو ئایدۆژیایەك نەبوون و نەیانتوانی دەسەات و کەمگایەکی مودێرن و دیموکراسی دروست بکەن، بەکو رێژ لە دوای رێژ کومگایان بردە دواوەو هەرچی بیروباوەڕ و بیرکردنەوەی کەن و شێوازی دەسەاتداری خراپ هەیە پەریان پێدا.
دەسەاتی ئێم (33) ساڵی حکومەتی هەرێمی کوردستان نەك دیموکراسی ئاشنا نەکرد بە خەڵك و حوکمی دیموکراسی نەهێنایەکایەوە بەکو دوو بنەماڕە بە تەواوەتی خەیان سەپاندووەتە سەر هەموو جومگەکانی حکومەت و کەمگادا، رێژ دوای رێژ هەرچی ئازادی هەیە پاشکشە دەکات رێژانە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ روودەدات، هەر ناوچەیەکی کوردستان بەرپرسەك و گروپەك حوکمی دەکات، کەی گشتی ئێم خراپ دەسەاتداریەی باشوری کوردستان بووەتە هەکارێك بە ئەوەی خەڵك دەنگ هەبەت و بڕنە سەر شەقامکان خۆپیشاندان ئەنجام بدن بەڵام بەداخەوە لایەنی دەسەاتدار نەك ئامادەنین گوبگرن لە خەڵك بەکو لە زەربەی خۆپیشاندانەکانی شارکاندا بە توندترین شێوە رووبەووی خەکی خۆپیشاندەر دەبنەوە و خەڵك بریندار دەکەن و تەنانەت خەڵك دەکوژن وبریندارەکرێن و سەدان کەس دەستگیر دەکرێن، تەنها لە خۆپیشاندانەکانی (17)ی شوبات نزیك (20) لاو کوژرا و سەدان

کەس بریندارکرا، خەڵکەکی زۆر زیندانیکرا دەیان کەس لە ترسی گرتن هەڵهاتن بو وڵاتانی ناوچەکە و ئەوروپا. تەنها لە ناو شاری سلیمانی (520) کەس گیران و دوای ماوەیەکی زۆر ئازادکران زۆربەیان بەناچاری رایانکرد بۆ دەرەوەی وڵات. دەیان رۆژنامەنووس تەنها لەبەر نووسین تیرکراوە نموونەی (زۆردەشت عوسمان و ویداد حوسێن و سەرانی مامە حەمە و کاوە گەرمیانی)، چەندین رۆژنامەنووس حوکم دراون نموونەی (شەروان شەروەندی) و هاورێکان.
لە خەپیشاندانەکانی(2020)کە خەڵك ئەنجامیدا بۆ پاپشتی هەڵسوراوانی (نەوەی نۆ) بۆ تۆندرین شێوە خەپیشاندانکان سەرکوتکرا لە لایەن هێزەکانی حیزب و حکومەت و تەنانەت هێزی بەرپرسەکانەوە. لە ناو شاری کەلار (163) کەس گیران لە لایەن هێزەکانی (محمود سەنگاوی)یەوە کە ئەندام سەرکردایەتی نیشتمانی کوردستانە، هاولاتیەك بەناوی(دارا حەمە عەلی) کە خەڵکی کەلارە بۆ رادیۆی دەنگی ئەمریکای گیراوە کە چەن لە ماڵەکەی خۆیدا رفینراوە لەلایەن هێزەکی دەمامدارەوە لە کەلار پاش تەهەدانەکی زۆر دواتر بەرەڵایانکردووە، ئەم هاوڵاتیە بۆ ناچاری رووەکاتە دەرەوەی کوردستان و ئێستا لە وڵاتانی ئەوروپا نشتجێیە.
هاوڵاتیەکی تر بەناوی (هونەر حوسێن عەلی) کە چالاکوانێکی (نەوەی نۆ) یە لە شاری رانیە، یەکەك دەبەت لەو کەسانەی کە سەرپەرشتی خەپیشاندانەکانی ساڵی (2020) دەکات لە رانیەو دەورووبەری بەڵام خەپیشاندانەکەیان بۆ تۆندرین شێوە رووبەرووی لێدان و تۆندووتیژی دەبەتەوە، (ڕەحمان عەلی قادر) یەکێکە لەو کەسانەی کە بەشداری ئەو خەپیشاندانەی کردبوو کە(هونەر حوسێن عەلی) و چەندین هاوڵێی رەکیانخستبوو دەگەڕێتەوە و دەڵێت: زۆربەمان گیرایین لە لایەن هێزەکانی (موستەفا عەوڵا شاوری)یەوە کە بەرپرسەکی یەکێتی نیشتمانی کوردستانە لە رانیە، دوای ئازاردانەکی زۆر هەموومانی رووبەرووی دادگاکردەوە بەڵام باش بوو بەربووین.
دوای ئەوەی (هونەر حوسێن عەلی) بۆ جارەکی تر سەرپەرشتی خەپیشاندانەکانی تری کرد لە مانگی(9) ساڵی (2021) لەو خەپیشاندانەکەدا وێنەی (موستەفا عەوڵا شاوری)ی دەدەنێرێت لە لایەن (هونەر حوسێن عەلی) هێزەکانی (موستەفا عەوڵا شاوری) هەڵیانکوتایە سەر ماڵەکەی بەمەبەستی دەسگیرکردنی بەڵام لەبەر ئەوەی لەوکاتەدا ماڵ نەبوو نەگیرا، هەر بۆی بۆ ناچاری هەڵدێت و رووە دەکاتە وڵاتانی ئەوروپا.
لە کۆتایدا ئەوەی ماوە بیڵێن بەداخەوە رۆژ لە دوای رۆژ حوکمی دوو بنەماڵەو بەرپرسەکانی چواردەوریان بۆ هیزتر دەبێت و دیموکراسی و ئازادیش بەرتەسکتر دەکرێتەوە.

ڕەوا حەمەجان

ڕاکردن لە ئازادی و کێلەبوونی بەشێک لە تاکەکان لە باشووری کوردستان.. 157.. ابراهیم موحەمەد(ئ) بە ئاهام لەقای)

زنجیرەی ١٥٧.

دیاردەی ڕاکردن لە ئازادی و قبووڵکردنی کێلەبوون، دیاردەیەکی بەرچاوە لە کۆمەڵگای باشووری کوردستان. ئەم دۆخە بەرهەمی چەندین فاکتەری کۆمەڵایەتی، ئابووری و سیاسییە کە بە درێژایی مێژوو کاریگەرییان لەسەر تاکی کورد هەبووە. لەم وتارەدا، هەوڵ دەدەم شیکردنەوەیەکی زانستییانە بە ئەم دیاردەیە بکەم.

سەرەتا، پێویستە تێبگەین کە ئازادی بەرپرسیارێتی لەگەڵ خۆیدا دەهێنێت. بەڵام بەشێک لە تاکەکانی کۆمەڵگا، لەبەر هۆکاری جیاواز، حەز دەکەن لەژێر سێبەری دەسەڵاتێکی باوکسالارانەیان سیستەمێکی کۆنتڕۆڵکەردا بژین. ئەم دۆگمەتەوە بە چەندین فاکتەر، لەوانە: پەروەردەی نەریتی، سیستەمی خێزانی کۆن، و نەبوونی متمانە بەخۆ، پرسی شوناس، نائاگامەندی لەژێر چەتری ئایتردا، شکاندنی شکۆی تاک لە باشوور.

هەروەها، دۆخی ئابووری و نەبوونی سەربەخۆیی ماددی کاریگەرییەکی گەورەی هەیە لەسەر ئەم دیاردەیە. کاتێک تاک لە ڕووی ئابووریەوە سەربەخۆ نەبێت، ناچار دەبێت پەنا ببات بەر سیستەمێک کە بژێوی ژیانی دابین دەکات، ئۆگرچی ئەمە بە نرخی لەدەستدانی ئازادییەکانی بێت.

لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە، ترس لە ڕەخنە و دەرکەوتن وەک کەسێکی جیاواز لە کۆمەڵگادا، وادەکات زۆر کەس پەنا ببەنە بەر ژیانێکی

دووبارە و یەکسان لەگەڵ ئەوانی تر. ئەمش دەبێتە هۆی پوکانەوەی داهێنان و خۆدڕبڕین کە دوو بنەمای سەرەکی ئازادین.

سیستەمی پەروەردە لە باشووری کوردستان، کە زیاتر لەسەر لەبەرکردن و دووبارەکردنەوە بنەدە تا بیرکردنەوەی ڕەخنەیی، ڕەخنەکی گرنگی هەیە لە بەرهەمهێنانی نەوەیەك کە ناتوانێت بە شێوەیەکی سەربەخۆ بیر بکاتەوە و بڕیار بدات.

چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە پێویستی بە گۆڕانکاری بنەڕەتی هەیە لە چەندین ئاستدا: پەروەردە، ئابووری، و کۆمەڵایەتی. پێویستە سیستەمێکی پەروەردەیی نوێ دابمەزرێت کە بیرکردنەوەی ڕەخنەیی و سەربەخۆیی تاک بەهێز بکات. هەروەها، دابینکردنی هەلی کار و دەرفەتی ئابووری باشتر دەبێتە هۆی بەهێزکردنی سەربەخۆیی تاك و کەمکردنەوەی پشتبەستن بە سیستەمە کۆنەکان.

- بڕشی یەکەم، هەمان بابەت بەردەوام دەبێتن لە زنجیرەکانی تر.

ناوەکانم "شەماڵ بارەوانی".. نامەی دووەم

ئازیزەکەم، پێشتر لەوانەلەو بووم لە هیوا، زۆر بە گەشبینییەوە لە ژیانم دەڕوانی. ماوەیەکە دەردی(نیچە)*م گرتووە و هەست بە تەنیاییەکی زۆر کوشندە و تێکشکێنەر و تاقەتپڕوکێن دەکەم. لەناو ئاپارتمانەکەش هەر وام. تەنیاییەک، بریندکی زۆر قوولی لەسەر ڕووحم دروست کردووە. هەست دەکەم لە سنووردکانی ئمانی دەروونی زۆر نزیک بوومەتەوە. ئاخ! چەند ئازووی قومک ئاسوودەیی دەکەم. تکایە تۆ پێم بڵێ، تۆ بەختیت ئەوە حاڵەتێک نەبێت لە شێتی؟ ئەی بۆچی من وام بەسەر هاتووە؟ هەموو هیواکانم لەدەست داوە و باوەڕم بە هیچ کەسێک و هیچ شتێک نەماوە. ئازیزی من، تا بێت دەکرێت هەرگیز بۆا بە وانی تر مەکە. من زۆر متمانەم لەسەر ڕەنان، کۆچی هەمویان فەیک و دووڕوو دەرچوون. گەر تۆ لە ژیانمدا نەبایت، دەمگوت: تەنها پێویستم بە میوزیکەکی ئارامبەخش و پەکەک شراب و سۆگێک هەیە. دەمکە ئەو هەستەم لا دروست بووە، تەنها پێاوەکانم بە کەلکم دێن

و دەتوانم پشتیان پێ ببەستم! ببوورە کە وا دەڵێم. بەڵام ئەمە حەقیقەتەکە و دەبێ ددانی پێدا بنێم.

---

*(فرێدریش ویلهێم نیچە -٥ی تشرینی یەکەمی ١٨٤٤ – ٢٥ی ئابی ١٩٠٠)، فەیلەسووفێکی ئەڵمانییە.

سیاسەتی ئیسرائیل لە شەڕکانی غەززە و لوبناندا کەتاییەکی هەونی نییە!.. عوسمانی حاجی مارف

لە سەعاتەکانی دوای ڕاگەیاندنی کوژرانی یەحیا سنوار بەرپرسی مەکتەبی سیاسی بزوتنەوەی حەماس، چەند ناوچەیەک لە کەرتی غەززە گەمارۆدراو کەوتە بەر بەردومانی چڕوڕ و کوشتاری خەڵکی مەدەنی نەوەستا. تەواو بەپێچەوانەی ئەوانەی باوەڕیان وابوو دوای تیرۆری سنوار شەڕ کەتایی دێت و ژیان ئاسایی دەبێتەوە. دەندەیی و ستراتیژی ناتانیاهۆ بۆ داگیرکاری و وەستانەوەی بەرامبەر چارەنوسی فەلەستین، لەوە واوترە بۆ تیرۆری سەرکردەکانی حەماس و حزبوڵا، بەردەوام و کوشتارو شەڕی وێرانکەر ڕاگرت، یان بەئاسانی دەست لە هەڵوێشکانی بەرامبەر ئێران هەڵبگرێت. بەداخەوە شەڕکە نەوەستاوە و کوشتار بەردەوامە و لەهەمانکاتدا ئۆگرێی فراوانکردنەوەی شەڕکە ئۆگرێکی زیاترە.
کوشتنی سنوار هیوای بەهەندێک دا کە هەنگاو هەنگاو خۆش بکات بۆ زیندووکردنەوەی دانوسان بۆئامانجی گەیشتن بۆ هەکەوتنێک، گوایە بایدن لەمڕۆ هەوڵی ئاگربەست لە غەززە و ئازادکردنی بارمتەکان دەدات، بەڵام دەرئەنجامەکی لەوشەوییە بەهیچ شێوەیەک دڵنیا نییە. ئەمەش لە لەدوانەکانی بایدن دا هێنگدەداتەوە کە لە هێڕشەکانی ناوەڕاستدا ووبەووی کەشێی یەک لە دوای یەک و ئاڕاز دەبنەوە.
هەروەها پلانی ناتانیاهۆ زیاتر بۆ پاراستنی ئیسرائیلە بۆ دوای

جەنگ، تاگەر ئیسرائیل سەرکەوتنی گەورەتریش بەدەست بهێنێت، هەوڵەدات بەشی باکووری غەززە لە ژێر داگیرکاری هەمیشەیی ئیسرائیلدا بهێڵێتەوە و دەستێکی حوکمانی دامەزرێنن کە حەماس لەخۆنەگرێت، بەڵام بزوتنەوەی حەماس دوای ساڵێک لە ئۆپەراسیۆنە سەربازیە چەکان هەشتا چالاکە. تا ئێستا ١٠١ بارمتەی ئیسرائیلیان ئازاد نەکردۆتەوە.
پلانی ناتانیاهۆ لە باکووری کەرتی غەززەدا سەپاندنی گەمارۆیەکی تەواوە، کە داوادەکات هەموو هاوڵاتیانی مەدەنی غەززە ناوچەکە بەجێبهێڵن، هەموو ئەو کەسانەی کە لەم ناوچە سەربازیە وەڕانکراوە داخراوانەدا ماونەتەوە، بە شێوەکاری دوژمن هەژمار بکرێن و دەرگای هاوکاریان لێداخرێت. هێزەکانی ئیسرائیل ناوچەیەکی بەرفراوانی باکووری غەززەیان گەمارۆداوە و داخستنی ڕێگاکان ڕێگری لە گەیاندنی پێداویستیەکان بە خەڵکی ناوچەکە دەکات، تا فەڵەستینیەکانی غەززە ناچاربن ناوچەکە بەجێبهێڵن و چۆلی کێن بە ئیسرائیلیەکان.
ئامانجی سەرەکی حکومەتی ئیسرائیل لە غەززە کۆتاییهێنانە بە حەماس، گەر ئەو کۆتاییهێنانەی حەماس لەسەر کوشتاری تەواوی دانیشتوانی غەززە بکەوێت، دەست ناپارێزێت، چونکە ناتانیاهۆ باش دەزانێت تا وەڵام بکۆشێی دامەزراندنی دەوڵەتی فەڵەستین نەداتەوە، کە نایەوێت بیداتەوە، زمینەی دووبارە بوژانەوەی حەماس هەیە و خاوەنی بنکەی فراوانی پشتیوانی جەماوەریە لەنێو دانیشتوانی فەڵەستیندا.
ئیسرائیل لە مانگی سێپتەمبەری ڕابردودا بە فەرمی ڕایگەیاندوە، کۆتاییهێنان بە هێرشەکانی حزبوڵڵا بە سەر باکووری ئیسرائیل ئامانجێکی شکێنەرە. بەڵام بە دوای تێرکردنی بڕشێک لە سەرکردەکانی حزبوڵڵا، پلانێکی دیاریکراوی ڕوشنی نیە. دیارنەوێت ناوچەیەکی پاراستن لە دیوی سنووری لوبنانیش دابمەزرێنن، کە حیزبوڵڵا و گرووپە چەکدارەکانی دیکەی فەڵەستین وەک حەماس نەتوانن چالاکی تێدا بکەن.
لە کاتێکدا کە لەشکرکێشی ئیسرائیل بە سەر لوبنان بە هەواشی بەرەوپێش دەچێت، بەڵام پلانێکی ڕوشنی بە پاراستنی ناوچەی پارێزراو نەخستەڕوو، جگە لەوەی بڕدەوام دەبێت لە پەسەندکردنی فشارە سەربازیەکان دژی حزبوڵڵا لە لوبنان، تا ئۆکاتەی تواناکانی ئەو گروپە بە شێوەیەکی بەرچاو کەم دەبنەوە یان لەناو دەچن .
ئاگەر ناتانیاهۆ ڕایبگەیەنێت کە دواجار لە غەززە یان لوبنان دەکشێتەوە، ئەوا مەترسی لەدەستدانی پشتیوانی ڕاستی تونڕەو دەبێت، بەمەش لایەنگرانی ڕاستی ناوڕاست لەدەست دەدات و مەیلی

وەستانەوەی ئۆپۆزسیۆنێک لەبەرامبەر خۆیدا دەجوڵێنێت، کە دواتر ئەو ئۆپۆزسیۆنە سوود لە ماندووبوونی سەردەمی جەنگ وەردەگرن لە بەرامبەر ناتانیاهۆدا.
لایەنە باست تونددڕەوەکان زیاتر پشتگیری لەو بڕیارەیە دەکەن و ئاواتەخوازن بە نیشتەجێکردنی ئیسرائیلیەکان لەغەززەدا، هەروەها فراوانکردنی نیشتەجێبونی ئیسرائیلیەکان لە باشووری لوبنان بە دەستبەرکردنی ناوچەیەکی پارێزراو.
ناتانیاهۆ مژوویەکی دوور و درێژی تۆمارکرد لە پشتگوێخستنی بۆگۆشانی هێکگۆتنکانی ئاسایش و یاسا نێودەوڵەتیەکان، بە پەسەندکردنی نیشتەجێبونەکان لە کەناری ڕۆژئاوادا، بەبێئەوەی بڕووبنی سیاسەتی کۆنترۆڵکردنی هەمیشەیی بەسەر ئەو ناوچانەدا هابگرێنێت. بەیەک ئەم سیاسەتە زیاتر بەوە وەسف دەکرێت کە کاریگەری لەسەر یەکلایکردنەوەی کۆتایی هێنان بە چاوەڕوانکردنی نەوان فەلەستینیەکان و ئیسرائیلیەکاندا دەهێنێت، کە نیشتەجێکردنی ئیسرائیلیەکان لەو ناوچانەی بە پارستنی ئیسرائیل پێویستیانە لای ناتانیاهۆو ڕاستڕەو توندڕەوەکان مەسەلەیەکی بڕاوەیە.
ئیسرائیل بەردەوام دەبێت لەسەر ئاراستەی داگیرکارێکی سەربازی کراوە لە غەززە، کە کۆنترۆڵکردنی سنوورەکانی لەگەڵ میسر و غەززە لەخۆدەگرێت، ئەمەش وادەکات گواستنەوەی فەرمی دوای جەنگ بە کۆنترۆڵکردنەوەی فەلەستین لە کەرتی غەززە لەلایەن هەر هێزێکی فەلەستینیەوە قورس بێت. لەم نێوەندەدا پەدەچێت ئیسرائیل درێژە بە ستراتیژی هێکوتانسەر و کشانەوە بدات بە بکارهێنانی هێزێک کە لە هەزار بە چوار هەزار سەرباز پێکهاتووە، نێک ئەو یەکە بچوکانەی کە تایبەتمەندی ئۆپەراسیۆنە سەربازیەکانین لە کەناری ڕۆژئاوادا.
لەکاتێکدا ئەم ستراتیژە لە داگیرکردنی کەرتی ڕۆژئاوا لەلایەن ئیسرائیلەوە جێبەجێدەکرێت، بەڵام حکومەتی ئیسرائیل بشێوەیەکی یاسایی وەک داگیرکاری پێناسەی ناکات. لەبری ئەوە وەک بەردەوامی ئۆپەراسیۆنی شکستخواردووی دژی یاخیبوونێکی ناوخۆی ئیسرائیل ئاژمارى دەکات و حکومەتەکەی لەو یاخیبوونە دەپارێزێت، بەڵام ئەم ستراتیژە دەبێتەهۆی ئەوەی کە گواستنەوەی دەسەڵات لە دوای شکستی غەززە قورس بێت، چونکە پێناچێت حەماس بە قایلبوونی پێگەیەک لە دەسەڵاتی غەززەدا بە ئاگربەست ڕازی بێت، لە لایەکی تریشەوە پەدەچێت ئیدارەی ناتانیاهۆ ئامانجەکانی جەنگی خۆی لە لوبنان بە فراوانی بهێڵێتەوە تا ئەوکاتەی کە بتوانێ حزبوڵا گۆشەگیرکات.
ئەم ئامانجە لەگەڵ وەڕانکردنی بەربەڵاوی ژێرخانی سەربازی و مەدەنی لە باشووری لوبنان دەبێت، بڕیارێکی ناوچەکە نەگونجاو بێت بە

جێگیرکردنی هەر هێزێکی میلیشیایی. دواتریش بەوشێوەیە سود لە دانوسان وەردەگرێت. ئامانج ئیسرائیلیش پابەند دەکات بە بەردەوامی ململانێیەکی سەربازی ئاشکرا لە باشووری لوبنان لەگەڵ حزبوڵادا، تا دواتر بە چارەسەری دیپلۆماسی یان داماننکی شکستخواردوی یەکێک لە لایەنەکان کۆتایی دێت، ئەم دۆخەش کۆتاییەکەی نادیارە.
تووندڕەوانی نێو حکومەتی ئیسرائیل بەبێ سیاسەتێکی دیاریکراو هەوڵدەدەن ئۆجێنداکانیان بە نیشتەجێکردنی ئیسرائیلیەکان لەغەززە و ئاسایکردنەوەی بنیاتنانی نیشتەجێبوون لە باشووری لوبنان بەرەوپێش ببەن. ئامانج پێوەندیەکانی ئیسرائیل لەگەڵ ئەمریکا و وڵاتانی عەرەبی زیاتر ئاڵۆز دەکات.
ئاسایکردنەوەی بیرکەی نیشتەجێبوونی ئیسرایلیەکان لە کەناری ڕۆژئاوا و کەرتی غەززە سانەکی زۆری خایاندووە لە کۆمەڵگەی ئیسرائیلدا، پاش دەیان ساڵ لە فراوانبوون و گەشەکاری لە ناوچەکانی گشتیدا، زۆربەی ئیسرائیلیەکان گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە نیشتەجێبوونەکان بە تایبەتی لە کەناری ڕۆژئاوا، لە هەر ڕەکەوتنکی کۆتایدا لەگەڵ فەلەستینیەکان هەمیشەیی دەبن، واتە دەبێت فەلەستینیەکان بەشێک بن لە ئیسرائیل.
بەوپێیەی حکومەتی ئیسرائیل وردەکاری سیاسەتی نیشتەجێکردنی خۆی لە غەززە یان لوبنان ناخاتەڕوو، پەدەچێت لایەنگرانی ئاستی تووندڕەو و بەشێک لە وەزیرەکان لایەنگری بە پێشخستنی ئامانجی نیشتەجێبوون لە هەردوو ناوچەکەدا بکەن، بە ئەم نەخشەیش بەیان گرنگ نیە شارەکە چەند دۆخایەنێت و پێیان گونجاو نیە دانوسان بکرێت.
نەبوونی هیچ سیاسەتێکی ڕونی حکومەتی ئیسرائیل لە چۆنیەتی نیشتەجێکردن ئیسرائیلیەکان لە غەززەو لابردنی فەلەستینیەکان، بەو مانایەیە کە بگەڕانەوەی دانیشتوانی ئیسرائیل بۆ غەززە، دەبێتە هەی ئاوارەبونی هەمیشەیی فەلەستینیەکان لەو ناوچانەدا.
لە کاتکدا پەدەچێت بەهەی درێژکەشانی شارەکە لە ماوەیکی نزیکدا نیشتەجێبونەکان لە باشووری لوبنان لەنەو بشکی زۆری ئیسرائیلیەکاندا بە ناپەسەند بمێننەوە، بەڵام لایەنگرانی نیشتەجێبون، هەوڵدەدەن باشووری لوبنان وەک ئامانجکی داهاتووی داگیرکاری و نیشتەجێبون لە گوتاری گشتیدا ئاسایی بکەنەوە، بەتایبەت کە شەی لوبنان بەردەوامە، لەملاشەوە نەک هەوڵکی عەملی و جدی لە ئەمریکاو ڕۆژئاوا بە کۆتایی ئەم شەڕە نەخراوەتەوو، بەکو پەداگری بە پشتیوانی لە ئیسرائیل و تاوانکانی ڕۆچکەیکی بەردەوامە. لەهەمانکاتدا ململانێی زلهێزکانی دنیا، تائێستا ڕەنگدانەویکی وەها نیشان نادات کە دۆخکە بەرەو کۆتایی ئەم شەڕە بەت، واتە دەتوانین بڵێین کۆتایی ئەم شەڕە ڕوون نیە، مەگەر

گۆربەون و فراوانبونەوەی فشارێکی بەرفراوانی ناڕازایەتی جەماوەری جیهانی بەر بەم کارەسات و هەرشانەی ئیسرائیل بگرێت.

عوسمانی حاجی مارف

گفتوگۆی رۆژنامەی رۆوت لەگەڵ شیرین عەبدوڵا دەربارەی هەڵبژاردنی پەرلەمان

شیرین عەبدوڵا: ئەم پەرلەمانە بە هەموو لایەنێ ناکۆکانییەوە، لە ڕاستیدا لە سەر یەک خاڵی زەر سەرکی یەکدەستن، ئاویش پیاوسالاریە … و هیچ ئاسۆیەکی ڕوناکتر بۆ ژنان نادات.

ڕۆوت: زۆر لە لیستەکان باس لە جیاوازی ئەم هەڵبژاردنە دەکەن لەوانی پێشووتر، وە بۆزی باس لە تەکشکانی زۆرینەی ڕەهای کورسیەکانی پەرلەمان لەلایەن (پارتی)ەوە دەکەن، بەهەکاری جەراوجۆر، نەمانی کەتا، کەمی تەزویر، کەمسیونی سەربەخۆ و بەلایەن و چێکی دەنگەکان هەر لەلای سندوقەکان و ئایا ئەگەر ئەمانە وابن مانای ئاوەی دەدات، کەبەراستی ئاوگۆ لە سیستەمی پەرلەمانی کوردستان ڕووەدات، بەتایبەت لە بەرژوەندی ژنان؟

شیرین عەبدوڵا: هەموو ئەو بەناو گۆڕانکاریانەی لە سیستەمی پەرلەمانیدا باسی لە دەکەن، هیچ شتێک نیە جگە لە دانی ڕووکەش و پەردەیەکی مەدەرن بە سەر درۆژدان بە کۆنەپەرستی و بە مافی ژنان و هەموو ستەملێکراوانی کەمەگا. ئاوەندەی پەیوەندی بە ژگاری ژنانەوە بێت، کاتێک دەتوانین باسی گۆڕانکاری ئەرێنی و باش بکەین لە بەرژوەندی ژنان، کە ژنان لە هەرمدا هەست بە ئاسوودەیی بکەن؛ چ لە ماڵەوە و چ لە شوێنی کار و چ لە سەر شەقام و ڕێگاوبانەکانی ئەم ووڵاتە. ئاسوودەیی بە مانای ئاوەی:

لە مەترسی کوشتن و سوتاندن و توندوتیژی و دەستدرێژی جەراو جۆری ناو خێزان و دەرەوەی بە دوور بن.

ژن و پیاو یەکسان بن لە بواری خوێندن و کار و بەیاردان لە سەر چارەنووسی خێیان و خانوادەکانیان.

هەڕەشەی پەشێل کردنی مافە کۆمەڵایەتی و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکانیان لەسەر نەبێت.
ناچار نەبن واز لە کارکردن، یان خوێندن و چالاکیەکانی تریان بهێنن و بخزێنە ماڵەوە بە بەخێوکردنی منداڵ و پیر و نەخۆشەکانی فامیلیەکانیان بە پێ کردنەوەی ئەو کەلێنانەی سیستەمەکە و دەسەڵاتداران دروستیان کردوە بە بەنەی تێکدانی سیستەماتیکی کەرتە گشتیەکانی تەندروستی و خوێندن و خزمەتگوزاریەکانی تریان.
ژنان بتوانن بە ئاسانی دەستیان ڕابگات بە خزمەت گوزاری تەندروستی و دادگایی بە کۆشکانیان، وە بەبێ هیچ ڕێگریەکی کۆمەڵایەتی یان ئابووری.
ژنانی دوو گیان یان نەخۆش بەرەو ڕووی گومان و سوکایەتی و توندوتیژی نەبنەوە.
بە چاوی سووک و باوەڕ پێ نەکردنەوە سەیری کۆشە یاساییەکانیان نەکرێت.
کاتێک توشی توندوتیژی و زەوت کردنی مافەکانیان دەبن هەست بە پشتگیری تەواوی یاسا و دامودەزگاکانی بکەن.
بە هەی چالاکی سیاسی و کۆمەڵایەتی پێشکەوتنخوازیەوە تووشی کوشتن و ئۆشکەنجە و شاڵاوی کۆنەپەرستانە نەبن.
ئۆگەر باس لە گۆڕانکاری بکەین، ئەمانە و زۆر خاڵی دیکە هەیە کە دەبێت پەوەرەکانمان بێت بە گۆڕانکاری و لەخەمان بپرسین ئایا ئەمە وەک ژنان تا چ ڕادەیەک ئومێدمان بە هیچ کام لەم لایەنانە هەیە و ئایا شێ و پێکداچونەکانیان چەند پەیوەندی بە ژیان و خۆش گوزەرانی ئەمەی ژنەوە هەیە و چەند لە نیگەرانی و بە مافیەکانی ئەمەی ژن کەم دەکەنەوە. ئەو ئاڵوگۆڕانەی سیستەمی پەرلەمانی کاتێک مەعنای دەبێت کە بەشێک بێت لە پاکێجێکی ئاڵوگۆڕی یەکسانیخوازانە و ئازادیخوازانە لە سەرایای (کوللی) سیستەمەکەدا، بەڵام دەبینین پەیامەکانیان پێ لە دەمارگیری مەزهەبی و کۆنەپەرستی و دژە ژنی و دژە ئازادی.

پرسیار: زۆر لە حیزبە نوێیەکان (نەوەی نوێ، هێوتی هەوەست، بزووتنەوەی گەل) دەڵێن ئۆگەر خەڵک بایکۆتی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان بکات، ئەوە بە قازانجی (یەکێتی) و (پارتی)یە و بەیە پەویستە خەڵک بەبەرفراوانی بەشداری ئەم دەرفەتە بکەن، ئەوە دەڵێن چی؟

شیرین عەبدوڵا: ئەوان پەویستیان بە دەنگە بە مسۆگەر کردنی کورسیەکانی پەرلەمان و بەشی خۆیان لە تاڵان و چەتەگەری و

گەندەڵی ژەمدا. ئاستە لەوانەیە بەشداری نەکردن لە دەنگدان لە بژاردەندی (یەکەتی) و (پارتی) بگەڕێتەوە، بەڵام نە ئەوان و نە هێزە تازەکانیش هیچ ئاسایەکی هوونا بە باشتر کردنی ژیان و چارەنوسی ماف زەوتکراوەکانی هەرەمیان پێ نییە.
بە لای منەوە ژنان و هەموو تۆژە ستەملێکراوەکان ئاگادار پێنج مەری خەیان بدەن لەم هەڵبژاردنە ئەوە دەنگدانە بە چەسپاندن و درێژە پێدانی کۆنە پەرستی و ئەو پیاو سالاری و سیستەمە دژە ژنەی کە چەندین ساڵە هەیە و ئاسوودەیی لە بەیوین. ژنان و کرێکاران و نەداران بە درێژایی تەمەنی ئەم هەرەمە، هەمیشە و بە شێوەیەکی سیستەماتیک دوور خراونەتەوە لە سیاسەت و بڕیاری کردن لە بەیاردانی چارەنووسی خەیان. ئەم هات و هوریایەی کە دەیبینین و دەیبیستین لە ئاستیدا هیچ مانایەکی واقیعی بە ژیانی زۆربەی هەرە زۆری ژنان و چەوساوەکانی ئەم هەرەمە نییە و هیچ لەو دەخە سامناکەی ژیانیان کەم ناکاتەوە، بە پێچەوانەوە، ئەم پەرلەمانە بە هەموو لایەنە ناکۆکانییەوە، لە ئاستیدا لە سەر یەک خاڵی زۆر سەرەکی یەکدەستن، ئەویش پیاوسالاریە و درێژە پێدانی ئەو سیستەمە دڕین و نەرینەیەی چەوسانەوەی ژنان و ستەم لێکراوانە و هیچ ئاسایەکی هوونا کتر بە ژنان نادات.
ووت
: بەرنامەی سیاسی و ئابووری و ئاوگۆ لە ژیانی خەڵکی کوردستان، بەتایبەت کرێکاران و هەژارانی کوردستان لە هیچ لە لیستەکان دا نەهاتوە، یان زۆر بەکەمی هاتوە، ئایا بە کاریگەری هوتی کەمپاینەتی و سۆسیالیستی بەم هەڵبژاردنەوە لاوازە و گوشاری ناڕازایەتییەکانی بەم هەڵبژاردنەوە زۆر کەم دیارە و زیاتر مەرکی شکستی حیزبی هووتە لەسەر کورسی دەسەاتی سیاسی و سەرمایە و مانەپەلکردنیانە؟

شیرین عەبدوڵا: ناڕازایەتی و خۆپیشاندانەکان لە هەرەمدا ڕۆژ بە ڕۆژ لە زیادبووندایە، بەڵام تائێستا نەیتوانیوە ببێتە فشارێکی جددی لەسەر دەسەات، لە لایەک بە هۆی سەرکوتی خوناوی و لە لایەکی ترەوە بە هۆی نا ئامادەیی و کەم ئەکخراوبوونی هێزی چینایەتی کرێکاران و زەحمەتکێشان بە گشتینی تەرازووی هێزەکان لە کەمگەدا.
ئەم حیزب و لایەنانەی شکستی پەرلەمان دەکەن ئێستا، زۆر نامێن بە داخوازیەکانی ژن و پیاو و لاو و منداڵ و پیری هەرەم و خۆشگوزرانییانەوە لە بەرئاوەی کە ئەوان نوێنەری ئەم خەڵکە نین و بژاردەندییەکانی ئەمانیان لە ئاجێندەدا نییە، بە پێچەوانەوە،

دەبینین کەمپەینەکانیان لەسەر ستایلی دۆنالد ترەمپ و سەرکەکانی ئەمریکا و ئەوروپا بۆ تەچووی چەندەها ملیۆن دۆلار بەڕێوە دەچێت، وەڵامی ئەوان بۆ کێشەکانی مووچە و بێکاری و گرانی و نەبوونی ئازادیەکان، سەرکوتی زیاتری ناڕازایەتیەکان و کوشتن و دەستگیرکردنی چالاکوانان بووە و هیچ چاوەڕوانییەک ناکرێت کە لە پەرلەمانی داهاتودا شتێکی جیاواز بکەن.

٢٠٢٤-١٠-١٨

سەر زەمینی قسە دوورکان، مانەوە وەک دواین جۆری مردن.. سەران ساڵح

هەموو شتێک دەربارەی دەشکاندن دەزانم
ئەوەش دەزانم کە بیرەوەری،
وەک ئاوچیەک دەیەوێت ئاوم بکات.
ئەگەرچی خەم لەم ئاکردنە ئانەها تووم
بەڵام ئازارێک هەیە گرانییەکانم دەمژێت،
شەوێک هەیە هەندێ تاریک بووە،
قاچی لەوە دەرچووە ئاست بەوات.
بە ئەوەی ووناکیم نەکوژێتەوە
بە ئەوەی پشیمانی لە دوایدا،
بەردم بە چەکی دا نەدات، ڕەیشتم.
چونکە ئاوستان ئیشی ئەوانیە،
کە ڕەگاکان بە خواری دەبینن.
من بە ئەوەی ئەم ڕەگایە بناسمەوە
دەبێت بەردەوام ببم.

لەم ڕەگایە
هەرچەندە هاوارم کرد، نەبیسترام
هەرچەندە ژانم هەبوو، نەهاتن
مرۆڤ کە ڕەنگی نەما؛ بەناز دەکەوێت

مرۆڤ کە ناوەوەی سەرمای بوو؛ هەستی دەمرێت
بەیە بە خەم و دەنگەکی برسییەوە
بە خەم و ژانەکی تونداوە، ڕۆگام گرتە بەر.
بەڵام چونکە بەرگی ئەم تەنیاییە
هەندێ ئەستوور بوو
نەمتوانی بەر گوێی زەوی بکەوم.

لە شارێک دەژیم
ڕۆژە خراپەکان لەبەر چاومدا،
وەک وێنەیەکی شیعری خراپ زاوزێ دەکەن.
دەتەنگی وەک هەورەکی مات،
بارانی خۆشبەختیم لە قەتیس دەکات.
ئەوەی کۆشێ ژیان هەر ئاسایی دەڕوات!
چەن ساڵەکان وشک نابن؟
چەن پێکەنینەکان بە ماڵ نابن؟

کە ڕۆیشتم، ماڵم لە دەستدا
ناچار، چارنووسی ئەم دەرگایەم دایە،
دەست دیوارێ لەرزەکەکان.
ئەستاش وەک هەفتەیەک،
سەبەری ڕۆژەکانم لە ون بووە
وەک هەفتەیەک، هیچ کراسەکم
بە دەتەنگی ڕۆژەکانم، نە دووریەە.
هەموو شتەک لەڕ تاریک بووە،
مردن نەبەت!

هەرچەندە لەرە شەوەکان درێژن
من لە ڕۆژە کورتەکان بەجێ مام
چونکە هیچ هاوڕێیەکم نییە
گوێ لە شیعرەکم بگرێت
ناچار لەبەر خەمەوە، وێنەی ڕووبارێک دەکێشم
کە جگەلەیەک بەتاقەتی کردووە، بەتاقەت دەبم
بەڵام چونکە هیچ شۆکیش ئی من نەبوو،
تەنیا دەمێنمەوە.

لەنێو ئەم تەنیاییە دا
دەنگم کە چاکترین چەکی زمانم بوو
بوو بە تەرم.

شەقامەکانیش خەونەکانم قوت دەدەن
ئەو شەقامانەی تەنیا بە ئەوە دروست کراون،
کە ئازارەکانی من بژمێرن!
دوور دەکەوم، چونکە نەمتوانی مەودای ئێم فەرامۆشییە ببڕم.
هەتا هەبردووم چیرۆکەکی خنکا و بێت/ سەراغ بە شیوەنێکی نەبەاوە/
دەکەم.

کە خۆشبا هەڵی کرد
کە دایکم بە غەمگینی
لەبەر دەرگا دانیشتبوو ترسام
هەرچەندە بیرم لە برینی خەم دەکردەوە
هەرچەندە برینی خەمم لە دیار بوو
بەڵام چونکە لە پاییزدا، کەسکەم خۆش ویست
وەک دارەکی ئەستوور، بەرگەم گرت و نەشکام.

سەران ساڵح

ستیڤانیش مرد.. شیعری نەوزاد بەندی

(بۆ مەرگی ستیڤان شەمزینیی)

بە دوو دەڵێ ..تەنها دوو دەڵێ ،
ووتیان ستیڤان جەی هێشتین ،
ئەو پیاوەی پێ بوو لە نووسین ..
ئەوەی بەناو
ئەو هەموو جەنگەدا ژیایشت و
قەت تەکنەشکا
ئەوەی بە شەقاما ئەژیایشت ،
بە لەزمە ووشەی لە ئەتکا ..
لە نانەوا ، تا سەرەی ئەهات ،
ئەو ناوەی پێ ئەکرد
لە باڵی شیعر ..

ئەو کوێی پێنوس و ..
نەوەی لاپەڕە بوو ..
قامکەکانی نە دەمانچەیان گرتبوو ..
نە دار لاستیک ..
نە قەچەقانی ..
نەجارە مشتەکێیەکی وەشان ..
دەست سپی بوو ، ستیڤان ، زۆر دەست سپی بوو ،
لە قەڕەم زیاتر ، هیچ شتێ
لای ئەو نەبوو ..
لەناو ئەو هەموو فیشەک و
بەرد و تاوەردا ، وەکو
فڕۆکەیەکی عاشق بە حوجرە ،
هەمیشە ،
بە چوار دەوری کتێبا تەوافی ئەکرد ..
لە لایەک ژوانی هەناوە و ..
لە لایەک بە دوای ئەستێرەی کشاوی میللەتەکەیدا ،
داوای ژیان و مافی ئەکرد ..
ئەو لە شارێکی ژەنگاوی و
میللەتێکی خوساوەدا ،
خەونی یوتۆپیای ئەبینی ..
لەناو ئەو هەموو عەشرەتە ،
بە تیشەرتێک و
کاوبۆوە ..
لە ژێر کاسکەتەکەیەوە ،
خەونی دوور و جیای ئەبینی ..
ئەو هەورە بوو لە ووشە و پیت ،
لە هەموو شوێنێ ئەباری ..
تەنها بە دوو دەڵ ، نوسییان ،
ستیڤان مرد ..
دوو دەڵ ..
دوو دەڵی ناچاریی ..
ئیتر باسی ئەو قەڵەمانیان نەکرد ،
کە لەدوای ئەو هاتیو کەوتن ..
باسی ئەو لاپەڕە بۆژن و ..
ئەو شیعرە بۆ پیاوانە ..
باسی جینسایدی پیت و ..
ئەو هەموو کتێبە مات و

تاساوانێ ..
باسی ئەو ڕۆژبازە چۆنی
کە بە ئەو ،
نەیزانی چی بکا ..
بە کوێ بڕوا ..
ئەو زەردەخەنە تاساوی و ..
ئەو هەناسە سواردنی
کە هیچ لەوێ ،
کە هیچ سنگێ ،
مافی مانەوەی پێ نادا ..
لەرێ بە دوو دڵێ ئەتکوژن ..
بە چلەیەکی ماتەمینیی ،
مەرگت دووپات ئەکەنەوە ..
گۆڕەوشار و
ئازاری دابەزینکەت ،
جەندەها قات ئەکەنەوە ..
کەس ناپرسێ ،
بۆچی لەسەر ئەم مەرزە ،
نووسەر وا لێ پێ ئەمرن ؟
کۆچی تابێ ،
سەدەی سیاسیی ڕەشتر ..
شەوانی سیاسیی سوورتر ..
ملیاری سیاسیی زیاتر ..
ملی سیاسیی پانتڕ ؟
کەس ناپرسێ ،
بۆچی نووسەر لەم سەر مەرزە ،
وا غەریب و
نەخۆش و
مات و
هەژارن ؟
وا بێ کەس و
تەنیا و
وون و
بریندارن ؟
بێ دوو دڵێ ،
تەنها بێ دوو دڵێ ،
نوسیبوویان ستیڤان مرد ..

ئیتر
باسی ئەو هەموو پیتەیان نەکرد ،
کە بە برستی و تینوێتیی ،
کەوتویان کرد ..
باسی ئەو هەموو تیرۆژ و
تیشکی خۆرەی
داوای ئیقامەی شۆیان کرد ..
ئەو هەموو مەز و کورسییەی
لە چاوەڕێی بەداریی ئەودا ،
لەک ئەترازەن و ئەپرەتکەن ..
ئەو هەنگاوە نەنراوانەی
لە ژێر پێچکەی
تەنکەرە نەوتکا ،
یەک یەک زیندەبەچاڵ ئەکرەن ..
بە دوو دڵە ، ستیڤان مرد و ..
بەڵێنەوە دیوەخانی
سیاسییە هەمیشە سمەڵە ڕەشکان ..
سیاسییە نەمرە
کچەڵە خۆرە
ئاسکخۆرە
چاوگەشکان …

کوخێک لە تەما.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

(١)
لە سپێدەیەک لە نورا..
بێت گەڕام،
خۆنی بوونیش..
بە تۆ، نەبوونێ!
(٢)
لە دوبارە بونەوەی ڕۆژکان..

بەبەریم، دەشە..
ئەبەدیەت دوننە بوبە!
(٣)
لەدەستمان چوو، ئەستا..
ساتە خەەمەشیەکان ..
دوا ئاسەواری گەژنەی نەو بیابانە!
(٤)
چی جادویەکە ، زەردەپەە،،
دەونی ەەوشەن، پشویەکی..
هەتا هەتا، ەەهایی …
جوانی گوەەزەردە خەوتوەکان
(٥)
کوخەک هەیە لە تەما،،
زەریاو مانگ و گەەاو گوە هەاەە..و..
سرووتی ئەفسونی جەستەیەک مەست..
بە فەرامەشکردنی خەمە جوانەکانی ئەو،
سەکسیفەنژەنی نادیاری ئەواریەکیش..
وون لە زەلکاوی ەەنگینی پشت دارستانە ..
شەبەنگپەشئامەزو..
گەنجینە شیعری بوهەیمی!
(٦)
بەداری دەریا..
بەدیار سەماکەرە ماسکدارەکانی گزنگ..
مانگەک بەدەفەو حاڵی گرتوە..
گەلاوەژی جەستە تەە بە بارانی جوانی..
فرمەسکی زومردی ئەکاتە گەی ژوان!
(٧)
بە فرمەسک و هەاەەو ئاورینگی..
شەوەکی پەمەیی ، دەگەمە..
پردی خەیاە، کە پاشماوەی باڵی ئاوییەنی ..
فریشتە خەمگینەکانی دوای کەچی تەی لەجەما
(٨)
بە زەنگەەەی ئەستەرە خەکوزەکان ،
سوەندبە، هەمیشە تەمەنم بەت ..
پایزە گەەا خەزانی عیشقت بە،،
(٩)
ئای زەریا! من کەیلەو..

دەوانەی..
شەپۆلێ بەخوێ دروشاوەکانتم
(١٠)
بەهرەیەکم پەویستە
ئەی ئەهریمەنی شیعری یاخی..
تا لە خونچە ڕەشەکانی داری زەی مەرگ
خەرەندی ئەم ڕێگا تەمتومانەی ..
دروازەی خەری ئاوابووی چاوی ئەو،،
بکەمە فوارەی تەقیوی نەو هاژەی خودی ڕەها

ڕەمانی (وێژگەی یادەوەریییە گریمانکراوەکان) بەزمانی فارسی بەاودکرێتەوە

ڕەمانی (وێژگەی یادەوەریییە گریمانکراوەکان) ، دووەمین ڕەمانی (یوسف عزەدین)ە کەلەلایەن وەرگێڕ (باست مرادی)یەوە، دوای وەرگێڕانی ڕەمانی (تەنها ڕەژەکی سارد) بکرێتە فارسی و لەلایەن دەزگەی چاپ و بڵاوکردنەوەی (انتشارات افراز) لە تاران/٢٠٢٤ بڵاوبکرێتەوە. هەروەها بابەتکی تایبەتی لەکەڕ و نووسەر (هەشەنگ شەخ محەمەد)؛ تایبەت بەڕەمانکە، کەلەکتبی (دنیای تارمایی کاراکتەرە پەنهانەکان/دەزگای فام-٢٠٢٢) وەرگیراوەو بەزمانی فارسی لەپەشکی ڕەمانکەدا بڵاوکراوەتەوەو پەرەگرافکیشی خراوەتە سەر بەرگی دواوەی کتبەکە.

پاداکسی شکستی ئیسرائیل!..2.. نووسینی: ئەلوف بەن.. وەرگێڕانی: حەسەن ئازانی

چەن سەرکەوتنی سەربازیی وەک شکستی سیاسی بەرهەم دەهێنێت!
نووسینی: ئەلوف بەن ٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤
سەرچاوە: فەیس ئۆف ئەرس
وەرگێڕانی: حەسەن ئازانی

تێبینی: ئەم بابەتە کەمێک درێژو نەشم ویست کورتی بکەمەوە. چونکە ئەم تێجوومیە نەک ئامادەکردن تاکو تەنها بیرکەو پەینت و سەرخاڵکانی دەست نیشان بکەم. بە هەر شێوەیەک لەم ببەیبایە لە گرنگیەکەم کەم دەکردەوە. ئەم بابەتە لە فەیس ئۆفەرس دا بڵاوکراوەتەوە کە گۆڤارێکی وەرزیە و پەیوەستە بە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا. دەستی نووسەرکانی تا ئادیەک ئاوڵاکردوە بە ئاوەی بتوانن چی بڵێست دەزانن بیڵێن. ئەو گۆڤارە نوسەری چەپ و لیبڕاڵی لە ناودا دەنووسێت. بابەتکانی ناوی هەمویان دەگەنە ١٤ تا ٢٠ لاپەڕە. ئەوش نووسینێکی درێژە، هەر بۆیش من بە باشم کردنەوە کەمێک سەی بشەوە. جا ئەو بابەتە هەم ئازادانە نووسراوەو هەم نووسەرکەشی جولەکەیەو بەخشی سەرنووسەری گۆڤارەکی ئیسرائیلییە بە ناوی هاڕەتز. نووسەر لەم نووسینەیدا بە ئازادانە دەخنە لە ئیسرائیل و سیاسەتە دەگەزپەرستەکەی و سیستەمی دەسەڵاتدارێتی باڵی ئاستەوی نەو سیاسەتی ئیسرائیل دەگرێ. هەروەها بە تەواوی پشتەوە دیارە کە هاوسۆزی کەشی فەلەستینەو لە گەڵ فەلەستینیەکاندا بە دروستکردنی دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هاوڕایە.(ح.ئ)

بەشی دووەم :
بەردەوام بوونی ناتانیاهۆ لە دەسەڵاتدا لە گەڵ مژووی ئیسرائیلدا نایەتەوە!

ناتانیاهۆ بە ئاکردنی لە بەرپرسیاریەتی و مناوڕکردنەکی وردیشی دەستدایە تا مانەوەی خۆی و پشتگیری لە دەسەڵاتدا درێژە پێبدات، توانی خۆی ڕزگار بکات لەو لکێنەوە تۆندەی کە دەستی پێکردبوو لەسەر سیاستکانی ناتانیاهۆ کە خۆی لە پکەوە ژیان و گونجان

لەگەڵ حەماسدا دەبینیەوە و لە لایەکی تریشەوە کە گوێی بۆ هەموو ئاگادارکردنەوانە نەدەدا کە سوپاو دەزگاکانی هەواڵگریی پێیان دەدا لەسەر هەرشی چاوەڕوانکراوی لەو جۆرەی حەماس بۆ سەر ئیسرائیل. هەروەها هەوڵەکانیشی لە لاکەی ترەوە بۆ لاوازکردنی دەسەڵاتدارێتی فەلەستین کە هاوبەشی پشووی ئیسرائیلە بۆ چەسپاندنی ئاشتی. جا ئێستا لە ترسی شکستهێنانی لە دەنگدان و بۆ دوای ئەوشدا دەگەڕێت کە دادگاییکردنەکەی لەسەر گەندەڵی وەدوا بخات، ناتانیاهۆ تەنانەت خۆی لە دەنگدانی پشووختەش بەدوور دەگرێت! بۆیە بەشی سەرەکی پلان و ستراتیژی ناتانیاهۆ ئێستا هەر ئەوەیە کە درێژە بەشە بدات و تەنانەت بڕبڕاوتریشی بکات تا بڕۆ لوبنانیش بەوات و ناشیەوێت لەگەڵ حەماس بگاتە هیچ هەڵوەتنەک! جا ئەگەرئەو سیاستەی ناتانیاهۆ لە سەر حسابی تەواوی بە بارمتە گیراوەکانیش کە لە ناو غەزەو تونێلەکانی غەزەدان خەریکە هەر لە برسانا بمرن تەواو ببێت و بەسەرکەوتن بگات!
ناتانیاهۆ بە ئەوەی پارێزگاری لە دەسەڵاتی خۆی بکات هاتووە دەسەڵاتێکی یەکجار زەی نایاسایی داوەتە هاوەڵە هەڕەاستەوەکانی نەو هاوپەیمانیەتەکەی خۆی کە هەموو ئەوانە پەبەگەرووپان دەنگی نابەرز دەکەنەوە بە هەر هەڵەوتنەکی بارمتە گەیەنەوە کە کشانەوەی ئیسرائیلی لە غەزە تەدا بێت لەگەڵ بەردانی چەکدارەکانی حەماس کە لە زیندانەکانی ناو ئیسرائیلدان. ئا ئەمەشیان نوێنەرایەتی 180 پلە گەلان و بادانەوە لە هەوەستی نیشتیمانیدا دەکات! چونکە ئیسرائیلیەکان هەمیشە شانازییان بەوە کردووە کە ئامادەی کردنی هەموو شتەکن لە پێناوی هێنانەوەی بارمتەو دیلەکانی جەنگ بۆ ماڵەخەیان، وەک لە هەمەتەکەی ساڵی 1976 دا دەرکەوت کە هێزی بەرگری ئیسرائیلی IDF ئەنجامیدا لە شاری ئینتەبی یەگەندا بۆ ڕزگارکردنی ئەو سەرنشینانەی کە لە ناو فڕۆکەیەکی فڕانسیدا بوون کە لە تەل ئەبیبەوە ذەچوون بۆ پاریس و لە ڕێگا فڕێنرابوون و بڕەو یەگەندا برابوون. کە لەو هەمەتە بوێرانەیەدا برا گەورەکەی ناتانیاهۆ بە ناوی یەنی گیانی خۆی بەخت کرد! ئینجا هەر پێنج ساڵ پێش ئێستا سەرۆک وەزیرانی ئیسرائیل بڕەو مەسکۆ کەوتە ڕێ و بە شەوێکی تایبەت و هەر بە خۆی کەوتە پێک هاتن لەگەڵ سەرۆکی ڕوسیا ڤلادیمیر پوتین بۆ بەردانی ئەو کچە گەنجە ئیسرائیلیەی کە لە سەر هێنان و بردنی مادەی هەشبڕەوە لە ڕوسیا گیرابوو. بەڵام سەیر بەچی ئەو کارەی نەکرد بۆ هێنانەوەی ئەو بارمتانەی کە لە ئۆکتۆبەری 7دا لە لایەن حەماسەوە ڤفێنرابوون!
پەیڕەوکەی ناتانیاهۆ چاک درکیان کردبوو بەوگرنگیدانەی ناتانیاهۆ پێیان لە لایەکەوە لە لایەکی تریشەوە دەیانزانی

بارودخی ناتانیاهۆ چەندە ناسکە، بۆیە زیاتر مکوم بوون لەسەر داخوازیە سەرەکیەکانیان و لە نوێشیاندا گەلاوێژی دوبارە کەمەگا جولەکەکان بە ناو غەزە کە لە ساڵی 2005دا لە سەردەمی شارۆندا وازیان لێهێنرا. هەرچەندە ناتانیاهۆ بە ئاشکرا ئاو بیرکۆیەی ڕەتدەکردەوە بەڵام دەنگۆ لە بنکەوە پشتی خۆش بووبە تا خۆی بکاتە یەکەم سەرۆک وەزیرانی ئیسرائیل تا بگوترێت کە لەسەردەمی ئابڕایەتی ئۆدا بیرکەی داخوازی فراوانکردنی هەردوگای جولەکە نشینی ئیسرائیل دەستی پێکردەتەوە کە دەیان ساڵبووە پاشکۆیان کردبوو لەو داواکاریانە! لەو چەند هەفتەی ئابردوودا لەڤین، وەزیری داد، لە هەزی بن سەبڕەوە گەلایەوە بە ناو حکومەت بە ئاوەی دەست بکاتەوە بە چاکسازیی لە دەسەلاتی دادپەروەریدا و بە واز هێنانی لە دەبازی یاسادانان، خۆی خستە ناو خەندەقی شەڕی بیرکەلاتیانەوە و ڕێگەگرتن لە دامەزراندنی دادوەرو زیاتر پشتگوێخستنی ئامۆژگاریێ یاسایێکانی داواکاری گشتی گالی بەهاڵاق میارا!

لە ساڵەکانی پێش ئۆکتۆبەری 7 ، هەندێک لە بەرپرس و سەرکردەی عەبەی هاوپاتی ئیسرائیلی کەوتبوونە هەوڵ و کارێکی بەردەوام بە ئاوەی هاووپاتیعەبەکانی ئیسرائیل والبەکن بە تاواوی لە گەڵ کەمەگای ئیسرائیلی تێکەڵ ببن، ئاوەش بە دەستبەرکردنی پێدانی مافی یەکسان و ناخساندنی دژفاتی زیاتری ئابووری بۆیان! بەڵام هەر دوای هەڕشەکەی حەماس، حکومەت ڕێک ئەم هاوڵەی شکەست پێهێناو دەستی کرد بە گرتن و دادگایی کردنی عەبەبەکان و بە بەهانەی پەستەکانیان لە سۆشیال میدیا و تەنانەت دەست کرا بە ڕاگری لە هەموو ئاوخێپیشاندانانەی کە عەبەبەکانی ئەنتی شەڕ پێی هەڵدەستان لە ناو ئیسرائیلدا! دژگا سەرەکی و باوەکانی ڕاگەیاندنیش ڕێک هەمان ڕەبازیان گرتبەرو خۆیان بەدوور دەگرت کە لە پانەڕە زەرو زەبەندەکانیاندا بەشداری بکەن بەو عەرەبانەی کە کەمینتیان هەبوو، قسەیان هەبوو، شتیان دژانی بیەڕن! لە ماوەی کەمتر لە دوو ساڵ، هاوپەیمانی ناتانیاهۆ توانی لە ڕووی سیاسییەوە دەست بەسەر تاواوی هەزی نیشتیمانی پالیسدا بگرێت و کەنتەڕی بکات و بیکاتە ئامرازێکی کەسیی ژێر دەستی بەرەی هەرە ڕاستەوی ئیسرائیلیی کەسێکی خاوەن نفوزی وەک ئیتمار بەن گفیر، وەزیری ئسایشی نیشتیمانی، کە شاگردو خوێندکاری کەسێکی ڕەگەزپەرستی وەک قەشە، ڕەبای، مەیر کاهانە! لە لایەکی تروە بەن گفیر دەستی کردە هەڵمەتێکی توندی شەڕی بیرکەلاتیانە، کەسی نزیکی خۆی و دەست و هاوڕەیانی دامەزراندن لە شوێنە باکان و پلەی ئاو ئافسرانشی بەرز دەکردەوە کە بە شێوەیەکی نایاسایی ڕەشبگیریێان دەست

پەکردبوو لە نێو خەپیشاندەرانی دژی حکومەت و ئینجا لە لایەکی تریشەوە چاوی خەی دەنوقاند لە هەموو ئەو تاوانانەی کە جولەکە توندڕەوەکان لە دژی عەرەب و لادێکانی کەناری خۆرئاوا ئەنجامیان دەدا، هەروەها خەی خەواندبوو لە هەموو ئەو تاوانانەی کە دەکرا لە دژی کەمەڵگاو گەورەکە عەرەبنشینەکانی ناو شارەکانی ئیسرائیل . چونکە بە لای بەن گفیرەوە هەتا هێژەی عەرەب کەم بکرایەتەوە لە ناو وئیسرائیلدا لە بە جولەکەکان باشتر بووە!
هەتا ئەم دواییانەش زوربەی جولەکەکانی ئیسرائیل ئەم هەڵوێستە تونڕەوانەیان بە شەرمەزاری دەزانی بەڵام ئەوەیان بەدەنگی بەرز نیشان نەدەدا، هەر بەیەش ناتانیاهۆ توانی بارودۆخەکە لەگەڵیاندا هەواش بکاتەوە! لە هەمان کاتدا یەکێکی ترلە هەرە ڕاستڕەوەکان بە ناوی بەزالێل سمۆتریش، کە وەزیری دارایی لە کابینەکەی ناتایاهۆدا، ڕابەرایەتی هەمەتەکی هێگزپەرستانە دەکا بە لکاندنی تەواوی کەناری خۆرئاوا بە ئیسرائیلەوە! کە دیارە ئەمەش لە هێگەی بەرسی کردنی دەسەڵاتدارێتی فەلەستینیەکانەوە دەکات. ئەو دوو کەسە هەرە ڕاستڕەوە سمۆتیش و بەن گفیر بە هووەنی و ئاشکرایی ئامانجی خۆیان خستەڕوو کە ئەویش بریتیە لە دەستبەسەراگرتن و لکاندنی تەواوی کەناری خۆرئاوا بە ئیسرائیلەوە، بەڵام ئەستا ئەو کارە تەزەک ئاڵۆزتر بووە ئەویش لەبەرئەوەیە کە داگیرکردن و شەڕی غەزە لە گەڵدایە!

پەژەی یاسای پارە!

ئەو فەرە بەرچاوەی شەە کە ئیسرائیل تێیەوە گلاوە شەکەی لە ناوخۆشیدایە کە ناتانیاهۆی سەرەک وەزیران دەستی داوەتە بە گەینی نەرم و هەڵوەستەکان. هەرچەندە ناتانیاهۆ زۆرەک لە بیرەکە ئایدۆلۆجیەکانی لەگەڵ هاوپەیمانە ڕاستڕەوەکانیدا هاوبەشی پێدەکا ، بەڵام ئەو کەوتەتە مناوەرکردن ڕووەو پەگەیەکی سیاسی کە بە بارمتە گیراوە لە لایەن ئەوانەوە ئەستاش دەیەوێت تەواوی خەکی ئیسرائیل بە بارمتە بگرێت وەک چۆن خۆی کراوەتە بارمتە!
هەرشەکەی 7 ی ئۆکتۆبەر ئیسرائیلیە سەکیولارو بە تایبەتی نەودەوڵەتیەکانی خستە تەنگژەوە. لە ماوەی سێ دەیەدا دوای کۆنفرانسی مەدرید لە ساڵی 1991 و هێکەونەمەی ئەسڵۆ لە ساڵی 1993دا، ئەو ئیسرائیلیە سەکیولارو نەودەوڵەتیانە شانازیان بە وڵاتەکەیانەوە دەکرد کە توانیویەتی وەک بەشەک لە هێزەکانی ڕزگاریی فەلەستینیش وەک گرفتەکی چارەسەرنەکراو سەیریکراوەو گوتراوە کە دەتوانرێت هەر وا بەوشەویە لەگەڵیدا بڕدەوام بێن. بەڵێ بەردنی کەشەی فەلەستین بەبێ هیچ بڕەو

پێشچوونێک، لە کاتێکدا کە ئیسرائیل لە ڕووی ئابووریەوە بەرەو پێش چوون و کۆشەی فەلستینیش نە بەرەو ئاشتی و نە بەرەو شکست براوە بریتیبووە لە یاریبازی سیاسی ناتانیاهو هەر لەو ڕۆژەوەی کە هاتتەوە نێو گۆڕەپانی سیاسەت لە ساڵی 2009. هەروەها ناتانیاهۆ دەستی بە هەڵگرتنەوەی کرد لەیان و دەستی دایە چاکسازییەکی گشتی لە دەسەڵاتی دادوەریدا، جا ئەو هەوڵەی ناتانیاهۆ لەخۆشکەر بوو کە هاوپەیمانییەکی ناوخۆیی پێک بێت لە نێوانی ناتانیاهۆ و نوخبەی لیبراڵیی ئیسرائیلی. هەتا ئێگەر ئەو نوخبەیە دەنگیشیان پێنەدابایە بەرنامەی لە لاکەی ترەوە زەر دەخشبوون بووەڕۆژە زەرە پارێیە کە ستراتیژیکەی ناتانیاهۆ خستبوویە بەردەستیان و وایان نیشاندەدا کە وەڵاتکەیان لە ئەزی وەڵاتانی پێشکەوتووی ڕۆژئاوادایە لە ڕووی گۆشەسەندنی ئابووریدا و یەکەکە لە وەڵاتە بەرەو پێشچووەکان لە ڕووی نوودووتیەوە!
جا ئێستا لیبراڵەکانی ناو ئیسرائیل تووشی فشاری دوولایەنە بوونەتەوە، لە لایەکەوە لە لایەن ڕۆژئاوای پێشکەوتنخوازو لیبراڵەوە لە لایەکی تریشەوە لە لایەن بنکەی ناتانیاهۆوە لە ناو خۆی ئیسرائیلدا تووشی پەراوێزخران و بێ شەیتانی کردن بوونەتەوە! هەرچەندە هەردووک بەرەی جولەکەی پارێزگارو ئایینی ناو ئیسرائیل وەک یەک بەدەستی دابەزینی بەهای (شەکە) و بەرزبوونەوەی هەڵاوسانەوە دەناڕەنن بەرنامەی لایەکی تریان توانیویانە مانایەک بدەن بە بەردەوامی شەڕەکە! بە تایبەتی بە ئەوەڕە تونديەوە لە جوولەکە تونديەوەکانی بەری کەناری خۆرئاوا کە ئێستا هێست دەکەن ڕاست بوون کە ساڵی 2005 دژایەتی چوونە دەرەوەی ئیسرائیلیان دەکرد بە تەواوی لە غەزە. ئێستا هێست دەکەن لە نێو کەمپەگای ئیسرائیلیدا پێگەیان بەرەو هەڵکشان و بەرزبوونەوە دەڕوات بە تایبەتی لە نێو سوپای هەزی بەرگریی ئیسرائیلیدا کە تێدا بوونکی کاریگەرو بەرچاویان هەیە!
ئیترئەو لیبراڵانەی کە لە هەموولایەک زیاتر پابەندبوون و زەرتریش زەرەرمەند بوون ڕوویان کردە دوو ستراتیژ بە مانەوەی خۆیان. یەکیکیان ئەوەیە کە کەچ بکەن بە وەڵاتانی تر جا ئێگەر بە شەوەیکی کاتیش بێت، یان دەچن داوای پاسپەرتی وەڵاتێک دەکەن کە کەس و کاریان لەوێ نیشتجێیە بە ئەوەی لە ڕێگەی کەس و کارەوە بتوانن ئەوانیش بچنە ئەو وەڵاتە! ئەو دیاردەیە لە پێش شەڕی غەزەش بوونی هەبووە، لەو ڕۆژەوە دەستی پێکردووە کە ناتانیاهۆ دەستی بە کودەتا کرد بەسەر دەزگای دادا. بەیە قسەوباس لە نێو ئیسرائیلیکاندا دەربارەی بەجێهێشتنی وەڵات بە تایبەتی لە نێو چینە دەوڵەمندو زیاتر ڕۆشنبیرو بە ئاگاکەدا بەرەو توندی و زەر

بوونیش ێیی هە رکە شەی غزە دەستی پێکرد لە گەڵ فەرمانڕەوایی ناتانیاهۆ. جا ئەو شوێنانەی کە ئیسرائیلیەکان زیاتر کەچیان دەکرد و دەیانویست بەی بەسەن بریتیبوون لە یەنان، پرتوغال، تایلاند و هەروەها ئەو شوێنە نەریتەی وەک لەندەن و نیویۆرک. جا هەندێک لەو ئیسرائیلیانە تەنانەت توانیویانە هەمان کارو بەرژەوەندیە ئابووریەکەی خۆشیان لە ناو ئیسرائیلدا بپارێزن ئەوەش هەر لە دوورەوە بە ڕێگەی دیجیتاڵیی گەڕەکەوە یان ئۆنلاینەوە!
نەیارانی ناتانیاهۆ بە هیوای ئەوەن کە بە شێوەیک لە شێوەکان ناتانیاهۆ بخەنە نەمەنەت!
ستراتیژیەکەی تری نەیارانی ناتانیاهۆ بە مانەوەی خەیان بریتی بوو لە بەردەوام بوون لەسەر هێرشەکانیان و بەردەوام بوون لە خۆپیشاندان و ناڕازایەتی دژبرین لە دژی ناتانیاهۆ لە لایەکەوە و لە لایەکی تریشەوە بەردەوامبوون لە پشتگیری کردنی سوپای بەرگریی ئیسرائیل لە شەیدا لە دژی حەماس و داوای بەردانی هەموو ئەو بە بارمتە گیراوانەشیا دەکرد کە لە ژێردەستی حەماسدا ماون. لە کۆتایی مانگی هەشت دا قەیرانی بارمتەکان گەیشتە ترسناکترین ترۆپکی خەی کاتێک کە حەماس شەش لەو بارمتانەی لە تونێلێکدا لە ڕەفەح کوشتن. جا لەو کاتی تووڕەیی و پژارەیدا کە ناتانیاهۆ نەیتوانیوە بگاتە ڕێکەوتنێک لە گەڵ حەماسدا بە ڕزگارکردنی ئەو شەش بارمتەیەو گفتوگۆکانیش کۆتایی پێناهێنەت بە بەردانی هەموو ئەو بارمتانەی کە هەشتا بەرنەدراون، بەیە بەو هەیەوە بە سەدان هەزار لە ئیسرائیلیەکان ڕژانە سەر شەقامەکان و لە دژی حکومەت و ئەو خۆپیشاندانەش گەورەترین ناڕازایەتی بوو کە لە دوای ئۆکتۆبەری 7 وە ڕوویدا!
بەڵام هەتاکو ئێستاش ناڕازایەتیەکانی سەرشەقام نەیانتوانیوە بنکەی هاوپەیمانی ناتانیاهۆ بهێننە لەرزین. ئەو ناڕازایەتیانەی لە لایەن هەمان پەی نەیاری ناتانیاهۆ وە پشتگیری دەگرێن کە لە نەویاندا گاانت هەیە کە سەرکردایەتی ناڕازایەتیەکانی کرد لە دژی ئەو چاکسازییەی کە ناتانیاهۆ دەستی پێکرد لە دەزگای داد. بەڵام سەرەک وەزیران زۆر بە زیرەکانە مامەڵەی لەگەڵ بارودۆخەکەدا کردو هەموو ئەو خۆپیشاندانانەی بە سیاسیی ناساندن و مەبەستی سەرکیان هیچ شتێک نیە تەنها دەپەاندنی منە لە دەسەات. جا ئێستا ناتانیاهۆ بابەتی بارمتە ئیسرائیلیەکانی ژێر دەستی حەماس و میحنەتی ئەوانی کردووەتە بهانەو بکاری دەهێنەت!
نەیارانی ناتانیاهۆ هەر بە هیوای ئەوەن بشک و ناتانیاهۆ بخەتی هیچی تر نەیهێنەت یان لە شوێنکەوە قشتێک بومەلەرزەیک دروست بکات. یەکێک لە هەرە کۆشە ئاڕاکانی ناوخە کە ناتانیاهۆ

ووبەووی بووەتەوە بەریتیە لە لەخشبوون لەو گەنجانەی کە زەر ئەرسەدەکسی و تونددەوی ئایینین لە چوونیان بە خزمەتی سەربازی! ئەو بە چەندین دایە دەچێت کە بەهانەی ئابەرانی ئایینی هەر تونددەوی ئەرسەدەکسی بە ئەو بابەتە ئەوایە کە دەبە ئەو گەنجە ئەرسەدەکسیانە بپارێزرێن لە ژیانی سەکیولاریی کە لەوانیە لە سەربازگەکاندا ووبەووی ببنەوە. جا ئەستا ئەو شتە بە تەواوی ئەو جیاوازیە گەورەو نایەکسانەی ئاشکرا کردووە کە هەیە لە نێوانی گەنجە هەر تونددەوە ئایینیەکان و گەنجانی تری ئیسرائیل کە هەموو کات بانگ دەکرێن کە بچن بە خزمەتی سەربازیی و خۆیان بکەنە قوربانی وەتاتەکیان!

لە مانگی حوزەیراندا، دادگای باڵای ئیسرائیل گوتی کە هیچ بنەمایەک لە گەندا نیە بە ئەوەی گەنجی ئەرسەدەکسی تونددەوی ئایینی نەچێت بە خزمەتی سەربازیی و ئەوەی تریان بچێت.دەبە هەردووک لا بە یەکسانی مامەیان لەگەدا بکرێت! جا ئەستا حکومەت لە جێبەجیکردنی ئەو بڕیارەدا سستی دەنوێنێت و سوپاش نایەوێت کەس بە زەبری زەریی پەلکەشی خزمەتی سەربازیی بکات. ئەستا ئەو کێشەیش لە گەدایەو جارێکی تر سەرهەدداتەوە کاتێک کە ئەنجومەنی یاسادانان دەنگ لەسەر بودجەی ساڵی داهاتوو دەدات! ئابەرە سیاسیەکانی بەرەی ئەرسەدەکسی هەر تونددەوی ئایینی دەستیان کردووە بە هەشە و دەن ئەگەر بێت و ئەو هەش نووسەی لەخشبوون لە لاوانی ئایینی ئەرسەدەکسی لەبە خزمەتی سەربازیی ئەزامەندی لەسەر دەرنەبڕن ئەوا حکومەت دەوخەنن! جا هەر لەو دواییانەدا و بە ئەو مەبەستە ناتانیاهە بە پاراستنی خۆی هات کەسکی وەک گیدیەن سار کە وەزیری دادی پێشوو بوو هەنایە ناو هاوپەیمانیەتیەکەی خۆی!

ئەلوف بەن سەرنووسەری ئەژنامەی هارەتز! سەرچاوەی ئەو نووسینە:
https://www.foreignaffairs.com/middle-east/israel-paradox-defeat-aluf-benn

---

تەزویر کێشە نییە، دەزانن

کێشەکە چییە؟.. شەڕکە کرمانج

چارەسەری کێشە بە دیاریکردنی کێشە دەست پێ دەکات، ئەک وەک ئەوەی چەن چارەسەری نەخشی بۆ دەستنیشان کردنی هۆکاری پشت نەخشیەکە دەست پێ دەکات. ئەوەی ئاڵفوبێی سیاسەت و تەندروستی بزانێت ئەو ڕاستییە دەزانێت. بۆیە بەڕاستی قسەکردن لەسەر تەزویر مایەپووچ و بێ بنەمایە چونکە جەوهەری کێشەی دیموکراسی لە هەرێم، لە عێراق و لە تەواوی ناوچەکە (وەک وڵاتانی ئێران، میسر و تورکیا و ڕووسیا) گرفت یان بوونی تەزویر نییە بەڵکوو کێشەگەلێکی دیکە کە بوون بە ڕێگر لە پێش گێشەی دیموکراسی. لەم کورتە باسەتە باسەرپێی قسە لەسەر هەندێکیان دەکەین.

ئەوەی هەڵبژاردن لە کوردستان و کەمەڵک وڵات نادیموکراسی دەکات، پرسی تەزویر نییە، چونکە نەک لەم هەڵبژاردنە بەڵکو لە هەموو هەڵبژاردنەکان، ئەوکاتانەی کە بەخەستی تەزویر دەکرا، تەنیا بای چەند کورسییەک دەکرا تەزویر بکرێت، بەگشتی دەکرێت بڵێین، لە کەمترین حاڵەت کورسییەک و لە زۆرترین حاڵەت پێنج کورسی لەو ١٠٠ کورسییەی پەرلەمانی کوردستان بە تەزویر دەبردرانەوە.

ئەوەی وا لە هەندێک کەس بکات پێنا بە تیۆری پیلانگێڕیی، یان تەزویر و ساختەکاری ببات، ئەوەیە کە ئەوانە پێیان وایە پارتی و یەکێتیی جەماوەریان نییە، مادام جەماوەر و دەنگدەریان نییە، ئەدی ئەوە چەنە هەموو جارێک زەرینەی کورسییەکان دەبەنەوە. بەکورتی، پێمان خۆش بێت یان نا، ئەم تێگەیشتنە هەڵەیە. پارتی و یەکێتیی دوو هێزی گەورەن لە کوردستان و جەماوەریان هەیە و جەماوەرەکەشیان گەورەترین لە جەماوەری حیزبەکانی دیکە نەک تەنیا لەبەر دەستەزیان بە پارتی و یەکێتیی بەڵکوو لەبەر پێوەستبوونی بەرژەوەندییەکانیان بەم دوو حیزبەوە، لەبەر مەژووی زۆر و دوورودرێژی ئەو دوو حیزبە، لەبەر خزمخزمێنەیان، هتد. ئەوەش ڕاستییەکە کە بە خۆشی بێت یان ناخۆشی دەبێت قەبووڵی بکەین. قەبووڵ کردن لەبەر ئەوەی نا کە ئەمە ڕاستە یان باشە بەڵکوو لەبەر ئەوەی واقیعەکە و سەپێنراوە، جا ئەوەی نازانێت ئەو واقیعە بە ئاوای لێهاتووە ئەوە شتەکی دیکەیە.

ئەوەی دەبێت قسەی لەسەر بکرێت تەزویر نییە بەڵکوو ئەو هۆکارانەن کە ڕێگرن لە پێش پەسەی نیشتیمانسازی و بەدامەزراوەییبوونی دامودەزگاکانی هەرێم، کە دەکرێت لەم خاڵانەدا کورت بکرێنەوە:

یەکەم، نەبوونی هێڵی یەکسان، واتە هەندێک حیزب، یەکێتیی و پارتی، بەتایبەتی، پارەیەکی زۆر و توانایەکی زۆر و زەبەلاحیان

لەبەردەستدایە کە لە ئاکامی ناعەدالەتی و گەندەڵی و قەرغکردنی جومگەکانی دەسەڵات مسۆگەریان کردووە و لە هەمەتەکانی هەڵبژاردن لە خزمەتی خۆیان بەرژەوەندی کاندیدەکانیان بەکاریان دەنن.
دووەم، کۆنتڕۆڵکرنی میدیا بە هەموو شێوەکانی، هەر لە ڕادیۆ و تەلەفزیۆنەوە بگرە تا سۆشیال میدیا، لەلایەن پارتی و یەکێتیی، کە هەکارەکەی دگەنتەوە بە بوونی ئەو پارە زۆرەی لەبەردەست پارتی و یەکێتیی دایە کە لە ڕێگەی دەستگرتن بەسەر سامانی گشتیی و گومرگەکان و دروستکردنی کۆمپانیای زەبەلاحی خانوبەرە و هۆتێل و هاوردەکردن و مسۆگەرکردنی کۆنتراکتەکان و موساتەحە و زەوی زاردا مسۆگەریان کردووە. لە بەرئەنجامدا هەر دوو حیزب بوون بە خاوەنی کۆمپانیای بانک و کۆمپانیای میدیایی زەبەلاح. ئەمانەش دەرفەتی نایەکسانیان بە کاندیدەکانی ئەم دوو حیزبە بە بەراورد بەوانی دیکە ڕەخساندووە.
سێیەم، کۆنتڕۆڵکردنی دەزگا ئەمنییەکانی کوردستان، هەر لە پێشمەرگەوە بگرە تا دەگاتە پۆلیس، کە هەم بە چاوسوورکردنەوە، هەم بە گرتن و زیندانیکردنی نەیاران بەکار دەت. ئەمەش ترس و دڵەڕاوکێی لای خەڵکانی دەرەوەی ئەم دوو حیزبە دروست کردووە کە لە هەڵبژاردنەکاندا و لەسەر سندوقەکانی دەنگدان ئەنجامەکانی دەردەکەون.
چوارەم، نەبوونی دەستوور و دادگایەکی باڵا کە هەم بڕیاری بەت هەم یەکلاییکەرەوە بەت. لە غیابی دەستوور و دادگاش، یەکێتیی و پارتی هێندەی دیکە تواناکانی گەندەڵکاریی و کۆنتڕۆڵکردن و قەرغکردنیان زیادی کردووە. ئەمەش ژینگەیەکی دروست کردووە کە دیموکراسی نێک تێیدا گەشە ناکات بەڵکوو بپووکێتەوە.
کۆتایە تکایە واز لەوە بێنن کە تەزویر کراوە یان نەکراوە، چونکە وەک گوتمان، بەجگە لەوەی کە تەزویر ڕەڤ بە ڕەڤ، جار بە جار، هەڵبژاردن دوای هەڵبژاردن، کەمی کردووە هیچ کاتێک تەزویر ئەو خەمە گەورە و ئەو گەمەگەڕە، گەیم چێنگەرە، نەبووە.
ئەوەی گەمەکان و بارەکان بڵای پارتی و یەکێتیی دا لار دەکاتەوە ئەو چوار خاڵەیە کە ئاماژەم پێکردن، تا گەندەڵی کەم نەکرێتەوە، تا میدیا لەژێر دەسەڵاتی پارتی یەکێتیی دەرنەهێنرایت، تا سامانی گشتی لەلایەن حکومەتێک کە هی خۆیک بەت و بەرپرس بەت بە خەڵک، تا دادگای ئازاد و دەستوورمان نەبەت، تا هێزە ئەمنییەکان بە نیشتیمانیی نەکرێن، بەکورتی، تا پڕۆسەی نیشتیمانسازی لە هەرەم وەگەڕنەخرێت و نەبەت بە پڕۆسەیەکی تەکەڵ، ئەوە دیموکراسی هەر ساختەکراسی بەرهەم دێنێت، بەڵام وەک گوتم نێک لەبەر تەزویر بەڵکوو لەبەر ئەوەی تەواوی پڕۆسەکە ساختەکارییە.

پەکەکە نابێت ئەم دەرفەتە لەدەست بدات.. زاهیر باهیر

چەند هێزێکی دەنگی وتووێژی نێوانی پەکەکە و حکومەتی تورکیا لە ئارادایە. پێناچێت ئەمە کاری ئەم چەند هێزە بێت بەڵکو لانی کەم پشینەیەکی چەند هەفتەیی هەیە. بەم بۆنەشەوە توێژەرەوانی کورد و ناکورد زۆری لەسەر دانوسن و هەندێکیشیان خەنجەر لە کا دەدەن. هەندێك لە سەرانی پەکەکەش کەمێنتی خۆیان داوە و ئێوانی دیکەش بە دوای ئەماندا دێن هەر وەکو پێشتر دیتومانە.

بە من هەکاری هێودانی وتووێژەکە و کە قسە دەکات و کە دیمانە دەکات هیچ گرنگیەکی نییە، ئەوەی گرنگە ئەمە دەرفەتێکە و هاتەتە پێشەوە کە پەکەکە دەبێت لەم بار و دۆخەدا بیقەزێتەوە هەتا ئاگەر ئەنجامەکیشی نەبێت چونکە هەر هیچ نەبێت پشوویەکی باش دەبێت بە خودی پەکەکە خۆی و بە کوردستانی باکور و باشور و تا رادەیەکیش هێزئاواش . پشوویەك دەبە کە چی تر کەسە دەرکەوتوو چالاکەکانی نەو پەکەکە و هێزئاوا لە تورکیادا راونانرێن و ناگیرێن، پشوویەکە هەر ئاواش تا ڕادەیەك ئاسایش بە باشووری کوردستانیش دەگەێنێتەوە، هەر هیچ نەبێت دەستان و ئێندامانی پەکەکە ترسی تیرەرکردنیان چ لە هێگەی تیرەری چەکەوە یاخود درێنەوە نابێت . پشوویەك دەبێت کە بارودۆخی یەکێتی نیشتمانیش تا ڕادەیەك ئاسایی دەکاتەوە و فەکەخانەی سلەمانیش گەر بە وەختییش بێت دەکرێتەوە .

سوود و قازانجی ئەم هەلە ئەوێندە زەرە کە لیستەکە و من نامەوێت بیکەمە مەبەست و کرەکی بابەتەکەم. لەگەڵ وتنی ئەوانەی سەرەوشدا ئەوە دەبینم کە رەنگە زەرەك هەبن لە ناو خودی پەکەکە هەتا بە سەرکردەکانیشیانەوە ڕاگرتنی شەڕ و وتووێژکردن پەسەند نەکەن، بەڵام لەرەدا دوو خاڵی گرنگ هەیە بە هەردوولا ، ئەوانەی کە لەگەڵیدان و ئەوانەشی کە دژن پێی دەبێت ڕەچاو بکرێن.

یەك: ئایا پەکەکە لەو کاتەوەی، واتە مانگی تەموزی 2015 وە کە ئەردەگان شەری بەسەردا سەپاندن چ هەنگاوێکیان ناوە؟ چەندەك زەرەریان بە حکومەت و دەوڵەتی تورکیا گەیاندووە ؟ چەندەك پرسی کورد لەوە چووەتە پێشەوە؟ کوردان و کوردستانی باشوور و باکور و هێزئاوا و تا ڕادەیەکیش تەنانەت هێزهەڵاتیش، چەندەك لەم شەڕە

نابەرانبەرییەدا سوود یا زیانیان بینیوە؟ چەندەك پێگەی هەردوولایانی واتە دەوڵەتی تورکیا و پەکەکەی لە ‘نێو کۆمەنتی نودەوڵەتی’ بەهێز یا لاواز کردووە؟ ئەمانە و پرسیارگەلێکی دیکە دەبێت بکرێت و خودی کۆسکۆ تاو وتوێ بکات پێش دانی بڕیارەکەی.
بە گومان بە پرسیارەکان وەڵامی جیا جیامان دەبێت ئەویش دەکەوێتە سەر ئەوەی کە ئایا ئێمە لە سەرچاوەی سەز و ویست و حەزی خەمانەوە لێکدانەوەی بە دەکەین یاخود لە واقیع و بارودۆخی ناوچەکە و تا رادەیەکیش جیهانەوە تەماشای دەکەین؟ بە من کە هەر لە 2015 وە دژ بەو شەڕە بووم و چەندەها وتارم بە کوردی و بە ئینگلیزی لەسەری نوسیوە و دیدەها پێستیشم لە فەیسبووکدا کردوە چونکە هەمیشە بە دوور لە سەز و حەزی خەم قسەم کردووە، بەڵکو بە تەواوانین لە واقیع و پشتبەستن بە بەڵگە و زەمینەی بزوتنەوەکە لە باکور و تورکیا و هەژمون و لێکۆتەی ئەو بزوتنەوەیە چ نەرێنی یاخود ئەرێنی لەسەر بزوتنەوەکەی ئۆجەلان و کەمەڵگەی کوردی لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا دادنێت. من لەو دیالۆگەوە تەماشام کردووە و هەوڵستی خەمم لە وەرگرتووە،
تەکردنەوەی وتووێژ لە هەلوەستی هەز و ئاسەوونی و بوونی بڕیبینیەکی باشتر لە پاشەڕۆژکی نزیکتردا، ڕەنگە لەڕکانە بێت. بەڵام لە کاتکدا کە بزوتنەوەیکی چەکدارانەت هەبێت و ئەرکی سەرەکی تەنها بەرگریکردن بێت لە خەی و باشترین چالاکی ئەو کەمپەینی ڕزگارکردنی بە تەنها ئۆجەلان، بە لە هاوکانی لە بەندیخانە و ئیمڕالی و هەفتانە دیان کەسانی چالاک و دەست و ئەندامانت لە دەست بدەیت و نە لە باشووردا بتوانیت ئازادانە بسوێیتەوە و جالاکیەکانت بکەیت و هەمیشەش لە مەترسی تیرۆی درێن و چەشنەکانی دیکەی تیرۆر بیت و هاوکاتیش دەسەڵاتی کوردیش ئەو پارتیە دەست لەگەڵ هەموو لایەکدا تەکەڵ دەکات دژ بە پەکەکە ، خاك ، میللەت، سامان هەڕاج دەکات هەر بە ئەو مەبەستە ، یەکێتیش ئەگا نادات کە هیچ چالاکیەکی دژ بە تورکیا و دەوڵەتی تورکیا بکرێت ، بەڵکو ئەگا دەدات ، ڕاستەوخۆ بێت یا ناڕاستەوخۆ تورکیا کەی بوێت لە زەنەکیدا تیرۆری بکات یا بیفەرمانێت ، ئەمانە و زۆر زۆری تر. باشە لە حاڵەتکی ئاوادا وتووێژ ئەگەڵ هەر بە مەبەستی دانی پشوویەکیش بێت باشتر نییە لەو شەڕە دەڕاوە؟ بە درێژایی شەڕی 9 ساڵ و وادەبەتە 4 مانگیش لەگەڵ حکومەتی تورکیادا پەکەکە و کورد زیانی نەکردبێت قازانجی نەکردووە ، جەماوەرێتییان گەر نەهاتبێتە خوارەوە نەچۆتە سەرەوە … ئیتر بۆچی وتووێژ نەکرێت؟؟ دوای ئەوە وتووێژ بە سەر نەگرتنیشی چ زیانکی هەیە و دەبێت؟
دوو: مەرجەعێتی ئۆجەلان: مەرجەعیەت ئەو سەرچاوەیە کە بە حەلی

گرفتکان و دانی بیار سارکییکان لاینکان و کسکان دگنەوە بی. مرجعییەت یانی پیرزکردنی ئو سرچاوە و بیار و لکدانەوکانی ، یانی نابیناکردنی هر هموو ئوانی دیکەی ئو حیزبە، ئو بزوتنەوەیە ، یانی بە مبەست و بدستی خت نابینا و نبان لە واقیع و استییکان دکیت ، یانی خادستکردنی کسانك کە دکرت ئامژگاری و بیارکانیان نادروست بن ، یانی نفیکردنی کسایتی خت و هپساردنی مشکت، یانی وابستیی بە کسك بە ایك و بیارك گرچی پشوخت دزانیت کە هیە... تد .
دیار من هر بە تنها مبەستم پکەکە و دستان و هوادارانی پکەکە نیە ، بکو هموو حیزب و ابر و سرکردکانی حانی یاخود ناحانی لە هر هموو ناوچکدا. درد و پتای پیرزیی و پیرزکردنی ابر و سرکرد و بوون بە مرجعییەت هر پکەکەی نگرتتەوە بکو هموو حیزبکانی ناوچکەی لە کن و نودا گرتتەوە، هر تماشای بارزانی باوك و کوە، جلال تابانی، سرکردە و ابرکانی حیزبە ئیسلامییکانی کوردستان و حیزبوا و حماس و ... تد گرتتەوە کە ناکرت و نگونجاوە ا و بیاری ئو ابر و سرکردانە بە هند وەرنگیرت و تبکرنەوە.
سبارت بە پکەکە و ئجلان، استە ئجلان بە جستە بندە بام بە هزر و هوست و نوسینکانی گورترین هژموونی خەی بسر پکەکەدا زا کردووە، نك هر سرکردییکی کن و کارامەی پکەکەیە بکو ابرکی حیشیانە . ئجلان بە مژوی خباتی ناو شار و شاخ و بندکردنی بە ئم هموو سانە، لای پکەکە و دستکانی لە هموو کورستانکاندا پیاوکی ئفسانییە و پیرز کراوە ، پیرزکردنیشی سرچاوەی تکردنەوە و پسندکردنی ئوەی دتە پش و ئوەی ووی داوە، بیە قسە و بیارکانی ئجلان ئوەندە سنگ و قورسایی خیان هیە تکردنەویان دچتە خانەی محاەوە .
پکەکە وکو حیزبکی قوچکەیی و ئیدلجیست و خاون دسپلینکی تووند و تە کە تا ئستاش تینیتی بە قسە و نوسینکانی ئجلان دشکە و ئاوی حیاتیانە، لبین و وشکبوونی ئو ئاوە کارسات بسر پکەکەدا دنیت، بیرمندی یکم و سنی پکەکەیە و نك هر ئوەندە بکو پکەکە ئوەندە بوای بە خودی ئجلان و نوسینکانی هیە کە لابلاکردنەوەی کشەی ژهاتی ناوین لە دووتوی مشك و لاپەی کتبکانی ئودا دبینین.
قسکەی ‘دوات باخچلی’ سبارت بە پرسی کورد لە تورکیادا استە، کە نە لە ئدنیە و نە لە قندیل بکو لە ئیمالییە ، چونکە پکەکە ناتوانن لە بیارکانی ئجلان درچن چونکە

ئەوەندەیان پیرۆز کردووە و لە ئاسمانەوە ناکرێت بهێننە سەرزەوی ، ناتوانیت قسەی بشکێنیت و خۆت کافر و مولحید بکەیت ، خۆت بە حورمەت و تۆبە بکەیت. ئەوە، ئەوە بەیاری سەرکی تا ئادەی ئاگربەستی و وتووێژ و هەڵوەشاندنەوە و چەکدانان و واژەی دوا دەستنووسی بەیار و پلانەکان دەکات . قسەی دووهەمی باخچەلی، ئەمشیان هەر ڕاستە کە دەڵێت با ئۆجەلان بمرێت و قسەی لەگەڵدا بکرێت . باخچەلی زۆر بە باشی پەکەکە و هێزمووەنی ئۆجەلان لەسەر پەکەکە و قورسایی بەیارەکانی دەناسێت، ئەوەندە گەمژە نییە قسە فڕێ بدات . ئەو کە دەڵێت با ئۆجەلان بمرێت دژایەتی خەڵکی بە تیرۆریزم بەیان بکات بەو مەبەستە نییە کە هەشنبیر و نوسەری کورد و سیاسییەکان شرۆڤەی بە دەکەن . ئەو دەڵێت با وتووێژی لەگەڵدا بکرێ، با بمێنێتەوە لە بەندیخانە و هەووبڕووو دانوسستاندنی لەگەڵ بکرێت. ئەو دوای ئەمانە ئەو داخوازییە لە ئۆجەلان دەکات کە دژ بە تیرۆریزم و تیرۆر بوەستێتەوە . ئۆجەلان دەزانێت کە پەکەکە گۆر لە کۆندا لە کاری تیرۆریستیدا گلابێت ، ئەوە ئێستا پەکەکە تیرۆریست نییە ، ئەوە حکومەتی تورکیایە کە بە درێژایی دروستبوونی فاشست بووە و لە ئێستاشدا دەوڵەتکی فاشست و تیرۆریستییە.

من زۆر دەمکە وتومە گۆرچی ئۆجەلان بەندە بەڕام بیرکردنەوەی، تەواوانینی بە پرسی کوردی تورکیا و داهاتوی پەکەکە لەم بارودۆخدا و تێپەڕینی قۆناخی جەنگی چەکداریی زۆر لەوانەی لە قەندیل دانیشتوون و بە حساب لە دەرەوەن و بەند نین، باشتر و دروستترە . ئۆجەلان ئاگربەستی دەوێت، ئەو یەکلاکردنەوەی پرسی کوردی لە تورکیا بە وتووێژ و دانوستاندن لەگەڵ حکومەتی تورکیا دەوێ نەك لە ڕێگەی بزوتنەوەی چەکدارییەوە، بزوتنەوەی چەکداری کوتانی ئاسنی ساردە، ئەگەر لەو کوتانەشدا پرژێکی لە ببێتەوە سەروگوێلاکی ئەوانە دڵگرتوە کە دەیکوتن نەك دووژمنەکانی. بزوتنەوەی چەکداری ڕێگەی بەسەر چووە هەڵوەشاندنەوەی و جڵگرتنەوەی بە خەباتی جەماوەریانە و ڕووکردنە شۆڕشگێڕانەی شار و بە هەموو ئەو حیزبانە، بە پیرۆزچوونی پەڕلەمان لەڕێگەی پرسەی هەڵبژاردنەوە هەزاری خەڵک و دەی بڕکێت. بەرنامەی کۆنفیدراڵیزمی دیمەکرات کە جێزیف پرێدەن و مورەی بوکچین باسیان کردووە لە ڕێگەی حیزب و بزوتنەوەی چەکدارییەوە ناکرێت، بگرە حیزب تێگەڕە و گەورەترین بەربەست و دوژمنی سەرسەختی کۆنفیدراڵیزمی دیمەکراتن.

ئەمەی کە ئێستا پەکەکە دەیکات نە بەرخەردانە و نە جەنگی بەرەنگارییە و نە سوودیشی هەیە ، ئەمە شەڕ لە بەتاڵی باشترەی مەسەلە کوردییەکەیە. گرنگ نییە حیزبەکان، بزوتنەوەکان چ دروشمێك

بەرز دەکەنەوە و چ بانگەشەیەك دەکەن و چەند شەهید دەدەن؟ گرنگ ئەوەیە کە ئایا لە زەمینەی واقیعدا چ گۆڕانکارییەك دەکەن؟ ئایا ئەوەی کە دەیکەن کەمتر زیانبەخشە لە بەرانبەر ئەوەی کە بەدەستی دەهێنن؟ جەماوەریبوونیان لە شۆڕشی نەبەردی بە دەستکەوتدایە یاخود هێنانی خۆشگوزەرانی و ئازادیی و دادوەری کۆمەڵایەتی و تا ڕادەیەك هێنگاونان بە جۆرێك لە یەکسانی؟
پەکەکە پەویستی بە چاوخشاندنەوە بە سیاسەتی ئەم نە ساڵانە هەیە ، گەر لەم ساتە وەختەدا نەتوانن ئەوە بکەن، ئەگەر ئەم دەرفەتە کە ئێستا هێنگە بەتە دی هەر هیچ نەبێت دەتوانن سوودی لێببینن و بەخۆیاندا بچنەوە.
تکایە تەش، قۆڵەم بەدەستی کورد خەنجەر لە کا مەدە ، تە گەر باوك و دایکی ئەو کوە و کچە گەنجانە نیت لەو شۆڕشدا گیانی خۆیان دەکەنە قوربانی، خە هێنگە خێت باوك یا دایك بیت . تکایە قسەی زل مەکە و هانی بەردەواميیدانی شۆڕ بدەیت و خەتیش مەشکە میوانت نەبێت و بە هیچ جۆرێك پریشکی ئەو شۆڕ تە و خەزان و ئازیزانت نەگرێتەوە. ئەوە ئەو پەیی بەدەوشتییە.

زاهیر باهیر
24/10/2024

پرسە نامەی دەنگەکان بە بۆنەی مەرگی نووسەر ستیڤان شەمزینی

بەڕێزان کەسوکار و دەست هاوڕێیانی کاک ستیڤان

بە داخێکی گرانەوە هەواڵی کۆچی دوایی [کاک ستیڤان]مان پێگەیشت. وەک نووسەرێکی بەتوانای ماڵپەڕەکەمان، کە ساڵانێکە بەردەوام لەگەڵماندا.

کاک ستیڤان بە دەسزیێوە خزمەتی نووسین و کارکەی خی دکرد. توانای تایبەتی هەبوو لە گێاندنی بیرکە ئاڵزکان بە شێوەیکی ڕوون و جوان، ئەمەش وای کردبوو ببێتە خاوەنی خوێنەری تایبەت بە خی و بە چاپگێاندنی کەمەک کتەب.

ئەمی خوارەوە لینکی پەیجی نووسەر لە دەنگەکان

https://dengekan.info/archives/author/stivanshamzinani

تکایە هاوخەمی و سەرخۆشی گەرممان قبوڵ بکەن لەم کاتە سەختەدا.

گەران عەبدوڵا

بەرپرسی ماڵپەڕی دەنگەکان

دیاردەی ئازاردانی "مرۆڤە باشەکان" لە کۆمەڵگای کوردیدا.. ابراهیم موحەمەد(ئەبو ئاهام لەقای)

شیکردنەوەیەکی دەروونناسی و کۆمەڵناسی بۆ ئەم دیاردەیە.
(بۆیە وشەی دەخ بەکارنایەنم چونکە دەخ زەمەنەکی کاتیە و زۆرکات تەدەپەڕنرێت، بەڵام دیاردە بریتیە لە زۆر دووبارەبوونەوەی دەخەکە کە درێژخایەنیە و کاریگەری قوڵ بەجێدەهێڵێت، ئەم وتارە بە پشت بەستن بە تێوانینی نووسەر بە ئەم دیاردەیە نووسراوە), زنجیرەی ١٥٦.

ابراهیم موحەمەد(ئەبو ئاهام لەقای).

لە کۆمەڵگای کوردیدا، دیاردەیەکی سەرنجڕاکێش و جێی نیگەرانی هەیە کە پەیوەندی بە چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ کەسانی باش و دڵسۆزدا هەیە. ئەم دیاردەیە، کە دەکرێت بە "دیاردەی دژایەتیکردنی چاکە" ناوی لێ بنێین، پەیوستی بە لێکەوێنەوەیەکی قوڕی زانستی هەیە لە ڕووی دەروونناسی و کۆمەڵناسییەوە. لەم وتارەدا، هەوڵ دەدەین بە شێوەیەکی زانستی و مەعریفی ئەم دیاردەیە شیبکەینەوە و هەکارە سەرەکییەکانی دەستنیشان بکەین.

لە ڕوانگەی دەروونناسییەوە، ئەم دیاردەیە ڕیشەی قووڵی لە دەروونی تاکی کوردیدا هەیە. مەژووی درێژی چەوساندنەوە و ستەم، کە نەتەوەی کورد پێیدا تێپەڕیوە، کاریگەری قووڵی لەسەر کەسایەتی تاکی کورد بەجێهێشتووە. ئەم بارودۆخە وای کردووە کە جۆرێک لە دڵەڕاوکێی بەردەوام و هەستی ناسەقامگیری لە ناخی تاکدا دروست ببێت. کاتێک کەسێکی باش و دڵسۆز دەردەکەوێت، ئەم هەستە نائارامە خۆی لە شێوەی دژایەتیکردن و ئازاردانی ئەو کەسەدا دەردەخات.

بەشێك لە کەمێناسان پێیان وایە کە کەمێگای کوردی، وەك زۆربەی کەمێگا ڕۆژهەاتییەکان، لە قۆناغێکی گواستنەوەدایە لە کەمێگایەکی نەریتییەوە بۆ کەمێگایەکی مۆدێرن(کە لە کەمێگای کوردیدا پرسی فیودالیزم و مۆدێرنیتە، بابەتێکە بریتیە لە بازدانێکی قوە کە بۆ مۆعریفەیە، بۆ هۆشیاری و ڕۆگە و ڕیشەیەکی پتەوەوە هەنگاوی نانێ کە دڕئەنجانەکانی باش نابێتن بۆشۆیەکی گشتی). لەم قۆناغەدا، تێکەڵبوونی بۆها کۆن و نوێیەکان دەبێتە هۆی دروستبوونی جۆرێک لە ناکۆکی لە سیستەمی بۆهاکاندا. کەسانی باش و دڵسۆز، کە هەڵگری بۆها بەرزەکانن، دەکەونە بەر هەڕشی ئەو کەسانەی کە ناتوانن خۆیان لەگەڵ ئەم گۆڕانکاریانە بگونجێنن.

لە لایەکی دیکەوە، سیستەمی پەروەردەی کوردی، کە بەشێکی گرنگ لە پێکهێنانی کەسایەتی تاك، نەیتوانیوە بە شێوەیەکی دروست گرنگی بە بۆها ئەخلاقی و مرۆییەکان بدات. ئەمەش وای کردووە کە نەوەی نوێ تێگەیشتنێکی ناتەواویان بە چەمکی چاکە و خراپە هەبێت. لە ئەنجامدا، زۆر جار هەڵەکاری باش و دڵسۆزانە وەك لاوازی یان ساویلکەیی لێك دەدرێتەوە.

قەیرانە ئابووری و سیاسییەکان، کە بەردەوام کەمێگای کوردی ڕووبەڕووبان دەبێتەوە، کاریگەری قووڵیان لەسەر دەروونی تاکەکان هەیە. کەبەکەی ناتەندروست و هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی سەرچاوە سنووردارەکان، وای کردووە کە زۆر کەس پەنا بۆ هەڵەکاری نەشیاو ببەن. لەم ژینگەیەدا، کەسانی باش و دڵسۆز دەبنە قوربانی ئەم بارودۆخە ناتەندروستە.

هەکارێکی دیکەی گرنگ پەیوەندی بە تەڵە کەمێایەتییەکان و میدیاوە هەیە. لە جیهانی ئەمڕۆدا، کە زۆر جار بۆها ماددییەکان لە سەرووی بۆها مۆعنەویەکانەوە دادەنرێن، کەسانی باش و دڵسۆز وەك نموونەیەکی نامۆ و نەگونجاو پیشان دەدرێن. ئەمەش کاریگەری نەرێنی لەسەر پێگەی کەمێایەتی ئەم کەسانە دروست دەکات.

بە چارەسەرکردنی ئەم دیاردەیە، پێویستە هەنگاوی جددی بنرێت. پێویستە سیستەمی پەروەردە بە شێوەیەکی بنەڕەتی پەداچوونەوەی پێدا بکرێت و گرنگی زیاتر بە پەروەردەی ئەخلاقی و بەها مرۆییەکان بدرێت. هەروەها پێویستە خزمەتگوزارییە دەروونییەکان فراوانتر بکرێن و دەرفەتی زیاتر بە چارەسەرکردنی کێشە دەروونییەکان بدرێت.

کەمتەرخەمی مەدەنی و هەڵکشاوە ناحکومییەکان دەتوانن هەنگاوی گرنگ لە بەاوکردنەوەی هۆشیاری و گۆڕینی ئەم کولتوورە نەرێنییەدا بگێڕن. هەروەها پێویستە میدیا و ڕۆشنبیران گرنگی زیاتر بە بەاوکردنەوەی نموونە باشەکان بدەن و هانی خەڵک بدەن بە پشتیوانیکردن لە یەکتر.

گۆڕینی ئەم دۆخە کارێکی ئاسان نییە و پێویستی بە کات و هەوڵی بەردەوام هەیە. بەڵام بە هاوکاری یەکتر و بە پشتبەستن بە زانست و تێگەیشتنی دروست، دەتوانین هەنگاو بەرەو کەمتەرخەمگایەکی تەندروستتر بنێین کە تێیدا چاکە و دەسەزی پاداشت بکرێنەوە نەک سزا بدرێن.

نامەکانم.. 1.. شەماڵ بارەوانی

نامەی یەکەم

ئازیزەکەم، ماوەیەکە هەستەکی زۆر نامە و سەیر دەمهاژێت! زۆر هەستەوەر و میزاجیی بوومە، زووش هەڵدەچم. دەمەوێ ئەو ڕاستییەت پێ بڵێم، هیچ مەیلەکیشم بە ژیان نەماوە. هەست دەکەم من سەر بەم جیهانە نیم و خەم بە غەریب دەزانم لەنەو ئەوانی تر. هەندەک جار دەستەم چەلەوانی و زۆر چۆڕ لە بەسەرخەداخران و تەنیایی و گریان دەبەم. هەندەک جاری تریش حەزم لێیە بەمە ناو ئاپۆڕا و تا هەزم تێدایە بدەمە قاقا. هەندەک جار وەکو هەرزەکارەک دەم بە ژیان لەدەدات و دەمەوێ بە هەموو هەزمەوە ئامێز لە باڵای گەردوون وەربێنم. هەندەک جاری تریش ڕقم لە هەموو بوون دەبێتەوە و ئارەزوو دەکەم وەکو سوریالستەک بەسەر هەموواندا بشەمەوە. دەمەک زۆر گۆشبینم و وا دەزانم هەموو ڕەگاکان دەڕزێنەوە ماڵی دەخشیی.

دەمکی تر هەموو خەندەکانم دەکەمە ناو سەبەتەی بەمانایی وجوود و دەەم پووچگەرایی بە من تەنها پەنجەرەیە کە تێیدا لە هەموو بوون بوانم و هەندە لە زەلکاوی ەشبینی ەە دەچم، شەپنهاوەر* بە تاقە پەیامبەری خەم دەزانم. گاوێک ئارەزوو دەکەم لەگەە سەمفەنیایەکی جیهانیی سەمایەکی زەربایی دەست پە بکەم. گاوێکی تر ئشتیا دەکەم بەەمە خەلووتی گەشگیری و تەنانەت گوەم لە دەنگی تەرپە جاسکەرەکانی هەناسەکانی خەشم نەبەت. لەوانەیە تە و هەمووان ئەو ناو بنەن شتیی! بەەام من بەوام وایە کە هەشتا کاتی شتبووونم ماوە. با ئەوەشت پە بەەم، من کەسێکی لاوازم و ناتوانم ململانێ لەگەە تەنیایی، مەرگ، شتیی و نەخەشیدا بکەم. دەترسم ەەژێک بەت و چیتر بەرگەی ئەو دەزەخە نەگرم کە پێی دەەەن ژیان. تە پەم بەە چار چیيە؟ هەرگیز حەزناکەم جارە پەشوازی لە مەرگ بکەم، بەەام ئایا دەبە ەەگەیەکی تر هەبە؟ هەر بەەاستی، تە بەەی ئەو نەخەشیی یان جارێک لە شتبووون نەبەت کە من تووشی بووم؟

"شەمەک بارەوانی"

---

*ئارسەر شەپنهاوەر، فەیلەسووفێکی ئەەمانییە و بە فەیلەسووفە ەەشبینەکە ناسراوە.

کاتی خەی.. پشکۆ ناکام

....موسەمانەکان لە مەژووی خەیانا دوو جار ەوویان کردەتە ئەوروپا ، جاری یەکەم لە زەمانی فتوحاتی ئیسلامی بە داگیرکردنی ئەوروپا و بە شەق وەکو ناوچە عەرەبییەکان ئەوروپییەکان بخەنە ناو ەەعییەتی ئیسلامییەوە کە خەشبەختانە بەیان نەلوا ، جاری دووەم موسەمانەکان وەک پەناهەندە ەوویان کردەتە ئەوروپا بە دابین کردنی مەعیشەت و سەلامەتیان ، واتا وەەی ئازادی و نانن، موعادەلەکە هەەگەەاوەتەوە : جارێک داگیرکردنی کافرستان و جارێک سواکردن لە کافرەکان...
زەر جار گروپە ئیسلامییەکان{ داعش، ئیخوان ، سەلەفی ، قاعیدە} بە منەتی خەیان لە خەر و بەرەکەتی کافر و مولحیدەکان دەرئەبەن و هەموو خەشگوزەرانی ژیانیان بە نیعمەتی خوا ئەزانن!!
ئەگەر ەەژە وەک گریمانەیەک ئەوروپییەکان فەزڵی خەیان لە

ئیسلامییەکان سەننوو ئەبە چی ووبات.؟ بە بە شک قوە ئەکرێ بەسەری هەمووپانا هەر وەک چەن خەیان قوەیان کردوە بەسەر خەڵکی ووڵاتەکەیانا ، وەک نمونەیەک گەر مولحیدێکی ئەهلی جەهەنەمی وەک "ئەدیسەن " نەبوایە تا ئێستاش موسەمانەکان ئەبوایە بە چرا و مەموە بە چواردەوری کەعبەکەیان بسوانەوە ، ئەوروپی و بەرازخەرەکان سەیاریان دروست نەکردایە تا ئەمەش ئەبوایە موسەمانەکان بە حووشتر یان ووڵاخ هات و چیان بکردایە ، ئەوهەموو داهێنان و دەزینەوە پزیشکیانەی ئەوروپییە موناقیقەکان نەبوایە موسەمانەکان وەک هەزار و چوارسەد ساڵ لەمەوپێش بە هەزارانیان لە ئەمرد و لەوانەیە هەتاهەتیش بەس بوایە بە قەرەباالغ کردنی سەرقەبرانەکانیان ..دروست کردنی تەیارە لە لایەن مولحیدەکانەوە نەبوایە ئەمە هیچ موسەمانێکی دڵوەمانی قەبە نەیئەتوانی بە ئاسانی بچە بە ئەوروپا بە چارسەرکردنی پزیشکیی چونکە بە دوعا و مەولو بوایە نابە هیچ موسەمانە " قەبز"یش بە ، کەواتە لەریا کاکی موسەمان بە خەی و بەرماڵکە دوو جار خەری لە بەرکەتی کافرەکان بینی و بە مەمنونییەوە بینی جارێک بە وەرگرتنی تەیارە و جارێکیش بە وەرگرتنی عیلاج ، نوکتەش ئەویە کە چاک بوە مەولوێک ئەکا لەبەر ئەوەی خوا شیفای کرد !!! لە خەی ناپرسە بە پێش ئەوەی ئەو هەموو پارەیەی کە بە ساختەچێتی دەستی کەوتوە سەرف بکا لە سەفەر و عیلاجی ژەر دەستی دکتەرێکی موناقیقا هەر کە نەخۆش کەوت مەولوێکی بکردایە تا خوا شیفایەکی بە بناردایە ….گەر یەکسانی ئافرەت وپیاو وەک بنەمایەکی فەلسەفەی ژیان لە ئەوروپاوە نەگەشتایە ووڵاتە ئیسلامییەکان و ژنیش نەبوایە بە دکتەر ئەوا مەلا ژنەکان هەر بەدەم نەخۆشییەوە ئەتلانەوە ، بوونی سەدان ژنە دکتەری بەتوانا و سەربەرز وای لە مەلا مشک بەستوەکان نەئەکرد بەن شەرحی پە و پووچ بهێننەوە بە ئەو حەدیس و ئایەتانەی ئافرەت بە " ناقص العقل" لە قەڵەم ئەیا…

گەر عیلمی کافرەکان نەبوایە تا ئەمەش خەک وای ئەزانی هەژ بە چواردەوری ئەرزا ئەخولێتەوە چونکە پێغەمەری ئیسلامییەکان وای ووت بووە….کاتی خەی.

تا.. شیعری سەلام عومەر

چەند پەنجەیەکم کەوتوون و
پرچیشم لە هەوەرینە
تا چاوکانی بردووم و
جەستەشم پە لە بریندە

بەیە لە کەسك دەگەم
ئازارم بیر بباتەوە
نەك لە هەموو چرکەیەك دا
قەتماغەم لە هەداتەوە

شەویش نییە خەونی ناخش
ئارامیم لە نەشەونە
رەژیش نییە هەندە هەوا
بەرنامەم هەنەوشنە

ئەستا کەبەرکی برسیم و
نان بە سنووری بردمەوە
نەخشکی بەچارەم و
دیسان تا سووری کردمەوە

کەبەونەوەی سانای دەزگە دراوییەکانی سەرمایەداریی

چارەسەری گرفتەکانی ناکات.. زاهیر باهیر

لەم هەفتەیدا کە بوونەوەی ساڵانەی صندوقی دراوی نێودەوڵەتی ، بانقی جیهانی و نوێنەری بانقی مەرکەزی ئەوروپا و وەزیرەکانی دارایی وڵاتانی ئەوروپا لە واشنگتۆن دی سی سەبارەت بە هەندێك گرفتی سەرەکی جیهان دەکرێت. لە ڕاستیدا گرفتی سەرەکی جیهان خودی سیستەمەکەیە کە ئەم دەزگە دراوییانە خزمەتی بەشێکی گەورەی سیستەمەکەن لەتێك پایە سەرەکییەکەی کە دەوڵەتەکانن.

ئەوەی کە خاڵی سەرەکییە و پێشبینی دەکرێت کە لەم کبوونەوەیەدا قسە و باسی لەسەر بکرێت چەند پرسەکین. لەوانە ژینگە و تێکچوونی ئاو و هەواو ڕووداوی تۆفان و لافاو لە زەر شوێن، تەنانەت لە وڵاتانی کە دەکەونە ناوچەی نیمچە بیابانەوە هەروەها بەرزبوونەوەی پلەی گەرمی تا ئەو ڕادەیەی کە دەبێتە هۆی کەوتنەوەی ئاگرێکی زەر لەو شوێنانەی کە پلەی گەرما زەر زەر بەرز دەبێتەوە.
بە گوێرەی بەچوونی بەشداربووانی کبوونەوەکە گرفتی سەرەکی سیستەمەکە سێ گرفتن: گۆڕانکردنی ئابووری، کە گوایە ئەمە گرفتی سەرەکییە و جیهان پێوەی دەناڵێنێت . گرفتی دووەم گرفتی قەرزارییە کە 146 دەوڵەتی جیهان بە دەوڵەمەند و هەژارییەوە بە ڕێژەی جیا جیا قەرزارن. گرفتی سێیەم وەکو لە سەرەوە وتم گرفتی ژینگە و تێکچوونی کەش و هەوایە.

گۆڕانکردن: ڕاپەرتەکانی کە لەسەر گۆڕی ئابووریی دراون دەڵێن لە ساڵی 2008وە دوای ڕووداوی قەیرانە دارایییەکە وڵاتە دەوڵەمەندەکان دووچاری دابەزینی گۆڕی ئابووری هاتوون و ئەمەش گرفتی دروست کردووە.
لە ڕاستیدا گرفتی گۆڕانکردن یاخود دابەزینی گۆڕی ئابووریی وڵاتان لە سای سیستەمی هەنووکەدا دوو گرفتی گەورە دروست دەکات : یەك: گرفتی بە دواهاتنی قەیرانەکان و وابەستەی قەیرانەکان، واتە قەرتەکانی . دوو: دابەزینی گۆڕی ئابووریی یانی بوونی بەتاڵی زیاتر ، زیادبوونی نرخی پەداویستییەکانی ژیان ، یانی کەمبوونەوەی دانی تەکس (باج) واتە نوقسانی لە بوجەی دەوڵەتدا. نوقسانی بوجەی دەوڵەتیش یانی کەمکردنەوەی بیمەکان و بینینی پارەی خزمەتگوزارییەکانی وەکو قوتابخانە و خستەخانە و شارەوانی بە هەموو بەشەکانییەوە هەروەها نەدانی یارمەتی و هاوکاری نەکردنی

ولاتانی لەقوماو و لەمەش زیاتر یانی قەرزکردنی زیاتر لە لایەن حکومەتەکانەوە، کەواتە بوون بەژێر قەرزی نەتەوەیی زیاترەوە.

قەرز و قەرزاریی: بە هەی ئەوەی سەرەوە و تەماحی زۆری خاوەنکار و کەمپانیاکان لە کەمکردنی سەرمایەی زیاتردا دەوڵەت ساڵانە قەرز دەکات، قەرزیش دانەوەی هەیە و دانەوەکەشی بە بەژێیەکی بەرزی سووە کە دەبەت دەوڵەت بیداتەوە گەر نەیداتەوە ئەوە سووەکە دەچێتە سەرەوە و کەمکەکە دەبەت.
لەم بارەدا با سەرنجی هەندەك لەو وڵاتانە لە کەی 146 وڵاتی قەرزار بدەین کە قەرزکانیان وەک پەورەک، بە بەژەی داهاتی نیشتمانی لەکدەرێتەوە، کە لە ئەوروپا و ئەمریکا بە (GDP) ناودەبرێت، کە پەوری بەردەوامیی قەرزکان بە گورەی ئەوە دەخەمڵێنرێت.

بەژەی قەرزکانی ئیتاڵیا بەرامبەر بە داهاتی ناوخۆیی (GDP) لە سەرووی 130% دایە، لە کاتکدا بەژەی قەرزی ئەمریکا لە 124%دایە. یەنان بەژەی قەرزکەی نزیکەی 160% و ژاپۆن بەژەی قەرزکەی زیاتر لە 260 %. بریتانیا لەم دواییەدا قەرزکەی چووە سەرووی 100%وە. صندوقی دراوی نەودەوڵەتی پێشبینی دەکات قەرزی گشتی جیهانی تا کۆتایی ئەمساڵ 100 تریلۆن دۆلار تێپەڕێنێت.
هاوکاتیس ئەو ڕاپۆتە هەڵسەنگاندنکی پێشوەختیشی بە گەشەی ئابووری هەندەك وڵاتی گروپی حەوت کردووە لەوانە دەکرێت ئەمساڵ بریتانیا سەیەم خراترین ئابووری هاوبەش بێت لە گروپی حەوتەمدا، هاوتەریب لەگەڵ فەرەنسا و لە پشت ئەمریکاوە کە لە بەڕەوی گەشەکردنیدایە بە بەژەی 2.8% و کەنەدا کە پێشبینی دەکرێت بە بەژەی 1.3% گەشە بکات. ئیتاڵیا بە بەژەی 0.7% ، گەشەسەندنی ئابووری ژاپۆن بە 0.3% . گەشەسەندن لە ئەڵمانیا سفر دەبێت ئەو لە ئێستادا لە ململانێیەکی سەختدایە لەگەڵ ئابووریەکەیدا.
ڕاپۆرتکی بەکخراوی خەرخوازی دژە هەژاری گەشەپێدانی دارایی نەودەوڵەتی (DFI) دەریدەخات کە بەژەی دانەوەی قەرزکان لە 42%ی تێچووی خزمەتگوزاریەکانە. واتە ئەگەر بە یار بێت کە 100 دۆلار بە خزمەتگوزاریەکان تەرخان بکرێت لە سەدا 42ی ئەمە دەدرێتەوە بە قەرزکە. ئەمە لە لیستی 146 دەوڵەتکەدا کە وڵاتانکین کە تا بەدیەك دەوڵەمەندن بەڵام لە وڵاتانی ئەفریقادا ئەم بڕە قەرزە دەچێتە لە سەدا 55 ی خەرجی خزمەتگوزاریەکان کە دەدرێتەوە بە بانقی جیهانیی.

لەگەڵ بەژەی بەرزی قەرزکردندا کە لە کۆتایی ئەمسادا دەچێتە 100

تریلیۆن دۆلار، کە وڵاتە دەوڵەمەندەکان زیاتر قەرزارن، پرسیارەکە ئەوەیە کە پارەی ئەم قەرزە بۆ کوێ دەڕوات؟ بە گومان بەشێکی بۆ جەنگ و بڕپاکردنی جەنگە هەرەوەها بەشێکی تری بۆ گەندەڵی دەوات ، بەشێکیشی بۆ هاوکاری هاووڵاتانێك کە خودی دەوڵەت و سیستەمەکە ئاوبارودۆخی خولقاندووە، ئەمە جگە لەوەی کە خودی دەوڵەت و ئیدارەکانی بیرەکراتین. هەر ئەو هەکارانەیە و هەندێکی دیکە کە دەبینین بە گەورەی هاپەرتەکی بانقی جیهانی 700 ملیۆن کەس لە جیهاندا هەژانە لەسەر تەنها 2 دۆلار و 15 سەنت دەژین. هەر هەمان هاپەرت ئەوەی پشتڕاست کردۆتەوە کە زیاتر لە 3 دەیەی دەوڵەت تاکو ژیانی ئەو 700 ملیۆن کەسە لە جیهاندا لە قۆناخی هەژاری هەڵدەربکرێت. لەسەدا 44 ی دانیشتوانی جیهان کە دەکاتە 3 ملیار، هەژانە لەسەر کەمتر لە 6 دۆلار و 85 سەنت دەژین.
سەبارەت بەبەرزکردنەوەی ژیانی ئەو 3 ملیار کەسەش ئەوە چیرۆکێکی جیاوازە ئەگەر ئامانجەکە گواستنەوەی داهاتی ئەو 3 ملیار کەسە بێت بۆ سەرووی 6.85 دۆلار لە هەژدەکدا، ئەمەش بەشایەکی دیکە دروست دەکات لە ژیانی خەڵکدا کە دەبێتە هۆی زیادبوونی هەژدەی دەردانی گازی ژەهراوی بۆ هەژدەی 46% لە سەرووی ئاستی ساڵی 2019دا.

ئەی چارە؟

بە گومان بۆ هەموو گرفتێك چارە هەیە چونکە هەوودانی گرفت لە ڕووداوەکانی یا هەوداوەکانەوە هەوودەدات. بەڵام لە دید و بوونیادی سەرمایەداری و سەرمایەدارانەوە و ئەو چارەسەرانەی کە بۆی دادەنێن هەرگیز چارەسەرێکی یەکلایەکەرەوە نیە . حەڵی یەکلایەکەرەوە خودی سیستەمەکە هەڕەتەکێنێت و دژ بە ئامانجی ئەوانە کە بەردەوامیدانە بە سستەمەکە و زیاتر چەسپاندنی.
هەر بە نموونە هەموو ئەو قەرزانە کە لە لایەن بانقی جیهانی و دەزگە دراویەکانی دیکەوە دراون هەمووی بە مەرجی قورس دراون کە کەمەری دانیشتوانی وڵاتە هەژارەکانی شکاندووە، بە بەرزکردنەوەی نرخی پیداویستیەکانی ژیانیان، بە بڕیاتیبڕکردنی کەرتە خزمەتگوزاریەکانی دەوڵەت…تد . هەر خولقاندنی ئەم بارودۆخەیە کە زۆرێك لە ئابووریناسەکان لە ناو خودی ئەو دەزگە دراویانەدا و لە دەرەوەیان بیر لە کوژاندنەوەی (هەوشاندنەوەی) ئەو قەرزانە دەکەن و جەدەلێکی گەورەی لەسەرە. تا ئێستا دەزگە دراویەکان و کاربەدەستانیان بەمە هازی نین چونکە ئەمە کارێکی زۆر قورسە گەرچی ئەوان لە هەگەای بەرزی هەژەی سووکانەوە دەمکە بۆی پارە ئەسیەکە کە بە قەرز داراوە وەرگیراوەتەوە.

لەمانەش زیاتر کەمپانیا گەورەکانی وەکو نەوت و خۆزی بەردینی و سەیارە و گەشت بە هەموو جۆرەکانییەوە و سوپەرمارکێتەکان و ئەوانی تریان هەرگیز نەك هەر ئامادە نابن کە دەستبەرداری زیاتری قازانجیان ببن بەڵکو بە هیچ شێوەیەکیش ناتوانرێت لغاو بکرێن .
کردنی قازانجی زیاتریش لەسەر حسابی هەژارکردنی زیاتری دانیشتوانە ، لەسەر حسابی تەکدانی ژینگەیە و هەڵکەندنی خەڵکانێکی زۆر لە ڕۆ و شوێن و زێدی خۆیان ، کەمکردنی داهات و زیاتربوونی هەژاری و بەتاڵییە ، ئەمەش یانی ئەو وەاتانەی کە توشی ئەم نەهامەتییە دەبن کە هەرە زۆرینەیان وەاتانی هەژارن دەبێت چاوەڕوانی هاوکاری و یارمەتی بن، ئیدی وەکو خۆر یاخود وەکو قەرزەك کە بەهەی دانەوێیەوە کە سووکەی بەرزە هەتا ماون دەبێت پەوەی بنانێنن.
لە لایەکی دیکەوە صندوقی دراوی نەو دەوڵەتی باوەی وایە لەکاتێکدا ترەمپ خەی بە هەڵبژاردنەکانی ئەمریکا لە5ی ئەم مانگە ئامادەکات، پلانەکانی بە سەپاندنی باجی بەرچاو (گومرگ) بەسەر کاڵا هاوردەکراوەکاندا خستێتەووە، سیاسەتێك کە پەدەچێت زنجیرەیەك هەوشوێنی تڵە سەندنەوە بێت. پێشبینی دەکرێت لەڕادا چین بە ئامانجی سەرکی بگیرێت، هەرچەندە کاڵاکانی یەکێتی ئەوروپاش لەبەر چاویدان، واتە ئەوانیش دەکرێت هەمان چارەنووسیان هەبێت. ئەم نیگەرانیەی صندوقی دراوی نێودەوڵەتی گریمانی خراپتربوونی بارودۆخەکە زیاتر دەکات تاکو باشبوونی .
کەواتە تەنها چارەسەرێك هەوەشاندنەوە و لەناوبردنی ئەم سیستەمەیە و جگرتنەوەیەتی بە سیستەمێك ژیانی مرۆڤکان مەبەستی بێت ، سیستەمێك کە پارە و هەموو چێشنکانی خاوەندارێتی بە خاوەندارێتی دەوڵەتیشەوە لەناو بەرێت و بەخاوەندارێتی گشتی جگەی بگیرێتەوە، ئابووری کەمەگە چێك و بنەمای خۆشگوزەرانی ژیانی خەڵکەکەی بێت لەبەری ئەوەی وەکو چێك و بنەمای برسیکردن و کەڵەکەکردنی سەرمایەو چێك و تەقەمەنی جەنگ دژ بە دانیشتوان بەکاربهێنرێت.

زاهیر باهیر
23/10/2024

……

تێبینی : هەموو ئامارەکان لە دوو ئابووریناسی بریتانییەوە : Phillip Inman, Larry Elliott وە وەرگیراون .

بینراوی هونەری و گوتراوی شیعری لە تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرکێت لەگەڵمدا هات)ی لازە ئازاد.. خوێندنەوەی: عەبدولموتەلیب عەبدوڵلآ

دەق: لازە ئازاد

(1)
هونەری وێنەکێشانی کلاسیکی تەکنیکی (لایەککەبووندەوە)ی شێوە و هێل و توخم و سێبەر و ڕەگەز و ڕەنگەکان، بە مەبەستی (دانوستاندن) و نیازی دیاریکراو پەیڕەو دەکات. هونەری وێنە دیجیتاییەکان جیاواز و تایبەتن بە شێوە و هێل و وێنە بینراوەکانی هونەری کۆمپیوتەرەوە و زۆتر گفتوگۆ لەیەکتریان نزیك دەکاتەوە.
لە هونەری وێنەی دیجیتاڵی تەکنیکی دووبارەکردنەوە و شێواندنی هێل و ڕەگەز و توخمەکان دەبینرێت و هەموو ئەوانە هەندێکجار دەکرێت ببنە هۆی وێنەکردنی ئەبستراکت، یان تابلۆی سە ڕەهەندی و بەکارهێنانی واقیعی میتافۆرئامێز.
هونەری وێنە دیجیتاییەکان لە هونەری هاوچەرخدا گرنگی کرد و کەمتر پەیڕەوی نیازی دیاریکراو دەکات و خۆی لە ئازادی (گفتوگۆ)دا سەپاند. واتە لە هونەری (نێت)دا چەندین شێوە و ڕەگەز و تایبەتمەندی جیاوازی وەك ڕاستی مەجازی، ڕاستی گۆڕەکراوە… نمایان دەکرێت.
(2)
(ئاگرکێت لەگەڵمدا هات) وەك تابلۆی شیعری چەندین شێوە و هێل و توخم و سێبەر و ڕەناکی و ڕەنگی جیاوازی وەك (دەزینەوە، ئەزموونکردن، میهرەبانی، وردبینی و هەستکردن بە شتەکانی دەوروبەر، تایبەتمەندێتی هەستی ژنانە…)ی لەخۆگرتووە و هەموو ئەوانە وەك بەشی لەکجیاواز کاریگەریی و ڕۆی خۆیان لەسەر دەروونی شاعیردا دەگەڕن و وەك وێنانێت لە دووبارەکردنەوەی پرسی

بوونگەرایی و شێواندنی شێوە و هێل و سێبەر و ڕەناکی و توخمەکان و وێنەکردنی ئەبستراکت … نزیك دەبنەوە. لەوشێوە شێوە و هێل و سێبەر و ڕەناکی و توخم و ڕەنگی وێنەکێشانی کلاسیکی بەجێدەهێڵێت و شێوە و هێل و وێنە جیاوازە بینراوەکانی هونەری کۆمپیوتەر دەپشێت.

ئەو قسەیە وەك تابلۆ سەر بە وێنە ئاوێتەکانی هونەرنێتن! خەسڵەتەکانی ئەو هونەرە بەرجەستە دەکەن! خەسڵەتەکانی ئەو هونەرە ئاوێیە، کە (گفتوگۆ) لەنێوان شێوە و هێل و ڕەگەز و توخم و بەشە جیاوازەکانی وێنەکان بوونی هەیە، بەناو بە ئاوێی هیچییان ببنە سێنتەری مەبەست. لەڕەدا هونەری وێنەنێت و هونەری کلاسیك لە جیاوازی نێوان چەمکی دانوستاندن و چەمکی گفتوگۆدا خەیان دەبینێوە.

دواجار پێکهاتەی پرسی (دانوستاندن)ی ئەو تابلۆیە لە زمانی (گفتوگۆ)ی نووسراودا، یان بە مانایەکی دیکە خۆ بەیانکردنی وێنەی (بینراوی تابلۆ) لە زمانی (گوتراوی شیعری)یدا لە ڕەگەی ئاوێدیکەی (خوێنەر/ وەرگر)ی جیاوازەوە جوانتر دەبینرێن و هەستیان پێدەکرێت. وەك چۆن لە ناوەوەی شاعیر (زمانی گوتراو و وێنەی کۆشراو) هەردووکیان لە هەمان کاتدا (ڕەنگی تایبەتی تابلۆ) و (زمانی بەکارهێنراوی تایبەت)ن بە کەمکردنەوەی ئازار و ترس و نائومێدی و تاسە و خەمی ناوەوەی شاعیر، بەناو بە ئاوەوەی (چ وەك پێکهاتەی تابلۆ، چ وەك زمانی بەکارهێنراوی گوتراو) بتوانن ڕەنگی (کاتی لەدەستچوو) و زمانی جوانییەکان لە پرسی بەکەتایی (بە کوێ دەچین) بگەڕێننەوە؟!

(3)

لازە ئازاد لە شاری (سلێمانی) لە گەڕەکی (سابونکەران) لە دایکبووە. خوێندنی سەرەتایی لە قوتابخانەی (مەحوی) بووە و پاشان تا دووی ناوەندی لە (دواناوەندی ژینی کچان)ی خوێندووە. لە سەرەتای ساڵی (200)وە لەگەڵ خانەوادەکەی کوردستانی جێهێشتووە. لە وڵاتی (سوید) خوێندنی ناوەندی وپاشان دواناوەندی بەشی ئەدەبی تەواو کردووە. ئێستا نیشتەجێی وڵاتی بەریتانیایە لە ساڵی 2015 بەشی کۆمەڵناسی لە زانکۆی (نیومان) بە تەواو کردووە و بەکالۆریس و پاشان بڕوانامەی ماستەری هەر لەو زانکۆیە بە دەستهێناوە.

لازە ئازاد ماوەی (24) ساڵە لە بەریتانیا دەژی و لە یەکێك لە ڕێکخراوە خێرخوازییەکان لە بەرمینگهام – بەریتانیا ڕاوێژکاری کۆمەڵایەتییە. دەڵێ: هەرێك لە ژیان و مرۆڤ و جوانی سەرچاوەی ئیلهامی شیعرەکانمن. جگە لە پیشەی شاعیری کاری خێرخوازیش دەکەم، بە تەنها و بە هاوبەشیش کاری خێرخوازیم کردووە و بەردەوامم،

مەرج نییە شاعیر کاری خەرخواز بکات، بەڵام من بە هیچ شێوەیەك شیعرم بە بژێوی ژیان نە نووسیوە.
بەرهەمەکانم بریتین لە (کراس ڕەش بە هاوبەشییە، 2007 دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، شازادەی کەشکی ڕەش، 2013 دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، کتێبی نووسینەوەی هەزار و یەك خەون، ساڵی 2016 ناوەندی غەزەلنووس). سەبارەت بە نوێترین بەرهەمیشم تا ئێستا بڕیارم لە ناونیشانەکەی نەداوە. بڕِواموایە گرنگە لە کوردستان دادوەری بوونی هەبێت.
لازە ئازاد لە ساڵی 2023 دا لەلایەن بەڕێوبەرایەتی گشتی ڕۆشنبیری و هونەری سلێمانی خەڵاتی ڕەزلەنانی پێبەخشراوە.

ئاگرکێت لەگەڵمدا هات

ڕِەنگی شینی ژێر ملی باڵندە، دوای مردنی، دەچێت بە کوێ؟
خەونەکانی من کە دەبنە خەڵمۆش و نایەنە دی، دەچن بە کوێ؟
تامی گەرمی دوو زمانی لەکئاناو دوای دابران، دەچێت بە کوێ؟
هەڵمی هەناسەی دوو دەدار لە ناو تەفانی خەوتوودا، دەچێت بە کوێ؟
من کە ساڵانێکی زۆر، دووری تۆ نەخشی خستبووم،
ئنزیکیمان دوای ئەو هەموو بریندارییە باری کرد بە کوێ؟
ئەو هەموو هیوایە کە لە سنگدا دانە دانە دەتروکان و باڵکانیان دەکردنەوە،
دوای هەوری تاریك و تەم، چوون بە کوێ؟

خەونمان هەبوو،
چیرۆکمان هەبوو،
بڕینمان هەبوو،
ئەو هەموو شتەی دەکرا بیبەخشین و نەمانبەخشی، بوون بە چی؟

تۆ هەرگیز خەونی خەتت ناشتووە چونکە نەتزانیوە دەچێت بە کوێ؟
بڕینی خەتت بە گوڵە ئەرخەوان پێچاوە و پێت وابووە چاك دەبێتەوە؟
دانت بە خەتدا گرتووە بە ئەوەی نەگریت و کەس بە چاوی بزەیی ساختە سەیرت نەکات؟
بە ئەوەی بە دەنگی بەرز نەڵێیت، ئەوە خاشاکن!
بەدەم دوژمنەکانتەوە بە تامی دەست پێکەنیویت بە ئەوەی چۆلەیەك کەمترت لە بدەن؟
لە دوای ئۆفینی شکستخواردوو، بزمارت لە تابوتی خێت داوە بە ئومێدی مردن؟

من ئەو رۆژانە دەستم بە دەی شکاوەوە گرتبوو و ڕام دەکرد،
گوێم لەبوو دەیانگووت شتێ.
وەک منداڵ بێت دەگریام، دەنگم دەرنەدەهات،
وەک توتکە سەگی لاکێان دەنوزامەوە.
چونکە تۆ نەتزانی کە ڕەیشتم، ئاگرکێت لەگێمدا هات،
کە بەجێم هێشتی تەفانکێت بە دوامەوە بوو،
بە ئاورِدانەوەش
تارمایيت لە پشمەوە ڕِەی دەکرد.

بەڕام دەموویست پێش مردنم،
ڕِەنگی
شینی
ژێر
ملی
باڵندە
ببینم...

کاتی لەدەستچوو
لەنێوان بینین و گوتندا
چەمکی بینین و گوتن دوو شێوەن لە چەلایی ڕەنگی تابلۆ و زمانی بەکارهێنراوی شاعیر! بینین فیکرە، گوتنیش فیکرە، بەڕام ئەوەی بینین و گوتن لەکجیا دەکاتە بەشایی (یان پرسی کاتی لەدەستچوو - بە کوێ؟)یە، بەو مانایەش لە تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرکێت لەگێمدا هات)دا بینین و گوتن هەردووکیان پرسیار و بیرکردنەوەن لە بەشایی کاتدا! واتە بیرکردنەوە و پرسیارکانی شاعیر دەکەونە جیاوازی/ بەشاییەوە! بە دیوەکەی دیکە ئەوە جیاوازی/ بەشاییە (بینین) و (گوتن) لەیەکجیا دەکاتەوە. ئەوە (شیعریيەت)ە وێنانەت و گەردەلوولی ڕووتی زمانەوانی لەیەکجیا دەکاتەوە. دەمەوە بەڕم ئەو تابلۆ/ قەسیدەیە وەک (زمان) بەشاییکان، یان پرس و بیرکردنەوەی (بە کوێ؟) شیعریيەت دەخنەوە و وەک (وێنانەت) جیاوازی ڕاستی گەورەکراوەکان نائومێدی دەنوێنن.
پرس و بیرکردنەوەی شاعیر سەر بە دەڕوێیە (دەچن بە کوێ؟) سەر بە شیعریيەتە، بەو مانایەش دەڕوە (گەردەلوولکی ڕووت)ە و نەوانی گوتن و بینین دەشوێنن؟!. (ژیل دەلەز) لە کتێبی (لە دەڕوەی فەلسەفەدا، وەرگێرِانی عەبدولسەلام بنعەبدئلعالی و عادل حدجامی) دەڵێ: " نیچە پێچەوانەی فەیلەسوفانی کلاسیك لە ڕگای ناوەوە (نەدەتوایەوە) بە ئەوەی دواتر بڕەو دەڕوە خێی بیان بکات،

بەکو فیکر و نووسینەکانی لەسەر پەیوەندییە راستەوخۆیەکانی دەرەوەدا دەچەسپاند. ل4″ بیرکردنەوەی کلاسیك بەرەو ناوەوەیە، بەم دەرەوە وەك گەردلوولی تەنیا دووانەی بینین و گوتن دەهژێنن… لازەش ئاگەرچی لە رێگای وێنانتەکانەوە راستی گەورەکراوی جیاواز دەکەشە، بەم لە رێگای پرس و بیرکردنەوەی (بە کوە) ئەو وێنانتانە دەکەونە دەرەوەی کات و بۆشایی و لە گەردلوولی رووتی زمانەوانیدا شیعریەت دەخنەوە. بەو مانایەش بۆشایەکانی شیعریەت، جیاوازیەکان (خوێنەر/ وەرگر) بونیاد دەنێت و راستی گەورەکراویش جیاوازی ئازارەکانی ناوەوە بەرجەستە دەکەن.

دەمەوە بەم لە سەرەتاوە شەوازی پرس و بیرکردنەوە و بەها و هەستەکانی شاعیر لە قەسیدە/ تابلۆی (ئاگرکەت لەگەمدا هات) بۆشەوەی هێل و سەبەر و رەناکی و توخم و رەنگە جیاوازەکانی وێنانەت ئازارەکان ئاشکرا دەکەن و دواتر وەك گەردلوولەکی رووتی زمانەوانی لە دەربڕینی گوتنی جیاوازی شیعرییەدا خۆیان دەنوێنەوە.

لە زەرباردا ئەو قەسیدە/ تابلۆ هونەرییە (توانەوەی ناوەکی و بەهودەیی کاتی بەسەرچوو) وەك دەرخەری باری دەروونی/ زمانی (لازە)ی شاعیر بۆیان دەکەن و بە دیوەکەی دیکەش وەك شەوازی چارەکردنی دەروونی دەکەونەوە و ئاڕەزی (دەروونی/ زمانی) کەمدەکەنەوە.

ئەو خوێندنەوەیە لە رێگای گەردلوولی رووتی گوتنی شیعری و وێنە بینراوەکانەوە بە دوای ئەو چارە (دەروونی/ زمانی)یەدا ناگەڕێت. بەکو هەوڵی بە جگەرِکەکردنی شەوگرتنی گوتنی وێنەیی و بەرهەمهێنانی شیعریەتنەت دەدات. بە مانایەکی دیکە لە هەوڵی ئەوەدایە کە پەمانبەت دەشە پێچەوانەش راست بێت.

هێزی وێنانەت، بۆشایەکانی شیعریەت

پەیوەندی نێوان کارە هونەرییەکان و سایکۆلۆژیا، هەزاران ساڵ پێش ئێستا بە سەردەمی کاتارسیس دەگەڕێتەوە. بەم کارپێکردن بە سایکۆلۆژیای هونەر، لە فرەیدەوە سەری هەڵداوە. لەو خوێندنەوەیەدا بە تێگەیشتنی هێزی بینینی وێنە و دەربڕینی گوتنی شیعری پەیوەستە وەك دەڵەز جیاوازی لەنێوان (چۆلایی) و (دەرەوە)دا بکەین. چۆلایی هەتا ئێستا شەوەیە. بەم دەرەوە هێزەوە و شەوەی نییە. دەرەوە لە مەسافەکان پێکهاتووە، بەم چۆلایی بەیەکەوەبوون دەگەیەنێت. ئاگەر ئەو قسەیەی دەڵەز تەرجەمەی (ئاگرکەت لەگەمدا هات) بکەین، ئەوە لەبەرانبەر وێنانەتەکاندا جیاوازی ڕاستی گەورەکراوی ناوەوە دەبینین، لە بەرانبەر گەردلوولی رووتی زمانەوانی بە شەوەیی

شیعرییەت دیارە.
بەڵام دەبێ ئەو راستییەش بڵێین کە وەرِای جیاوازییەکانی نێوان رِاستی گەورەکراو و شیعرییەت، وەرِای جیاوازییەکانی نێوان شێوەی هونەری و هەزی هونەری... بەشێکی گەورەی ئەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە، جوانییەکان و نائومێدییەکانی ناوەوە بەرِەوەی دەبات. بەڵام بیرکردنەوە و پرسیاری شیعرییەت و دەرەوە ئەوەیە، ئایا ئەو نائومێدی و ئاوات و جوانییانە بەرەو کوێمان دەبەن؟ یەکەمیان هەزی جیاوازی (بینین) فەراهەم دەکات و دووەمیان (بەشایی) جیاوازی شیعرییەت! ئەوەش جێگەرِکەکردنی گوتنی وێنەی شیعرییە بە بەرهەمهێنانی شیعرییەتنەت
بەشاییکان شێوەیان نییە، لە مسافە زمانەوانییەکان پێکهاتوون. بەڵام چەلایی لە بەیەکەوەبوونی هەڵ و رِەگەز و رِەنگەکان پێکهاتوون و شێوە بونیاد دەنێن. ئەو خوێندنەوەیە بە بەیەکەوەگونجاندنی هەر دوو بارەکە چەمکی پێکەوەسازان پێشنیار دەکات، چونکە ناشێ شێوەی جوانییەکان و توانەوەی هەڵ و سەبەر و رِەنگەکانی ناوەوەی (بینین)، وەك پێناگایەك بە هەزی دەرەوە و گەردەلوولی زمانەوانی و بەشایی شیعرییەتی دەربرِینی (گوتن) فەرامۆش بکەین!
بەگومان لێنەوان شێوە و هەڵ و سەبەر و رِەناکی و توخم و رِەنگەکانی بینین و بەشاییکانی شیعرییەت (خوێنەر/ وەرگر) دەپرسە مەبەستی ئەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە چییە؟
لێرەدا دەتوانین بڵێین بیرکردنەوە بەم ئەوەی لەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە روو دەدات، پرسی زمانەوانی نییە، بەڵکو توانەوەی ناوەوە شاعیرە لە کاتی لەدەستچوودا! جوانییەکان لێنەوان ئەو هەڵ و توخم و رِەگەز و رِەنگ و خانانە بەرەو کوێ دەچن؟ ئایا لە تاریکی، لە شێوە و بەشە جیاوازەکانی کاتی لەدەستچووی ئەو (تابلۆ/ قەسیدە) هونەرییەدا دەتوانین هەستی دەتەنگی و جەکەوتەی وەرانەیی و ئاماژە و رِەمزەکانی شاعیر بە (خوێنەر/ وەرگر)ی شیعرییەت بگوازنەوە؟!
گوتمان توانەوە و هەزی وێنەی ناوەکی، لە چەمکی بینیندا شێوە ناگرن، ئەگەرچی پەیوەندی راستەوخۆی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی گوتن دەهەژێنەت و شیعرییەت بە (خوێنەر/ وەرگر) دەخاتەوە. بەڵام لەو (تابلۆ/ قەسیدە)یە (خوێنەر/ وەرگر) لەسەر مانای مانا وەستاوە. لەسەر مانای (بینین)ی وێنەنەت لە دەربرِینی گەردەلوولی زمانەوانی شیعرییەتدا، واتە لەسەر مانای تابلۆ لە پەیامی شاعیردا...
کەواتە زەرشتەیی (خوێنەر/ وەرگر) بەرەو لەکدانەوە و شیکردنەوە بەرێت، بەڵام ئەوەی (خوێنەر/ وەرگر) دەیەوێت زانیاری و لەکدانەوە لە بارەی شێوە و هەڵ و سەبەر و رِەناکی و توخم و رِەنگی ناوەوەی شاعیر نییە، بەڵکو لە بارەی سەیرورەی زمان و شیعرییەتە. کەواتە

(خوێنەر/ وەرگر) پێکهاتەی بینینی نیگارەکان (پرسی جوانییەکان بەرەو کۆ و نەگۆرانەوەی کات) بەجێدەهێڵێ و بەدوای دەزینەوەی بەشایەکانەوەیە، بە دوای لادان و تێکشکانێ زمانەوانییەکانەوەیە...
بەڵام ئایا کردەی پێکەوەسازانی وێنە و زمان، پرس و بیرکردنەوە و دەرەوە و ناوەوە، کردەی بێبەشکگێیشتنی بەشایی زمانەوانی و شیعرییەت؟ ئایا هیچ پرس و بیرکردنەوەیەك لە دەرەوەی بێبەشکگێیشتنەوە هەیە؟ ئایا شیعرییەت لە پێکەوەسازاندایە؟
بە بڕوای ئەو خوێندنەوەیە راوکردنی جوانییەکانی کاتی لەدەستچوو بڕەو بە دارشتنەوەی شیعرییەت لە گەردەلوولی رووتی زمانەوانیدا دەدەن. لەسەر ئەو بنەمایەش ئەگەر پەوانەکانی جوانی پێوەست بە بوێری و ئازادی (راستی گەورەکراوەکان) شاعیرەوە. ئەوە گواستنەوەی هەزی بینین بە شۆگرتنی شیعرییەت، گواستنەوەی کەتاییەکانی کاتێ بە نەگۆرانەوە...
پرس و بیرکردنەوەی بینین بە پرس و بیرکردنەوەی گوتن، جێختکردنەوەیە لەسەر تاکگەرایی و ئازادی و گفتوگۆ بەو مانایەی کە تاك لە دەرەوەی ملکەچییەوەیە و سەر بە دانوستاندن و نائومێدی ناوەوە شەرِ ناکات، بەو مانایەی کە تاك لە دەرەوەی کات مل بە گۆرانەوە کەچ ناکات! بەڵام ئایا ئەو جۆرە لە دەرچوون لە پێوەندییەکان، ئەو جۆرە لە دەرچوون لە ناوەوە و لە جوانییەکان و ئاواتەکان بە راستی بەرەو مردنمان دەبەن؟ یان ئایا گەردەلوولی رووتی گفتوگۆی زمانەوانی (کات و سەیرورە)ی گفتوگۆ بەرامبەر عەقڵی بینین (مردن و نەگۆرانەوە)ی دانوستاندن دەبڕێتەوە؟!.
لە دەرەوەی بینین و گوتن، لە دەرەوەی بەسەرچوونی کات و نەگۆرانەوەدا، شیعرییەتی زمانەوانی، جۆرێك لە پێوەندی ئابوری و هاوگونجان و پێکگێیشتنی وێنەنەتەکان بە شێوەیەکی جیاوازی دیکەوە (راستی گەورەکراوەکان) دەسازێنێ! واتە ئەو کوشتنەی (کات) وەك چۆن گەردەلوولی رووتی گفتوگۆی زمانەوانی بانگەشە دەکات، لە بینین و دانوستاندن رزگاری نەبووە و دوور نەکەوتۆتەوە، تەنها بە دوورکەوتنەوە نەبێ! راستە شیعرییەت و چۆژ بەجێدەهێنێ، بەڵام کاتی بەکەتایی، گەرِانەوە بەجێناهێڵێ. بە کورتی ئیشکردنی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی، ئیشکردنە لەو شوێنانەی وێنەنەتەکان ناتوانن پێوەندییەکانیان ئاشکرا بکەن.
کۆاتە بیرکردنەوە و پرسی بوونگەرایی وێنەنەتەکان رووبەرووی کاتی بەسەرچوو دەبنەوە. کاتی بەسەرچوو پێویستی بە بوێری و ئازایەتی هەیە، بەڵام شیعرییەت بەشایەش، بەشایەش جیاوازییەکان دەخەمڵێنێ! جیاوازییەکان لە کاتکوشتنی شاعیردا پێوەندی بە نەگۆرانەوەی گەردەلوولی سەیرورەی زمانەوانییەوە دەکەن.

هاوگونجان

لەیەکگەیووندنەوە و شێواندنی توخمەکان

لەنێوان هونەری وێنەکێشانی کلاسیکی و هونەری (نێت)دا، لەنێوان شێواندنی توخمەکان و تەکنیکی لەیەکگەیووندنەوەدا، لەنێوان بەرەو کۆمەی کەتایبەکان و نەگۆڕانەوەی بکەتایبەدا… کاری بەرهەمهاتووی شاعیر لەڕووی (توانەوەی ناوەکی) سێزداریەوە کاریگەری لەسەر (وەرگر/خوێنەر)ی گشتی دروست دەکات. بەڵام کاری بەرهەمهاتوو لەڕووی (هێزی دەرەکی) باس لە توانای وەرگرتن و تێگەیشتنی (وەرگر/خوێنەر)ی تایبەت و بەخشەکانی دەکات.

لەڕەوە جیاکاری وێنەنێتی هونەری دەبێتە بنەمای گەردەلوولی رووتی زمانەوانی، بە پێچەوانەشەوە راستە! بە هەردوو باردا کاتی لەدەستچوو گۆڕانکاری و سەیرورە دەنێتەوە. دواجار دەبە بزانین کە خاڵی هاوشێوەی نێوان وێنەنێت و گەردەلوولی رووتی زمانەوانی جگە لە ژیانی شاعیر شتێکی دیکە نییە، واتە دروستکردنی هەستێکی مانادار نییە، بە ڕووداو و فینەمینەکان، بەڵکو هەموو ئەوانە ژیانی تایبەتی شاعیرە. دواجار ئەوە ژیانی تایبەتی شاعیرە لەسەر هاوگونجانی وێنە و زمان بەردەوامی بەخێی دەدات.

پەیوەندی لەیەکگەیووندنەوە و شێواندنی توخمەکان، پەیوەندی هونەری کلاسیك و هونەری وێنەنێت، لە پەیوەندی نێوان بلیمەتی و شێتی دەکات، بلیمەتی لە لەیەکگەیووندنەوەی مەعریفەدا، ڕەکییە! شێتی شێواندنی توخمەکان و دووبارە بونیادنانەوەی نارِەکییە. ڕەکی بەرەو پرسی بکەتایی وەستاوە، نارِەکی بەرەو پرسی بێشایی و سەیرورەی بەردەوام هەنگاو دەنێت.

کاتی بەسەرچوو لە (ئاگرکێت لەگەمدا هات) هاتێتە دەرێ و لە زەر شوێندا بەسەر بکەتایبەدا سەرکەوتووە! لای لازە مردن و زیندەگی لە حاڵەتی بەردەوامی جەنگدان. کاتی بەسەرچووی ناوەوە پەیوەندی بە گەردەلوولی رووتی زمانەوانیدا نییە، کە گەردەلوولی رووتی زمانەوانی لە سەیرورەدا بە، کاتی بەسەرچووی ناوەوە لەڕە نییە، کە بلیمەتی لەڕەیە شێتی لەڕە نییە. بەمجۆرە داهێنان سەیرورەیە و لە خزمەتی گۆڕاندایە. بەڵام وەك چۆن ناتوانین سەیرورە و گۆڕان لەکجیا بکەینەوە، بە هەمان شێوە ناتوانین ناوەوە و دەرەوەی شاعیر لەکجیا بکەینەوە!؟

داهێنان دەزینەوەی بونیادی گۆڕانکارییە و لەسەر بیرکردنەوە و پرسی سەیرورە، بەردەوامی بەخێی دەدات، هەزکە لە دەرەوەدا شێوەی نییە و لە ناوەوە شێوە دەگرە، هەزکە لەگەڵ ئاشکرابوونی وزەیکی دیکەی خەونکان دەجوولە، هەرگیز لەو شوێنەوە دەست پێناکاتەوە کە ئازارکانی ناخی وێرانەی شاعیری تەدا دواین وێنەی گەورکراو

دەگرێت، بەکو لەو شوێنەوە دەست پێدەکاتەوە کە زمانی شیعری شوێ دەگرێ. بیرکردنەوە و پرسی وێرانەیی ناوەوەی شاعیر بەردەوام خەی دووبارە دەکاتەوە، بەم بیرکردنەوە و پرسی شیعریێت لە سەیرورەدایە. شیعریێت کاتێك دەست پێدەکات، کە کەمێی جیاواز جیاوازی وێرانەیی ناوەوەی شاعیر دەتوانن بە هەی لە یەکجیابوونەوەی خەمکان لە یەکتر نزیك بکەونەوە و هاوگونجان بنوێنن.

تێکەڵکردنی ڕەنگی شین و باڵندەی ئازاد

لە توانەوەی ڕەگەزەکان و دانوستانی ڕەنگەکانی ناوەوەدا (ڕەنگی شین) زاڵ دەبێت و شین کەشکی ماتەمینی دروست دەکات، بەم لە گەردەلوولی ڕووتی زمانەوانی دەڕوەدا (باڵندەی ئازاد) باڵ دەگرێ و بەشایی شیعریێت دەنوێنێ و دەرگا لە خەونکی ڕەنگاو و ڕەنگ و چێژئامێز و ئازاد دەکاتەوە.

ڕِەنگی شینی ژێر ملی باڵندە، دوای مردنی، دەچێت بە کوێ؟
خەونەکانی من کە دەبنە خەمەش و نایەنە دی، دەچن بە کوێ؟

(گفتوگێ)ی نێوان ڕەنگی شین و باڵندەی ئازاد لەبەرجەستەکردنی پرسی دەچێت بە کوێ، بوونی دوو هەبژاردن دەخەنە ڕوو، بە ئەوەی هیچییان ببنە سەنتەری مەبەست! ئەگەر سەرچاوەی ڕەنگی شین بە حیکایەتکی ناوەکی و دانوستان بگەڕِێتەوە، ئەوە باڵندە ئازادە لەوەی کە چەند پابەندی پرسی ئەو حیکایەتە ناوەکییە دەبێت، ئەو ئازادییە، شیعریەتێك دەسازێنێ، کە (خوێنەر/ وەرگر) لە دەرەوە و لە ڕەی گفتوگەدا پێی دەگات، لەڕەدا دەمەوە جیاوازی نێوان چەمکی گەِرانەوە و چەمکی شیعریێت، بە دانوستان و گفتوگێ (کە پێشتر لە هونەری وێنەنێت و هونەری کلاسیکی بەیانم کردن) بچوێنم!

کەواتە ئەگەر شێوازی گەِرانەوەی ئازارە ناوەکییەکان، ئەگەر تەکنیکی (لەیەککەبوونەوە)ی گەِرانەوەکان، دانوستاندن بەجێبهێڵێ و لەگەڵ وێنەنێت و واقیعی میتافەِرِی و گفتوگێ بنێتەوە، ئەوە گوتراوی شیعری زمانی کاتی لەدەستچوو بەرەو بەشایی دەکاتەوە و گەردەلوولی ڕووتی زمانەوانی بونیاد دەنێت، گەردەلوولی ڕووتی زمانەوانی وەك ڕووداو بیرکردنەوەی ئەویدیکەی (خوێنەر/ وەرگر) لەگەڵ خەی دەکاتەوە! لەڕەوە دەگەینە ئەو دەرئەنجامەی کە زمانی ئەو شیعرە زمانکی هاوگونجاو و کراوەیە، زمانی کراوەش شیعری والەای لەدەکەوێتەوە.

خەونمان هەبوو،
ڕِچیرِکمان هەبوو،
ڕِبرِینمان هەبوو،

بینراوی خۆن لەسەر بنەمای گۆرانی ناوکیدا هەوێ ورووژاندنی سەزداری و پرسی رابردووی هەگرتووە، لەسەر بنەمای زمانی کراوە و شیعری واتا، کاتی لەدەستچوو و بەشایی‌کانی زمانەوانی رەنگ دەکات. بە دیوکەی دیکە وەك چۆن لەسەر بنەمای گۆرانەوە نیازی دانوستانی هەیە، بە هەمان شێوە دەشێ لەسەر بنەمای زمانی شیعری قابیلی گفتوگۆکردن بێت.

گوتمان بینین فیکرە، گوتنیش فیکرە، بەڵام ئاوەڵای بینین و گوتن لەکجیا دەکاتە (پرسی ئازادی - بۆ کوێ؟) و (کاتی لەدەستچوو- بۆ کوێ؟)یە، پرسی ئازادی ئاستاییە و کاتی بەسەرچوو دەکەوێتە رابردووەوە. ئاوەڵای بینین و گوتن لەکجیا دەکاتە، جیاوازی نێوان لەیەککەبوونەوە و جیاوازییە، جیاوازی نێوان ناوەوە و دەرەوەیە… ئەو جیاوازییانە لە کاتکوشتنی شاعیردا پەیوەندی بە نگۆرانەوەی گەردەلوولی سەیرورەی زمانەوانییەوە دەکەن.

من ئەو رۆژانە دەستم بە دەی شکاومەوە گرتبوو و ڕام دەکرد،
گوێم لەبوو دەیانگووت شتە.
ووك منداڵ بێت دەگریام، دەنگم دەرنەدەهات،
ووك توتکە سەگی لاکێان دەنوزامەوە.

گوتمان توانەوە و هەزی وێنەی ناوکی، لە چەمکی بینیندا شێوە ناگرن، ئاگرچی پەیوەندی راستەوخۆی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی گوتن دەهۆزێنێت و شیعرییەت دەنێتەوە، بەڵام لە دەرەکانی پشتر گوتمان کاتە گەردەلوولی رووتی زمانەوانی لە سەیرورەدا بێ، کاتی بەسەرچووی ناوەوە لەبەر نییە، چونکە داهێنان لە سەیرورە و لە گۆرانی بەردەوامدایە. داهێنانی ئەو تابلۆ/ قەسیدەیە ئیش لە هەستی دەتەنگی و جەکەوتەی وێرانەیی ناوەوە دەکات، کە وێنەنەتەکان وەك میتافۆرێ پەیوەندییە جیاوازەکانیان ئاشکرا دەکەن، وەك ئاوەی بەڵێ من سەر بە نەوەیەکم کە رابردوو هیلاکی کردووە، بەڵام شیعرییەت لەسەر وێرانەیی دەروون نەوەستاوە، بەڵکو بە هەی گەردەلوولی رووتی زمانەوانی دەجوڵێ و ناوەوە دەخاتە هەژانەوە. شیعرییەت، وەك کەسکی تر قسان دەکات، نەك وەك شاعیر و وێنەنەتەکان، وەك بەشایی خەی دەنوێنێ، نەك وەك جەکەوتەی خودی. بەشایی شیعرییەت فۆرمکی تایبەتە و بەشکییە لە ڕێگای ئاویدیکەی نادیارەوە دەدوێت، نەك دیار.

تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرکەت لەگەڵمدا هات) هەم تاکە کەس جەدەهلە و هەم لە خود دەترازێ، لە کلاسیکدا تاکە کەس لەگەڵ بووندا تێریب و درێژ دەبەتەوە و لە جیهانی ڕۆمانتیکدا ئاوە خود بوو قسەی دەکرد. بەڵام لەو خوێندنەوەیەدا تابلۆ/ قەسیدەی (ئاگرکەت لەگەڵمدا هات) بەتەواوەتی لە تاکە کەس و خود جیاوازە. چونکە وەك تابلۆ لەگەڵ

لەیەککەبوونەوە و تەکنیکی دووبارەکردنەوە و شێواندنی هێل و ڕەگەز و توخمەکان لەگەڵ نواندنەوە درێژ بوون و بڕیار نواندنەوە لە وێنەی دیجیتاڵی خۆی نمایش دەکاتەوە. دواتریش تەماشاکردنی وەک قسیدەیەکی زمانەوانی ڕووت هەموو ئەوانە تەدەپارێنێت. ئەمەیش هەروا سادە و بە هەی هەزە نادیارەکانەوە نییە. بەڵکو بە هەی گەردەلوولی ڕووتی زمانەوانی و سەیرورە و گەرانی بەردەوامیەوەیە، بە هەی بیرکردنەوەی جیاواز و هەرەنگی و ئەرزش دانانە بە هەموانە…
واتە دوای ئەوەی لەو خوێندنەوەیەدا (یەککەبوونەوە)ی ئازارەکانمان نووساند بە جیاوازی وێنەنتەکانەوە، ئینجا جیاوازی تاکە کەس و خودمان تێپەراند، لەوەوە لە جیاوازی راستیەە گەورەکراوەکانی وێنەنت، گەردەلوولی ڕووتی زمانی هەدەکا و نوێنەرایەتی بەشایی شیعریەت و سەیرورە و شیعریەت دەکات.
بەڵام دەموویست پێش مردنم،
هەرەنگی
هشینی
هژەر
هملی
هباێندە
هببینم….

هەولێر 27/6/2024
خوێندنەوەی: عەبدولموتەلیب عەبدوڵلآ

پادەکسی شکستی ئیسرائیل!.. وەرگێڕانی: حەسەن هازانی

چەن سەرکەوتنی سەربازیی وەک شکستی سیاسی بەرهەم دەهێنێت!
نووسینی: ئەلوف بەن ٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤
سەرچاوە: فەین ئەفەرس

تێبینی: ئەم بابەتە کەمێک درێژو نەشم ویست کورتی بکەموە. چونکە

ئەم تێڕوانینە نەک ئامادەکردن تاکو تەنها بیرکەو پێنت و سەرخاڵکانی دەست نیشان بکەم. بە هەر شێوەیەک لەم بەیبایە لە گرنیکەم کەم دەکردەو. ئەم بابەتە لە فایلێن ئۆفیرس دا بەاوکراوەتەو کە گۆڤارێکی وەرزیە و پێوەستە بە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا. دەستی نووسەرکانی تا ئادێک ئاوڕاکردوە بە ئاوەی بتوانن چی بڵێن بیڵێن. ئەو گۆڤارە نوسەری چەپ و لیبڕاڵی لە ناودا دەنووسێت. بابەتکانی ناوی هەمویان دەگەڕێنە ١٤ تا ٢٠ لاپەڕە. ئاوەش نووسینێکی درێژە، هەر بۆیش من بە باوکردنەوە کردمە سێ بەش. جا ئەو بابەتە هەم ئازادانە نووسراوەو هەم نووسەرکەشی جولەکەیەو بەخۆشی سەرنووسەری گۆڤارێکی ئیسڕائیلییە بە ناوی هاڕێنتز. نووسەر لەم نووسینێیدا بە ئازادانە ڕەخنە لە ئیسڕائیل و سیاسەتە ڕەگەزپەرستەکەی و سیستەمی دەسەڵاتدارێتی باڵی ڕاستڕەوی نەو سیاسەتی ئیسڕائیل دەگرێ . هەروەها بە تەواوی پشتەوە دیارە کە هاوسەزی کەشتی فەلەستینەو لە گەڵ فەلەستینەکاندا بە دروستکردنی دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هاوڕایە.(ح.ڕ)

بەشی یەکەم:

ڕۆژی٧ی ئۆکتۆبەری سااڵی ڕابردوو، حەماس دەزگا سەربازی و هەواگریەکانی ئیسڕائیلی تووشی سەرسوڕمان کرد! هەردووک دەزگاکەی ئیسڕائیل چەندین ساڵ بووە زانیویانەو زانیارییان هەبووە کە گروپە چەکدارەکانی فەلەستین ئامادەکارییەکەن بۆ هێرش کردنە سەر ئیسڕائیل بۆکوشتن و ڕفاندنی سەربازو هاوڵاتیانی ئیسڕائیل! بەاڵم ئەو دوو دەزگایە شکستیان هێنا باوەڕبەوە بکەن کە ئەو گرووپانە بتوانن و بوێریی بنوێنن یان سەرکەوتن بەدەست بهێنن لە کردنی ئۆپەراسیۆنیکی ئاهوا کە تا ئێستا وێنەی نەبووە! سوپای ئیسڕائیل و دەزگا هەواگریەکەی، هەروەها سەرۆک وەزیرانی ئیسڕائیل بنیامین ناتانیاهۆ و ئینجا بە شێوەیەکی گشتی هەموو خەڵکی ئیسڕائیلیش پێیان وابووە کە بەشی باشووری وڵاتەکەیان زۆر سەخت و قایمەو ناتوانرێت زۆفری پێبەرن، پێشیان وابووە کە باڵانسی هێزیش هەڕڵە بەرژەوەندی ئیسڕائیلدا بووە ، بۆیە هەموو لایەک پێی وابووە کە حەماس هەرگیز دەست بە کاری لەو شێوەیە نابات!

بەاڵم حەماس ئەو تەحەداو بوێریەی نواند. لە چەند ڕۆژو هەفتەی دوای ئینجامدانی ئەو هێرشە وەرانکارەدا، شتێکی هاوبەش کە لە نێو هەموو ئیسڕائیلیەکاندا دەگوترایەوە ئەوە بوو کە دەگوترا " هەموو شتێک گۆڕاوە" جا هەر بۆاستیش بە ماوەیەک ئەو قسەیە ڕاست دەرچوو کە هەمووشتێک گۆڕابوو: ئەو هێرشە بوا بەخۆبوونی ئیسڕائیلیەکانی پەرتو باوە پێکرد، ئەو متمانە درۆژخاینەی ئیسڕائیلیەکان هەیان

بوو بە ئاسایشی وڵاتەکەیان و سیاسەت و نەمە کەمایەتیەکان سەرونخوون بوویەوە! سەکردایەتی هێزی بەرگریی ئیسرائیل IDF لە شوێکدا شکڵی خۆی لەدەستدا، بە تایبەتی کە وردەکاریەکان بە خێرایی بووندەوە و بەیان دەرکەوت کە سوپا نەیتوانیوە ڕێگری لە هێرشی حەماس بکات و زەریش درەنگ فریای ئەوە کەوتووە کە بتوانێت خێرایی سڤیلی سەر سنوور و دەزگا سەربازیەکان و ئامادەبوونی بە دیفاع و سڤیلی ناو فەستیاقان و مۆسیقا بپارێزێت!
دەامای سیاسیی کە ئیسرائیلیکانی بە ماوەی نە مانگێک تا ئۆکتۆبەری حەوتی بەسەرداهات لە خۆ گرتبوو، هەوڵی ناتانیاهۆ چاکسازییەکی سەراپاگیربوو لە ناوەندەکانی دادگادا کە مەبەستی سەرکی بریتیبوو لە سنوردارکردنی سەربەخۆیی دام و دەزگاکانی دەوڵەت لە وینەی دادگای باڵاو نوسینگەی داواکاری گشتی و خزمەتگووزاری مەدەنی تەکنەکڕات بە ئەوەی هێزی زیاتر بداتە باڵە ڕاستەوەکەی خۆی و هاوپەیمانە ئایینیەکانی- ئەویان ئیتر لە بەرچاو ونبوو چونکە شڵە بەسەرداهات. ئەندازیاری سەرکی چاکسازی کە وەزیری داد، یاریف لەڤین بوو،لەوانەیە پێشیمان بووبێتەوە لە کارەکەی چونکە خەیشی بەشداربووە لە سەرقاڵکردنی ئیسرائیل پێش هێرشەکەی حەماس. ناتانیاهۆ لە ماوەی چەند هەفتەکدا کابینەیەکی یەکگرتووی شڵەی پێکهێنا لە لایەنە سیاسیە جیاوازەکان و هەزەکانی ئۆپۆزسیۆن و هەروەها نزیکەی 250 هەزار سەربازی یەدەکی بانگهێشتی نەو سوپا کردەوە بە ئەوەی هێرشی پێچەوانە بە سەر غەزە ئەنجام بدەن!
دوای ئەوەی کە هێزی بەرگریی ئیسرائیلIDF شکستی ئۆکتۆبەری 7 بەریدا، دەستی کرد بە تەسەندنەوە بە شێوەیەکی زۆر بەهێزو چە، توانای سەربازیی و فەرماندەوایی حەماسی بەسەرغەزەدا لە بەریەک هەوەشاند، بەشیکی زۆری غەزەی کردە وێرانە، زیاتر لە دوو ملیۆن لە خێرکی غەزەی ئاوارەی نۆخکرد، لە سەروی چل هەزار لە خێرکی غەزە کوژرا کە بە پێی لەدوانی هێزی بەرگریی ئیسرائیل سەبەشی ئەو کوژراوانە حەماس بوون! هیزی بەرگریی ئیسرائیل توانی بە تەواوی ڕێگریی لە حەماس بکات کە ساروخ بهاوێژن بە ناو ئیسرائیل و بەشی زۆری سیستەمی تونێلەکانی حەماسیش لە ناو غەزەدا لە ناوبران، دەگوترێت کە هێزکی ڕێکخراوی وەک حەماس ئەستا گەڕاوە بە هێزکی پەرت و بڵاوی شێوە گەریلا ئاسایی!
لە گەڵ ئەوەشدا کە هێزی بەرگریی ئیسرائیل IDF نزیکەی سێ بەشی غەزەی داگیرکردوو لە ژێر دەستی دایە، بەڵام بە زەرەک لە ئیسرائیلیکان ئەو بارودۆخەی ئەستا وەک ئەوە وایە کە ئیسرائیل دەاندبێ! جا سەرباری ئەو هەموو خۆ کەکردنەوو ئامادەکاریە،

سەرباری پشتیوانی نزیکەی نەگۆی ئەمریکا بۆ ئیسرائیل، بۆماوەی هەزی بەرگریی ئیسرائیل IDF کە لە ژێر هەمان سەکردایەتی سەردەمی ئەکتەبەری 7 دایە، شکەستی هێناوە لە گەیشتن بە تەواوی ئامانجەکانی. بە نموونە یەحیا سینوار خۆی تەسلیم نەکردووە. (ئێستا یەحیا سینوار کوژراوە.. ح.ە) هەروەها نزیکەی سێد بارمتەی ئیسرائیلی هێشتا دیارنین لە ناو غەزەدا کە دەگوترێت، بە پێی دوایین لێدوانی ناتانیاهۆ، نیوەی ئەوانە هێشتا لە ژیاندا ماون! ئەو کارەساتە چەقبەستووە، لە گۆشەگیریی ئیسرائیل لە ڕووی نێو دەوڵەتیەوە، هەروەها دیدگایەکی تاریک لە ڕووی ئابووریەوە ، هەموو ئەوانە بوونەتە هۆی سەرهەڵدانی هەستێکی بێهیوایی نەتەوەیی ! جا لە ڕاستیدا، پاڵادکسیەکە لێرەدایە کە ڕووکارە گرنگەکانی سیاسەتی ئیسرائیل و کەمێگای ئیسرائیلیی لە دوای هەرشەکەی حەماس گەلانێکی کەمی بەسەرداهاتووە. دانیشتوانی ئیسرائیل کە نیشتەجێی سەرسنووڕکان بوون لە باشوور و باکووری ئیسرائیل هێشتا ناتوانن کە بگەڕێنەوە ماڵەکانی خۆیان! ئەو بارووخە لە باتی ئەوەی ئیسرائیلییەکان یەک بخا لە بەرامبەر یەک دوژمنی دێرینەکی کەچی درزو کەلێنی کێشە کۆنەکانەکانی گەورەتر کردووە لە نێوانی گرووپ و لایەنگرانی ناتانیاهۆ و لایەنە نەیارەکانی لە ناوخۆی ئیسرائیلدا! ناتانیاهۆ لە یەک کاتدا نەیارەکانی و دەستەکانی دەکۆتێت و بەردەوامە کە خۆی وەک چەق وناوەندی سیاسەتی ئیسرائیل نیشان بدات! هاوپەیمانیی باڵی ڕاست کە ناتانیاهۆی لە دەسەڵاتدا هێشتەوە داواکارییەکانی بۆ وردوخاشکردنی بزووتنەوەی بۆ دەوڵەتبوونی فەلەستینیەکان زیاد کردووە لە گەڵ جێگرتنەوەی نوخبەی ئیسرائیل. کە ئەوەش داواکارییەکی بۆ ڕواڵەت جوانە بۆ لە ناوبردنی دام و دەزگا دەموکراتی و لیبراڵیەکانی ئیسرائیل!
لە دوای ئەوەش، لە 7ی سێپتەمبەری ئەمساڵدا، سوپای ئیسرائیل دەستی کرد بە ئەنجامدانی زنجیرەیەک لە پڕچەکرشی بۆمبرانە لە دژی ترسناکترین هاوسێی دوژمنی کە میلیشیاکانی حیزبو اللەی لوبنانی بوون- کەهاتن بەرەیەکی تری شەڕیان لە دژی ئیسرائیل لە لای باکوورەوە کردەوە هەر یەک لەژ دوای ئەوەی حەماس لە لای باشوورەوە هەرشی کردە سەر ئیسرائیل! ئیسرائیل توانی ڕابەری دێرینی حیزبو اللە، حەسەن نەسروالللە، بکوژێت وهەرشی زەمینیش بکاتە باشووری لوبنان ئەنجام بدات! جا لێرەدا زەرەک لە شەڤکارانی میدیای باوی ئیسرائیلیی ئەو فراوانبوونی شەڕیان لە لای باکووری وەڵاتەوە وەک دەرفەتێک دەبینی: نەک هەر بۆ ئیسرائیل کە بتوانێت حیزبو اللە تەفروتونا بکات بەڵکو وەک دەرفەتکیش بۆ وەڵاتکەیان تا بیسەلمێنن کە ئیتر ساڵی شەک و پەمەترسییان تێپەڕاندو لە لایەکی

تریشەوە بیسەلمێنن کە زیرەکیی وەهزو توانای تەکنەلەجییان جارەکی تر بەتەوە نەو ناوان لە ڕووی نەو دەوڵەتییەوەو ئاهەنگی لە بەرگرن! بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە کە هەروەک چۆن شەڕی ناو غەزە ڕاستیە سامناکە شاراوەکانی زەرەک لە ئیسرائیلیەکانی نیگەرانی کە چاوەڕوانیان بوون بگەڕێن، بە هەمان شێوەش ئەم بڕیارە تازەیەش لە شەهەر نایان گەیەنێت! بڕیارێکی تازەی شەڕ هیچ ناگەڕێت هەتا ئیسرائیل ڕووبەڕووی گەورانکاریی قووڵترنەبێتەوە لە سیاسەتی ناوخۆی خۆیداو هەروەها لە بڕیارەکانی فەلەستینیەکانیشدا!

جووڵەو ئەملاولای پاڕادەکسیانە!

یەک هەفتە دوای هەڕەشەی ئۆکتۆبەری 7 ، ئۆگەر بە ئیسرائیلیەکی ئاسایی یان هەتا بە لایەنگرێکی (ناتانیاهۆ)شت بگوتبایە کە ناتانیاهۆهەرسەرەک وەزیران دەبێ بەماوەی ساڵێکی تریش و لە لایەن هەمان باڵی ڕاستیشەوە پشتی دەستاتەکشی دەگیرێت لەوانەیە ئەو کەسە باوەڕی پێت نەکردبایە! چونکە بە درێژایی مێژووی ئیسرائیل درکەوتووە حکومەتی مەدەنی لەکارکەوتووە دوای هەر کارەساتێکی ئەمنیی زەر خەراپ کە بەسەر ئیسرائیدا هاتبێت! بە نموونە دوای شەڕی سوپا لە شەڕی 6 ئۆکتۆبەری1973 لە نێوان عەرەب و ئیسرائیلدا، یان لە کاتی لەشکرکێشی ئیسرائیل بۆ سەر لوبنان لە ساڵی 1982 ، کاتێک کە سەربازە یەدەکەکانی ئیسرائیل لە بەرەکانی شەڕ گەیانەوە دەستیان دایە ناڕەزایەتی و وایان لە گۆڵدا مییر سەرەک وەزیران و مەناحیم بیگن کرد کە دەست لە کار بکێشنەوە!. جا لە هەردووک حاڵەتەکەدا چەند مانگێکی پێچوو ئینجا حکومەت کەوتە خۆی و دەستی بە لێکۆڵینەوە کرد بۆ ئەوەی بزانێت کە بۆچی ئەمە ڕوویدا!

ئەی تەدەچوو، ئۆگەر بتگوتبایە دەخی ناتانیاهۆ زەر خەراپتردەبێت لەوانەی پێش خۆی! لە سەرووی دەیان ساڵێ ئەو پیاوە لە ناو سیاسەتدایەو هەمیشەش خۆی وەک مامۆستای ئاسایشی وەتات پیشانداوە. ئەو دەیگوت کە باشتر لە جەنەراڵەکانی ئیسرائیل دەزانێت وەتات بۆ سەلامەتی ڕابگرێت، ئەو پێی دەگوتن بۆ دیدگاو ترسنۆکن و زەر ئاگایان لە ئارەزووەکانی ئەمریکایە! توندترین ڕکابەری سیاسیی ناتانیاهۆ لە ماوەی چەندین ساڵی سیاسەتیدا بریتیبوون لە فەرماندە سەربازیەکانی پێشوو کە هەندێکیان سەرەک وەزیر بوون و هەندێکیش وەزیری بەرگریی بوون، بە نموونە کەسانی وەکو ئیسحاق ڕابین، یەهود باڕاک، ئامیاڵ شارون، بێنی گانتز، هەروەها وەزیری بەرگری ئێستا یوڤاڵ گالانت. لە ڕووی نەریتیەوە بەرزترین پلە باڕاکانی هێزی بەرگریی ئیسرائیل IDF و دەزگای هەواگریی ئیسرائیلی بەدەست ئۆشکەنازیە لیبڕاڵەکانەوەن کە ناتانیاهۆ زەر دەمکە لە هەوەی ئەوەدایە دەست بەسەر ئەو دوو دەزگایەدا بگرێت! هەر ئەو

دامەزراوانەش بووون کە سەرکردایەتی ئاپۆینی جەماوەریی ئیسرائیلیان کرد لە بەرامبەر پڕۆژەیەکی ناتانیاهۆ بۆ چاکسازییەکی گشتی لە دەسەڵات و دەزگای دادوەرییدا!
بەڵام بەردەوام بوونی ناتانیاهۆ لە دەسەڵاتدا ڕێنگۆ پێوەندی بەو بارودۆخەی سالی ڕابردووەوە هەبێت لە مژووی ئیسرائیلدا! تا ئەمڕۆشی لەگەڵدا بێت ناتانیاهۆ ڕاستی دکاتەوە بچێتە ژێر باری هیچ بەرپرسیاریتیەک لە کوژرانی 1200 ئیسرائیلی ودەستدرێژی و بریندارکردنی چەندین کەسی ترو بۆ بارمتەگرتنی 250 ئیسرائیلی لە لایەن حەماسەوە، هەروەها ئەو هەموو وێرانیەی کە بەسەر وڵاتیاندا هینا، کە هەموو ئەوانە لە تەنها یەک ڕۆژدا بەسەر ئەو خەڵک و کەمپەگایانەی سەرسنورکانیاندا هێنا، ئینجا دوای ئەوە دەست کرا بە چەکرنیان و ڕاگواستنیان بۆ شوێنکی ترا! ئاستی جەماوەریی ناتانیاهۆ بەرەو دابەزین ڕۆیی هەرچەندە لە کۆتاییەکانی سالی 2023بەرەو سەرەوە بۆ شەوێکی بەرچاو بەرەو باشی ڕۆیی بەڵام هێشتا ئاستی جەماوەرییەکەی ناگا بە ڕکابەرەکانی لە وێنەی نەفتالی بێنێت سەرەک وەزیرانی پێشووی ئیسرائیل. ڕاپرسیەک لەو بارەوە هەر دوای کوژرانی حەسەن نەسرولڵا ئێنجامدرا لە لایەن کەشت 12 کەناڵی سەرەکی هەواڵی ئیسرائیل، دەرکەوت کە ئەگەر بێت و ئێستا هەڵبژاردنێک لە ئیسرائیلدا ئەڵێ بکرێت، هاوپەیمانی ناتانیاهۆ کە 68 کورسییان لە کەنەست داهێێ دادەبەزێت بۆ 46 کورسی! ناتانیاهۆ باش تێدەگاو زەر باش هەڵومەرجەکە دەخوێنێتەوەو دەزانێت کە خەڵک لەی تووڕەیە، هەر بۆیش ستراتیژیێتکی فرەلایەنەی دەستداوەتە بۆ مانەوەی خەی لە دەسەڵاتدا! وا بۆ ماوەی ساڵێک دەچێ ناتانیاهۆ و پڕۆسەکەی تەواوی بەرپرسیاریەتی ڕوودانی ئۆکتۆبەری 7 دەخەنە ئەستۆی هەزی بەرگریی IDFو شاباک دەزاگای ئەمنی ئیسرائیلی کە بەرپرسن لە دوسیەو چاودێریکردنی فەلەستینیەکان و سەرباری ئەوەش خەتای هەموو ئەوانەش کە نەیان هێشت چاکسازی لە دەزگای دادوەریدا بکرێت بۆ تایبەتی ئەو سەربازە یەدەکانەی کە هەڕەشەی وەستاندنی ئەرکەکانیان کرد ئەگەر بێت و دەست بۆ ئەو کارە ببرێت!

ئەلوف بەن سەرنووسەری ڕۆژنامەی هارەتز! سەرچاوەی ئەو نووسینە:
https://www.foreignaffairs.com/middle-east/israel-paradox-def.
eat-aluf-benn

دیداری هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند.. هەڤپەیڤین-کامەران حاجی ئیلیاس

هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند: لەگەڵ موزیك و گۆرانی گەورە بووم، موزیك هەمیشە بەشێك لە ژیانی من بووە
هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند: سایانێکی زۆر سەرقاڵی تۆژینەوەم لە سەر موزیکی کوردی
هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند: هەر خزمەتێك لە دەستم بێ بە کوردستان و زانکۆکانی کوردستان دریغی ناکەم
هونەرمەندی ژنیار خاتوو(د.پەرەنگ فەرازمەند)،لە بنەماڵەیەکی هونەری لە ساڵی 1982 لە شاری مەهابادی ڕۆژهەاتی کوردستان لە دایك بووە .لە لە تەمەنی 9 ساڵیدا بۆژنینی ئامێری پیانۆ دەستی بەهونەری موزیك کردوە.ئەو سایانێکی زۆر سەرقاڵی تۆژینەوە لە سەر موزیکی کوردیە وە لەوەاتی ئەمانیا وەکو مامۆستای ئێتنەموزیکۆلۆژی لە زانکۆی (مارتین لوتەر)،وانە دەڵێتەوە .لە ئێستادا هونەرمەند پەرەنگ فەرازمەند هەموو توانەکانی خۆی تەنیا لە سەر تۆژینەوە مەیدانیەکانی لە سەر موزیکی کوردی لە بەشە جۆراو جۆرەکانی کوردستان تەرخان کردوە… ئێمە بەباشمان زانی بە ئاشنا بوون لە کارو چالاکیەکانی بەچەند پرسیارێك بەسەری بکەینەوە.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئیلیاس

*سەرەتا بابزانین ژنیار(پەرەنگ فەرازمەند) چۆن ئاوێتەی هونەری موزیك بوو؟

- من لە بنەماڵەیەکی موزیك دەست لە دایك بووم لە دایکێك کە لەسایانی پێنجاکان و شەستەکانی سەدەی ڕابردوو، لە ڕادیە مەهاباد گۆرانی گوتووە و هەروەها ئامێری کەمانی ژنیوە. ڕۆژانە ماڵەکەمان بە دەنگی موزیك و گۆرانی دەڕازاوە. کەوابوو من لەگەڵ موزیك و گۆرانی گەورە بووم و موزیك هەمیشە بەشێك لە ژیانی من بووە. هەر دایکم و باوکیشم ئامێریان دا دەستی من و خوشك و براکانم وە زۆریان بێ لاوە گرنگ بوو کە بە شێوەیەکی پڕفشناڵ موزیك فێر بین و لەگەڵ

موزیك بژین. لە نێو هەموو منداڵەكان هەر من بە شێوەیەكی ئاكادمیك درێژم بە هونەر دا بڕیە كەسك لەكەش و هەوایەكی ئاوا دا گەورەبووبێت بەگومان ئاوێتەی میوزیك و گەرانی دەبێت.

*لە نێو ئێو هەموو ئامێرە موزیكیانە بۆچی تە ئامێری پیانێت هەڵبژارد؟

- لە ڕاستیدا هەر دایكم و باوكم ئێو ئامێریان دا دەست من، بەڵام من بە هەموو شێوە خولیای موزیك بووم وە لەفڕبوونی پیانۆ سەركەوتوو بووم. بەڵام كە گەشتمە تەمەنی 15 و 16 ساڵان خەم زیاتر لە موزیكی ڕۆژهەڵاتی و تێنێ ڕۆژهەڵاتیكاندا دەدەزیەوە وە پێوەندیەكی ڕۆحی زیاترم لەگەڵ تێنێ ڕۆژهەڵاتیكان و بە گشتی میوزیكی ڕۆژهەڵاتی و لە سەرووی هەمووان موزیكی كوردی دروووست دەكرد، هەر لەبەرئەوەش خەم ئامێری تارم وەكوو ئامێری دووهەم هەڵبژارد.

*كێن ئێوانەی هاوكار و پاڵپشتی تێیان كردوە بە ئێوەی بگەردوام بیت و بگەیتە ئێو ئاستەی ئێستا؟

- بە دڵنیاییەوە گەر پاڵپشتی ماددی و مەعنەوی دایك و باوكم نەبووایە بە تایبەت لە كەمەگایەكی وەكوو ئێو سەردەمی ئێران، هەرگیز نەمدەتوانی درێژە بە هونەر بدەم. چوونكە لە ئێرانی ئێو سەردەم دا بەر بەست زەر زەر بوو لەسەر ڕێگای هونەر و ژیانی هونەری بەتایبەت بە خانمان. پاشانیش پاڵپشتی و دڵسۆزی مامۆستاكانم بوو كە زەر هانیان دەدام بەرەو پێشكەوتن بچم. هەر بۆیە هەمیشە مەمنونیانم و دڵستخۆشیان لە دەكەم.

*بەرێزتان توێژینەوەیەكی تەرو تەسەلتان لەسەر موزیكی كوردی ئەنجام دا كە چەند ساڵێكی خایاند، دەرئەنجامی بۆچی گەیشتی؟

- بەڵێ من ساڵانێكی زەرە كە سەرقاڵی توێژینەوە لە سەر موزیكی كوردی. وەكوو یەكەم هەنگاو هەوەم دا ژێنینی ئامێرێكی كوردی وەكوو شمشاڵ فڵر بم وە هەروەها خەم فەری خوێندنی مەقام و فەرمە كوردیەكان كرد نێك بە ئێوەی ببمە گەرانیبێژ یا خود شمشاژەن، تەنیا بە ئێوەی لە دنیا و لە ڕۆحی موزیكی كوردی تێبگەم. پاشان توێژینەوەكانم بەشێوەیەكی مەیدانی ئەنجام دا لە دوایشدا كتێبێكم لە سەر موزیكی كوردانی دیاسپۆرا لە سوید بە زمانی فارسی نووسی كە بە تەمام وەریگەڕمەوە بە سەر ئینگلیزی. ئێستاش خەریكی نووسینی كتێبێكم لەسەر بابەتی هەز

و جەندەر لە موزیکی کوردی دا کە بە زمانی ئینگلیزیە وە تا سالی داهاتوو بەاو دەکرێتەوە. دوو ئاتیکلیشم لە سەر ئامێرە موزیکیەکان وە هەروەها مەقام و فەرمە کوردیەکانی ناوچەی موکریان نووسیوە. لە داهاتووشدا بە تەمای نووسینی کتێبێکم لە سەر فەرم و مەقامەکانی ناوچەکانی دیکەی باشوور و باکووری کوردستان.

*لەوەاتی ئەمانیا،مامۆستای ئێتنەموزیکۆلۆژین لە زانکۆی (مارتین لوتەر)،دکرێت باس لە چۆنیەتی خوێندن لەو زانکۆیە بکەیت؟

- لە زانکۆی مارتین لوتەری ئەمانیادا، سێ بەشی جیاوازمان هەیە لەسەر موزیك کە لەگەڵدا بە هەر بەشە دەگووترێ "ئۆنیستیتێ": ئۆنیستیتێی موزیکی کلیسایی، ئۆنیستیتێی موزیك پێداگۆژی، وە هەروەها ئۆنیستیتێی موزیكناسی کە بەشی ئێتنەموزیکۆلۆژی لقکە لە موزیکناسی کە چوار قۆناغی بەکالۆریس، ماجستێر و دکتۆرا و پۆست دکتۆرا لە خۆ دەگرێت. هەبەت لە ئۆنیستیتێی موزیکناسی خوێندکاری بەکالۆریوس و ماجستێر دەبێ لە هەموو کۆرسەکانی بەشەکانی ئێتنەموزیکۆلۆژی، موزیکناسی مێژوویی، موزیکناسی سیستماتیك وە هەروەها موزیك و میدیا بەشداری بکەن. بەڵام ئازادن کە پێژەی کۆتایی خوێندنیان لە کام لەو بوارانەدا بنووسن. بەڵام لە قۆناغی دکتۆرا و پۆست دکتۆرا تەنیا دەتوانن بە نموونە لە سەر ئێتنەموزیکۆلۆژی تێزەکەیان بنووسن.
- وەکو ژمێرەك موزیکی کوردی لە ئێستادا لە چ ئاستەك دایە؟
- من حەز ناکەم بە شێوەیەکی ئەرێنی یاخود نەرێنی وەڵامی ئەو پرسیارە بدەمەوە. لەبەر ئەوەی کە لە هەموو سەردەمەکدا موزیکی هەموو میللەتان ئاڵ و گۆڕی بەسەر داهاتووە وە هەمیشە ئەو ئاوگۆڕانە لایانگران و کەسانی ئازی و نائازیان هەبووە. من وەکوو حەقیقەتێکی حاشا هەڵنەگر چاو لە دەخی ئێستای موزیکی کوردی بە تایبەت لە باشوور و ڕۆژهەڵات دەکەم کە ستایل و شێوازی جۆاوجۆر و هەمەڕەنگی لەخۆ گرتووە. زۆر جار شوناسێکی تێکەڵاویان لە موزیکی کوردی و غەیری کوردی بە خۆ گرتووە. لە هەموو ستایل و ژانرە نەریتی و غەیرە نەریتیەکانیشدا هەم موزیکی زۆر باشمان گوێ لێیە وە هەم کاری لاوازیشمان بە گوێ دەگات. بەڵام لە ڕووی ئەوەی کە لە سەردەمی ئێستا دا هەموو کەس دەزگا و پلاتفۆرمێکی سەربەخۆی تایبەت بە خۆی بەردەستە هەموو جۆرە بەرهەمێك و بە

هەموو کوالیتیەك بۆ ئاسانی بۆاو دەکرێتەوە. بۆیە بۆ لەچاو ساڵانی ڕابردوو ژمارەی کارە لاوازەکان لە پێنا کارە زۆر باشەکان زیادی کردووە.
*هیچ هەماهەنگیت لەگەڵ هونەرمەندانی کوردستان هەیە؟بیرت لەوە نەکردەتەوە بگەڕیتەوە کوردستان؟

- بەڵێ من بەردەوام لە گەڵ چەند هونەرمەندێکی زۆر باش لەپێوەندی دام و زۆر جار بۆ سەعات خۆریکی گفتوگۆ کردن و ڕا و بۆچوون گۆڕینەوەین وە هەموو ئەو گفتوگۆیانە بۆ تایبەت بۆ من وەکوو کەرسەك وایە کە پێی لە فێرکاری. بۆ دڵنیایییەوە پەمخۆشە لە کوردستان بم. بەڵام هەموو شت پێوەندی بۆ دۆخی ژیانی ئاکادمیکی من هەیە. لە ڕاستیدا تا ئەو کاتەی خۆریکی کاری ئاکادمی بم بۆ هەمیشە ناتوانم لە کوردستان بم . بەڵام هەر خزمەتێك لە دەستم بۆ بۆ کوردستان و زانکۆکانی کوردستان درێغی ناکەم.
*چۆن دەتوانین شوناسی موزیکی کوردی بپارێزنین ؟

- ئەو پرسیارە تازەك قورسە! باشترە بڵێم هەستیارە. لە بەر ئەوەی لە هەر سەردەمێکدا و لە هەر بەشێکی کوردستان موزیکی کوردی وەکوو هی هەموو میللەتانی دیکە شوناسێکی تایبەت بۆ ئەو سەردەمی وەخۆ گرتووە. بەڵام بۆ ڕای من لە ئێستادا خۆ پاراستن لە لاسایی کردنەوەی موزیکی تورکی و عەرەبی و فارسی و میللەتانی دیکە و هەروەها تێکنەدانی گۆڕی بیسەرەکان و ڕانەهێنانی گۆڕی ئەوان بۆ موزیکی غەیری کوردی دەتوانێ زۆر کاریگەر بێ. دەبێ مامۆستاکانیش میتۆدێکی تەواو کوردانە بگرنە بەر بۆ فێرکردنی نەوەی نوێ. هەروەها میدیاکانی ژێرکیتریان هەیە بۆ پاراستنی شوناسی موزیکەکەمان. ئەوانیش دەبێ تازەك هەستیارانەتر بڕەهەم بگەیەنن گۆڕی بیسەری کورد. ناڵێم شتی سەردەمیانە بۆاو نەکەنەوە بەڵام دەکرێ لە پێنای شتێ سەردەمیەکان، بەردەوام فۆرم و دەنگی کوردیە ژەسەنەکانیش بۆاو بکەنەوە. بۆ نموونە بۆ کوردێکی ژاژهەڵات زۆر گرنگە کە گۆڕی لە مەقامەکانی ناوچەی گەرمیان و کەرکوك و هەولێر و خانقین ببێ. چوونکە شوناسی کوردی بۆ ئاگادار بوون لە کەلتووری هەموو بەشەکانی کوردستان مانا پێیدا دەکات و دەپارێزرێت.
هونەرمەند پێرەنگ فەرازمەند لەچەند دێڕك دا:
. – لە تەمەنی هەفدە ساڵیدا دەستی بە فێر بوونی ئامێری

تاری ئەرانی کردوە

- دوای تەواو کردنی خوێندن لە قوتابخانە، لە ساڵی 2001 بە خوێندنی باڵا لەسەر موزیکی کلاسیکی ڤیۆلاوایی دەچێتە کۆلێژی هونەرە جوانەکانی زانکۆی تاران . بەکالۆریۆس و ماجستێری میوزیك وە پاشان ئێتنۆمیوزیکۆلۆژیی لە زانکۆی تاران تەواو کردوە.
- دکتۆرای ئێتنۆمیوزیکۆلۆژی لە زانکۆی مارتین لوتەری لە وڵاتی ئاڵمانیا خوێند وە لە ساڵی 2020 ی وە بوتە مامۆستای بەشی میوزیکۆلۆژی و ئێتنۆمیوزیکۆلۆژی لە هەمان زانکۆ دا.
- بۆ ماوەی بیست ساڵ لە چەندین قوتابخانەی موزیك لە تاران و هەروەها دوو ساڵ لە زانکۆکانی ئێران وانەی جەراوجەری موزیکی وتووەتەوە.
- لە ساڵەکانی 2002 وە 2003 ئەندامی گرووپێکی موزیکی کوردی بووە بەناو(نیشتمان) کە پێکهاتبوو لە کەمانژەك لە خوێندکارە کوردەکانی موزیك لە زانکۆ جەراوجەرەکانی تاران.
2000 – تا 2007 ئەندامی ئەرکێستڕای زانکۆی تاران وە هەروەها ئەندامی ئەرکێستڕای زانکۆی ڕادیو و تەلەڤیزیۆنی تاران بووە.
- لە 2008 بوتە ئەندامی ئەرکێستڕای میللی سیمرغ لە تاران.
-لە ساڵی 2006 تاوەکو 2012 وەکو پیانیست ئەندامی گرووپێکی سیانی میوزیکی کلاسیکی ڤیۆلاوایی لە تاران کاری کردووە.
-لە ساڵی 2013 تا ساڵی 2014 مامۆستای موزیك بووە لە زانکۆی سنەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.
- لە ساڵی 2003وە تۆژینەوەی لەسەر موزیکی کوردی ڕۆژهەڵات و باشوور و باکووری کوردستان دەستپێکردوە و لە ساڵی 2017دا تۆژینەوەکانی گواستەتەوە سەر موزیکی کوردانی دیاسپۆرا لە وڵاتی سوید.
- ماستەر و تێزی دکتۆراکەی لەسەر موزیکی دیاسپۆرای کورد لە سوید بووە، هەروەها بابەتی (پەیوەندی دەستەات و جێندەری لە موزیکی نەریتی و فرانتێیشناڵی کوردیدا) نووسیوە.
لە ساڵی2020 بوتە مامۆستای ئێتنۆموزیکۆلۆژی لە زانکۆی مارتین لوتەر (Martin Luther .University) – لە وڵاتی ئەڵمانیا.

لە کوردستان هەبێت بردیەوە.. د.هێژار عثمان معروف

مرۆڤایەتی هەرچی جۆگا هەیە تاقییکردەوە بە خەستنی ژیانی گشتی کە پاشاکان وجاخکوێر دەبون خەڵکی کەبەو لە ناوەڕاستی شاردا لەدەگەڵان باندی هوما بەسەر هەر کەسکەو بنیشتەوە و دەیانکرد بە پاشا، کە جێنشینی سولتانکانی عوسمانی لە کۆتک زیاتر دەبون، کامیان دە و دەندە و زیاترین تینوی دەسەڵات بوایە ئەوانی تری بە شەوازی جەرا و جەر و فەوفە بەبەزەییانە لە ناودەبرد یا لەکەڵ خۆی دەکردنەوە بە دورخستنەوە و زیندانی هەتاهەتایی. کە وردە وردە سەردەمی پاشاکان بەسەرچو حیزبە سیاسیەکان دروستبون و کەوتنە گرتنە دەستی دەسەڵات بە کودەتای سەربازی لە پاشا و قەیسەر و مەلیکەکان یا بە ئاپۆینی جەماوەری، ئینجا دوای چەند ساڵێک خەیان دەبون بە دەعبایەکی نوێ کە ناویان لێنا دیکتاتەر و زەر جار دیکتاتەرکانی وەک هەتلەر و مەسەلینی و ستالین وکەمال ئەتاتورک و قەزافی و سەدام و نومەیری وکیم ئیل نون...لە پاشا و سوڵتان و قەیسەر و مەلیکەکان خوێنڕژتر و نادادپەروەرتر دەردەچون و خەڵکی وەتەکانیان بە حەسرەت و ئاهکێشانەوە دەیان وت خۆزگەم بە کفندزکەی پێشو!

ئینجا مەدەی ئابری ئاینی ومەزهەبی هاتگۆڕێ و دەسەڵاتدارێ

ئاینیەکان خەیان ناونا خەلیفەی مەعسوم لە گوناه و جێنشینی خودا و ئاسحابە و پێغەمبەرەکان و لەم دەعبا دەندە کەن – تازانەوە لافاوی شەڕە ئاینی و مەزهەبەکانی ناو ئیسلام خۆی و نەوان ئیسلامی جیهادیی هەردو باڵی شیعە و سونی لە لایەک و جولەکەی سەهیونیی ڕۆگەزپەرست و داگیرکەری خاکی فەلەستینیەکان لە لاکەی تریەوە دروستبو، ئەمانە بە ئاوەی پرس بە گەلەکانیان بکەن زەر بەبەزییانە لە شەڕی خوێناوی و وێرانکەریان گلاندن کە تائێستا بە دەندانترین شێوەی نوێی چەک بەردەوامە! باشە تەی موجاهید کە حزت لە شەهید بون و چونە بەهشتە ئایا سەدان هەزار ژن و منداڵ و پیاوی بێوەی کە موسوڵمانێتیی خەیان دەکەن و ژیاندەست و دنیادەستن و حزیان لە خشیکانی دنیایە بە لەم شەڕەی تاوە تۆوگلەن و بکوژڕن و بریندار ببن و برسی و نەخۆش لە کەمپی ماوەڕانکراوەکان دا بکەونە سواڵی نان و ئاو و دەرمان، ئەمە چ حیکمەت و حڵق و دادپەروەرێکە؟
تا ئێستا ئەو شەوازی حوکمەی لە جیهانی ڕۆژاوا بە تایبەتی لە ئەوروپای ڕۆژاوا و وڵاتانی سکەندناڤی لە پرسیەکی مژویی پە ژان و ئاژاوە و چەندین شەڕەی کورت و درێژخایەن هاتەکایە و گەشەی بەردەوامی کردوە، لەگەڵ هەمو کەموکورتیەکانی، هەشتا باشترین شێوازی حوکم و بەڕێوەبردنی ژیانی گشتیە. ئەبەتە لەو وڵاتانە هەبژاردن بوتە کولتورێک چونکە لە هەمو جەر و ئاستەکانی ژیانی گشتی ساڵانە یا هەر چەند ساڵ جارێک بە دواخستن بەڕێوە دەچێت، بە نمونە هەبژاردنی پەرلەمانی سەرتاسەریی هەمو وڵات، هەبژاردنی پەرلەمانی هەرێمە فیدرالیەکان و ئەنجومەنی شارەوانی و پارێزگاکان، هەبژاردنی سەندیکا و سەرکردایەتیی حیزبەکان و ئەنجومەنی بەڕێوەبردنی یانە وەرزشی و کەمەڵایەتی و کەمپانیا و بانک و.... تەنانەت پاپای فاتیکانیش بە هەبژاردن دەچێتە سەر کورسیی پاپایی.
بەیە زەر گرنگە هەمو تاکێکی هەراشی گەلەکەی ئەمەش زانیاریی سیاسیی هەبێت لە سەر چۆنێتیی بەڕێوەبردنی وڵات و حیزبە سیاسیەکان، دەزانم و ناحەقیشمان نیە! کە ئیمە لە هەرەمەکەمان سیاسەت و حیزبایەتی و بە تایبەتی کەسی حیزبی خەڵک بەوای پێیان نەماوە و هەوە دەدات دوربەت لێیان، بەڵام ئەمە ڕاست نیە چونکە هەمو شتێکی ژیانی ڕۆژانەمان پێیوەندیی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆی بە سیاسەتەوە هەیە و کەمترین شتێک کە دەبە وەک ئەرکەکەی سەرشانت بیکەیت چونتە بە دەنگدان لە هەمو جەرەکانی هەبژاردندا، دەست دەگرم بە کەڵاوی خەمەوە با نەیبات ناخوا، کەین و بەکاربردنی پەویستیە شمەکیەکانی ژیانی ڕۆژانە و پاەدانەوە لە قەنەفەکەت دا و سەیرکردنی زنجیرە کۆری و تورکی و ... یا چەپڵە و حەسرەت و هەچون

بە یاریکانی بڕشە و ئیال مەدرید و...بەس نین، حەیفە ژیانت ئاوا تەنگ و تەسک و خەمەشی و تەنیەکی چەندبارەبووی بە چێژ بێت! دەزانم دەستپاتی ئاستەقینە لە ناو پڕلەماندا نیە، بەڵام یاساکان لەوەوە دەردەچن و ئۆگەر پڕلەمان خەکی دەستەز و بەتوانا و هەشنەبیری زۆر تێدابێت ئەوا یاسای باش دادنەنن کە دەبێتە بناغەیەکی مکومی حکومەت و بەدیهێنانی دادپەروەریی ئابووری و گشتی. بەدوری نازانم پارتە دەستەپاتدارەکان فێ و فێڵ و دزی و گزیان کردبێت، بەڵام لە چاو هەڵبژاردنەکانی تردا ئەم جارە کەمتر بون خەشحاڵم کە لە هەڵبژاردنی ٢٠ی١٠ی٢٠٢٤ دا بەشداربوم و بینیم بەشداربوان زۆر بون، ئارام و هاوسەنگ بون، هیچ شەڕ و پێکدانێک نەبوی نەدا، بە ڕاستی سەلماندمان ئینسانی کورد مەدەنیە و ژیاندەستە و توانای پێشکەوتنی زۆری تێدایە.

د.هێژار عثمان معروف

کاریگەری زەبری دەروونی لەسەر هیپێکامپەس.. 155.. ابراهیم موحەمەد(ئیبراهام لەقای)

زنجیرەی ١٥٥

زەبری دەروونی کاریگەرییەکی قوول و درێژخایەنی لەسەر مێشکی مرۆڤ هەیە، بەتایبەتی لەسەر بەشی هیپێکامپەس کە ڕۆڵێکی گرنگ لە پرۆسەی یادەوەری و فێربووندا دەگێڕێت. هیپێکامپەس بەشێکی بچووکی مێشکە کە لە سیستەمی لیمبیکدا هەڵکەوتووە و بەرپرسیارە لە دروستکردن و پاراستنی یادەوەرییە درێژخایەنەکان. کاتێک کەسێک ڕووبەڕووی ڕووداوێکی زۆر ستڕەس یان مەترسیدار دەبێتەوە، ئەمە دەتوانێت ببێتە هۆی گۆڕانکاری فیزیۆلۆژی و کیمیایی لە هیپێکامپەسدا.

یەکێک لە سەرەکیترین هۆکارەکانی کاریگەری زەبری دەروونی لەسەر هیپێکامپەس، بەرزبوونەوەی بڕدەوامی ئاستی هورمۆنی کۆرتیزۆڵ لە لەشدا. کاتێک کەسێک لە دۆخێکی ستڕەسی بڕدەوامدایە، جەستە بەکی

زۆر لەم هەرمانە بەرهەم دەهێنێت. ئەم زیادبوونە بەردەوامە لە کرتیزۆڵ دەبێتە هۆی لاوازبوونی پەیوەندی نێوان خانەکانی دەماغ (نیورۆن) لە هیپۆکامپەسدا و تەنانەت دەتوانێت ببێتە هۆی مردنی ئەم خانانە. هەروەها، زیادبوونی دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی بەرهەمهێنانی فاکتەری نیورۆتڕۆفیکی مێشک (BDNF)، کە ڕێکی گرنگ لە گۆشکردن و پاراستنی خانەکانی دەماغدا دەگێڕێت.

نیشانەکانی کاریگەری زیادبوونی لەسەر هیپۆکامپەس دەتوانن جیاوازبن. کەسەکە لەوانەیە کێشەی هەبێت لە دروستکردنی یادەوەری نوێ یان لە بیرهێنانەوەی ڕووداوە کۆنەکان. هەروەها دەکرێت کێشەی هەبێت لە فێربوونی زانیاری نوێ یان لە گواستنەوەی زانیاری لە یادەوەری کورتخایەنەوە بۆ یادەوەری درێژخایەن. لەوانەیە کەسەکە هەست بە دڵەڕاوکێ و خەمۆکی زیاتر بکات، چونکە هیپۆکامپەس ڕێکی گرنگ لە ڕێکخستنی هەستەکان و کۆنترۆڵکردنی سترێسدا دەگێڕێت.

خۆشبەختانە، مێشک توانای خۆچاککردنەوەی هەیە و چەندین ڕێگا هەن بۆ یارمەتیدانی چاکبوونەوەی هیپۆکامپەس دوای زیادبوونی. چارەسەری دەروونی، بەتایبەتی شێوازەکانی وەک چارەسەری ڕەفتاری-دەروونی (CBT) و چارەسەری پرۆسەسکردنەوەی زیادبوونی لە ڕێگەی جووڵاندنی چاوەوە (EMDR)، دەتوانن یارمەتی کەسەکە بدەن لە مامەڵەکردن لەگەڵ بیرەوەرییە ناخۆشەکان و کەمکردنەوەی کاریگەرییە نەرێنییەکانی زیادبوون. هەروەها، ئاهەنانی جەستەیی بەردەوام، خەوی تەواو، و پراکتیزەکردنی تەکنیکەکانی کەمکردنەوەی ستڕێس وەک مەدیتەیشن و یۆگا دەتوانن یارمەتی گۆشکردنی خانە دەماریەکانی هیپۆکامپەس بدەن.

سەرچاوە زانستییەکان:
وەک توێژینەوەکانی دکتۆر ڕۆبەرت ساپۆلسکی لە زانکۆی ستانفۆرد و لێکۆڵینەوەکانی دکتۆر بروس مەکئیوین لە زانکۆی ڕۆکفێلەر، بەڵگەی زۆریان پێشکێش کردووە سەبارەت بە کاریگەرییەکانی ستڕێس و زیادبوونی لەسەر هیپۆکامپەس. هەروەها، گۆڤاری نیورۆسایەنس و ژورنالی زانستی سایکۆلۆژی چەندین توێژینەوەیان باوکردووەتەوە کە پەیوەندی نێوان زیادبوونی دەروونی و گۆڕانکارییەکانی هیپۆکامپەس دەخەنە ڕوو. ئەم سەرچاوانە گرنگییەکی زۆریان هەیە لە تێگەیشتن لە میکانیزمەکانی کاریگەری زیادبوونی لەسەر مێشک و دەزینەوەی ڕۆگانی چارەسەر و خۆپاراستن.

سەرقامگیری چارەنووسساتی ناوچەکە.. دژوار عەبدولقادر

هەوڵی دروستکردنی چارەنووسێکی ناوچەکە و دوور لە تووندوتیژی وەک ئامادەکارییەک بۆ وەشاندنی گورزی سەربازی لە ئێران بەکارکەنارکردنی پرۆژەنیوکلیەرکان دەستی پێکردووە.
لەبەرئەوەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و بەشێکی زۆر لە وڵاتە عەرەبیەکانیش بۆ ماوەیەک گەیشتوون ئێران هەڕەشەیەکی جدیی ناسەقامگیری ناوچەکەیە. ئەم هەوڵە گۆڕیە بۆ بزووتنەوەی حەماس دەستی پێکرد، گەیشتە حزبوڵای لوبنانی، بەمنزیکانە دەگاتە بەرەی مقاومەی عەراقی. حوسیەکانی یەمەن کاریگەریەکی ئەوتۆیان نیە و لەدەرفەتێکدا بۆ خۆیان دەتوانن.
بگومان لەو هەڵمەت و هەوڵە نیمچە نەودەوڵەتییەدا کارکەنارکردنی پارتی کرێکارانی کوردستان (پەکەکە)ش بەدەر نیە، بەڵام نەک بەشێوە، بەڵکو لە چوارچێوەی ئەجێندا نەوە لاگرە قەندیل هەڵمەتەکە بەرەودەبرە و لەماوەیەکی نزیکدا کورد لە تورکیا بە سەربەخۆیی کولتووری، فەرهەنگی و ئیداری دەگەن و بەکەتا دەت. بگومان تورکیاش پێویستی بەوەها هەنگاوێکی بوێرانە هەیە، چونکە بەی ناچیتە سەر هەر نکۆی لە دەزی کورد بکات. هەروەها دوورنیە ئەم هەڵمەتە کارکەنارکردنی گروپی دیکەی کورد لە پارچەکانی دیکەی کوردستانیش لە خۆ بگرێت.

6.2 فێلسەفەی عەرەبی- ئیسلامی ئیبن ڕوشد (ئاڤەروس).. گەرت

هێندریش. کاو جەلال لە ئەماننیێوە

ئەو کاریگەرییە کە فەیلەسوفی عەرەبی ئیبن ڕوشدی کردەبێی لەسەر چەرخی نۆڤینی ئەوروپی نواندی، زۆرتر بوو لەو بایخە کە لە سەدەی هەڤدەیەم و هەژدەیەمی ئەوروپیدا بە ڕەمانکەی ئیبن توفەیل درا. دانتە لە "کۆمیدیای خودایی"دا بەم شێوەیە ناوی ئیبن ڕوشدی بردووە: "ئاڤەروەس کە شەرحی مەزنی نووسیوە" (Inf IV، 144). ئەو دیاردەیەکی تایبەتیی مێژووی هەزرە کە فەلسەفەی ئیبن ڕوشد گەورەترین کاریگەریی لە هزری ئەوروپی-کریستیانیدا نواند نەک لە هزری عەرەبی-ئیسلامیدا. لەبەر وەرگرتن (ڕەسەپسیۆن) و دانوستاندنی فراوانی ئەو سەرەتا بەهەی سەرئەنجامەکانی مەدرەنەوە، وەلێ بەتایبەتی لە سێیی سالی ئابووردووداە، دەستیپێکرد، ئەمەش سووهێنەر: ئاخر ئایا فەیلەسوفێکی چەرخی نۆڤین چیی پێیە بە جیهانێکی مەدرەنی ئابگەیەنێت کە پارادیگمای هەشکی و کەشەی جڤاکیانەی تەواو جیاوازی هەیە؟ ئەڕە ئیبن ڕوشد لە جیهانی عەرەبیدا زۆر زیاتر لە هەر فەیلەسوفێکی دیکەی عەرەبی-ئیسلامی بە هزرڤانی تراديسیۆنێکی ڕەشنایی دادنرێت کە تایبەتە بە خودی کولتووری ئیسلامی و ئوتۆنەم و سەربەخێیە لە ئەوروپا. هەروا لە لایەک ئەو کاریگەرییە کەمە کە ئیبن ڕوشد لەنەو ئەم کولتوورەدا لە دەوروبەری ژیانی خێیدا نواندی، لە لایەکی دی واتای ئەو بە دیسکورزی سەردەم، ڕوونکرێتەوە: کاتێک هزری ئەو لە سەردەمی خێیدا بەر نەوەندێکی کەمەک ئامادەی جڤاکی و هەشکی کەوت، ئەوا سەرنجڕاکێشیی فەلسەفەکەی لەم سەردەمەدا بە ئەو شرۆڤە ڕەخنەییە دگەڕەنرێتەوە کە لەبارەی پێوەندیی نێوان ئاوەز و ئیمان ئەنجامی دا، کەواتە لەبارەی مژارێک کە واتایەکی سەنترالیی بە دیسکورزی ئەمەی ئیسلام هەیە.

ئەبولوەلید موحەمەد ئیبن ئەحمەد ئیبن ڕوشد کە لە فەلسەفەی ئەوروپیدا بە ئاڤەروەس ناسراوە، ساڵی 1126 لە کەردەبا هاتە جیهانەوە، وەک کوڕی خانوادەیەک کە تێیدا پشتاوپشت دادوەرانی خاوەن کاریگەریی سیاسی هەبکەوتبوون. ئیبن ڕوشد ڕەگەزی خوێندنەکی گشتگیری گرتە بەر کە تەنیا فەلسەفە و ماتماتیک و زانستی سروشتیی لە خۆ نەگرتبوو، بەڵکو هەروەها پزیشکی و دادوەری، لەم پێوەندییەشدا هاوکات لە تیۆلۆگیی ئیسلامیدا پگەیەنرا. ساڵی 1169 ئەبو یەئقوب یوسف کە حوکمداری ئەلموەحیدون بوو لە مەڕاکیش

(ماڵکە)، بە شارحێک دەگوترا کە فەلسەفەی ئەرستۆتالیسی بە ڕوونبکاتەوە، ئیبن توفەیلیش کە ئەو دەمە پزیشکی کۆشک بوو، پێشنیاری ئیبن ڕوشدی لاوی کرد ئەو ئەرکە بەجێبگەیەنێت. ئەمە دەتوانین وای دابنێین کە ئیبن توفەیل لەو کاتە بەدواوە مامۆستا و پشتیوانی ئیبن ڕوشد بووە. ئەو لە ساڵی 1171 بەدواوە دادوەری باڵای کۆردەبا بوو و پاشان ساڵی 1182 وەک پزیشکی کۆشک جێی ئیبن توفەیلی گرتەوە. ئەو چەند ساڵێکی درێژخایەن، تا ئەو کاتە کە حوکمدار پشتی تێکرد، لە فەرمانگەی جیاوازدا کاری بە ئەلموەحیدون کرد. کتێبەکانی لە نەوەندی گشتیدا سووتێنران، خەیشی ناچار بوو کۆچ بکات بۆ تاراوگە. پەدەچێت فشاری زانایانی کۆنزەرقاتیقی ئایین لەسەر میر بەرپرسیار بووبێت لەو ڕووداوە. وەلێ ئیبن ڕوشد لە کۆتاییدا بە چەند تێزێکی سەرنجڕاکێش لەسەر پەیوەندیی نێوان ئیمان و ئاوەز دەرکەوتەوە. دەبێت کاریگەریی بەهێزی ئەو لەسەر میری ئەلموەحیدون و هەروەها ناوبانگی لە نەوەندی گشتیدا هەی ئەوە بووبن کە ئاوارەکردنەکەی تەنیا ماوەیەکی کورتی خایاند. ئیبن ڕوشد دوای گەڕانەوەی سەرلەنوێ تا مردنی کاری فەرمیی لە کۆشکی حوکمدارەدا ئەنجامدایەوە.

مێتافیزیک

ئەوە ئاشکرایە کە "تەرقیە"ی ئیبن ڕوشد وەک فەیلەسوف بە شارحێک (کەمەنتارێک) ی ئەرستۆتالیس دەستی پێکرد. ئاخر ئەو تەواو ئەرستۆتالی بوو، چەرخی نۆڤینی ئەوروپیش ئەوی سووک و ئاسان ناو نا "ئەلشارح"ی ئەرستۆتالیس. هەندێک جار ئەم پابەندبوونەی هەندێ زەرر کە ئیدی لەدژی مەئریفەی نوێکانی تۆژەرانی ئەرەبی-ئیسلامی بەرگری دەکات لە بیرکەکانی ئەرستۆتالیس لەمەڕ فەلسەفەی سروشت و فزیک، جا گەرچی ئەو تۆژەرانە بەئاشکرا باشتر لە مامۆستاکەی ئەنتیکە وەکامی پرسیارەکانیان دابوو. ئیبن ڕوشد بەهەی ئەم خەباستزانییەوە تانوتی ئەوەی لەدرا کە تەنیا لاسایکەرەوەیەکی گریکەکەیە. وەلێ ڕاستییەکەی فەلسەفەی ئەو زەر لە فەلسەفەی ئەرستۆتالیس تەدەپەڕێت: ئەو، لەپاڵ شارحەکانی ئەرستۆتالیسدا، هەروەها هەزری فەیلەسوفانی دیکەی ئەنتیکەی ڕاڤە کرد، وەک بە نموونە "کەمار" (Politeia)ی پلاتۆن (ئەم کارەی تەنیا بە وەرگێڕانێکی حیبری بەدەستگەیشتووە)، ئەوجا "ئیساگۆگە" (Isagoge)ی پۆرفیریۆس یان "ئالماگەست" (Almagest)ی پتۆلەمیۆس. ئیبن ڕوشد هاوکات هەوڵستێکی دووفاقی بەرانبەر ئیبن سینا وەردەگرێت: لە کارە سەرکییەکەیدا بە ناونیشانی "تەهافوت ئەلتەهافوت" بەرگری لە

ئیبن سینا دەکات لەدژی هەرشەکانی غەزالی، وەلێ هاوکات زۆر هەڵوێستی خۆی بە هزری ئاوەوە خۆریک دەکات و بەرپەرچی هەندێک لە تێزە کرێکیەکانی دەداتەوە. ئەم بۆتایبەتی زانینومای ئیدەکانی پلاتۆن دەگرێتەوە کە لە چەرخی نۆڤینداوە ناو دەنرا ڕیالیزمی یونیڤەرسالەکان. شتەکان کە بەرجەستانە شیاوی دەرککردنن و بە ئەزموون کراون، لە ڕیالیزمی یونیڤەرسالەکاندا بە ڕیالیتی دانانرێن، بەڵکو لە پشتیانەوە گەوهەری سەربەخۆ لە شێوەی "ئیدە" یان "یونیڤەرسال"دا (گشتیدا – و) خەیان دەبینن. ئیبن ڕوشد بە پێچەوانەوە وای دەبینێت کە یونیڤەرسالەکان کاریگەریی زەینی چالاکن لەسەر دەروونەکانی مرۆڤ و هەبوونی خەییان لە دەرەوەی دەروون پێنادات. زەین خۆی تەگە یونیڤەرسالەکان (گشتیەکان) چەدەکات، ئاوێش کاتێک فەرمەکان لە تاکە شتەکانی ئەزموون دادەبڕێت. فەرمەکان کە توخمی جیهانی هەشکین، لەنێو شتە کرێسەیەکاندان. بەم پێیە ئیبن ڕوشد هەڵوێستێکی ناوگرایی (nominalistisch) ی میانەیی وەردەگرێت، واتا: یونیڤەرسالەکان لە ڕاستیدا تەگەی دروستکراوی زەینن، وەلە لەبەر ئاوەی فەرمەکان گشتین یان "دیارداوی ئیدەیی"ن لەنێو تاکە شتەکاندا، ئاوا زەین نزیک تەنیا پاوێستی بە نەزەری تاکە شتە بەرجەستەکانە بە ئاوەی بە "ئیدە"ی فەرمەکان بگات، بەڵکو هەروەها خودی جیهانی هەشکیانەی فەرمە پەتیەکان پاوێستیی بە شتە بەرجەستەکانە بە ئاوەی خودی خۆی بهەنێتەدی. مرۆڤ دەتوانێت لەم هزرەکی ماتریالیستی تێبگات، وەک چۆن ئەرنست بلۆخ لەی تەدەگەیشت. وەلە ئاوەی ڕاستی بێت ئەمەیە مژاری ئیبن ڕوشد: مەئریفەی هەشکی هەمیشە تەگەیشتنە لە گشتێتیی ڕیال، کەواتە دەشێت بوونی شتەکان لەنێو خودی شتەکانی ئەزموونکردنی بەرجەستەدا ئاشکرا بکرێت بەبێ ئاوەی پاویست بێت لەتەک پلاتۆندا گریمانەی دووبەشاندنی شتەکان بەسەر دیاردە و کرەکدا بکرێت. ئەم بیرەکانە سەرلەنوێ لە فەلسەفەی ئەوروپیی چەرخی نۆڤینداوە لە ناوگرایی میانەییدا سەرهەڵدەنەوە و لەڕشدا هەڵوەستی ئەیستەتلیزم بەهێز دەکەن.

ئاو کارانە کە تیاندا هزری خەیی ئیبن ڕوشد بە ڕوونترین شێوە خویا دەبێت و ئەمە زەرترین گرنگیان پێدەدرێت، بەزەریی خەریکبوونە ڕەخنەییەکانی بوون بە هەرشی تیەلگەکانەوە بە سەر فەلسەفە، بە نموونە بە "تەهافوت ئەلفەلاسیفە"کەی غەزالییەوە. ئیبن ڕوشد لەبارەی ئەم نووسینە شرۆحکی مەزن دەنووسێت و تیدا ئەرگومێنتەکانی غەزالی وەک خەیان دەخاتە ڕوو، پاشان بە شێوەیەکی سیستەماتیکی بەرپەرچیان دەداتەوە. "تەهافوت ئەلتەهافوت" بە (Destructio destructionis / Die Inkohärenz der Inkohärenz)

کار سەرکییەکەی ئیبن ڕوشد دادەنرێت. ئەو لەم نووسینەدا هەروەها هەخنەیانە بە تێگەی هاوئەنجامیی (کاوساڵیتیی) غەزالییەوە خەریک دەبێت، لەرشدا ڕووداوەکانێ نموونەکەی غەزالی لەمەڕ پارچەیەک لەکە کە دەکەوێتە نێو ئاگرەوە. غەزالی سەبارەت بەم نموونەیەی خەی دەبڕێت: مەرەف دەتوانێت تەنیا گریمانەی پەیوەندییەکی دوای-یەکییانە (post hoc)ی نێوان ئاگر و سووتان بکات، وەڵێ هەرگیز ناتوانێت گریمانەی پەیوەندییەکی بەهۆیی (propter hoc)ی نێوانیان بکات. ئاگر بە غەزالی تەنیا هەیەکی "خوازەیی"ی سووتانێ. ئێستاش ئیبن ڕوشد بە پوختی پرسیار دەکاتەوە: ئایا مرۆڤەک کە بەهەکەوت دەکەوێتە نێو ئاگرەکەوە، تەنیا بە شێوەیەکی خوازەیی دەسووتێت؟ بە ئەو ڕوون و ئاشکرایە کە سەرجەم شتەکان هەروەها خاوەنی ئەدگارانن. هەی ئەوە کە شتەکان چی بن، هەر ئەوەش بن، دەگەڵێتەوە بە ئەدگارەکان. ئەمە لە ڕوانگەی ئاگردا بە نموونەی سووتانی ئەو شتەیە کە بەر ئاگرەکە دەکەوێت، بەگوێرەی ئەمەش دەبێت ئاگرەکە بە هۆ دابنرێت، چونکە گەر ئەوها نەبێت، ئەوسا ناتوانین هیچ گەتیەک نە لەبارەی شتەکان و نە لەبارەی دەستووری جیهان دەربەین، کە ئیدی هەروەها ئەو شیمانەیە نامێنێت بە ئەوەی لە خودا یەکەم هۆ تێبگەین و بەمەش هەبوونی بسەلمێنین.
ئیبن ڕوشد لەپاڵ "تەهافوت ئەلتەهافوت"دا چەند توێژینەوەیەکی بچووکی لەبارەی پەیوەندیی نێوان ئاوەز و ئیمان نووسی کە بریتین لە: "فەسڵ ئەلمەقال" (لەتوێژینەوەی بنەڕەوە) و "ئەلکەشف عەن مەناهیچ ئەلئەدیللە" (لەتوێژینەوەی بگەکان لە ڕووی پشبینییەکانی ئیمانەوە). ئەم نووسینانە ساڵی 1875 وەرگێڕران بە ئەڵمانی و لەژێر ناونیشانی "فەلسەفە و تیەلۆگیی ئافڕۆس"دا دانران.

ئیمان و ئاوەز

چەن لە "تەهافوت ئەلتەهافوت"دا، هەر ئەوها تەواو لە "فەسڵ ئەلمەقال"دا، ئیبن ڕوشد هەوڵ دەدات ئەو تەماتی دەرچوونە لە ئیمان لەکاربخات کە غەزالی دابوویە پاڵ فەیلەسوفەکان بگشتی و فارابی و ئیبن سینا بتایبەتی، لەرشدا لەسەر ئەو پرنسیپە دەڕوات کە هەروەها فەیلەسوفانی پێش خەی پەیڕەویان کردبوو، واتا: ڕاستیەکانی ئایین و فەلسەفە دژبەڕیی یەکدی ناکەن. ئیبن ڕوشد دەبڕێت:
"لەبەر ئەوەی ئەم یاسا ئایینییانە (ئەم شەریعەتە) ڕاستین و داوای نەزەری گەیەنەر بە ڕاستی دەکەن، ئەوا ئەمەی موسڵمان بتەواوی

دەزانین، نەزەری بورهانی (دەمەنستراتیف) گەیەنەر نییە بە شتێک کە پێچەوانەی یاسای سروشتیە (شەرعە). ئاخر ئاستی دژبەژیی ئاستی ناکات، بەڵکو پێی دەگونجێت و گەواهیی بە دەدات.(…)
وەڵە گەر سەرچاوەی ئایین خۆی لێی بدوێت، ئەوا گوزارشتی دەرەکی دەگونجێت یان ناگونجێت بەو شتە کە بورهان گەیەنەرە پێی. گەر پێی بگونجێت، ئەوسا پێویست ناکات زیاتر بگەترێت، وەڵە گەر پێی نەگونجێت، ئەوسا تەئویلکردنی پێویست دەبێت. (…)
واتای تەئویل ئەوەیە کە لە مەغزای ئاستینە مەغزای پێیش دەربهێنرێت و بکرێت بە مەغزایەکی خوازەیی، بەبێ ئەوەی بەو ئیمانەوە زیان بە زمانی باوی عەرەبەکان بگەیەنرێت" (1).
کەواتە تەنیا بڕواڕێت دژبەژییەک هەیە لە نێوان ئاستییەکی فەلسەفەیی سەلمێنراو و مەغزای وشەیی تێکستێکی ئایینیدا، ئەم دژبەژییەش هەڵدەوەشێتەوە گەر مرۆڤ خوازەییانە (مێتافەریانە) لە تێکستی ئایینی تێبگات. وەڵە ئەم هەروەها واتایەکی ئەوتە دەگەیەنێت کە فەیلەسوفەکان خەیان لەسەر هەمان ئاستی هزرماندانەی (ئینتەلێکتوەلیی) "یاسادانەرانی ئایینی" و فەلسەفەش خۆی لەسەر هەمان ئاستی ئایینی سروشی دەبینێتەوە، هەر وەک چۆن ئیبن ڕوشد لە شەرحی "کۆمار"ی پلاتۆندا پێشانی دەدات: مەبەستی پێیامی بە هاتوو (پەرفێتیی) "لەخۆدا هەمان جەر و مەبەستی فەلسەفەیە" (ئیبن ڕوشد، 1996 و 93). بەگومان چەند ئاشکرایە کە "ناشێت ئاستی دژبەژیی ئاستی بکات"، ئەوەندەش توانستی مرۆڤان بە ناسینی ئاستی بەگشتی ئاشکرایە، ئەویش چونکە "هەموو مرۆڤان بەهەی سروشتیانەوە توانایان بە بورهان (دەمەنستراسیۆن) نییە، تەنانێت بە گێتە (الأقاویل) دیالێکتیکیەکانیش، جا نەخوازە بە گێتە بورهانییەکان"، ئەوجا لەبەر ئەوەی بە پێچەوانەوە "مەبەستی شارع تەنیا فەرکردنی هەمووانە، ئەوا پێویستە شارع هەموو جەرکانی هەگەگەلی ئاستاندن و هەموو جەرکانی هەگەگەلی تەواونین (التَصَوُّر) لە خۆ بگرێت" (2)، لەرشدا زەرترین بەشیان لە فەرمی سیمبۆلی و ڕەوانبێژیدا (الخطابیة) ئاستەی جەماوەری ئیمانداران دەکرێت و تەنیا بەشکی کەمیان لەسەر سوورەتی 59، ئایەتی 2ی قورئان دەڵێت: "ئەوە کە تەواونینتان هەیە، هەروەها بهزرێن!" (3). کەواتە ئاستییەکانی فەلسەفەی تیریانە (سپێکولاتیف) تەنیا تایبەتن بە هەندێک زانا. ئەم جێکردنە لە بەربژێریی فەلسەفە ئاڤکارانی ئەوروپیی سەردەمی بەو تەواونینە گەیاند کە گەیا داواکارییەکەی ئیبن ڕوشد بە ئازادیی هەش تەنیا هەڵوەستەکی دەستبژێرانەیە و لەرشدا زانین و تەواونینی فەلسەفەیی دەستوێز نین بە ڕزگارکردنی مرۆڤ. ئەم نرخاندنە پێشانی دەدات، لەرەدا چەند کەم توانستی هەستکردن بە

دەخی هزرمەندەکی نەو کولتوورەکی چەرخی نۆقین هەیە کە تێیدا ئایینداریی ئۆقیدەگەرا و دەسەڵاتداریی دەسپێتی سەروەر بوون.
خودی ئیبن ڕوشد بە پێیقی تەواو ڕەشن ڕوشە سیاسییەکانی سەردەمەکەی دەردەبڕێت. ئەو لە شەرحی "پلیتیا" (کۆمار – و) ی پلاتۆندا پێیوندییەک لە نێوان دەسەڵاتی سیاسی و پاساوبەهێنەرەوانی ئایینیدا چێدەکات: لە دەوڵەتی "تیرانی"دا "دەسەڵاتداران پێیوەست بە جەماوەرەوە تەنیا مەبەستی خێیان هەیە، بەڵێ هاوشێوەیی نێوان دەوڵەتی پیاوانی ئایین (priesterlich) و تیرانی زۆر جار ئەنجامەکی ئەوتۆ دەهێنێت کە بەشەکانی پیاوانی ئایین لەنەو ئەو دەوڵەتدا دەبن بە بەشە تیرانییەکان و ئابووی ئەو کەسە دەبن کە مەبەستی ئایینیی هەیە، وەک چۆن ئەمە لای ئەو پیاوانەی ئایین دەبینرێت کە خێیان لەنەو دەوڵەتەکانی ئەم سەردەماندا دەبینەوە". پاشان ئیبن ڕوشد ئەم ڕەخنەیە کە بەئاشکرا لە عولەمای ئایینی ئیسلامی دەگرێت، بەبەرجەستەیی دیاری دەکات: "نموونەیەک بۆ ئەمە بریتییە لەو دەسەڵاتداریە کە لە کەردەبای وەاتماندا هەیە" (ئیبن ڕوشد، 1996، 119 بەدووا وە). ئیبن ڕوشد لە شەرحەکەی پلاتۆندا ئەم تێزە بەرنگاری پێیوندییە هەبووەکان دەکاتەوە: دەبێت یاسا ئایینییەکان هەمیشە بگوەڕێ گونجانیان بەو یاسایانە بنرخێنرێن کە مرۆڤان دایاننەاون. مەرکەکانی ئەو پێگونجانە بریتین لەو ڕەسایانە کە پێناسەی ئەوە دەکەن، داخۆ چ ڕەکخراوەک (ی سیاسی) بە کرێکی مرۆڤ بگونجێت، ئەمە بگومان لەو شەوێدا کە چۆن فەلسەفە وەک زانستی ئاوەز ڕەساکان دادەنێت. کەواتە سەروەریی فەلسەفە هەڵوەستەکی دەستبژێرانە نییە، بەڵکو سوورە لەسەر پێشتریدان بە بناغەشتنی ئاوەزیانەی یاساکان و ڕەکخراوە سیاسییەکان، تەواو بە پێچەوانەی ئەو داواکارییەوە کە دەبژێت پێویستە یاساکانی مرۆڤ هەمیشە پابەند بن بە یاسا ئایینییەکانەوە.

ئەوە سەروەریی هزرە بەسەر ئیماندا کە ئیبن ڕوشد پشتگیریی لەدەکات، ئەو هەروەها بە "ئەرکی فەلسەفە"ی دادەنێت "کە ئایین لە بەردەم زەینی کەسانی پێشکەوتوودا بپشکنێت و بەمەش دەرفەت بدرێت بە ئەوەی بەگەڵ لەبەریی ئیلهام بدوێت"، هەروەک چۆن ئەرنست بلۆخ دروست ئاڤێی کردووە (Bloch 1972, 484). کەواتە "لە ئایینداهیچ پاشماوەیەکی سروشییانەی سەر-ئاوەزی" نامێنێتەوە "کە زەین لە بەردەمیدا ئاگنۆستییانە شکست بهێنێت" (هەمان سەرچاوە). هەر بەتەواوەتی ئیبن ڕوشد ئەم کاریگەرییەی لەسەر فەلسەفەی چەرخی نۆقینی دەمەو کۆتایی ئەوروپا نواند و ئەمەش سەرلەنوێ لە فەلسەفەی عەرەبی-ئیسلامیی سەردەمدا ڕەچاو دەکرێت. جگە لەوە ئیبن ڕوشد لەبەریی ئەو ڕەشبینییە کە غەزالی بەرانبەر ئاوەز هەیبوو، گەشبینییەکی تەواو ئاشکرای مۆرێفە دادەنێت.

زینی نەمر

ئەم گەشبینییەی مائریفە هەروەها لە تیاریی زینی ئیبن ڕوشددا کارا دەبێت. تیاریی زین هەیەکی سەرەکی بوو بۆ ئەو پاڵەمیکە کە لە فەلسەفەی ئیسلامی و کریستیانیدا ئاماژەی ئەو کرا. ئەیستەتلیس مرۆڤی وەک زیندەوەرێک پێناسە کردبوو کە بەهەی زینی خۆیەوە لە سەرجەم زیندەوەرانی دیکە جیادەبێتەوە و هەروەها بەتوانایی بۆ ئەوەی لە فەرمە گشتی و نافانییەکان تێبگات. وەلە لەم تێوانینەوە کۆشێک دەکەوێتەوە: پێویستە ڕوون بکرێتەوە کە چۆن زینی مرۆڤێک لە لایەک لە فەرمە گشتی و نافانی و سەرکەسییەکان تێدەگات، وەلە لە لایەکی دی تەنیا زینی کۆنکرێتی تاکە مرۆڤێک. ئەیستەتلیس لەم کۆشێدا جیاوازیی لە نێوان دوو زیندا کرد: زینی ناچالاک (پاسیڤ) کە فانی و بەمرە، بەمەش بریتییە لە هەزی پێشبینیی هەر تاکەکەسێک، هەروەها زینی چالاک (ئەکتیڤ) کە لە وێنەکانی هەزی پێشبینییەوە فەرمە هۆشکییە ئەزەلییەکان دەرئەنجامەنێت (abstrahiert). زینی چالاک دابەاوە لە لەشی بەرجەستە و نافانییە، وەلە بۆ ئەوەی بتوانێت پێشبینییەکانی زینی ناچالاک بکات بە کردەکی (ئەکتوالیزە بکات)، پێویستیی بە نوێندیاریی زینێکی شیمانییە (intellectus possibilis). ئەم زینە شیمانییە تەنیا توانستی مائریفەی مرۆڤە و لە ڕووی نوەرەکەوە هیچ دەبێت گەر هاتوو زینی چالاک کاریگەری نەنوێنێت. وەلە بەمە ئەو کۆشییە چارسەر نەکرا کە داخە چۆن جیهانی پێشبینیی بمر و سنووورداری تاکە مرۆڤان پێیوەندی بە جیهانی هۆشکییانەی زینی چالاکەوە بکات، بەکو کۆشکە تەنیا گوزرایەوە بە جێیکی دی. وەلە بە تێگەیشتنی ئیبن ڕوشد زینی شیمانیش نافانییە. ئەو ناوی دەنێت "زینی ماتەریەل"، ئەوجا ئەرگومێنت دەهێنێتەوە: ئەم زینە ماتەریەلە بەشدارە لە چەکردنی فەرمە هۆشکییەکاندا، ئەویش کاتێک فەرمە هۆشکییەکان بە زینی ناچالاک دەگەیەنێت، وەلە ئەو خێی هاوکات زینی کۆنکرێتی مرۆڤێکی پێویستە، کەواتە پێویستی بە زینی ناچالاکە پێکەوە لەتەک پێشبینیی و وێنە خەییەکانیدا لە بارەی جیهان. لەمەوە ستاتە تایبەتییەکەی زینی ماتەریەل ڕوون دەبێتەوە. زینی چالاک لە دەرەوەی مرۆڤ و فەرمە هۆشکییەکان لە خۆ دەگرێت. زینی ناچالاک بەشکە لە گرێدراویی لەش و دەروون و هاوشێوەی هەردووکیان فانییە. وەلە گەر مرۆڤێک بمرێت، ئەوسا هیچ گومانی تێدا نییە کە یەکێتیی لەش و دەروون و لەتەک ئەویشدا زینی ناچالاک لەناودەچێت، وەلە زینی ماتەریەل لەناوناچێت. ئەم زەرەتی نییە و سەر بە تاکە مرۆڤان بێت، بەکو وەک یەکانە سەر بە ڕەگەزی مرۆڤ. کەواتە گەر زینی مرۆڤ بەشی زینی ماتەریەلەوە بە مائریفەی

فەرمە هەشکییەکان بگات، واتا بە مەئریفەی ڕاستییە ئەزەلییەکان بگات، ئیدی بەم ڕێیەوە کارەکتەرەکی گەردوونی وەردەگرێت.
وەلە بەوابوون بە نەمریی تاکە دەروون سەر بە دەگمە بنەڕەتییەکانی ئیسلام و کریستیانەتییە. کاتێک ئیبن ڕوشد تاکە دەروونە کەسییەکان بە بمر و تەنیا زەینی ماتریەل کە شوێنکی "دەروونی ڕەگەزی"یە، بە نەمر دادەنێت، ئیدی فەلسەفەکەی دەکەوێتە ناکێکییەوە لەتێک دەگمە ئایینییەکانەدا، هەر بۆگوڕەی ئەمەش پەرچەکردارێکی ئەقیدەگەریی ئایینی لە هەردوو ئایینەکەدا دوژمنانە بوو. بە نموونە مەترانی پاریس ساڵی 1270 نەفرەتی لە سیازدە تێزی فەلسەفەیی کرد، لەڕشدا زانینومای ئیبن-ڕوشدییانەی دەروون یەکێک بوو لەو تێزانە. تەماسی ئێکوینی کەشنامەیەکی بە ناونیشانی "لەبارەی یەکانەی زەین لەدژی ئاڤەرێستەکان" (De unitate intellectus contra Averroistas) نووسی، کە ڕاستییەکەی کەمتر ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە ئیبن ڕوشدەوە هەیە، بەڵکو ڕوودکاتە فەیلەسوف سیگەر فەن برابانت کە بۆئاشکرا لایەنگریی خۆی بە زانینومای زەینی ئیبن ڕوشد ڕاگەیاندبوو. دەنگدانەوەی زانینومای ئاڤەرێستی هەروەها لە "دی مەناشیبا" (De Monarchia، 1313)ی دانتەدا دەبینرێت: تەوانینی ئیبن ڕوشد بە زەینی ڕەگەزیانەی نەمر ئاوێە کە ئەم زەینە بەردەوام بە گشەسەندنی زانین و توانستی پەرچاندن پشقدەچێت؛ دانتە ئالیگیری لەم تەوانینەی ئاوەوە زەرووڕی ڕەکخراوکی سیاسیی دەرئەنجامانەد کە دەرفەت بە پرسێکی هاوشوێی گشەسەندن دەرخسێنێت و خێیشی تەنانەت سوود لە پرسکە دەبینێت. وەلە ئێستا بەم ڕێیەوە ڕەکخراوی ئاکاریانەی جڤاکی مرۆڤ چیدی ئەنجامی دەستورکی ڕاگەیەنراوی خودا نییە، بەڵکو بەرهەمی ئاوەزی مرۆڤ و تەنیا بەڕەی ئەم ئاوەزەوە ڕەوایەتیی پەدەدرێت. تێزەکەی ئیبن ڕوشد لە هەڤرایەڵکی هاوشوەدا هەروەها لە ڕەوتی ڕەشنایەکانی ئەوروپاشدا دەتەوە نەوان. هەردەر لە نووسینەکەیدا بە ناونیشانی "چەند ئیدەیەک لەبارەی فەلسەفەی مەژووی مرۆڤایەتی" (91/1784) هەرش دەکاتە سەر ئەو تێزە: "فەلسەفەی مەژووی ئەمە ناچێتە سەر ئەم ڕەگەیەی فەلسەفەی ئاڤەرێستی کە وایدادەنێت سەرجەم ڕەگەزی مرۆڤ تەنیا یەک، بەڵکو یەک دەروونی زەر نزمی هەیە و خۆی تەنیا تا ئەندازەیەک بە تاکە مرۆڤ ادەگەیەنێت" (Herder 1989, 338). ئەم چزووە کە بە ڕووکەش ڕووەو نووسینەکەی لەسینگ بە ناونیشانی "پەروەردەی ڕەگەزی مرۆڤ" ئاڕاستەدراوە، بەبێ هیچ گومانێک ڕاستەوخۆ ئاڕاستەی کانت کراوە. ئاخر کانت لە "ئیدەی مەژوویەکی گشتی لە ڕوانگەی هاوڵاتێتیی جیهانییەوە" (1784) نووسیبووی: "لای مرۆڤ (وەک تاکە مەخلوقێکی

ئاوەزمەند لەسەر زەمین) ئەو توانستە سروشتیانەی کە ئامانجیان بەکارهێنانی ئاوەزی ئەوە، تەنیا لەنێو هێگەزدانێک لەنێو تاکەکەسدا بەتەواوی گەشەدەسەنن" (Kant 1968, VIII 18). ئەو گریمانەیەکی سەرنجڕاکێش دەبەت کە داخڵ کانت لەردا بەهاستی "ئاقڵریستیانە" ئەرگومەنت بهێنتەوە یان داخڵ بە پێچەوانەوە بتوانین دەربئەنجامەنین، کە مەبەستی ئیبن ڕوشدیش لەهزرینەکی هاوشێوە بووە. بەگومان دوائەنجامی مژاری کانت بریتی نییە لە فیگورەکی کلاسیکی ئەیستەتلیانەی زانینومای دەروون، بەمش پرسیار نییە لەبارەی نەمریی دەرووننی کەسەکی، بەکو مژاری ئەو کارەکتەری مەژووە وەک پشقچوونی ماف: کاتێک مرۆڤان وەک بوونەوەری ئاوەزمەند خۆیان دەستدەنە چاکسازیی پێوەندییەکانیان، ئیدی ئەوان وەک بوونەوەری هێگەزی بەشداری لەوەدا دەکەن کە لەنێو پرسەی مەژووییدا مەرجەکان بە شیمانەی گەشەی ئاوەز و ئاکار لەنێو تاکە مرۆڤدا چاکبکرێن و لە کۆتاییشدا بەتەواوی گەشەبسەنن.

> ئیبن ڕوشد پێناسەی ئاوەز دەکات وەک یەکانەی زەین لەنێو هێگەزی مرۆڤدا، ئەمش کەمتر واتایەکی تیۆریانە، بەکو پتر واتایەکی پراکتیکی-مۆرالیانەی هەیە. ئاخر چیدی ئێستا ئایینی بەماوەیی بناغەی یاساکانی ئاکار نییە، بەکو ئاوەزی گشتیی هێگەزی بریتییە لەو بناغەیە. ئەمە پێویستە بە تێوانینی ئیبن ڕوشدەوە سەبارەت بە بادەستیی فەلسەفە وەک زانستی ئاوەز بەسەر دەگمەکانی ئیماندا.

بەگومان نابەت ئەو ئۆتۆنامییە کە ئیبن ڕوشد لەردا بە مرۆڤی ئاوەزمەند ڕایدەگەیەنێت، بەسەهوو لەمان بگەڕێت بە بیرکەی ئوتۆنۆمی لای کانت: ئیبن ڕوشد دەستبەرداری بەوا بناغەییەکەی پارادیگمای ئەنتەلەگی نابەت کە ڕاستی وەک مەئریفەی بوونەوەری ڕاستینە دادەنێت، وەلە ئۆتۆنۆمیی سەبژەکت لای کانت وایدادەنێت کە مرۆڤ ناتوانێت ڕاستییەکی بەو چەشنە بناسێت، هەر لەمشدایە بناغەی ئۆتۆنۆمییەکەی مرۆڤ و تەنانەت ئۆتۆنۆمیی ئاکاریش. بەمش ئاوەز بە کانت ئۆتۆرێتییەکی بەسنووری دادەرێیە و هەر خەیشی دەتوانێت سنوورەکانی خۆی دیاری بکات. ئاوەز بە ئیبن ڕوشد میدیەمی بەشداریکردنە لە دەستوورەکی بوونداکە خۆی لە دەرەوەی ئاوەزی سنووردار مرۆڤدا دەبینێتەوە. کەواتە تانوتی ئاقڵریزم کە هەردەر دەیگرێتە کانت، بەهەڵەتگەیشتنە، وەلە تانوتەکە هەروەها پشانی دەدات کە تا چەند ئادیەک ئەم فەیلەسوفەی چەرخی نۆهێن دەتە نێو هەزری مەدەرنەوە و بەشداری دەکات لە ڕشتنی بناغەکاندا بە وەرچەرخانە پارادیگماییەکە ڕووەو فەلسەفەی نوسەردەم. ئەمە

بگومان تنیا لە فەلسەفەی ئەوروپیدا ڕووی دا. فەلسەفەی ئیبن ڕوشد لە جیهانی عەرەبی-ئیسلامیدا دەرک کرا، وەلە ئەوە بە دواوە زۆر کەمتر وەک لە ئەوروپا و بەزەریش لە شوێی ڕەتکردنەوەدا.

سەرچاوە

Geert Hendrich, Arabisch-Islamische Philosophie, Frankfurt / M 2005

پەراوێز

١) بە وەرگێڕانی سیتاتەکەی ئیبن ڕوشد هەروەها گێڕاوینەتەوە بە سەرچاوە عەرەبییەکە. بڕوانە:
ابو الوليد بن روشد: فصل المقال فيما بين الحكمة والشريعة من الأنصال. دراسة وتحقيق: د. محمد عمارة. المؤسسة العربية للدراسات والنشر. بيروت 1981. ص 31-32
٢) هەمان سەرچاوە، لا 55-56.
٣) "فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ". لە وەرگێڕانی هەژار موکریانی: "سا ئەوە دەرس وەرگرن، ئەی گرۆی خاوەن ئاوەزان".

فەرهەنگۆک

ئاگنۆستیک: جۆرە تێڕوانینێکی فەلسەفییە کە دەبڕێت هەرگیز مرۆڤ ناتوانێت مەئریفەی دوایمین بوونەوەرێکی هەبێت. ئاگنۆستیک دژێت وەک سینیومی ئاتەئیزم (ئیلحاد) دابنرێت.
پەلەمیک: هەرشی زانستی، فەلسەفەیی یان سیاسی.
تیرانی: دەسەڵاتداریی ستەمکار.
دەسپۆتی: دەسەڵاتداریی تاکەکەسێکی ستەمکار.
دەمۆکراتی: دەسەڵاتداریی جەماوەری.
ناوگەرایی: (نەمینالیزم) ڕێبازێکی دژبڕی ڕیالیزمە (بڕوانە خوارەوە) و وایدادەنێت کە یونیڤرسالێکان (گشتییەکان، تێگە گشتییەکان) هیچ ڕیالێتییەکیان لە دەرەوەی هۆشی مرۆڤدا نییە، بۆکو لەنێویدان و تەنیا بە دەرئەنجامادن یان دامایین لە پێشبینییە وێنەییەکان چێدەکرێن – وەک "ناو"ی شتەکان.
ڕیالیزمی یونیڤرسالێکان: لەڕە واتای ڕیالیزم جیاوازە لە واتای مەدەرنی تێگەکە. لەم ڕێبازە هزرییەدا کە لە پلاتۆنەوە دەردەچێت، بوونی ڕاستینە دەدرێت بە تێگەکان، گشتییەکان (یونیڤرسالێکان) و پابەند بڕوانەوە شتە تاکەکان دەئافرێنرێن. یونیڤرسالە / گشتی نیشانەیە بۆ هاوبەشییەک کە دژێت بوونەوەرانی جیاواز هەیانبن، بۆ نموونە زیندەوەر، سوور-ێتی، خولگەێتی و هتد. ئەم گشتییانە

چواندنیان بە سەرجەم یونیقەرسوم / گەردوون و بەمەش بە مرۆڤان هەیە.
زەین: توانستی تێگەیشتن.
فۆرم: ئایدەس، ئیدە، گشتیتی.
کردەکێتی و شیمانەیی: بە گریکی "ئینەرجیا"، بە لاتینی "ئەکتوالیتاس"، تێگەی گشتگیری ئەوەیە کە بەاستی لێگەیە، هەروەها تێگەکە هەوودکاتە کرەکی لێگەبووکە، وەلە شیمانەیی (پۆسیبیلیتە) ئاماژە بە توانستێک دەدات کە جارە نەبووە بە کردەکی.
کەنزەرفاتیف: پارێزەری بەها کەنە کاراکانی نەو سەردەمێک کە وەک هەقیقەتی نەشیاوی گەان دایان دەنێت.
ئەیستەکراتی: دەسەاتداریی دەوەمەندە بەگزادەیەکان.

خوێندنەوەیەک بە رەمانی تیەرییەکی گشتی بە لەبیرچوونەوە.. ئەردەان عەبدوەا

لە ماوەی پێشودا رەمانی (تیەرییەکی گشتی بە لەبیرچوونەوە)م خوێندەوە، کە لە نووسینی نووسەری ئینگلیی (جوزیە ئیدواردو ئاگوئالوسا)یە، حەمە کەریم عارف کردوویەتی بە کوردی و ناوەندی رەهەند چاپی کردووە. نووسەرەکە بە من نوە بوو، بەام کاتێک رەمانەکەم خوێندەوە، خۆشحاە بووم کە بەرهەمی ئەم نووسەرەم خوێندەوە، بەتایبەتی کە زانیم نووسەرەکەی خەکی ئەفریقایە، دەمکیشە بە دوای ئەدەبی ئەفریقادا دەگەام، چونکە کەمتر ئاگاداری ئەدەبی ئەفریقام.
ئەم رەمانە لە رەگەی باسکردنی ژیانی ژنەکەوە، کەمەک پرسی گرنگی وروژاندووە لەپێش هەموشیانەوە باسی شەشی سەربەخۆیی ئینگەلا و جەنگی ناوخۆ و شەشی چەپەکانی پورتوگال دژی رژەمی سالازاری دیکتاتۆری پورتوگال.

ناوەڕۆکی ڕۆمانەکە

لودڤیکا لەگەڵ ئودیتی خۆشکی دەژی، ئەوان لە سەرەتادا لە پورتوگال دەژین، ئودیتی خۆشکی مامۆستای زمانی ئینگلیزی و ئەڵمانییە، پاشماوەیەک ئودیتی خوشکی ئەرلاندە دەناسێت، کە ئەویش ئەندازیارێکی ئینگلیزییە لە یەکێک لە کانەکانی ئەڵماسدا کار دەکات. پاشماوەیەک لودڤیکا و ئودیتی خۆشکی بەرەو لواندا پایتەختی ئینگلاند دەڕۆن و لەوێ دەژین، ئودیتی خوشکی هیچ کاتێک لودە بە تەنیا جێناهێڵێت، هەربۆیە بەیار دەدات کە خوشکەکەشی لەگەڵ خۆی بەرێت بۆ ئینگلاند. نووسەر لەم ڕۆمانەدا باسی قەناغێکی ئەجگار هەستیار و گرنگی ئینگلاند و پورتوگال دەکات، کە ئەویش شۆڕشی چەپەکانی پورتوگالە لە دژی ڕژێمی سالازاری دیکتاتۆر، بە کۆتاییهێنانی ڕژێمی دیکتاتۆری سالازاریش، چەپەکان دان بە مافی چارەنووسی گەلی ئینگلیدا دەنێن و سەربەخۆییان پێدەدەن. بەڵام وەکو دیارە هەر لە پاش سەربەخۆبوونی ئینگلاند جەنگی ناوخۆ دەستپێدەکات و ئینگلاند دەبێتە مەیدانێکی گرنگی جەنگی ساردی نێوان ئەمریکا و ڕوسیا، هەروەها کەمێک دواتر ئیقلیمیش ڕۆی خراپ دەگێڕن لە پاش هەموویانەوە ئەفریقای باشوور، کە ئەوکاتە ڕژێمێکی ڕاسیزم حوکمی دەکرد.

لە پاش سەرهەڵدانی شۆڕشی چەپەکانی پورتوگال و سەربەخۆبوونی ئینگلاند لە ساڵی 1975، هاتنە سەرکاری ڕەوتە شۆڕشگێڕەکان، بارێکی ئارامی و پشوویی هەموو وڵات دەگرێتەوە، ئەمەش وا دەکات کە ئەرلاندە سندوقێک ئەڵماس بدزێت، شۆڕک بەدزییەوە ماڵ بەجێبهێڵێت، لەم سەفەرە کتوپڕشدا، ئودیتی خزانی لەگەڵی دەواتە، بەڵام لودە بە ماوەی 30 ساڵ، لە شوقەکەی ئەواندا خۆی زیندانی دەکات. هەتاوەکو ساباڵو پەیدا دەبێت، کە منداڵێکی هەتیوە لەسەر شەقامەکان دەژی، ئەم ژنە لەو زیندانەی خۆی دەردەهێنێتە دەرەوەو دووبارە دەیگەڕێنێتەوە بۆ ناو ژیان.
ژیانی تەنهایی و گۆشەگیری پانتایی گەورە لەم ڕۆمانەدا داگیر دەکات، لەپڕنا ئەوشدا ڕووشی سیاسی و ئابووری گشتی ئینگلاند لەو قەناغە گرنگەدا باس دەکات، هەروەها باسی ساڵانی پاش سەربەخۆبوون دەکات، لەڕشدا پانتایی بە گەندەڵیی و دزی سیاسییەکان تەرخان دەکات، کە چۆن ئەو شۆشگێڕانەی دوێنێ، دەبنە بەرپرس گەندەڵ و دز.

« هەمان ئەو کەسانەی کە سۆسیالیستیان بونیاد نابوو، ڕووخاندیان، سەرمایەداری بە هەموو دندەییەکی خۆیەوە، لەهەمان خەڵمێشی ئەوەوە، سەری بەرزکردەوە. ئیتر هەموو ئەوانەی تا چەند مانگێک

لەوپێش لە ئاهەنگەکان و رۆژنامەکان و کەبوونەوە سیاسییەکاندا، زۆر بەتوندی دژایەتی دیموکراسی بەرجوازیان دەکرد، نها بە جلی پێشتە و پێرداخەوە، کە دیزاینەری تایبەتی بۆیانی دیزاین کرد بوون، لە شاردا بە ئۆتۆبیلی کۆشخەوە دەسوڕانەوە. بەوانە ل82

شەوازی نووسین

یەکێک لەو شتە جوانانەی کە سەرنجی منی بە لای ئەم رۆمانە راکێشا، شەوازی نووسینیەتی، نووسەر زۆر شارەزایانە رۆمانەکەی نووسیوە، بەتایبەتی ڕەگەزی « بیرەوەریی و گرێی ئەدەبی» زۆر بە باشی بەکارهێناوە. زۆرجار رووداوێک باس دەکات، دوای چەندین لاپەڕە، ئینجا هەکار و دەرئەنجامەکانت پێدەڵێت، ئەم یاری چاوشارکێیەش لەگەڵ خوێنەر، نووسەری بەتوانا نیەت، ناتوانێت بەکاریبهێنێت، چونکە پێویستیی بە شارەزایی زۆر هەیە، لە ڕەگەزەکانی ڕەماندا.

هەنگاوی یەکەم بۆ یەکسوا کردنی خەسڵەتی بورژوازیانەی ئێمە و هەڵبژاردنەکەیەتی لە هەڵبژاردن!.. موئەیەد ئەحمەد

هەر چەند ساڵ جارێک کە کەمپەنی هەڵبژاردن دەست پێدەکات لە هەرێمی کوردستان، حزبە بورژواکان بە قەومی و ئیسلامی و نیولیبرالەکانیانەوە کەمەگەر سەرقاڵ دەکەن بەخەیانەوە و وای نیشان دەدەن، بە تایبەت هەڵبژاردنی ئەپەرلەمان، و ئەمساڵیش (یەکێتی)، کە گەنجانکاریەکی گەورە ڕووبەڕووی ئەوەی شۆشێک بڕیابێت. (گۆران) و (ئیسلامیەکان) و (نەوەی نوێ) ئاوایان کرد و ئیستاش ئۆپۆزسیۆنەکانی تر و تەنانەت (یەکێتی) یش وادەکەن. لە ئاکامیشدا هەمووشت لە جێگەی خۆی مایەوە و ئێمەکەش گەندەڵ تر و ئادەی سەرکوت و قەرخکاری و بێدەرەتانی جەماوەر زیاتر گۆشیسەند.

زربەی جەماوەر بە ئەزمونی خۆیان بۆیان دەرکەوتووە کە ئەم سیناریۆیانە لە چەواشەکاری و دەستخەڵەکردنیان زیاتر شتێکی تر نییە. هەروەها ئاشکرایە بۆیان کە ئەوەی ناگەدرێ لە ڕێگەی پەرلەمان و هەڵبژاردنەوە لە هەرێم، هەمان ئەم ژەمە گەندەڵ و میلیشیایە و ئەم سیستمی چەوساندنەوە و بەمافیەیە، و هەمان دەسەڵاتی ئەو دوو حزبەیە (پارتی و یەکێتی) کە بونەتە مۆتەکەی سەرسنگیان، و هەمان باری سەختی ژیان و گوزەرانیانە کە هەر جارە خراپتر دەبێت.

ئەوە ڕاستیەکی بەرجەستەیە کە هەڵبژاردنی پەرلەمانی و بانگەشەی ئیستا هی حزب و لایەنگانی سەرەوەی کەمڕێگەن، و لەناو بازنەی نێنەرانی سیاسی و حزبگانی چینی بورژوازی و تونژە جەراوجەرگانی بەڕێوەدەچێ جا چ لە دەسەڵاتدا بن یان لە ئۆپۆزسیۆن، و خەسڵەتی سیاسی چینایەتی بورژوازی و کەشمەکەشی پەوە دیارە لەبەرامبەر چینی کرێکار و کەمنیزمدا.

لەلایەک سەرمایەدارنی ملیاردەر و ملیۆنێری بەڕێچەڵەک سیاسی و سەرگ حزبگان و بەرپرسانی حزبی و حکومی، و بەرژوا ئۆپۆزسیۆنی دەروون ژەمی لە ئیسلامی و قەومی و نیولیبرالگانەوە دەبینین، بەخێیان و دەستوتاقمی ڕۆشنبیران و چالاکەوانە سیاسیەگانیانەوە، بە پارەوپول و ئیمکانیتی بۆئەندازەوە، و لە لایەکی ترەوە، نەبوونی دەنگوسەدای سەربەخۆی پرۆلیتاریای کوردستان و ژنانی چەوساوە و لاوانی کچ و کوڕی ئەم هەرەمە، دەبینینن. لەم بانگەشەیدا تەنانەت وشەیەک لەسەر سۆشیالیزم و یەکسانیخوازی و ئازادیخوازی و ژگاری ژنان نییە، و قسەیەکی بەبایخ لەسەر چارەسەری کێشە ئاسیەگانی کەمڕێگە و ژگاربوون لەدەستی بێکاری و بەدەرامەتی و بێخزمەتگوزاری، نییە.

نەک هەر ئەوانەش بڕێکو قسەیەکیش لەسەر کەتایەهێنان بەدەسەڵات و ژەمی میلیشیایی و ئیستبدادی سیاسی و سەرکوت و دوو ئیدارەیی نییە لە هەردوو زۆنەکەدا، کە کێشەیەکی هەرە سەرەکی سیاسیی کەمڕێگەیە. ئەمەش بەسادەیی لەبەرئەوەی کە هەڵبژاردن هی هەمان ئەم ژەمەیە و بە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی بڕێخراوە و بڕێدەخرێت. قسەیەکیش گەرەبە لەم بارەیەوە لەم بانگەشەیدا لەڕوانگەی ئۆپۆزسیۆنی قەومی و ئیسلامی و نیولیبرالەویە کە بە خێیان پایەکانی خودی ژەمەکەن، و شڕیانە لەسەر پشکەکانیان. دیارە ئەوەش بەمانایە گەر قسەکانی (یەکێتی) بەجیدی وەربگەریت لەم بارەیەوە چونکە جەوهەری کەمپەنەکەی گوێنی پارسەنگی هێزە بەلای خێیدا تا پشکی لە دەسەڵات و سەروەت و نەوت و گاز زیاتر بکات.

ئەوەی هێیە لەم بانگەشەیدا جێنجاکردنی خەڵکە نەک بە سیاسەت و

مانیفیستی ئینتیخابات کە ناوەندکەک و مانیکی سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕوون و ئاشکرای هەبێت بۆ جەماوەری دانیشتووی کوردستان، بەکو جێنجاکردنیانە بۆ وەهمی ناسیونالیستی و ئیسلامی و نیولیبرالی و خورافاتکانیان و بۆ پێیامی سوکایەتی بۆ ئازادی و شکۆمەندی ژنان و مرۆڤی دژە ئینسانی ئیسلامیزم، ئەم سەرباری شەڕە جنۆیان بۆیکتر.

هەشتا بزوتنەوەی شورایی و کۆمۆنیستی، کە هەوڵ و تێکۆشانی پرۆلیتاریای نەوەی ئۆوسای هەرەمی کوردستان بوو، لە ئاووهەوای هەڵچوونە سیاسیکانی (۱۹۹۱)دا، نەچووبووە دواوە، و هەشتا لەچۆلەنجدا بوو لەبەرامبەر بورژوا ناسیونالیستی کوردی و هێزچەکدارکانی لەسەر دەسەڵاتی سیاسی و چارەنوسی کۆمەڵگە لە پگەی چینایەتی خۆیەوە لەم هەرەمدا، حزبە ناسیونالیستەکان هەبژاردنی کوردستانی ساڵی (۱۹۹۲)یان بەیخست و هەر یەک لە (پارتی) و (یەکێتی) بە نیواونیو دەسەڵاتیان دابەشکرد کرد لە ناوخۆی خۆیاندا و ژمەکی سیاسی دوو ئیدارییان پاش شڕی ناوخۆیی و کارساتکانی دامزراند.

لەو قۆناغەدا هەبژاردنی ساڵی (۱۹۹۲) بە بورژوا ناسیونالیزم سوودورگرتن بوو لەوەهمی ناسیونالیستی لەناو جەماوەردا تا بیگەیێ بە شتکی سیاسی کۆنکرێت کە جێگیرکردنی دەسەڵاتی حزبە چەکدار و مڵیشیاکانی ئەم بزوتنەوەیە بێت بەسەر کۆمەڵگەی کوردستاندا، و هەگەیکێش بێت بە دابەشکردنی دەسەڵات لە نیوانی خۆیاندا. ئەو هەبژاردنە جیانەبوو لە هەوەندی کێشمەکێشیی سیاسی چینایەتی ئۆوسای کۆمەڵگە و بەئاشکرا سیمای دژە شورایی و دژە کۆمۆنیستی لەخۆدا هەگرتبوو، و وەهمی ناسیونالیستی مانیکی چینایەتی سیاسی دیاریکراوی لەخۆدا عەکس کردبووەوە، و نەک هەر ناکک بوو لە بەرامبەر داوکاری ئابووری و کۆمەڵایەتی جەماوەری کارەسات بەسەرداهێنراوی ئۆوسای خەڵکی کوردستان، بەکو کۆتبووە بەرامبەر چاوەڕوانی سیاسی جەماوەری زەحمەتکێشی کوردستان و هەڵکخراوکانی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی، کە پێداگریان لەسەر دەسەڵاتی شورایی دەکرد.

لە دوای (۲۰۰۳)وە هەبژاردن و پەرلەمان هەم لە هەرەم و هەم لە سەرئاستی بەشکانی تری عێراق بەشکە لە پاکجی ژمەکی میلیشی کۆنەپەرستانەی سیاسی ئیسلامی و قەومی کە لەدوای داگیرکردنی عیراق لەلایەن بورژوا ئیمپریالیستی ئەمریکیەوە دامزرێوە، و هەبژاردن بە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ئەم ژمەم سیاسییە نەک فەراهەهێنانی هەر ئاوگۆرێکی جیدی تیایدا.

کۆمپێنی هەبژاردنیش لە هەرەم هی (پارتی) و (یەکێتی) و حزبەکانی

تری ئەپەزسیونە کە نوێنەرانی سەرمایە و سەرمایەدارین. پاش (٣٣) ساڵ لە دەسەاتی میلیشیایی ئەم دوو حزبە بەسەر هەرێمدا و (٢٠) ساڵ بەسەر تاڵانوبڕی نەوت و گاز و داهاتی ناوچەکە و قەرغی پشکی مالیەیان کە لە بەغداوە دێت، و پاش گۆشەسەندنی هەرچی زیاتری سەرمایەداری لە عیراق و کوردستان و جێبەجێکردنی سیاسەتی ئابوری نیولیبرالیزم بەشێوەیەکی هەمەلایەنە و خێرا، و لە گۆڕیشیدا هەرچی زیاتری لکەپێکرانی سەرمایەداری لە عیراق و هەرێمی کوردستان بە بازاری جیهانی، و کڕینی سەرمایەی جیهانی و ناوچەییەوە، ئیتر باس کردن لە سیاسەتی هەڵبژاردن و پەرلەمان بە بە نیشاندانی ئەم خەسڵەتە چینایەتییە سەرمایەداریەی، دووریە لە واقع و خزمەت بە هوشیاری پرۆلیتاریا و ستەمدیدەکان ناکات.

هەر بەم پێیەش، سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی دەسەاتی (پارتی) و (یەکێتی) وەک دوو حزبی میلیشیای بورژوازی دەسەاتدار لە جیەپڕۆلیتیکسی ناوچەییدا و پێوەستبوونی هەریەکەیان بە جەمسەریکی دەوڵەتی ناوچەییەوە؛ ئیران و تورکیا، واقعێکی سیاسی و ستراتیژی سەربازییە، و پێوەندی هەردوکیشیان بەکەمەگەوە پێوەندی ژێم و دەسەاتی سیاسییە وەک دەسەاتیکی چینایەتی بورژوازی بە دژی کرێکاران و زەحمەکێشان. هەوڵ و تەقەلاکانیان بە گۆڕینی پارسەنگی هێز لەنێوان ئەم دوو حزبەدا و هەوڵدان بە شکاندنەوەی لە بەرژەوەندی هەر لایەکیان لەگەڵ هەڵبژاردنی پەرلەمانییەوە کارێکی سیاسی گرنگە بۆیان و کەمەگەیان پێوە سەرقاڵکردووە. هەر بۆیە بەبایەخ کردنی ئەم مەسەلە سیاسییە بەبۆنەی میلیشیایی بوونیان و کارتێنیەتی هەڵبژاردنەکانیان سەرگەژی دروست دەکا بە جەماری نەداری کەمەگە و ئاستییە چینایەتییەکانی ئەم دوو حزبە و ستراتیژیان لە نەزەر ناگرێ.

ئەم هەڵبژاردنە چەند گاتجارییە و یاریکردنە بە ئامانج و ئاواتەکانی خەڵکی کوردستان، بەتام بە خێی ووداوەکی سیاسییە و بەشکە لە درێژدان بە هەمان ژێمی زاڵی سیاسی و هەمان سیستمی ئابووری سەرمایەداری و زیاتر و زیاتر تێکەڵبوونیەتی لگەڵ سەرمایەی ناوچەیی و نەودەوڵەتیدا و درێژە دانە بە باری سەختی جەماوەری زەحمەتکێش و بێکاری و بێخزمەتگوزاری.

لە سیستمی پەرلەمانی بورژوا دیموکراتیکیشدا نە قسە لەسەر گۆڕینی سیستمی دەوڵەت و ژێمی بورژوازییە، نە تەسلیم بوونە بە داوکارە ئادیکاڵەکانی جەماوەری کریکاران، بەڵکو دەستا و دەستاپێکردنی حکومەتە لەم حزبی بورژوازی بە ئەوی تریان.

ئەرکێکی سیاسی کۆمۆنیستەکان لەبەرامبەر بانگەشی هەڵبژاردنی ئەمەدا لە کوردستان گرتنەبەری سیاسەتێکی چالاکانەی کۆمۆنیستییە

بەرامبەری و هەنگاوی یەکەمی ئەمڕۆ پێویستە لەسەر هەموو لایەنەکانی ترى خەباتی چینایەتی بورژوازیانەی ئێمەی سیاسی کوردستان و حزبەکانی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن، و لەرشۆڕ چوونەسەر هەموو لایەنەکانی تری خەباتکردنی و بەکخستنی خەباتی چینایەتی و سۆشیالیستی پرۆلیتاریا لە دژۆی کایەی پەرلەمان و هەڵبژاردن.
هەر لەم ڕاستایەشدا نەک هەر بانگەشەی جەماوەری کرێکاران و زەحمەتکێشان و ژنان و لاوان بکات کە بەشدار نەبن و بایکۆتی هەڵبژاردن بکەن، بەڵکو ڕوونیبکاتەوە کە چۆن هەڵبژێرادن و پەرلەمانی کوردستان ڕێگرە لەبەردەم بەرەوپێچوونی هەر ئاڵۆگۆڕکی شۆڕشگێرانە کە تاکە ڕێگەیە بۆ ڕزگاریان.

١٧ ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤

چۆن سەرنجێک لەسەر ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان.. سامانی وەستا بەکر

1. هەموو حیزبەکان لەکاتی بانگەشەی هەڵبژاردنا ئەیانووت، ئەم هەڵبژاردنە جیاوازە و بواری تەزویرکردن کەم، هەربۆیە نابە لە ئەستایا هیچیان پرتەوبڵا یانبە.
2. ئەو ئەنجامەی کە هاتە قەبارەی هەمووانی دیاری کرد ئەگەر بەشێک لە خەڵکی ڕەشنبیر و نوسەر و نوخبە بەچوونێکی تری هەبە.
3. چیتر ئەوە ڕاست نییە بوترێ حکومەت و دەسەڵات خەریکە سەپاندن و گەندەڵی لە شێوازی حوکمڕانی هەرەم بکرێ، خەڵک چووە سەر سندوقی هەڵبژاردن و قسەی خۆی کرد.
4. نەنگیە خەڵک گەڵی بە مووچەی و کەمی خزمرتگوزاری بکا.
5. شەرمە لە ئەستاوە خەڵک هەبە نازای لە ئەنجامە

پێشبینیکراوەکەی هەڵبژاردن دەربڕێ.
6. نەنگیین چیتر باس لە دزی گەندەڵی بکرێ، مادام بڕیاری وتەی حیزب و زەربەی چاودێر و ئەوانەی بەشداری هەڵبژاردنەکەی بە تەزویر بووە.
7. دەرکەوت کە خەڵکی هەرێمی کوردستان حەزیان لە گۆڕانکاری نییە و ئازی بەو شێوازی حوکمڕانییەی کە ٣٢ ساڵە هەیە.
8. ئەنجامی هەڵبژاردنەکە پەیمان ئەوە کە خەڵکی هەرێم مووچە هەبە یان نەبێ، گەرەنتی بژێوی ژیانیان بەشێوازیتر بە دابینکراوێ، ئەگەروانییە کۆتایێ ئەبێ خەڵکی هەرێم تووشی نەخۆشی "ستەکهەم سیندرەم" بوون و ئاشقی جێلاد و دزەکان بوون، وەک مێژە زمان ئەهێنن بە چەقۆی سەبەتەکانا.
9. دەرئەنجامی هەڵبژاردنەکە ئەوە ئەگەیەنێ کە خەڵکی هەرێم بە لەشکرکێشی و داگیرکای و بەردومان و کوشتنی خەڵکی سڤیلی کورد لەلایەن تورکیاوە ڕازین و کەشێیان نییە.
10. هەر دەرئەنجامەکە ئەوە ئەگەیەنێ کە بەووتی قەرارگا و دەستوەردانی ئێران لە وردودرشتی سیاسەتی هەرێما بەڵای خەڵکەوە ئاسایی.
11. دەرئەنجامەکە پەی وتین کە پێشتر بە ئاگابووین لە بووتی تورکمان لە سلێمانی و مەسیحی لە شارباژێڕ.
12. دەرکەوت کە بادینان کەیفیان هەر بە بادینی یەت و حوکمی سەرانی گیراناکەن.
13. ئەنجامەکە ئاماژەئ گرنگی تیایە لەوەی دەگەڵ سنورەکی تەکمەیە و بەینی ئاستەمە.
14. دەرئەنجامەکە بەی ڕوونتر کردینەوە کە خەڵکی هەرێم سەزداری بەسەریان زاڵە و بە دە دەنگ ئەیەن و هەڵبژێرن نەک بە بیر و هزری سیاسی.
15. ئەکرێ بە ئاسانی پێپلیست و بازرگانەکانی ناو سیاسەت گەمە بە ئاستی هۆشیاری خەڵک بکەن و بە بەرژەوەندی خۆیان بەکاریانبهێنن.
16. وەڵامی ڕوونی بە حیزبە ئیسلامییەکان پێیەو پەیان ئەوە لە سیاسەتا شوێنی دین نابێتەوە، بەنەوە ناو پەرستگاکان و دەست لە سیاسەت هەڵگرن، بەرەکی ژن و کچی کورد بەردەن و بازار کلتوری عەرەب مەسۆپۆتامیا بەسەریانا، خانمی کورد هەر دەر زەمانەوە سەرپۆشکی سپی یاوە بەسەریا بە بازار لەچکی تورکی، سعودی و ئێرانی ئەسۆپۆتامیا بەسەریانا.
17. پێیوتین کە جارێ هۆشیاری خەڵک نەگشتەتە ئاستی ئەوەی کە کاندیدی سەربەخۆ دەرچێنێ.

18. ئاستی هۆشیاری خەڵک هێندە لاوازە ئەگەر چوار ساڵ بیچووسڵنیتەوە و بە ٢٠ هەزار بانگەشەی هەڵبژاردن هەموو ستەکی لە بیربەریتەوانە. ماسیش هەروایە ئەگەر لەجاری یەکەما ڕزگاری بوو لە قولاپی ماسیگرەکە، ئەوا تەنها پاش ٢٠ چرکە جاکیتر ئەگەڕێتەوە بۆلای قۆلاپەکە، هەتا لەدەمی گیربێ و ئیتر بەکاڵا و خۆراک هەروەک ئەوەی ماسیگرەکە پلانی بۆ داناوە.
19. تەنانەت لەناو کاندیدی حیزبەکانیشا ئەوانە هەڵبژێرن کە لای حیزب پێسانە نەک ئەوەی کە شیاوترینە بە بوون بە ئەندام پەرلەمان.
20. پەی خوراو و قوربانی دەستی خەڵکانی هەڵپەرست و ناجۆر بزووتنەوەی گەلانە، کە ئەگەر سوێی ژیانی بە سوێی ژیانی جاجاکە بچونێرێ.
لەکاتی دوو گیان بوونی جاجاکەیا، مەینەکە نەرمکە ئەکوژێ فەیئیاتە دەرەوە. پاشان دوای تروکان مناڵکان دەستەکان بەخواردنی لاشەی دایکیان و لەسەری ئەژین تا گەورەئەبن ئەکەونە سەرپێ. ئەمە کتومت لە گەلان ڤوویا، سەرتا ناکۆکیکان و باببانن و خۆ بەکەسی یەکەمزانی کاک نەوشیروانیان شکەت و مانوو کرد تا ئاستی دووركەوتنەوە، پاشان مشخۆرەکان گەلانیان کرد بەخۆراکی حەزە کەسیەکانیان و بە پلیکانەی گەلانا سەرکەوتن بە دەسەڵات، دواتر هەندێکیان بە هەڵگەڕانەوەی ڕاستەوخۆ و چوونە ناو پارتی و کەمێک بەگەڕ و نهێنی گەلانیان هاوشوەی سیخوڕ گواستەوە بە پارتی تا جێی خۆیان بە باشی بکەنەوە. بەشکیان کە هیچیان دەستنکەوت وەک ئەوەی چاوەڕێی بوون گەلانەوە ناو یەکێتی. بەشکیشیان بەرنامە و ڕێبازی کاک نەوشیروانیان بەکارهێنا بۆ دروستکردنی حیزب و دروستکردنی لیست بۆ پەرلەمان.
ئەمانە هەموویان گەلانیان وەک ماسیە گەورەکە وشکردەوە و هاڵیان و کردنیان بە خۆراکی ماسیە بچوکە چاوچنۆکەکان.
ئەگەرچی بزووتنەوەی گەلان ئازایەتی نوان و داوای لێبوردنی کرد لە هەڵەی ساڵانی ڕابردوو بەڵام
بوونی دوو مەکەی سەرەکی و دوو گەلان لە گردەکەو و لە کوردسات وە دواکەوتنی گەلان لە کشانەوە لە حکومەت و لاوازی مەدیای گەلان بوونە فاکتەری سەرەکی پاشکشەی کەمەرشکێنی بزووتنەوەی گەلان چونکە ئاستی هۆشیاری میلەت زۆری ماوە بۆ جیاکاری و تێگەشتن لە پێزش هەنانەوە، بەڵام ئەگەر گەلان

ئەم شکستە بکاتە سەرەتای هەستانەوە وگەڕانەوە بۆناو خۆک.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢٤-١٠-٢١ سوید-ستۆکهۆڵم

خاتوو ریپین چیرۆکنووسکی ئۆسترالییە بۆ منداڵان.. ڕزا شوان

خاتوو (سالی ریپین) نووسەرکی بۆناوبانکی ئوسترالی و جیهانییە، لە بواری وێژەی منداڵان. لە ماوەی (٢٥) ساڵی ڕابردوودا، زیاتر لە (١٠٠) پەرتووکی بۆ منداڵان و بۆ نەوجوانان نووسیوە و چاپیانی کردوون و بڵاویانی کردوونەتەوە. پەرتووکانی پەفڕەشترین پەرتووکن لە ئوسترالیادا. زیاتر لە (١٠) ملیونیان دانیان لە (١٨) وڵاتی جیهان و بۆ (١٤) زمانی جیهانی لەفڕەشراون. لە زۆربەی پەرتووکانیشی خۆاتی لەیان وەرگرتوون. تا ئەمەش درێژە بە نووسین دەدات.
سالی ریپین، لە شاری (داروین) لە ئوسترالیا لەدایک بووە. بەڵام لە باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا گەورەبووە. بە هۆی کارکەی باوکییەوە، چەند ساڵ جارێک لە دەرەوەی ئوسترالیا ژیاون.
سالی ئامادەیی هونەریی لە مەلبۆرن تەواوکردووە، دوایش بۆ ماوەی (٣) ساڵ چووە بۆ چین، لە شارکانی شەنگهای و هانگژۆ، هونەری وێنەکێشانی کلاسیکی چینی خوێندووە. فێری نووسین و خوێندنەوە قسەکردن بە زمانی چینی بووە.
سالی ریپین دەڵێت:"بە بە بەختیم. زۆر منداڵ بووم، لەگەڵ وێنەکێشکی فەرەنسیدا هاوسەرگیریم کرد. زۆری نەخایاند، بەم ڕوون بووەوە، لە پانتایی ماکەدا، شوێنی دوو وێنەکێشی لێنابێتەوە. ڕووم لە جیهانی وێنەکێشانی وێنەی ڕوونکردنەوەی پەرتووکی منداڵان کرد. بە هاوەتی وێنەکانیشم

چیرۆکیشم بۆ منداڵان دانووسی. ئەمەیە کە منی گەیاندە ئەو ناوبانگ و ئەو پایەیەی کە ئێستا لێیم".
سالی ریپین، لە تەمەنی شەش ساڵییەوە، دەستی بە نووسینی پەرتووک کردووە. تا ئێستاش درێژە بە نووسین دەدات. زمانی ئینگلیزی و هونەر، بابەتی دڵخوازی بوون. لە قوتابخانەی بنەڕەتیدا، چیرۆکی دەربارەی ژیانی خۆی و خەزانکەیان دانووسی، بە زۆریش خۆی وەک پەریەک یان شازادەیەک پێشان دەدا. ئەو چیرۆکانەی کە دەیانی نووسین، پێشانی مامۆستاکانی دەدان، ئەوانیش دەستخۆشیان لێدەکرد و بە دەنگەکی بەرزەوە، لە پێلدا بە قوتابیەکانیان دەیانخوێندنەوە.
دەڵێت:"من زۆر حەزم لە نووسینە، ئایا من بەختەوەر نیم، کە ئەمە کاری منە؟.
دەشڵێت:"ئەوەم بە ئەندێشەدا نەدەهات، کە نووسین دەبێت بە پیشەم، بەڵام شتێک نەبوو، کە هەرگیز بتوانم دەستی لێ هەڵبگرم. لە سەرەتادا، لەو باوەڕەدا بووم، کە دەبێم وێنەکێش".
سالی ریپین. دوای تەواکردنی خوێندن و گەڕانەوەی لە چین، دەستیکرد بە یارمەتیدانی منداڵانی چینی ـ ئوستڕالی، لە جێبەجێکردنی ئەرکەکانی قوتابخانەکانیان. ئیلهامیش لە یەکێک لە خوێندکارەکانەوە وەردەگرێت و بە بۆنەی سەری ساڵی چینییەوە، بە زمانی چینی پەرتووکێک دانووسێت، بە ناونیشانی (سەری ساڵی چینی ڤانگ ڤانگ).
یەکەمین پەرتووکی بە گەورەساڵان، بە ناوی (شتە کۆییەکان) ەوە نووسیوە، کە باس لەوە دەکات کە چۆن فێری خوێندن بوون.
یەکەمین پەرتووکی بە منداڵان، زنجیرەی پەرتووکی (بیلی بی براون)ە بە منداڵانی تەمەن (٦ ـ ٨) ساڵان. لە ساڵی (٢٠١٠) دا، لایەن خانەی بڵاوکردنەوەی (هاری گراند) ەوە چاپکراون و بڵاوکرانەتەوە. هەر پەرتووکێکیش لەم زنجیرەیە. بابەتی جیاوازیان لەخۆگرتوون. بیلی بی براون لە بە ناوبانگترین پەرتووکانەتی بە منداڵان، تەنیا لەم پەرتووکەی، چوار ملیۆن و نیو، دانەی لە لەفرۆشرا. بەجگە لەم پەرتووکەی، پەرتووکی (هەای جاک) یەکێکی تر لە پەرتووکە بەناوبانگکانی بە منداڵان.
لە مانگی (فبرایەر/ ٢٠٢٤) واتا لە ئەمساڵدا، دامەزراوەی (خێاتی منداڵانی ئوستڕالیا) (سالی ریپین) ی وەک براوەی خێاتی منداڵانی ئوستڕالیا بە ساڵی (٢٠٢٤ ــ ٢٠٢٥) راگەیاند. ئەم خێاتەش بە (خێاتی نەبەی منداڵان) لە ئوستڕالیا

دەزانرێت، کە لە ساڵی (٢٠١٢) ەوە دەستی پێکرد. دوو ساڵ جارێ دەدرێت بە نووسەرێکی لیهاتووی بواری وێژەی منداڵان یان بە وێنەکێشێکی وێنەی رووبەراوی پەرتووکێ منداڵان.
ساڵی ریپین هەشتەمین براوەی ئەم خەڵاتەیە. براوەی خەڵاتەکەش، پێستی باڵیزی منداڵانی نیشتمانی هەیە. دەبێت بڵێداریەکی گەورە لە کەمەڵەک چالاکیی وێژەی منداڵانی ئوستراڵیا بکات. بە مەبەستی یارمەتیی منداڵان لە ئوستراڵیا، گەشت بە هەموو شارەکانی ئوستراڵیا دەکات.
ئەم خەڵاتە، دەرفەتێ بە ساڵی ریپین رەخساند، بۆ ئەوەی گەشت بە هەموو شوێنەکی وەاتەکەی بکات. قسە لەسەر ئەو شتانە بکات، کە بۆ ئەو واتایەکی زەریان هەیە. وەک: خوێندەواری، داهێنان، پشگیریی منداڵانی تووشبووی دەمارگرژی لە پڵەدا.
پەیامی ساڵی ریپین ئەمەیە:" هەموو منداڵان دەتوانن خوێنەربن".

ریپین بە شۆیەکی تایبەتی، حەزدەکات یارمەتیی ئەو منداڵانە بدات، کە تووشی دەمارگرژی و هەڵچوون و دەخەکی دەروونی بوونە، یان ئەو منداڵانەی کە کەشیان لە گرانی خوێندنەوە هەیە. بەیەکاری لە پێشینەی ریپین، بریتییە لە بیرکردنەوەی ئاستی هۆشیاری، سەبارەت بەوەی کە چۆن گرانییەکانی فێربوون و دەمارگرژی، کاریگەرییان لەسەر خوێندنەوە و نووسینی منداڵان هەیە.
ریپین تیشک دەخاتە سەر ئەو ئاستەنگانەی خوێندنەوە، کە ڕووبەڕووی ملیۆنان منداڵی ئوستراڵی دەبنەوە.
ساڵی ئامادەکار و پێشکێشکاری بەرنامەی تەلەفزیونیش بوو. لە چەندین کەڵ و فێستیڤاڵی وێژەیشدا، بڵێداری کردووە و بابەتی وێژەیی منداڵانی پێشکەش کردووە.

ساڵی ریپین، کاتەکیش کە سارقاڵی نووسین و وێنەکێشان نەبێت، لەگەڵ سەگەکەیدا، بە ناو دارستانەکانی نزیکی ماڵیان، پیاسە دەکات. بیر لە بیرکەی چیرۆکی نەی دەکاتەوە. هەموو بیرکەکانیشی لە تەکەکردنی ئەندێشە و ئەزموونکانییەوە سەرچاوەدەگرن. زنجیرە چیرۆکەکانی: پەڵی و پاستەر، زیاتر فانتازین، چونکە بەڵایەوە جادووگەر و ئەهریمەن و جنۆکە بوونیان نییە. زەریش لەو ڕووداوانەی لە چیرۆکەکانیدا ڕووددەن، لەو شتانەوە سەرچاوەیان گرتوون، کە لە جیهانی ئەمەدا ڕوویان داون. ساڵی لە ناخی دەیەوە چیرۆکەکانی دەنووسێت. پاڵەوان و

کارەکتەرەکانی چیرۆکەکانی، لەلای منداڵان و دایکان و باوکان و لەلای مامۆستاکان، پۆستەندن و دڵنگدانەوەیەکی زۆریان هەیە. لە ئوستڕالیا و جیهاندا ناوبانگیان هەیە.
بەشێکی زۆری پۆرتووکەکانی سالی ریپین، خەڵاتی وێنەکانی بە کەشاون. چەند پۆرتووکێکیشی بە هاوبەشی، لەگەڵ نووسەرانی ئوستڕالی تردا نووسیویانەتی.
تاستاش چەندین ڕۆزلەنان و خەڵاتیان پێی بەخشیون.
سالی ریپین، سێ کوڕ و سێ کچی هەیە، لەگەڵ هاوسەرەکەی و منداڵەکانیدا لە خانووە کۆنەکەیان، لە مەلبەرن دەژین. لە ئێستادا سەرقاڵە بە نووسینی زنجیرەی تەلەفزیۆنی ئەنمەیشن، بە منداڵانی پێش قوتابخانە. سەرەڕای نووسینی چیرۆک، لە کەمپانیایەکی ئوستڕالی بەرهەمهێنانیش کاردەکات.

(*) بە نووسینی ئەم بابەتە سوود لە چەند سایتێکی ئینگلیزی وەرگرتووە.
ڕزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٤

تازە کردنەوە.. شیعری نوێ

بەندی

لە کۆتاییدا ،
مژوومان
دیسان ، دووبارە کردەوە ..
دەردی دەمان ،
دیسان بڕچارە کردەوە ..

⋆ ⋆ ⋆

ناسنامە کۆنەکانتانمان
(ئاوەی پیس و خوێناویی بوون)،
وا ئەمجارەیش نوێ کردەوە..
ئاگری دڵی هەتیو و

هەژارانمان ،
جارێکی تر پێ کردەوە ..
دەستمان لە خەوی غەفڵەتا ،
جەرگی تۆ تۆی
هەمدیسان تۆ تۆ کردەوە ..

پێنج هەوڵەریوەکانمان ،
لە زەلکاوا
کەکردەوە و ..
فڕی چەپەڵمان کردنەوە ..
ئەو کەترانەی کوشتبووتان ،
فڕی تەقڵەمان کردنەوە ..
لولاقە شکاوەکانمان ،
بوونەوە قوربانی سەما ،
ژانمان لە بیر بردنەوە ..

بە ئوتووی سارد ،
تووڕەیی ەوخسارمان
جوان و لوس کردەوە ..
لە بەرامبەر ەاستی و
ویژدان ،
زوو خەمان عەبوس کردەوە ..
بە داەوخاویی ،
چووینەوە خەیاڵ پڕاو ..
تەنانەت شەیتانیش ووڕ بوو ،
وڕ بوو ، ئەیووت :
ئەمە مرۆڤن یان پڕاو ..!؟

لە کەتاییدا هەمدیسان ،
گەڕەکەمان کەوتە خوار و ..
شکا و ..
بە ئاو گەڵاینەوە ..
نە تینوەتیمان لە بیر بوو ..
نە برسەتیی ..
بە ئاسانیی ، دەڵاینەوە ..

پیرەزتان بێ ،
ەوە تەنکەر

گەلێ تاوەر
جوانکیلەی سپی و
ڕەش ئەسمەر ..
ملیارەها ملیار .. ملیار ..
دینار .. یەرێ ..
پاوەن .. دۆلار ..
ملیۆنەها مەترۆ دوجای
شارچکۆ و شار ..
پیرەزتان بۆ ،
بەینی شاخ
سووتانی دار ..
قوتدانی خەر و خەرات و
سەر و ژەرەوەی داهات و
جادۆ و بازاڕ ..
زەوی .. ئاسمان ..
قوتی کافر و خواناسمان ..
خەمتان نەبێ ،
ئەوەی وورتەی لێ بێتە دەر
ئەیخەینە ژێر پێی جەماوەر

ئێستا ئیتر ،
دوای ئەوەی بە زەرینەی دەنگ
ڕازی و ڕەزامەندین لێتان ..
چاوەڕوانین ،
بمانخەنەوە ژێر پێتان ..
بەڵام بۆ لیست دایبەزنن ،
با مافمان نەخوڕێ ،
بزانین
کەمان بۆ پەڕاوی کێتان ..

ئەزموون وەك ئاخاوتنێك لەناو ژیان.. سەباح هەنجەر

ناسین

قەت بیرم لەوە نەکردووەتەوە لە شیعردا بەدوای چیدا دەگەڕێم، بەڵام دەزانم خەیاڵم پەروەردە دەکا؛ شێوە بەرجەستە بکەم و نەرم وودواوەکانی جیهانی هاوچەرخ ببینم. بە سەرەتاناسی و ئاسۆ و دووریيەکی پڕ ئەمەك و ناسین، کە ناواخن و کاکڵەی ژیان تێیدا دەسکێ و ئاراستە وەردەگرێ. لە چاوانی زمان و شیعر و شێوازخوازیم وانیوە، پێن لە خەمی هونەری و پرسیاری بوونیی، ئیلهامیش بیرەوەرییەکە و هیچی تر نییە. لەناکاودا دێتەوە بیرت و دڵخی نووسینت لا دروست دەکا.

زمانم بەهۆی زمانەوە ناسی، شیعر بەهۆی شیعرەوە، ژیانیش بەهۆی ئازیيەکانی. مرۆڤ بوونەوەرێکی دەوروبەری خۆیەتی. هەست بە چی بکات هۆشیارییەکی پڕ دەبەخشێ و دەری دەبڕێ، پاشان گفتوگۆ لەگەڵ خوداوەند دەکا. گوێشنبیری من گیراوەیەکی کوردی و پەتییە. ئەم گوێشنبیرییە وای لێکردووم پەی بە زمانی کوردی ببەم. خۆم بە فێنکبووەوە و گەرمبووەوەی سێبەر و هەتاوی کلتووری کوردی بزانم. خۆم بە بەش و نیمچەتەواوکەری وێستگە و گوێچکەی پێشینانم زانیوە. نیشانە و ئەدگار و ماك و کەسایەتیم ناسیون، ئازادی هەهام تێیدا بینیون، بە سانایيش بەسەریان تێنەپەڕیوم.

ساتی شیعریی خۆی بەدوامدا دێ، سەرەتا سەرەقەڵەمی خولیا و خرۆشان تێماردەکەم، پاشان بە کۆمەکی خەیاڵ چاوەڕوانی کاتی گونجاو و کەشوهەوای هونەری نووسین دەبم، وردەکاریی گەردوونیی تێدا بەکاربهێنم، خۆشم لە بەدبەکارهێنان لابدەم.

بە شیعری بڵێ دەنگ ووبەووی کارەسات و جەنگ بوومەتەوە، بەڵام وێنەم نەکێشاون. پەیبردن و کاردانەوەیانم کردووەتە فۆرمی ناەزایی و قووبوونەوەی ئاخاوتن. شیعری بڵێ دەنگ بۆشایی نێوان وانین و وێنە و چییەتی و مەسیقایە، هاوسەنگی ئەندازەیی شیعری بگەڕدە. لە ئەندازەیی شیعری بگەڕدا؛ حیکمەتی بیناسازی زمانەوانی و داهێنان دەناسم. لە ناسینکیاندا واتا دام دەڕژێ. لە ناسینکیشیان ئازادی ئێستێتیکا و وێبوون بەدوای ئەو دەقانەی ابەران بەدوایدا وێبوون و نەیان دزیيەوە.

نوبەخشی

لەناو کۆمەڵگای کوردیدا هیچ سەرچاوە و وزەیەکی ئەدەبی بە ئاستی شیعر نەبووەتە بنەمای پەیوەندی و مایەی بەرهەمهێنانی بیرکردنەوەی چالاك، واتە: ئەندێشەی چاك، کرداری چاك، گوتاری چاك. هەروەها بەو پایە کۆمەڵایەتی و هۆشبیرییەش پەسند نەکراوە و نەدروشاوەتەوە.
گیانی زمانی دەربڕینی کوردیش، تا ئێستا هەر بە تەنیا لەناو پرۆژە شیعرییەکاندا زیندووە، کوردیش ویستی شیعر نووسین و هەستیاریی شیعری زۆر بەهێزە، تواناکانی خۆی تێدا تاقی دەکاتەوە، هەڵگوتە کۆمەڵایەتییەکەشی وەریدەگرێت و ڕۆڵایی بە بەردەوامبوون و پەرەسەندنی دەدات، داهێنان بە وەرگرتنی قووڵاییەکانی ژیان بەرهەم دێ، لێم بەرهەمهێنانەشیدا ژیان دەخاتە ناو پرۆژەی دەزینەوە.
ئەگەر دەربڕینەکیش لە فەرمی ئاستدار و تیشکۆی خەماڵییەوە دانەچەقابێتە ناو بوون و زەمینەی تەواوی دەربڕینەوە، بەهیچ شێوە و کۆشەوایەك ناتوانێت نوێبخش بێت و بێتە ناو پرۆژەی دەزینەوە.
بە شاعیری نوێبخش وەرگرتنی قووڵاییەکانی ژیان زیندووبوونەوەی زمانە، زمانی دەزینەوەش زمانێکی یەك ئاراستەیی نییە، بەپرسیاری زۆرەوە لە ئاستە هەمەچەشنەکانی خۆی دەکۆڵێتەوە، قووڵاییەکان هەزی وشە و ئەزموونی تێدا نوستووە، لە دەربڕیندا ئێم هەڵە تاقی دەکرێتەوە و دێتە ناو پرۆژەی دەزینەوەوە، لەو چرکە زیندووەی مرۆڤ خۆی لە ئاشکرا دەبێت و دەزانێت کێیە، لێم چرکەدا: زمان دەبێتە هەست و سۆز و مۆسیقا و خوون.
بەشێوەیەکی سەرەتایی نوێبخشی لە ژیان و بیر و بیرکردنەوەی کۆمەڵگا دەرکەوتووە و هەنگاوی بە نراوە، بنەماکانی گۆڕان بەرەو پێداویستییە هاوچەرخەکان و هەشیاری دەبێتە پێوەری دەزینەوەی ئەدەبی، هەروەها نوێبخشی هێ و ئامانجە بە پێوەندیکردن بە چالاکییەکانی ژیانەوە، بەشەك، بەشکی لابەلاش نییە لە ژیان. ئاستەوخۆ ناوکی ژیانە، مرۆڤ لە باروبواری بەختەوەریدا وەك خوداوەندکی ئاستەقینە دەژمێرێت، ئەفسانە و ئەفسوونکی واشی تێدایە گیان و جەستە لە بەندی بحەوێنێتەوە.
بابەت وروژاندن و شەوازی شاعیر هەستکردنە بە چرکە زیندووەکانی ژیان و شڵەبووەوە بە ناو ناواخنی سروشت و لەدایکبوونی وەرزەکان و گونجان و تەبایی نەوانیان. واش بەرانبەر ئابهێنە هەست بەم شڵەبووەوە و گونجان و تەباییەی نەوانیان بکات.
هەستی نووسینیش بە ساتەوەختی زۆر ناسك، یان زۆر دژوار تێدەپەڕێ. تەوانینەکان ئاوگۆڕیان تێدەکەوە و دەسکەن.
شیعری ئاستەقینەی خاوەن جیهانبینی، کە خودی مرۆڤ دابڕێتەوە، لە

ژیری و پەند و سۆز و تاسە و ترپەی گەرمیی دڵ و خوونی مانسیانە بەدەر نیە، ئەگەر شیعریش ووت کرایەوە لە ژیری و پەند و سۆز و تاسە و ترپەی گەرمیی دڵ و خوونی مانسیانە بە هیچ جۆرێك ناستەقینە و خاوەن جیهانبینی نیە، کە خودی مرۆڤ دابڕێژتەوە.
شاعیری نوێبەخش هیچ کاتێك چاوەڕوانی هاندان و ستایش ناکات، هەر کاتێکیش چاوەڕوانی هاندان و ستایشی کرد، ئەوە بەوای بەوە نیە ئەوەی کە نووسیویەتی خەبوونی و داهێنان بێت. دەربڕینی نایاب بەهەی کرداری گیاندن و هۆشیاریی زمانەوە لە ئاستی ئاسایی دەپەڕێتەوە بۆ ئاستی ئەستێتیکا و خەبوونی، دەبێتە خاوەن پرسیار لە نەوان وریاییی زمان و وریاییی ئاخاوتن.
زمانی ئەستێتیکا، شەواز و ئەدگاری خۆی لە دەربڕینکردن و دەربینەوە وەردەگرێت. لە ئەزموونی گیانی جەستەیەکە شەویکی دیاریکراوی چرکە زیندووەکانی بە ژیان و نەشونما دەزیوێتەوە، شەوازیش ناوەند و گیانی نووسەر، هیچ گیانێکیش بە جەستەیەکی دیکە وەرناگیرێت.
شەواز و شیعریبوون و زمان، ئەزموون بە دیاردەکانی ژیان و وێناکردنی کەمەگا پێشنیازیان دەکات، دیاردەکانی ژیان و وێناکردنی کەمەگاش پێوەندی بە هەموویانەوە هەیە، بەشدارین لە چالاککردن و بەرەوپێشبردنی، پێیامی هونەریی مرۆڤگەلێکە، کە هەوڵی سەینەوە و لەبەینبردنی ئەو شتانە نادات، کە ژیان دەخنە باروبوارێك بەرگری لە بە ژیانبوون و ئازار و ئازادیی خۆی دەکات.
ژیان و بوون و دنیاش لەناو شیعری نایاب و ئەستێتیکی و خەبووندا نوێن، لەناو هۆشبیریی کوردیدا نوێبەخشی هەشتان بە هوونی شوێنی شیاوی بە نەکراوەتەوە، ئاخاوتن لەبارێوە دەبێتە هەرا و زەنا، پێویستە ئەو بەیارانەی لەم بارێوە بوونەتە مایەی سەرنجی کەمێکی کەم، بە ئاستێکی دیکەوە بخرێنە ناو ئاخاوتنەوە.
ئایا ئاخاوتنەکانمان لە خودی نوێبەخشیی دەقەوە دەرچوون، یان لە دەرەوەی دەقەوە وەرگیراون و لە جەستەی تەنك و ناسکی دەقدا پراوەی پێدەکەین، کە جەستەی تەنك و ناسکی دەق هیچ پراوێك وەرناگرێت جگە لە پراوەی گیان نەبێت.
نووسینێك گەیشتبێت بە ئاستی دەق، پێوەندیی ئاستداری چارنووسسازی بە ئەستێتیکا و خەبوونییەوە هەیە، کە هەمیشە وەك سەرچاوەیەکی هوون، هەزمکە بە بەرهەمهێنانی سەرچاوەی دیکە، بەرەنجامی خودێکی هەژاو و هەشمەند و وریایە. بەشکیش لە خودی هەژاو و هەشمەند و وریا گەیشتوون بەو هەقیقەتە، کە شیعر بگەڕێتەوە ناو سۆز و هەست و هوونی و ئاشکرایی لە دەربێندا، ئەمەش وەك دیاردەیەك پێویستە بخرێتە ناو ئاخاوتنەوە. زەر جاران

گەنجانکاریی ڕۆچاونەکراوەکان کاریگەریی ئاستەوخۆیان لەسەر چۆنیەتیی بیرکردنەوەی کەمەگا و بیر و دڕبڕینی تاکی نووسەرەوە هەیە. دەبێتە بابەتی نووسینەکانیان، بەڵام نابێتە ماناى ژوون و دیار، بگرە لە چۆڕدا دەبێتە سروشی مانا و چالاکیی وێنە، سروشی مانا و چالاکیی وێنەش شاعیر لەوە نزیک دەخاتەوە بچێتە ناو جیهانبینیی تەسەوفەوە و لەو جیهانبینییەوە پەی بە نهێنییەکان ببا و بە هەقیقەت بگات، واتە: شاعیر پێیبڕ و شیعریش پێپێبڕاو.
سەنگەک هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەک شیر دەکوەنێت، بەی دڕدەکوەت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

جیایی

پانتایی جیاکارم لە بڕهەمەکانمدا خوەقاندووە، لە پانتاییەکدا دەستنیشان ناکرێم. ئڕە لە پانتاییە شیعرییەکاندا، دەچمەوە سەر چ پانتاییەکی خە تایبەتیکردن. تایبەتکار بەی هەیە تەواوی هەبووەکانی، کە توانای کاریگەرییان تەدا دڕکەوتووە، ئاکەشتە ناو بیرکردنەوەی چالاکی، کە بڕدەوام هەما و هەماپەکراو بڕهەم دەهێنێت. لە یەک کاتیش لەناو هەموو پانتاییەکاندا کار بکات و دەستیان بە ببات.
بڕانبڕ بە ئاگایی خەم جەنگاوەڕکی مەشقکردوو و ئەهلی زیندووەتی دە و یەکەتیی ئەشقم، پانتایی ئەستێتیکا و هەبازی وردبوونەوەم لە ژیانمدا هەبژاردووە، دەمەوێت بە ئاناوی نادیار زمانی تەدا هەستیار بکەم، هەستیاریی تەواوی زمانی کوردی لە شیعری کلاسیکیماندا تواوەتەوە و دڕکەوتووەتەوە. کاتێک شیعری کلاسیکی دەخوێنمەوە هەست دەکەم تەواوی زمانی کوردی هووبەووم وەستاوەتەوە. دەمباتە ناو جیهانێک، کە قسەی لەبارەی دەزینەوە و چرکە زیندووەکانی بوون کردووە، نەک گەڕانەوە. خەون و ناوەندی وشە: هەوەدانن بە خەناسین. لە مانی گەورەی شیعردا هەموومان پێکەوە داوای شیعریبوون و زمانێکی نەرم دەکەین، ئەو داوایە وزەی گەشکردنی کرێکیجوانی و بەرزکردنەوەی ئاستی هەقیقەتی گیانی و درامای ژیانە. نەرمیی زمان لە نەرمیی ئەو کڕستەوە دێت، کە دڕبڕینی لەدەکات، زمان شانۆیەکی زیندووی زەر قووڵە لە جەستە و پێکهاتەی مرۆڤ لە گەڕانی دید و پێوەندییەکاندا.
جیاییی تاقیکردنەوەی من ئەوەیە: جیهانی پارچە پارچە دەخوەقێنم و پێوەندیی هەما و هەماپەکراویش دەپچڕێنم و دەستنیشانیان ناکەم. سەرچاوەکانی نووسین و ئاستەکانی دەنگ و تێبینیکردن و سەرنجدانم، لە جوانیی بگەڕد و بە هاوتای ژیان وەردگرم، دەگمەن و تاقانە دەبن بە هەما و هەماپەکراو.

شیعر چەند بچەتە ناو ژیان و دنیای خودایی و هەقیقەتی ڕۆژگارەوە، هەندەی دیکە گیانی تا هەتایە پەروەردە دەکا و دەیپارێزێت و ئەفسانە و ئەفسوون لەخودی خۆیەوە بڕو پەدەدا.
شتێك لە نووسین، کە وەك ئەزموونێك پێشکەشم کردبێت، بەکاربردنی زمانی خۆنە بە زمانی نووسین و ڕاچەنادن و چالاککردنی ناخی پە توانایی و یادەوەری. دواجار تواندنەوەی چالاکییەکانی بیر لە هەستیاریی نووسیندا.
چامەی درێژی فرە دەنگ و ئاستدار، پرۆژەیەکی کامڵ و لەسەر ئاستی بوون و کرانەوەی بەردەوام ئادەوستێت، سروشتی دایکی هەستەکانمە، ئاسایەکی ئەفسانە و ئەفسوون ئاساییە، ناتوانم لەی دەربازبم، بە کامڵترین فۆرمی شیعریی دەزانم و پێیوایە دەکەم، لە ڕایەڵ و تانوپۆی هەستەکانیدا توانای جووڵاندنی فرە دەنگی و فرە پێیوەندی دەسکەت. مانا و زمان دەگۆڕێتەوە ئەو ئاستاریەی هەزی نووسین ئاشکرای دەکات و دەیهەنێتە گۆڕێ، واتە: قووبوونەوە بە ناخی بینرا و شێلی کات و شوێن سیمای بوون.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

فرە دەنگی

ڕوانینی گەردوونی بار و بوار بە گۆشەسەندنی شیعر دەڕخسێنێت، بەڵای ببە پێیوەندیی بە شێوشی گیاندن و فۆرمەکانییەوە نییە. خەیاڵ و ئەو ئاسۆیەی جیهانی بەهێزەوە وێنا دەکەیت، لە دەرەوەی کەناڵەکانی ڕاگەیاندن کاری شیعریبوون بەرەو دەبەن، لە کێك وەرگرتن: دەست واڵا و دیموکراسین، سەرسامیی خۆشیان بە نۆشونمای نوێبەخشیی گیانی ژیان ناشارنەوە.
دەتوانین لەو دنیابین، کە شیعر هەموو سەنگایی ساتە وردەکانی بە تەنیا خستە سەر هەڵقوڵانی خەیاڵ، وەك بەرزایی و ناوەندی کاریگەر چووە ناوی و کرۆکی ژیانی بە هێزەوە وێنا کرد. بگومان لە باروبارێك نزیك دەبینەوە، شیعری تاك دەنگی دەبێتە خەنیشاندانێك و دەربڕین لەو باروبارە بەهێزدا.
دەکرێ لە بچووکبوونەوەی دنیا لە بینینی شاشەدا، یان هەر فۆرمەکی گیاندنەوە، شیعری فرە دەنگ لە چنین و ڕایەڵ و تانوپۆی توند و تەڵی بەستە جگرەوەی خەیاڵ، وەك بەرزایی و ناوەندی کاریگەر.
لە شیعری فرە دەنگیدا خەیاڵ ڕاگەزی سوودبینینە، بەرزایی و ناوەندی کاریگەر نییە. نیشاندانی باوەڕ و گیانی کراوە و دووڕەندیی ئەم شێوازە، بەئەندازەیەك لە چیرۆك و شانامە و ڕەمان و داستان و ئەدەبی پەخشاندا بە ئاشکرایی دەگاتە لووتکەی

بینین و تێگەیشتنی ووون.
لە شیعری درامیدا گفتوگۆ لەگەڵ هەست و ئەقڵی خوێنەر و شاکەس و کەسایەتییە جۆراوجۆرەکان دادەمەزرێنێت، هاوتاییەك دەدەستەوە لەباری نووسیندا پێیەوی دەکات. لە پێکهاتە و بنەمای منی شیعریدا پێکدێت و دەبینرێت، خۆی لە منی تاکە کەسی شاعیر دەکشێتەوە، ئاستی شاکەس و کەسایەتییە جۆرا و جۆرەکان و چڕبوونەوەیان، چڕی ئاراستەکراوی شاکەس و کەسایەتییە جۆراوجۆرەکان و واتاسی.
زۆرێك لە شیعری ئیمەماندا، لەسەر سیستمی تاکدەنگی منی شاعیر وەك هەگزەکی کارپێکەر بەهێز دەچێت، ئەم شێوازەش وەك هونەر هەرچی پێبوو بەخشی، چاوەڕوان ناکرێت هونەرێکی کاریگەری پێ مابێت بە بەخشین و سەرسامی، چونکە هیچ شتێك ووناداتە قسەکەر یەك قسەکەرە و پانتایی نووسینەکەی داگیرکردووە، هەروەها بوونی شیعریش وەك شێواز و شێوە دەخاتە مەترسییەوە. لە کارایی و زیندوویی و هێز دووری دەخاتەوە، کە کارایی و زیندوویی و هێز بارووبارێکن هەمیشە زیندووماندەکەنەوە و سەرچاوەی سەرسوڕهێنەرن.
یەکەمین کردەی هەستیارکردنی زمان، ڕستەکان بە مەبەستی گێڕانەوەی چاوگە دەنگییەکان دەڕژێ دەکاتەوە، چاوگە دەنگییەکانیش هەمیشە ئاگایی زمان تێدا دەبێتە باروبواری ڕاستەقینەی نووسین و وزەی ترپە و ئاواز، لەم بارووبارییەوە هەستیاریی زمان ڕوو دەدات. چەند ترپە و ئاوازێکی لە دەبێتەوە بەناو خۆیدا دووبارە پەخش دەبێتەوە، جۆراوجۆریی ترپە و ئاواز: خێرایی و مەرك و ماکی ناسینی ئەم چەشنەن، پشت بە وێنەهێنانەوەی یەك لە دوای یەکیش نابەستێت، زیاتر گۆڕانەوە دەکاتە خۆبووژانەوە و دەرکەوتن و ئاراستە وەرگرتن.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

دەستکاریکردن

دەقەکانم، ئاوانەی چاپم کردوون و ئاوانەی چاپیشم نەکردوون، هەمیشە لەسەر مێزی کارکردن دەستیان بە دەبەم، هەر چەند ڕستەیەکیان دەستکاری دەکەم و چەند لاپەڕەیەکیان دەخەمە سەر و چەند لاپەڕەیەکیشیان لە لادەدەم. تا ئێستاش نەگەیشتووم بەدوا داشتنیان. ئەو هونەر و دەڵاوکێیەی دەستکاریکردنەش لە کارکردنی بە وچانی کاتژمێر، گواستراوەتەوە ناو باروبواری دەروونیی شاعیرێتیی من.
کاتژمێر تەکان دەدا بەرەو ناو دەقی کات. دەقی کاتیش هەمیشە ئەو چرکەیەی جوانە تێدا چاوەڕوانیت، کە هێز دەخاتە ئەو چرکەیەی بەی دەڕوات، زیاتر منیش هەمیشە بەرەو دەقی شیعرییە. هەموو شتەکانی کاریگەرییان بە نەشونمای ژیانەوە هەیە. لە زێنمدا ئامادەیان

دڵنیانکەم بە بەشێك لە چالاکییەکانی بیرکردنەوەم.
دەستکاریی بەردەوامیش کارێکی دروستە بە نووسەری پڕ توانا و ئازموونی پێینەوە، بە ناو پرسیارەکانی، کە بوون بەیەك جار دەستنیشان ناکەن، بەرگری و دەربڕین لە داهێنان دەکەن، چونکە هەر جارێك، کە دەستکاری دەکات، بەو نیازە بە تەواوی ژیان لەناو دڤەکەیدا ببینێت، یان ژیان بە تەواوی بهێنێتە ناو دڤەکەیەوە و بیگەیەنێت بە ئاستی خۆنی نووسین. ئەویش یەك لە مەحاڵکانی نووسینە، نووسین هەوڵدەدات بە مەحاڵ، مانەوەش لەناو ئەو مەحاڵە سووربوونی نووسەرە بە بینینی ژیان بە تەواوی لەناو دڤەی بگەڕددا.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

شاعیر

شاعیر، سەر گەرمییەکانی خەی لە سنووری بیرکردنەوە و جیهانبینییەوە دەست پێدەکات و گیان و هەستەکانی چالاکە بگشت جوانییە هاوبەشکان. ئاراستەی ئاڕزکردنی جوانییە هاوبەشکان نییە. سادەکردنەوەیەتی، بەرپرسە بەرانبەر بەرزبوونەوە و هسکاندنی هوانینی پە شیعریبوون و جووڵەی ئاخاوتن لە زماندا، پێویستیشە بەوەی پێویندییەکانی نێوان جوانی و فەرمەکانی کەمەگا وەك پرۆزەیەکی پەرەپێدان و پەرەپێدراو وەربگرێت.
کاری گوتار دامەزراندنیش لە پێویندییەکانەوە بکاتە وێنەیەکی هاستەقینەی ئازموونکراوی هەقیقەت و بەهای مرۆڤ. لە هەمان کاتدا لە تواناکانی دەربڕیندا بەرزیان بکاتەوە ناو هایەڵ و تانوپۆی هستە و ترپە و ئاوازی ویژدانیان، لێیەوە وەك نیشان و نیشانە پیشانیان بدات، هەروەها دەسەڵاتی هەستیاریشی بەسەر ئاشکراکردنی چارنووسی جوانی لە شەوازی نادیاردا، پشتگیر و پاڵپشت لە بەرزبوونەوە و بەهێزکردنی و داکەکی لە مانەوەی بکات.
تەوەرەکانی هەست و سۆز و خەون بخاتە گەڕ بە هەشتنەوەی بەردەوامیی چێژی گیانی. جوانی وەك هەگبزێکی چالاك و بنیادنەر، لە پێکهاتەی دڤقدا بکاتە ناوەندی بەیەکگەیشتنی پێویندییەکان و باوەهێنان بە هەقیقەت و تواناکانی ژیان. بە واتای هاستەقینەی لەناو دەوروبەرێکی بە هەز لە هەشیاریی فیکریدا، ئاکار دابڕێت. بەدواداچوونی مەژووی گیان و ئەوانی دیکە و چاونەترسیش بەرەو ووی ئەم ئاکار داشتنە بکاتە مالی هەر هەموومان و گەوهەر و ناوکی هونەری مانا دەرنەکەوتووەکان لە چرکە زیندووە دەگمەنەکان هەداتەوە.
کردەی نووسین وەك سەرتایەکی هەمیشەیی و خاڵ یەکتربڕکانی کات و

شۆن بپارێزێت. بە فراوانییەکی ئاستدار و کاریگەریش بانگەوازی لایەنداریی تەواوی ئابگەیەنێت، دواجار بە ئاستی بەهای مرۆڤ بیناسێنێت، بپرسێت ئەڕێ ئاستداریەکانی شیعر و مرۆڤ چین، لە واقیعدا جێبەجێیان بکات و جێی پەسندی بن. تا چەند توانیویەتی جوانی و هونەر بگەیەنێتە ئاستی ژیان و درکاندن و بەهای مرۆڤ.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

فەرهەنگ

وشە لەناو فەرهەنگدا بە یەك مانایی سنووردار و پابەندە، باروبواری هەکەینی نەماوە و چەسپاو و جێگیر و نەگۆڕ، لەسەر ئاستێکی چەسپاو و جێگیر و نەگۆڕیش پەیوەندی بە دەستنیشان کراوە، واتە: لەناو ژیان و بزووتنەوەی بەرەو پێشچوون کار و چالاکی لە وەرگیراوەتەوە و خانەنشین و لاکەنار و ئاستداری لە وەرگیراوەتەوە.

شاعیر لە وشەکانی ناو ژیاندا دەچێتە کێشی زاڵ و هەشتی خەیاڵ، وشە لە ساتێکی وردەکارانەدا لە ژیان ئەزموون دەکات. شیعریش، هەڵ لە خودی زمان وەردەگرێت، بەزمانی ناو ژیانیش شیعریبوونی دەژێتە و پەیوەندییەکانی بە جیهان دەبەستێتەوە، کار و چالاکیی وشە گرەکانی ناو ژیان، وشە بە هەڵەکانی ناو فەرهەنگیان لە خەیاڵگەی نووسەری خودوریا دەربەدەر کردووە. هەست بە نائومێدییەکی ترسناك دەکەم لەو وشانەی لەناو فەرهەنگانەدا وەنەوز دەدەن. دوای گواستنەوەیان بە ناو هێستی شیعریی کتوپڕ خۆی دووبارەکردنەوەی لە دەکەوێت. لەباری دووبارەکردنەوەشیانەدا، بچووکتر دەبنەوە. دەستواژە لەناو فەرهەنگدا خەشباوە و بە ئومێدە، بەیەك مانایی دەی داکووتووە و فەرمکانی کۆتایی پەهەناوە.

شاعیریش لەناو فەرهەنگدا سێ دەبەت و وێناکانی کورت دەهێنێت، نەك سەرسام. لە وشەکانی بەردەست و زەینی خەیاڵە دەست پێدەکات و ئاسەی هاندان و فەزای زاڵ دەبەت. هەشتبیرانی ئەکادیمی و فەرهەنگنووس و زمانەوان لە وشەکانی ناو فەرهەنگدا کار و چالاکییەکانیان بەرهەم دێنن. لە فەرهەنگدا ئاستی جیاکاری زمان نییە. هەموو داهێنانێکی زمان لە ئێدەبدا لە دەرەوەی فەرهەنگ هوودەدات، دەقی نایابیش لە کرەکدا لە پەیوەندیی زمانەوە هەز و سەرکەوتن وەردەگرێت، ئاسەیەك هاندەریەتی، ئاسەی ئاستداری و پەکهاتە و پەکهاتن.

لەناو مێژووی ئێدەبدا، ئێدەبەك نییە لە وشەکانی ناو فەرهەنگەوە سەرکەوتنی بە دەست هێنابێت، بەیە فەرهەنگ لای من بووە تەلیسمێکی بکوژ، زوو خەم لە قەڵەمڕەوی دەستاتی دەرهێنا. ژیان فەرهەنگی شیعرە، هەر شاعیرێکیش هانا بە وشەکانی ناو فەرهەنگ ببات، نامەیی

و دەستپاچەیی خۆی بۆ شیعر ئاشکرا دەکات. مامۆستای لێگەڕ وشەی ئامادەکراوە، بایەخی ساتە هۆشیارییەکانی ناوەوەی خۆی لە دەست داوە، واتە: ئێستا بەکارهێنانەوەی لێبیرچوونەتەوە و هەست بە کاریگەریبوونی ناکات. ئەگەر نووسینەکی ئەدەبیش ساتە هۆشیارییەکانی ناوەوەی نووسەر، خرۆشانی تواناکان و چالاکیی نەبووبێت. دەقێکی بەتاڵ لە ئەفسانە و ئەفسوون و هۆشیاریی نووسین.
سەنگێك هەیە ناوی مێژوو، هەمووماڵێك شیر دەکوێنێت، بۆ دەردەکەوێت چەندمان هەوڵ دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

ناونیشان

زۆر نییە لەناو ئاخنە و لەکەینەوەی ئەدەبی کوردیدا ناونیشان وەك بابەتێکی سەربەخۆ و گرنگ، بەهای پێبەخشراوە و مامۆستای لێگەدا دەکرێت. لە هەموو باروبارەکانیشدا ناونیشان و ناونیشانێك دەچنەوە سەر یەك ماك و بنەما، ئاویش ناوێندە، واتە: دەقەکە، ئەگەر ناونیشان داهێنان بێت، دەبێتە هەستگەرمی و سرووشتێك، داهێنانێکی تر بەدوای خۆیدا دەهێنێت. هەبژاردنی لەسەر بنەما و بیرکەی: ئەفسانە و ئەفسوون هەبژاردنێکی هەشمەندانە و داهێنرانەیە، لە وێنە و سرووش و دەربەینەدا بەدەردەکەوێت و وزەی ئاو هەستە دەدزێتەوە، کە لە ناونیشانەکدا بەدواداچوون و هەنگاو هەڵێنانە بە کەکردنەوەی تاڵ تیشکەکان و وزەی ئاستەقینە و هەوێنی شیعرەکە. لە ناونیشانەکدا دەقی نوێبەخش یەکەیەکی یەکگرتووی تەدا نییە، چونکە ژیان پارچە پارچە بووە و جارێك هەڵوەشێنراوەتەوە. هەندێك جار پارچەکان لەك دوورن و هەندێك جاریش لەك نزیك. گرنگ ئاوێتە لە هەردوو باروبواری لەك نزیکی و لەك دووریی پارچەکان هەرەم و دەربەینی ژیانن و بنەمایەکی پێوەندییان هەیە. هەست بە پچڕانی پێوەندیی نێوان ناونیشان و ناونێرك ناکەین. ئەم دوو باروبارەی لەك نزیکی و لەك دووری دابەش دەبن بەسەر دوو خاڵدا:
خاڵی یەکەم: ئەو دەقەی، کە دەقێکی نوێبەخشە یەکەیەکی یەکگرتووی تەدا نییە، ناونیشانەکە دەبێتە تاڵ تیشکێك لە ناونێرەکەدا.
خاڵی دووەم: ئەو دەقەی، کە دەقێکی ئاساییە یەکەیەکی یەکگرتووی تەدایە، ناونیشانەکە دەبێتە ئامانی سەرەکی و بە تەواوی جێستەی دەقەکەدا شۆڕ دەبێتەوە و دەبێت بە ئایەڵ و تانوپۆ، لە ناونیشانەوەش درێژ بە شیعرەکە دەدات ناونیشانەکانی من وەك تاڵ تیشکەکن بە ماناو ناونێرەکی دەقەکان. نەك وەك ئامانی سەرەکی بەتەواوی جێستەی دەقەکەدا شۆڕ بووبێتەوە، هەروەها تاڵ تیشکەکان لێخۆیدا کە دەکاتەوە.

ناونیشان ناتوانێت ڕایەڵ و تانوپۆی ناو دڵ ڕکبخات، لەبەر ئەوەی ئەو خۆی هەوڵدەدات بە زمانێکی نەرم لەگەڵ ڕەگەز و توخمەکان پەیوەندی دروست بکات و هاوگونجان پەیدا بکات، لە ناوەڕاستی هێشتاکاندا: (ئەحمەدی مەلا) زێدی خۆی: (زەردك) بە ناونیشانی کێشیعرێکی بەکارهێنا. ئەم دەستپێشخەری و دیاردەیەك بوو لە ناونیشانی کێشیعری کوردی، زۆریش بەجوانی گەیشتووە بە ناوەندی خۆبوونی داهێنان.

بەشێك لەناونیشانی کێشیعری کوردی بەڵامەو وردبوونەوە و مەودایەکی هونەری و دڵخۆشن و سەرسامبوومە پێیان، نەشمتوانیوە سەرسامیی خۆم بەرانبەریان بشارمەوە، ئاستێکی باڵایان بەدەستکان داوە و هەکارێك بوونە لە هەکارەکانی داهێنان و گەلێك پنتیش لە ناوەڕۆکدا ووندەکانەوە، ئەو ناونیشانەی سەرسامیان کردووم ئەمانن:

یەکەم: سەمای بەفری ئەواران – ی جەلال بەرزنجی.

دووەم: ووڵبوونەوە- ی ڕەفیق سابیر.

سێیەم: تەمە سپییەکانی ڕەح – ی کەریم دشتی.

چوارەم: هەڵانەی نغرە – ی مارف عومەر گوڵ.

پێنجەم: تاڤگەی مەند – ی نەژاد عەزیز سورمە.

شەشەم: کاتێ قامیش بەئاگا هات بووبووە بلوێر – ی سامان دزەیی.

ناونیشان بەڵای منداڵ بەسەر سەر دڵخ و ئاستدا دابەشدەبێت و تێدەپەڕێت: ئەوەی لەردا وەك بار و بوار و دڵخۆشین، بەجێش و ئەمکەوە دەمەوە ئاماژەی پێبەدەم. ناونیشانی: (خەون وا خۆی گەڕایەوە) یە. سەرووشی ئەم ناونیشانەم بەجێش و سەرووشکی دووربەدووری ناونیشانی: (زەردەشت وا دوا)ی نیتشەوە لا دروست بووە و لە داشتنیدا هاوگونجانکم بەکارهێناوە، هەروەها ناونیشانی: (کاتێ قامیش بەئاگاهات بووبووە بلوێر)، لە سروشت و سرووشی دڵڕەشیعرێکی: (مەولانا جەلالەدینی ڕومی، لە سروودی نەی) وەرگیراوە. ئەوەی من گەرموگوڕییەکی زەر شاراوەیە، ئەگەر خەم ئەم گەرمی پێبەخشینەی ئەزموونی خەم نەهێنمە بەرباس، کەس هەستی پێناکات و خاڵکی هاودەقی لە نادەزرێتەوە، چونکە زەر بە ئاگاییەوە لە ناوەندی ناونیشانکەی نیتشەوە بەهەرەم وەرگرتووە و چووەتە دڕەوە، یان ناونیشانکە لە سەرسامیی خۆی وەستاندوومی و بڵێی خستووەوە بە دروستکردنی سەرسامی خۆبوونی خەم. هەرچی سامان دزەییە لە ناوەندی دڵخۆکی ڕەمی نەچووەتە دڕەوە و ماوەتەوە، هەروەها ئەوەندەی من ئاگاداربم، واشبزانم ئاگاییەکی ووون و وردم لە شیعری نوێی کوردیدا هەیە. وشەی (ئاو)، وەك ناونیشان یەکەم جار: (سامی شێش) لە ژمارە (1)ی بڵاوکراوەی (نبەڕە)، ساڵی 1970 بەکاریهێنا، شیعرێکی تێدا بڵاوکردەوە بە ناونیشانی: (بووکی ئاو).

ئەم ناونیشانە بۆ سەرەتای حەفتاکان ناونیشانەکی دەخگۆ و کاریگەر بوو، پاش چوار ساڵی: (عەباس عەبدولا یووسف) بەجۆرێك لە جۆرەکان وەریگرت، یان گواستیەوە، کردی بە ناونیشانی نامیلکەیەکی بەناونیشانی: (ئاو). جا نازانم ئەم شێوازی وەرگرتنە دەچێتە چ خانەیەك، وەرگرتن، یان گواستنەوە، یان... تاد، بەڵام هەندێك ناونیشان هەیە. دەقاودەق وەرگیراوە، یان گواستراوەتەوە، یان... تاد، (بەفری گەرم – الثلج الحار) لە بنەڕەتدا ناونیشانی ڕۆمانێکی: (یوری بوندارىف)ە، (غائب طعمة فرمان) وەریگڕاوەتە سەر زمانی عەرەبی. (نەوزاد ڕەفعەت) لە ساڵی 1992، دەقاودەق وەریگرتووە، یان گواستوویەتیەوە، یان... تاد، کردی بە ناونیشانی کێشیعرێکی خۆی، هەروەها ناونیشانی بەزبەر زەمینەیەکی کاریگەر و تڕپە و ئاوازی مانوە لە مێشکدا دەهێڵێتەوە و واقیعی خۆی تێدەپەڕێنی، دەبێتە واقیعی خواستراوی نووسینەکی تر، یان دەخگۆینەك. نموونە: ناونیشانی کێشیعری: (گوڵ بەدەکان)ی بەدڵەر، ناونیشانێکی ئێجگار ناسراوە و کاریگەری و زەمینەی کاریگەر و تڕپە و ئاوازی مانەوەی لە مێشکی: (نەوزاد ڕەفعەت)دا جێهێشتووە و بە بە هیچ ئاماژەیەك لە شیعرەکیدا، جا بە ئاگایی بێ، یان بێئاگایی بەکاری هێناوە: (شەی گوڵ بەدەکانی باخی ئیرەم. گەڕاری ئامان، ژمارە 50. ل: 128) ناتوانین لەم بارەوە لە وردەکاری بڕاورد بکەینەوە، لەبەر ئەوەی دەخگۆین نییە.

گواستنەوەیە.

من هەروا بە سادەیی ناونیشان وەرناگرم و بە قووڵی و وردبینییەوە، فەزای زاڵی دەخوێنمەوە و جێگای بایەخم، ناونیشانی دەخگۆ واتای جیابوون و جیاوازییە. لەو دەخوە خوێنەری نموونەیی تێدەگات نووسەر قووڵبینە، یان ووکەش.

ویستم لە ناونیشاندا کارەکی تایبەتمەند پێشکەش بکەم، لە جێگای پیت و دەنگدا وێنەبکەشم، واتە: ئەگەر ناونیشانی شیعرەکم: (باڵندەی مەڵەوان) بێت. لە شوێنی ناونیشان وێنەیەکی ماسیگرێ، یان قورینگ... تاد، بکەشم. لەیەك کاتدا هەم شێوەی وێنە و هەم نیشانەی نووسین بدات. ئەو ویست و هەوەسم تێنیا وەك بیرکردنەوەیەك مایەوە و جێبەجێم نەکرد، پێکهاتەی شێوە کارکردنەکەشم بنیاد نابوو. جێبەجێ نەکردنەکەشم تێنیا لەبەر ناکارایی و ئاستی شارەزانەبوونی نەخشەسازەکانی ڕۆژنامە و گەڕارەکان بوو.

ساڵی 1993، هەوەکم لە شێوازی ناونیشان پێشکەش کرد. شیعرەکم بە ناونیشانی: (سەباح)، لە ژمارە (460ی پاشکۆی ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ)دا بڵاوکردەوە. ماموستام لەگەڵ چوار توخمەکەی بوون، وەك پێکهاتەی گەردوون و جەستەی خەم کردبوو. (با، خاك، ئاگر،

ئاو). لە هەر بەشێکی سەربەخۆدا ناوی توخمە مامەڵە لەگەڵ کراوەکەم وەك ناونیشانی لاوەکی لەژێر بەشەکە دانابوو، نەخشەسازی ڕێزنامەکە هونەرمەند: (هێگورد جوندیانی)، ئەم شێوازی ناونیشانەی بە پیزپێ و نامە زانی، بەنابەدڵی کاری تێدا کرد، ئەنجام هەوڵەکەی منی بە تەواوی نەگەیاند. لە دوای بەاوبوونەوەیدا، بەم ئاشکرا بوو ئەم شێوازە سوریالیە فەرانسیەکان لە سەرەتای دروستبوونیان پێشکێشیان کردووە. ئەم هەوڵەشم وەك سەرەتایەك مایەوە و لەی دوورکەوتمەوە، بەڵام ناونیشان بەوننە وەك پرۆژەیەکی دواخراو لام ماوەتەوە و لە کێشیعرەکم تا بەم بکرێت و بتوانم پێشکێشی دەکەم، دەشزانم لە شێوە کارکردنەکەمدا بەرەو کۆە دەڕەم و چ هەڵە و هەمایەك دەکەم بە ناوەند.
سەرنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوەنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکەین.

مانیفێست

وەك پرۆژەیەك مانیفێستی شیعریی خەم ڕاگەیاند، بە ئەوەی ئەم ڕاگەیاندنە ببێتە پاپشت و تیشکە بە ئەزموونی شیعریم. مانیفێست و خەووونکردنەوە، پەنجەمەر و ڕوانینی تایبەتیی نووسەرن، بە کەرستەیەکی خەمڵیو و ئەزموونکی ڕاستەقینەوە بەرانبەر نووسین و ئاسەی چاوەڕوانی نووسین. بە نووسین و گەڵاڵەکردنی، بە قووڵی سەرجەم دەقەکانی خەم بە توانای گەڕان لە ژیان و هونەر، هەنایەوە ناو زەینەم. لە مەودای خاڵی لاوازی، تا خاڵە سەرسوڕهێنەکانی ئەزموونم وەرگرت، بەوپەڕی هەشمەندی جیاکاریی هەستکردن لە مەوداکانی مامەوە و تێفکریم، تا بووە پرۆژەی باش بیرکردنەوە و گفتوگۆیەکی خۆشن. بەنماکانیم لە شەوق و کاکڵە و ناخی ئەو مەودایانە دەزیەوە، کە لە واقیعی نووسیندا هەناوەتە گۆڕ. ئەو واقیعەی چەنیشی بیر لە دەکەمەوە و دەیجووڵنم.
پێش نووسین بیر لە مانا ناکەمەوە، دوای نووسین مانا دەدەزرێتەوە، هەروەها بیر و ڕاکانی ڕامگەیاندوون، هەموویان لە دەقەکاندا شوێنی ژیربڕێی و ئەو ئاماژە و نیشانانەی تێیدا بەرهەم هاتوون، ئاشکران. چارەسەری هەندێك لە هەستە ڕەمانسیە سەرەتاییەکانیشم کردوون، هەم بە ژێر دەڕە لاواز و سەرسوڕهێنەکانی کێشاون. خەونم کردووە بە فەرمی دەستپێکردن و دووبارە گەڕانەوە بە واقیعێکی دامەزراوی خەونی.
سەرنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوەنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکەین.

قەناغ

شیعر وەك درژبووەوەی قەناغی پێشتری وەرناگیرێت، لە هەندێك گۆڕدا یەك دەگرنەوە، لە زۆر گۆڕیش تەواو ئاستیان دەکەوێتە نێوان، دژی قەناغ و گۆڕباز و قوتابخانە و دابڕشکردنم، دەقی داهێنراو بەسەر تەواوی ژیاندا دابڕش دەبێت.

ژیان و خوێندنەوەی هووداو و دیاردەکان بەیەك ئاراستە نایەن، بە جیاکاری بیری یاخی و کڕستەکانی شیعری لە کشی شوێ گۆڕیندان، ئاستیش بڕەو گۆڕان و تێکۆڕاوبوون وەردەگرن. هیچ قەناغێکیش ناتوانێت قەناغی پێشخەی تەواو لەناو خۆیدا ون بکات، داهێنانەکانی لە گۆشەیەکی تەنگەبەر گەمارۆ بدات. جیاکارییەکان سروشتین. جیاکارییەکانی ئەو قەناغ و ئەزموونانەی لە داهاتووشدا دەبنە هۆ و مایەی گفتوگۆی گۆڕانکاری هەمدیس هەر سروشتی دەبن.

شیعر لە زماندا گۆڕەقی شیعریبوون بەدەست دەهێنێت، زمانیش بە ئاراستەی هاتنی، ئاستی گۆڕان و تێکۆڕاوبوون وەردەگرێت.

ئایا زمانی قەناغەکانی ژیان درژ پەدەر و دووبارەکردنەوەی یەکن. بە جیاکاریی ئەو دەستکەوتە هونەرییانەی لە ئاکامی پڕسەندنی بیر و پێویستییە کۆمەڵایەتی و شارستانییەکان ئەزموون کراون و دامەزراون، یان بابەت و مەبەستەکان شوازیان دگۆڕن و نیشانەکانی هەست پێدەکرێن. زمانی شیعر، شیعریبوون لە زمانی قەناغێکی دیاریکراو وەرناگرێت، واتە: زمانی شاعیرێك، لە زمانی شاعیرێکی تر وەك دەست پێناکات، هەموو سەردەم و مەوداکان ئادەکشێتە ناو بازنەی بۆچوونی خۆی، هێز دەژنێتە ناو تەکانەکانی بە بەکاربردن و ئاماژە ژیربەژییەکان.

هیچ قەناغێك نابینرێت، داهێنان تاجی لەسەر هەمایەکی دڵڕی نانابێت و ئەستێرەیەکی بڕەهەم نەهێنابێت. نموونە: قەناغی کلاسیکی تاجی داهێنانی خستە سەری: (نالی). قەناغی یەکەمی نوێبخشی، تاجی داهێنانی خستە سەری: (گۆران). لە قەناغی دووەمی نوێبخشیدا، ئاستەکی تر دەتە گۆڕێ و ناتوانرێت داهێنرێك وەك تاك و ئەستێرە دەستنیشان بکرێت و هەموو هونەرەکانی تەدا کەبووبتەوە.

نموونە: هەندێك فۆرم و شوواز و گوتاری شیعریی لای: (لەتیف هەمەت) هەیە. لای: (ئەنوەر قادر محەمەد) نییە. هەندێك فۆرم و شوواز و گوتاری شیعرییش لای: (شرکە بکەس) هەیە. لای ئەوانی تر نییە، یان هەندێك فۆرم و شوواز و گوتاری شیعریی لای : (فەرهاد شاکەلی) هەیە. لای هیچەکیان نییە، کەواتە: لەم قەناغەدا فۆرم و شوواز و گوتاری شیعری پڕی سندووق و ئاستی کەی وەرگرتووە، تاك وەك ئەستێرە و هەمایەك وەرناگیرێت. فرە هەمایی هاتووتە ناو داهێنانی شیعری کوردییەوە، بەڵام لە قەناغی کلاسیکی و قەناغی یەکەمی نوێبخشیدا،

هەموو هونەرەکان لە هەریەك لە: (نالی و گۆران)دا کۆبوونەوە. بۆیە توانرا وەك تاك و ئێستێرە دەستنیشان بکرێن. لەگەڵ ئەمەش قوتابخانە و قۆناغ و هێڵباز و تەوژم... تاد، لەناو دەچن. تەنیا شیعر، شیعری بەگێرد. بە پلەی یەکەم دەمێنێتەوە. درێژپێدان و مژووویی نین. هەندێ باری قووڵی سەرسامی تێسووف لە شیعری ئەمڕۆ دەبینرێن و دەربڕین لە ژیان دەکەن.
سیماکانی لە قۆناغی کلاسیکی هاوتەریبان بینراون، وەك پێویستییەك لەمڕۆدا ئەزموون دەکرێنەوە، ئەو پێویستییە وتبووێژی نوێبەخشی نییە لەناو کلاسیکدا، ئەو شتانەی لە هۆنراوە و هۆنراوەگاری خوێندا بەرهەم بە ئەدەبووون دەچن، شتەکانی لەناو کەمەڵگادا ئەدەبن و ئەوانی تواناشیان تەدایە ببنە ئەدەب، دەقئاوەزان بە جیاکاریی، بنیادی دامەزراندن. هەڵی هووڵی هۆنینەکان بخاتە باری قووڵبوونەوە و سیما هاوبەشەکان بناسێنێت. زمانی جیاکار، ترپە و ئاوازی جیاکاری لە دەبەتەوە. شێوەکانی دەربڕینیش لە ترپە و ئاواز وەردەگرێت. وەك فۆرم و پێکهاتەی هێستە بەندیش جیاکارییەکان بەرهەو چەندین ئاراستەی جیاکار هاندەکشن و بە کارامەیی بە گەڵمان دەخڕێنەوە بە دوانەخستنی ژیان، کە ژیان خۆی کردەیەکی دواخراوە. خاوەن فۆرم و توانایەکی سەرسوڕهێنیشە.
سەنگەك هەیە ناوی مژووە، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزکێین.

پێویستی

من چەژ لە سەردەمی خۆم، واتە: چرکە زیندووەکانی ئێستا وەردەگرم و بە ئاسە و دووریەکی گەرم و ئاسوودەی دەزانم، هۆنراوە و هۆنراوەگارەکانی تەدا بەناوێکدا دەچن و بەیەك دەگۆن، خۆم فریو نادەم بە ئابردوو و داهاتووەوە، ئەمە منی دوورخستەوە لەوەی شیعری خێسوورکردنەوە و هەوێستی دروستکراو بنووسم. ئەدەبێکی بە کاکە و زیندوو، لە گومانی ناوونی ئابردوو و داهاتووەوە بەرهەم نایێت. لەم لەوردبوونەوەیە هەستم بە ژیان و هەبژاردنی شتەکانی دەوروبەر، پێکهێنان و شیکردنەوە هەوێستی وەرگرت. شێپەلی هۆشیاری لە ناخمدا خۆی هەڵاوێشت و بەگەی ئەوەی پیشان دا، لە ناختدا پێیامبەرێك خوڤاوە پێویستی بە دەربڕین و نووسینی کتێبێکە بە هەمووان، کتێبی بە هەمووانی من شیعرە، شیعری بەگەردیش پێیامی نییە، بەڵام مانا و سرووشی هەیە، واتە: هەست بکەیت شتێك هەیە و بیرت پێدەکاتەوە.
لەو خرۆشانەی خۆن و واقیع و ژیان داوایان لە گیانم کرد، پێویستەکەمان بکەیتەوە، خاڵی بەیەکگەیشتنمان شیعرە. فەزای زیندووی پێیامبەریتی لە بوونم هەسکا. گەڵانێکی هێشیی لە هۆنینە

سەرتاییەکانم بەرپا بوو، بەڵام لە ڕووبووونەوەیەکی گیانیی یەکەمین ئامادەبوونی نووسین لە سەلیقە و چێژمدا چەخماخەی دا. خەیاڵ کاتێکی بەرجەستە لە بینین و نووسین پیشان دا. ژیان و مەرگم لەناودا کردە سەرمەشقی پایەداربوون.
سروشتی دەربڕینیش دوگیان، هەندە جار واقیع و ژیان جەدەلەم و دڵچەڕاو خوون. هەندە جاری دیکەش خوون جەدەلەم و دڵچەڕاو چرکە زیندووەکانی واقیع و ژیان. ئەم جۆگەکەکردنە بیرکردنەوە و گفتوگۆ و بینین و دەروونم ئازاد دەکەن و دڵچەڕاو کەشی نووسین، واتە: دەزینەوەی واقیعی نووسین. نووسینیش لە هەموو شوێنکدا هەیە، لە هەندێك شوێندا بەووونی و سادەیی، لە هەندە شوێنی تردا بە نیمچە ڕوونی، لە هەندە شوێنی تریشدا بە شاراوەیی. تا لە بەشاییەکانیش پەیستە شاعیربم، لە مردنیشدا وەڵامی پەداویستییە شیعرییەکان بدەموە. سوپاس بە خودا چارنووسی لەدایکبوونم لە وەاتێکدا بوو، شیعری تەداشتکی جوهەری و خۆشویستە.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

ڕەخنە

نووسین لەبارەی دەقەکانم ڕەکخراون، ئایا بوونەتە هەیەك لە دید و دیدگایانەوە بە خەمدا بچمەوە، ڕەخنە ئامرازێکە بە باش تێگەیشتن لە ئەدەب، جۆرە سەرلەشێوانێك بە خوێنەر بەدی ناهێنێت. سەربەخۆیی دەق و خوێنەر گرنگە، کردەیەکی شارستانی و زانستییە، ڕەشنبیر سەداسەد خۆشحاڵە پێی، بەڵام لەو ڕەخنانەی وەك مەبەست ڕایدەکێشمە ناو ئەو نووسینەوە یەکەکیانم بە دەستنیشان نەکرا پسپۆڕانە لەناو دەقەکم بە پڕۆگرامێکی ئەکادیمی، یان خەیاڵێکی داهێنرانە کاری کردبێت و بەشێك لە کردەی ڕەخنەیی لەناو خەیدا هەڵگرتبێت. کەم ئەزموونی و کەم و کوورتیی دەقی منی خستبێتە بەردەم کەمەڵێك نیشانەوە، یان خوێنەری خستبێتە خوێندنەوەیەکی تایبەتییەوە، کە پشت بە میتۆدەکانی ڕەخنەگر ببەستێت.
ئەو دیاردانە وامان لێدەکەن بپرسین، ئەڕە ئەم نووسینانە بە ڕەکدەخرێن. هەقیقەت لە کوێیە. ئایا هیچ لەو نووسەرانەی، کە ڕەشنبیریی خەیان ئامادەیی لە نووسینە ڕەکخراوەکەدا نەبینیوە، توانیویانە پەیوەندییەکانی نێوان دەقەکانم بخوێننەوە و خەیان تێیدا ئامادە بکەن بە کارێکی زانستییانە، کە توانای مانەوەی هەبێت، خاڵێك، یان چەند خاڵێکی قەناعەت پێکەر بخاتە ناو گفتوگۆوە، کە مەترسی بێت بە ئەو بیروڕا هونەرییانەی من پشکشم کردوون، ئاراستە و بەوای ئەدەبیی منیان پێکهێناوە.

ڕەخنەگرانی ئەکادیمی و خەیاڵ داهێنەریش، توانیویانە پانتاییەکی هەمیشە ئامادەی ئەزموونم پیشان بدەن. هەستیارییەکی قووڵی تەدابەت لەناویدا ئاسوودە بیر بکەمەوە و پێویست بم بە خۆنی نووسین. هەمیشە بۆچوونەکی پتەویشم بە جیهانی منداڵییەوە هەیە. ئەو هەستە پاکەی لە گیانی منداڵیەتی پەروەردە کراوە. هەمان هەستی پاکیش لە سروشتدا دەجووڵێت. منداڵی و سروشت ناوەندکن لە هەموو لایەکەوە بۆیان دەچم.
لە پێوەندییە برادەرییەکانم بە هەموو هەستەکانمەوە ڕێز لە بۆرانبەر دەگرم، کەچی زوو لەوە حاڵی دەبم بۆرانبەر پێویستە وەک گوڵێکی پووچ لە لەژاییدا فڕێ بدرێت. چەلەکە پشت و پێش و تانیشتی خۆی دەبینێت. خاوەنی بینین و مۆدایەکی بەشوماریشە. بە پێچەوانەی چەلەکە یەک ئاراستەی بینینم بە ژیان هەیە. ئاراستەی بینینی هەقیقەت و بەرزایی ڕەشنبیری و داهێنان، پێیڕەویشی دەکەم. چ زیانێکیش بۆ هەیەوە پەم بگات پەی زەرەرمەند نابم.
دیاردەی بەزراو لە ئەزموونی شاعیریەتیی من بینراە، هەبووە بە نووسینەك بردوومیەتە کشکڕان، دوای ماوەیەکی ئێجگار کورتیش هەر خودی هەمان کەسی خاوەن ئاراستەی کشکڕان، بوونی ئەدەبیمی ڕەت کردووەتەوە، کە ئەو ماوە ئێجگار کورتە ناتوانرێت وەک گۆران و ئەزموون لە دید و دیدگا تەماشا بکرێت.
ئەگەر نووسەر خۆی لە ئەنجامی ئەزموون و کارکردنی لەناو ئاماژە ئەدەبییەکاندا گەیشتبێت بۆ دوو ئاراستەیی کارکردنە و هاتبێتە سەر ڕەشنایی باوەڕەك، وەک ئاکامی وەرچەرخانەك بیر لە ئاستەکان دەکەمەوە و پەی خشحاڵ دەبم. ئەگەر مایەی سوودوەرگرتن بێت، سوودیشی لە وەردەگرم، بەڵام ئەگەر لەژەر چاوەونی و ئازیکردنی دژەکانم ئەو هەڵگەڕانەوەیەی کردبێتە داو و هەڵەك و کردەی نووسینی بەدوادا ببات، لەوانەیە بتوانێت لە ماوەیەکی ئێجگار کورتدا بە چەند ئاراستەیەکی دیکەشدا کەش و نیشانە و ئاراستەکردن وەربگرێت. کاری ڕەخنەگر لەسەر ئەم پایە دەوستێت سەنگی ئەدەب لە ڕەشنبیریی کوردیدا دەربخات. هەندەك نووسین لە ئاستی هەرە بەرز ئایانگرتووم. بەگومان ئەمیان زەدەڕەیی تێدایە. هەڵە بە شێوەیەك دایپەڕسیوم لە نزمترین ئاستی ئەدەبی دیاریکراوی کردووم. ئەمەشیان بەگومان ونکردنی ڕەشنبیریی تێدایە.
خۆشم لەو دوو بڕەی دژ بەیەکە باش حاڵیم، داهێنان لەو پاداشتە نییە، کە لە ڕەخنەگر، یان هەزی بادەستی سیاسی وەردەگیرێت. خورپەی دە فەرمانڕەوایی بەردەوامیی داهێنانە. دیاریەکە خودا و زمان ئەو خورپەی دڵەمان دەدەنێ و ئاشکرای دەکەن.
هیچ ئەستێرەك لە بارەی نووسینەك نامدروشنێتەوە، ئەگەر هەست و

دڕوونی نووسەرەکەی تێیدا ئازاد نەبێت، تا سەر ئەسکان گیر بخوات لە خۆقاندنی دوو دیوی و کلکایەتی، لەگەڵ هەموو نووسینەکدام، تەنیا لەگەڵ ئەو نووسینەدا نیم کە و بوغز و تاکتیکی سیاسەت تێیدا دەستەڵاتدار بێت. ئەو نووسینانەی هەشیاریی ڕەخنەیان تێدا بەکار نایەت. زیاتر چاودێریی نووسین و هەڵکوتانە سەر و پێلاماردانن. ئەم جۆرە ڕەتکردنەوانەش تەنیا شکست بە خاوەنەکەی تەمار دەکەن. شکستییەکەش دەبێتە بابەتی لادانی ڕەخنە لە میتۆدە ڕەخنەییەکان و ئەم و ئەو ڕازیکردن لەسەر ڕەنجی ئەو دەقانەی خاوەنی هەقیقیترین بنەمای شیعریبوونن.

هەندێك لە نووسینی بەرزراو، یەك لەوانە لە ژمارە(126)ی هەفتەنامەی: (پاشکەی عێراق – 28/2/1990)، بەناونیشانی: (عاجباتی هەشتەم لە جیهانی ئەدەبی کوردی)، بە شێوەیەکی گاڵتەجارانە ئاماژەیان بەو وتنە شیعرییە: (شەمەندەفەر گوڵەبژێری مژوو دەکرتنەت) داوە.

لە ئایندەشدا گاڵتەکردن بە ئەزموونی سەرکەشان بەردەوام دەبێت. پێش منیش گاڵتە بە ئەزموونی سەرکەشانی دی کراون، دواتریش بوونەتە هەمایەکی ڕوون و زەر دڕوشاوە. نموونە: گەران، کە توانیویەتی سیمای داهێنانی تاقانەی خۆی دەربخات، چووەتە ناو هەندێك کەس و کەرەسە، نیمچە ڕەشنبیری کەم ئەزموون و ناڕەشن بە: (هەلوور بەلوور تەکامە – زەرد و سوور و شەمامە) تانیان لێداوە. لەبەر ئەوەی شیعری لە دەرەوەی ژیان دەرهێنا و کردی بە ژیان، ئاسە و دووری و پانتاییەکیشی بە خوێنەری نموونەیی جێهێشت. ئەم دەربەینیان وەك بەهانەیەك دەهێنایەوە، کە لەسەر ئەم کێشە خەماڵییە سیماکانی شیعری کوردی دەرخستووە و بە کارامەیی و وردی هەوڵی تێگەیشتنی کێشە خەماڵییەکانی داوە، من لێرەدا سەرنجەکانم دەرخستووە و لەم نەکەیەوتووە، واتە: ئەم دەربەینەم تەنیا بە ڕوونکردنەوەیە. بەهەرحاڵ ئەرە ئەو ڕەزدارانە کە بوون و لە مژوودا چییان پێکرا. لەمێدا ئەمەمانان چەندیان دەناسین، وەك ڕێگ و سەرچاوەی چژبەخش پێوەندییە نادیارەکانی خەیاڵکردن و بیرکردنەوەمان لێك ئاشکرا بکەن. لە لێکجیابوونەوە و پێکەوەبوونیانیش هاوگونجانێك نیشان بدەن، یان لە پانەرامای داهێنان لە کۆندەر دەستنیشانیان بکەین. ئەوانەی هەقیقەتی داهێنانی مەزنیان زانیوە ئەوە دەزانن، کە (گەران) توانی دیوانی نوێبەخشی شیعری کوردی بنووسێت، لەگەڵ تێپەڕینی ڕۆژگار پێگە و ناوبانگ و شاعیریەتی زیاتر بدرەوشێتەوە لەوەی، کە خۆی لە ژیاندا مابوو، هەیبوو، کەواتە: بەرهەمهێنانی شیعری بگەرد ئەفسانە و ئەفسوونی هەموو سەردەمەکان و بگرەخۆری هەزی ژیانە. لێکدانەوەی شیعر، یەك لەو گوناهانەیە، کە لەخشبوونی

بە نیە، لە لەدەستدانی ئەزموونی ئەستەتیکای بەشك لە نووسینی کوردی، لە لەکدانەوەی ئەم وەنە شیعرییەم، بەدە داوای بووردن لە گیانی بەهەزی ئەم گوناهە دەکەم، ەەنگە خوەنەر هەندەك جار تەگەیشتنی بە دەق بگاتە ئاستی تەگەیشتنی نووسەرەکە و قووەتریش بچەت.

دەقی من کەم تا زەرەك هەشیاریەکی جیاکاری هەناوەتە گەە و لەناو کلتووری کوردیەوە هاتووتە بەرهەم، ەەنگە هەیەکەشی ئەوەبەت ویستبەتم لەناو ئەم کلتوورەدا هەوە بە خەبوونی خەم بدەم. ئەم وەنەیش بەرهەمی بیری گەرمی منە، خەیالی شاعیریەتیم لە هەنانە پەشەوی منداڵی تاقی کردووتەوە.

یەك لە جەژنەکانی حەفتاکان، جەژنانەکانم پەنجا فلس بوو، لەگەە یەك لە کوەەکانی مامم چووین پەنجا فلسەکەمان خستە سەر هەی ئاسنینی شەماندەفەر بەو نیازەی، کە بەسەریدا بەوات پەنجا فلسەکە گەورە دەبەت و فەرمی سەد فلسی وەردەگرەت. بە ئەنجامی ئەو کردارە دەتوانین چەژ زیاتر لە جەژن وەربگرین. کەچی بە شەوەیکی وا هەردوو دیوی پەنجا فلسەکەی سەیەوە شوەنەوار و نیشانەی پارەی پەوە دیار نەما. جا شەماندەفەر لە چەژی جەژنەك بەبەشی کردووم و چەژی ساتەك لە منداڵیی کوشتووم و نەفەسبە دنیای ئەفسووناوی دەستکاری کردم.

لەم وەنەیدا سەینەوەکەم وەك کاردانەوەیەك کار پەکەردووە و جووانەدووم. بەڵای زەرەك شەماندەفەر هەی گەیاندن و گەشت و خەشحاڵی و بەاچەی ئاواتە، بەەام لە دید و دیدگای ئەو کاتی من وەك دەندەیەکی ترسناك تەماشا دەکەرا، هەروەها وەك وەنەیەکی ەووبەووبوونەوە و گرژبوون بەکار براوە. شەماندەفەر هاوتا کراوە بە کەسایەتیی دیکتاتەر و جووەنەراوە، کە نەشونماکردنی ژیان و زمان و نیشانە دەسەتەوە و دەوروبەرەکی نالەبار و بەربەستە بە گەشکردن و پەشکەوتن.

هەزی خود لەم وەنەیدا دەسەاتدارە، دەقئاوەزانییەکی نیشانە ناسیشم لە نەوان هەزی نووسین و هەشمەندیی کەمەگادا دەزیوەتەوە. دەزینەوەی ئەم دەقئاوەزانییە لە کەشی ەەخنەنووسەك نییە، کە خاوەنی پرەژەی دەزینەوە نەبەت.

کات و شوەن و هەما و هەزی خودی چالاك لە دەربەینەکانمدا وەنەیان زەرە، بەەام تا بەەی پە سرووشی هەمەچەشنی مرەف و شەوە و شەوازی تەقینەوەی خەرا.

لەبارخراپیی کەشە و گرفتی ەەخنەی ئەدەبی کوردیدا، هەندەك لە نەوەی پەش خەم و نەوەی دوای خەمی گوەەایەیان، بەهەوەی شانەیەکی لەك نزیك، نووسینم لەبارە ەەکدەخەن. بە ئاشکراش کار بە ئەم

هاوکارییەیان دەکەن. شانۆ دووبارەکردنەوەی هەڤتاری خۆایەتییە، بەهەمان جۆر و دەستووری سەلەفییانە بەرەو دەچێت. هەر خوندیدێك ئەفسانە و ئەفسوون و ناوندکی زاڵ و کاریگەر لە نووسیندا، ئەو ئەقڵییەتە کەنخوازانەی بەوایان بە بیرکردنەوەی ئەوی دی نییە. ترسی هەوشانەوە وەك عەلیشیشی گیفبووەوە دەیانباتەوە ناو قەبارەی سروشتیی خۆیان، کەواتە: دژایەتیکردنکە بە سروشتی و تەماکردنی ناکۆکیی ئەوی دی وەردەگرم. نووسەر بینینی ژیان و سێبەری دنیاکردنی، بووە کەنترۆکردنی ئەوی دی، لەگەڵ دەروون و بیرکردنەوەی خۆی گەیووەتە کۆتاییەکی بەزراو. نووسەرکیش لەگەڵ خودی خۆی گێشتە کۆتایی، گونەتەڵ و چۆنباز و منگەمنگکار و دەعبای پەلوپۆ شکاو و مردەخۆ، پۆیستە بچێت داوا بکات لە خانۆی پیر و پەککەوتووکان ناونووس بکرێت. بگرەوبەردەم لەگەڵ ئەوی دی نییە، بینینی ژیان و سێبەری دنیاکردنم لەگەڵ دەروون و بیرکردنەوەی خۆمدا، هەمیشە لە ئەزموون و نیشانە ناسیدایە. شانۆ دەستکردی دەستات و هەزی باڵا دەستی سیاسییە. کار پێکردنیشی بە نیازی پە بزرکردن و دووچاری گرفتکردنی ئەوی دی، خۆی ترسکی کەمەرشکێنە لە ئەزموونی پە شایەن بە ئاماژە، باوەڕ پتەویشم بەهەزی خۆنەبینیم بە نوبەخشی، وا دەبینم یەك یەك دەگەڵن و هووبەووی داهێنان شەرمەزار و چاو بەرەوژێر دەبن. خاوەن پرۆژەش دەبێت بە خاوەنی ئەو سەروەریە بەدەنگی کە دەق، هەروەها جیاکاریی نەوە جیاکارکانیش بە دیاردەیکی تەندروست دەزانم و هەزی لەدەنەم، بەڵام بەز لەو بارە ناسروشتییە دەکەموە لەسەر بنیادی هەوانین دروستی ناکەن و ئیرەیی و حوکمی پێشینەی بە سوود بەهەوەی دەبات. بە هیچ جۆرکیش بیرم لەوە نەکردووتەوە هەڵی هاوبەشی خەم لە شیعری کوردیدا جیا بکەموە، بەڵام هەردەم ئەو بیرکردنەوەیە دەمخواتەوە، کە هەنگاوکی چوست و بنچینەیی دیکەبم لە ئەزموونی قناعەت پێهاتووی خەم. لە هەموو ناوندکی بە گۆچێیش دوور دەکەومەوە، سەرگەرمی بەدیهێنانی خۆونی نووسین دەبم، جۆشکی خەسك و لەخۆ و باشم بە خوندنەوە و نووسین لا پەیدا بووە. لەگەڵ ئەمش: سەرجەم ئەزموونی هیچ شاعیرکی کوردم بەدە نەبووە، بەڵام شیعری تاك تاك و هەبژاردەم بەدە بووە و ماچم کردووە. ئەم بارەی خەم بە ئەزموونی ئەوانی دی، بەهەمان چێشنیش لای ئەوانی دی بە ئەزموونی خەم بە ڕەوا دەزانم.

لە سەرجەم دەقکانیشدا ئاراستەیکی خۆونیم، یان نیمچە خۆونیم دەربەیە، خۆون سرووش و سروشتی پەغەمبەرانە، خودا دەیدات بە کەسی پەیامدار. من وەك کەسایەتی، خۆنکم لە شیعرەوە بەرهەمهاتووم، خۆونیش ئادگەینم. نادیاریەك لە خۆندا هەموو گەمارکانی

شکاندووە، نووسین ەاوی ئەو نادیاریییە. خەون دڕوشانەوەی واقیعە، زمان لە دەقی خەونیدا ئامرازی گەیاندن نییە، ئامرازی سروش و چالاکیی وەنە و ناسینی ەەنگەکانە. ئاسانە بگەیت بە ئەوی دی، بەەام ئاسان نییە بگەیت بە خودی وریای خەت، کە گەیشتی بە خودی وریای خەت، دەرەوە و ئەوی دی بەلاتەوە دەبنە شتەکی لاوەکی، یان زەر لاوەکی. گەیشتووم بەو قناعەتە ەەیە، تەمەن و کات هەر هەندە باروبوار و ماوەم دەدەن بزانم من چیم لە ژیان دەوەت، بە گرنگیشی نازانم، بزانم دەرەوە و ئەوی دی چییان لە من دەوەت.
ئیلتیزامم بە بەوا هونەرییەکانی خەمەوە هەیە، کلتووری نیمچە تایبەت بە خەشم هەبژاردووە و کاری پەدەکەم. هەستیش دەکەم کەمەگای ئەمە چووەتە ناو نەریەت و ابەردووەوە، پەویستە دەربهەنرەت، مانەوەی توانا و ئەزموونی هەدەبزەکەنەت و زیان بە گەشەسەندنی دەگەیەنە و خەمەینی دوا دەخات.
لەو هەموو گەچەانەی پەم کراون، تەنیا وەك نموونە و ەوونکردنەوە: تیشکەك لە یەکەکیان وەردەگەرم و مەودایەك دادەمەزرەنەم: لە 6/3/1985 لە هەەی بەەەوبەرایەتی ەەشنەبیری خوەنەری هەولەر، یەکەتی نووسەرانی کورد – لقی هەولەر، کەەەکی شیعر خوەندنەوەی بە کەمەەك شاعیر ەەکخست، ەەکخەر و کەەگەە: (محەمەد خدر مەولوود) بوو، من بەشی پەنجەمی (زەوان)م خوەندەوە. کەپلەیەك لەم بەشەی خوەندمەوە ئەمەیە:
(من کەوتنی خەم خەش دەوە
باوەشمی تەوەردەنم) زەوان: ل41
کەەگەە بەم کەپلەیە کاریگەر بوو. تاسەی بەردەوامیشی بەی هەبوو، هەر چەند جارەك یەکتریمان دەبینی باسی ئەم کەپلەیەی دەکرد. ویستی کەچیرەکەك چاپ بکات. داوای لەکردم ئەم کەپلەیە وەك کلیل بەکار بهەنەت و ناونیشانی کەچیرەکەکەی بکاتە (کەوتن)، لە کاتەکدا ئامادەبوو هەموو دەربەینی ەەحی خەی لەژەر کەپلەیەکی زەواندا ناودەر بکات. دواتر ساردییەك کەوتە نەوانمان و زەوانیش وەك کتەب چاپکرا. لە ژمارە (15)ی ەەژنامەی: (ئاسەە – 14/11/1989)، نووسینەکی لەبارەی زەواندا نووسی بەناونیشانی: (دەقی مردوو: زەوان = جل و بەرگ = .)، کارەکی بە زەوان کرد، مەگەر ەەشەبا بە داری بەری کردبەت و هەر ئەەا ئەەا و دەستنیشانکردنی چییەتییەکی دیاریکراوی بوە.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوەنەت، بەی دەردەکوەت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەەدەبزەکەین.

خوەندنەوە

شەوازی خوێندنەوە بەشێك لە بەهای چێژی لێناو خێدا هەڵگرتووە، سەرەنجام ئەم گواستنەوەی چێژەش دەبێتە بەشێك لە هەڵشنبیریی گۆڕگر. شیعر وەك دەق، شیعر وەك شەوازی خوێندنەوە. دوو یەکێن لە یەك سەرچاوەو پەرەیان نەگرتووە.

وەك دەق دەسەاتی جوانی و بیرکردنەوە لە چێژدا دروست دەکات.

وەك شەوازی خوێندنەوەش، دەنگ و جووڵە و ئاوازی پیت و هەماکانی دەست و هەوخسار، هەڵی جوانی و بیرکردنەوە دەگەڵن و دروستی دەکەن.

ئەزموونی شیعر خوێندنەوەی ناو هەڵە و بەر میکرۆفۆنم هەیە، بەڵام شەوازی خوێندنەوە و دەنگ و جووڵە و ئاوازی پیت و هەماکانی دەست و هەوخسارم پەیوەندیی خەی لەگەڵە گۆڕگر نادەزێتەوە، نەتوانینی گواستنەوەی مانا و جوانی لە نائاگاییم دەجووڵێت و مەوداکانی بیرکردنەوەی خەم لەگەڵە مەوداکانی چێژی گۆڕگر سەرچاوەکانیان تا هادە و ئاستی هەژانە ناوێك لەك نزیك نابێتەوە.

لە 15/9/1985: (دەزگای هەڵشنبیری و بەاوکردنەوەی کوردی) نووسینگەی هەولێر، کە: (مەحموود زامدار) بەرپرسی بوو، کەکی شیعر خوێندنەوەی بە شاعیران: (فەرەیدوون عەبدول بەرزنجی و قوبادی جەلیزادە و ئیسماعیل بەرزنجی و محەمەد حوسێن هەبجەیی و من) لە هەڵی بەڵەوە بەرایەتی هەڵشنبیری جەماوەری هەولێر هەڵکخست، من شیعری: (داباریین)م تێدا خوێندەوە. (حوسێن عارف) سەرنووسەری گۆڤاری (کاروان) بوو، دوای تەواوبوونی کەکە ئەم گۆڕەیییەی نواند و بە بزەیەکی باوکانەوە شیعرەکەی لە وەرگرتم و لە ژمارە (43) گۆڤاری کاروانیدا بەاوی کردەوە. ئامەژگاریشی کردم، شەوازی شیعر خوێندنەوەم باش نییە. ئەم ئارەزووە لەناخی خەم بمرێنم، کە لەبەر میکرۆفۆن دەربکەوم و بناسرەم. پێی گوتم: میکرۆفۆن بە گەرانیبێژ سەکەی تاقیکردنەوە و خەپەشکەشکردنە، تە شاعیری و بەرەو شیعری جیهانبینی و تەامان دەڵەی. لەم چوار شاعیرەی تر، کە شیعریان خوێندەوە جیابووی. لەم باروبوارەدا زمان و شەوازت بە هونەری جەراوجەر و قووبڕوونەوە دەوەمانەند بکە، بەردەوامبوونیش بەی سەلماندم ئەو چوار شاعیرە وەك سەرەتا و لە یەك شوێنپێ مانەوە. دوای ئەم گۆڕەیی نواندنەی هەمیشە وەك داهێنەرەك و مرۆڤکی گۆڕە تەماشام کردووە و هەز و شکەیە لە نەوانمان بەردەوامی هەیە.

شیعر شوێنی هاستەقینەی گرتووە. چەبوونەوەی چێژی کەمەگای کوردیش لە شیعردا بووەتە ناوەند. هیچ هونەرکی دی هەندەی ئەم بەشە پەروەردەی چێژی کەمەگای نەکردووە. هەندەك خورپەی بزربووی ناخ هەن، هەگزکانی دیکەی ئەدەبی نایدەزێنەوە. تەنیا شیعر لەباری درەوشانەوەیدا دەتوانێت بیاندەزێتەوە. نووسین و هونەر ئاراستەیان بەرەو ژیان و چێژە، بەڵام کردەی داهێنانی پێتی، ستایشی ژیان نییە

لە پەناوی چۆڕدا، تەوانینی نوێ لەبارەی ژیان و چۆڕ دەخوڵقێنێ و دەیکاتە قەناعەتی مرۆڤ، مرۆڤی نوێبەخش و بەخشندەش لەزکان دەدەزێتەوە.
سەنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

تێپەڕاندن

بە هیچ شێوەیەك بەوام بە تێپەڕاندن نییە، بگرە بەوام بەگەڕان و جیهانبینیی جیاکار هەیە. تا ئێستاش نەمتوانیوە بەوا بڵێم بهێنم: (نالی)، (باباتاهیر)ی تێپەڕ کردووە، هەروەها: (گۆران) جێستەی شیعری کلاسیکی بەتەواوی جێهێشتاوە. ئەمەمانیش خاڵی جیابوونەوەی هەهامان لەگەڵ نەوەی پێش خۆماندا نابێت. دەقئاوەزانییەکی بەهێز لە نەوان هەموو نەوەکاندا ئاشکرایە و لەوانەی دوای ئەمەمانیش بەردەوامی دەمێنێت. وا دەبینم هەر هێڵ و هێڕگارێك جیهانبینیی خۆی بەسەر کەسی خاوەن جیهانبینیی هێشنکار و هەمای هەمەچێشن دەسەپێنێ. وەك چۆن هەموو وەرزێك بە فراوانی سێبەری ئاو و هەوای تایبەت بەخۆی دەکات و دەیسەپێنێتیش، ئەم ئاو و هەوایش کەم و زۆرێك کاریگەری بە بارستی خۆی بەسەر نەشونمای درەختەکان جێدەهێڵێت. ئەوەی تێبینیم کردووە نەوەی پێش ئەمە ستوونی ژیانیان هەنایە ناو شیعر و ئەزموونیان کرد. ئەمە ستوونی و ئاسۆیی و بازنەیی ژیان و خەیاڵ و خەونمان هەنایە ناو شیعر و فراوانتر ئەزموونمان کرد و دڕوشاوە و دووەمەندتر ناساندمان.
نەوەی دوای ئەمەش کەمەڵێك جیهانبینیی زیاد دەکەنە سەر قەناغی شیعری ئەمە. ئەمە یاسای ژیانە و دەبێت قبووڵمان بێت. قبووڵکردنی ئەم هەقیقەتە ناوەندەکی چەسپاوە لە بەوابەخبوون و هەقیقەت بینین و دیاردەکانی پەیوەندیدار بە چییەتی بوونەوە.
پڕۆژەی تێپەڕاندنم نییە، زیاتر خوێندیدەی پەکهەنانی هەڵە و هەماکانی خەمم، شیعریبوون سیمای ووونی گشت نەوەکانە و شانیەکی زیندووی زەر قووڵە لە جێستە و پەکهاتەی مرۆڤدا.
دەقئاوەزانی دەتگەیەنێت بە فەرمی هێشنبیری و بیرکردنەوەی چالاك و دەتدڕوشێنێتەوە. ئەگەر هێشنبیرییەك دەقئاوەزانی لەگەڵ گیانی بەهێزی هێشنبیریی دنیا نەهێنێتە ئاستی هەست پێکردن، نەیتوانیوە لە پەیوەندی و گفتوگۆ و بیرکردنەوەی ئەوانی دیکەدا، ببێتە کەسایەتییەك: بتوانێت زانستی ژیان کە بکاتەوە. هێشنبیرییەکیش نەتوانێت ببێتە کەسایەتییەك. زانستی ژیان کە بکاتەوە، لەناو هێشنبیریی دنیادا خەیاڵی باش بەدەست نەچووە.
لە بەرزبوونەوەی هێڵی هونەری دەتوانێت لەناو هێشنبیریی دنیا

نیشتەجێ بێت و لە گەڵیان بە بنەڕەتیش چالاك و بەرهەمدار بێت، خەسڵەت و ئاسەی خەباوونی بدزێتەوە. چرکەساتی ئاسەی خەباوونیش، چرکەساتێکی گەرم و ئاسوودە و چێژ لێ ژیاندا.
سەرنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

بەهرە
لە دامێنی هەر دەقەکم، مەژوویەك تەمارکراوە، بەڵی بەوام بوونی هەبێت نووسین هەڵچوون و کاتی تایبەتییە، یان بەهرە و سرووش ماوەیەکی دوور و درێژ بەردەوام بەشدار و هاوکارم بن لە نووسینی بەشە پێکهێنەرەکانی دەق. لەو تەمەنەی نووسینمدا، کە نزیکە چارەگ سەدەیەکە بەکامی دە لەناو سنوورەکانی لە هاتوچۆدام، ژیان هاندەر و هەکاربووە بە وزەی خوێشان. ئاوی چەند دەقەکم کردوون، ئەوانەی نووسیوێشمن هەشتان لە نووسینیان تەواو نەبووینە و نەگەیشتووم بەدوا داشتنیان. بەواشم وایە بەهرە و سرووش کار لە ئامادەبوونی نووسەر دەکەن بە کەشی خوێشان، بەڵام وەك هاندەر و هەکار و خورپەیەکی شاراوە نەك شتێکی بنەڕەتی و تەواوکاری بنیادی بەردەوامیی نووسین، لە نووسیندا زیاتر تەماسان و خەون و ئەستەتیکای ویژدانی، بە پلەی یەکەم کاریگەری و بەشداریی بەردەوامیم دەدەنێ. ناخی وریام ئامادەی بنیادی بەردەوامیی نووسین دەکەن.
سەرەتاکانی نووسین لە هەشیاری و یاداشت و خەونمدا ئامادە دەبێت. چاوەڕوانی کەشی نووسین دەکات. لەوانەیە ئەم کەشە چێژبەخشە شکێ و بەهرە و سرووشی نووسین بێت و بنەماکانی بەرەوە ببات، کە ژیان و سروشت و دەبەر وەك تەیەکی گەردوونی ببینێ و مامەڵەی ئەستەتیکی لەگەڵدا بکات. تا ئادەیەکی زەر باش نووسین پەیوەستی بە ژیری هەیە، تا دەستت بەسەر ئامرازە هونەرییەکانیدا بشکێت، ئەفسانە و ئەفسوونی نووسین بەهەی بەهرەیەکی پەروەردەکراودا بچێ بهێنێت.
سەرنگێك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

خوێنەر
لەناوەوەی خەم، بە بەچوون و تێگەیشتنی زاهیدەك ژیانم هەبژاردووە و بە چاوی دەمار و خوێن و پشت سەیری تەواوی شیعری کوردی دەکەم، شیعری: زمان و ئەستەتیکی و مرۆڤدۆستانەشم خەشدووێت، شیعر وەك توانا و ئەزموون هەڵگری وزەی ژیانێ. لەناو شیعریشدا ژیان دووچاری نەسرەوتن و هەندەك جەنگی پەویستی کردووم. بوێریەکانی

ووبووونەوە بەرانبەر ئەو مەترسییانەی لە لەناوچوونداە دەبن بە هەست، کتێبی دەگمەنن. هەوە دەدەم تێیان بگەم، دواجاریش بیانووسم، ئەو ژیانەم لا جوان و پەسندە، هەست و خوون لەناو دەقی شیعریدا دەیکەنە ئاماژە و ئاخاوتن. لە ئاخاوتندا لە خاڵی هاوبەش نزیک دەبینەوە، یان دەگەیەن بە وەامێک بە ئاخاوتن. خوون و یادەوەری لە سەبەریدا بە یەکتری دەگەن و دەبن بە واقیعێک لە واقیعەکانی بوون. لە نەوان پەسندکردن و ەتکردنەوەی خوێنەرانی هەشیار و خوێنەرانی ئاسایی‌دا، نووسین لەکوە خەی دەدزێتەوە. جیاکاریی نەوان خوێنەری زەر و خوێنەر ئاشکرایە. قەناغی شیعری کلاسیکی کوردی پە خوێنەرە، بەام خوێنەری نییە.
ئەو مشتومەە لە نهێنیی ئەو دەقانەدا بە دەست دەکەوێت، وەک سەرچاوەی چێژبەخش پەیوستمان بەخوێندنەوەیانە. پەیوەندییەکی دەخەشکەریان لەگەە مووچەک و تەزوو و خورپەی شاراوەی ناخ پەکهێناوە.
من یەک بەباری خەم، کە پەستی دامدەگرێت و لە هەموو دنیا بە ئومێد دەبم پەنا بە دیوانی: مەحوی، یان دیوانی: حاجی قادری کۆیی، یان دیوانی: گۆران، یان دیوانی: دیلان، یان کۆشیعری: ئەحمەد تاقانە… تاد، دەبەم. لە شیعری کوردیدا ئەمانە نموونەی دەگمەنن. ئامادەم دەکەنەوە بە گرنگیدان بە هەموو بوارەکانی ژیان، یان دەگەمە فەرمی گەیشتن بە هەموو شتەکان و ناخی خەم. هەر هەموو ئاستەکیش ەەز لە ژیان دەنێت و هەوەی بەرەو پێشەوە بردن و گەشەسەندن و بیرکردنەوەی باشتر دەدات، هەریەکیش بە تەگەیشتنی خەی چێژی لە وەردەگرێت. نووسەریش لەسەر بنەما و فراوانبوونی مەوداکانی زمان و هەشتنەوەی بە زیندووەتی ئەو متمانەیەی دەبەتە خوێنەکی بەدیهاتوو، لە خوێنەوەش دەست پێدەکاتەوە. من خوێنم هەیە، لە خوێنەکانمدا دەست پێدەکەمەوە و دەچمە ناو مەوداکانی بیرکردنەوە و نووسین.
سەنگێک هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەک شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

وشە

وشەی: خوون و منداڵی و مردن، بەئاگایەم دەجووێنن و لام دووبارە دەبنەوە، دەبێت لە پەرسەندنی خەیاندا قسەم لەبارەیانەوە هەبێت و چوارچێوەیەکیان بە بگرم، فەزا و ەەگەزی ئەم وشانە دیدگای منیان دیل نەکردووە، زیاتر بەڵای خەیاندا بەکەشیان کردووم. لەناو منداڵ ەەگیان وریایە و بەگەشکردنم ناساندوون، کەشوهەوان بە ئەزموونی خوونیم، لە شیعردا ئیلتیزامم بە فەزای بوونەوە هەیە، نەک فەزا و ەەگەزی هاندەر و هەکار. بوون لە دەقدا دەبێت شێوەڵی مانا و

جوانی و شیعریبووون. شیعری من مەبەستی مرۆڤویی تێدا نییە. داشتنێکی بوونی و گەردووونی و خوونییە. کار لەناو خوون دەکەم بۆ دروستکردنی جیهانبینی، خوون و منداڵی و مردن پرسیاری ئازاڵین، نەکراوە وەڵامکی ئەها بۆ پرسیارەکانی ئازاڵییەت بدرێنەوە، هەر وەڵامکی دەبێتەوە کەمەك پرسیاری دیکە بۆ ئازادکردنی واقیع. دووبارە نیاز و کەکەکانی گیان و دەزینەوە گەرم دەکەنەوە، دەمانخاتە بەردەم ئازادیی دەربڕین و هەکاری گیاو، خوون و خەیاڵ و توانا و ئازموونمان دەجووڵێنێت، دەکرێت ئەم پرسیارە دوابخرێت بۆ دوای کۆتایی زەوی، یان دوای دەزینەوەی بزێی مێتالیزا و بەختیاری تا هەتایی، بەڵا بۆ بەختیاری تا هەتایە، کاریگەرترین و بەپیتترین ناوەرکی مرۆووی گیانی پێکهێناوە.
سەنگەك هەیە ناوی مرۆوە، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵ دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

لایەنگر

بەڵامەوە گرنگە هەموو ئاستەك ببێتە لایەنگری دەقەکانم، یان نا. بەهای دەربڕینی ئازاد شوێنی نووسینی لە جیهان دەزیوێتەوە، بۆ تەواوی مانای ئازادی، ئازادیم لە جۆری بیرکردنەوە و هونەرە جوانەکان و چۆڕی نووسین بۆ خەم دابین کردووە، ئازادی لەناو هەستیاریی نووسین دەتوێنمەوە، کەسی دووەمیش بەهەمان ئازادی بەڵامەوە دەچێت. منی وەك نووسین بەڵاوە گرنگە، یان نا. ئەو قەناعەتشی لا وێنا دەکەم بە هەموو توانای گیانی و هەزی ئەقڵیمەوە ئاماژەکان بۆ دەربڕین و ناوەندی بەرهەمهێنان بگەیەنم، بارەکی گیانیش لەناوەندی نووسین چۆڕی هاندانم دەگەیەنێتە پلەی توانەوە و تەکەڵاوبوون بە زەرەك لە شتەکان. هەوێش دەدەم ژیانی چۆڕدار و بەجوانی پێویست بخزێنمە گیانی گەردوون و ئادەمیزادەوە. گەردوون و ئادەمیزادیش بگەڕێنمەوە باری یەکەمین فەین. ئێستێتیکای هاوبەش و ڕەشناییەکانی ناو دەق دەکەمە هونەری لەکدانەوە و تێگەیشتن بۆ پەخشکردنەوەی ڕەشناییەکانی خەیاڵ و ئەندێشەی وەرگر. وابەستەی کلتووری پێ چالاکیی کوردیم، ئەو کلتوورەی پێوەندیی بەهەر هەموو کەمەڵگاوە هەیە. بەرهەمی هەشمەندیێتی، کەواتە: ئەمە ناوەرکی گشتیی کلتوورین. تەکەشانکی سەخت دەکەم، ناوەرکەکی دەوەمەند و بە پیت و فڕ بم.
کلتوور بەو بارە زیندووەی خوقاندوویەتی، بەناوبانگترین جۆری دەربڕینی ڕەشنبیرییە. تا پاشەڕۆکی دووریش هەر بەو شێوە چالاکەی دەمێنێتەوە. مامۆستای من لەگەڵ نووسیندا مامۆستای ئیماندارە لەگەڵ خودا و سەرچاوە. خودا و سەرچاوەش دەبنە پرسیار و گفتوگۆ، پرسیار

لە چیەتی بوون و نەبوون و شونزا و گەردوون. دواجاریش دەموەت بزانم ئەو دەزینەوانە چین، کە پێیان گەیشتووم، پرسیار و گفتوگۆمان چەن بوونەتە یەکانگیربوونەوەی ئاسکانی ناوەند و نووسینیان لەوە درژ بووتەوە.
سەنگەك هەیە ناوی مژوو، هەموومان وەك شیر دەکوننت، بۆ دەردکەوت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزکەین.

شەواز

جوانی لە سادەیی و قووبینییەوە دەخوەقت. لەیش شتە سادەکان لەناو دەبا و دەی جوانی تەدا هەور ناکرتەوە، شتە جوانەکان بە سادەیی دەوترەن. لە بەشەك لە بەرهەمی هەشتاکانم لە بنیادی قووی تەومژدا کارم کردووە، تەومژ لە ئەنجامی جوانیی زمان دروست دەبەت، لەیش لە ئەنجامی بنیادی هووکەش و هەی زمانەوە.
نموونە: بەزمانەك، واتە: لاەك دەچتە لای مرۆڤەك، داوایەك دەخاتە هوو. بەزمانەکە لای خەی مانا و لەکدانەوەیەکی بە داواکەی هەیە و دەزانەت چی دەوەت، بەام لەبەر ئەوەی هوونیی زمانی نییە. ناتوانەت داواکەی لە بەرانبەر بگەیەنەت.
شاعیر هەن هوونیی زمان و جیهانبینییان نییە. لە دەروون و هەستی یەکئاستیی خەیان مانایەکیان بە نووسینەکیان داناوە، بەام ناتوانن ئەم مانایەیان بە شەوازەکی هوون لە بەرانبەر بگەیەنن، لەی ئەم نەگەیشتنەیە. ژیان خەی پە لە شەوازی گەان و جموجووە و هاندان و هەکار، تەنانەت هەنگی سروشتیش گەان لە خودی خەی پەوەردە دەکات. درەخت لە پارچە زەویەکی بچووکدا کەشوهەوای نەشونما وەردەگرەت، هەموو سالەکیش گەاکانی خەی لەناو دەدا و هەمای هوون و شەوازی گەا نوەیەکانی دەکاتە کردەیەکی هاست. یەك شەوازیش لە ئەزموونی خەوندیدە و وەی دەزینەوەی ژیانی بە پیتدا، دەسەاتدار نابەت. مانەوە و کارکردنیش لەناو شەوازەك هایە و تانوپۆی داهەنان هەدەوشەنتەوە، هەموو سەربەخۆیی و دەسەاتەکی کەلکەشیش زەوت دەکات، گیانی بەردەوامبوونیش دادەزەنەت. ئەو شەوازەی لەناوەاستی هەشتاکانەوە ئەزموونم کرد، هەەم دا لەو ئەزموونەدا کار لەناو مانای زمان بکەم و مانای بابەت بمرەنم.
ئەزموونەك بوو، ویستە هونەری و کەلکەشییە زمانوانییەکانم تێدا پەشکەش کرد. دوای ئەم پەشکەشکردنەش خواستی گەان لەناوەوە هەژاندمی، هەستم کرد کارەکی دیکە هەیە بە کردن، دنیایەکی دیکەش هەیە بە بینین و شەوازی ژیان. کاتەك هەگا بەخەم دەدەم ئەزموونەك واز لە بەنم و سەرگەرمی ئەزموونەکی دیکە بم، دیارە وەك ئەزموون گەیشتووەتە دوا ئاستی و لام تەواو بووە، ئەگەر لەناویشیدا

بەنمونە دووچاری خەدووبارەکردنەوە و پەکوتە دەم، خەدووبارەکردنەوە و پەکوتەش کەشی نووسینم لە بەرچاو دادەخەن، لەو بارووبارەدا هەزی خود و هەستە کاریگەرەکانی مرۆڤی نوێبەخشیش بە جوانی و ژیان، بە کاریگەر دەبن.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

ڕاگەیاندن

ڕاگەیاندن کەناڵ و ناوەندەکی خزمەتگوزارە بە کردەی ڕۆشنبیری. لەناو ڕۆژنامەوانیی کوردیدا گەیشتووم بە ئەزموونی بەپیتی زۆرەك لە نووسەرانی کورد و سوودمەند بوویمە بە بیر و بۆچوون و فەرمەکانیان. لەلایەکی دیکەشەوە هەندەی لە بەشەك لە ڕۆژنامەوانی بە ناهەق لە بارەی منەوە نووسراوە، هەندە بەهەق لە بارەی ئەهریمەنەوە نەنووسراوە. سەرڕای ئەمانەش بە بە هیچ هەیەك بە مەبەست و هەڵەی دەستنەقەست ناوم لە لەکەینەوە و چاوپەکەوتنە ئەدەبییەکان دەسنەوە. بەشەك لە ڕۆژنامەوانیی کوردی هەوەی تەدا دراوە هەقیقەتی شیعری من بشوێنێت. لە ڕۆژگاری ژیاندا ئەوانەی لە چەژی باوخوازەوە تەماشای هەستە کاریگەرییەکانی ژیان دەکەن تاوانکارن، نوێبەخشەکانیش قوربانیی ئەو هەزە باوەدەستانەن، کە تاوانکاران دەجووێنن و ئامادەیان دەکەن بە بەجەهەنانی مەرام و تاکتیکە سیاسی و شکستە ئەدەبییەکانیان، دیمەنە سادە و کاریگەرەکانی ژیان وەردەگرم بە تەکنیکاوکردنی فەرمەکانی گەیاندن چەند ئاستەکی زمانەوانیی شیعریبوونی تەدا دەکەمە ستوونی تایبەتکردن و درەوشانەوە. وەك دەقی بە ئەدەبوو دەیخەمە بەردەم کەمێك نیشان و پرسیار، شتە سادەکانیش بەردەوام لە سرووتی تایبەتی و دانایی لەناو خوەقاندنی نووسین زانیاریی ویژدانی و گەرمایی هەستەکانن. بوونمان لەناو خەیاندا لەپەناو ژیان و جیهانبینییەکی باشتر بەرجەستە دەکەن، تا لە ژیان کاریگەری و کردەوەی خەیان نیشان بدەن.
سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەکوێنێت، بەی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

تەنامان

بەدەنگی لە قووڵایی نەزانراودا پەیوەندیی دیکە لەگەڵ ژیان و بوون و گەردوون دەدەزێتەوە، پەیوەندییە ساردبووەکانیشی لەگەڵ واقیع زیندوو دەکاتەوە. هەندەك شت لە واقیع وەردەگرێت، لە بیرکردنەوەی هەکی دەخاتەوە و ئامادەی گوتنی دەکات. پەکهاتەی سرووتی کەسایەتیم لە نیشتەجێبوون لەسەر زەمین بە خە گونجاندن لەناو سەرچاوەکانی

ژیان وا هەیکەوتووە. ئاخاوتن لەناو دڵی دروست دەکەم. لە قسەکردندا خودی ئامادەکراو دەتە پشتەوە، لە ئاخاوتنی ناو دڵیش ئۆفسانە و ئۆفسوونی خودی وریا و هەشمەند. ئەگەر زەر بدۆڕم، تەواوەتی ئامانی ناوەوەم دەکوژێت و بنیادی ئامادەبوونی بەردەوامیی نووسینم دەشڵەژێ، ئۆفسانە و ئۆفسوونی خودیشم بەتاڵ دەبێت. زەر دوان تەنیا بە کەسی سیاسی گونجاوە، باروبوار بە گفتوگۆ لەگەڵ ئۆویدی دروست بکات، نووسەریش باروبوار بە تەواوەتی تاکییەتی و هەستەکانی خۆی دەستەبەر دەکات. خەم بە تەگەیشتن لە کرۆکی هەژگار و بەباکی گرتووە، پرژاکانم بەهۆی زمان و ئۆفسانە و ئۆفسوونەوە پەرە پێدەدەم، نازانم ئەوی نووسیومە باشە، یان نا. بەڵام بەو هاستییە گەیشتووم پێویستە لە هەوڵی تەواوەتی و بەدەنگی بەردەوامبم، کە دڵی بگەڕد بەدەنگیەکی بەردەوامە.
بەدەنگی لای من مانا قووڵەکانی خەون و گەردوون ئاگادار دەکاتەوە و پرسیاری ژیان و بوونی هەیە و دەیکات بە توانا و ئەزموون.
سەنگەک هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەک شیر دەکوەنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوەن دەبین و چەندیشمان هەدەبزەکەین.

گفتوگۆ

هەمیشە خەم لە گفتوگۆ و دیمانە هەژنامەوانییەکان بەدوور گرتووە، ئەو دەسکەوتانەی لە بار و بواری شیعرەوە بە دەستم هێناون، دەکرێ بکرێنە جێگرەوەی هەموو گوتن و نووسینێکی دیکە. هیچ نیازێکی گوتنیشم نییە لە دیمانە هەژنامەوانییەکان بیکەم بە ناوەندی دەربڕین و درکاندن. هەموو ساتە هەشیاری و نەهێنی و هەستکردنەکانی هایکۆ و تانۆپەی نووسینیان چنیوم، لە هەناوم خۆیان هاپسکاندووەتە دەرەوە و لە دەقەکانم درکاندووەمن. خۆ تەرخانکردنیشم بە بەرهەمهێنانی دڵی بڵاوە گرنگ و ناوەندە. دڵی بنەمای پێوەندییەکان جوان و فراوان دەکات، فەرمەکانی دەروونیش دەگەڕێت. سەرەتا شتە گشتییەکان دەدەزمەوە. دواتر گیانی بزەوی شتەکان دەنووسمەوە و هەستی تەدا دەخوەقێنم.
نووسین و قسەکردن لەبارەی شیعر بە کردەی دەزینەوە تێناگەم، زیاتر گواستنەوە و گێڕاندنە. هەوە دەدەم خەمی لە بپارێزم، لەگەڵ ئەوەش لە هەموو بابەتەک پتر، تامەزرۆی خوێندنەوەی دیمانە هەژنامەوانییەکانی شاعیرانی بە ئەزموون و ژیننامەی کەسایەتییانم.
تەوانین و زەر وردبوونەوەش لە شیعردا دەمانباتەوە بە سەردەمی لەدایکبوونی یەکەمین مرۆڤ. نووسین ناتوانێت لەبارەی یەکەمین مرۆڤ هستێک، تەنیا هستێک بەهەز بکات، تەنیا لەرزەی گیان دەتوانێت لەناویدا وردبێتەوە و بگات بەباری تەواوەتی یەکەمین مرۆڤ.

سەنگەك هەیە ناوی مەژوو، هەموومان وەك شیر دەكوێنێت، بۆی دەردەكەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هێدەبزەكەین.

هەخنە بزوێنەرە *.. بەختیار محەمەد

هەخنەگر ئەو كەسەیە، كە هەخنە دەگرێ: نەرێنیی دەردەخا و ئاماژەش بۆ ئەرێنیی دەكا.
ئیشی هەخنەگر نییە ستایش بكا، بەكو هاستیی باس دەكا.
هەخنە هەمیشە لەژیكی لەگەدایە، نەك سەز و هەوا و هەوەس (واتە نەك لایەنگریی).
ئەمە بۆیە هەخنە دەگرین، تا هاستیی بێین؛ هەخنە بە دوای هاستییدا وێە. هەخنە كرێكی هاستییە.
هەخنە كەهەكەكردنی مەعریفەیە: لە كۆ هەخنە هەبوو، لەوێش مەعریفە لەدایك دەبێ. هیچ مەعریفەیەك بە بێ مامانی هەخنە لەدایك نابێ. لە هەموو كەمەگە دواكەوتووەكاندا هەخنە غائیبە، بۆیە مەعریفەش (فیكر و فەلسەفە و زانستیش) غائیبە.
هاستییەكەی ئەوە نەزانەكان، كە هەخنەیان قبووڵ نییە.
هەخنە ئامانجی هەیە: ئامانجی هۆشیاركردنەوە.
هەخنە قبووڵ نەكردن بنەمای دیكتاتۆریەتە.
هەخنە جەنگە دژی عەقڵیەتێكی داخراو؛ ئەوجا لە هەر بوارێكدا بێ.

هەخنە هەتكردنەوە نییە، بەكو دان پێدانانە.
هەخنە برادەرایەتی، خزمایەتی، هاوڕێیەتی، هاوسێەتی، حزبایەتی… نازانێ. هەخنە بۆای بەو پەندە (ئیدیۆمە) كوردییە هەیە، كە دەڵێ: ((حەق هەقە))؛ بۆیە ئەوەی حەقانی بێ هەخنە قبووڵ دەكا، بەڵام ئەوەی حەقانی نەبێ هەتی دەكاتەوە. هەخنە سەلماندنی ئەم حەقەیە (هاستییەیە)، بۆیە هەخنە هەتكردنەوە نییە، بەكو دان پێدانانە بەوی دیكە: بەوی دیكەی دەق و كەس و بابەت… لە چوەی حەقانیەت و حەقیقەتدا.

وەك گوتمان، هەخنە پەیوەندی بە ناسیارەتی و براوەرایەتییەوە نییە. هەخنە پێناسەیەکی مەعریفییە. بناغەکەی عەقڵ و لۆژیکە. هەخنە ئەگەر خاترانەی تێدابوو، ئەوە لە جغزی هەخنە دەچێتە دەرێ و دەبێتە موجامەلەی کۆمەڵایەتی. ئەمە هەخنە لە دەق، لە کارێك، لە هەڵسوکەوتێك... دەگرین؛ واتە بە بێچوونی خۆمان کەموکوڕییەك دەستنیشان دەکەین، بۆیە هەخنە نابێ شەرمن بێ، بەڵکو دەبێ ئازاد و بوێر بێ. هەخنە گەلانە بە دوای ڕاستییدا، کەواتە دەبێ بێباك بێ لەوەی ئاکامەکەی چی دەبێ (هەبەت ئەوەی لە توانادایە). نابێ هەخنە باکی بەوە هەبێ، کە فەرمان و فیسار (با هاوڕێشی بن) لێی تووڕە و نیگەران دەبن؛ چونکە هەخنە لە سەرووی هەموو پەیوەندییەك و هەموو بەرژەوەندییەکە؛ مادەم ئامانجەکەی نیشان دانی حەقیقەتە، بەهای حەقیقەتیش لە هەموو شتێك گرنگترە.

دەبێ فەرمین هەخنە بگرین! ڕاشکاو و ڕاستگۆ بین لەگەڵ یەکتر! ووبەڕووکار بین، نەك پاشملەکار! ئەوەی ژیان دەگۆڕێ هەخنەیە، نەك موجامەلەی پێ لە درێ. دەبێ فەرمین هەخنە لە یەکتر قبووڵ بکەین! ئەمە کرێکی دیموکراسیەتە. فەرمە هەخنە لە خەڵك بگرە و بێ خەشت هەخنەت قبووڵ بێ، کە لێت دەگیرێ.
نابێ پەمان ناخۆش بێ هەخنە لە ئایینەکەمان، لە بیروباوەڕمان، لە دەقەکەمان... بگیرێ (پەشمان ناخۆش بوو، بە هەخنە وەڵامی بدەینەوە، نەك بە جنێو و کاری توندوتیژی و بە تیرۆر). هەخنە گیان و بەختەوەری بەدی دەهێنێ، نەك ئاژاوە و قیامەت. هەخنە پەیوەرە بێ ڕاستگۆیی. هەر کۆمەڵگەیەك هەخنەی تێدا نەبوو، کۆمەڵگەیەکی دواکەوتوو و درۆزنە، پڕە لە ڕیاکاری و دووڕوویی.

هەموو کەسێك حەز دەکا ستایش بکرێ، نەك هەخنەی لێ بگیرێ؛ بەڵام ستایش هەندێ جار درۆی تێدایە، بەڵام ڕەخنە ڕاستیی. ئەمە باسی هەخنەی ڕاستەقینە دەکەین، نەك هەخنەی ساختەکار؛ بەڵکو ئیشی هەخنە ئەوەیە، کە درۆ تێك بشکێنێ. هەخنەگر سیفەتی ئەو جەنگاوەرەی هەیە، کە لە بەرەی پێشەوەی جەنگدایە؛ بۆیە هەخنە جەنگە لە دژی هەڵە. لێرە قسەیەکی سەرنجڕاکێشی (گۆستاڤ لەبۆن) م دێتەوە بیر، کە دەڵێ: ((هەڵە هەڵکاری سەرەکی پەرەستاندنی ژیانی گەلانە، نەك ڕاستیی)).(*)

ئەوە ڕاستە ملانێی نێوان هەڵە و ڕاستی داینەمۆی هەموو پێشکەوتنێکە. لە فەلسەفەی هیگڵ و ماركسیشدا ئەمە پێی دەگوترێ: ((یاساكانی دیالیكتیك)). واتە یاسای نەفی نەفی و یاسای یەكیەتی دژەكان، كە سەرچاوەی پێشكەوتن و گۆڕانكاریيەكانە.

(*) غوستاف لوبون, سيكولوجية الجماهير, ترجمة احمد حايك (الطبعة الثالثة: مايو – ايار, 2021), ص 145

بەختیار محەمەد

وێـــامی گـەران عـــەبـــدوڵـــا بـە ڕۆژنـــامـەی ڕووت ســـبـارەت بـە هـەڵبژاردنی پـەرلـەمانی لـە هـەرێم

ڕووت:
زۆر لە لیستەكان باس لە جیاوازی ئەم هەڵبژاردنە دەكەن لەوانی پێشووتر، وە بۆچی باس لە تێكشكانی زۆرینەی ئەهای كورسیەكانی پەرلەمان لەلایەن (پارتی)ـیەوە دەكەن، بەهەكاری جەراوجۆر، نەمانی كەتا، كەمی تۆزوير، كەمسیەنی سەربەخۆ و بەلایەن و چەیكی دەنگەكان هەر لەلای سندوقەكان و ئایا ئەگەر ئەمانە وابن مانای ئەوەی دەدات، كەبەڵێ استی،
ئالوگۆڕ لە سیستەمی پەرلەمانی كوردستان هووددات؟

-گەران عەبدوڵا
ئەگەر بڕوای ئەپزسیۆن خۆیانەكی ڕەنگانەیی بە دەنگدەرانی نەسازنەت، ئەی ئیتر بە چ پاساوێك بەشداری هەڵبژاردن دەكات! ئەوەی لە هەڵاو زەنای لیستەكان دەبینرێت و دەبیسترێت بۆزی شەی حیزبەكانە وەك ناو و سیمبول نوێك ژیان و گۆڕانی خەڵك و چێنیەتی ئالوگۆڕكردنی سیستەمی پەرلەمانی. بە هەموومان ڕشنو شاهەدی مژووی سیستەمی پەرلەمانیین لە هەرێمی كوردستان كە هەمیشە ئەوەی هاوكێشەكانی بە لایەكداخستبێت هەز بووە، وە هەزیش لەدەستی ینك و پدك دایە و هەرگیز نەبوونە و نابنە (هەزێكی نیشتمانی).

کەمی و زۆری کورسەکانی پەرلەمان تا ئێستا نەبۆتە هۆکاری گۆڕانکاری بنەڕەتی لە سیستەمی دەسەڵاتدارێتی هەرێم، بە پێچەوانەوە هێزە گۆڕکان لیستی سەبارییان دروستکردووە، سیاسەت و کاری پەرلەمانتارێتییان گۆڕیوە بە پرۆژەی خۆ دەوڵەمەندکردن و بەناوەڕۆککردنی کاری سیاسی و جەماوەری. سیستەمی پەرلەمانی لە ئاستی دونیادا لە قەیرانداید لەگەڵ دەنگدەرانی بە هۆکاری میکانیزمەکەی. کاتێک دەتوانیین بڵێین گۆڕانکاری لە سیستەمی پەرلەمانی رووداوات ئۆوکاتەی ناو هەڵی پەرلەمان تێکهەڵکێشکرابێت بە هێزی جادوو. کە دابەزاوبیت لە هێزکی ئامادەباشی جادو، کارت لە پەرلەمان لە باشترین حاڵەتدا دەبێتە بوتەی ئاو لێکگرتن.

پرسیار:
زۆر لە حزبە نوێکان، (نەوەی نوێ)، (بزوتنەوەی هاوبەست)، (بزووتنەوەی گۆڕان خۆیان بایکۆتی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان بکات، ئەوە بەقازانجی (یەکگرتوو) و (پارتی)ـیە، بۆیە پێویستە خۆیان بەفراوانی بەشداری ئەم دەرفەتە بکەن؟ ئەوە دەڵێن چی؟

-گۆران عەبدوڵا
خۆیان لە ١٩٩٢ بە فراوانی بەشداریکرد و ینک و پدک ی هێنایە ناو پەرلەمان، لە ساڵانێکی دواتریشدا گۆران و نەوەی نوێی بەرد. بەهاتنی گۆران و نەوەی نوێ چی گۆڕا لە ژیانی بنەڕەتی خۆیک بۆ غەیری دەوڵەمەند بوونی هەندێ لە خۆیکی مشەخۆر و ناشیرینکردنی هێزی ئۆپزسیۆن و بەباوەڕکردنی خۆیک بە سیاسەت!؟ بەدنیاییەوە بەشداریکردنی خۆیک لە دەنگدان لەم دەخە سیاسیەی هەرێم مانەوەی هەردوو زلهێزەکەیە لەدەسەڵات، ئەی بردنی ئەم لیستانە بۆ پەرلەمان چی جیاوازییەک دەخاتە ژیانی خۆیکەوە بۆ بەراورد بە پێش هەڵبژاردن و دوای هەڵبژاردن؟ بەدنیاییەوە مژووی سیاسی و پگەی چینایەتی لیست و کەسکان ڕۆشن بۆ ئەمە دەڵێت چی رووداوات، هەر ئەوە رووداوات کە ساڵانی پێشووتر رووبان داوە.

پرسیار:
ئایا بایکۆتکردنی پەرلەمانی کوردستان، چ کات دەتوانرێت مانایکی شۆشگێڕانە وەربگرێت و هەوڵستکی دروست بێت؟

-گۆران عەبدوڵا
ئەو کاتە بایکۆت مانا پەیدا دکات کە وەک هێزکی سیالیستی لە ناو خۆیکدا خاوەنی پایەیکی کەمایەتی و دیدکی ڕۆشنبیت بە

بەرەوپێشبردنی کۆمەڵگە. ئەو کاتەی وشەی شۆڕشگێڕی شکڵی بە گۆڕاوتەوە، لەوەی ئەو هەموو ساڵە لیبراڵیزمی نوێ بە سیستماتیکی، شۆڕشگێڕی یەکسان کردووە بە هەڵەنانی دیکتاتۆری و وێرانکردنی شارەکان. چەکەکانیان بە ناوی خەباتی مەدەنییەوە لەوێرگرتین و دوکانی گوفرۆشکانیان پێپیشاندایین، لە کاتێکدا خۆشیان بە کڵکی بەسنووری سەرمایەکانیان دونیایان بڕیو لەواری مەرگ بردووە. کاتێک هەزبین، ئەمە هەین، کە بەهەزبووین لە زڕ بەیەک زیاتر هیچی تر نیین.

ڕەوت:
بەرنامەی سیاسی و ئابووری و ئاوگۆڕ لەژیانی خەڵکی کوردستان بەتایبەت کرێکاران و هەژارانی کوردستان لە هیچ لە لیستەکاندا نەهاتووە، یان زڕ بەکەمی هاتووە، ئایا بە کاریگەری ڕەوتی کۆمەڵایەتی و سوشیالیستی بەم هەڵبژاردنەوە لاوازە و گوشاری ناڕازایەتییەکانی کوردستان بەم هەڵبژاردنەوە زڕ کەم دیارە و زیاتر مەرکی شڵەکی حزبی ڕووتە لەسەر کورسی دەسەڵاتی سیاسی و سەرمایە و مانەپەلکردنیانە؟

-گەران عەبدوڵا
لەئاپەرینی ١٩٩١ لەهەولێر، ئەمە وەک شورای کرێکاران چووینە پێش دەواجنی ئەحمەد ئیسماعیل بە قسەکردن لەگەڵ کرێکاران، کە گەشتین پێش ئەمە گروپێک بە خەیان دەوت (چەپ) قسەیان بە کرێکاران دەکرد و دەیان وت (ئەمە کوردستان ڕزگاری بووە و دەبێت زیاتر کاربکەین چوونکە بە خەمانە)! ئەمەش دەستمان بە قسەکردن کرد و داوامان لە کرێکاران کرد کە نەچنە سەر کار و داوای زیادکردنی کرێکانیان بکەن. دوو بە چوون بە ڕەشنی پێگە چینایەتکان دیاری دەکەن. زڕینەی ڕەهای لیستەکان مەبەستیانە بگەنە دەسەڵات، خاوەنی هیچ پڕۆژەیەک نیین لە کەشی مووچە، کار، بێکاری، پەیوەندەکانی هەڕەم و سەنتەر،.. هتد هەر بۆیە لەڕەی شاتە شات و دەنگ بەرزکردنەوە زیاتر کار لەسەر یەکتر شکاندنەوە دەکەن لە پێناوی دروستکردنی کەشی بەلادابردنی داخوازییە بنەڕەتەکانی خەڵک.

ئەمجارە لە بایکۆت زیاتر.. جەمال کەشش

بەرێی بەشداربووی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، تکایان داوایان لەجەماوەر دەکرد، بەشداری هەڵبژاردن
بکەن،)ئەمە ئاسایی(، بەاڵم تیژری سیریان دادەهێنا، هەندێک دیووت،)یەکێتی(و) پارتی(، دژی جڵگیری خەیان
هەیە، ئەو بایکۆتە لە دژگاکانی ئەمە کەمدەکاتەوە. هەندێکی تر دیانوت بچن دژبدەن، بەکە دژگدژن بدەن، خۆتان
دەزانن بەکە دژگدژن، بەاڵم لە لاڕی)نەبڕی(دژگی هەموویاندا، نەفرەتی جەماوەریان هەست پێدەکرد لەبەرامبەر
خەیان و لیستەکانیاندا.
جەماوەرێکی یەکجار زۆر بە تریبۆن و بژندگە مابوونەوە، وەک چۆن نوێنەرانیان نەبوو لەنەو لیست و قوارە
پەرلەمانییەکاندا، ئاواش سەدا و دژگ و نوێنەری سیاسی و حزبی و لیستی نەبوو لە دەرەوەی پەرلەمانیشدا،)یان زۆر
بەکەمی(، سەدان ئای زۆرەبژندی میدیا و هەزاران ە ژنامەنووس جگە لە یەک دوو کەناڵ نەبێت، ئەوانی دی
بەتەواوی بەفەرامۆشیان سپاردبوو، بەتایبەت بەشە ئادیکاڵ و سۆشیالیستەکەی بەرێی بایکۆت، میدیا نەیدەویست بەهیچ
جەرێک ئەم ڕەوتە لاگڕ پرسەی هەڵبژاردن تکڕ بکات. سیمای چینایەتی و سروشتی هەڵوەستی ئەم جەماوەرە
بەئادیکی یەکجار زۆر ە ووون و بەرجەستەیە، بەش و پێکهاتە جەراجەرەکانی چینی کرێکارانە کە لاگڕ حزب و
دەسەاڵتدارکانی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا ناکۆک و ناتەبان.
بەشایەکی سیاسی گەورە لە نەو فەزای هەڵبژاردندا خۆی دەرخستەوە، کە هەژارانی کوردستان هیچ بونکی بەرجەستەی
حزبیان نییە و بە ئالترناتیڤن. ئەم بە ئڕتەرناتیڤییە یە، کە سیاسەت دەبەتە بابەتی هەموو دانیشتوان و نزیک لە ژیان و
پرسیار لەسەر دەسەاڵتی سیاسی و چارنوسی ئاوگر دەکرێت، ئەوندەی دی چینکی گەورە نامبوون لە پرسکە و
هەستیان دەکرد، دەست و دەم بەستراون، وە تایبەتی تر زۆر خنکێنەر و غەمگین)کئیب(بوو بە هەموو ئەو هەڵسوراوە
کرێکاری و کەمینستانەی کە کەمپینی بەرژوازییان دەبینی، چ کۆنپەرستێک و چ هەڵەیکیان ناوتەوە. ئەم ڕژانە

تەواو دەبن، بەڵام، وەک بەڵاستی ئایندەی دوای هەڵبژاردن و پێکهێنانی حکومەتی هەرێمی داهاتوو، شایانی بیرکردنەوەیەکی زۆر جددییە.
ئەزموون و تاقیکردنەوەکانی خولەکانی پێشووتری پەرلەمان، ئەگەر بە بەرژوەزی و حزبەکانی مایەی دەرس و فێربوون
بێت، بە حزبی کرێکاران و چینی کرێکاریش هەروایە. خاڵێکی یەکجار گرنگ لەم پێیواندەدا، ئەوە نییە، کە تاچەند دەتوانین پەرلەمانیش وەک فورسەتێک بۆ خەباتی ئاشکراو پێ گەیەکی قانوونی بەکاربهێین، نەخێر بەڵکە لەگرەوی ئەوەدایە کە چۆن حزب لە نێچێتە نێو کێشە و ناکۆکییەکانی ناو خەزانی بەرژوەزییەوە، کە چۆن و بەردەوام سەربەخۆیی سیاسی
و چینایەتی بڕەو پێ بدەین.
ئەوە ئاستە بز ووتنەوەی کۆمۆنستی الوازە، چینی کرێکار، ڕێکخراوەی جەراجۆری خۆی نییە...هتد، بەڵام خاڵی بنەڕەتی
لەم کۆشمەکۆشە چینایەتیەدا، تیۆری شێوەی کۆمۆنستیە یە کە هەمیشە لەنێو دڵی هەلومەرجە سەخت و پێچاوپێچکاندا
پەیوستە وەک ئامازی دروستکردنی سیاست و هێویست و حزبیەت، لەالیەن کۆمۆنستکانەوە بەچینی کریکار بگات.
لەبایکەت و بەرەی بایکەت واوتر، پێکردنەوەی بەشایی سیاسی بە ئاڕتەرناتی ڤی کۆمۆنستی بە کۆمەڵگای کوردستان،
ئەرکە سەرەکیەکەیە. میدیای کۆمۆنستی پەیوستە ڕۆژیکی یەکجار بەرجەستە لە نەخشاندنی ئەم سیاسەتەدا بگێڕێت.
١٦-١٠-٢٠٢٤

هەڵبژاردنی خولی شەشەم، دەروازەیەک بۆ خەستبوونەوەی هەرچی زیاتری قەیرانەکان..

نادر عەبدولڕەحیمید

دوای ئاوەژووی ماوەی خولی پێنجەمی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان لە (٦-١١-٢٠٢٢) کۆتایی هات، هەردوو حزبی دەسەڵات (پارتی) و (یەکگرتوی) نەیانتوانی بگەنە ڕێککەوتنێک کە خولی شەشەمی تێدا بەردەوام بن، و ماوەی پەرلەمانیان درێژکردەوە، بەڵام (دادگای باڵای فیدراڵی عێراق) ئەمری بەنادەستووری دانا و (پەرلەمانی هەرێمی کوردستان)ی هەڵوەشاندنەوە و (سەرکی هەرێم) و (حکومەتی هەرێم)ی پابەندکرد بە ئامادەکاری بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێم لە ڕێگای کۆمیسیۆنی هەڵبژاردنکانی عێراقەوە.

ئەم خولەی شەشەمە کە بەیارە لە (٢٠-١٠-٢٠٢٤) ئەنجام بدرێت، بەدوای پەرەسەندن و تاوسەندنی ناکۆکی هەردوو حزبدا دێت؛ نێک هەر لەناوخۆی هەرەمەکە لەسەر ئاووەوای سەروەت و سامان و کێشەکەی سەرمایە، نێک هەر لەسەر پێشبڕکێ لە جێبەجێکردنی سیاسەتە میلیتاریستییەکانی هەردوو ئەرمەنی بۆژوا کۆنەپەرستی (جمهوری ئیسلامی ئێران) و شۆفێنستی (تورکیا) و بەرژەوەندییەکانی ئیمپریالیزمی ئەمریکی لەناو خودی هەرێم و هەرێمەکە لە زەنی ژێر دەسەڵاتداریتی خۆیدا، بەڵکو لە دەرەوەی چوارچێوەی یاسایی هەرەمیش ناکۆکییەکانیان تەقیوەتەوە لەسەر پێستی (سەرێک کەماری عێراق) و پێستی (پارێزگاری کەرکووک).

ئەوەی کە لە هەموو تەکانی ئەم هەڵبژاردنەدا هەموو کەوتوونەتە پێلاماردان و ناوزڕاندنی سیاسی و تەمەتبارکردنی یەکتری، بەتایبەتیش هەردوو حزبی دەسەڵاتدار و میلیشیایی هەرەمەکە، زۆر واوەتر لە هاشوهوش و هەرای کەمپەنی هەڵبژاردن و لە بنچینەدا دەگمەنەوە بە ئیفلاسێکی سیاسی تەمام عەیاری نێک هەر ئەم دوو حزبە، بەڵکو تەواوی بزووتنەوەی کەمڵایەتی سیاسی کوردایەتی و پۆچڵ بوونی قەوارەی هەرێم، دوای سێ دەیە لە فەرمانڕەوایەتی ناسیونالیزمی کورد بەسەر چارەنوسی جەماوەری زەحمەتکێشی ئەم هەرەمەدا.

لە سی (٣٠) ساڵی ڕابردوودا، ناسیونالیزمی کورد نەیتوانی هەرەمەکی یەکگرتوو لەناو دەوڵەتی ناوەندی عێراقدا پێک بهێنێت، کە حزبە بۆرژوا ناسیونالیستەکانی کورد بتوانن لە ڕێگای کایەی سیاسی هەڵبژاردنەوە دەستاودەستی دەسەڵاتی تێدا ئەنجام بدەن و هەر چوار ساڵ جارێک حزبێک فەرمانڕەوا بێت، ئەوەی ڕەشنبیرانی بورژوا لیبڕاڵ پێی دەڵێن دەوڵەتی یاسا و دامەزراوەکان، کە بەناوهێنانی لیک بەدەمیاندا دێتەخوارێ.

ئەوەی لە واقعدا لە ئارادایە دەستبەسەراگرتنی دوو حزبی میلیشیایی بەسەر دوو ناوچەی هەرێمەکەدا، کە دەستیان داگرتووە بەسەر سەروەت و سامانی سروشتی و بوون بە خاوەن کۆمپانیا هەرە زەبەلاحەکان لەسەر ئاستی هەموو عێراق و قەرخی هەموو چەشنە بزنەسکیا کردووە لە بازرگانی و پیشەسازی و عەقارات و زەویوزار و گومرگی سەرسنورەکان … هەر یەکە لە زەنی ژێر دەسەلاتی خۆیدا.
بەم پێیە ناسیونالیزمی کورد وەک بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی سیاسی و فکری، نەیتوانیوە چینی بورژوازی کورد لەم هەرێمەدا یەکگرتوو بکات و بیکات بە خاوەن ئێگانەکی یەکگرتووی دەسەلات.
لەرەوە لەم ڕوانگەوە هیچ مانایەک نامێنێتەوە بە هێزاردنی پەرلەمانی بە دەستاودەست پێکردنی دەسەلات، چونکە ئەسڵەن ئەو ئێگانە یەکگرتووە نەهاتۆتەئاراوە و لە ئارادا نییە تا دەستاودەستی دەسەلاتی پێ بکرێت!
بەدنیاییەوە ناوەندکی دەسەلات لە هەر زەنکدا بورژوازییە و پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان پێوەندییەکی سەرمایەدارانەی چینایەتیی چەوسێنەرانە و زاڵمانەیە، وە سەرمایەدارانیش بەهرەمەندن لە کەی سیستمی سەرمایەداری و ئابووری نیولیبرالیزم و بڕژەوەندییەکانیان پارێزراوە لەلایەن دەسەلاتەوە لەهەر زەنە بجیا، و بە زەبری سەرنێزەی میلیشیای حزبی.
حکومەتی هەرێم، هەر وەزارەتێکی بگری لە ناوەندکدا دوو وەزارەتە، بەتایبەت وەزارەتەکانی (پێشمەرگە، دارایی،داد)، حکومەتی هەرێم یەک سەرباز و یەک پێشمەرگەی نییە، ئەوەی هەیە میلیشیای (پارتی) و (یەکێتی)ە، ئەم حکومەتە یەک کەناڵی میدیایی تەلەفزیۆنی نییە، بەڵام هەریەکەک لەو حزبانەی دەسەلات دەیانیان هەیە. بودجە و داهات و خەرجی هەر زەرنەک جیایە، دادگا و یاسا لە هەر زەنەک بجۆرێک جیاجیا دەکرێت.
جا ئەگەر وەک گریمانەیەک وابدنین کە لیستە ئەپزیسیۆنەکانی دەرەوەی هەردوو حزبی دەسەلات زەرینەی کورسییەکان بەدەست بهێنن، ئەوا لە باشترین حاڵەتدا دەبنە خاوەنی حکومەتێکی کارتۆنی کە هیچ شتێکی نییە، و ئەوەی هەیە بەدەست هەردوو حزبی میلیشیاییەوەیە. ئەگەر نشەتین ئەستەم، ئەوا زەر سەختە ئەم دوو حزبە دامودەزگای ئاسایش و دارایی و دادگا و … هتد ئادەستی ئەو لایەن و حزبانە بکەن کە لە ئەستادا ئەپزسیۆن واتا نەیار و ناحەزیانن.
بەپێی بانگەشەی بورژوازی بێت، هێزاردنی پەرلەمانی و دەستاودەستپێکردنی دەسەلات بە چارەسەری کێشە و گرفتکانە، لەم حاڵەتە دیاریکراوەی هەرێمی کوردستاندا بە بردنەوەی ئەپزسیۆن نەک هەر گرفتکان چارەسەر نابن، بەکو قەیرانی پێکهێنانی حکومەتیش

دەتە ئاراوە کە چۆنچۆنی حکومەت پێکبهێندرێت لەنێو ئەم هەموو لیست و قەوارانە و ئەم دوو حزبەی کە ئامادە نین دەستەبات و دارایی‌کانیان ڕادەست بکەن؟
بەم پێیە هەڵبژاردنی ئەم جارە نەک هەر هیچ ئومێد بەخش نابێت، بەڵکو دەروازەیەکە بۆ خستبوونەوەی هەرچی زیاتری قەیرانەکان، و شکاندنەوەی لەسەری جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش و تونژە بەبەش و پەراوێزخراوەکانی وەک لاوان و ژنان.
سەرمایەداری و دەسەڵاتە بورژوازییەکەی لە هەرێم و لە عێراقدا گەیشتۆتە بن بەست، ئۆپۆزسیۆنی قەومی و ئیسلامی و نیو-لیبڕاڵ ئاگا بن بەم واقعیەتە یان نا، ئەرکی چینایەتییانە کە خەباوەی و فریوکاری پەڕەپێبدەن تا خەڵکی کێش بکەن بەسەر سندوقەکانی دەنگدان و لە هەڵگەی شانگەری هەڵبژاردنەوە دەریچەیەک پەیدا بکەن بۆ ڕزگارکردنی سیستم و جیهانەکەیان لەو قەیرانەی کە تێیکەوتووە.
ئەوە هێکخراونەبوون و یەکگرتوونەبوونی چینی کرێکار و زاڵ نەبوونی ئاسۆی سۆشیالیستی ڕزگاریخوازانەیە کە تەواوی دەردی سەری و نەهامەتییەکانی ئەم قەیرانەی سەرمایەداری و دەسەڵاتی بورژوازی، وەڵگەیشیا شانگەری هەڵبژاردن درێژە دەکێشێت و دووبارە و چەندبارە دەبنەوە.
ئەمە نەک هەر لە عێراق و لە هەرێمی کوردستان، بەڵکو لە زووربەی وڵاتانی سەرمایەداری قەیرانگرتوودا، بژاردەیەکی تری سیاسی لە دەرەوەی ئەم شانگەریەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی لە ئارادایە، بەڵام بەرجەستەکردنەوەی ئەم بژاردەیە پێویستە بە پەرەدارکردنی ئاگاهی چینایەتی و تەحەززووبی کەمۆنیزم لە دەرونی چینی کرێکار و هەژموونی پەیداکردنی ئاسۆی سۆشیالیستی وەک ئالتەرناتیفێک بەسەر کەمۆگەدا. ئەمەش ئەرکی کەمۆنیستەکان و کرێکارانی پێشەوی سۆشیالیستە.

٢٠٢٤-١٠-١٧

دەنگدان وەک نیشانەی ژیان!..

د.هێژار مەعروف

حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆری نەنجی خەباتی نوێی پتر لە شەست ساڵی گەلەکەمانە . ئەم حکومەتە ئەو جەستە شکەت و پە لە نەخشی و کێم وکورتیەیە کە زەرینەی گەلەکەمانی بەزار و نائومێد کردوە ، بەڵام هەر ئەو جەستەیەشە کە نەمامی ئەحڵک تێیدا دەژی و پارێزراوە پتر لە چوارسەد ساڵە لە خاک و خوێی کوردستان دا سەری دەرهێناوە و سەدان باهۆز و گەردەلول و بومەلەرزە نەیانتوانیوە لەگەشکردنی بوەستێنن و لە ڕەگ و ڕیشەوە هەڵیکێنن، ئەوە نەمامی داربەڕوی ئەحی ئەو کوردبون و کوردایەتیەیە لە مێژوی نوسراوی نوێدا پێش چوار سەد ساڵ شەرەفخانی بەدلیسی و ئینجا ئەحمەدی خانێ و حاجی قادری کۆیی وفایق بکەس و قانیع و شەرکە بکەس و پەشێو و لەتیف هەڵمەت و ..... بانگیان بەدا و وردە وردە پەیامەکەیان گەیشتە گوێی ملیۆنەها ئینسانی کورد لە هەمو دنیادا.

ئێستا کە بە هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی کوردستان بە دروستکردنی کابینەیەکی نوێی حکومەت دەنگدان دەستپێکردوە، وەک هاوڵاتیەکی ئاسایی چی بکەین ؟

ئەخنە ئەوا و ڕاست و توند و تیژەکانمان لەم حکومەتە ، کە لە ناخی زەرمان دا بوەتە زوخاو و خەفەت و جنێو و سوکایەتی پێکردن ، ئەم ئەخنانە بخەینەوە و بیگەیەنن بە تەنەی ئەوەی هەر نەچین بە دەنگدان؟ دەست بە کاوی خەمانەوە بگرین با نەیبات؟ وەک بەکاربردنێک هەر خەریکی تەرکردنی پێویستیە مادیەکانی ژیانی ڕۆژانەمان بین؟ شەوان پاڵی لەبدەینەوە و خەریکی تەماشاکردنی زنجیرە تورکی و ئێرانی و عەرەبیەکان یا تەماشاکردنی پاڕوانێتیی فتبۆڵینی بەرشە و ڕیاڵ بین؟ یا تەرکی دنیا بکەین و هەمو وزەی ڕۆحی و جەستەیی ژیانمان لە خواپەرستی خەرجبکەین؟

باشە ئەگەر وەک ئەوانەی سەروەمان کرد دەخی ژیانمان باشتر دەبێت؟ پەرلەمان و حکومەتی ئایندەی هەرێم باشتر و دادپەروەرتر و کاراتر و پێشکەوتوتر دەبێت؟

ئەم جارە چاکسازی و گۆڕینی گرنگ کراون لە شیوە و ناوەڕۆکی هەڵبژاردن دا، بە جۆرێک کە دادپەروەریی زەرتری تەدایە و ئەگەری فەوفۆ و گزی و دزیی دەنگ کەمترە لەوانی پێشو.

لە هەمو دنیای پێشکەوتودا بە هەڵبژاردنی ئازاد ئەندامانی پەرلەمان هەڵدەبژێردرێ و ئەمیش حکومەت دروستدەکەت، ئەوانەی دەنگ نادەن باشە ئەی چۆن حکومەت دروستبکەین؟ لەگەڵیین حکومەتە شکستخواردوەکەی ئێستا درێژە بە مانەوەی خەی بدات؟ ناڕەم ژیان

چونکە ئەو زیان نیە! ئەی لەگەڵیین سەرکی حیزب و بنەماڵە دەسەڵاتدارکان لە پشتی دەرگای داخراوەو بە کیفی خیان حکومەتکی خراپتر لەوی ئستا دروستبکەن؟ حکومەت بە یاسا دەوات بە ئەو، یاساش لە پەرلەمان بیاری لەسەر دەدرێ، پەرلەمان چاودێریی کارکانی حکومەت و پیادەکردنی یاساکان دەکات، لەگەڵیین خەڵکی ناخپەرست و نیشتمانپەروەر و هۆشنبیر و ئەزموندار بچنە پەرلەمان یا خەڵکی پەست و پارە و خپەرست و نافۆشنبیر و نا – نیشتمانپەروەر بچنە پەرلەمانەو؟
کە کەسیان بە باش نازانی، ئایا لەم سەدان کەس و دیان لیستی هەڵبژاردندا تەی هاوەاتی ناتوانی یەکیان هەڵبژێری کە خراپی و ناشیرینیکانی لەوانی تر کەمتر بەت؟
من دەتوانم ! بیە بە دە و دەرونکی گشبینەو و بە جلی کوردیەو دەنگی خەم دەدەم و هیوادارم تەش وابکیەت، دەنیابە نەخەت و خشویستانت، نە کورد و کوردستانکەت بەمە زیانتان پەناگات و دەخکەش خراپتر نابەت لە پەش هەڵبژاردن!

د.هەژار مەعروف

گەلەری ئارام لە پرۆژەیکی نوەدا.. پەویستمان بە فەربوونی نیچەیە.. خولی سیەم.. د. ئازاد حەمە

وەرزکانی فەلسفە

پرۆژەیکی نوەی (گەلەری ئارام)ە هەرجارەو خوەندنەویک بە فیلەسوفک دەکات بە هاوبشی لەگەڵ د. ئازاد حەمە

پەویستمان بە فەربوونی نیچەیە

وانەی سیەم:

چوکوشکاری لە ناو فەلسەفەدا: روخاندندی بتە دڕینەکان.

ئیسپانیا "وەاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە فێستیڤاڵی فیلمی بەرلینالە.. ئامادەکردنی: مەنسوور جیهانی.

– ئیسپانیا بە "وەاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە حەفتاوپێنجەمین فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بەرلینالە" لە ساڵی ٢٠٢٥ ناسێندرا.

بە پێی ڕاپۆرتی ڕاگەیێندراوێی ڕۆژنامەوانی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی

فیلمی "بەرلینالە"؛ ئیسپانیا دەبێتە "وڵاتی ناوەندی سەرنج" Country in Focus لە بازاڕی فیلمی ئەورووپا EFM لە حەفتاوپێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بەرلینالە" Berlinale لە ساڵی ٢٠٢٥. زیادبوونی فیلمسازان، وڵاتی ئیسپانیایان بە شوێنکی فیلمی ئەورووپی پتەو و بەهێزکی سەرسووڕهێنەریی نێودەوڵەتی گێڕیوە و دابوونەریتی کێن و سەرکەوتووی فیلمە جیراوجیرەکانی ئیسپانی لە بەرنامەی فێستیڤاڵ، لە بازاڕی فیلمی ئەورووپا و هەروەها لە پلانەکانی پیشەسازیی بەڵینالەدا هەنگیداوەتەوە.

لە درێژەی ئەو داهێنانەی کە لە ساڵی ٢٠١٧ دەستی پێکرد، بازاڕی فیلمی ئەورووپا بە پلانی "وڵاتی ناوەندی سەرنج"، ناوچەیەکی سینەمایی گەورەی لە ناوەندیی سەرنجدا داناوە. پیشەسازیی سینەما، کاریی داهێنەرانە لە هێوانگەی چەند لایەنییەوە و هەروەها هاندەریی نوێی پێشکەش دەکرێت و ئاستی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بەرز دەبێتەوە. پاش ئامادەبوونی وڵاتانی مەکزیک، کەنەدا، نێوەژ، شیلی، باڵتیک و ئیتاڵیا، پلانی "ئیسپانیا لە ناوەند" لە بازاڕی فیلمی ئەورووپا لە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بەرلینالە"؛ پێگەی فیلمی ئەورووپا هەڵدەسەنگێنێت و دەرفەتە جیراوجیرەکان بۆ وتووێژ لەگەڵ بەرهەمهێنەران، بڕیاوکەرەوەکان، سەرمایەداران و کارناسان پیشەسازیی سینەما لە ژانرە جیاوازەکانی لە ئەنیمەیشنەوە تاکوو دۆام و زنجیرە دۆاماکان پێشکەش دەکات.

لە درێژەی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: فیلمسازیی ئیسپانی نیو سەدەیە کە بەرنامەی "بەڵینالە"ی دەوڵەمەند کردووە. دەیان فیلمی ئیسپانی کە لە لایەن بەهرەمەندە هەڵکەوتوو و بلیمەتەکان خوڵقاندنیان بۆ کرواە، بینەران و ئەندامانی لێژنەی دادوەرانیان بە شێوەی یەکسان تووشی سەرسووڕمان کردووە؛ ٩ فیلمی بڕاوە توانیویانە خەڵاتی "ورچی زێڕین" Golden Bear باشترین خەڵاتی فێستیڤاڵی بەڵینالە بەدەستبێنن، "ئالکاڕاس" Alcarràs بەرهەمە جوانەکەی "کاڵا سیمۆن" Carla Simón لە ساڵی ٢٠٢٢ نوێترین ئەوانەیە. "پێدرۆ ئامادۆقار" Pedro Almodóvar هەروەها پێگەیەکی گرینگی لە مێژووی بەڵینالەدا هەیە، چونکە فیلمی سینەمایی "یاسای ئێگرەتی" La ley del deseo لە یەکەمین نمایشی جیهانیدا لە بەشی "پانۆراما" Panorama لە ساڵی ١٩٨٧ پیشان درا و توانی خەڵاتی TEDDY AWARD بۆخۆی مسۆگر بکات.

خاتوو "تریشیا تێتێل" Tricia Tuttle بەرپرسی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بەرلینالە" سەبارەت بە ئیسپانیا "وڵاتی

ناوەندی سەرنج" گوتی: ئەمە بە تامەجرۆییەوە چاوەڕێی میوانان و بەهرەمەندە نوێیەکان لە فستیڤاڵین تاکوو پڕکەوە جەژنی پیشەسازیی فیلمی ئیسپانیا لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا پیرۆز ڕابگرین.

لە کۆتایی ئەم ڕاگەیەندراوە دژنامەوانییەدا هاتووە: ئیسپانیا بەبڕشتەوە بەهۆن دەدات کە پەرە بە بەرهەمهێنانی فیلمی پەیەدار و بەدیجیتاڵی کردنی داهاتووی پیشەسازی سینەمای ئیسپانیا بدات. بە لوتفی شەوقدەرە ماڵیاتییەکان و کۆمەکی ماڵی دەوڵەت، وەرگرتنی ناوەندی سەرنج لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا ٢٠٢٥ بە ناونیشانی شۆڕشگێڕانە بۆ بەرهەمە هاوبەشە نوێنەتەوییەکان، خوازیاریی زۆری هەیە. بەجگە لە شۆڕشگێڕانە ناسراوە سینەمایییەکان لە شارەکانی مەدرید و بارسلۆنا، ئەو ناوچانەی کە هاتووچۆی زۆریان بەسەرەوەیە وەکوو ویلایەتەکانی باسک، کاتالۆنیا، گالیسیا، دووڕگەکانی قەناری و ئەندلوسیش؛ دەڤەنییەکانی پیشەسازیی سینەما و هەروەها ناوچە تایبەتمەندە بوونەکانی لە خۆ گرتووە.

خاتوو "تەنجە مایسنەر" Tanja Meissner بەرپرسی "بۆرلینالە پڕۆ" Berlinale Pro سەبارەت بە ئیسپانیا "وەرگێڕانی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لەوبارەوە دایە: پیشەسازیی سینەما و میدیای ئیسپانیا ناوبانگی جیهانی خۆی بۆ گەڕان بە ناوەندێکی ئەوروپی بە لوتفی خوڕقاندنە بەرچاوەکان، دانانی سەرمایەی بەمەبەست و داهێنەرانەی تەکنەلۆژیا بەهێزتر کردووە و لە ئامادەبوونێکی بەهێزیی نوێنەتەوەیی دایە بە ناوەرۆکی کوالیتەی باش و هەستایەتی بەهرەمەندەوە. ئەم وەرگێڕانە شەوقدەرە ماڵیاتییە پشبڕکێیانە، هێککەوتەنامەکانی بەرهەمی هاوبەش و ژێرخانی پیشەسازیی بەهێز پشکەش دەکات.

"ئێرنێست ئورتاسون" Ernest Urtasun وەزیری کەلتووری ئیسپانیا سەبارەت بە ئیسپانیا "وەرگێڕانی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا گوتی: بازاڕی فیلمی ئەوروپا، بگومان یەکێکە لە بەهێزترین پلاتفۆرمەکان بۆ سینەمای ئەورووپا و ئیسپانیا بە ناونیشانی "وەرگێڕانی ناوەندی سەرنج" بۆ ئەمە ئەو هەلە دەخسێنێت تاکوو بەهرەمەندییەکانی پیشەسازیی ئیسپانیا لە هەموو بوارەکانیدا. لەوانە؛ داهێنان، بەرهەمهێنان، بڵاوکردنەوە و پگەی جیهانی سینەمای خۆمان دەربخەین. لەاستیدا، ئەمە ئەرک و شانازیی وەزارەتی کەلتووری ئیسپانیایە. پشتیوانی و ناساندنی پیشەسازیی سینەما، دەرهێنەران و بەرهەمهێنەران و هەروەها ئیزنی سەرهەڵدانی زیاتری سینەمای ئیسپانیا دەدات بۆ درێژەپێدانی ئەم ڕێگا پڕبایخە،

هەر وەکوو لە ئێستادا لە بازاڕە جیهانییەکانی فیلمدا ئامادەیە و بینەران لە سەرتاسەری دنیا، بە دیاریەوە دادەنیشن.

بازاڕی فیلمی ئەوروپا EFM لە ڕۆژانی ١٣ تا ١٩ی فێبریەی ٢٠٢٥ لە چوارچێوەی حەفتاوپێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە" Berlinale لە شاری بێرلین لە وڵاتی ئەڵمانیا بەڕێوەدەچێت.

وێنەکان: مانسوور جیهانی

بۆ زانیاریی زیاتر:
https://www.berlinale.de/en/2025/news-press-releases/257538.html

مانسوور جیهانی – ئیسپانیا بە "وڵاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە حەفتاوپێنجەمین فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە" لە ساڵی ٢٠٢٥ ناسێندرا.

بە پێی ڕاپرسێتی ڕاگەیێندراوێی ڕۆژنامەوانی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە"؛ ئیسپانیا دەبێتە "وڵاتی ناوەندی سەرنج" Country in Focus لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا EFM لە حەفتاوپێنجەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە" Berlinale لە ساڵی ٢٠٢٥. زێربەی فیلمسازان، وڵاتی ئیسپانیایان بە شوێنکی فیلمی ئەوروپی پتەو و بەهێزکی سەرسوڕهێنەریی نێودەوڵەتی گێڕایوە و دابوونەریتی کۆن و سەرکەوتووی فیلمە جێراوجێرەکانی ئیسپانی لە بەرنامەی فێستیڤاڵ، لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا و هەروەها لە پلانەکانی پیشەسازیی بەڵینالەدا هەنگیداوەتەوە.

لە درێژەی ئەو داهێنانەی کە لە ساڵی ٢٠١٧ دەستی پێکرد، بازاڕی فیلمی ئەوروپا بە پلانی "وڵاتی ناوەندی سەرنج"، ناوچەیەکی سینەمایی گەورەی لە ناوەندیی سەرنجدا داناوە. پیشەسازیی سینەما، کاریی داهێنەرانە لە ڕوانگەی چەند لایەنییەوە و هەروەها هاندەریی نوێی پشکەش دەکرێت و ئاستی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بەرز دەبێتەوە. پاش ئامادەبوونی وڵاتانی مەکزیک، کەنەدا، نێوەژ، شیلی، باڵتیک و ئیتاڵیا، پلانی "ئیسپانیا لە ناوەند" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "بێرلینالە"؛ پێگەی فیلمی ئەورووپا هەدەسەنگێنێت و دەرفەتە جێراوجێرەکان بۆ وتووێژ لەگەڵ بەرهەمهێنەران، بڕاوکەرەوەکان، سەرمایەداران و کارناسان پیشەسازیی سینەما لە ژانرە جیاوازەکانی لە ئەنیمەیشنەوە

تاکوو دەام و زنجیرە دەاماکان پێشکەش دەکات.

لە درێژەی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: فیلمسازیی ئیسپانی نیو سەدەیە کە بەرنامەی "بەرلینالە"ی دەوڵەمەند کردووە. دەیان فیلمی ئیسپانی کە لە لایەن بەهرەمەندە هەڵکەوتوو و بلیمەتەکان خوڵقاندنیان بۆ کرواە، بینەران و ئەندامانی لێژنەی دادوەرانیان بە شێوەی یەکسان تووشی سەرسوڕمان کردووە؛ ٩ فیلمی براوە توانیویانە خەاتی "ورچی زێڕین" Golden Bear باشترین خەاتی فێستیڤاڵی بەرلینالە بەدەستبێنن، "ئالکاراس" Alcarràs بەرهەمە جوانەکەی "کارلا سیمۆن" Carla Simón لە ساڵی ٢٠٢٢ نوێترین ئەوانەیە. "پێدرۆ ئاماداڤار" Pedro Almodóvar هەروەها پێگەیەکی گرینگی لە مێژووی بەرلینالەدا هەیە، چونکە فیلمی سینەمایی "یاسای ئارەزوو" La ley del deseo لە یەکەمین نمایشی جیهانیدا لە بەشی "پانۆراما" Panorama لە ساڵی ١٩٨٧ پیشان درا و توانی خەاتی TEDDY AWARD بخێ مسۆگر بکات.

خاتوو "تریشیا تەتڵ" Tricia Tuttle بەرپرسی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بەرلینالە" سەبارەت بە ئیسپانیا "وەاتی ناوەندی سەرنج" گوتی: ئەمە بە تامەجرێییەوە چاوەڕێی میوانان و بەهرەمەندە نوێیەکان لە فێستیڤاڵین تاکوو پێکەوە جەژنی پیشەسازیی فیلمی ئیسپانیا لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا پیرەز ابگرین.

لە کۆتایی ئەم ڕاگەیەندراوە ڕۆژنامەوانییەدا هاتووە: ئیسپانیا بەبۆشتەوە بەڕۆن دەدات کە پەرە بە بەرهەمهێنانی فیلمی پەیەدار و بەدیجیتاڵی کردنی داهاتووی پیشەسازی سینەمای ئیسپانیا بدات. بە لوتفی شەوقدەرە ماڵیاتییەکان و کۆمەکی ماڵی دەوڵەت، وەاتی ناوەندی سەرنج لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا ٢٠٢٥ بە ناونیشانی شوێنی وێنەگرتن بۆ بەرهەمە هاوبەشە نێونەتەوییەکان، خوازیاریی زۆری هەیە. بۆجگە لە شوێنی وێنەگرتنە ناسراوە سینەماییەکان لە شارەکانی مەدرید و بارسلۆنا، ئەو ناوچانەی کە هاتووچۆی زۆریان بەسەرەوەیە وەکوو ویلایەتەکانی باسک، کاتالۆنیا، گالیسیا، دوورگەکانی قەناری و ئەندلۆسیش؛ دەڤنییەکانی پیشەسازیی سینەما و هەروەها ناوچە تایبەتمەندە بۆوێنەکانی لە خۆ گرتووە.

خاتوو "تەنجە مایسنەر" Tanja Meissner بەرپرسی "بەرلینالە پڕۆ" Berlinale Pro سەبارەت بە ئیسپانیا "وەاتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا لەوبارەیە دایە: پیشەسازیی سینەما و میدیای ئیسپانیا ناوبانگی جیهانی خۆی بۆ گەان بە ناوەندێکی ئەوروپی بە

لوتفی خوقاندنە بەرچاوەکان، دانانی سەرمایەی بەمەبەست و داهێنەرانەی تەکنەلۆژیا بەهێزتر کردووە و لە ئامادەبوونکی بەهێزیی نێونەتەوەیی دایە بە ناوەرکی کوالیتەی باش و هەسەنایەتی بەهرەمەندەوە. ئەم واتە شەوقدەرە ماڵیاتییە پشبکیانە، ڕێککەوتەنامەکانی بەرهەمی هاوبەش و ژێرخانی پیشەسازیی بەهێز پشکەش دەکات.

"ئێرنێست ئێرتاسان" Ernest Urtasun وەزیری کەلتووری ئیسپانیا سەبارەت بە ئیسپانیا "واتی ناوەندی سەرنج" لە بازاڕی فیلمی ئەوروپا گوتی: بازاڕی فیلمی ئەوروپا، بگومان یەکێکە لە بەهێزترین پلاتفۆرمەکان بۆ سینەمای ئەورووپا و ئیسپانیا بە تاونیشانی "واتی ناوەندی سەرنج" بۆ ئێمە ئەو هەلە دەرەخسێنێت تاکوو بەهرەمەندییەکانی پیشەسازیی ئیسپانیا لە هەموو بوارەکانیدا. لەوانە؛ داهێنان، بەرهەمهێنان، بڵاوکردنەوە و پگەی جیهانی سینەمای خۆمان دەربخەین. لەاستیدا، ئەمە ئەرک و شانازیی وەزارەتی کەلتووری ئیسپانیایە. پشتیوانی و ناساندنی پیشەسازیی سینەما، دەرهێنەران و بەرهەمهێنەران و هەروەها ئیزنی سەرهەدانی زیاتری سینەمای ئیسپانیا دەدات بۆ درژەپدانی ئەم ڕێگا پبایخە، هەر وەکوو لە ئستادا لە بازاڕە جیهانییەکانی فیلمدا ئامادەیە و بینەران لە سەرتاسەری دنیا، بە دیاریەوە دادەنیشن.

بازاڕی فیلمی ئەوروپا EFM لە ڕۆژانی ١٣ تا ١٩ی فبریەی ٢٠٢٥ لە چوارچۆوەی حەفتاوپنجەمین خولی فستیڤاڵی نۆونەتەوەیی فیلمی "بەرلینالە" Berlinale لە شاری بەرلین لە واتی ئەڵمانیا بڕوادەچێت.

وێنەکان: مێنسوور جیهانی

بۆ زانیاریی زیاتر:
https://www.berlinale.de/en/2025/news-press-releases/257538.html

نەمبینیت.. شیعری نەوزاد بەندی

پێش ئەوەی بگەمە وەستگەی مردن ،
بە لایەنیی خەم هادگەیەنم لە ژیان ..
وەک ئەوەی کە هژامە ناو ئاوەکەی کوردستان ،
بە لایەنیی خەم هاگەیاند لە خوێندن ..
لە پێشکەوتن .. لە داهێنان ..
بەلایەنیی خەم هاگەیاند لە پێکەنین ،
پێش گەیشتنی تاوی ناوختی گریان ..
لە تەوە نزیکتر بووم لە خەم ..
یەک هەناسە لە نەوانماندا مابوو ..
یەک هەنگاو کەمتر ، ئەمزانیی ،
هەگرم بیت ، هیچی تازەم پێ نییە بێت ،
پێش گەیشتنی دەنگی باران ،
بە لایەنیی خەمم هاگەیاند لە هەورەکان ..
بە شەقاما ئەگەیشتم و ..
شەم لەگەڵ هەنگاوەکان هائەگەیاند ..
ئەو لەو دوورەوە منی دەزیەوە ،
من لەم نزیکەوە ئەوم نەبینی ..
بووین بە قوربانی دابڕان ..
پێش گەیشتنی لیستی مردنی ئەمشەو ،
بەلایەنی خەم لەم تەنەکەی خەڵە هاگەیاند ..

شتی تریش ..

ـــ نەوزاد بەندی ـــ

هەبژاردن لەسەرچیە و دەبێ چی بکرێ؟.. ئاسۆ کمال

لە هەبژاردنی ئێستادا لە کوردستان هەر کام لە یەکێتی و پارتی دروشمی "گەینی دەستەات و پاراستنی هەرێم"یان دژ بەیەک

بەرزکردەوە تا بتوانن دەنگدەران بەکاربێنن بۆ بەدەستهێنانی کورسی زیاتر لە پەرلەمانی داهاتودا. بەڵام لە ئاستیدا کورسیەکانی پەرلەمان هەرچەندێک هێزی بخەنەوە ئەم کێشتیی دەسەڵاتی تێکشکاوی سیاسی و ئابووری هەرێمیان بەرەو پێشەوە پێ ئاراستە ناکرێ. لەو کاتەوە کە "کاپتن ئەمریکا" دەستی بەرداوە لەم ئەزموونی "فیدرالی"یەی یەکێتی و پارتی، ئیتر ئەم کێشتیی دەسەڵاتیان کەوتۆتە گێژاوێکەوە کە بۆ هیچ شوێنێک خەی ناگرێتەوە. ئێستا لایەک ئەران زەنی سەوزی یەکێتی بۆ بارمتە گرتوە بۆ خزمەتکردن بۆ ئامانجەکانی لە عێراقدا ولە قۆفزکردنی حزبە ئۆپۆزسیۆنە کوردەکان و تورکیاش لەسەرەوە زەنی زەردی پارتی، وەک حەوشەی پشتەوەی ئۆپەراسیۆنەکان و چاڵە نەوتی هەرزان لەکردوە، کە ئارەزوی خەی تێراتێنی تێدا دەکا.
لە ساڵی ١٩٩٨ کاتێک تاڵەبانی سەرمەست بوو بەو ڕێکەوتنە ستراتیژیەی ئەمریکا بۆیانی ڕێکخستبوو و بەرەو ڕوو لە کڵێکی لەندەندا بۆ "جەلال تاڵەبانی "م وت" ئەوە وپارتی، هەرکات ئومێدی ئەمریکاتان نەمێنێ، بۆ ئومێدانە دەست دەکەنەوە بە شەڕی ناوخۆ و جگە لەمە ستراتیژێکتان بۆ کوردستان نیە.".
دەڵاندنی کەرکوک و نەوتکەی و شکستی حکومەتی هەرێم لە دادگای پاریس لە کێیسی فرۆشتنی نەوتی هەرێم و ڕاگرتن لە فرۆشتنی گازی هەرێم، دادگای فیدرالی عێراقی خستەتە جێگای ڕێکەوتنی ستراتیژی زەینی یەکێتی و پارتی، وە تەنانەت نەمانی دابەشکردنی داهاتی نەوت بۆ ٤٣٪ بۆ یەکێتی و ٥٧٪ پارتی وەک پێشوو. ئەمە باڵانسی هێزی لەنێوان یەکێتی و پارتیدا تێک داوە. پارتی دێوەکە باڵادەستی خەی بپارێزی لە کەنترۆڵی داهات بۆپێی زەنەکان و یەکێتیش داوای یەکسانی بونی بێشی زەنی سەوز لەگەڵ زەردا دەکا. ئەمە ناوەڕۆکی دروشمی ""گەڕینی دەسەڵات و پاراستنی هەرێم" یەکێتی و پارتیە. ئەمە شەڕی دابەشکردنەوەی داهاتی نەوتە و ئەمە هەموو ماستەرپلان و بەرنامەی ئەم دوو حزبەیە بۆ ئەم هەڵبژاردنە و هیچی تر.
کورسیەکانی پەرلەمان تەنیا ئامازێکی تری شەڕی ئەم دوو حزبەیە بۆ یەکلاکردنەوەی ئەم ناهاوسەنگیەی نێوان دەسەڵاتی ئابووری و سیاسیان. هیچ کام لەم دوو حزبە هیچ ستراتیژیەکی دەربازکردنی کوردستانیان لەم تەنگژە ئابووری و سیاسی و ئیداریە نیە. هەڵبژاردنیش سەربارەت بەم هەڵگاچارە جیاوازانە نیە. ئەولەویەت بۆ ئەم دوو حزبە سەرمایەدارە پاراستنی داهات و دەسەڵاتی میلیشیاکانیانە و هەڵبژاردن و هەر سیاسەتێکی تر لە خزمەت ئەم ئامانجە سەرکیەیاندایە، نەک هیچ بانگەشەیەکی فریوکارانەی گەنجانکاری و

باش بژیوی خەڵک و پاراستنی هەرێمی کوردستان.
هەر دوو لا دوای هەڵبژاردن دژێژە بە هەمان سیاسەت و کار دەدەن کە دەتوانێ بانسی هەزیان بەرامبەر بە یەکێتی. جا یەکێتی لەگەڵ ئێران و حکومەتی شیعەدا بێ فشار خستنە سەر پارتی کارتی کورسیەکانی پەرلەمانی بکار دەهێنێ و هێگا نادەن پارتی نەوت و گاز بفرۆشێ و پارتیش لەگەڵ تورکیا و لایەنگرانی تری حکومەتی عێراقدا یەکێتی لە قەیرانی موچە و بودجەدا دەهێڵێتەوە و چاوەڕێی هەر فرسەتێک لە عێراق و ناوچەکدا دەکا بە شکست پێدانی یەکێتی و ئیدارەکەی. ئەمانە ناکەسی دوو هێزە کە بەرژەوەندی هاوبەشیان لە هێشتنەوەی دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمدا هەیە وەک سەرچاوەی هاوبەشی داهات و دەسەڵاتی میلیشیایان و بەم ناکەیانشیانەوە درێژە بە دەسەڵاتەهاوبەشکەیان دەدەن.
ئەم دوو حزبە ئاگەر ژمارەی کورسیەکانیان بگەڕێت هیچ لەم داهاتانەی نەوت ناژێننە گیرفانی خەڵکەوە و تەنها گەڕانی ژمارەی دۆلاری دابەشکردنەوەی پارەی نەوت و خاڵە سنوریەکان دا دەبە لە حسابی بانکی یان ژەرزەمینی بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی و کەسرەت و شێخ جەعفەر و کەمپانایی کار و شەریکەکانی تریاندا. شێ و ناڕەزایەتی خەڵکی کرێکار و فەرمانبەر دژی دەسەڵات بەهەی نەدانی موچە و خانەنشینی و دزینی بەناوی پاشکەوتەوە و نەبونی خزمەتگوزاریەکان وەک خەی درێژەی دەبە. ئەم شێە لەسەر دزینی ئەم داهاتەیە، نەک لەسەر دابەشکردنی دادپەروەرانەی. چۆن دەکرێ لەشەی دزەکاندا چاوەڕێی شکتەکی زیاتر لە "دابەشکردنی دادپەروەرانەیان" لە نەو خەیاندا بکرێ؟
لە کوردستان دەسەڵات لە سەروو پەرلەمان و هەڵبژاردنەوەیە و هەر کات ئەم دوو دەسەڵاتەی یەکێتی و پارتی بیانەوێ ئەوا دەرگاکەی دادخەن و لە هەڵەکی بەشی بە دەسەڵات هیچی لە ناهێنەوە.
چینێ هەژارەکانی کوردستان دژ بە تەمەنی۳۰ ساڵەی ئەم دەسەڵاتە گەندەڵ و میلیشیایە خەباتیان کردوە و لە هەڵبژاردنەکانیشدا ڕێژەی بە شداریکردن و دەنگدانیان جاربەجار کەمتر بوە. ئاستێ ئەم بایکۆتکردنەی خەڵک بەشەک لەو ناڕەزایەتیەی خەڵکی هەژاری کوردستان دژ بەم دەسەڵاتە نمایش دەکا. بەڵام لە ئێستادا کە دەبینین بەشەکی ئەم خەڵکە ناڕازیە کەوتونەتە دوای بانگەشەی یەکێتی و پارتی لەم هەڵبژاردنەدا، ئاکامی نەبونی تیز و هێزی سەربەخۆ و ناڕەزایەتیخراوی ئەم خەڵکەیە کە نەیانتوانیوە تا ئێستا لە هەڵگەی خۆپیشاندان و مانگرتن و بایکۆتەوە ئەم دەسەڵاتە بگەڕێن.
دەنگدان لە هەڵبژاردنی پەرلەمان وحکومەت لە کوردستاندا ، مافێکی بەرتەسکە، کە تەنیا دەتوانرێ کورسیەک بە قسەکردن لە پەرلەمان پێ

بەدەست بهێنرێ، نەک گۆڕینی ئەم دەسەڵاتە. کاتێکیش خەڵکی کرێکار و فەرمانبەر و هەژار دەتوانێ سوود لەم مافی دەنگدانە وەرگرێت کە خۆی لیست و حزب و کۆمەڵایەتی سەربەخۆی هەبێ. لە ئێستادا جگەی ئەم بەدیلە چەپ و یەکسانیخوازە لە کوردستاندا خاڵیە و ئەمەش وا دەکا کە هەڵز و دەنگی ناڕازی خەڵکێک کە دەنگ نادەن ئەمەش بە کاریگەر و پەرژوبڵاو بێت لە مەیدانی سیاسیدا.
بە گومان خەڵکێکی هەژار و کەم دەرامەت بە دەنگدان بە یەکێتی و پارتی و ئۆپۆزسیۆنی بورژوازی ئیسلامی و نەوەی نوێ و گۆڕان و بزوتنەوەی گۆڕ، نەک مافی دەنگدانی خۆی ناتوانێ بکاتە کارتی فشار بەسەر ئەم هێزانەوە، بەڵکو وەک پێشتر خەڵک تاقیان کردۆتەوە تەنیا شەرعیەت دەداتەوە بەم دەسەڵات و حزبە سەرمایەدارانە و هەژارتربونی زیاتری خۆی.
هەربۆیە هەرچەند دەنگ نەدان بەم حزبانە دروستە لە ئێستادا، بەڵام ئەمە ڕێگاچارەی گۆڕینی ئەم دەسەڵاتەی سەرمایەداری نیە لە کوردستان و دەبێ خەڵکی ناڕازی دەرس لەم لاوازیە سیاسیەی خۆیان وەرگرن و لە هەڵبژاردن یان هەر فرسەتێکی سیاسی و ڕەواوکی سیاسیدا بتوانن وەک هێز و ڕێکخراوی سەربەخۆ دەوریان هەبێ. هەرچەن لە وڵاتانی ئەمریکای لاتیندا هێزە چەپ و ڕیکخراوە کرێکاریەکان سەرکەوتوبونی مافیا و گەندەڵی و دەسەڵاتی سەربازی بەڕی خەڵکی چەوساوەش دەتوانێ دەنگ و ڕەنگی هەبێ و وەک هێنگاوێک لە پرسەی خەبات و شۆڕش بۆ ڕزگاری لەدەست سیستمی سەرمایەداری و پەرلەمان و حکومەتی بورژوازی ڕیزەکانی خەباتی خۆیانی پێ بەهێز و ئامادەبکەن.

ئاسۆ کمال
١٦ ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤

کاریگەری زۆبری دەروونی لەسەر ئەمیگدالا.. 154.. ابراهیم

موحەمەد (ئەبو ئەلقاسم)

زنجیرەی ١٥٤

زۆربەی دەروونی کاریگەرییەکی بەرچاوی هەیە لەسەر ئەمیگدالا، کە بەشێکی گرنگی مێشکە و ڕۆڵێکی سەرەکی دەبینێت لە پرۆسەی هەست و سۆز و بیرەوەریدا. تۆژینەوەکان پیشانیان داوە کە ئازموونی زۆربەی دەروونی دەتوانێت گۆڕانکاری لە پێکهاتە و کارکردنی ئەمیگدالادا دروست بکات. ئەم گۆڕانکارییانە دەتوانن ببنە هۆی زیادبوونی چالاکی ئەمیگدالا، کە لەوانەیە ببێتە هۆی زیادبوونی هەستیاری بەرامبەر بە هەڕەشە و مەترسی.
زۆربەی دەروونی کاریگەرییەکی قوڵی لەسەر ئەمیگدالا هەیە، کە بەشێکی سەرەکییە لە سیستەمی لیمبیکی مێشکدا. ئەمیگدالا ڕۆڵێکی گرنگ دەبینێت لە پرۆسەسکردنی هەست و سۆز، بەتایبەت ئەوانەی پەیوەندیدارن بە ترس و مەترسییەوە. لێکۆڵینەوە نیوڕۆبایۆلۆجییەکان دەریانخستووە کە زۆربەی دەروونی دەتوانێت گۆڕانکاری بەرچاو لە پێکهاتە و فرمانی ئەمیگدالادا دروست بکات.

لە کەسانی تووشبووی زۆربەی دەروونیدا، ئەمیگدالا زۆر جار زیاتر چالاکی دەبێت و وەڵامدانەوەی توندتری هەیە بە هاندەرە سۆزدارییەکان، تەنانەت ئەو هاندەرانەی کە بە شێوەیەکی ئاسایی مەترسیدار نین. ئەمە دەتوانێت ببێتە هۆی دروستبوونی نیشانەکانی تێکچوونی فشاری دوای زەبر (PTSD)، وەک دووبارەبوونەوەی بیرەوەرییە ناخۆشەکان، خەدووڕخستنەوە لە بارودۆخە هاوشێوەکان، و هەستکردن بە دڵەڕاوکێی بەردەوام.

هەروەها، زۆربەی دەروونی دەتوانێت کاریگەری لەسەر پەیوەندی نێوان ئەمیگدالا و کۆرتێکسی پێش-ناوچەوان بکات، کە بەرپرسیارە لە کۆنترۆڵکردنی هەست و سۆز. ئەم تێکچوونە دەتوانێت ببێتە هۆی لاوازبوونی توانای کەسەکە بە ڕێکخستنی هەستەکانی و وەڵامدانەوەی گونجاو بۆ بارودۆخە جیاوازەکان.

یەکێک لە گرنگترین کاریگەرییەکانی زۆربەی دەروونی لەسەر ئەمیگدالا، زیادبوونی چالاکی و هەستیاریەتی. تۆژینەوەکان بە بەکارهێنانی تەکنیکی وێنەگرتنی مێشک (fMRI) پیشانیان داوە کە لە کەسانی تووشبووی تێکچوونی فشاری دوای زەبر (PTSD)دا، ئەمیگدالا چالاکییەکی زیاتری هەیە کاتێک ڕووبەڕووی هاندەرە سۆزدارییەکان دەبنەوە. ئەم

زیادبوونی چالاکی دەتوانێت ببێتە هۆی زیادبوونی هۆشیاری بەرامبەر بە هەڕەشە و وەڵامدانەوەی زیادە بە هاندەرە نەرێنییەکان.

هەروەها، زۆبری دەروونی کاریگەری لەسەر پەیوەندی نێوان ئەمیگدالا و ناوچەکانی تری مێشک دەکات، بەتایبەت کۆرتێکسی پێش-ناوچەوان (prefrontal cortex). لێکۆڵینەوەکان دەریانخستووە کە زۆبری دەروونی دەبێتە هۆی لاوازبوونی پەیوەندی نێوان ئەم دوو ناوچەیە، کە ئەمەش دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی توانای کۆنترۆڵکردنی هەست و سۆز. ئەم دیاردەیە بە "کەمبوونەوەی کۆنترۆڵی تۆپ-داون" (reduced top-down control) ناسراوە.

لە ئاستی مۆلیکیولیدا، زۆبری دەروونی دەبێتە هۆی گۆڕانکاری لە دەردانی ناقڵە دەماریەکان- دەرمارە ڕاگەیاندنەکان (neurotransmitters) لە ناوچەی ئەمیگدالادا. بە نموونە، زیادبوونی ئاستی نۆرئەدرینالین (noradrenaline) لە ئەمیگدالادا تێبینی کراوە، کە پەیوەندی بە زیادبوونی هۆشیاری و ئامادەباشی بە مەترسی هەیە. هەروەها، گۆڕانکاری لە سیستەمی GABA (کە ناقڵەکی دەماری کپکەرەوەیە) لە ئەمیگدالادا دۆزراوەتەوە، کە دەتوانێت ببێتە هۆی کەمبوونەوەی توانای کپکردنەوەی چالاکی زیادە.

لە ئاستی جینەتیکیشدا، زۆبری دەروونی دەتوانێت کاریگەری لەسەر دەربڕینی جینەکان (gene expression) لە ئەمیگدالادا هەبێت. تۆژینەوەکان پیشانیان داوە کە زۆبری دەروونی دەتوانێت ببێتە هۆی گۆڕانکاری ئیپیجینەتیکی، وەک میسیلەیشنی DNA، کە کاریگەری لەسەر چالاکیەتی دەربڕینی جینە پەیوەندیدارەکان بە لەکخستنی هەست و سۆز دەکات.

سەرەڕای ئەم کاریگەرییە نەرێنییانە، گرنگە ئاماژە بەوە بکەین کە مێشک خاوەنی خەسڵەتی نیوڕۆپلاستیسیتیە (neuroplasticity)، واتە توانای گۆڕان و خۆگونجاندنی هەیە. چارەسەرە دەروونیەکان، وەک چارەسەری ڕەفتاری-دەروونی (CBT) و چارەسەری EMDR، دەتوانن یارمەتی دووبارە لەکخستنەوەی ئەم گۆڕانکارییانە بدەن و کاریگەرییە نەرێنیەکانی زۆبری دەروونی لەسەر ئەمیگدالا کەم بکەنەوە.
گرنگە ئاماژە بەوە بکەین کە هەرچەندە ئەم گۆڕانکارییانە بەرچاون، بەڵام مێشک توانای خۆگونجاندن و چاکبوونەوەی هەیە. چارەسەری دەروونی و دەرمانی گونجاو دەتوانن یارمەتی کەمکردنەوەی

کاریگەریيە نەرێنييەکانی زیادبوونی لەسەر ئەمیگدالا و باشترکردنی ژیانی کەسە تووشبووەکان بدەن.

بەشێك لەسەرچاوە زانستيە بەکارهاتووەکان:

1- https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10845062/

2- https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16891563/

3- https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3318959/

4- https://psycnet.apa.org/record/2003-00679-010

5- https://www.nature.com/articles/npp200983

6- https://www.researchgate.net/publication/311790958_Fear_conditioning_synaptic_plasticity_and_the_amygdala_implications_for_posttraumatic_stress_disorder

7- https://jennynurick.com/how-trauma-affects-the-brain/

8- https://scholar.google.com/citations?user=k7C9PhkAAAAJ&hl=en

---

یەك دابەش وجـــــــاران و کەم ناکرێ.. رێستەم عەزیز عومەر

(سەباح ١٥ نجدەر) بە هەمان ئازار شیعر دەنووسێت کەپەی لە دایك بووە شیعریش هاندەدات لە پەناوی سەربەخۆیی خەبات دەکات. ئەمە، لەگەماندایە و شاعیرکی زیندوو و داهێنەرە، سبەینەش نەمرە و لەگەماندا دەمێنتەوە. ئەوەی لە ئەمەی نزیك دەکاتەوە خەیاڵی تایبەتی دەقەکانییەتی، داهێنانیش دواخستن قبووڵ ناکات، هەمیشە دەخی گونجاندوە بە خەی و دەقەکانی بەیە شعرکانی بە نەمری دەمێنتەوەو دەبێتە شکداری بگەرد، سەردەمکان لە خەیدا بەرهەم دەهێنتەوە. شیعریش دەکا بەچاوگی نایاب و جێشکی بکوە (

ھەنجدر) شاعیرکی نوخواز و داھێنەر، لەنو ووبڕی شیعر و داھێنان ناسنامە ی شاعیر بوونی بەدەست ھێناوە، بەوام وایە ھەموو گەل و نەتەوەیەك لە ماوەی نیو سەدەدا توانای دروستکردنی تەنیا چەند ھەمەز و داھێنەرکی ھەیە، واتە ھیچ نەتەوەیەك ناتوانێت ژمارەیەکی زۆری داھێنەر لە ناو دنیای سیاسەت و ئەدەب و کایەکانی تری ھەشنبیری دروست بکات، لە نێو پانتایی ئەدب و شیعردا (ھەنجدر) ناوەکە بە زیندویی دەمێنێتەوە.
دەمەوێت نووسینەکی مامۆستایی ھەوانشاد (محمود زامدار) تان بنەمەوە یاد. یادی بەخێر، لە ناوەڕاستی ھەشتایەکان لە ھەژنامەی ھاوکاری دەیگوت: (سەباح ھەنجدر) لاوەکە و ھەڵکەوتووە، ھونەر و داھێنانی تێدایە. ھەوە و شەوازێکی ھەسەن و خەماڵیە بەرەو نوێ خوازی دەڕوات، لە دەیەی ھەشتاکان گرووپی پەشەو دەتە سەرھەڵدان، لە دیارترینی شاعیرکان (سەباح ھەنجدر) و ھەنجدر،جوایز لە دەیەی پەپەش خەی، قاچی شیعری کوردی لە نەتەوەییبوونەوە بەرەو نێونەتەوەیی وەردەسووڕێنێت. کەشوھەوای ئەدەبیاتی ئەو ھاچوون نابەت و نییە لەگەڵ ھاوسەردەمکەی. دەسکاریی ھووخسار و ناوەڕۆکی شیعر دەکات، چەشێکی دیکە لە شیعر بەرھەم دەھێنێت.
بەھەز محمود زامدار بەناونیشانی(مژدەیەکی تر بەرەو نوێ خوازی) بە دوو ئاڕاقە لە ھەژنامەی(ھاوکاری) دا بڵاوی کردەوە. بەوردی (زەوان) ی ناساند. باری خامۆشی و تەنھامانی و شەبووندەوە بە ناخ و ھووندبووندەوەی دیدگا. گرانایی پێکھاتەی ھونەریشیان بردەوە سەردەنگ و دیمەن و وێنە. لایەنی کەم کەشکی جیاکاری ھەنایە گۆڕێ. جوانی شتێکی گشتی نییە. (زەوان) ئەزموونکی وێنەخوازی و زمانگرایی، شیعرێك کە جوان بوو، بەپێی پەوڕی داھێنان لە ھەموو سەردەمکاندا بیرکردنەوەی جوانیی تێدا دەدەزیوە. لە کۆتایی بە ستێك کۆتایی بە نووسیەکانی ھەوانشاد محمود زامدار دێنم کە دەیگوت: خەیاڵی شیعری خەم بەکار دەبەم و لە ناوچەوانی شیعری کوردی دەنووسم: نوێبەخشی.
بەھەز (عارف عیتە)
لە مەراسیمی ھەزلێنانی نوسەرانی کورد لقی ھەولێر لە 2024/8/10 دا گوتی بەھەز)سەباح ھەنجدر) ھەمای شیعری نوێ خوازی شیعری نوێیە، وە ئەوشی درکاند گوتی: لە ھەولێر سێ بە چوار شاعیری زێر باشی وەك ھەنجدرمان ھەیە ھیچیان کەمتر نییە لە شاعیرە جیھانییەکان.
بەھەز مامۆستا (مومتاز حەیدەری)
ئەویش نەیشاردەوە گوتی: سەباح ھەنجدر واتە (شیعری نوێ شیعری نوێش واتە سەباح رەنجدر).
ھەر لە ھەمان ھەزلێنان سابیر ھەشید ئاماژەی بە 15 ماجستێر و

دکتۆرا کرد کە لە سەر شیعرکانی سەباح رەنجدەر هاتووە ئاوەش دە
خشیکی گەورەیە بە شیعری کوردی،
سەباح ڕەنجدەر لە نووسینیکی دی بە ناوی (شیعر زاراوەیکی مللییە)
دا دەڵێت:هەموو شیعرێك گوێ نییە خۆی بە بینینی هەڵبخات و چاوانی
بڕامبەر خۆی تیژ بکات. چەك وەك گوتاو، ناوکی گوێ، بۆ ناو
دڵکاتەوە، لەڕێگایی هەستکردنی زمان و لێکدانی هەستەکان دەگەیتە
بۆنکردن و هەست دادەمەزرێت، ڕەنجدەر شیعری لەسەر شاخی کەڵکەوی و
ناوچەوانی ئاسك و باڵی پەپوولە و دووگوردی نوێژ نەبینیووە،
لەدەمی شمشێری جەلادو دیکتاتۆریش بینیوە، زمانی پاکێتی و نا
بارگاویبوونی سادەیی و سادەگەیی و هەرزە بیریدا ناژی، بەکوو
ڵایەك بە قووڵوانین و دوور مەودا نووسین و گرینگیدان بە
ئەدەبێتی شیعر دەبەخسیت. یەکێك لە گرفتەکان لە شیعری (ڕەنجدەر)
دا ئاوەیە بە پەڕەوی خاڵبەندییە و هەندێکجار پێڕەن و بونیادی
ڕێکخستنی دەر و کۆپلە لە بەتڵی خۆیدا نییە، کە ئەمە دەبێتە
تێکدانی ڕەوتەوی خوێندنەوەی خوێنەر و بەجۆرێك لە جۆرەکان، ئەرکی
بەستنەوە و جێشکاری و گرێدانەوەی نێوان دەرەکان دژواریيەك دروست
دەکا،
سەباح ڕەنجدەر دەڵێت:
من پەروەردەی کلتووری شیعرییم و لە کرێکی زمانی کوردییەوە
هاتووم دەر، کلتوور لەناو کۆمەڵگەك هەڵەومەرجی کاریگەردا
دەسکەت. هیچ شتێکم لە دەرەوەی بیرکردنەوەی خۆمدا نەدزیوەتەوە،
کە لێکدانەوەی جیاکاری بە ژیان نەبووبە. ئاگەرچی دەشزانم ناوکی
بگەردیی شیعر لە پلەی مەحاڵدا بەدەست دێت و لە گرد و کەی جێش و
خرۆشی وێژدانی و گۆشە جیاکارەکاندا گەڵاڵە دەبێت، بەڵام من وەك
کەسکی پە جێش و خرۆش و یژدانی و ماندوو بە شیعرەوە، گەیشتن بە
دروشانەوەیەك ناوکی بیگەردی شیعر و ژیانمە. ڕەنجدەر بەڕێگایی
شاعیرانی پێشوودا نەچووە، ئەستا خاوەن دەنگ و ڕەنگی خۆیەتی.
بۆیە بە پێویستم زانی وەك ئەمك و ڕێز ئەم چەند نووسین و
نووسینانەی نووسەران بخەمە ڕوو . بە پێش بینینی چاوی خوێنەران.
(سەباح ڕەنجدەر) لە کتێبی (بەهاو پێشبینییەکان) دا لە شیعری
(یەکەکان لە ئاسەی چاوەڕوانی) دا
یەك دابڕش و جاران وکەم ناکرێ ،
خودا
خۆر
من
لەمەوبەدوا بازنەی یەکەکان داخران بۆرگەی سەیرکردنمان بگرن بۆنی
هەر کەسێك دەدەین ئاو و گیای کەروشکەکانی بیر نەچێ و چەی ناو

دەمی ڕەش نەبووبێت.
شاعیر پەمان دەڵێ:
(یەك دابەش و جاران و كەم ناكرێ(واتە(خودا) تاك وتەنیایە
نەدابەش دەبێت و نەكەسیشی لێدەبێت و نەبەكەسیش دەچێت (خۆر)
ئاوەوناكییەیە بەتاریكی دەڕێت باركەو بێ. من ووناكیم ،هیچ
كەسێك توانایی سەیركردنی ووناكی چاوكانی منی نیە (من) شاعیر بە
ئالنگاری پەمان دەڕێت من(منم) لەسەرەتای نوسینەكانم تاكو ئێستا
كەس نەیتوانیوە ناولێپم بخوێنێتەوە ،بەیە حەز دەكەم هیچ كەسێك لە
هیچ شوێنێك چاوەڕوانم نەكات شاعیر لە هەمان شیعریدا ، وێنەكی
دیكەمان بە دەخاتە ڕوو، چاو ناپاكیی لەگەڵ زەمین ناكات پێش من
خودا و خۆری لە بوو بەخۆر هاتنی منیان كرد . هەرسەكمان گەیشتین
بەهەموو شت و كەسێك كەچی هەرتەنیاین و دەماندەوە زمانی ئاو
منداڵانە فڕبین.
بەیە وێنە و تەڵی چاو لەتوانیاندا هەیە بەشێوەكی بەرفراوان
كاریگەری خەیان بنوێنن بە بەكارخستنی زمان و دیار خستنی واتاو
سەقامگیری كردنی وێنە شاعیر دەڕێت هەموو شتەكیش جوان مایەوە
دەستی هەموو جوان ماویەكمان كوشی لە چاوەڕوانی ڕوانەوی لاسكە
گوڵ لەناو لاپەڕەكانی كتێب ماینەوە سەبەر كوتە سەر بەشایینەكان
بەشایینەكان پێن لەمڕۆ مڕۆ داباڕین و سەر زەویان داپۆشی و
بەیاننامەی درەزنانیان ڕاگەیان.
شاعیر جارەكی كە بەخەیاڵەكی جوان و وێنەكان دادەڕێت و بە
ووبەووو بوونەوە لەگەڵ نیشتەجێیانی ماڵی شیعر، بەیە لەكەتایی
شیعرەكە دەڕێت،
حەزدەكەم هیچ كەسێك لەهیچ شوێنێك چاوەڕوانم نەكات. من تەنها
بەخەم دەچم لە شیعر، لە هیچ وەسگەڵەكی شیعر ،چاوەڕوانی شیعر
ناكەم، بەڵكو پابەندێتی دەشكێنێت و ئاسۆی وێژەی پابەندگەرا ووە
لە كزی دەكات.
شیعر بە هاوكێشەی خودی و بوون خوازی دەگەڕێتەوە، لەبری بەرگری،
بەرەو و جوانكاری و زمان و هونەر كاریی هەنگاو دەنێت. شاعیر
لەگەڵ ئاوەشدایە گرنگی پێیەوی هەهەندەكانی جوانیناسی تێدا
بكرێت.
نێك بە تەنیا خاوەن زمان ، بەڵكو تێگەیشتنەكی ئەبستراكتانەیە ،
پڕڕفڕمانس ، نیەو درامی ئیپیكیە ، شیعری شاعیر لە نزمیەوە بە
بەرزی دەفڕێت ، نێك لە بەندیەوە بە زەوی ، هەرچەندە گرنگە شیعر
لە قوە و لیتەی زەوی دانەبڕێت و پەیام ئامێز نەبێت ، بونیادی
شیعری ڕە نجدەر لە ژەر هەژموون و فیكر و ڕەتم و جوانكاری و
عیرفانیەكی دەرە ئاینیدایە ، موكوڕە لەسەر گەڕانەوی شكە بە شیعر

و کاریگەرێ بۆ خۆونی خوێقاندن لێ شیعر دا .
سەرچاوە
ئەزموون و شیعری بەگەرد (صباح ڤەنجدەر)
ناونیشان و دێق (دیار لەتیف) ل16
•

مام-وەســـــــتا و پەروەردە و ستراتیژیەتی نیشتمانی.. سامانی وەستا بەکر

مەبەستمە سەرنجی ئەو مامەستایانە ڕاکێشم کە بەشێک یان زیاتری ئەم وتارە ئەیانگرێتەوە بە پێچەوانەشەوە مامەستایانی "پەروەردە-دروستکار" جێگای شکۆو شانازین.
لەهاوینی ئەمسالدا لە گەشتێکماندا بە کوردستان چەند شتێک سەرنجیان زەر ڕاکێشام کە بەشێکیان ئومێدبەخش و بەشێکیشیان پێچەوانەکەی بوو، بەڵام ئەوەی کە زەر سەرنجی ڕاکێشام و نیگەرانی کردم پەروەردە بووکە مامەستا پشکی شەری بەرکەوە لەوبواریا.
ساڵە ١٩٨٠ کە لە پەلی یەکەمی سەرەتایی بووم و ساڵە ١٩٩٦ کە دواساڵی خوێندم بوو لە زانکە هەمیشە مامەستا دووکاری هەبوو:
یەکەم، پەروەردە.
دووەم، فێرکردن.
من کاری فێرکردن بەجێئەهێڵم بە لایەنە پەیوەندیدارەکان بە پرسەی فێرکردن و فێربوون چونکە ناکرێ هەرکەس لەئاستی خۆیەوە هەڵسەنگاندنی بەبکا بەڵکو ئەوە کارێکی زانستییە و ئەبێ بە داتا و بە وریاییەوە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێ، بەڵام ئەوەی کە ئەمەوێ قسەی لەسەر بکەم "پەروەردە"یە.

ئەو سەردەمە ئازادی بوونی نەبوو، ناوهێنانی نیشتمان و خەباتکردن بە سەربەخۆی یان خەباتوبەری بە خیانەتی نیشتمانی ئەژمارەکرا، مامەستاکان ئەبوو لەوانەی پەروەردی نیشتمانیا بەشان و باڵی "سەدام حسێن"ا هەڵەن، لە وانەی مێژوو ئەبوو باسی قارەمانی

سەرکردەی عەرەبیان بە بکردینایە، شەشکانی وەک شەشی جەزیر، لیبیا، میسر...هتد بکردایە، ئەبوو ژیانامە و کار و چالاکی تاک بەتاکی سەرکردە مێژوویەکانی عەرەبمان بە هوونکەرەو وەک قارەمانێک پێمان بناسێنن.
لەوانەی جوگرافیایا فەری نەخشەی نیشتمانی عەرەبیان ئەکردین...هتد بەکوردی و بەکوردی ئەبوو فەری هەموو شتەکمان بکەن جگە لە کوردایەتی چونکە ئەگەر زانیاری بگەشتایەتە دەست بەعسی و ئەمنەکان ئەوا تووشی لەپرسینەوە و زیندانی کردن ئەبوون بەهۆی لەگەڵ ئەوشا هەرگیز فەری ئەویان نەئەکردین کە نیشتمان و خاکی کوردستانمان خۆشنەوێ، بەڵکو ئەگەر کەمترین بوار هەبووایە ئەوا بەڕاستەوخۆ یان نا ڕاستەوخۆ باسی خۆشویستی کوردستان و خاک و ئاویان بە ئەکردین، لەڕیا نمونەی مامۆستایەکی جوامێر ئەگەمەوە.

ئەوکاتە لەسەردەمی ڕژێمەکەی سەدامدا بەئەوەی لە پەیمانگای هونەرە جوانەکان و لە پەیمانگای مامۆستایان کە ئەوکاتە پێی ئەوترا "دار المعلمین" وەرگیرێی ئەبوو ئیمزای بەعسی بوون بکرێ و لەشەش مانگ کەمتریش قبوڵ نەئەکرا، هەربۆیە لەسەرەتای دەستپێکی خوێندی پێلی سێیەمی ناوەندیا، پیاوانی حیزبی بەعس ئەگەڕان بەسەر ناوەندەکانی خوێنا بەئەوەی زەرترین گەنج ئیمزابکا و ببێ بە بەعسی.

بیرمە لە پێلی سێی ناوەندی بووین لە ناوەندی ئازادی کوێان لە برایم پاشا لە سلێمانی، کە ئەوکاتە مامۆستای زەر قەدرگران و خۆشویست مامۆستا "کاوس یوسف" بەڕێوبەر بوو، لەپڕکا درگای پێل کرایەوە و سێ کەس هاتنە ژوورە کە یەکێکیان مامۆستای جوگرافیا بوو، کە بەکوردیەکی تێکشکاو قسەی ئەکرد هەندێک ئەیانووت عەرەبێ و فەری کوردی بووە هەندێکیش ئەیانوو کوردی ناوچە دوورەکانی گەرمیانێ و بێ بەعسی ناسراو بوو لەناو فەرخوازەکانا، پێمخۆش نییە ناوی بهێنم، لەگەڵ دوو کەسی بەعسییا، وانەی کوردیمان هەبوو کە مامۆستای زەر سەنگین و شکۆمەند مامۆستا خالید وانەکەی پێئەوتین کە جگەری بەڕێوبەریش بوو.

بەهەرحاڵ بەعسییەکان دەستان کرد بە پیاهەڵانی سەدام و حیزبە بەعسا و پێیان وتین ئەگەر ئیمزانەکەن هیچ شانسەکتان نییە لەو دوو شوێنەی کە لەسەرەوە ناوم هێناون وەرگیرێن، پێش ئەوەی بچنە دەرەوە وتیان ئەوەی ئەیەوە ئیمزای بەعسی بوون بکا بابێت بە ئەو ژوورەی کە دیاریان کرد بۆمان.
هەرکەگەشتن مامۆستا خالید بەدەنگی بەرز و زەر بۆرانە پێی وتین

"ئەوەی لەم درگایەی بچێتە دەرەوە و بچێتە ئەو ژوورەی تر بە ئیمزاکردن بە بوون بە بەعسی شەرەفی نییە و دەژێی بە قسەکانییا دەستی کردن بە باسکردنی کوردایەتی و پیرەزی خاک و نیشتمان" تا ئەم ساتەش کە بیرلەوکاتەو بوەری مامستا خالید ئەکەمەوە زیاتر لام گەورەتر بێت، چونکە ئەولەوکاتەیا لەنگەڵا کە فەرخوازکانی هەڵخەڵەتێنەرن، فەری خیانەتکردن ببن لە دایکی نیشتمان، فەری ئەوەی کردین کە ئەبێ ئیردەمان بەهەزبێ و نابێ لەپەناوی بەرژەوەندی تایبەتا خەمان بادەستکەین، فەری کردین ئەگەرکەڵەشریش نەبێ خەر هەر هەڵیەت...هتد دروود بێ ئەو مامستا خالید و هەموو ئەو مامستایانەی وەک ئەون.

لەو نمونەیەی سەرەوەیا مەبەستم بوو هەڵی مامستا و گەورەی ئەرکی ئەو کارەی کە لەسەر شانێتی بە مامستایان بەپلەی یەک و کەمەگەش بناسەنم. تەنها ئەرکی مامستا فەرکردن نییە بەکو پەروەردە و فەرکردنە، ئەگەر سەرنج بەین پەروەردە لەپەس فەکردنەوە یەت، بەو واتایەی کە کارێ گرنگەکە پەروەردەیە، چونکە چەن خەکانی بلیمەت هەبوونیان هەبێ ئەگەر پەشتر پەروەردەیەکی دروستیان پەنەگەشتبێ زانستکەیان سود بەخش نابێ بەلکو هەندجار بەزیانیش ئەشکێتەوە.

وەک خەم سەردانی هەر شوێنە بکەم پەمخەشە گفتوگۆ لەگەڵ منالەکانا بکەم، چونکەوم ئەوان هاستگەترینن و ئاوێنەکیشن بۆ تەگەشتن، بۆتایبەتی لەبواری پەروەردەیا، بەیە کە لە کوردستان بووم زۆر بە گرنگیەوە لەگەڵ منالانا گفتوگەم ئەکرد سەبارەت بە هەوشی پەروەردە و فەربوون.
ئەوەی سەرنجی هاکەشام لایەنی پەروەردە بوو کە گرنگترینە لەو بوارەیا. هەڵبەتە با هەونتربین پەروەردەش دوو بەش بەشکیان ئەکەوێتە ئەستەی دایکان و باوکان بەشکیشی ئەکەوێتە سەرشانی مامستایان.
ئەوەی منی نیگەران ئەکرد ئەو بەشەیە لە پەروەردە کە ئەکەویتە سەرشانی مامستایان، کە خەی لە خەی لە خەشویستی بە خاک، نیشتمان، نەتەوە، ئالا و کلتورا ئەبینێتەوە.
کاتێک کە گفتوگۆ لەگەڵ منالەکی کوردا ئەکەی لە هەرەمی کوردستان بەتدرەکەوە کە کەمترین زانیاری لەسەر نئشتمانەکەی و مەژووەکەی هەیە، هەرئەوەشنا بەکو ئەوەی گرنگ نەبێ بەلایەوە ئەویە و هەندجاریش بەگاڵتەجاییەوە باسی ئەکەن! کە ئەمە شکستێکی زۆر گەورەیە بە مامستایان بە گشتی و وەزارەتی پەروەردە بە تایبەتی.
ئاخر چەن وانەیە لە کاتکا وەزیری پەروەردە هیچ کاتێک پلانێکی

مامناوەند و درێژخایەنی نەبووە بە پەروەردەی منداڵان بەڵکو ئەوەی هەیانە پلانە بۆ فڕکردن.

مامۆستا و پەروەردە:
مامۆستا کە لە بنەڕەتا "مام-وەستا"یە کە بەتێپەڕبوونی کات پیتی "ە" شوێنی هەردوو پیتی "و-" گرتۆتەوە کە ئەمەش لەزمانی کوردیا زۆر باوە بە نمونە ساردبووەتەوە بووە بە ساردبەتەوە هەروەک چۆن گەرمبووەتەوە بووە بە گەرمبەتەوە.
لەسەرەتایا مام-وەستا پێیڤیان پێشگرێک بووە کە بە ڕێزلێنان و کارامەیی بەکەسێک وتراوە، کە لە کوردەواری و زۆربەی وڵاتان مامیان "عموا" لە عەرەبییا بە کەسێکی بەتەمەن یان گەورەتر لە خۆت ئەوترێ، وە وەستاش بە کەسی کارامە و شارەزا لەبواری کاری پێشەیا ئەوترێ بەڵام لە ئێستایا گشتاوە بە مامۆستا.
مامۆستا بە کەسی فڕکار ئەوترێ واتا کەسێک کە پیشەکەی وانە وتنەوە و پەروەردەکردنی دروست و تەندروستبێ.
بەڵام لە زمانی کوردییا ئەم پێشگرە واتا مامۆستا تا ئاستێک هەم لە واتای ناوە ڕەسەنەکەی خۆی کە "مام-وەستا"یە لایەوە هەم ناوی مامۆستاش بەسەردوو چینا دابەش بووە.
چینی یەکەم مامۆستای فڕگەکانە بەگشتی.
چینی دووەم مەلایان مامۆستای مزگەوتەکانە.
ئەمە وەڵای ئەوەی کە پێشناوی مامۆستا بە زۆر چینی دیکەش بەکارئەهێنرێ بە نمونە لە ئۆستا بە زۆربەی خۆش-دەنگەکان "گۆرانیبێژ" ئەوترێ مامۆستا.
لەناو کوردا بە گشتی بە کەسی فڕکار بە هەموو قەناغەکانی خوێندن ئەوترێ مامۆستا واتا لە قەناغی سەرەتایی تا زانکۆ بە نمونە، مامۆستای سەرەتای بەعەرەبی "معلم-معلمة"، مامۆستای ناوەندی و دواناوەندی "مدرس-مدرسة"، مامۆستای زانکۆ "أستاذ-أستاذة".
لە ڕاستیا ئەبێ بەکەسێ بوترێ مامۆستا کە قەناغی پەروەردەی فڕکاری خوێندبێ و بڕوانامەی هەبێ، مەخابن ئەمڕۆ بەهەمووی ئەوترێ مامۆستا".
ئەحمەد شەوقی "أمير الشعراء"ی عەرەب و بەچەک کورد ساڵی ۱۹۳۲ لە مەراسیمەکا کە لەلایەن یانەی قوتابخانەی مامۆستایانی باڵا بەڕێوچوو، بە بەرزکردنەوەی پگەی مامۆستا لەنەو خەڵکییا وتی:(قم للمعلم وفه التبجيلا، كاد المعلم أن يكون رسولا) واتا هەستە سەرپێ و ڕێزی لێبگرێ، مامۆستا نزیک بوو لەوەی پێیامبەربێ.
مەخابن تابەت مامۆستا واتا قۆ پێ ماناکەی لەدەستیا و بە ئەمەش کەمەلگێ خراپئەگەڵ کە ئەمەش بە زەرەری بەرژەوەندی گشتی

ئەگەرتەوە، چونکەم ئەگەر مامەستا کە بە پەشەنگ، فەرکار و پەروەردەکار ئەناسرتەوە شکەی بەرز ڕانەگیری ئەوا ئەوە بە نەگەتیف بەسەر کەمەگەیا ئەشکەتەوانە.

لەمەشیانا دەسەڵاتداران و حکومەت بەرپرسن کاتەک کە مامەستا برسی ئەکەن و مافەکانی لەبەرامبەر ئەرکەکانیا پەنابەخشن، لەبەرامبەریشا بەشەک لە مامەستایان کەمتەرخەمبن بەرامبەر ئەو کارە پیرۆزەی لەسەرشانیانە.

وەڵای قورسی و گرانی بەدەستهەنانی بژێوی ژیان بەڕام گرنگە مامەستایان هەمیشە لە لوتکەیا بمەننەوە و ڕۆڵە مەژوویەکەی مامەستایان لەبیرنەچێ کە پەروەردەی دروست و تەندروستە، بەیە لەم نوسینەیا پەناسە، ئامانج و گرنگی وەبیر کەی مامەستایان بگەشتی و بەتایبەتی ئەو مامەستایانە ئەهینمەوە کە گرنگی بەو پەگە مەزن و شکەدارەنایەن کە لە کەمەگەیا هەیانە.

پەناسەی پە روە ردە: پە روە ردە ڕۆحەکی گرنگی هەیە لەژیانی کەمەگەکان و گەلانا، پایەیەکی سەرەکی گەشە و پەکهاتە و سەرفرازیێ کە ئامرازەکی سەرەکی مانەوەو بەردەوامبوونی کەمەگەیێ، هەروەکچەن پەویستیەکی کەمەایەتیێ کە ئامانجی دابینکردنی پەداویستیەکانی کەمەگا و گرنگیانە بە مرۆڤ، هەروەها پەویستیەکی تاکەکەسیشە بە مرۆڤ، بەو پەیەی کەسایەتیەکەی پەکئەهەنەت و توانا و کلتورەکەی پاراوتە ئەکات بە ئەوەی لە کارلەککردن و هاوئاهەنگیا بەت لەگەڵ کەمەگاکانی دەوروبەری و بەشداریەکی کاریگەرانەی تیابکات.
ئەفلاتەن تووێتی، پەروەردە ئەوێیە کە هەموو جوانی و کامەبوونەک بە جەستە و ڕۆوان ببەخشەت کە گونجاوبەت.

پەروەردە چییە؟
١. پەروەردە ئەوێیە کە کارەکتەری منداڵ لەسەر ئەو شتانە بنیات بنەت کە لەگەڵ کەمەگەیەکی شکەدارا ئەگونجەت.
٢. پەروەردە بریتییە لە دروستکردنی تاکەک کە کەسایەتیەکی بەهەزی هەبەت، ڕەوشتی باشبە، بیرکردنەوەی ڕاستبە، نیشتمانەکەی خۆشبوێ، شانازی بە نەتەوەکەیەوەبکا، ئاگاداری ئەرکەکانی سەرشانیبە.
٣. پە چەککردنی بەو زانیاریانەی کە لە ژیانی ڕۆژانەیا پەویستی پەیئەبەت.
٤. ئامادەکردنی تاکەکە کە بتوانە ژیانی پە و تەواو بژی.
٥. پەروەردە ژیانە، پرسەی گونجاندن یان کارلەکی نێوان تاک و

ژینگەی دەوروبەری.
٦. پەروەردە پرسیەکە کە کردار و کاریگەرییەکان لەخۆگرتت، کە گۆشەی تاک لە هەموو لایەنەکانی کەسایەتیا ئەکاتە ئامانج، کە بەرەو کامڵبوونی ئەرکەکانی ئەبات بە گونجاندن لەگەڵ ئەوەی دەوروبەری، بەوجۆرەی کە ئەرکەکانی پێویستیان پێیەتی لەووی توانا و لێهاتوویی.
٧. پەروەردە بریتییە لە کردارێکی بە مەبەست و هەماهەنگ کە ئامانج لێی گواستنەوەی زانستە.
٨. دروستکردنی تواناکان و داهێنانی مرۆڤ.
٩. پەروەردە هەوڵانە بەرەو کامڵبوون لە هەموو ڕوویەکەوە و بە درێژایی ژیان.

گرنگی پەروەردە:
گرنگییەکی زۆر لەنێوان کۆمەڵگە جیاوازەکانا هەیە لەوانە:
١. فاکتەرێکی گرنگ لە هاوسەنگی ژینگەیا، لەڕووگەی ڕادەی پەروەردەی ژینگەییەوە تاک پەروەردە ئەکات لە ماملەکردنی لەگەڵ ژینگە و سروشتی دەوروبەریا، بەو پێیەی ژینگە تووشی پیسبوونی ژینگەی گەورە و مەترسیار بووە لە کە لەلایەن مرۆڤەوە ئەنجام ئەیرێت، لەبەر ئەو هەکارە پەروەردە دەستی پێکردووە تا شوێنی پێویست بات بە ژینگە لە دڵی تاکەکانا بە پاراستنی، وە پێکهێنانی کەسێکی ژینگەپارێزی باش.
٢. پەروەردە بەتە ستراتیژییەکی نیشتمانی بە خێکی جیهان، بودجە و پلان و سەرچاوە مرۆییەکانی لەلایەن سیاسەتی وڵاتانەوە دائەئرێت، بە گەیشتن بەو ئامانجانەی کە تاکەکان هیوادارن لە ڕادەگەی پەروەردەوە بەدەستی بهێنن.
٣. فاکتەرێکی گرنگە لە گەشەسەندنی ئابوریا، لەڕووگەی پێکهێنانی تاکی شایستە و وەبەرهێن، ئامادەکاری و شیاوکردنی سەرچاوە مرۆییەکان بە کارکردن لە ئابوریا.
٤. فاکتەرێکی گرنگە لە گەشەسەندنی کۆمەڵایەتیا، بەو پێیەی تاک پەروەردە ئەکات بە ئەوەی بەرپرسیارێتی کۆمەڵایەتی خۆی لە ئەستە بگرێت و ماف و ئەرکەکانی بناسێت.
٥. فاکتەرێکی گرنگە بە بنیاتنانی دەوڵەتێکی مەدەرن کە هاوتەریب بێت لەگەڵ شارستانییەت، هاوسەنگ بێت لەگەڵ پێشکەوتنی زانستی و تەکنەلۆژیا، هەتاوەکولە ژیانێکی شکۆمەندانە بە خۆشگوزەرانی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی لە نێوان هەموو تاکەکانا بژین.
٦. فاکتەرێکی گرنگە بە دامەزراندنی دیموکراسی دروست، بەو پێیەی مافە مەدەنی و سیاسییەکانی پیشانی تاکەکان ئەیات، بیرکەکان لە نەزانی ڕزگار ئەکات، بە ئەوەی تاکەکان باوەڕیان بە بەچوون و

جیاوازی ئەوانی دیکە هەبێت، هەروەها ڕێزی بەشداری کاریگەرانەیان لە گۆشەپانی کۆمەڵگایاهەبێت.
٧. فاکتەرێکی گرنگ لە یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی، یەکگرتووی نەتەوەیی، ناسیۆنالیزم لە ڕۆگەی یەکخستنی هێز و ڕێوتکان لە کۆمەڵگایا، بە دروستکردنی یەکێتییەکی فیکری کە ئەبێتە هەی یەکگرتوویی کۆمەڵگا و یەکگرتوویی تاکەکانی.

ئامانجی پەروەردەیی:
هەرچەند ئامانجەکانی پەروەردە لە سەرانسەری سەردەم و کۆمەڵگا جیاوازەکانا جیاوازن، بەڵام بە گشتی هەوڵیات تاک لەگەڵ کۆمەڵگاکەیا تێکڕا بکات و هەر بەیش خۆمی تاک و کۆمەڵگا بە یەکسانی هەیە لەنەو ئەم ئامانجانەیا.
١. ئامادەکردنی هاوڵاتییەکی باش، کە بە یەکێک لە گرنگترین ئامانجەکانی پەروەردە دائەنرێت لە سەردەمی کۆن و سەردەمی ئێستایا، بەو پێیەی پەروەردە پەیوەندی بە گەیشتن بە هاوسەنگی لە بیرکردنەوە و هەست و سۆز و جەستە و ئەخلاقی مرۆڤا هەیە، بە ئەوەی هاوڵاتییەکی باشی لەدروستبێ، بە ڕێکخوتن لەگەڵ خۆی و لەگەڵ کۆمەڵگایا.
٢. شیاو کردنی تاک لە ڕووی ئایینی و دونیایییەوە، وەک چۆن پەروەردە ئاماستە کرابوو لەگەڵ گۆشەسەندنی کرۆنۆلۆژی ئاماستەی ئایینی و ڕۆحی تاکەکان، بە لەبەرچاوگرتنی پەداویستییە مرۆیی و دونیاییەکان.
٣. پەروەردەکردن و ئاهەنانی تاک لەسەر چۆنیەتی کارکردن و پەیداکردنی بژێوی ژیانی، بەو پێیەی ئەو پرسیە تاک بە ژیان شایستە ئەکات و وا ئەکات خۆی لەگەڵ ژینگەی دەوروبەریا بگونجێنێت.
٤. گواستنەوەی شێوازە ڕەفتاریەکان و پاراستنیان بەبێ گۆڕانکاری لە نەوێکەوە بە نەوێکی تر، وەک لە شێوازە کۆنەپەرستەکانی پەروەردەیا، وەک شارستانیەتەکانی چین و هیندستان و میسری کۆن، کە تێیدا پەروەردە ڕوانگەیەکی کۆنەپەرستانەی گرتبەر کە خۆمی داب و نەریتی بوو.
٥. ئامانجی گۆشەپەدان بە کۆمەڵگا بە گشتی لە هەموو لایەنە ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووری و سیاسیەکانا.
٦. ئامانجە زانستیەکان لەسەر گواستنەوەی زانست و مەعریفە بە گۆڕان بەدوای زانست و ئامادەکردنی فەرخواز لە ڕووی دەروونیەوە، فەرکردنی ڕۆگاکانی لەکەینەوە لە ڕاستیەکان و زانیاریەکان، ڕۆگاکانی چارەسەرکردنی کێشەکانی تاک بە شێوەیکی زانستی، بە واتایەکی تر، پەروەردە چیتر پشت بە تەقین "ئیندۆکترینا سیۆن"

نابەستەت و هەڵگرتنی زانیاری لە مشکا، بەکو لەسەر دروستکردنی عەقڵ بە ئاوەی بە شاوەیەکی زانستی بیربکەنەوە.
٧. پێکهێنانی تاک و کۆمەڵگەی دیموکراسی، بەجۆرێک تاک لە بیرکردنەوە و بڕیارەکانیا سەبارەت بەوانیتر بیری کراوە بێت و لێیانەوە فێربێت و فێریان بکات، مافەکانی خۆی بزانێت و پێیویان بکات، چونکە چاکەی تاک چاکەی کۆمەڵگەشە و لە کۆتاییا کۆمەڵگایەکی دیموکراسی دروست ئەبێت.
٨. ئامانجێکی پێشکەوتنخوازانە کە بەخۆی ئامانجێکی گرنگە، چونکە ئەبێتە هۆی گۆشکردنی تاک،هەروەک چۆن گۆشکردن پرسێیەکی بەردەوامە، پەروەردەش بە هەمان شێوە بەردەوامە.
٩. ئامانجێکی نیشتمانی و نێتەوەیی، چونکە پەروەردە ئامرازێکە بە بەهێزکردنی هەستی یەکێتی نیشتمانی و نێتەوەیی، هەستێک کە لە یەکگرتوویی زمان و مێژوو و جوگرافیا و هیوا و خواستەکان بە داهاتوو سەرچاوە ئەگرێت.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢٤-١٠-١٧ سوید-ستەکهۆم

---

(30) چرا بۆ یادی پاشای حەیران ڕەسوڵ بەزار گردی دادگیرسنین.. هەندرێن خۆشناو

ئەمڕۆ پێنج شەممە 17/10/2024 شنۆ بای یادی سی ساڵەی ماڵئاوایی مامۆستای هونەرمەند ڕەسوڵ بەزار گردی بەسەر کوردستان و هەولێری لاوك و حەیران و هونەر و موزیك و هەنراوە گوزاردەکات، و کۆڕ هونەرمەندی ڕەسەن مامۆستا بەزار گردیمان دەنێتەوە یاد، و دەنگ بە ساز و ئاوازە دڵرفێنەکانی بە گوێمان دەچرپێنێت، و هەستی پە عەشق و خۆشویستیمان دەوژێنێت، و پەیمان دەڕە مامۆستا (ڕەسوڵ) تان بێتەوە یاد، کە سیمبول و نیشانیەکی دیاری شاری هەولێرە، ڕۆحی پاکی ئەم هونەرمەندە مەزنە قبوڵناکات کوچە و کۆڵانەکانی هەولێری دەرین جێبهێڵێت، و وەك کزە بایەکی فێنك ڕۆژانە بەسەریاندا

تەپەدەبەت، هەر کە لاوکێك یان حەیرانێك یان گۆرانیەکی رەسەنی کوردی دەتە بەر گوێچکەی رەش بووفاکانی ئەم شارە.
ئەوە ئەوارە لەدوم هەناردی لەچی نەهاتی ..
حەیران ئەوەکە سە رەژە زانیتم بازن و خەخالت لەکن وەستا شەریفی زەینگرە، جلکی بوکێنیت لەسەر خەیاتی..
خزم و برادەر هەموو دەزانن ئەتوو سەری چەند ساڵانە دەست و گراوی من بووی.. حەیف و سەد مخابنی دنیایەم
دەمینی شەو ساڵەکە هاوینە بە قسەی دوژمنان و ناکەسان لەگەڵ من خایەن دەرهاتی..

ئەو هونەرمەندە تەوانی بە درێژایی نیو سەدە لە داهێنان و خزمەتکردنی هونەر و ئەدەب و فۆلکلۆری کوردی بچێتە دڵی هەموو هونەردۆستێك، و بچێتە کاروانی نەمران و مامۆستایان لەم بوارەدا، و سەرمەدیانە لە دڵ و سەزی خەڵك بمێنێتەوە. هەر لە منداڵیەوە خولیای هونەر و کولتور و فۆلکلۆری نەتەوەکەی بووە، و هەر لە زووکەوە دەوروبەری هەستیان بە بەرهەمێندی ئەو هونەرمەندە کردووە، و لە دەنگخۆشی و شارەزایی لە مەقام و لاوك و حەیران، و هەروەها لە شیعر هەنینەوە و ئاوازدانان.
بە تە یار پەیدا نابە
پەیداش بە فایدەی نابە
سەد ساە خونچە بشکوی
بە بولبول بەهار قەت نابە
بریندارم بریندارم

رەسوە بەزار گۆردی لە چلەکانی سەدەی رابردوو رووبکردەتە رادیە و ئەزگەی کوردی، بە هەگبەیەکی پڕ لە داهێنان و هونەری رەسەن و شیعر و ئاواز و لاوك و حەیران، یەکەم کەس بووە کە حەیرانی کوردی لە رادیە گووتوە و بە راستەخۆیی پەخشکراوە، و هەروەها یەکەم کەس بووە کە حەیرانی نووسیوەتەوە، و بەتایبەتی ئەو حەیرانانەی کە گووتویەتیەوە و بەخۆی داینناوە و دایشتووە و لە دوو تۆی چەند کتێبێکدا تەماریکردوون، یەکەم کەس بووە کە حەیرانی لەگەڵ موزیکدا چێیوە، بەخشی شیعری بە زەربەی گۆرانیەکانی داناوە و ئاوازی بە هەموو بەرهەمەکانی خۆی داناوە، بووە یەکەم کەس کە ئاواز بە سەرجەم بەرهەمەکانی خۆی دابنێت، بۆیە بە ئاسانی جێگەی خۆی کردەتەوە لە نەو مامۆستا و پێشەنگانی هونەری کوردی. مامۆستا رەسوە سیمبولی هونەری رەسەنی کوردی بوو، چونکە لاوك و حەیران هونەرێکی تایبەت بە گەلی کوردن، و گەلەکانی تر خاوەنی ئەم هونەرە

ڕەسەنە نین، و ئەم هونەرە بە یەکەك لە بنەما سەرەکیەکانی ناسنامەی گەلی کورد دادەنرێت.
مامۆستا ڕەسوڵ بەزار گۆردی پشمەرگەیەکی ئازا و نیشتمان پەروەر بووە، نەك هەر بە هونەر و نووسین بەڵکو بە گیانیش خزمەتی کوردستانی کردووە، بەشداریەکی بەرچاوی هەبووە لە شۆرشی ئەیلولدا، و یەکەك بووە لەو کەسە پیاوانەی هەر لە سەرەتاکانی دامەزراندنی ئۆرگەی دەنگی کوردستان بەشداری تێداکردووە بە گوتنی چەندین سروودی لە یادنەکراو و هەروەها دانانی چەندین سروودی نیشتمانی، بۆتە یەکەم کەس کە سروودی نیشتمانی و بەرگری بە شێوازی حەیران و مەقام بچڕێت.
کاروانی ئەمە کۆتە ڕەگا
بە ئامانجی کورد هەر ئەبە بگا
ئۆگەرچی شێوی خەباتی ژیان
گیانی زەر لاوی وەك گوڵ هەڵوەران
بەڵام هەر ئەبە شەفەق دەرکەوێ
کورد لەو هەوارە سەختە سەرکەوێ

ماڵئاوایی کردنی ئەم هونەرمەندە مەزنە، کەڵەنکی گۆڕی کردەوە لە هونەری کوردی، بە تایبەتی لە بواری لاوك و حەیراندا، کە زەر ئاشکرا هەست بەو کەڵەنە دەکرێت، و کاریگەرییەکی گۆڕی کردە سەر هونەری گۆرانی و موزیکی کوردی، چونکە ڕەسوڵ بەزار گۆردی بەمانای وشە میری حەیران و حەیرانبێژان بوو، و ڕەباز و ڕێچکەیەکی تایبەتی خۆی هەبوو، و جێپەنجەی لە هونەری کوردیدا دیار و بەرچاوە. ئەو بلیمەتە بە دەنگە خۆش و بەسۆزەکەی سەدان گۆرانی و لاوك و حەیران و مەقام و سروودی چریوە و مەحاڵە لە یادبکرێن، کە وەك گەنجینەیەك بۆی بەجێهێشتین.
مامۆستا ڕەسوڵ بەزار گۆردی دوایی چەندین ساڵ لە بەرەنگاربوونەوەی نەخۆشی دەمانەزانە دەمانەووبوکەی لە 17/10/1994 توانای ترپەکردنی نەما و کز و بەدەنگ بوو، لە ڕۆژێکی وەك ئەمڕۆدا و سی ساڵ لەمەوبەر ڕەهەند بەوفاکانی هەوڵێری دەرین لە ئەدیبان و نووسەران و هونەرمەندان و خزم و برادەران، تەرمی پاکی ئەو زاتە مەزنەیان بە خاکی کوردستان سپارد، دوای ئەوەی بە گشت کەسان و شەقامەکانی هەوڵێردا دواین گەشت و گەڕانی کرد، و ماڵئاوایی و خواحافیزی لە هەموو خەڵکی هەوڵێر و کوردستان کرد. یاخوا لە باوەشی خاکدا هەر شاد و سەربەرز بیت.

هـــــا یکە.. سمکۆ ئەحمەد ڕەشید

کیژەڵەیەکی ژاپۆنی،
پانتایی خەیاڵی گرتووم
هایکۆ!

لە بەردەم باخچەی ئازادی،
هوتاف بۆ قومکی ئازادی دەکەشن
خۆپیشاندەران.

شەتڵی ئومێدێک دەوێنم
هەتا سەر سنووری مردن
چاوەڕێ دەکەم

بۆ شووشتن و کفن و دفن
بۆ خاکم سپارد
کۆترە مردارەکە!

قەمبووری نەتردام،
بۆ هەورازی شەخکەوە چەماوەتەوە
کەبەر.

بۆ دڵی پۆ ئینتیماوە،
نیشتیمان بۆ یەک دینار دەفرۆشێت
ڕەژنامەفرۆش!

بەم تەمەنەوە
لە بەڤە مغاویریەکان دەترسم
ماران گەستەم

سندوقی پۆستەکەم دەکەموە
تەنها کلیک لەسەر ئەو نامانە دەکەم
لە تەوە هاتوون

لە چەمکە زەماوەندە
هەموو ئەواریەکی هاوین

بەڤێک هاوسەرگیری دەکا

کە کیژێکە دەخوە
دەچێتە باوەشی دایکی
باوکی!

تەنوورێکی کورت
پیاوانیش لە بەری دەکەن
هایکۆ!

بە سەگەکانی کێلان
خواردنگەی پێنج ئەستێرەیە
حاویەی ماڵێ زەنگینەکان!

ئەلبوومی یادەوەری
وێنە ڕەش و سپییەکانم جوانترن
لە ڕەنگاوڕەنگەکان

نیشتیمان
لای ئەو سێ بەگەیە
لای من چوار
چاوەکانی!

پایز.. شەهلا نوری

بەخەم دەوت
شاعیرەکان بە وەرزی پایز زیزن
ئەم پایزە
لە ناو گەڵاسیسە وەریوەکانی سەر زەوی
خەم دیتەوە
ئەوارێیەکی ساردوسڕی
بە خەم دەوت بە بەنی پایزیان لا ئاڵە
کە بەنی پایزم کرد هاتە گژمە
هەمیشە دەمپرسی

بە دڵنیان مەوسمی گژە پایز
دیتم پشکە
ڕەنگم زەرد زەرد
وەکوو خلیسکی سەر زەوی وەرز
وتم بە دڵنیان وەرزی زەبوون و بە کەیفی
سەرکزی خەم دەزیوە
لە سیهەم گژی کزەبای ئەم ساڵییشدا
وتم بە خەزان بوو بەنازناوی ڕەمزی پایز
ووتیان ئەو بەرگ دڕانە
دیاری تەیە هەر مانگ هەشتەمین ساڵی پایز

شەهلا نوری

کەتایی مەژوو، دواهەمین مرۆڤ..
ئاراس سەعید

لە ساڵی 1989دا، بیرمەند و مێژوونووسی ئەمەریکی (فرانسیس فوکویاما) وتارێکی بەناونیشانی (کۆتایی مێژوو) لە گۆڤاری (The National Interest) بڵاوکردەوە و تێدا مژدەی کۆتایی مێژووی دا. هەر ئەوکات وتارەکە مشتومڕێکی زۆری بەدوای خۆیدا هێنا و زۆری نەخایاند گرێبەستی لەگەڵ کرا بە فراوانکردنی وتارەکەی کە 18 لاپەڕە بوو بە کتێبێک. دواتر لە ساڵی 1992 تێزەکەی لە کتێبی (کۆتایی مێژوو و دواهەمین مرۆڤ)دا بڵاوکردەوە، بەدیدی فوکویاما(کۆتایی مێژوو) مەرگی ئایدۆلۆژیاکان و کۆتایی هاتنی جەنگ و شەڕ خوێناویەکانە. لەپێناجاکانی سەدەی بیستەمدا زۆرێک لە تیۆریستانی دەوڵەت جاری مەرگی کۆمۆنیزمی ئایدۆلۆژیەکانیان دەدا. بەومانایەی ئایدۆلۆژیاکان لەسەرە مەرگدان، بەتایبەتی پاش هەرەسهێنانی نازیزم و فاشیزم.
لەساڵی 1989 ژمارە کۆمۆنیستیەکانی ئەورووپای ڕۆژهەڵات هەرەسیان هێنابوو، لەوکاتەدا (فوکویاما) بڕنووسینی وتارێک جاری (کۆتایی مێژوو) دەدات. کۆتایی مێژوو وەک دوا قۆناغی ڕسکاوی مێژوو، دیمۆکراسی لیبڕاڵ دەبێتە (میتا_ئایدۆلۆژی) دواهەمین مۆدێلی

ڕکخستنی سیاسی لەبەردەم ئایندەی مرۆڤایەتی بە بەدیهێنانی ئاشتی و خۆشگوزەرانی و ئازادی.
بەدرێژایی کێشەی دیمۆکراسیی سیاسی و سیستەمی ئابووری لیبرالیزم کۆتا سیستەمی دونیای ئەمڕۆ و کۆتایی مێژوو و بڵندترین ئاستی ڕکخستنی جڤاکی و کەمایەتییە، کە ناکرێت بدیلێکی دیکەی بۆ بدۆزینەوە.
فۆکویاما دەڵێت: پێویستە مێژوو وەک پرسیارێی پرسراندن تێشابکەین. کۆتایی مێژوو، بەو مانایەی کە لیبڕاڵ دیموکراسی فەرمی کۆتایی حکوومەتە بە هەموو گۆڕان. بەگوێرەی فۆکویاما، لە دوای شکستی فەرنسییەوە، دیموکراسی لیبڕاڵ چەندین جار سەلماندوویەتی کە لە بنەڕەتدا سیستەمێکی باشترە (لە ڕووی ئەخلاقی و سیاسی و ئابووری...هتد) لە هەریەکێک لە ئەلتەرناتیڤەکان و بەڵام ناتوانرێت هیچ پشکۆتنێک لەوانەوە بۆ سیستەمێکی ببڕتە ئەلتەرناتیف.[Francis Fukuyama (1992). The End of History and the Last Man].

کۆتایی مێژوو، قەرز لە هیگڵ و مارکس

تێزی کۆتایی مێژوو بیرکەوێکی نوێی نییە و فۆکویاما تێزکەی لە (هیگڵ و مارکس) قەرزکردووە. بەدیدی هەریەک لە هیگڵ و مارکس گۆشکردنی مێژووی کەمەگاکان لە قۆناغێکدا کۆتایی دێت، ئەمەش هاوکاتە لەگەڵ کۆتایی هاتنی ململانێی نێوان دژکان. ململانێی دژکان ئەو بزوێنەرەن هەلومەرجی مێژووی ژیانی جڤاتی و کەمەگاکان دەستنیشان دەکەن. هیگڵ مێژووی وەک پرسیارێکی عەقڵانیی شرۆڤەکردووە کە بەهۆی دەرکەوتنی ڕۆحی جیهان (Geist) لە قۆناغەکانی دیالێکتیکیدا و بەرەو دەچێت. بە هەگڵ، مێژوو بەرەوپێشچوونی هۆشیاری مرۆڤ بەرەو ئازادی. کۆتایی مێژوو قۆناغێکە کاتێک ڕووداوات کە کەمەگاکانی مرۆڤ دەگەن بە دۆخێک کە ئازادی بە تەواوی تێدا بەدی دێت و بە شێوەیەکی ئاسایی لە دۆخی عەقڵانیدا بەرجەستە دەبێت. هیگڵ پێی وابوو کە ئەمە لە سەردەمی خۆیدا بەدەست هاتووە، بەتایبەتی لە ڕۆگەی دەوڵەتی دەستووری مەدەرن. بەگوێرەی هیگڵ، تاک دەبێت لەناو نێتەوەدا بتوێتەوە ودرووستبوونی دەوڵەت نێتەوە و دامەزراندنی دەوڵەتی پرووس کۆتایی مێژوو.
بیرکەی مارکس بە کۆتایی مێژوو لەسەر بیرکەی دیالێکتیکی هەگڵ بنیاتنراوە، بەڵام جێخت لەسەر هەلومەرجی ماددی و ململانێی چینایەتی دەکات. مارکس ئانالیزکردنی ململانێی چینایەتی بگۆشەی مێژوو دەزانێت و لە مانیفێستی حزبی کۆمۆنیست دانووسێت: مێژووی

هەموو کۆمەڵگەکان تا هەنووکە مێژووی کۆمەڵگەی چینایەتییە… لەچەرخەکانی سەرەتای مێژوودا، کەم تازەر لە هەموو شوێنێک دابەشبوونی بکۆمەڵ بەدەستەو تاقمی جەراوجەر و پلەی جەراوجەری ئیزی کۆمەڵایەتی دەبینین، لە ڕۆمای کۆندا، پاتریسیەن هەبوون، سوارچاک هەبوون، پلەبیەن و کۆیلەش هەبوون. لەسەدەکانی ناوەڕاستدا، خاوەنی مولکی فیوداڵ، وەستاکار، شاگرد و ڕەعیەت هەبوون. کۆمەڵگەی مەدەرنی بەرژوازی، کە لەجەرگەی فەوتانی کۆمەڵگەی فیوداڵییەوە سەری هەڵداوە، ناکۆکی چینایەتی لەناو نەبردووە، بەڵکو چینی تازەی کۆمەڵایەتی و هەلومەرجی نوێی چەوساندنەوە و زەخت و زەر و شێوەی نوێی خەباتی هێناوەتە ناو ئەوان. مارکس [Marx and Engels: Manifesto of the Communist Part
مێژووی بە ململانێی نێوان چینە جیاوازەکانی کۆمەڵگا دەزانی کە ئامانجی کۆتایی بە مارکس، کۆتایی مێژوو بە دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی بێ چین دیاری دەکرێت، کە چیتر چەوساندنەوە کۆتایی دێت و دەوڵەت لەناودەچێت. ئەم کۆمەڵگایە نوێنەرایەتی کۆتایی گۆڕینی کۆمەڵایەتی و ئابووری مرۆڤایەتی دەکات، چونکە هەموو ناکۆکییە ماددی و ململانێ چینایەتیەکان کۆتایی دێت. بەدیدی مارکس، مەرجی لەناوچوونی خاوەندارێتی تایبەت لەناوبردنی دەوڵەتە. دەوڵەت ئامرازێکە خاوەندارێتی تایبەتی دەپارێزێت. مارکس پێی وایە سەرمایەداری لە دوا قۆناغی کامڵ بوونیدا، دەبێتە سیستەمێکی ئابووری جیهانی و دووچاری هەوڵشاندنەوە دەبێتەوە، چونکە لەم سیستەمدا ناکۆکی چینایەتی دوونیاپێش هەیە، ئەنجامی ئەم دیدێش دەبێتە هەی شۆڕشکی جیهانی. (کرێکارانی جیهان یەکبگرن.)

جاک دەریدا و کۆتایی مێژوو

ناوناوبانگی ڕەشنبیری فۆکۆیاما و بەهەی جەماوەریی کتێبەکەی (کۆتایی مێژوو و دواهەمین مرۆڤ)ەوە بوو، کە نیشانەکانی دەڕاوکێی ئاستەوەکان بوون سەبارەت بە دۆنیابوون لە (مردنی مارکس). لە ڕوخنەی فۆکۆیامادا (جاک دەریدا) دۆنووسێت: لە سەردەمێکدا کە هەندێک بوێری ئۆپیان هەیە بەناوی ئایدیالی دیموکراسی لیبراڵەوە کە دواجار خێی وەک کۆتا ئایدیالی مێژووی مرۆڤایەتی بەدیهێناوە: هەرگیز توندوتیژی، نایەکسانی، خۆفڕکردن، چەوساندنەوە، برسێتیی بوونی نییە! لە کاتێکدا بەمجەرە ستەمی ئابووری کاریگەری لەسەر زۆرێک لە مرۆڤەکان لە مێژووی زەوی و کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا هەبوو. لەبری ئۆپی لە کۆتایی مێژوودا گەرانی هاتنی ئایدیالی لیبراڵ دیموکراسی و بازاڕی سەرمایەداری بەینەوە، لەبری ئۆپی ئاهەنگ بگێڕین بە “کۆتایی ئایدەلۆژیاکان” و کۆتایی گوتارە ڕزگاریخوازە

گۆرەکان، با هەرگیز ئەم پشتگوێ نەخرێن، ڕاستییەکی گەورە، کە لە شوێنێ بەشومارەکانی جیهانەکەماندا کە لە ئازار پێکهاتووە: هیچ پلەیەکی پێشکەوتن ناگەڕێ بە مرۆڤ نادات ئەوە پشتگوێ بخات کە بە ژمارەیەکی ئیجگار زۆرها، ئەوانەی ژن و پیاو و منداڵ لەسەر زەویی ژێردەستەکان، برسی یان قەرەنکراون[...] . بەدیدی دێریدا (کۆتایی مێژوو) لە بنەڕەتدا ئیسکاتۆلۆژیای مەسیحییە، هاوتەریبە لەگەڵ گوتاری ئێستای پاپا سەبارەت بە کەمەڵگەی ئەورووپا، کە فۆکۆیاما "فەرهەنگی" فیکری پراکتیزە کردووە، بە بەکارهێنانی داتا ئەزموونییەکان هەرکاتێک لەگەڵ پێیامەکەیدا گونجاو بێت و دەست بە بانگەوازکردن بە ئایدیاڵێکی ئەبستراکت دەکات. هەرکاتێکیش داتا ئەزموونییەکان دژایەتی تەزی کۆتایی مێژووەکەی دەکەن؛ فوکۆیاما ئەمریکا و یەکێتی ئەورووپا وەک یەکەیەکی سیاسی ناتەواو دەبینێت، کاتێک بەراورد دەکرێت بە ئایدیاڵە جیاوازەکانی دیموکراسی لیبڕاڵ و بازاڕی ئازاد، بەڵام تەدەگات کە ئەم جۆرە ئەبستراکتانە (ئایدیاڵانە) بە بەڵگەی ئەزموونی نیشان نەدراون، هەرگیز ناتوانرێت دەربکەون، چونکە ئەوە ئایدیایەکی ئەبستراکتی فەلسەفی و ئایینین کە لە ئینجیلەکانی فەلسەفەی هیگڵەوە سەرچاوەیان گرتووە و لەگەڵ ئەوەشدا، فۆکۆیاما هەشتا تەبینییە ئەزموونییەکان بەکاردەهێنێت بە سەلماندنی تەزەکەی، کە خەی هاوڕایە کە ناتەواو و ناکامڵە، بە چەسپاندنی تەزی کۆتایی مێژووەکەی، کە تەنها وەک تەزەکەی ئەبستراکت دەمێنێتەوە و لە پشتەاستەکردنەوەی شکستخواردووە[Jacques Derrida (1994). Specters of Marx: State of the Debt, the Work of Mourning and the New International].

مێژوو لە پشوو دەگەڕێتەوە

لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە سەرمایەداری لە شێوەی ئیمپریالیستانەدا باڵیکێلشا بەسەر هەموو سووچێکی جیهاندا، شێوە خوێناوییەکانی ڕەژئاوا تا شێوەی ئەکرانیا و ڕووسیا و شێوەی ئیسرائیل لەناوچەکەدا بەردەوامە. بناژەخوازی ناسیونالیست و ئایینی وەک دژە هەزەک بە بەاوبوونەوەی دیموکراسی لیبڕاڵ لە دایکبوو، لە نموونەی تایبەتی ئیسلامی تووندڕەو جیهادی و تاقمی میلیشایی.

ساموێل هەنتینگتۆن، لە ساڵی 1996 لە کتێبەکەدا بە ناوی (پێکدادانی شارستانیەتەکان) دووبارە دروستکردنەوەی نەزمی جیهانی نووسی، هەنتینگتۆن لە کتێبەکەدا ئاماژەی بەوە کردووە کە ململانێی کاتی نەوان ئایدەاڵەژیاکان بە ململانێی کێنی نەوان شارستانیەتەکان جێگەی دەگرێتەوە.، ئەوە ئایدەاڵەژیایی شارستانیەتی زاڕە، حکومی

مرۆڤکان دەکات.
دوای هەرشەکانی ١١ی سیپتەمبەر، جارێکی دیکە کۆتایی مێژوو لایەن هەندێک لە بیرمەندانەوە وەک هەمای بەهێزەوە ستی و گەشبینی ناڕەوای جیهانی ڕۆژئاوا ئاماژەی بۆ دەکرا، بەو پێیەی کە کۆتایی هاتنی ئیمپریالیزم نوێنەرایەتی کۆتایی ململانێی گەورەی جیهانیش دەکات.
تێڕوانینێکی دیکەی تێزی "کۆتایی مێژوو" گەشەسەندنی دەسەڵاتی ئابووری و سیاسی دوو وڵاتی ڕووسیا و چینە. چین حکومەتی تاک پارتی دەوڵەتی هەیە، لە کاتێکدا ڕووسیا، هەرچەندە بە فەرمی دیموکراسییە، بەڵام زۆرجار وەک خۆسەپێن و ئانۆکراسی ناودەبرێت. لە مانگی ئازاری 2022وە جیهانێک کە چین پشتگیری لە داگیرکردنی ئۆکرانیا لایەن ڕووسیا دەکات و ڕووسیاش پشتیوانی لە داگیرکردنی چینی بۆ تایوان دەکات. هەروەها داگیرکارییەکانی ئیسرائیل بە هاوکاری ئەمریکا بەردەوامە. لە جیهانێکدا کە ململانێی ئەم زلهێزانە تێدا بەردەوامە. ئایا ئەمە کۆتایی مێژووە، یان مێژووی لە پشوو گەڕاوەتەوە؟
وەک ژیژەک دەڵێت، بیرکەی فوکۆیاما کە دەڵێت ئەمە گەیشتوینە کۆتایی مێژوو، نادروستە. ژیژەک ئاماژە بەوە دەکات کە لیبراڵ دیموکراسی پێویستە بە سەرمایەداریەوە؛ ئەو کێشانەی کە بەهۆی سەرکەوتنی سەرمایەداری و سیاستە نیولیبراڵەکانەوە دروست بوون ، وەک نایەکسانی زیاتری سامان و دەڵاوکێکی جەنگ مەترسیەکانی ژینگە، لە زۆرێک لە وڵاتاندا دەرکەوتن کە ئاڕامبەر بە حکوومەتە دیمکراسیەکان لە کەوتووەتەوە.

فیاسکۆ*- کۆمەڵگای ئەمڕۆ لەسەر سێ ئاست لە هەرسی گەورەی خوێدا دەژی.. ئەحمەد ڕەسوڵ

یەکەم: ئاستی سیاسی
کۆمەڵگای ئەمڕۆ، لە دوای چەند دەیە لە ئەزموونکردنی دەسەڵاتدارێتییەک کە بە مانای ووشە ستەمکار، تاڵانکار، خوێنکیی و دژە خەڵکییە، ئێستەرناتیڤکەی ئەو خاشاکە سیاسیی و مەدیایی بوو.

هەرەسی فیکر و سیاسەت لە فەزای سیاسییدا و لە بەرامبەردا پۆپیولیزم، دیماگۆجییەت و ڤۆگەریزم تانوپۆی فەزای سیاسیی و گوتاری سیاسیی تەنیوە.
ئەوەی ئێستا دەگوزەرێ لە فەزای سیاسییدا، جگە لە هەرەسی گەورە و داماڵان، ناتوانەت هیچیدی بێت.
شاخ، ژان گرتی و مشکی بوو.

دووەم: ئاستی فەزای دینی

کەمەندگای ئەمە لە دوای ئەزموونکردنی چەند هەوداو و هەوتی ئاینی تونددەو و تەرەریست، دەبایە هەوتەکی فراوانی نوێکردنەوەی خوێندنەوە، تێگەیشتن و ڕاڤەکردنی تێکستە دینییەکانی لە نێو نەوەندی ئاینیی و مەلاکان خەیاندا سەرپێخستبایە کە تا ئێستا قەناغی باشی بەیبایە، بەڵام ئەتەرناتیفەکەی چی بوو، ئەم هەموو مەلا و باگخوازە خەنمایشکەر و خە بە پێغەمبەرزانەی کە ئاینیان لە نێو دەست و مشکی خەیاندا کەلەپچە کردووە. لە ئاینکی فرە هەهەند و کراوەوە دەیانەوەت بیکەن بە ئاینکی تاک هەهەند و داخراو. لە ئاینکەوە بە ژیان، ئارامیی و خۆشەویستییەوە دەیانەوەت بیگەەن بە ئاینک کە فەبیایکی هەوتە بەرامبەر ژیان و هیستیریایکی شەتانە بە هەڵبووندەوە لە هەموو شتک. ئەم داگەانە ترسناکەی تێگەیشتن لە دین، جگە لە هەرەس و داماڵان ناتوانەت هیچیدیکەی پێبەت بە کەمەندگا.

سێیەم: ئاستی هوناکبیری

جگە لە داماڵانی گەورە دەتوانەت چیدیکە بێت کە هەشنبیر بیت و گوتاری فیکریی خەت لەسەر گوتاری سیاسیی و مەدیایی ساختە و بەتاڵی حزب موتوربە بکەیت. ئەوەی کە بە پشکی گەورە یان بچووک، لایەنداریی و تەرەفگیریی هەشنبیران و ئەدیبان لە نێوەندی هووناکبیرییدا بووەتە ئاسایی، جگە لە هەرەسی ئەم کایەش هاوشانی کایەکانی دیکەی کەمەندگای ئەمە چیدیکەیە؟

…

- فیاسکە، بە یەکەم جار ئەم ووشەیەم لە فاروق هەفیقەوە بیست، هەنگە ۲۲ بە ۲۳ ساڵیک پێشتر.
- فیاسکە: بەتاواوەتی شکست. شکستی سەرتاپاگیر. داماڵانی گشتی یان شکستی گشتی.

کتێب\ دەستووری شیکردنەوە لە زمانی کوردیدا.. موکەرەم ڕەشید تاڵەبانی

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبەکلیکی ئێرە بکەن..

MukaramRashidTalabani_DastwrDownload

پێویستە ناتانیاهوی یاخی ابگیرێت.. گەران هەڵبژێری

کەم نین ئەو ئابڕو سەرکردانەی لەجەنگدا ئەستێریان دەدرەوشێتەوە ، ئەوانە جەنگ بە دەسکەوتکی ئیلاهی دەزانن بە بردەوام بوون لە دەساتکیان، هاوکات جەنگ هەکارکە بە خامشکردنی کشەو قیرانە ناوخێیکان .ئەم جرە سەرکردانە ، بەبە ویست و ئارزووی دانیشتوانی وڵاتکە یاری بچارنووس و ژیانیانەوە دکەن ، بێ بردەوام بە هەل دگەڕێن بە هەگیرسانی جەنگ.یەکک لەوانە هیتلربوو کە بڕ لە دسپکی چەنگی دووەمی جیهانیدا گووتبووی:
[یەکەم شتی بنەڕەتی بە بدیهەنانی سەرکەوتنی هەمیشەیی ،کارکردنی بردەوام و هەکخراوەیی لە تووندوتیژی.]
دیارە چەنگیش بشکی سەرکیە لە مبەستکەی هیتلر ، بەوی تووندووتیژی سیمایکی سەرکیە لە هەموو جەنگکدا.
گومان لەوەدا نیە ئیسرائیلیکان بددسزی ناسراون بە وڵاتکیان ، ئەم دسزیش وایلکردوون کە بە پاراستن و پشکەوتنی وڵاتکیان هەموو شەوازک بکاربهنن تا دگاتە کاری زڕ نائینسانی .
لەدیرکی دوەتی ئیسرائیلدا لەساڵی[١٩٤٨]وە تا ئستا چەندین سەرک وەزیر دساتداربوون ،لە نەوانیاندا هەبووە تووندەو

بەبەزەیی میانەو و هەمن. گەر هەندەبم لەو دیرەکەدا کەسیان هەندەی{ ناتانیاهە} بە بەزەیی و سادی و شەانگیز نەبوون.
ناتانیاهە لەوپەری ئاستەوەکاندایە، بەپشتگیری حیزبە ئاینیە تووندەوەکان زەرترین کات بەسەرەک وەزیری ماوەتەوە.
ئەم جەنگەی غەزە نیعمەتێک بوو بۆی باری ،تا پلانە مەترسیدارەکەی جەبەجە بکات ،ئەویش لەناوبردن یا لاوازکردنی هەر وەات و کیان و لایەنێکە کە بەهەشیان دەزانەت بەسەر وەاتەکەی ،بەنمونەی حماس ،حیزب اللە ، حوسیەکان ، ملیشیاکانی سەربەئێران لەسوریاو عەراق و خودی ئێرانیش.
هەموو وەاتەک مافی خەیاتی بەرگری لەخەی بکات بەئیسرائیلیشەوە، بەام ناتانیاهە ئەم بەرگریەی لەسنوور دەرکردوە ، وەرانکاری ئەنقەست پەیەو دەکات ،زیادەیی لە پرسە سەربازیەکاندا دەکات ، ئەوەتا لەغەزەو لوبنان باەخانەکان بەسەر نیشتەجەبوونیاندا دەەوخەنەت.
مەناعەتی نیە چەندین باەخانە تەختی زەوی بکات بە خەکەکەیەوە گەر بزانەت ئەندامەکی حیزبواللە لەیەکەکیاندایە. بەسیستەماتیک یەک لەدوای یەک گوندو باەخانەکان لە بەیروت و باشووری لوبنان وەران دەکات کە هەشە نین بەسەر سوپاکەی.
ئەوەی سەیرە ئیسرائیل لە مەژووی خەیدا حسابی بە هیچ وەاتێک نەکردوە و نایکات، تادەگاتە نەتەوە یەکگرتوەکانیش ،خەی لەسەری هەموو جیهانەوە دەبینەت ،ئەوەتا بەهەی ەخنەی ئەمینداری گشتی نەتەوە یەکگرتوەکان{ أنطونیو غوتیریش }، ناتانهاهە بە ناشیرینترین شەوە بەرسیقی دایەوە .هەروەها دەمێک ماکرۆن سەرەکی فەرەنسا ەخنەی لەشەوازی بەەوبردنی چەنگ کرد بەتایبەتی بەکار هەنانی تووندووتیژی زیاد لەپەویست، بەتووندی وەامی ماکرۆنی دایەوە .
نوەترین کاری ناتانهاهە کە زەربەی وەاتانی جیهانی نیگەران و تووە کرد ،تەقەکردن بوو لە هەزی {یونیفل}ی سەربە نەتەوە یەکگرتوەکان کە بوونیان لە سنوری نەوان لبنان و ئیسرائیل هەیە ،مەبەست لەم تەقەکردنەش بەزارکردنییانە تا ئەو سنوورە چۆ بکەن.
زەربەی وەاتانی ئەوروپی کە سەربازیان لەو هەزەدا هەیە، ئیدانەی ئەم کارەی ئیسرائیلیان کرد ،هاوکات {١٣٦} وەات کە لەسەر ئاستی جیهان بەشداریان لەو هەزەدا هەیە سەرکەنەی ئەو کارەی ئیسرائیلیان کرد، بەام ناتنیاهە گوێی بەو دەنگانە نەداو بەجاری دووەم کارەکەیان دووبارەکردەوە. لەئەنجامدا بەرپرسی ئەوهەزانە لە لوبنان گووتی، بەهیچ خەرەک شوەنکانمان چۆ ناکەین ،جا پەدچەت ناتانیاهە حساب بە ئەم پەیامەش نەکات چونکە جارەکیتریش ئەو هەزانەی ئاگادارکردوەتەوە کە شوەنکانیان چۆ بکەن ،بەمەرجەک ئەو

هزانە بەبەیارەکی ئەنجومەنی ئاسایشی سەربەنەتەوە یەکگرتوەکان لەوەن.
تەنها دەوڵەتێک کە کاریگەری لەسەر ئیسرائیل هەبێت و بتوانێت لەهەندێک شوێن ڕایبگرێت ئەمریکایە، بەڵام وادەردەکەوێت ناتانیاهۆ لە بایدن و دارووددستەکەیشی یاخیە، بەوەی وەک هەواڵە جیهانیەکان بڵاویان کردەوە بایدن زۆر بەتووڕەییەوە سەرزەنشتی ناتانیاهۆی کردوە کە تۆقیان لەهێزەکانی یونیفل کردوە.
ئەوەی ناتانهاهۆ لە غەزە و لوبنان ئەنجامی دەدات بە پێی یاسا نێو دەوڵەتیەکان دەچنە خانەی تاوانی جەنگ و تاوانی دژە مرۆڤایەتی.
پشتڕاستبوونەوەی ناتانیاهۆ بەنیازبێت دۆڕەکە بڕەو ئاینندەیەکی مەترسیدار ببات و جەنگەکی درێژخایەن بڕپابکات، بۆیە پێویستە بڕ لەوەی ئاواتەکەی بەجێبهێنێت سنورەک بۆ یاخیبوونەی دیاری بکرێت.

پەراوێزی حەفتەمینی تێکست.. نەژاد عزیز سورمێ

چەواشەکاریی دەرهەق بە کورد و کێشەی هەوای پێشینە و مێژوویەکی هەیە.. سەیریش لەوەدایە زۆربەی ئەوانەی ڕۆیان لە پرسەی ئەو چەواشەکارییەدا هەبووە، لە تێگەیشتنی ئەوە خاڵی نەبوون کێشەی کورد، کێشەی گەلێکی پارچە پارچەکراوی، غەدرلێکراوی، ستەمدیدەی درێژایی مێژووە، بەتایبەتیش ڕووناکبیر و ڕۆژنامەنووسانی ئەو گەلانەی لەگەڵ کورددا دەژین.. لەهەموو سەردەمێکیشدا نموونەی هەبووە، لە زیاتر لەگەڵ دەسپێکی بزاڤی چەکداری ئازادیخوازی کورددا ئەم دیاردەیە بەبەختانەتر پەرەی سەندووە.. دیارە گلەیی لەسەرنشینانی کورسیی دەسەاتی ئەو وەاتانە ناکرێ، چونکە میللەتانی خۆیشیان لێیان ڕازی نین و گەر چییان پێ لەگەڵ نەکرێن لەبەریان هەڵدەن.. گلەیی لە ڕووناکبیرێک یا ڕۆژنامەنووسێک دەکرێ کەهەمیشە ئیددیعای دیموکراسی و مافی مرۆڤ و عەدالەت و ئازادی و مافی چارەنووسی گەلان دەکا. لەم دواییەدا، بە ڕکەوت چەند وتارێکم بینی ، باوەکو دەمکە بۆ کراونەتەوە بەنام ناماقوولی و شاشی وای تێدا هاتبوو نەمویست بەسەریاندا تێپەڕم . لەو وتارانە دوو وتارم بە نموونە هێنانەوە کە جێی سەرنجن، ئەویش نەک لەبەر ئەوەی

زانیاریی نوێیان تێدا هاتووە، بەپێچەوانەوە، بەهۆی ئەوەی نووسەرەکانیان بە خۆدیدەییەکی وایان نووسیوە وەك بۆی کورد هەر مرۆڤ نەبن . وتاری یەکەم لە ژێرنامەی (الدستور)ی ئەردەنیدا بەبێ ناو بێناوکراوەتەوە، ئەوی دیکەیان برایم زوبیدی ناوێك لە ژێرنامەی (الشرق الاوسط)دا بێناوی کردووەتەوەتەوە.. (الدستور) نووسیویەتی دەڵێ: داواکانی کورد هەت دەکرێنەوە، ئەویش بە ئەگەری چەند هۆیەکی مۆژوویی کە ئەوپەڕگیرانی کورد دژ بەهەموو شتێکی عەرەبی دنەیان داوە(!!). برایم زوبیدیش دەڵێ: سەرەڕای ئەوەی ئاماژای خۆیان هەڵداوە (مەبەستی کوردە)، هاتوون تابلۆی ژێنماییەکانی هاتوچووشیان بە کوردی نووسیوە، ئەمە چۆن دەبێ؟ پاشان هەر بەخۆی دەڵێ: بەڕام باشیان کردووە بەم دواییە تابلۆکانیان کردەوەتەوە عەرەبی (!!). ئینجا تۆ وەرە لەگەڵ عەقڵییەتی وا دابنیشە و گفتوگۆ و دانوستان بکە و باسی دیموکراسی و ماف بکە، کە لە ئەساسدا نایانەوێ تۆی بگەن.. هەر ئەوەندە دەزانن، قەوانێکیان هەیە، ئەگەرچی خۆشیان دەزانن کۆن بووە و ناوە، بە بۆنە و بێ بۆنە لێی دەدەنەوە، هەر بۆیەشە حاڵیان زۆر خۆشە. بەڕاستی شووڕەییە بێ نووسەر یا ژێرنامەنووسێك بەو عەقڵییەتە دواکەوتووە بیر بکاتەوە لە کاتێکدا ئەمڕۆ دنیا دنیایەکی دیکەیە. شووڕەییە لەبیر خۆیان ببنەوە، کە هەمیشە کورد بووە دروشمی دیموکراسی بێ عێراق هەگرتووە و خۆنی لەو پێناوەدا داوە.. شووڕەییە بۆیان، لەگەڵ هەموو ئەو زوڵم و ستەم و ئەنفال و کیمیابارانە، ژێڕ لە ژێژان کورد لە ناچارترین ناچاریدا پەنای بێ تیرۆر و تیرۆرکاری نەبردووە و هەمیشە شاعیر و نووسەرانی لەسەر کۆشەی (گۆیا سەرەکی ئەوانییان) فەڵەستینیان کردووەتەوەتەوە. شووڕەییە بێ خەکانێك خۆیان بە نووسەر و ژێرنامەنووس بناسێنن بەو عەقڵییەتە فاشستیە سەیری گەلێك بکەن کە سەرەڕای ئەوەی خاکیان داگیر کردووە خۆر و بڕیان خواردووە و دەخڵن ئینجا بەو هەنگەیش لێی بڕوانن وەك بۆی کفری کافرمان کردبێ ژێنمایی هاتووچوومان بە کوردی نووسیبێ.
بەڕاستی شووڕەییە ئەگەر شتێك لای ئەم چەشنە بوونەوەرانە مابێ بەناوی شووڕەیی.

شیوەنی دوای هەبژاردن.. عەلی مەحمود محەمەد

هەموو خەریکی سەیرکردنی ئەو مەهزەلە ئاست نزمەین بە ناوی بانگشەی هەبژاردن لە کوردستان دەگوزەرێت, قسەکەرەکان هەموو بە بەرنامەن, مام قاندام لە چاویانەوە چومسکیین, تەنها کاندیدی کابرای قەبرستانەکە بە هەبژاردن بەرنامەی هەیە, ئەویش قەبرمان بە دوای ژیان پشکنین دەکات, ژنیشمان کاتێك بە دەنگت رەژی 3 جار لە چیای هەڵگورد سەرکەوین, ئەوجا دەبێت شەو بدەینە دەم رەژەوە, هەناسە دانیش تەرك بکەین, چونکە کاتەکە هەشتا بەش ناکات ئەگەر بە هەوڵەش سەرکەوین, دووجاری پە ناکەینەوە.
بیست رەژی خەشمان بردە سەر, نمایشکان گاتە جای بوون, جنەوی کەمەنتەکانی تەڵە کەمەڵیتیەکانیش لە جوتکەکان خەشتر بوون.
نەنکم یادی بەخەر زەری لە ژیان بینیبوو دەیووت دوای هەموو پکەنینەك گریان هەیە, منیش ئەو ترسەم هەیە و دەموەت لە سیناریەکانی گریانی دوای هەبژاردنکەوە دەست پبکەم.
ڕۆژ 21ی ئەکتەبەر, خەڵك هەشتا زەرینەی مەری مەرەکەبی دەنگدان بە پەنجەیانەوەیە, وردە وردە سندوقەکان گەڵاوتەوە بە ئەلبیسەو سایلەکە, هەندك گەنج بەردەم ئەو جگایانەیان گرتووە بە داکەکی لە دەنگەکانی ئەمە, لە سەرەوەش بنەماڵە نا سیاسیەکان کە هەبژاردن بە بەش و پشکی ئەوان کراوە, خەریکی سات و سەوداو پەیوەندیکردنن, هەیە بە بەشی خەی رازیەو هەشە ناڕازیە, هەندك سیاسیش کە پشتر هەتەقیبوون, مام خدر رووسی لە تەنیشت بارەگاکەی خەی ریزیان دەکات و دەیانکاتە ڕەقەم, ئاخر ئەو کەسانەی هیچ بیروباوەڕەکیان نەبێت و ئەلتەرناتیفی گونجاوی ئەران و تورکیا نەبن, چەندە خەیان لە گەورە بووبێتەوە, لە تاقیکردنەوەی وادا یەکجار شانسیان دەبێت تاقیبکەنەوە, کە کێت وەك هەوڵەریەکان دەڵێن ئیتر هەڵسانەوەی موستەحیلە.

دوو سیناریە

هەبژاردنی هەرەمی کوردستان دوای هەبژاردنکانی دیالۆو موسۆ و کەرکووك دێت کە تەرزەکی دیکە لە سیناریەی سیاسی هەنایە پشەوە, سیناریەك لە مەتبەخی ئەران ئامادە کرابوو, دووریش لە جوگرافیاو ناوەندە شەرعیەکان یەکلا کرانەوە, تیایدا لە هەرسەکیان تورکیا تۆ درایە دەرەوەی دەسەاتز

ئەم هەبژاردنە بەشێوەی سەرەکی نەك هەموو, ململانێی گەل و نا گەل نەبوو, ململانێی بنەماکان بوو لە سەر نوێنەرایەتی ئێران و تورکیا لە کوردستان, بە وەکالەت وەرگرتن بوو, ملمانێ بوو بە پشکەکانی ئێران و تورکیا لە هەرێمی کوردستان.
تورکیا سێ برین لە جەستەیەتی, دیالۆو موسڵ و کەرکوك, دەرکردنی لە هەولێرو دهۆك تەقەی رەحمە بە ئۆو لە عێراق کە زیاتر لە چوار سەدە لە ژێر هژمۆنیای ئۆودا بووە.
هەر یەکەك لەو دوو وڵاتە چەند هەزەکی سیاسی نوێنەرایەتییان دەکەن, پارتی و یەکگرتوو و بزووتنەوەی ئیسلامی نوێنەری تورکیان و ینك و هاوپەیمانەت و کەمەڵ و گەلانی گەڵەکی گەردکە و سیالستیش نوێنەرایەتی ئێران دەکەن, تەنانەت کریستان و تورکمانیش بە مەبدئی مونا قەهوچی خۆشناو و شێخ رێیانی کۆنە کلدانی و ئیسلامی شیعە مەزهەبی ئێستا کە نوێنەرکانیان بە دەنگی زۆرەقانی و لیوا تایبەتکان کە ناویان پێشمەرگەیە هەڵدەبژێردرێن, ئۆوانیش دابەش بوونە بەسەر ئەو دوو وڵاتە, بزووتنەوەی دیموکراتی ئاشوری و ڕەکخراوی کلدە ئاشوری و بەرەی تورکمانی زۆقەی چاویان دەت, دەمیان بە کورسیەکە ناگات کە بە ناویانەوە دیاریکراون, ینك بەشی خەی لە کورسی کەمینەکان وەرگرت ئیتر باسی جیاکردنەوەی لیستی دەنگدەران و شتی وا ناکات, ئۆوانیش لەسەر مەبدئی موناو رێیان دابەش دەبن بەسەر ئێران و تورکیا.
یەکەك لە ئۆگرەکانی ئەنجامی هەڵبژاردن دووبارە کردنەوەی سیناریۆکەی کەرکووکە, بەوەی ئێرانییەکان هەزەکانی سەر بە خەیان ببەنە بەغدا, کاتەك توانیان 53 کورسییەکە تەواو بکەن, لەوەوە دوور لە ژاوە ژاوو حکومەت پێك بهێنن و پارتی ئاوت کەنەوە بە چوارەم جار, هەرچەندە هەشتا دوو هەزی وەك نەوەی نوێ و گەل خەیان لەو هاوکێشە سیاسییە یەکلا نەکردەتەوە, بەڵام ئۆوانە هەزی لچتقن بە هەر لایەکدا بکەون دوور نییە, یان پارچەی گەورە گەوریان لە ببەتەوە, ئەم سیناریۆیە دوو لەمپەری گەورە لە بەردەمیدایە بە سەرکەوتن:
تورکیا و ئەمریکاو ئیسرائیل و وڵاتانی کەنداو ڕێگا بەم سیناریۆیە لە ئێستادا نادەن, چونکە دڵانی ئۆوانیش لە ناوچەکەو دەبەتە ئینتاقی عێراقەکی شیعەی ئیسلامی, دژ بەم سیناریۆیە بە ئەم مەبەستە هەزەکانی تورکیا لە هەرێمی کوردستان, لە حاڵەتی وا دا ئۆگری هەیە تا دەگەڵ بەت, هەروەها هەردوو پارەزگای هەولێر و دهۆك لە رووی ئیداریۆەو بە دەست پارتین, هەبژاردنەکە بە ئیدارەی ناوخۆیی نییەو لەبەردەم جێبەجێ کردنی ئەم سیناریۆیە هەموو ئۆگرەك هەیە, تەنانەت روداوەکانی 16ی ئۆکتۆبەرو 31ی ئاب

دووبارە ببنەوە بە شەو کۆنکە یان شەوازی نوێ.
پارتی هەوڵی دا لە گەڵ ئێران پەیوەندی ئاسایی بکاتەوە, چونکە پشتیوانییە نەودەوڵەتییەکەی چەندە بەهێز بێت, کارایی ئێرانی نابێت لە بەغدا, لەوەوە پەنجە ی خستۆتە بنا قاقای, لەبەر ئەوەی دەست بەرداری تورکیا و ئیسرائیل و ئەمریکاو خلیج نەبوو, بۆیە دوای سڤرە سەرکەوتووانەکەی نیچیر بارزانی ئەوجا لە کەرکوك ئێران پشتی پارتی شکاند و روحی دێی لە دێی کوردستان هەڵکەشا و دای بە زەویيا, شایی سڤرە سەرکەوتووەکەی لە کرد بە شین.
وەك دەبینین دانیشتنەکان میوانخانەی بابل لە بەغدا چەندە نا دەستووری بێت بەڕێی تورکیا هەر دەبێت زوونا لەبدەن, تانکان لەناو تانکەی زبڵەکەن, دادگاکان سیاسین و بە ئیعازی کیلابییەکان کار دەکەن نەك ناوەڕکی دەستوور, دەسکەوتەکان خوداوەندی پیرزن.
دەست بردن بە ئەم سیناریۆیە لەم قۆناغەدا بە ینك زۆر مەترسیدارە و ئۆگری سیناریۆی چەشنی 31ی ئابی هەیە, زیانەکەی زۆر لە قازانجەکەی زیاتر دەبێت, رازی نەبوونیش بە پارتی ئۆگری دووبارە بوونەوەی سیناریۆی پەلاماری هەمە لایەنەی سەربازی هەیە لە لایەن عەراقەوە بەناوی چەسپاندنی شەرعیەت.
سیناریۆی دووەم گونجاوترە بە هەردوو لایان, ئەویش ڕێککەوتنە لە سەر کابینەی نوێ و بەردەوامیدان بە بارودۆخی حازر, بەشك حکومەتە کۆنکە دەوخنن, حکومەتکی نوێ لە خۆیان و خۆیان دوور لە گەڵان و سۆسیالست پێك دەهێننەوە, هەم یەکێتی دێوخنێت , هەم پارتیش بە دانانەوەی مەسرور بارزانی ناتوانێکەی سەر دەگرێت, بە بەشداری شەریکی نوێ یاخود هەر کۆنکان , بەڵام ژمارەکەی دەگەڵن لە کابینەی نوێ بە کابینەی دێ, ئاوگەڵیش بە پێستە سیادییەکان دەکەن, بەشی بنەماڵەکان زیادو کەم دەکات.
ئەوانەشی قوگیان لە گەڵ هاوار دەا, ئیسراحەتیان نەکرد بە جرت و فرتی ئەم شارەو ئەو شارە, وێنە سەڵفیەکانیان بە یادگاری بە دەمنتەوە.. تاس و حەمامی جارانیش دووبارە دەبێتەوە.

دەنگدان نارزایەتی دەسوتێنێ..

عوسمانی حاجی مارف

بایکۆتی بارزانی، هەڵبژاردنی خستە سەر ڕێگایەکی بنبەست و داخراوەوە، ئەوەی نیشاندا کەبەبێ بەشداری پارتی هەڵبژاردن ناکرێت، بۆیە دادگای فیدراڵی ناچارکرد، دەستبەرداری بەشێک لە بڕیارەکانی بێت و گەڕانی تیا بکات، تا بارزانی بەشداری لەم هەڵبژاردنەدا بکات، واتە زۆر بەسادەیی دەتوانین بڵێین هەرکات بارزانی بڕواوی هەڵبژاردنێک بێت زیانی هەبێت بۆی، ئەتوانێ ئیفلیجی بکات، ئەمەش واقعی سروشتی جۆری دەسەڵاتی سیاسیە لە کوردستانی عێراقدا، کە خاوەن هێزی میلیشیا باڵادەستە، نەک دەنگ و دەخالەتی خەڵک لەدەسەڵاتی سیاسیدا، ئەزمونی جۆری دەسەڵاتی سیاسی زانی زۆردو زانی سەوز لە سیوسێ ساڵی ڕابردودا ئەوەی نیشاردەتەوە، کە هەڵبژاردن چ گاڵتەجاریەکەو هیچ کات نیتوانیوە هیچ گەرانێک یا کەتایی هێنانبێت بەدەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانی.
واتە پێش هەر شتێک پێویستە ئەوە بڵێم هاوڕێیان کە بڕیارەکانی دادگای فیدراڵی نێیتوانی سیاسەتکانی "چوارچێوەی هەماهەنگی" کە پێکهێنەری حکومەتی عێراقن، لەبارەی هەڵبژاردنەوە خۆی بسەپێنێت، نێیتوانی بارزانی ملکەچ کات بە ئەو سیاسەتەی تاادەیەک بە بەرژەوەندی تاڵەبانی دەشکایەوە.
واتە بەیاری بەشداری نەکردنی پارتی لەم هەڵبژاردنەدا، ئەوەی ڕاگەیاند کە هەڵبژاردن ناتوانێ دەسەڵاتی سیاسی لە کوردستاندا لەدەستگەی هەڵبژاردنەوە بگەڕێت، چونکە گەر وانیە، ئەوە ئاسانترین فرسەت بو، پارتی تەریک بکرێتەوەو هەڵبژاردن بگۆڕێ بەبڕیارەکانی دادگای فیدراڵی ئەنجام بدرایەو دەسەڵاتی پارتی کەتایی پێ بهێنرایە، بەڵام دیمان کە ناتوانرێت کارێکی لەو چەشنە ئەنجام بدرێت، دادگای فیدراڵی بەناچاری بڕیارەکانی گەڕێ.
ئەو خەیاڵات و چەواشەکاریانەی ئەپەزسیۆن وەک ئومێدێک بە کەتایی دەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانی بانگەشەی بۆدەکەن، بەناوەڕۆک و بە مانان، چونکە لە گەڵ هەر ئاوگەڕێک کە لەدەخی سیاسی کوردستاندا ڕویدابێت، یان پەیوەندیەکانی حکومەتی عێراق و حکومەتی هەرێم بارگرژی تێکەوتبێت، هەروەها حکومەتی عێراق و هێزەکانی شیعە فشارێکی زۆریان لەسەر بارزانی و تاڵەبانی دانابێت و میلی هاوسەنگی هێزیان بەقازانجی حکومەتی عێراق وەرچەرخاندبێت، مانای ئەوە نیە کەتایی دەسەڵاتی بارزانی و تاڵەبانیە، دەسەڵاتی زانی زۆردو سەوز لاوازن لەبەرامبەر حکومەتی عێراقداو ناچارکراون ملکەچی ئەو واقعیەتەبن، حکومەتی عێراق ئەم دووهێزە میلیشیایەی بزوتنەوەی

کوردایەتی بۆ شۆڕش لاپەسندە کە پاشکۆی سیاسەتکانی حکومەتی عێراقبن، پارتی و یەکێتیش لە چوارچێوەی ئۆپۆزسیۆنی ململانێیانێی لە چەند ساڵی ڕابردودا لەبەرامبەر حکومەتی عێراقدا هەوڵیان بەداوە، نەک مایەپوچ مانەوە، هەنگاوبەهەنگاو ئایندەی بەرژوەندیەکانیان لە ژێر سێبەری سیاسەتی حکومەتی عێراقدا پێناسەدەکەنەوە پێگەی خۆیان دەپارێزن، بەڵام لەبەرامبەر خەڵک و ئۆپۆزسیۆنی وەک ئۆپۆزیسیۆن خۆیان پێناسە دەکەن، پارتی و یەکێتی بەداخەوە کە توانایان نەگەیشتووە بەردەوامی بەدەسەڵاتکەیان ئەدەن و بەهیچ جۆرێک هەڵبژاردن ناتوانێ ئۆپۆزسیۆنێت مانای کۆتایی دەسەڵاتکەیانی لێکەوێتەوە. لایەکی تریشەوە ئۆپۆزسیۆن بانگەشە بۆ ئومێدەکەوە دەکات کە گوایە لەگەڵی پشتیوانی بۆ حکومەتی عێراق و دادگای فیدراڵیەوە ئەتوانن سەرکەوتن بەدەست بهێنن، بەڵام ئەوەی زۆر سەیرە حکومەتی عێراق و هەڵسیاسیەکانی عێراق بەهیچ جۆرێک حسابی لەسەر ناکەن، ئەو لایەنە بەناو ئۆپۆزسیۆنەی کوردستانێ کە جێگای متمانەی سیاسی و بڕوابردنی دەسەڵاتی سیاسی نین، ئەو ئەرک و کارەو پێشخزمەتیەی بارزانی و تاڵەبانی ئەتوانن بۆ حکومەتی عێراق ئەنجامی بدەن، ئۆپۆزسیۆنەکەیان کەمەڵە لایەنێی بەکارەو هیچ لێبارانەبون.

هەروەها شۆڕشی ئەم هەڵبژاردنە ٢٠/١٠ی ئەمسا بۆ هەر جۆرێک بەڵەو بەبڕەت و هەرلایەنێک بەڵگەوی بڕەت، مانای ئەوە نیە ئەتوانرێت دەرگای ساختەکاری بەرامبەر بەهەزی میلیشیا ببەسترێت، ئەوەش بەدوور نازانم کە لایەنەکانی حکومەتی عێراق یارمەتی پارتی و یەکێتی لە ساختەکاریدا بدەن، جگە لەوەش هەردوو هەزی دەسەڵاتدار نفوزێکی تایبەتی بەخەیان هەیە کە وەک دەنگدەری جێگیر حسابیان لەسەر کراوە، کە ناتوانن دەنگ بە کاندیدەکانی پارتی و یەکێتی نەدەن کە ژمارەیکی کەم نین، کە ئۆپۆزسیۆنەکان لەم جۆرە دەنگدەرانە بەبەشن، دەنگدان بەیان پێویستە بە مەزاجی دەنگدەرانەوە، بەیە داوا دەکەن زەرترین کەس بەشداری بکات.

نابێت فریوی ئەوە بخۆن کەبە دەنگدان ئەتوانن ئەم دەسەڵاتە ئاوگۆڕ پێبکەن، بەیە نەچون بە بەردەم سندوقەکان و دەنگ نەدان بەشێک دەبێت لە پیادەی ئەو ئاماستەیە کە خەڵکی ناڕازی لەڕاستای ئەو ئامانجەدان کە بە ڕاپەڕینی جەماوەری دەیانەوێت ئەم دەسەڵاتە کۆتایی پێبهێنن.

ئەوەی ئاشکرایە دەنگدان سەنگی مەحەکی مانەوە یان نەمانەوەی دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی نەبووە نابێت، هەڵبژاردن لەکوردستان ئەو تایبەتمەندیەی هەیە کە تەنها ئامرازێکە بەدەستی بارزانی و تاڵەبانیەوە کە بۆناوی هەڵبژاردنەوە شەرعیەت بەدەسەڵاتکەیان

بدەن، دەنا هەڵبژاردن بکرێت یان نەکرێت ژنی زۆردو و ژنی سوز باقیە، فرستدان بەبەشداری لایەنەکانی تریش بەهەر ناوەکەوە یان بەناوی ئۆپۆزسیۆنەوە، تەنها ئارایشکردنی شێوازی هەڵبژاردنەکەیە. ئاشکرایە کە ئەنجامی دەنگدانی ئەم هەڵبژاردنەش هەر جارێک بێت ناتوانێ ئاوگوێ لەدەستاتی بارزانی و تاڵەبانی پێشبینی بکرێت، بەڵام دیارە ئەم دەخی بەزاری و تورەیی و نائازایەتیە فراوانەی خەڵک لەبەرامبەر حکومەتی هەرێمدا، هێژای دەنگدەر کەمدەکاتەوە، ئەمەش زیاتر بەزیان بە لایەنەکانی بە ناو ئۆپۆزسیۆن تەواو دەبێت، چونکە ئۆپۆزسیۆنی بەشدار لەم هەڵبژاردنەدا، تەنها ئومێدیان بەدەنگدانە، نەچونی خەڵک بۆ دەنگدان، بێ ئومێدیان دەکات لەو چاوەروانیەی کە بە هەڵبژاردن بە بەدەست هێنانی چەند کورسیەک هەیانە، ئەمەش مایەی ئەو مەترسیەیە بۆیان کە نەتوانن کورسی پۆیست بەدەست بهێنن.
نەچون بۆ دەنگدان پۆیستیەکی گەشەسەندنی نارازایەتیەکانی خەڵکە، کە لە هێژای دەنگدانەدا نەچینە دەرەوە و نەچینە سەر سندوقەکانی دەنگدان، نەچون بۆ دەنگدان مانای نایەکی گەورەیە بۆ ئەم دەستاتە، چونکە تەواوی لایەنەکان بۆ ساختەکاری و بەسەرکەوتن گەیاندنی هەڵبژاردنەکەیان پۆیستیان بۆ نیشاندانی وەستان و ڕیزبونی خەڵکە لە بنکەکانی دەنگداندا، پۆیستە لەبەرامبەر ئەو ڕاستیەدا بەئاگابین کە دەنگی ئەمەیان ناوێت، تەنها وەک ئەکتەرێک بەکارمان دەهێنن، بۆیە یەکەم؛ نەچون بۆ دەنگدان ڕیسواکردنی تەواوی پرسەی گاڵتەجاری هەڵبژاردنەکەیانە، چونکە ئەوان بەهەر فرۆفێڵ و شێوازێکی ناشایستەو ساختەکاری بێت ئەتوانن یاری بەدەنگەکان بکەن. دووەم؛ ئەوان پۆیستیان بۆ کەبونەوەی خەڵکە بەدەوری بنکەکانی دەنگدان تانیشانی بدەن کە هەڵبژاردنەکەیان شەرعیەتی هەیە. بەڵام ئەوانەی بەشداری لەم هەڵبژاردنەدا دەکەن و کاندیدیان هەیە، بۆ فریودانی ئەوەی دەنگی خەڵک نەستە لەخەڵک دەپاڕێنەوە بچن دەنگ بدەن، بەڵام کەسی ناڕازی بچێت بۆ دەنگدان یا نەچۆ دەنگەکەی هەرسوتاوە، نەچون بەهەڵزکردنی پرسەی ناڕازایەتیەکانمان نیشان ئەدات، چون بۆ دەنگدان دەنگی ناڕازایەتی دەسوتێنێت.
بانگەشەی ئەم جارەیان بۆ هەڵبژاردن، ناتوانن بە بێنی دابینکردنی خواست و موچەو پیداویستیەکانی ژیانی خەڵک فریوکاری بکەن، چونکە بە لاوازی پێگەیان لە بەرامبەر حکومەتی عەراقدا ئەو هەڵەیان لەدەستداوە کە وایان بێت بانگەشەیەکی لەو چەشنەبکەن، زیاتر لە گەشەیکەوە بانگەشەکانیان ئادەگەینن، کە ڕیسواکردن و تاوانبارکردن و شکاندنی یەکترە تائاستی دروشمی کەتایی دەسەات،

بەمجۆرە بانگەشەکەیان زیاتر نیشاندانی دڵخۆشییە تا ئاوەژووی بانگەشەی هەڵبژاردن بێت، ئەتوانم بڵێم هەڵخەڵاندنی دڵخۆشی لەم چەشنە زیاتر پاڵپشتی بە نەچوون بۆ دەنگدان و پەسواکردنی پرسەکیانە، گەر ئەپاڕسیارنەکیش هەستی دەسەزی و پشتیوانی بۆ خواست و ئایندەی خۆیک هەبێت، لەیزی ناڕازایەتیەکانی خۆکدا دەوستێت بۆ کەتایی هەنان بەم دەسەاتە لە ڕاگەی ڕاپەڕین و شۆڕشی جەماوەریەوە، نەک بەشداری لە هەڵبژاردنەکدا کەدەسەاتداران بە شەرعیەتدان بەدەسەاتەکیان بەکاری دەهێنن.

تانیشک بچووکترین وەرگری دکتۆرایە لە جیهان.. ڕزا شوان

(تانیشک ماتیە ئیبراهام) لاوێکی هیندی ـ ئەمریکییە، لاوێکی پێرجە و ناوازەیە. بچووکترین لاوە لە جیهاندا، کە لە تەمەنی (١٩) ساڵیدا، بە پلەی نایاب دکتۆرای لە (ئەندازیاریی بایۆپزیشکی) دا وەرگرت. تەزی دکتۆرای تانیشک لەسەر پێڕەپەدانی سیستەمی زیرەکی دروستکراوە. کە لە نەخشیەکانی دەستنیشانکردندا بەکاردەهێنرێت. دکتۆر تانیشک ئیبراهام، شۆشەکی ئەندازیاریی بایۆپزیشکی لە جیهاندا بەرپاکرد.
باوکی تانیشک ناوی (بیجە ئیبراهام) ە، ئەندازیاری نەرمەکاڵا "بەرنامەسازی"یە. دایکیشی دکتۆر (تاجی ئیبراهام) ە. تۆژەری قوتابخانەی یە. خەڵکی شاری (کیرالا)ی هیندستانن. لە پەناوی هەڵی کارەکی باشتر و گوزارانێکی خۆشتردا، کۆچیان بۆ ئەمریکا کرد. تانیشک ئیبراهام، لە ساڵی (٢٠٠٤) دا، لە شاری (ساکرامنتۆ) لە ویلایەتی کالیفۆرنیا لە ئەمریکا، لەدایک بووە. پەلەکانی خوێندنی بنەڕەتی لە کامپی پەنابەران تەواوکرد. لە ماتیشۆ، دایک و باوکی وانەی تایبەتییان پێدەوتەوە.
بەپێی ریزبەندیی ساڵکان، دکتۆر (تانیشک ماتیە ئیبراهام) ی پێرجەتان پێدەناسێنین.

١ـ لە تەمەنی (٢) ساڵیدا: دایک و باوکی بە تایبەتیش دایکی، تێبینی ئەوەیان کردووە، تانیشک لە تەمەنی (٤) مانگیدا دەستیکرد بە نیشاندانی بلیمەتی، کە زۆر حەزی لە پەرتووکی منداڵان بوو. پەکانیانی هەڵدەداوە و بە وردی سەرنجی وێنەکانیانی دەدا. لە تەمەنی دوو ساڵیدا، هەموو ئەو شتانەی کە بیستووبوونی یان خوێندبوویانەوە، بە یەری خۆی دەهێنانەوە. هەر لەم تەمەنەدا، پرسیارە سەرەتاییەکانی بیرکاریی جێبەجێدەکرد. کە زۆر کەس ناتوانن ئەنجامیان بدەن.
٢ـ لە تەمەنی (٤) ساڵیدا: پەیوەندیی بە کەمەی (مەنسا) وە کرد، کە رێکخراوێکی جیهانییە، تایبەتە بە کەسانی زۆر زیرەکی باڵا لە جیهاندا. لە تاقیکردنەوەکانی ئاستی زیرەکی ستانداردی مەنسادا (٩٩،٩%) پلەی بەدەستهێنا. بوو بە یەکێک لە بچووکترین ئەندامانی مەنسا لە جیهاندا.
٣ـ لە تەمەنی (٥) ساڵیدا: لە ماوەی (٦) مانگدا، بە پلەی نایاب، بڕوانامەی هەر (٥) کۆرسەکەی بیرکاری وەرگرت. کە پڕۆگرامکانی پڕۆردەیی بوون، بۆ فێرکردنی منداڵانی بەهرەمەند. زانکۆی (ستانفۆرد) ڕێکیخستبوون و پێشکەشیانی دەکرد.
٤ـ لە تەمەنی (٦) ساڵیدا: بڕوانامەی تەواوکردنی کۆرسی ئامادەیی و کاڵجی، لە بوارەکانیی: کیمیا، زانستی زینددەوەرزانی، بایاڵۆژی، جیاڵۆجی دا، وەرگرت. کە بچووکترین قوتابی بوو، کەمەی (فای تیتا کاپا) بە شانازییەوە وەریگرت.
٥ـ لە تەمەنی (٧) ساڵیدا: کورسێکی کیمیای بە پلەی نایاب لە ڕێگەی ئینلاین، لە زانکۆی کالیفۆرنیا، لە بیرکەلی تەواوکرد. هەر لە تەمەنی حەوت ساڵیدا، کۆرسێکی تری لە بواری جیاڵۆجی و فاڵکناسی، لە کاڵجی (ئەمریکی ریڤەر) لە شاری ساکرامنتۆ، بە پلەی یەکەم دەرچوو.
٦ـ لە تەمەنی (٨) ساڵیدا: بوو بە جێگری سەرۆکی دامەزرێنەری یانەی فاڵکناسی لە کاڵجی ریڤەری ئەمریکی. هەر لە هەشت ساڵیدا، لە کاتی پشکنین و لێکۆڵینەوە لە سەدان وێنەی ڕوانگەی ناسای مەودا دوور ـ پڕۆژەکانی کیلەری ناسا. تانیشک بەرپرس بوو، لە دیزینەوەی هەساریەکی دەرکی و زریانێکی خەر.
٧ـ لە تەمەنی (٩) ساڵیدا: بچووکترین کەس بوو، کە لە ساڵی (٢٠١٢) دا، بەشداریی لە کۆنفرانسێکی ناسادا (ئایمس) کرد و وتەیەکی پێشکەش کرد. هەر لەم تەمەندا، بوو بە ئەندامی دوو سەی کەمەی ئابووەمەندیی زانکۆیی (تیتا کاپا)ی ئەمریکی.

هەر لە تەمەنی نۆ ساڵیدا، لە ساڵی (٢٠١٤ـ ٢٠١٥) وەک بچووکترین کەس هەڵبژرایەوە و بەشداریی لە کۆنفرانسی ناسادا کرد و وتەیەکی پێشکەش کرد.
٨ـ لە تەمەنی (١٠) ساڵیدا: بڕیارنامەی دبلۆمی قوتابخانەی ئامادەیی بەدەستهێنا. کە بچووکترین کەس بوو لە ئەمریکادا، لە دە ساڵیدا بەوانامەی ئامادەیی بەدەستهێنابێت. هەر لە دە ساڵیدا، دووبارە بە جێگری سەرکی پەیوەندییەکان هەڵبژرایەوە.
٩ـ لە تەمەنی (١١) ساڵیدا: لە کاڵیژی (ئەمریکی ریڤەر) سەبەوانامەی بەشداری لە زانستە بیرکاری و فیزیاییەکان، زانستە گشتییەکان، خوێندنی زمانی بیانی، بە نمرەی نایاب بەدەستهێنا.
١٠ـ لە تەمەنی (١٢) ساڵیدا:(سکۆلەرشیپی ریجێنس ـ هاوەتی) لە زانکۆی کالیفۆرنیا سانتاکرۆز وەرگرت. لە زانکۆی کالیفۆرنیا لە شاری (دەیڤس) لە ئەمریکا وەرگیرا. بە ئەوەی درێژە بە خوێندنی بەکالۆریۆس بدات.
١١ـ لە تەمەنی (١٤) ساڵیدا: لە زانکۆی کالیفۆرنیا بە پلەی ناب و بە پلەی شانازی، بەوانامەی بەکالۆریۆسی لە (ئەندازیاریی بایۆپزیشکی) دا بەدەستهێنا. بوو بە دکتۆر دانیش ئیبراهام.
دکتور دانیشک، هەر لە چواردە ساڵیدا، دەستی بە خوێندی دکتۆرا کرد. گرنگی دا بە پەرەپێدانی زیرەکیی دروستکراو بە دەستنیشانکردنی نەخۆشییەکان.
١٢ـ دکتۆر تانیشک ئیبراهام، لە تەمەنی (١٩) ساڵیدا، لە (٧/ حوزەیران/٢٠٢٣) دا، بە پلەی نایاب، لە زانکۆی کالیفۆرنیا لە شاری دەیڤس لە ئەمریکا، بەوانامەی دکتۆرای لە (ئەندازیاریی بایۆپزیشکی) دا، وەرگرت. بوو بە بچووکترین وەرگری بەوانامەی دکتۆرا لە جیهاندا.
لە ئاهەنگی دەرچووندا، بەجگە لە دایک و باوکی و خوشکە بچووکەکەی، داپیرەشی دکتۆر (تانکام ماتیە)ی تەمەن (٩٠) ساڵ ئامادەبوو، کە یەکەم ژنی هیندییە کە بەوانامەی دکتۆرای لە پزیشکی ڤێتەرنەری لە هیندستاندا بە دەستهێناوە. باپیرەی کەچکردووشی، دکتۆر (زەکەریا ماتیە) تویژەری ڤێتەرنەری بوو. تانیشک ئیلهامی لە باپیرە و داپیرەیەوە وەرگرتووە. پەزانینیشی بە پشتگیریی دایک و باوکی هەیە.
١٣ـ دکتۆر تانیشک لە ئێستادا، تەمەنی (٢٠) ساڵە، تا ئێستا لە چەندین کۆنفرانس و هەرکشەپ و کۆنگرەدا، بەشداریی کردووە و باسی لە بارەی زیرەکیی دروستکراوەوە پێشکەش کردووە. وانەی وتووێژەوە، لە تاقیگاکاندا تاقیکردنەوەی ئەنجامداوە.

دکتۆر تانیشک ئیبراهام، لە چەندین بەرنامەی تەلەفزیۆنی و رادیۆیی، رۆژنامەیی، دەربارەی پسپۆریەکەی، دیمانیان لەگەڵدا سازداون. پێشتریش وەک بەڕێوەبەری سۆشیال میدیای تایبەت بە (تویتەر) کاری کردووە. تانیشک لە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکاندا، زۆر چالاکە. لە ئێستادا کۆمپانیای تۆژینەوەی زیرەکیی دروستکراوی پزیشکی، بە ناوی (میدبارک) دامەزراندووە و هەر خەی بەڕێوەی دەبات و سەرکردایەتیی دەکات. ئەم کۆمپانیایە گرنگی بە راهێنانی مەدەلی بنەڕەتی بە پزیشکی دەدات.
بەجگە لەو چالاکییانە، تانیشک گەلێک کار و چالاکیی جیاوازی تری ئەنجام داون.
تانیشک ئیبراهام، بووە بە نموونە و سەرمەشق بە لاوان لە جیهاندا، بە چاولێکردنی.
شایەنی باسە و جێی سەرنجە، خوشکەکەی تانیشک، کە ناوی (تیارا ماتیە ئیبراهام)ە، لە خەی بچووکترە، ئێویش نەوجوانێکی بلیمەت و پەرجەیە. لە تەمەنی (٤) ساڵیدا بوو بە ئەندامی کۆمەڵەی مێنسا. لە تەمەنی (١٦) ساڵیدا، بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لە موزیک لە زانکۆی کالیفۆرنیا بەدەستهێنا. لە تەمەنی (١٨) ساڵیشدا، بڕوانامەی ماستەری لە موزیکدا، لە کۆلێژی جاکوب لە زانکۆی (ئیندیانا) بەدەستهێنا. لە ساڵی (٢٠٢٢) دا، خەاتی هونەرمەندە گەنجەکان، لە دەنگی کلاسیکدا، بە تیارا بەخشرا.
دکتۆر تانیشک ئیبراهام، ئاواتەخوازی ئێویە، کە ببێت بە براوەی خەلاتی نۆبڵ. ببێت بە سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا. بەگومان، لە بەردەم ئیرادەیەکی بەهێز و خەبات و کۆنەدانەدا، هیچ شتێک نییە کە ناوی ئێستەم بێت.

(*) بە نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندی سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
نەرویج: ٢٠٢٤

خوناوی شیعر.. ستار ئەحمەد

ئیتر تەواو
لەدەفتەری بوونا خەم دەسمەوە
سەبەرکەت دەشلەم و
قومك عەشق لەلەوانت دەخەمەوە
بەسەر شانی تەنیا ییدا سەردەکەوم
دەست لەبەرکی نامەیی گیردەکەم
لەگەڵ گۆشەی نەبوونیا دەبمە هاودەم
لەگەرانی دەئاڵەم و
گیتارەکان دەکەم بەدە
شەوانە هەناسەیەك
لەرەحی گوڵەکەوە دەرچەت
بەشنەی با خەم دەپچمەوە
لەبەرامە شیعرەك دەچنم
مەلەتکەی حەسرەتی
بە دەکەمە ریتم و
وێنەی پەیقەکان دادەگیرسێنم
تاریکی لەدورگەی ئەوین هەڵئەدەم
دەکەومە دوای زریان
بەتەرزە خەناوکەیەکت بە دەهەنمەوە
بەهەنسك خوناوی شیعر رادەماەم
نەتە بوویتە عاشقی من و
نەگەشەیەکی ئەم خاکەش
ژوانگەیەکی بە رەخسانم
هەتا بەەم فەرموو وەرە میوانم بە
منیش وەك تە خاوەن ماەم
نە بستە خاکەکیش هەتا ئەمە
بوو بەدادەو نیشتمانم

ستار ئەحمەد

خەڵاتەکانی ٢٩مین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان" دیاریی کران.. ئامادەکردنی: مەنسوور جیهانی

خەڵاتەکانی بەشە جۆراوجۆرەکانی پێشبڕکێی بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان" لە وڵاتی کۆریای باشوور دەستنیشان کران.

هەوەسمی کۆتایی بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان" Busan بە ئامادەبوونی ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشە جۆراوجۆرەکانی پێشبڕکێی، سینەماکارانی بەشداربوو لە فێستیڤاڵ، چالاکانی پیشەگەیی سینەمایی و هەروەها هەڵگرانی هونەری حەوتەم لە ناوەندی "سینەمایی بۆسان" لە شاری بۆسان لە وڵاتی کۆریای باشوور بەهۆوەچوو و براوەکانی بەشی پێشبڕکێی "هەوتە نوێیەکان" New Currents، بەشی "خەڵاتی کیم جیسئوک" Kim Jiseok، بەشی "خەڵاتی مەکێنات" Mecenat، بەشی "خەڵاتی سونجە" Sonje، بەشی "خەڵاتی نێتپەک" Netpac، بەشی "خەڵاتی فیپرێشی" FIPRESCI و … دیاریی کران.

باشترین فیلمی بەشی پێشبڕکێی "هەوتە نوێیەکان"
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی پێشبڕکێی "هەوتە نوێیەکان" New Currents لە بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان" کە بریتی بوون لە؛ "محەممەد هەسووڵ ئۆف" Mohammad Rasoulof دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی ئێران ـ سەرکی لێژنەی دادوەران، "لی مینگ ـ سێ" LEE Myung-Se دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، خاتوو "ژوو دۆنگیۆ" Zhou Dongyu ئەکتەر لە وڵاتی چین، خاتوو "کاتی کەسرۆتی" Kani Kusruti ئەکتەر لە وڵاتی هیندستان و هەروەها خاتوو "ڤاتیا کاڵیەرسیج" Vanja Kaludjercic بەرپرسی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "ڕۆتەردام" Rotterdam لە وڵاتی هۆڵەندا، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین فیلمی ئەم بەشەی فێستیڤاڵ، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بۆیی پارەی ٣٠ هەزار دولاری بە فیلمی سینەمایی "نیشتمانی سپێدەی

هەمنایەتی" The Land of Morning Calm لە دەرهێنانی "پارک ی ـ وونگ" PARK Ri-woong بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور و هەروەها فیلمی سینەمایی "ما ـ گریانی بێدەنگی" MA – Cry of Silence لە دەرهێنانی "ماو نایِنگ" The MAW NAING بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی میانماڕ، کۆریای باشوور، سەنگاپوور، فەڕەنسا، نێوەژ و قەتەر بەخشرا.

باشترین فیلمی "خەڵاتی کیم جیسئوک"
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی کیم جیسئوک" Kim Jiseok لەم ڕووداوە گرینگە سینەمایییە کە بریتی بوون لە؛ "کریستییەن ژوون" Christian Jeune بەرپرسی بەشی فیلمی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "کان" Cannes لە وڵاتی فەڕەنسا ـ سەرکی لێژنەی دادوەران، "پڕاسانا ڤیتاناژ" Prasanna Vithanage دەرهێنەر لە وڵاتی سریلانکا و هەروەها خاتوو "شین سەوون" Shin Suwon دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین فیلمی ئەم بەشە، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بۆیی پارەی ١٠ هەزار دولاری بە فیلمی سینەمایی "گوندی ئەستێرەکانی ٢" Village Rockstars 2 لە دەرهێنانی "ڕیما داس" Rima DAS بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی هیندستان و سەنگاپوور و هەروەها فیلمی سینەمایی "یەن و ئای ـ لی" Yen and Ai-LEE لە دەرهێنانی "تام لین شێ ـ یۆ" Tom LIN Shu-Yu بەرهەمی وڵاتی تایوان پێشکەش کرا.

باشترین بەرگەفیلمی بەشی "خەڵاتی مەکینات" Mecenat
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی مەکینات" Mecenat، لەم خولەی فێستیڤاڵ کە بریتی بوون لە؛ "موحسین مەخملەباف" Mohsen Makhmalbaf دەرهێنەر، سیناریۆنووس و بەرهەمهێنەر لە وڵاتی ئێران ـ سەرکی لێژنەی دادوەران، خاتوو "ئاساکۆ فۆجیکا" Asako Fujioka جێگری سەرکی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "یاماگاتا" Yamagata لە وڵاتی ژاپۆن و هەروەها خاتوو "لی سووجِنگ" Lee Soojung دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین بەرگەفیلمی کۆریایی و ئاسیایی ئەم بەشە، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بۆیی پارەی ٧٤٠٠ دولاری بە بەرگەفیلمی "کارەکان و ڕۆژگارەکان" Works and Days لە دەرهێنانی هاوبەشی "پارک مینسۆ" PARK Minsoo و "ئاهن کیمی هایۆن" AHN Kearny Hyun بەرهەمی وڵاتی تایوان و هەروەها بەرگەفیلمی "ماڵێکی دیکە" Another Home لە دەرهێنانی "فرانکی سین" Frankie SIN بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی

تایوان، هۆنگ کۆنگ، چین و فەرەنسا بەخشرا.

باشترین کورتە فیلمی "خەڵاتی سونجۆ" Sonje
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی سونجۆ" Sonje لە بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان" کە بریتی بوون لە؛ "لیم دائ ـ هیوونگ" Lim Dae-hyung دەرهێنەر و سیناریۆنووس لە وڵاتی کۆریای باشوور، خاتوو "کۆنستانس تسانگ" Constance Tsang دەرهێنەر لە وڵاتی ئەمەریکا و هەروەها خاتوو "یاماناکا یۆکۆ" Yamanaka Yoko دەرهێنەر لە وڵاتی ژاپۆن، دەنگەکانی خۆیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی باشترین کورتە فیلمی کۆریایی و ئاسیایی ئەم بەشە لە فێستیڤاڵ، واتە؛ خەڵاتی نەقدی بڕیی پارەی ٧٤٠٠ دولاری بە کورتە فیلمی "یۆریم" Yurim لە دەرهێنانی "سۆنگ جیسئۆ" SONG Jiseo بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور و هەروەها بە کورتە فیلمی"باگێک لە زستان" A Garden in Winter لە دەرهێنانی "ئەلئۆنۆر مەحموودیان" Eléonore Mahmoudian و "هیرۆشی ماتسوئی" Hiroshi Matsui بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی ژاپۆن و فەڕەنسا پێشکەش کرا.

باشترین فیلمی "خەڵاتی فیپڕێشی"
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی فیپڕێشی" FIPRESCI فیدراسیۆنی نێودەوڵەتی ڕخنەگرانی فیلم لەم ڕووداوە هونەرییەدا کە بریتی بوون لە؛ خاتوو "تێرێز ڤینسێز" Teréz Vincze مامۆستای زانکۆ و ڕخنەگری سینەما لە وڵاتی هەنگاریا، "هسین وۆنگ" Hsin Wang ڕخنەگری سینەما لە وڵاتی تایوان و هەروەها خاتوو "سوئووون یی" Souewon Rhee ڕخنەگری سینەما لە وڵاتی کۆریای باشوور، خەڵاتی باشترین فیلمی ئەم بەشەیان بە فیلمی سینەمایی "چیرۆکی نیشتمان" Tale of the Land لە دەرهێنانی "لۆئێلۆ هیندرا" Loeloe HENDRA بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی ئەندوونێزیا، فیلیپین، تایوان و قەتەر پێشکەش کرد.

باشترین فیلمی "خەڵاتی نێتپەک" Netpac
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "خەڵاتی نێتپەک" Netpac "تایبەت بە پەرەپێدانی سینەمای ئاسیاپەسیفیک" لەم خولەی فێستیڤاڵدا کە بریتی بوون لە؛ "ئیگاڕاشای کوهای" IGARASHI Kohei دەرهێنەر لە وڵاتی ژاپۆن ـ سەرۆکی لێژنەی دادوەران، "هەرمان وان ئایکین" Herman VAN EYKEN مامۆستای زانکۆ لە وڵاتی بەلژیکا و هەروەها خاتوو "کئم میۆنگ" KIM Miyoung دەرهێنەر لە وڵاتی کۆریای باشوور، خەڵاتی

باشترین فیلمی ئەم بەشەیان بە فیلمی سینەمایی "نیشتمانی سپێدەی هەمنایەتی" The Land of Morning Calm لە دەرهێنانی "پارک ی ـ وونگ" PARK Ri-woong بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور بەخشی.

خەڵاتی "هۆگرانی سینەما"
ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی خوێندکاران لە بەشی پێشبڕکێی "گۆشەی کراوە" Wide Angle لەم ووداوە سینەمایی پێکهاتوو لە خوێندکارانی جۆراوجۆر لە بەشەکانی پەیوەست بە سینەما لە شەش زانکۆ لە ناوچەی بۆسان، باشترین بەگەفیلمی کۆریایی و ئاسیایی فێستیڤاڵیان بەم شێوەیە ڕاگەیاند:

خەڵاتی "هۆگرانی سینەما Cinephile Award بە بەگەفیلمی "نە نیشتمانێکی دیکە" No Other Land لە دەرهێنانی هاوبەشی "باسڵ ئادرا" Basel Adra، "حەمدان بەلال" Hamdan Ballal، "یۆڤاڵ ئابراهام" Yuval Abraham و "ڕاسڵ سزور" Rachel Szor بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی فەلەستین و نیپاڵ بەخشرا.

خەڵاتی بینەران
خەڵاتی بینەران لە بەشی پێشبڕکێی "هەوتە نوێیەکان" لەم خولەی فێستیڤاڵ، بە فیلمی سینەمایی "نیشتمانی سپێدەی هەمنایەتی" The Land of Morning Calm لە دەرهێنانی "پارک ی ـ وونگ" PARK Ri-woong بەرهەمی وڵاتی کۆریای باشوور بەخشرا. ئەم فیلمە، زۆرترین سەرپشکی لە لایەن بینەرانی فێستیڤاڵەوە لەم بەشە، بۆخۆی مسۆگەر کردبوو.

"بۆسان" یەکێک لە گرینگترین فێستیڤاڵەکانی کیشوەری ئاسیا
فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان"، یەکێکە لە گرینگترین فێستیڤاڵەکانی کیشوەری ئاسیا و یەکێکە لە ٢٢ فێستیڤاڵی باوەڕپێکراویی ئەنجوومەنی بەرهەمهێنەرانی جیهانی فیلم "فیاپف" FIAPF لە ئاستی دنیادا. ئەم ووداوە سینەمایی بە پشتیوانی وەزارەتی فەرهەنگ، شارەوانی و ئەنجوومەنی شاری بۆسان و ناوەندی فیلمی کۆریا بەڕێوەدەچێت.

دەزگەنانی "میگێل گۆمز" دەرهێنەری ناوداری پورتوگالی
بیست و نۆیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "بۆسان" بە نمایشی کۆمەڵێک فیلم لە سینەماکارانی وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان لە چەندین بەش لەوانە؛ ١٠ فیلمی سینەمایی لە بەشی پێشبڕکێی "هەوتە نوێیەکان"، ١١ کورتە فیلم کۆریایی لە بەشی "گۆشەی کراوە"، ١٠

کورتە فیلمی ئاسیایی لە بەشی "گۆشەی کراوە"، ١٠ بەگەفیلم لە بەشی "گۆشەی کراوە"، ٨ فیلمی سینەمایی لە بەشی "خەلاتی کیم جیسۆک"، بەشی "خەلاتی مەکەنات"، بەشی "خەلاتی سونجۆ"، بەشی "خەلاتی نێتپەک"، بەشی "خەلاتی فیپرێشی" و هەروەها بەشی دەرەوەی پێشبڕکێی، لەوانە؛ ٢٨ فیلمی سینەمایی لە بەشی "پەنجەرەیەک بەرەو سینەمای ئاسیا" A Window on Asian Cinema، ٥ فیلمی سینەمایی لە بەشی "گالا" Gala، ٧ فیلمی سینەمایی لە بەشی "سینەمای کراوە" Open Cinema، ١٧ فیلمی سینەمایی لە بەشی "دیاردەکان" Icons، فیلمێکی ژاپۆنی و ١٧ بەگەفیلم لە بەشی "ویترین" Showcase، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی "شەیدای شەوانە" Midnight Passion، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی "لەسەر پەردە" On Screen، ٩ فیلمی سینەمایی لە بەشی "تەرکیز لەسەر ڕەحی منداڵان، فیلمی منداڵان"، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی ڕێزلێنانی "میگێل گۆمز" Miguel Gomes دەرهێنەری ناوداری پورتوگالی، ٦ فیلمی سینەمایی لە بەشی ڕێزلێنانی "لی سان ــ کیۆن" Lee Sun-kyun ئەکتەری کۆچکردووی کۆریایی، ٢٩ فیلمی سینەمایی لە بەشی "سینەمای جیهان"، ٢٣ فیلمی سینەمایی لە بەشی "سینەمای ئەمڕۆی کۆریا"، ١١ فیلمی سینەمایی لە بەشی "فلاش فۆوارد" Flash Forward، بەشی "ئاکادیمیای فیلمی ئاسیایی"، بەشی "نمایشی تایبەت"، بەشی ڤۆرکشۆپی فۆرکاریی "میگێل گۆمز" و "ئان هوی" Ann Hui دەرهێنەری هۆنگ کۆنگی ــ چینی، بەشی "سندووقی سینەمای ئاسیا"، بەشی "بازاڕی فیلمی ئاسیا" و چەندین بەشی دیکە لە ڕۆژانی ٢ تا ١١ی ئۆکتۆبەری٢٠٢٤ لە سینەما "بۆسان" و سینەماکانی دیکەی شاری بۆسان لە وڵاتی کۆریای باشوور بەڕێوەچوو.

بۆ زانیاری زیاتر:

https://www.biff.kr/eng/addon/10000001/page.asp?page_num=8417

بەهاکانی ژیان کتێبێك بۆ بەدەنگکردن و دەستەمۆکردنی گەنجان!.. سەدیق سەعید واندزی

بیرکرنەوە لە بری ئەوانیتر، یەکێکە لەو تێگەیشتنە خراپانەی لە کەمەڵگەی ئێمەدا زۆرباوە. ئێمە هەمیشە دەماندەوت، تێگەیشتنی خەمان بۆ سەر هەموواندا بگشتێنین، بۆ بۆ ئەوەی درك بەوە بکەین، کە مرۆڤکان تایبەتمەندی خۆیان هەیە و خەم و کێشە و مەراقی هیچیان

لەویتریان ناچێت. سەرووشتی سایکۆلۆژیانەی هەر مرۆڤێك لەویتر جیاوازە، کاتێ کەسێك لە پەناو خۆشەویستەکەی خۆی دەکوژێت، یان دایکی و دواتر خۆشی دەکوژێت، ئەمە هەموومان ڕاخنە دەگرین، بەڵام دەبێ بزانین کەسمان ئەو نین و کەسیشمان ئەزموونی ژیانی ئەومان نەکردووە، بۆیە نابێت ژیانی خۆمان و تێگەیشتنی خۆمان بکەینە پێوەر بۆ تێگەیشتن و بیرکردنەوەی ئەوانیتر. دەبێ بزانین مرۆڤەکان بۆ جیاوازییەوە دژین و ژیان دەکەن، مەرج نییە ئەوەی من پێم پەسندە و دڵیەتی، لای هەمووان وا بێت و یاخود تەنها بیرکردنەوەی خۆم پێ ڕاست و دروست بێت. مرۆڤ ئاگادار کەسێکی لە ڕوحی خۆشی خۆشتر بوێت و خۆشی لەودا تواندبێتەوە، هەرگیز بۆ مانای جیاواز نەکەوتنەوە نایەت، مرۆڤ پێکهاتەیەکە لە هەست و ڕوانین و هزر و دنیابینی، بۆیە سایکۆلۆژیای مرۆڤەکان و جیهانبینییان، ئاگادار ئەوەندە نزیك و هاوشێوەی یەکتریش بێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بۆ پێنتەك هەر جیاواز دەکەونەوە، بۆیە دەبێت ڕێز لە بیرکردنەوەی مرۆڤەکان و ئازادی و تێگەیشتن و ڕوانگە و بیر و ڕایان لە بارەی هەر پرسێکەوە بگرین. ئەستا لە کەمێگەی ئەمەدا، بۆ ناوی پەروەردانی مرۆیی و کەمێایەتی و پەروەردەیی و گرفتی تاك و خێزان، جارە مەدەك لە نووسین دروست بووە، کە ئەویش مەدی بیرکردنەوەیە لە بری هەموان. بۆ جارێك کەسێك کتێبێك وەردەگێڕێت، یاخود دەنووسێت، مەبەستیەتی ئەوەی ئەو لەو کتێبەیدا لە ڕووی ناوەڕۆکەوە خستوویەتییە ڕوو، بۆ هەموو مرۆڤەکی ئەزموون بکات، وەك ئەو چۆن دەڕوانێتە مرۆڤەك، پرسێك، دیاردە و ڕووداوێك، هەموو کەمێگە لەگەڵ ئەودا بن و وەك ئەو بیر بکەنەوە، کە ئەمەش ئەوپەڕی تەنگەیشتنە لە واقیعی سایکۆلۆژی مرۆڤ. مرۆڤەکان، وەك چۆن لە ڕووی بایۆلۆژیەوە لە یەکتری جیان، بەو شێوەیش لە ڕووی کەمێایەتی و سایکۆلۆژی، ژیان و بیرکردنەوەیان جیان.

گەر گوزارێك بۆ نەو دنیای کتێب و بۆاوکردنەوە لە کتێبخانەکاندا بکەین، دڵیان ناونیشانی سێیر و سەمەرەی کتێب سەرنجت ڕادەکێشن و فریوت دەدەن، ئاگادار یەکجار هوشیار و بیرکەرەوە و خاوەن ناسنامەی کەسیانەی خۆت نەبیت. سەدان کتێب هەن، باس لەوە دەکەن (چۆن بۆژێك دەوڵەمەند دەبیت، چۆن کەنتەڕی تووڕەیت دەکەیت، لە ماوەی چەند چرکەیەك چۆن دەبیتە زمانزانەکی باش و قسەکارەکی لێهاتوو، بۆ ئاسانی واز لە دوو دڵی بێنە، بڕچی پیاوان گوێ ناگرن، چۆن زیرەك دەبیت، چۆن ژیانی خۆت لە چەند ڕۆژێك دەگۆڕیت، زاڵبە بە سەر ژیانت، بە یەك ڕۆژ ئەتەکەتی ژیان فڕێ بە، چۆن بە ئاسانی دەوڵەمەند دەبیت، چۆن بە ئاسانی دەبیە بڕوبارەکی سەرکەوتوو) ئەم ناونیشانانە و دەیانی تر، لە ڕاستیدا بۆ بۆهاکردنی کتێب و بۆ

بازاڕیکردنی کتێب، لە پێناو قازانجی کەسی و بەشێك لە دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە. بە ئەوەی ببینە بەرهەمهێنەرێکی سەرکەوتوو لە هەر بوارێکدا، ئەوا دەبێ چەندین ساڵ کۆشش بکەیت، فێر بیت، ئەزموونمان هەبێت، ئیدی نازانم چۆن بە یەك دوو وتاری نێو کتێبێکەیەك دەبینە بەرهەمهێنەرێکی سەرکەوتوو؟ بە ئەوەی ببینە زمانزانێکی باش، دەبێ هەزاران کتێب بخوێنیتەوە، زمانزانی و ڕەشنبیریی قسەکردن و هونەری دەربڕین، کاری یەك ڕۆژ و دوو ڕۆژ نییە. ئەم جۆرە قسە و بیرکردنەوە سادانە لە کەمەڵگەی ئەمڕۆدا، مەترسی گەورە و کوشندەن، چونکە هوشیاری زۆربەی هەرە زۆری تاکەکان لەو ئاستەدا نییە درك بە جیاوازییەکان بکەن و قووڵ ببنەوە و بپرسن، بۆ ڕاست چۆن مرۆڤ بە ئاسانی دەتوانێت بڕیتەوەر بێت؟ ببێتە دانا و زانا؟ ببێتە کاریزما و هەرچی خوێنی گەورەی هەیەتی بە دیبەنێت؟ ئەمە دەماڵەوێت بە فریودان، یان بە سادە بیرکردنەوە لە شتەکان و بینینیان، جیهانێك لە بڕیتەوەری و ئاسوودەیی ساختە و قریودەرانە بینا بکەین. جیهانێك مرۆڤ تەنها فێری بە دڕندگی، بوودەیی، دەستەمەیی و ترسنۆکی دەکات و هەرگیز ڕوحی بەرزنگاریی و یاخیبوونی لا دروست ناکات.

کتێبی (بەهاکانی ژیان) کە دکتۆر (فازڵ جاف) نووسیوێتی و وەك ئەزموون و ڕەسایەکی گەورەی ڕێنوینیکردنی ژیانی گەنجان، وەك ئەوەی لە ناونیشانەکەی نووسیوێتی دەیخاتە ڕوو، یەکێکە لەو کتێبانەی دەیەوێت بڕیتەوەرمان بکات، بەڵام فەرمان ناکات چۆن؟ دەیەوێت ببینە کاریزما و بە گۆشبینییەوە بڵوانینە داهاتوو، هەموو کات خوێنی گەورەمان هەبێت و دوور و گۆشبینانە بڵوانینە چارنووس و ئایندەی ژینمان، بەڵام پەمان ناڵێت ئەمە چۆن لە ژێر سایەی دەسەاتێکی گەندەڵ و نا بەرپرس، پێ لە جیاوازی چینایەتی و بە دادی دەکرێت؟ چۆن دەتوانین لە نێو ژیانێکی ئەو پەڕی ڕەشبین، بە ماف و بە بوونی سەرتایەترین پێداویستی ژیان، خوێنی گەورەمان هەبێت؟ مەگەر ئەمە لە فریودان و هەڵخەڵتاندنی مەشکی گەنجەکانمان بڵاوەی هیچی تر؟ ژاپۆنییەکان دەڵین:(ماسیمان بە مەگرن، فێری ماسی گرتنمان بکەن) دروست دکتۆر لەو کتێبەدا، ئەوە نیشانی گەنجەکانمان دەدات و گەمێیەکی بە سەوێیان لە نێو دەریایەکی گەاڵاو، گەورە و پڕ مەترسی دەداتە دەست و پێیان دەڵێت (دەریاکە ببڕن!) بە درێژایی ئەم کتێبە و بگرە نووسینەکانی دیکەشی، دکتۆر بڕدەوام جەخت لەوە دەکاتەوە کە دەبێ گۆشبینانە گەنج و لاوەکانمان بڵوانینە ژیان و هەرگیز نا ئومێد نەبن، خوێنی گەورەیان هەبێت و کاری بۆ بکەن، بە ئەم مەبەستەش نموونە لە ژیانی سەرکەوتووی خۆی لە دەرەوە و هەروەها ژیانی گەنج و لاوانی کەمەڵگەی خۆر ئاوایی

دنتەوە، کە هەر لە دایك دەبن، هەموو مافەکیان هەیە ! ئەم جارە بیرکردنەوەیە، لە ئاستیدا بە ئاگایە و بازدانە بە سەر حەقیقەتەکی تاڵ ئەویش نادیتنی ئەو واقیع و ژیانە پڕ لە ئازیشە و بە مافیەیە، کە گەنجانی کورد تیایدا دەژین. لە وڵاتەکدا، کە گەنج و لاوەکانمان لە بچووکترین ماف و پەداویستی سەرەتایانەی ژیانیان بەبەشن، باسکردن لەوەی خەونی گەورەیان هەبەت، خەلادانە لە ژیانی ئەوان. نووسەر لەو کتێبیدا، هەموو بەهایەك فڕی گەنجان دەکات، بەتام گەورەترین بەها، کە ڕوحی یاخیبوون و بوێریی و هاتنەویە بە گژ دەسەڵاتی ستەمکار و گەندەڵکاران، خەی لە دەبوێریت و فڕیان ناکات. ئەو پەیمان دەڵێت کە دەبێ بە تەنزەوە بەوانینە ژیانمان، وەك وتم خەونی گەورەمان هەبەت، هەمیشە گەشبین بین، بایخ بە جەستە و خەراکی تەندروست بدەین، باوەش بە ژیانمان بکەینەوە، بەتام بە داخەوە ئەوەی فەرمانی ناکات و زەر پێویستیمان پێیە و چەقی هەموو گەڵانکاریەکیش لەوەوە سەر هەڵئەدات، ڕوحی بەرەنگاریانەیە. کەشی ئەو نووسەرانەی لە ئەورپا ژیاون و بەر کەلتووری ئەوە کەوتوون لەوە دایە، جیاوازی لە نێوان خەونی گەنجەکی کورد و گەنجەکی سوێدی ناکەن، دەسەاتی دیموکراسی و هاووڵاتیبوونی ئەوە و خەڵکیانە و دواکەوتووانەی ئەرە لە یەکتری جیاناکەنەوە، بەختەوەری مرۆڤی کورد و تاکەکی ئەوروپی، بە یەك مەودا و خەون و ئامانج و تەکەشان دەبینن. من لەرەدا نموونەیەکی بەرجەستە و تاڵ و تراژیدی و واقیعی ژیان بە دکتەر دەنمەوە، تا بزانێت نەك هەر ئاسان نییە گەنجی کورد بەختەوەر و شادومان بێت و خەونی گەورەی لە ژیان هەبێت، بەکو هەموو وەستگە جیاوازەکانی ژیانی و تا مردنیشی، لە نێو ڕەشبینیەکی قووڵدا دەژیت. من برازایەکم قوتابی زانکەی سەرانە و کوڕە پشمەرگەیە، زەر جار پرسیاری ئەو نادادپەروەریەی نەوان ئەو کوڕە بەرپرسە گەندەڵانە و خەیم لە دەکات کە دوو دنیا و دوو ژیانی زەر جیاوازیان هەیە ! پرسیار دەکات کە ئەم واقیعەی دروست کردووە؟ ئەمە قەدەرەکی ئیلاهییە؟ یان بەرهەمی ئەو دەسەاتەیە، کە دکتەر لە کتێبەکیدا بە یەك وشەش ڕەخنەی ناکات؟ گفتوگۆی لەگەڵ دەکەم و بۆچونەکی لا دروست دەکەم، کە ئەمە کار نەکاتە سەر سروشتی ژیان و پێوەندی ڕەژانەی لە زانکە، ڕەژی دواتر کە چووە زانکە، ئەمجارەیان پرسیاری ئەوەم لە دەکات بۆچی جیاوازی لە نێوان قوتابی کوێ و کچ بە تایبەتی ئەگەر جوان بێت دەکرێت؟ ئەی بۆچی ئەو هەمیشە گیرفانی کەمەك پارەی تێدایە، بەتام قوتابی هەیە لەگەڵ ئەو لە سایەی باوکە بەرپرس و گەندەڵکەی، لەگەڵ مەدلسی ژیان دەڵێوات؟ کە ئەو نایکسانییەی بەرهەم هێناوە؟ باشە بۆچی بە ئاسانی لەپرسینەوە لەگەڵ قوتابییەکی

هەژار دەکرێت، بەڵام لەگەڵ کوێی بەرپرسێك نا؟ پرسیاری ئەوەم لە دەکات، باشە مامە کە زانکۆم تەواو کرد، دەبێ دابمەزرێم؟ کارم دەست بکەوێت؟ بتوانم خێزان پێکەوە بنێم؟ داهاتووکی پێ لە سەرکەوتن و گەشبینیم هەبێت؟ پرسیار لە دوای پرسیار، پرسیار بارانم دەکات، تا سەرئەنجام وەڵامکم پێ نامێنێتەوە، جارێکی دیکە بەوایەکی گەشبینانەی ئەگەر کەم و بچووکیش بێت، لا دروست بکەم. بە داخەوە ئەمە واقیعی گەنج ولاوی کوردە، کە فازە جاف دەیەوێت هەمیشە گەشبین بن و خەونی گەورەیان لە ژیان هەبێت و بە تەنزەو بەوانەنە ژیانیان، وەك ئەوەی نووسەر گەنجێك بەدوونێت لە وەاتەکی ئەسکەندنافیا بژیت نەك کوردستان ! بەگومان هیچ بەهایەك، هیچ خەون و ئایندە و داهاتووێك لە ژێر سایەی دەسەاتێك بوونی نییە و نایەتە دی، ئەگەر ئەو دەسەاتە دادپەروەر، یەکسانخواز، پێشکەوتوو، مرۆڤدۆست و هاووەاتی و دیموکراسی و عیلمانی نەبێت. باسکردن لەوەی لە نەو وەاتەکی خەون کوژ و لە ژێر سایەی دەسەاتەکی بە نەزککردنی خەونکان، دەبێ مرۆڤ خەونی گەورەی هەبێت، بە ڕاستی فریودان و دەستەمکردن و بە دەنگکردنی گەنجانە. هیچ کەمەگە و تۆزێك، هیچ گەنج و لاو و تاکێك، ناتوانێت ئامانجی گەورەی لە ژیان هەبێت، ئەگەر سەرەتا ئامانجی یەکەمی ئەوە نەبێت، ئەو بەربەستانە بەوخەنێت و ئەو ستەم و دەسەاتە بەباکە نەگەێت، کە گوێ بە خەون و ئایینەدە و گەشبینیان نادات. ئەمە لە زەمینەی واقیع و بە ئەزموون دەرکەوتووە. بەگومان دکتەر نووسەر و ئەکادیمیێکی هوشیار و تەگەیشتوو و ئەزموونداڕە، زەرباش ئەم حەقیقەتە دەزانێت، بەڵام کە باسی ناکات، لەلایەکەوە چاوی لە دەپۆشێت، لەلایەکی دیکەشەوە وەك ژاپۆنییەکان مەبەستی نییە، فەری ماسی گرتمان بکات، بەڵکو دەیەوێت تەنها و بە بە دەنگی ماسییەکان بخەین. دەنا لە کوێوەی ئەم دنیایەدا، مرۆڤ دەتوانێت لە نەو زەمینەو و ژیانێکی پڕ لە گەشبینی و نادادی و بە مافی، خەونی گەورەی هەبێت و ژیان بە بەختەوەریەوە ببینێت و چاوی لە ئاسۆیەکی گەش بێت؟ ئەمە چۆن بتوانین ژیانمان بە تەنزەوە ببینین و بە گەکەین، ئەگەر لە نەو فەزایەکی پڕ لە تراژیدیا و شکست و بە ئومێدیدا بژین؟ دکتەر، جەخت لەوە دەکاتەوە، کە دەبێ گەنجی کورد بەردەوام ئاگاداری خەراك و تەندروستیی خۆی بێت، جەستەیەکی وەرزشی بە هەز و گەکپەش و جوان و سەرنج ڕاکێشی هەبێت، بەڵام پێیان ناێت لە بەرانبەر ئەو هەموو نایەکسانی و بە مافی و گەندەیی هەیە، بیریان چۆن بێت ؟ ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە لە ژیانی گەنجی کورد، لای نووسەرەکی دیاریشەوە، مایەی ڕەت کردنەوە و گەخەنەگرتنە، چونکە ئەمە هەر پێویستیمان بەوە نییە بە تەنزەوە بەوانینە ژیان، چونکە

ژیان وەك كارل پێپەر دەڵێت:
(سەرتاپا هەمووی كێشەیە) یاخود تەنها گرنگی بە تەندروستیمان بدەین ؟ ئەی هەژار و هەوانین و بیركردنەوەمان ؟ ئەمە چی لە جەستەیەكی جوان و ساغەم و بە نەخۆشی بكەین، ئەگەر لە نێو ئەو جەستەیە، هۆشكی ترسنۆك و دەستەمۆكراو، نا بەرپرسیار و بە هێست و درككردن هەبێت؟ ئەوەی ئەمە لە كوردستان پێویستیمان پێیە و دكتۆر فازە جاف، لە بەر هەژار هەكار و بەرپرسیاریەتی و بەخششكی دەسەڵات بێت، خەی لە دەبوورێت و باسی ناكات، ئەو هۆحە پێ لە سەركێشی و سەك و نەترسیە، كە بە داخەوە گەنج دەبێت هەیبەت و نیانە، كەچی دكتۆر بەو كتێبە و لە ژێر ناونیشانی بەهاكانی ژیان و هەزر و ئەزموون بە گەنجان، ئەوەندەی تر ئەو هۆحە دەستەمۆكراویان لە ناخدا سووز دەكات و بیریان بە ئەوە دەبات كە بە تەنزەوە بخوانن ژیان و خواردنیان تەندروست بێت، بە ئەوەی جەستەیەكی ساغ و بە نەخۆشییان هەبێت و زیاتر بژین ! چش لەوەی ئەو هۆحەی لە نێو ئەو جەستەیە دایە چنە ؟! یاخود مرۆڤ بە ئەوەی پێگە و بە هایەكی لە ژیان هەبێت دەبە تەنها كار و هەزی دەستی كار بكەینە پێوەر بە ئەو بەهایانە؟ فازە جاف لەو كتێبەیدا دەڵێت:
(كرێكارێكی بەختەوەر لە هەموو كرێكارێك بەرهەمی زیاترە. ل22)
یەكێك لە دەرهاوێشتەكانی سیستەمی سەرمایەداری، كە ئەمەش وەك تاكە سیستەم دنیا ئاراستە دەكات ئەوەیە، كە مرۆڤ تەنها لە كاركردن و هەزی دەستی كار دەبینێتەوە. واتا شوناسی مرۆڤ لەوەدا كورت دەكاتەوە، كە ئەو مرۆڤە چەندە وەك ئامێرێك كار دەكات و دەجووڵێتەوە و بەرهەمی لە پێنا و كەمپانیا و دنیای سەرمایەداری هەیە. لەو سیستەمەدا، مرۆڤ بە ئەوەی بتوانێت بژیت و بەردەوامی بە مانەوەی خەی بدات، بە ئەوەی بتوانێت شوێنێك لە دنیا و ژیان بگرێت، ئەوا دەبە بەردەوام كار بكات، بەیە سێیر نییە بەلامانەوە كاتە دەبینین تاكەكی خەرئاوایی، لە دەستدانی كارەكەی زەر بەلاوە لە مەرگ و مردنی فیزیكییانەی خەی پە بە ئازارتر و ناخۆشترە. لەرەوش گەر سەرنج بدەین دەبینین، هیچ بوارێك بە پێوەندی نێوان مرۆڤەكان نەماوتەوە و هەریەكەیان ڕەبێت ئاسا، بە پێی ئەو كار و كاتەی هەیەتی، لە نێو ئامێر و كارگەكان هەموو ژیانی بە سەر دەبات، كە لە ڕاستیدا شێوازێكی نوێی كۆیلایەتییە نێك كاركردن، چونكە هیچ كاتێك نابە كاركردن بكرێتە هەكارێك بە دامەزینی مرۆڤ لە هەموو ئەو هەست و چژە ڕوحی و دەروونییانەی كە دەشە لە میانەی پشوودانەكدا وەریبگرێت و بیبینێت. كاركردن لە پێناو ژیانە، كاتە ژیان دەبێتە فاكتەرێك لە پێنا و كاركردن بە تەنها و مرۆڤەكان ئەو بەهایەیان لادروست دەبێت كە ئەگەر كار نەكەن هیچ نین، بگومان ئەو

کات ئەم لە بەردەم مرۆڤگەلێك دایە، کە تەنها وەك ئامرازێك دەجوڵێنرێتەوە و ئەو جوڵانەوەیشی تەنها لە خزمەت ئەوانیترە. بەیە بەستنەوەی مرۆڤ بە جوڵەکردن و کارکردن، هاوتەکی دیاری دنیای سەرمایەداریە و هاوایەتی پەدانیشی تەنها، دەچێتە خزمەت ئەو دنیا پووچ و بوودڕە و بە بەهایەکی ئینسانییانە دەبینێت، وەك ئەوەی چەند کار بکەی بەختەوەرتری، کە پێچەوانەکەی هاستە. لەلایەکی دیکەوە، هیچ کرێکارێك لە دنیا نییە لە یەك کاتدا کار بکات و بەختەوەریش بێت، چونکە ئەگەر بەو تێگەیشتنە بێت، ئەوا چەمکی نامۆکردنی کرێکار و مرۆڤ بە گشتی، کە مارکس باسی لێوە دەکات و دەرئەنجامی ئەو پێوەندییە نایەکسانی و بە مافیای نێوان چینی پرۆلیتار و سیستەمی سەرمایەداریە نەدەبوو. کرێکار بەرلەوەی بەرهەمی زەر بێت مرۆڤ، مرۆڤبوون لەردا پووچ و دەبە وەك مرۆڤ هەست بە بەختەوەری و شکۆمەندی ژیان بکات، نەك ئەو بە بەختەوەرییەی وەك نووسەر دەیڵێت، ببەستێنەوە بەوەی کە چەند وەك هەبێتەك بەرهەمی زیاتر! ئەی ئەو کرێکارانەی کاریان نییە؟ بە بەرهەمن؟ ئایا ئەوانیش مافی ئەویان نییە ژیانێکی بەختەوەرانەیان هەبێت؟ یان دەبێت بەرهەمی زەرتر لە خزمەت سیستەمی نامرۆیی سەرمایەداریی و کەمپانیا و سەرمایەدارە داماڵدراوەکان لە هەموو شتەك بخەنە بازاڕەوە، ئەو کات هەست دەکەن وەك کرێکارێك بەختەوەر و بوونەکی مانادایان هەیە. هەرگیز نابە بەهای ژیانی مرۆڤك لە کارەکە و بەرهەمەکەی ببینینەوە، چونکە ئەم جارە بیرکردنەوانە، لە خزمەت چینی بەرژوا و سیستەمی سەرمایەداریە، کە قازانج و دەسکەوت، بازاڕ و ساغکردنەوە، دەکاتە ئامانجی یەکەم و کۆتایی هەر مرۆڤك لە هەر سووچێکی دنیا بێت. بە داخەوە نووسەرانی ئەمەش، لە ژێر ناوی بەهاکانی ژیان و ئەزموونی سەرکەوتوو بە گەنجان، ئەوەندەی تر هاوایەتی بەو دنیا پە لە نایەکسانی و نامرۆییە دەدەن.

نووسەری ئەم کتێبە، هەر لە ژێر ناوی ئەزموونێك بە گەنجان، لە شوێنێکی دیکەی کتێبەکەیدا دەنووسێت:

(هەرگیز گلەیی لە هیچ بارودۆخ و کەس و لایەنێك مەکە، خێت ببێ بە ئەندازیاری ژیانی خێت، وەك ئەوەی من خەم بوومە ئەندازیاری ژیانی خەم) نووسەر، پەیامی بە گەنجانی بەشمەینەتی کوردستان ئەوەیە، خەیان ببنە ئەندازیاری ژیانی خەیان! باشە دەکرێ وەك خوێنەرێك ئەو پرسیارە بکەین، چۆن بتوانن ببنە ئەندزیار لە کاتێکدا هیچ کەرستە و کەلوپەلێکی ئەندازەیی، دوربینەك، هووپەوەك، نەخشە و دیزاین و ماکێتێکی ئەندازیاریانەیان لە بەردەست نەبێت؟ ئەم بۆچوونەی نووسەرم وەك ئەوە دێتە بەرچاو، ئەمە خوانەکی جوان و هازاوە بە

کەسێکی بێ دەست و نابینا ئامادە بکەین و فەرمووی ئەوشی لێ بکەین، لێ خوانەکە بخوات ! ئەم جۆرە هەوانینە، وەك ئەوەی بۆ دروژاندنی ئەو وتارە جەخنمان لێکردەتەوە، هەوانینەکە بەرهەمی کولتوور و فەرهەنگی ژیانی خەرئاوایە، کە نووسەری کتێبەکە بۆ سانایکی زۆر و دروژ لە نەوی ژیاوە و سەدان ئەزموونی ژیان و کەچی لە وەاتە پشکۆوتووکانی دنیا، بینیوە و ئیدی ئەم ئەزموونە دەکاتە هەنوینییەك بۆ ئەوەی گەنجانی کوردیش، بەهەمان ئەزموونی ئەو تێپەڕن و ژیانێکی بەختەوەرانیان هەبێت. نووسەر گەرچی باس لەوە دەکات (کە دیدگای هیچ کەس مەکە بەهی خۆت. ل 159) بەڵام سەیر لەوەدایە، ئەو دیدەوێت دیدگای خۆی لەو کتێبەدا بکاتە دیدگای هەموو گەنجان و لاوانی کوردستان. دواجار دەڵێم ئەم کتێبە، گەنجان فێری گەلەك بەها دەکات، بەڵام پێیان ناڵێت ئەگەر لە ژێر سایەی دەسەاتێکی چەوسێنەر و نادادپەروەردا بوون،بەهای ژیان و بوون ومافتان لە کوە دایە و چی بکەن؟ کە ئەمەش ئەو بەها هاستەقینە و پیرۆز و بەرزەیە، کە ئەمە لە کەمەگەی کوردی پێویستیمانە، نەك ئەوەی شیکپێش و هەکپێش و تێندروست و هووك خەر بین، ئیدی خوای دەکرد دنیا وەران دەبوو. واتا بە کوردی و بە کورتی، نووسەر دێوەت بە گەنجانی ئەمە بڵێ (کەاوی خۆتان بگرن با با نەیبات) هەر خوێندەرەکیش بڵوای وایە من هەڵەم سەرپشکی دەکەم بچێت ئەو کتێبە بخوێنێتەوە !

-_____

*پێراوێز:_ ناوی کتێب: بەهاکانی ژیان هزر و ئەزموون بە گەنجان، نووسینی: دکتەر فازە جاف، بڵاوکراوەی: هەکخراوی کوردستان دیالەگ _ 2024.

*ئەم باباتە لە هەفتە نامەی هەگای کوردستان ژمارە (1404) هەژی 10/9/2024 بڵاوکراوەتەوە.

خەقکردنی مەژوو لە دەقی

میتۆلۆژی ئۆلیادە-1-.. یونس تانج

بەشی یەکەم:

نوسین، بەتایبەت نوسینی مێژوویی هەوڵێکە، دیفاکتۆیەکە، بە مانوە و نەمری، زادەی پاش بە ئومێدبوونی مرۆڤ لە گێشتنی بە ژیانی ناکۆتا.
لە ڕووی کاتبەندییەوە (Chronology)، دەشێت گۆڵێک لە گۆڵێکی دیکە، زووتر هۆشیار بووبێتەوە و دەستی کردبێت بە تۆمارکردنی ڕووداو و بەسەرهاتەکانی مێژوو، بە هەر جۆرێک بێت و لە هەر ئاستێکی ناجۆر و نزمدا بێت، تاکو چ ڕادەیەک سنورەکانی تێکڕا بووبێتەوە لەگەڵ قۆناغە بۆرایەکانی بیرکردنەوە و سەردەمەکانی ئۆفسانگۆری، ئیشکالییەتێکە لە چیەتی و چۆنییەتی نوسینەکە نیە، گرنگ ئەوەیە کردەی خۆقکردنی مێژوو بە ئەنجام گەیەندراوە، گرنگ ئەوەیە کۆششێک هەیە بە نوسینەوە، ئەگەرچی ئاوەزانی ئۆفسانەکاری و ئۆفسونگەرایی بووبێت، یاخود وەک پێخشانە شیعرێکی وێژەیی دەرکەوت و مێزی لێکدەران تێژی بکا لە کەرەستەی لێکدانەوە، بەکو خودی قەیرانەکە ئەوەیە، دەست نەبردرە بە نوسین و تۆمارکردن، تا لەئاکامدا خەمان لێبردەم نەتوە و کۆتێکی بە مێژوو دەبینینەوە.
مێژوونوسان بە شوێن ئاماژەکانی دەقە ئۆفسانەییەکان وەبوون، بە پشتبەستەیی ئامرازەکانی فەلسەفەی مێژوو بە بونیادنانی کۆدگەکانیی خودی مێژوو، چونکە مێژووی کەنی زربەی گۆلان ئاوێتەیە لە تێک ئۆفسانەگەری، نەهامەتییەکە ئەوەیە خاوەنی ئۆفسانە، یان دەقی ئۆفسانەییش نەبی تاکو بە ئیلهام وەرگرتن لێی بنچینەکانی مێژووەکەی لەسەر دابنێی!
ئەوان بۆ دنیابینییە کاریان کردوە.. کە دەبێت مێژوو نەشبێت دروست بکرێت، هەموو شتێکیان نوسیوەتەوە، تاوەکو لە سەردەمانی پاشتر مێژووناسان دەتوانن پێڵێنکاری و لێکدانەوە لەبارەی ئەم دەقانەوە بکەن.
ئۆفسانەو حیکایەتەکانی گوێی ئاگردان هیچ نین جگە لە کششی پێشین بە بەجۆهێشتنی مەری مێژوو، هەرچەند ئیلیادە بە بەشێک لە ئۆفسانە لە قەڵەم بدرێت، بەڵام بووەتە هەی گەیانی شوێنەوارناسان بەدوای پاشماوەی شاری تڕواد و ساخکردنەوەی ڕووداوەکانی ئیلیادە. بە وێنە بەشێک لەم ڤەکەینانە ئاماژە بۆ دەکەن، شارەکە کووتووەتە

بڕی ئاسیای بچوک و تورکیای ئیمڕۆ، هەروەها ئەفسانەی ئەنیادە کراوەتە بنەمای لە دایکبوونی شارکانی ئیتالیا و لە سەرهەڵدانی ئیمپراتۆریای ڕۆمانی، بەوەی ئینیاس وەک پاڵەوانێکی تڕواد پاش هەڵسی شارکە بە فەرمانی خواوەند ڤینەس خێی دەربازی ئەو خاکە دەکا کە دواتر بە ئیتالیا دادەنرێت.
خواوەندە یۆنانییەکانی شاخی ئۆڵمپس، وەک لەم سە ئەفسانەیەدا دەبینرێت (ئۆلیادە، ئەنیادە، ئەدیسیا)، بزوێنەرن و مۆژوو دروستدەکەن، بوونەتە بەهادەری چەمکەکانی جوانی و لەهاتوویی و ئیرۆس(عیشق) و هەڵسوڕێنەری گۆڕانکاری جەنگ لە ڕوان مرۆڤ، بوونەتە هەی خەڵقکردنی مرۆڤی نیو-خودا و ئاوێتەبوونی تەرمەی مرۆڤ بەخواوەندەکان، بە وێنە بەرکەی هەڵەنا دەگەڵتەوە بە زیسی گوورە خواوەندە، بەرکەی ئینیاسیی داستانی ئەنیادە دەگەڵتەوە بە خواوەند مارس و هتد.. دەشێت بیرکەی بەخودابوونی مرۆڤ و بە کۆ بوونی پێیامبەر یەسوعیش لە قەناغی دواتر.. ڕیشەکەی بگەڕێتەوە بە ئەم داستانە، وەک ئاوەی لە بەشەک لە پووختەکراوی داستانی ئیلیادەی هەمیرس()ی شاعیری یۆنانی دەردەکەوێت.
تڕواد(Trojan) شارکە دەکەوێتە کەنارەکانی ئاسیای بچوک، بە شورا بەند و قایمەکانیی بەناوبانگ بوو، شارکە لەلایەن پریام پاشا بەڕێوە دەبردرا (پاریس و هیکتەر) دوو لە ڕۆڵەکانین، کاتێک پاریس لە دایک دەبێت باپیار دەدەن بیکوژن، چونکە پێشبینی ئاوێیان بە دەکرێت، ئەم کوڕە لە داهاتودا دەبێتە هەی لەناو بردنی شاری تڕواد، بۆیە لەلایەن بنەماڵەکەیەوە شوانێک ڕادەسپێرن بە ئەم کارە، بەڵام شوانەکە دەستی ناچێتە کارپێکەو هەڵدەستێت بە نهێنی بەخێوی دەکات و گوورەی دەکات، پاریسی کوڕی پریام پاشا دەبێتە شوانی مەڕوماڵاتی ئەو ماڵەی لەخێیانگرت.
خواوەندە یۆنانییەکان دەکەونە ناو کێبەکێیەکەوە، ئیریس خواوەند کە بەردەوام حەزی بە ئاژاوەیە، لە سەر سەوکی سور دەنوسێت بە جوانترین و سەوکە هەڵدەداتە سەر مێزی ئەم سە خواوەندە، (ئەسینا- ڤینەس- هیرا) سە خواوەندەکە لەسەر ئەوەی سەوکە بە کامەیان بڵت دەبێتە ناکۆکیان، دەنێرێنە لای زیسی گوورە خواوەند، ئەویش نایەوێ دەی هیچ یەکێکیان بەرنجێنێت، داوادەکات شوانێک بە ناوی پاریس لەبری ئەو بیارەکە بدات و جوانترینی ئەم سە ژنە خواوەندە دەستنیشان بکات.
هەرسێکیان لە بەردەمی پاریسی کوڕی پریام ئامادە دەبن و سەوکەی پەدەدەن، داوای لەدەکەن سەوکە بداتە ئەوەی جوانترینیانە، هەر یەکەی لەبەرامبەر هەبژاردنەکە بەخششێک بە پاریس پێشنیار دەکا، ئەسینا، پێدەڕێت سەرجەم سوپای سەر زەویت دەخەمە ژێر دەست،

بەجۆرێک لە هیچ جەنگێک شکست نەهێنیت، هیرا، پێیدڵێت موکی ئاسیاو ئۆوپات پشکشدەکەم، ڤینەس، دڵێت جوانترین ئافرەتی زەویت پشکشدەکەم، بەنام پاریس پشنیازەکەی ئافرەدیت (ڤینەس) قبوڵدەکات و سوکەی پێدەدات.
پاش ئەم ڕووداوە ڕۆژێک لە ڕۆژان لە شاری تڕواودە بە ئامادەیی جەماوەر پشبڕکێیەکی زەرانبازی سازدەکرێت، پاریسی شوان بەشداری دەکات و دەکەوێتە بەرامبەر ئازاترین پیاوی تڕواودە کە هێکتەری برایەتی، بە نیشانەی لێکچووی سەر جەستەیان هێکتەر براکەی دەناسێتەوە و دەستی دەگرێت و سەرباری نا ڕۆزایەتییەکان دەیهێنێتەوە کەشکی پاشایەتی باوکی.
لە گەشتی یۆنانەوە.. هێلینی کچی لیدا و زیەسی گەورە خواوەند، جوانترین ئافرەت بووە لەم سەردەمەدا، پاشا و پاشازادەکانی سەرجەم شارە دەوڵەتەکانی یۆنان خوازبێنیان کردووە، بە ئەوەی جەنگ لە نەوانیان ڕوونەدات دەگەنە ئەوەی کە هێلین هەر یەکێکیانی بە هاوژینی خۆی هەلبژارد، ئەوانی دیکە ڕۆزامەند بن و ببنە هاوپەیمان و پارێزەری خۆی و هاوسەرەکەی، ئەوەبوو هێلینا مینیلاوسی پاشای ئسپارتە وەک هاوسەر هەدەبژێرێت.. کە برای ئاگامەمنون ە.
ڕۆژێک پاریسی کوڕی پریام بە کارێکی دەوڵەتداری لە شاری تڕواودە دەنێردرێتە شارە دەوڵەتی ئسپارتە، لەوە چاوی بە هێلین دەکەوێت و دڵیان بە یەک دەچێت، لێرەوە بڕیارێکی ئافرەدیت پاش ڕۆژگارێک دێتە دی و هێلینی کچی زیەس، لەگەڵ پاریس ڕادەکەن بەرەو شاری تڕواودە.
هەواڵی ڕفاندنی هێلێن بەاو دەبێتەوە و ئاگامەمنونی برای مینیلاوس، پاشاکان کە دەکاتەوە و ئۆویان بە بیر دەهێنێتەوە پشتر بڕیاندانیان داوە هاوپەیمانی ئەم دوو هاوسەرە بن (هێلێن و مینیلاوس)، بۆیە لە سەرجەم شارە دەوڵەتەکانی یۆنانەوە سوپاو هێز و پاڵەوانەکانی وەک (ئەخیل و بترەکلیس و ئۆیاس و ئۆدیسیەس) کە دەبنەوە بە سەرکردایەتی ئاگامەمنون، بە هەزار کەشتییەوە بە ڕێدەکەون بە هەرشکردنە سەر شاری تڕواودە.
پاش جەنگێکی دە ساڵە یۆنانییەکان ناتوانن دەربازی ناو شاری تڕواودە ببن، بەهای شورا پتەو و بەهێزکانییەوە، لە ڕووبەووبوونەوەیەک لە دەرەوەی قولەکان هیکتەر بیترەکلیسی هاوڕێخۆویستەکەی ئەخیل دەکوژێت، بۆیە ئەخیل بڕیار دەدات بتەوە ناو جەنگەکە، پاش ئەوەی لە ئاگامەمنونی فەرماندەی لەشکرەکیان توڕەبوە و ڕێزەکانی سوپای جەهەشتووە، بۆیە دەگەڕێتەوە مەیدانی جەنگ و لە ڕووبەووبوونەوەیەک دەتوانێت هێکتەری برای پاریس بکوژێت، لە بەرامبەردا پاریسی کوڕی پریام دەتوانێت خاڵی لاوازی

ئەکلیریس(ئەخیل) بەزەتەوە و گورزێک لە ژێر پێیەکانی بدات و لە تەنیای هەکتەری برای کەتایی پێبهێنێت.
گەلێک لە پاڵەوانەکانی یۆنان و تڕواد لە ناو دەچن، تەنانەت بەشێک لە خواوەندە یۆنانییەکان دابەش دەبن لە نێوان پاڵپشتیان بە دوو بەرەکە، هیرا و ئەسینا و سایدۆن، دەبن بە پشتگیریکاری یۆنانییەکان، ڤینەس و ئەپۆڵۆ و ئیریس دەبن بە پشتگیریکاری تڕوادییەکان.
تاوەکو یۆنانییەکان دەتوانن لە ڕێگەی بیرەکەی ئەسپێکی دارینەوە بەنە ناو شاری تڕواد، ئەسپێکی زۆبەلاحی دارین دەهێنن لە دڕۆی تڕواد دایدەنێن، هاوکات کەمێک جەنگاوەر لە ناوەوەی ئەسپەکە خۆیان مات دەدەن، تڕوادییەکان وا دەزانن سوپای یۆنانییەکان پاشکشەی کردووە، بۆیە ئەسپەکە ڕادەکێشنە ناوەوەی شارەکەو وەک دەستکەوتێک چاوی لێدەکەن، تۆمەز لە نیۆشۆودا جەنگاوەرە ئەسپارتاییەکان لە ئەسپە دارینەکە دادەبەزن و دەروازەی شاری تڕواد واڵا دەکەن، بەمەش سوپا یۆنانییەکەی دڕۆە هەمەت دەبنە ژوورەوە.. دەتوانن شارەکە تەخت بکەن و بیسوتێنن، هەڵەناش لەگەڵ خۆیان ببەنەوە یۆنان و شارە دوورەتی سپارتە.
هۆمەر سەربوردەی ئەسپە دارینەکەو هەرەسی تڕواد لە داستانی دووەمی هەمیرەس بوونی هەیە، کە ناسراوە بە داستانی ئەدیسا و خودی بیرەکەی ئەسپە دارینەکەش دەگەڕێتەوە بۆ ژیری و لێوەشاوەیی ئەدیسا.

یونس تانج

ژێدەرەکان:-

– Homer. Robert fagles. Iliad. Panguin.London.1990

- دريني خشبة، قصة طروادة، مؤسسة هنداوي، المملكة المتحدة، 2017

گەمارۆدانکاری لە ووخساری ناوچەکەدا.. عوسمانی حاجی مارف

ئەو زنجیرە ووداوانەی لە سێپتەمبەری ٢٠٢٤دا بەتایبەتی لە لوبنان بینراون، دەبنە هۆی گەمارۆدانکاری لە ووخساری ناوچەکەدا.
تیرۆری حسن نەسرولا، لەکاتێکدایە کە گرژیەکی بوونەتە لەسەر بڕیاری باکوری ئیسرائیل لەگەڵ لوبنانداە لەئارادایە، ئەمەش بەردەوامی پڕرسەندنی سەربازی و هاوکێشە نوێیەکان لە چەکردنەوەی لەشکرکێشی و کارەساتی کەمەکوژی و وێرانکاری بەبەزیانەی ئیسرائیل بە سەر غەززە و لوبنان نیشان ئەدات، کە هاوسەنگی هێز لە ناوچەکەدا دەگۆڕێت، چونکە ئەم ووداوە بە پێشهاتێکی مەترسیدار دادەنرێت، سەبارەت بە لەکەوتەکانی لەسەر گەمەپانی سیاسی و ئەمنی لە لوبنان و تەواوی ناوچەکەداست، لەهەمانکاتدا ترسی کاردانەوەی تووندی حزبوڵا و هاوپەیمانەکانی لەلایەک و لەلایەکی ترەوە کەماری ئیسلامی ئێران لە ناوچەکەدا دروست دەکات، بەمانایەک بەرزکردنەوەی ئاستی دەخی جەنگ و ئاگرێکی کەشکردنی ناوچەکەیە بە شێوەکی گەورەو وێرانکەرو کوشتنی بە کەمەڵ و خوێناوی.
پێشتر بنیامین ناتانیاهۆ، زنجیرەیەک هێرشی لە دژی ئێران و هێزەکانی سەر بەئێران بەاوکردبوو. لە هێرشەکانیدا حیزبوڵای بەتایبەتی هێنایە ئاراوە، "بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە حیزبوڵا هێگای شێوەی هێبزاردوە، واتە ئیسرائیل جگە لە شێ هیچ بژاردەیەکی دیکەی نیە". جگە لەوەش حکومەتی ئیسرائیل بانگهێشتکردنی دوو لیوای یەدەگی بە بڕیاری باکوور ڕاگەیاند، کە ئامادەیە بە لەشکرکێشی زەمینی بە سەر خاکی لوبنان!، بەمشێوەیە فراوانکردنی داگیرکەرانەی ئیسرائیلە بە دەرچون لەو قەیرانەی لە غەززەدا دەرگیری بووە، کە لەمبارەیەوە بە تیرۆری حەسەن نەسرولا و بەشێک لەسەرکردەکانی حزبوڵا، ناتانیاهۆ سەرکەوتنێکی بەدەستهێنا و کاریگەری لەسەر بەرزکردنەوەی کەسایەتی لە ناو ئیسرائیلدا دانا، لەهەمانکاتدا هەڵی بە هێکەوتوە کە درێژە بەم شێوە دەندانەیەی بدات.
نەتانیاهۆ، لە ماوەی پانزە ساڵدا، ئیسرائیلی خستەتە ناو جەشی وەستانەوە لەبەرامبەر ئێراندا، تا ڕادەیەکی زۆر بەکاری هێناوەو دەرفەتی ئەوەی قۆستەتەوە بیسەلمێنێت کە بوونی ئێران چەندە مەترسیدارە و هێرشێکی ڕاستەقینەیە بە سەر بوونی ئیسرائیل. بەیەهموو ناکۆکیە سیاسی و ستراتیجیکان بەپێی دیدگای ئیسرائیل،

هاوکاتە لەگەڵ ئەم هەڕەشانە و مەترسی ئێران بۆ سەریان، ئاگەر لە خەڵکی ئیسرائیل پرسیار بکرێت کە زیاتر هەست بە متمانە لەگەڵ کە دەکات، ئەوا زۆرترینیان ناتانیاهۆ هەڵدەبژێرن، تەنانەت ئاگەر لە چەپ بن یان نەیاری سەرکی ناتانیاهۆش بن.
گرنگترین پرسیار لەم چوارچێوەیدا، پەیوەندی سەرکەوتن بە ئیسرائیل لە شەڕی لوبناندا چیە؟ بەشێک لە خەڵکی ئیسرائیل ئەوە دەبینن کە ئامانجی سەرکی لابردنی چەبونەوەو دورخستنەوەی حزبوڵایە لە ناوچەکەدا، بەشێکی تریش زیاتر پێداگری لەسەر سەرکەوتن بە ڕوخاندنی حزبوڵا و کۆتایهێنان بە بوونی حزبوڵا دەبینن.
لە گەڕانی دیپلۆماسیدا، تەنانەت، ئاپۆزسیۆنی ئیسرائیلیش دان بەوەدا دەنێن کە چوونە ناو هەڵەوی دیپلۆماسی تەنیا دوای نیشاندانی هێز دەتوانرێت ئەنجام بدرێت، بەتایبەتی لە بەرامبەر ئەو هەڕەشەکراوانەی کە بە هەڕەشەکراوی تیرۆرستی وەسفیان دەکەن، بەومانایە کاتێ ئامادەی ئاگری دانوسانن لەگەڵ ئەو هێزانەدا کە تەواو هیلاکیان کەن، هەر بۆیە ئەم ماوەیە ناتانیاهۆ باسکی لەسەر دانوسان نیەو لە تاوانکانی بەردەوامە.
ناتانیاهۆ و ئیسرائیل، بە پشتیوانی ئەمریکا و ڕۆژئاوا، پاراستنی ئیسرائیل وەک سەنگەر و قەڵایەک لە بەرامبەر ووڵاتانی هەژەمۆنی ناوەڕاستداو لەلایەکی تریەوە وەستانەوە لە بەرامبەر ململانێ و دەخالەتی ووڵاتانی زلهێزی وەک روسیا و چین لە ناوچەکەدا حسابی لەسەر دەکەن، لەم بارەیەوە سەرکەوتنی ئیسرائیل لەم شەڕەدا دەبێتە دەستکەوتکی گەورە بۆ ئەمریکا، کە قەڕەبوی بەشێکی گەورە لە شکستکانی ئەمریکا لە ناوچەکەدا دەکاتەوە.
لە چەند مانگی ڕابردوودا ئیسرائیل بزوتنەوەی حەماسی لاوازکردوە، هێزەها بەشێکی زۆر لە توانا و چەک و سەرکردەکانی حزبوڵای لەناوبردوە، کەوەک هێزێکی چەکدار وەها لاوازی کردوە، کە بە ئێران زەحمەتە بتوانێت بە ساڵانی داهاتوودا هەڕەشەی لە ئیسرائیل پێبکات. لەڕوەو دەتوانین بڵێین ئیسرائیل گەورەترین گورزیدا لە هەوەی بیست ساڵەی ئێران لە بنیاتنانی ئەو هێزە میلیشیایانەی ڕێکیخستبون و دایمەزرانبون.
ستراتیجی ئێران لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردودا چە بووەتەوە لەوەی کە لەسەر بنیاتنانی ئامرازی کاریگەر لە دەرەوەی سنورەکانی دامەزرێنێت، تا لەو ڕێگەیەوە توانایی بەربەستێک دادەمەزرێنێت کە ڕێگری لە نیازەکانی دەکات لە هەرشکردنە سەری. ئێران بە قەناغ چەندین هەڕەی بەرگری بنیاتناوە، لە دوای لەشکرکێشی ئیسرائیل لە ساڵی ۱۹۸۲لە لوبنانەوە دەستی پێکرد بە دامەزراندنی حزبوڵای لوبنان،، پاشان لەعێراق کەدوای لەشکرکێشی ئەمریکا لە ساڵی ۲۰۰۳،

فراکسیۆنەکانی هێزەکانی حەشدی شەعبی پێکهێنا، هەروەها لە سوریا و یەمەنیش لە دوای بەهاری عەرەبی ٢٠١١ هەوڵیدا بۆ دروستکردن یان پشتگیریکردنی میلیشیا ناوخۆیی و هاوردەکراوەکان، هەبەتە حزبوللا هەرە گرنگترین و کارامەترینی دەستکردەکانی ئێرانە. ئێران لە دەگەی ئێوانووە شیای بە وەکالەت لە دژی نەیارەکانی دوور لە خاکی خۆی ئەنجامدا، بەبێ ئەوەی خۆی ڕاستەوخۆ تێوەگلابێت. ئەم ستراتیژە بە ماوەی نزیکەی دوو دەیە سەرکەوتوو بوو لە ڕاگرتنی ئیسرائیل و ئەمریکا لە هەڕشکردنە سەر ئێران، تا ئەو کاتەی لە سێپتەمبەری ٢٠٢٤، ئیسرائیل توانی هەڕشی توند بکاتە سەر حزبوللا، کە پەدەچێت هەمان کاریگەری ڕووداوەکانی سێپتەمبەری ٢٠٠١ لەسەر سیستەمی ناوچەیی هەبێت، بەتایبەتی لەسنووردارکردنی ئێران، بەم شێوەیە لە ئاکامدا دەخی ئێران تەواو دەشێونرێت.

ئیسرائیل بەوردی پلانی داشتووە بۆ لەناوبردنی سەرکردەکانی حزبوللا و ئەوەزانەی پاشکەی ئێرانن لە ناوچەکەدا، ئەم شێوە لەگەڵ ئەوەی زەر تۆندوتیژو خوێناویە، لەهەمانکاتدا زەربەی هەرشە سەربازیەکان ئاراستەی حزبوللا و سەرکردەکانی و لەناوبردنی چەکەکانیانە، بەڵام بەگشتی لەسەرەتای ئەم هەرشە دەندانەیەی ئیسرائیل بە سەر غەززەو لوبنان تائێستا بەجیا لە کوشتاری زیاد لە چل هەزاری دانیشتوانی غەززە، ژمارەی ئەو ئاوارانەی کە لەلایەن ئیسرائیلەوە ناچارکران بە هەڵاتن زیاتر لە ملیۆنێک، ناسینەوەی ئەم شێوە پێویستە لەو شۆنەوە لەکدانەوەی بە بکرەت کە هەرشی دەندانەی ئیسرائیلە بە سەر خەڵکی فەلەستین و هەتکردنەوەی چارەنوسی خەڵکی فەلەستینە لە خواستی دامەزراندنی دەوڵەتی فەلەستین.

شێوەی خەبەدورگرتنی حزبوڵاە لە شێوەی غەززە نەبووە هەی ئەوەی ئیسرائیل نێکاتە ئامانج، ناتانیاهو بەیاری داوە تواناکانی ئەو حزبە نەهێەت، دەتوانرەت دوای چەندین خولی هەرش بگوترێ کە زەربەی سەرکردەکانی بەبێ شێە کوژراون و زەربەی چەکەکانی حزبەکەش لەکاتەکدا لەناو فرۆشگاکانیاندا بون لەناوچوون، ئەمەش دەخەکی سەختە بە حزبوللآو ئێران، کە چەن بەبێ شکستی تر لەم دەخە دەنە دەرەوە.

ئێران نەگەیشتووەتە قەناغەک کە دەستبەرداری حزبوڵاە بەت، وە دەستبەرداریشی نابەت، تەنها کاتەک نابەت کە گەانکاریەکی گەورە لە تاران ڕووبدات، چونکەحزبوڵاە گرنگترین سەروەت و سامانی سەربازی کەماری ئیسلامیە لە دەرەوەی ئێراندا، هەربۆیە ئیسرائیل هەوڵ ئەدات لەەگەی چەکردنەوەی لەدانەکانی لە حزبوڵاە بەجیا لەوەی دەیەوەت حزبوللا کەتایی پێبهێنەت، لەهەمانکاتدا لە هەوڵی ئەوەدایە ئێران کەشکات بە ناو شەەکەو لەم ەگەیەوە دەخەکە زیاتر

بخاتە ناو چوارچێوەی شەڕکی ناوچەیی و فراوانەوە، ئەوەی جێگای سەرنجە لەم هەلومەرجەدا ئەوە تەنها ئیسرائیلە کە هەڕەشەی لە ناوچەکەدا بە بڕژوەندیەکانی حساب دەکات و پەداگری لەسەر شەڕی ناوچەیی فراوان دەکات.
پێشبینی دەکرێت ئێران زیاتر هەوڵبەدات ئاستی ململانێکانی لە دژی ئیسرائیل کەم بکاتەوە و بەقازانجی نیە بگلێتە ناو شەڕکی فراوانەوە، سەرکردایەتی ئێران بە خەیان ئاگاداری ئەوەن کە هاوسەنگی هێز لەبەرامبەر ئیسرائیلدا لە قازانجیان نەماوە. شەڕی لەگەڵ ئیسرائیلدا چوار هاستی ئاشکرا کرد: یەکەمیان ئەوەیە کە ئیسرائیل توانای ئەوەی هەیە شەڕکی درێژخایەن ئەنجام بدات، ئەگەری ئەوە هەیە ئەم شەڕە نزیکەی ساڵێک بخایەنێت. دووەم: بیروڕای گشتی ئیسرائیل گەڕاوە و تارادەیەک پاڵپشتی شەڕکە دەکەن، لە ئەنجامی ئەمەشدا نەتانیاهۆ، بوو بە سەرکردەیەکی مێژوویی لەنێو بەشەکی زۆری هاووڵاتیانیدا. سێیەم: ئیسرائیل زۆر گرنگی بە زیانە مرۆیەکانی نەداوەو نادات، بەبیانوی ئەوەی کە هەزاران کوژراو لەنێو ئیزەکانیدا هەویانداوە. چوارەم: شەڕی ئێستا ئەو هاستیەی پشتەاست کردەوە کە ئیسرائیل بەتە هێزێکی سەربازی بەتواناو بەکابەر لەناوچەکەداو ئەمریکاو ڕۆژاوا پشتیوانی جدی لەدەکەن.
کاتێک بزووتنەوەی حەماس ئۆپەراسیۆنی لافاوی ئەقسای دەستیپێکرد، لە ئێنجامدا، ئاشکرابوو کە پەرچەکرداری وەرانکاری ئیسرائیل لە سەر غەززەو دواتر هەرش بە سەر لوبنان، ئێران هەموو ئەو هێزو گەنجینانەی لەدەست ئەدات کە لە ماوەی دوو دەیەدا دروستی کردون، ئەگەر شەڕکە نەشگاتە ناوخەی ئێران،بەڵام پێگە و هاوسنگی هێزی ئێرانی تەواو هێناوەتە خوارە، هەروەها مەترسی کەتایی دەسەاتەکەشی ئەگەرێکە!.
بەشەویەکی بەرنە لە دوای هێوداوەکانی ١١ی سیپتەمبەری (٢٠٠١)ەوە. لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردودا، ئێران سودی لە جەنگی کەنداوی دووەمی ئەمریکا وەرگرت، کە لە ئێنجامدا دوو دوژمنی سەرەکی ئێران لە ناوچەکەدا (ڕژێمەکانی تاڵیبان لە ئەفغانستان و سەدام حوسێن)ی هێوخاند، ئەتوانین بڵێین کە دوای شەشەکانی بەهاری عەرەبی و دەخالەتی ڕۆژاوا و ئەمریکا لە گەرینی هێرەوی ئەو شەرشانە بەرەو شەڕی ناوخە. دەخی سیاسی هێژەماتی ناوەاست بەجەرەك ئاوگەڵی بەخەوە بینی، لەلایەک مایەی پشەوی و ناجێگیری سیاسی و کارساتەکانی فەراهەمهێنا لە ناوچەکەدا، لەلایەکی ترەوە دەرگای بە کەماری ئیسلامی ئێران ئاوالەکرد، کە نفوزی خەی بەرفراوانکاتەوەو گروپ و هێزی چەکدار جێنیشین بکات، بەڵام بەدوای هەرشەکانی ئیسرائیل بە سەر غەززەو باشوری لوبنان، دوای ئەوەی

ئیسرائیل توانی هێزی بەرگری ئێران لە هەموو گۆشکانەوە لاوازبکات و یەک لە دوای یەک هاوپەیمانەکانی ئێران لاوازو بێکاریگەر بکات، ئیتر هیچ شتێک نیە بێگری بکات کە داستوخێ ئێران بکاتە ئامانج، ئەگەرچی ئێران لەلای خۆیەوە پێیوایە ئەگەر خۆی لە چوونە ناو وبەوبونەوەیەکی داستوخێ بەدوور بگرێت لەوانەیە لە ژیاندا بمێنێتەوە، بەڵام واپەدەچێت ئیسرائیل بەم ئاستەی ئێستا واز لە جمهوری ئیسلامی نەهێنێ چ بە پەلکێشکردنی بەناو جەنگێکی داستوخێ یاخود بە سەپاندنی کەمەرێك مەرج بە هاوکاری ئەمریکاو رژاوا بەسەریدا کە بایادەستی ئێران لەناوچەکەدا کۆتایی پێبهێنێت و بگرێ ئەگەری ئەوەش فەراهەم بکات کە دەسەاتەکێشی خوبەرووی لەناوچوون بێتەوە!

لەڕاستای هەڵگیرسانی جەنگێکی فراوانی وێرانکەرو قوربانیێکی بێشومار لە خەڵکی سڤیل و بێتاوانەوە، گەڵانکاری لە ڕوخساری ناوچەکەدا مانای چونە ناو دۆرێیکی تر لە ململانێ سیاسی نێوان ووڵاتانی زلهێزی دنیاو خولقاندی شێوازێکی نەرێنی تر، لە چرکردنەوەی گژاو و ناجێگیری سیاسی لەناوچەکەدا بەگشتی و لە ئێراندا بەتایبەتی، پێشبینی دکرێت.

ڕەڕەوی بەرگرتن بەم کوشتارگایەی ئیسرائل بەڕێخستوە و گرنگترین هەلوەست و کاردانەوەی کاریگەر بێ بەرگرتن بەم شێوە، فراوانکردن و بەهێزکردنی بەرەی دژی داگیرکاری و هەرشکانی ئیسرائیل لە جیهاندا کە بەرامبەر خەڵکی فەلەستین و ناوچەکە ئەنجامی ئەدات.

لە بارەی چەمکی فەنتازیا و خەیاڵەوە.. عەبدولڕەحمان فەرهادی

هەموو فەنتازیایەک جۆرێکە لە خەیاڵ و ژینگەی خەونامێز، یان نزیك لە کۆتوار(واقیع)، یان زۆرجار دوور لە کۆتوار! وەلە هەموو خەیاڵێک فەنتازیا نییە! فەنتازیا جۆرێکی دیاریکراوە لە خەیاڵ کە پەوەندیی بە چەنیەتیی بیرکردنەوەی مرۆڤەوە هەیە، زۆرجار پەوەندیی بە ماجیک(سحر) و جۆرەها خوقاوی خەیاڵبەندی دۆرەوەی سروشتیشەوە

هەیە. دنیای خەیاڵ زۆر جیایە لە کەتوار وەڵە ئەگەر کەتوار نەبێت، خەیاڵیش نامێنێت، بەڵام دەتوانین بڵێین فەنتازیا جۆرێکە لە خەیاڵ و بیرکردنەوەی خەیاڵئامێز، خەیاڵیش دنیایەک شێواز و بیرکردنەوە دەگرێتە خۆی، لەوانە:
خەیاڵی ترسوتەقین، خەیاڵی زانستئامێز، ترسی خەیاڵئامێز. خەیاڵ لەکن مرۆڤ زۆربەی جار پەیوەندیی بە داهاتوو و دواڕۆژ و چیرۆکی ژیان و خەون و خولیاکانی نزیک لە کەتوار هەیە. دەبێ ئەوەش بزانین کە فەنتازیا شێوە و کەنەڕانرێکی ئەدەبە و لە سەرتاسەری جیهان و لەنێو سەرجەم گەلان، زۆر و جۆراوجۆر و هەراو و بڵاوە، ئەمەیش پەیوەندیی بە ئەفسانە و چیرۆک و هەقایەتە میللییەکانەوە هەیە، کە بە درێژایی هەزاران ساڵ بووەتە بەشێکی گرنگ و دانەبڕاو و هەگاژە لە ئەدەبیاتی جیهان. ئەم هەنگدانەوە و بەکارهێنانی فەنتازیا لەنێو ئەدەب، زیاتر لە هەماندا پەلاژەی کردووە. دەرینیی فەنتازیا بە ئەفسانە و داستانەکانەکان دەگەڕێتەوە، بە نموونە یەکێک لەوانە داستانی (گەلگامیش)ی سەمەری و ئەلیادا و ئەدیسەی هەمیرسن، ئەمانەیش تژین لە دنیای خەیاڵئامێز و بوونەوەری ئەفسانەیی دەندە و خواوەندی جۆراوجۆر! هەروەها چیرۆکی میللی و فۆلکلۆرییش کە مژووەکی دەرینیان هەیە، هەڵگری گرنگی لە پێکەر و پێکهاتەی فەنتازیا و ئەدەبی ماجیکامێز و دنیای دوور لە کەتوار و پە لە ئەژدیها و ئیفریت و گیانەوەری خەیاڵاویی سەمەرە و مەترسیدارەوە هەیە. لە چاخەکانی ناوەڕاستدا، لەو وڵاتانەی ئەورووپایش، چیرۆکی خەیاڵئامێزی پە لە ئەژدیها و گیانەوەری سەیر و خەیاڵاوی، زۆر بڵاو بووە و فەنتازیایش ووبارێکی زۆری لە داستان و ئەفسانە داگیر کردبوو. لە ماوەی ئەم سەدانەدا، خەڵک زۆر کەوتبوونە ژێر کاریگەریی خەیاڵ و لەمشەوە ئەدەبی فەنتازیامێز گەشەی کرد.
لە چاخی هەنیسانس و دواتریش، نووسەرە داهێنەرەکانی ئەوکاتە، بەهرەیان زیاتر لە ئەفسانە و خەیاڵ سوودمەند بوو و بابەتی ئەفسانە و خەیاڵ زۆربەی ناوەڕۆکی بەرهەمەکانیانی گرتەوە، بە نموونە شاکارەکانی شەکسپیر، لەوانە (باهەز، خەونی هاوینە شەوێک) تیایاندا ئاوەتەیەک لە فەنتازیا و ماجیک پانتاییەکی زۆریان گرتووەتە خۆ. دوای ئەوەش لە سەدەی نۆزدەم، فەنتازیا فۆرمێکی سەربەخۆی لە ژینگەی هەراوی ئەدەبدا وەرگرت، فەنتازیا هاتە نێو دەقی چیرۆکی زۆر لە نووسەران. نووسەری ئەمەریکایی ئەدگار ئەلان پۆ جگە لەوەی هەخنەنووس و شاعیرێکی گەورە بوو، زۆرێک لە دەق و چیرۆکەکانی شێوازێکی هونەریی زیاتریان وەرگرت و بە یەکێک لە داهێنەرانی چیرۆکی خەیاڵئامێز دائەژمەردرێت، چونکە خەیاڵی ئاوەتەی

دەقەکانی کرد، بەشێوەیەک ئەمریکا شانازی بەوە دەکەن کە پێ لە بەرهەمەکانیدا، داهێنەری جۆرێک لە خەیاڵی زانستەمێز، بە نموونە لە کچێکی (زیندەوەری زیوین- ١٨٤٣ز) و (خزین بەرەو گۆڕان) و (شێوی هەزار و دووەمینی شەهرزاد) کە دوو بەرهەمەکەی دواییی لە ١٨٥٠ بەهاوکراوەتەوە و بە ستایلی تەکنیکاریی نێوان کۆتوار و خەیاڵ نووسراونەتەوە. هەروەها لە ڕەمانی (ئالیس لە وەاتی سێیروسەمران- ١٨٦٥ز) هەمان ڕێچکە و شێوازی گرتووەتە بەر. پێ، یەکەم نووسەری ئەمریکاییە کە بەهەی نووسینەکانیەوە بە کولەمەرگی ژیاوە.
لە سەدەی بیستەم، فەنتازیا لە ئەدەبدا شێوەیەکی پشکۆتووتری گرتەبەر و بەرهەمی زۆرێک لە نووسەرە ناودارەکانی گرتەوە. لەم سەدەیەدا، فەنتازیا شێوازێکی هاوچاخانە و پشکۆتووانەی وەرگرت و گەڕانگاریی زۆری بەسەردا هات، تەنیا لە چوارچێوەی ئەدەبیاتدا نەمایەوە، بەڵکە کۆتە نێو تەکنەلۆجیا و تەنانەت سینەمایشی گرتەوە، ئەمێیش وای کرد ژانری (خەیاڵی زانستی) لەنێو خوێنەران، ڕووبەرێکی فراوان بگرێتەوە و خێرا و زۆرتر بەاوبێتەوە.
لەڕەدا دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم کە فەنتازیا لە دەقی ئەدەبیدا، بەتایبەت لە ڕەمانە جیهانییەکان، لەم بارودۆخەی ئێستامان، زۆر بەربەاوە و لەووی بابەتەوە شێوازێکی جیاوازی بە بەراورد بە سەردەمی کۆن وەرگرتووە، ئێستا فەنتازیا هەر تەنیا لە چوارچێوەی ژینگەیەکی کۆنی سیحرامێز نەماوەتەوە، بەڵکە بووەتە هەیەک بە سەرهەدانی بابەتی هاوچاخ بە میتەدەکی سەرنجاکێش. لەو ڕەمانە جیهانییە هاوچەرخانەی کە ئەم لایەنیان گرتووەتە خۆ و بریتین لە لۆگرتنی فەنتازیا و کۆتوار، کە بابەتکانیان پەوەندییەکی ڕاستەوخۆیان بە کێشە کەمەایەتی و ئامیاری و سایکەلۆجییەکانەوە هەیە، بریتییە لە ڕەمانکانی نووسەری ناوداری چیلی، ئالیزابەت ئالیندی و نووسەری ناوداری یابان هاروکی مەراکامی.
لە ئەدەبی هاوچاخدا، زەرجار فەنتازیا وەک ئامرازێک بۆ ناساندنی ناسنامەی نەتەوەیی و کولتووری و شێوازی ژیانی کەمەایەتی، سوودی لە وەرگیراوە، بە نموونە بەرهەمکانی وەک (منداڵانی خوێن و ئێسقان)ی نووسەری ئەمریکایی تەمی ئادیمی کە پەوەندییان بە کاریگەریی داگیرکاری و ناسنامەوە هەیە. تەمی ئادیمی نووسەر و ڕەماننووسێکی نیجیریایی- ئەمریکاییە، دەنگێکی سەرنجاکێشی ئەدەبی فەنتازیایە و خوێنەرێکی زۆری هەیە، ڕەمانی ناوبراوی لە ٢٠١٨ بەاوبووەتەوە کە زەرفرۆشترین کتێب بووە لە لیستی ئەو کتێبانەی لە نیویەرک بەاوبوونەتەوە، بەهەی ئەم ڕەمانەوە چەندین خەاتی بەخشرایە و دواتر بە فیلمی سینەمایش بەرهەم هات. ئەم

ەمانی ئادیمی باس لە کەلەپووری ئەفریقا و ژنردەستەیی و چەوساندنەوەی ەگەزپەرستانە و خەبات دژی ستەم و زنرداری دەکات؛ پاەوانی ئەم ەمانە ژنکی بەهەز و ئازایە، ناوی (زیلی)یە کە لەەی هەوی گەانەوەی ماجیک و ەزگارکردنی گەلەکەیەوە تەدەکەشت، زیلی نموونەی ژنکی بەهەزە کە نک هەر دژی دوژمنانی دەجەنگت، بەکە دژی دواکەوتووییی و تەقین و گومانە ناوخەییەکانی کەمەگاکەیشی لە تەکەشاندایە. ئەم ەمانووسە بایەخکی زنر بە ەە و کەسایەتیی ژنان دەدات، کە چەن خەبات دژی زوەم و دواکەوتووییی دەکەن، هەروەها یەکک لە تەوەرە گرنگ و سەرکییەکانی کارکانی ئادیمی، بریتییە لە کەشەی ناسنامە و سەربەخیی کەسایەتییەکانی ناو ەمانکەی. کەسایەتییەکانی ناو ەمانی (منداەانی خون و ئەسقان) بەهەی ەنگی پست و پگەی کەمەایەتییەوە، بنرانبنر کەشە و ململانێی ناسنامەوە، ەووبووی چەوسانەوە دەبنەوە. ئەمەیش کەشەی گەورەی زنربەی گنج و ەەکانی کەمەگایەکەیەتی، کە بنردەوام لە ژنردەستەیی و جیاکاریدا دەژین. لەنەو ئەدەبیاتی ئەمەدا، تا ئەستا ئەدەبی فەنتازیا و ئەدەبی خەیاڵی زانستی و ئاوەتەکارییان لە دنیای ەمان و چیەک و دەقی دیکەدا، بەو شەوە سەرنجاکەشە نییە تا بتوانین ناوی نووسەرکی خەمان بهەنین کە بەم ژانرەی ئەدەب ناودار بووبت، یان هیچ نەبت بەمە ناسرابت! ئەگەرچی ئەم ژانرە لە ئەدەبیاتی گەلانی دنیادا، مەژووکی هەیە، وەلە لای ئەمە تا ئەستا گومانم لە بوونی هەیە، مگەر هەیشبت! لەویە لە پەەوکە و سەرەتاتکەدا بت!

لە دەی ەادیەوە.. هەمەر نەریاوی

(بە کەچە پاییزییەکەی حیسامەدین ئەمین)

گەر بمهەوەت کورت و پوخت سووکە ئاوەک لە ژیانی مامەستا و پەروەردەکار، نووسەر و شاعیر "حیسامەدین ئەمین"بدەمەوە، سە قناخ دەگرتەوە.
قناخی یەکەم ەووی لە خودی ژینگەی سنە و دواتر خولی

مامۆستایەتییەکە دەبێتە وانەبێژ و مامۆستای قوتابخانە لە کوردەواری و بگرە چەندان شاری فارسنشیندا. ئەم مژوولە ساڵانی خوێندنی ئەم کەسایەتییە لە شاری سنە و دواتر زانستگەی تاران دەگرێتەوە. بە واتایەکی ڕاستتر،ساڵی 1324ی هەتاوی(1945)لە سنە کۆتایی بە خوێندنی دواناوەندی دەهێنێت. ساڵی 1337(1958)لە زانستگەی تاران،لە بەشی زمان و ئەدەبی فارسی وەردەگیردرێت و لەو مۆتەرزە زانستییەوە درێژە بە خوێندنی باڵا دەدات. قەناخێکی هەرە هەستیاری ژیانی حیسامەدین ئەمین کە ڕووی لە بواری پەروەردە و بارهێنانە و وەک مامۆستای قوتابخانە بەوپەڕی بەرپرسیارێتییەوە ئەم ئەرکە گرینگە ئەدایەنێت. دواتر هەر لە تاران درێژە بە خوێندنی باڵا دەدات و بەوانامەی ماستەر لە زمان و ئەدەبی فارسی وەردەگرێت و وەک مامۆستای قوتابخانە بە ماوەی چەندان ساڵ، وانە بە قوتابییان دەڵێتەوە.
لە ڕێی خوێندنەوەی نووسینی نووسەرێکی فارسینووسەوە بە ناوی "عیسا سەفا"لە بن سەردێڕی"مامۆستای یەکەم"، پتر پێی بە توانا و ژیریی و ئاستی باڵای زانستیی و هەروەها بەمشووربوونی حیسامەدین ئەمین لە هەمبەر چینی دەستکورت و هەژاری کەمەگە دەبین و تازە تێدەگەین سیما تیشکاوییەکانی نێتەوەکەمان تا لەژیاندان،چەندە تێنیا و غەریب و نامۆ دەژین. نووسەرێک کە بە چەند بڕە سەرچاوەی خزمەت و ڕاژەیە و چەندان نەوە پێدەگەیەنێت،دواتر لە لایەن خودی نەوەی نوێوە پەراوێز دەخرێت و تا لەژیاندا دەبێت، غەریبانە دەژیێت.

ئەمە چەند تێنیاین تا لەژیانداین و چەندە دوورمان جێنجاڵە بە مردن!

ئەم دەردە هەژێنەرە ئینتیزاری هەر هەموومان دەکات،بۆیە پێویستە کاری هەرە قاتی بە بکرێت و ئەمە گرینگیش لە ڕێی پەروەردە و بارهێنانەوە مەیسەر دەبێت. گرێک بە ژێرخانی کولتووریی کەمەگە خەبات بکەین و وەک چڵان لە پێناو دەستخستنی دەستکەوتی ماددییدا تێدەکۆشین،دە هێندە بە بنیاتنانی ژێرخانێکی بەهێز و پتەوی فەرهەنگی بە کەمەگەکەمان هەوە بدەین. لە داد و ئینساف بەدوورە کە مرۆ پشێوەکانی کەمەگەکەمان لە هەر بوارێکی زانستیدا بەم چێشنە تا لەژیاندان،غەریبانە و بێناز بژین و هەرکە پێی ژینیان هەڵوەری،تازە ئەودەم جێنجاڵ بەپا بکەین و شینیان بە بگرین.
دواتر ئەم نووسەرە فارسینووسە باس لە خەمخرییەکانی حیسامەدین ئەمین وەک مامۆستای قوتابخانە دەکات کە چڵان ڕەبازی ژیانی خودی خۆی دەگێڕێت و دەبێتە چرا بە ئەم و دەیان قوتابیی دیکە.
بەڵام قەناخی دووەمی ژیانی ئەم کەسایەتییە ڕووی لە دنیای میدیا و

ڕاگەیاندنی کوردییەوە. ساڵی 1337ی هەتاوی(1958)دەگەڵ ئادیۆ کوردیی تاران دەکەوتە هاوکاری و بەم چەشنە پەی بە ئادیۆ دەکرێتەوە و سەرەتا وەک بژێر دەست بە خوێندکات.
تا ساڵی 1344(1965)لەسەر خوێندکاری میدیایی لە ئادیۆ کوردیی تاران بەردەوام دەبێت. پاش ئەوەی ئادیۆ کوردیی تاران بە ساڵانێک وەشان و پەخشی دەوەستێت، بەشی زۆری خوێندکارانی ئادیۆ کوردیی تاران دەگوازرێنەوە بە ئادیۆ کوردیی کرماشان و لەو شارەوە درێژە بە خزمەت و خوێندکاری خۆ دەدەن. هەر لەم سەنگەیەوە حیسامەدین ئەمینیش لەبەر ئەوین و هەگری بە کولتوور و زمانی کوردی،ەوە لە شاری قەسری شیرین دانیشت و لەوێوە درێژە بە هاوکارییەکەی دەگەڵ ئادیۆ کوردیی کرماشان دەدات. بە واتایەکی ئاستر،لە ساڵی 1345ی هەتاوییەوە تا ساڵی 1351(1972)لە ئادیۆ کرماشاندا کار دەکات. دواتر دەگەڕێتەوە تاران و لەسەر داواکاری کەسایەتی ناوداری کورد،دوکتۆر "محەممەدسدیق موفتیزادە"(1300-1363)(1921-1984)،دیسانەوە لە ئادیۆ کوردیی تاران درێژە بە هاریکاری دەدات و ئەم هاوکارییەیش تا ساڵی 1357ی هەتاوی(1978) بەردەوام دەبێت
بەدرێژایی تەمەنی نزیک بە 80 ساڵەی ئادیۆ کوردی لە پار و بەشی زۆرەهەساتی نیشتماندا (1325ی هەتاوی،1946ی زایینی)سەدان مرۆی خوێندکار و خەمخۆری زمان و چاندی کوردییمان پێ شک دێت کە لەم چەنیۆەوە سەرچاوەی ئاژە و خزمەت بەوونە و هەوڵی بووژاندنەوە، بڵاوکردنەوە، پەرەپێدان و پێشخستنی فەرهەنگ و زمانی کوردییان داوە. پێ ووونە ناوێکی ناسراو و دیاری ئەم مەیدانە هەراو و بەرینەیش"حیسامەدین ئەمین"ە کە نزیکەی 11 ساڵ لە ڕێی ئادیۆ کوردییەکانی تاران و کرماشانەوە وەک سیمایەکی درەوشاوە،خزمەتی زمان و کولتووری کوردی دەکات و جێپەنجەی بەسەر دیرەکی ئادیۆ کوردییەکانەوە دیارە. ئەو قەناخەی حیسامەدین ئەمین ووە لە ئادیۆ کوردی دانیشت،دەیان سیمای نەتەوەیی و خەمخۆر لە ئادیۆ کودییەکانی تاران و کرماشاندا مژولی خزمەت بە سامانی فەرهەنگیی کوردە دەبن. دوکتۆر محەممەدسدیق موفتیزادە(1921-1984)،شوکروڵا بابان(1923-2012)،خەسرەو خان شەکانلوو(1925-2004)هومایون کەمانگەر(1942)،مەلا جەمیل ڕۆژبەیانی(1913-2001)،سوارە ئەلخانیزادە(1937-1976)،سەید ئیبراهیم ستوودە(1926-2000)،عەزیز عەلەوی(1930-2019)،سەید جەلال نیزامی(1951)،سەید تایەر هاشمی(1915-1991)،مەلا محەممەد ڕەبیعی(1932-1996)،دوکتۆر عابید سیراجەدینی(1923-1995)،میدیا زەندی(1940-2008) و عوسمان ئەحمەدی(1937)،تەنیا چەند ناوێکی دیاری ئەم بەستێنە دێنە ئەژمار. لەو چاخ و خولەدا ئادیۆ بە

قەناخێکی هەستیاردا تێدەپەڕێت کە بە قەناخی زێڕین دەناسرێتەوە،چونکە دەوری فڕگۆ بە هەر هەموو کورد دەبینێت. ئەم دەستکەوتە مەزنە بەر حیسامەدین ئەمینیش دەکەوێت.
دوا قەناخ و سێیەم قەناخ لە ژیانی حیسامەدین ئەمین هووی لە ساڵانی پاش خانەنشینبوونە کە دەگەڕێتەوە سنە و تا دوا ڕۆژانی ژین هەر لەم شارەدا دەمێنێتەوە. ئەم ساڵانە خەمساردیێکی فرەی پێوە دیارە کە بەشی سەرکەی خەی دەگرێتەوە کە لە هەمبەر چاپ و بڵاوکردنەوەی نووسینەکانیدا کەمتەرخەم دەبێت کە دیارە ئەم پرسیش بە خۆ گەلێک هە و هەگەری لە پشتە. بەشکەی دیکەیشی هووی لە خەمساردی کەمەگە بەرانبەر بەم کەسایەتییەیە کە وەک پێویست ئاوەی لە ناداتەوە.
چەندان جار لە نزیکەوە ئەم کەسایەتییەم بینیبوو و دەگەڵی قسەم کردبوو. مرۆیەکی سادە و هەحسووک و ئارام بە جانتا گچکەکەی سەرشانی بە شەقامەکانی شاردا دەهات و دەچوو بەئام تەنیایی و دەخی سەختی ژیان و گوزەران ئەو بەست و تاقەتەی لە بەیبوو تا پەکەوە بە وردی لەسەر مێژووی ئادیە و گەلەک پرسی دی باس بکەین و هووپەی دوونە هەبدەینەوە. ئەمە قەدەری بە سەدان سیمای ناودیاری کوردە کە تا لە ژیاندان، بە دەخەکی سەختدا تێدەپەڕن و هەرگیزیش وەک پێویست ئاوەیان لە نادرێتەوە. هەر بەیە هەگبە هەنگاوەیەکەی تەمەن دەگەڕە خە دەبەنە بن گە و کەمەڵ لە خەرمانەیەک یادەوەریی هەنگین و زەنگین بەبەش دەبێت.
شیاوی ئاماژەپێدانە "حیسامەدین ئەمین"، ساڵی 1315ی هەتاوی(1936)لە شاری سنە دیدەی لە هووی ژیان هەدەنێت. بە خەی دەڵێ،خەکی گوندی"باینچە"ی سنەیە.
سەد مخابنیش ئەم نووسەر و شاعیرە درەنگانی شەوی 14 لەسەر 15ی هەزبەری 2724(6ی ئەکتوبەری 2024)لە نەو ماڵەکەی لە شاری سنە بە هەمیشە چاوانی لەک دەنێت و هەگبەی ساڵانی خزمەت و خەمخۆری بە یادگار بەجێ دەهێڵێت.

ژێدەر:
- ماڵپەڕی عیسا سەفا، بەشی ئەدەبی www.assa safa.net
- ئادیە کوردیی تاران لە بەردەم دەروازەی دیرەکدا،هەمەر نەریاوی،گەڤاری هەزان،ژمارە3،هەبەندانی 1393ی هەتاوی
- وتووێژی گەڵان نیوز دەگەڵ حیسامەدین ئەمین،ماڵپەڕی گەڵان نیوز،گەڵاوێژانی 1402
- وتووێژی کوردپرێس دەگەڵ حیسامەدین ئەمین، بەشی فەرهەنگ و هونەر،8ی تەمووزی 2019

کۆمەڵگای نەوەوتی.. شام شەمیی

کۆمەڵگای نەوەوتیبەرامبەر بە کورد هەم جۆگای سەرسوڕمانە و هەم قبوڵ نەکراوە. ئێستا کاتی ئەوە هاتووە جیهان کار بە کوردستان و خەڵکەکەی بکات، شام شەمی سالح ئیژنامەنووسی کوردی سویدی دەنووسێت.

تێکۆشانی کوردستان بە مافی چارەی خۆنووسین و مافەکانی مرۆڤ لەمێژە چیرۆکێکی تراژیدی و پشتگوێخراوە و لایەن ئێران و تورکیاوە سەرکوتی دەندانە کراوە. ئەم دەوڵەتانە بە بەردەوامی سیاسەتی سەرکوتکەریان پەیڕەو کردووە بە ئامانجی تێکشکاندنی ناسنامە و کەلتووری کوردی.

لە ژێر سێبەری ئەم سەرکوتکردنەدا کوشتنی تراژیدی ژینا ئەمینی بۆتە سیمبولی ئەو ناعەدالەتی و توندوتیژیە پێکهاتەییەی کە ژنانی کورد و تەواوی گەلی کورد ڕووبەڕووی دەبنەوە.

مردنی ژینا ئەمینی ژنێکی گەنجی کورد کە ژیانی لە هەلومەرجێکدا کۆژایەوە کە جیهان تووشی شۆک بوو، دەبوایە زەنگێکی بۆخەبەرهێنانەوە بێت بە کۆمەڵگای نەوەوەتی. چارنووسی ئەو وەبیرهێنانەوەی ئەو ڕاستییە دەقەیە کە زۆرێک لە ژنانی کورد ناچارن بەرگای بگرن

شەرمەزاری و دژایەتییەکی بەزارکەرە کە ئای گشتی بەو هەز و یەکگرتنەی کە بارودۆخەکە زۆر پێویستی پێیەتی کەنەکراوەتەوە. بۆچی بەدەنگییەکە ئەوەندە دەمەنەتەوە؟ بۆچی دەنگەکی بەهێزتر و کەمەلتر نییە بۆ کۆتاییهێنان بەم تاوانانە دژ بە مرۆڤایەتی؟
لە دێیان ساڵی ڕابردووەدا، خەڵکی مەدەنی کورد، خەڵکی بێتاوان، بووەتە ئامانجی کردەوەی دڕندانەی دەوڵەت. ئێران و تورکیا تووندوتیژی و ڕەوشوێنی سەرکوتکەریان بەکارهێناوە بۆ لەناوبردنی هەر خواستێک بۆ ئۆتۆنۆمی و ناسنامەی کورد.
ئەمە تەنها شەڕ بۆ شەرعیەیەتی سیاسی نییە. پێیوەندی بە ژیان، شکۆمەندی و مافی بوونەوە هەیە. هەموو ژنەکی کورد، وەک جینا ئەمینی مافی مافی مرۆڤی سەرەتایی خۆی هەیە، مافی ژیان و ئازادی و ژیان بێبە ترس و ستەم.
بەهەڵوەستێکی کەمەگەی نێودەوڵەتی هەم جێگەی سەرسوڕمانە و هەم قبوڵ نەکراوە. هەر جارێک دەموکراسی هەوڵ دەدات لەنێو کورددا ڕێگ داکوتابێت دەستێکی دڕندانە لێدەدرێت.
ئەم شێوازەی خنکاندنی گشتی دیموکراسی کاتێک لە نێو کورددا دەردەکەوێت نیشانەیەکی ڕوونە بۆ ئەو ترس و بەرهەڵستکارییە قووڵەی کە ئەم نەتەوەیانە بەرامبەر بە سەربەخۆیی و یەکپارچەیی کەلتووری کورد هەیانە.
کاتی ئەوە هاتووە ئەمە وەک هاوکاتیانی جیهان دەنگمان یەکبخەین بۆ پشتیوانیکردن لە بەدواداچوونی کورد بۆ مافەکانی مرۆڤ.
کەلتوور و ناسنامەی کوردی شتێک نییە کە بتوانرێت بسڕێتەوە یان پشتگوێ بخرێت دەوەستێند و ئاڕاز و شایەنی ڕێز و ڕێزە
ئەمە ڕووبەڕووی پێویستییەکی ئەخلاقی دەبینەوە بۆ پشتیوانیکردن لە مافی گەلی کورد بۆ ژیانێکی ئاشتی و ڕێزگرتن و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ.

پێویستە جیهان بجووڵێت بۆ فشار خستنە سەر ئێران و تورکیا، ئاگرتنی کارە سەرکوتکەرەکانیان و پاراستنی ئەو هاوکاتییە بێتاوانانەی کە قوربانی سیاسەتە دڕندەکانیانن.
بە تەنها جینا ئەمینی وەک کەسایەتییەکی تراژیدی لە ئێزەکی درێژی ژیانە چەوساوەکاندا بەبیر نەهێنینەوە. با مردنی ئەو ببێتە هاندەرێک بۆ گۆڕانکاری جیهانی، وەبیرهێنانەوەیەکی بەهێز کە هەموو مرۆڤێک، بۆ گومانە نەتەوە و ڕەگەز، مافێکی نەگۆڕای هەیە بۆ ژیانێکی دوور لە تووندوتیژی و چەوساندنەوە.
ئێرکی خەمانە داوای دادپەروەری بکەین و خەبات بکەین لە پێناو ئایندەیەک کە گەلی کورد بتوانێت بۆ ئاشتی و کەرامەتی مرۆیی خۆی

بژین کاتی ئەو هاتووە جیهان گۆ بگرێت و هەسوکەوت بکات و هاوسەزی لەگەڵ کوردستان و گەلەکەی بکات.

بە ئاگاداری ئەم بابەتە بە زمانی سویدی بۆکراوەتەوە

ڕاگەیاندنێک بۆ خەڵکی کوردستان.. دڵشاد کاوانی

.Tue, Oct 8 at 6:15 p.m

کەمپەینی کوردی بۆ کۆدەوات.

ساڵانەکیە سیستەمی سیاسیی کوردستان، بە وردی و بە پلان و بە پلان، کاری بە تێکشکانی هۆشت و بۆها ئەخلاقییەکانی کەمپەینی کوردی کرد. ئەمە وەک نووسەران و هۆشیبیران و مەعریفەخوازانی کورد، دەروونناسان و توێژەران، تا ئەندازەیەکی زۆریش بەشێک لە مەلا و کەسایەتییەکانی ئایینیش زۆر نیگەران بوون لەم دۆخە و لێرە و لەوە دەنگی ناڕەزایان دەگایەندە گوێی سیاسییەکان.
هاتنی ئەم شێوە سۆشیالمیدیا و تیکتۆکچی و مۆدێل و ڕاگەیاندنکاران و بەرنامەکانی کەناڵەکانی میدیا، بەتایبەتیی زۆرێی بەناوی ئازادیی، گورزێکی کوشندەی لە پرۆردە و قیەم و بۆها ئەخلاقییەکانی کەمپەینداوە، دەبێت ڕابگیرێت.
نەک هەر گۆیان لێ نەگرتین، کەچی ئێستا سەرەک و سەرکردەکان، خەیان بە هەمان زمانی تیکتۆکچیی و هەرزەکارانی سوشیالمیدیای سیاسی وشەی نەشیاو و جوێن و سووکایەتی بەیەکتر دەکەن، تەنانەت وشەی وا بەکاردێنن، مرۆڤ دەبێت لەکە بخاتە گوێچکەی.
ئەمە نابەرپرسیارێتییە و ئەو پەڕی نائەخلاقییە کە ناکرێت لێی بدەنگ بین و نەبپرسین ئایە دەکرێت هەموو بۆهایەکی ئەخلاقیی بکرێتە قوربانی بردنەوە و دڵخاندنی هەبژاردن. ئەی لە خەتان ناپرسن، نەوەکانی ئایندە چی لێ ئەوە فێر دەبن و مێژوو چیتان بۆ دەنووسێتەوە.
ئەوەندەی ئینتمای نەتەوایەتی هەبوو کوشتتان، زمانتان تێکدا، جلوبەرگی کوردیتان نەهێشت، دابونەریتی کوردواریتان سڕیەوە.

تاوانێ و مژوو موحاسەبەتان دەکات، بە مانووتان دەست بە ئەخلاقی کەمایەتی و خوو و ڕەوشتی کوردستان دەبن و ناشیرینی دەکەن.

دڵشاد کاوانی
نووسەر و ڕۆماننووس.
٩/١٠/٢٢٤

چەند چالاکییەک لە ڕۆژی جیهانی دژ بە ئیعدام

لە ڕۆژی جیهانی دژ بە ئیعدام 10-10-2024 لە هەردوو شاری کەرکوك و هەولێر , ڕێکخراوکانی مافی مرۆڤ و دژ بە جینۆسایید دوو گردبوونەوو کۆنگرەی ڕۆژنامەنووسیان ئەنجامدا, بە بۆشداری کەناڵەکانی ڕاگەیاندن, داوایان کرد لە عێراق و کوردستان حوکمی ئیعدام نەمێنی, سەرکی عێراق و هەرێمی کوردستان واژۆ لەسەر هیچ بڕیارێکی ئیعدام نەکەن , هاوکات داوا کرا کەرامەتی زیندانی پارێزراو بێت , ئەشکەنجە , هەڕەشەی لەسەر نەمێنێت.

نا بە ئیعدام, بەڵێ بە مافی ژیان

گەلی کورد قوربانی پلە یەکی ئیعدام و کوشتنی دەرەوەی دادگا و ئەشکەنجە بووە لە مێژووەدا, کەم نین ئەوانەی لە رابردوو وە ئێستا تەنها بەهۆی کوردیووونەوە ئیعدامکراون, یاخود لە پرسەکانی جینۆسایدی مافی ژیانیان بە کەڵە لەسەنراوەتەوە و ئیعدامی بە کەمەکەراون, بۆیە هەڵگرتنی ئەم بڕیارە وەحشیانەیە ئەرکێکی مرۆڤانەو وەڵامدانەوەیەکیشە بە تاوانکانی رابردوو و نەفرەتە لێی, با کوردستان بکرێتە هەرێمی مافی ژیان. لە کۆنگرەی ستکهۆمی ڕێکەوتی 11-12-1977دا لەسەر ئاستی جیهان یەکەم هەنگاو نرا بە هەوڵشاندنەوەی بڕیاری لە سێدارەدان کە لە ڕاگەیاندنی ستکهۆمدا بڕجەستەکراوە, دوای 47 ساڵ لە ئێستادا لەسەر ئاستی جیهان تەنها 55وڵات بڕیاری ئیعدام جێبەجێ دەکات کە مخابن عێراق یەکێکە لە پێشەنگەکانی, لە ناویاندا 112 وڵات بە هەموو شێوەیەك ئیعدامیان قەدەغە کردووە لە حوکمدان و جێبەجێکردندا. ڕێکەوتی 10-10ی هەموو

ساڵـــك ڕۆژی قەدەغەكردنـــی ئیعـــدامە لە جیهـــان, لەم ســـاڵ 2024 ڕێكخراوەكانی دژ بە ئیعدام وەك ساڵانی پێشوو زیاتر لە 1000 چالاكی جۆراوجۆر لە زۆرتر لە 70 وڵات ئەنجام دەدەن بە فشارخستنە سەر ئەو 55 وڵاتەی تا ئێستا بڕیاری سزای لەسێدارەدانی بەیارو جێبەجێكردنی ئیعدام لە جیهاندا.
ساڵی 2023 لە جیهاندا 1153 حالەتی ئیعدام جێبەجێكراوە, كە 31% زیاتر بووە لە ساڵی 2022, ئەوانەش لە 16 وڵات جێبەجێكراون, وە 2428 حوكمی ئیعدامیش لە 52 وڵات دەرچووە.
خشبەختانە هەرێمی كوردستان ماوەیەكی زۆرە بەیاری جێبەجێكردنی ئیعدامی ڕاگرتووە, ئەمەش هەنگاوێكی باش و پێزانینە, لەم ڕۆژدا داخوازین لە كوردستان ئیعدام بە یەكجاری هەڵبوەشێتەوە و بچێتە ریزی ئەو وڵاتە مەدەرنانەی جیهانەوە كە بەیاریان داوە مافی ژیان لە مرۆڤكان نەسێنن. لەرەوە داوا لە سەرۆك كۆماری عێراق بەڕێز دكتۆر لەتیف ڕەشید و بەڕێز نێچیرڤان بارزانی سەرۆكی هەرێمی كوردستان دەكەین واژۆ لەسەر هیچ بەیارێكی ئیعدام نەكەن.
هەروەها لەم ڕۆژدا داواكارین زیندانی نهێنی لە كوردستان نەمێنێت و هەموو زیندانییەك لە ماوەی 24 كاتژمێردا هەكاری مانەوەی ئاشكرا بكرێت, زیندانی سیاسی قەدەغەی یەكجاری بكرێت, ئەشكەنجە بە هەموو شێوەكانی قەدەغە بكرێت, دەستی سیاسییەكان لە دادگاكان نەهێڵرێت, داواكاری گشتی بەهێز بكرێت, پۆلیس ئەركی دەستگیركردنی تەنیا بگرێتە ئەستۆ, كۆمەتی زیندانی پارێزراو بێت, دەست بە شمەكە تایبەتمەندەكانی وەك مۆبایل و كۆمپیوتەرو شمەكی بەر باخەڵ نەبردرێت كە پێوەندییان بە دەسیكەیەوە نەبێت, ئەركی پشكنینی ئەوانەش تەنها بە دادوەری تایبەتمەند پسپۆردرێت
. وە تەمەتباران بە تایبەتیش تەمەتباری تاوانە گەورەكان وەك تاوانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی لە سزا رزگاریان نەبێت.
نا بە ئیعدام, نا بە ئەشكەنجە, بەڵێ بە مافی ژیان, بەڵێ بە پاراستنی كۆمەتی مرۆڤكان

ڕێكخراوی كوردستان بۆ جینۆساید
تۆڕی KONCICC
هەماهەنگی دادپەروەری ه
ەماهەنگی ژیان نا بە ئیعدام لە كوردستان
2024-10-10

فیلەسکول پرۆژەیەکی نوێی گەلاری ئارامە لەگەڵ د. ئازاد حەمە

تێگەشتنەکی فەلسەفیانە بۆ هاوکێیەتی..

گفتوگۆ لەگەڵ خاتوونی شاعیر سەلما تەما.. ئامادەکردنی: کامەران حاجی ئیلیاس

خاتوونی شاعیر سەلما تەما: نووسینەکانم بە زمانی کوردی دەچکەشکەنیە بە هاندانی ئافرەتی کریستیان بە درخستنی تواناکانیان لەبواری نووسین بەزمانی کوردی

خاتوونی شاعیر سەلما تەما: ئاوارەیی و غوربەت بەمن بوو بە جڕك لە ژیانکردن لەو کاتەوە هەست دەکەم شیعر دەستکاری ڕوحم دەکات و پەم دەبنووسێ

خاتوونی شاعیر (سەلما تەما کاکە)، یەکێکە لەوشاعیرانەی کە لە ماوەیکی کورت دا لەڕگەی هەستناسکەکانییەوە خێی خستۆتە نێو دەریای شیعرەوە ، ئەو بەسەر زمان(کوردی ،سریانی ،عەرەبی) شیعر و پەخشانە شیعر دەنوسێت .سەلما دەرچووی بەشی ئاماری کلیژی کارگێی و ئابووری زانکۆی موسڵ ، لەساڵی 1960 لەشارچکۆی شەقاوە لەدایك

بووە، بەڵام زیاتر لە شارچکەی مەسیف سەرچاوەدین و هەولێرو عەنکاوە ژیاوە.. ئێستا لەگەڵ هاوسەرو منداڵەکانی لە وڵاتی ئەڵمانیا دەژیت ئەمە بەباشمان زانی لە نزیکەوە هەڤپەیفینکی ئەدەبی لەگەڵیدا ساز بدەین بۆچوند پرسیارێك بەسەرمان کردووە.

هەڤپەیڤین -کامەران حاجی ئیلیاس

*سەرەتا پەمان باش بووباس چۆنیەتی ئاشنا بوونت بە دونیای شیعر بە خوێنەرانمان بکەیت؟

- من هەر لە قۆناغی خوێندنی سەرەتایی شیعرم خۆشویستووە و لەوانەکانی کوردی و عەرەبی تا مامۆستا دەیخوێندەوە من ئەزبەرم دەکردن، لەقۆناغەکانی ناوەندی و ئامادەیی زۆر حەزم دەکرد بنووسم بەڵام بەداخەوە ئەو کات و بوارەم نەبوو سەرقاڵی شیعر نووسین و خوێندنەوە بم جگە لەوەی جار جار لەژێر کاریگەری هەوداوەك یا بۆنەیەك هەر بەخەم شیعرەکم دەنووسی و ناوم دەنا وەکو ،دواتر لەبەر بەرپرسیاریەتی ماڵ و منداڵ و کاری فەرمانبەرایەتیم بە یەکجاری لە وەکو نەکردنیش چووم‌وە تا ساڵی 2017 کە بیاری مانەوەم لە وڵاتی ئەڵمانیا دا لەبەر بوونی کاتی زیاتر و دابڕانم لە پابەندبوونی کاری فەرمانبەرایەتی و دانانی فیسبووك سیرم دەکرد وەکو کانم باشترن لە زۆربەی ئەو شیعرانەی کە لە پەیجەکان دەکەوتنە پێش چاوم ،ئەمە پاڵنەرێك بوو بۆ تاقیکردنەوەی ئاستی نووسینم ،سەرەتا هەستم دەکرد شیعرەکانم تەنیا دەردە دەکەن بۆ ناو دونیای ڕوحی خەم دواتر بۆ بۆاوکردنەوەیان هەستم کرد هەواش هەواش تەکنیکی ژیانم دەبۆ و چێژ و خێشی لە نووسین و بۆاوکردنەوەیان دەبینم ،لە غوربەتدا بەمن بوو بە جۆرێك لە ژیانکردن و تەوانینم بە خەم و بە ژیان گەڵا لەو کاتەوە هەست دەکەم شیعر دەستکاری ڕوحم دەکات و پەم دەڵێ بنووسە.

*باشە کە بوون ئەوانەی هاوکارو پاڵپشتی سەلما بوون لە شیعر نووسین؟

- ڕاشکاوانە دەڵێم بەداخەوە هیچ هاوکار و پاڵپشتێکم نەبووە بۆ نووسینی شیعر جگە لە هاندان و دەستخۆشیکانی هاوڕیانی فەیسبووك نەبێت، بەڵکو دەتوانم بڵێم نیمچە ڕەگریکیشم لەکراوە بەڵام ئەوە ساردی نەکردوومەتەوە لە نووسین و کەم نەدا هەر بۆیە تا ئێستا بەردەوامم ،ئەوەی گرنگە بگوترێ لەم دواییەدا مامۆستا(حەمە ئەحمەد جاف)ی شاعیر هانی دەدام و

زۆر جار شیعرەکانم پیشانی ئودەدا بە هەستەنگاندنی ئاستەکیان و ڕاستکردنەوەی هەڵەکانیان ئەگەر هەبوایە ،ئەوەش بۆ من مایەی دڵخۆشی بوو بۆیە لێرەوە سوپاسی دەکەم.
*سەڵما تەما بۆ چەند زمان شیعر دەنووسیت ؟ئامانجت لە شیعر نووسین چییە؟

- بەهەرسێ زمانی سریانی و کوردی و عەرەبی شیعرم نووسیوە ،بەڵام زیاتر بۆ زمانی کوردی دەنووسم، بۆزمانی عەرەبی زیاتر پێخشانم نووسیوە.
ئامانجم لە نووسینی شیعر بۆ گشتی گەیاندنی پەیامە، نووسین بۆ زمانی کوردیش ڕێچکەشکێنیە بۆ هاندانی ئافرەتانی کریستیان بۆ دەرخستنی تواناکانیان لەبواری نووسین بۆزمانی کوردی کە لە کوردستان شك نابەم ژمارەیان زۆر بێت.
*لەشیعر نووسیندا پشت بە وشەکان یان بەهەست یان بۆ بابەت دەبەستی؟

- من زیاتر پشت بە هەست دەبەستم ،بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا نکۆی لێوە ناکەم کە هەندە جار بۆ بە ویستی خۆم بابەت دەبێتە ئیلهامی نووسینی چەند دەقێکی شیعری.
*هەنراوەیەکی دیاری کراوی شاعیرێك هەیە سەرنجی تەی راکێشابێت و هیوات دەخواست هی تۆ بێت؟

- ڕاستییەکەی بەدیارکراوی شیعرێك نییە ،بەڵام زۆرن ئەو شاعیرانەی کە دەق و تەکستەکانیان سەرنجم ڕادەکێشن و هیوام دەخواست قوتابی قوتابخانەی شیعری ئەوان بوومایە ،تا لێیان فێربام جوانتر بنووسم.
*وەکو شاعیرێك، چۆن دەڵوانیتە ئاستی شاعیرانی ئافرەت لە کوردستان ؟

- هەڵسەنگاندنی ئاستی شاعیرانی ئافرەت لە کوردستان بۆ من ئاسان نیە، چونکە ساڵانێکی زۆرە ئافرەتی کورد شیعر دەنووسێ و ئەوە زیاتر لە بواری شیعرناسەکان نزیکە ،بەڵام دەتوانم بڵێم قۆناغی ژن بەردەوام لەپێشکەوتندایە و بەهەی بوونی ئازادیی زیاتری ژنان بۆراوورد بە ساڵانی پێشتر ،ئازادی لە نووسینی دەقی شیعریش زیاتر بووە و ژن ئێستا لە هەموو ئەو بوارانەدا شیعر دەنووسێ کە جاران ئەو بوێرییەی نەبوو بیان بنووسێ ،بەڵام هێشتا نەگەیشتۆتە ئەو ئاستەی بتوانێ وەك چەکی بەرەنگاری بەکاری بهێنێ بۆ ئازادانە گەیاندنی پەیامی

داکۆکی کردن لە هەموو مافەکانی خۆی.
*هیچ دیوانی شیعریت یان نامیلکەی شیعریت هەیە؟

- نەخێر ، بەڵام دەمەوێ کتێبێکی شیعرم بەناونیشانی (ملوانکەی ئاوین) ئامادەی چاپ و چاوەڕوانی دەرفەتێکم بۆ ئاوەی لەچاپی بدەم.

*پرۆژەی نوێتان هەیە؟

- بوونی پڕۆژەی نوێ پێویستە بە ئادەی دنیابوون لە جێبەجێ کردنیان بە سەرکەوتووی ، بۆیە تا نەگەن بەو قۆناغە باسکردنیان بە پەسند نازانم.

وەسواسی ئاینی: ناساندن، نیشانەکان، هۆکارەکان، دەرئەنجامە نەرێنییەکان و چارەسەرە زانستییەکان.. ابراهیم موحەمەد(ئەبو هاشم لەقای) ١٥٣

زنجیرەی ١٥٣

وەسواسی ئاینی یەکێکە لە شێوەکانی تێکچوونی وەسواسی-زۆرەملێ (OCD) کە تایبەتە بیرکەی، هەست و هەڵسوکەوتی وەسواسییەکان پێوەندیان بە بابەتە ئاینی و هەستیارەکانەوە هەیە. ئەم دۆخە دەتوانێت کاریگەری نەرێنی بەرچاو لەسەر ژیانی هەژانەی تاکەکان و پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیان هەبێت. لەم وتارەدا، قووڵ دەبینەوە لە چەمکی وەسواسی ئاینی، نیشانەکانی، هۆکارەکانی، دەرئەنجامەکانی و چارەسەرە زانستییەکانی.

یەکەم: سەرەتا با پێناسە یاخود ناساندن بە بابەتەکە بکەین.

وەسواسی ئاینی بریتییە لە بیرکە و هەست و هەڤتاری وەسواسی بەردەوام کە پەیوەندییان بە بابەتە ئاینی و هەڤیەکانەوە هەیە. ئەم دەخە وا لە تاکەکان دەکات کە بە شێوەیەکی زۆر و ناهەك خەیان سەرقاڵی پرسیار و دوودڵییە ئاینییەکان بکەن، یان بە شێوەیەکی زۆرەملە ئەرکە ئاینییەکان ئەنجام بدەن. گرنگە جیاوازی بکەین لە نێوان هەوشی ئاینی ئاسایی و وەسواسی ئاینی؛ لە کاتێکدا باوەڕ و کرداری ئاینی دەتوانێت سەرچاوەی ئارامی و مانا بێت بە زۆر کەس، وەسواسی ئاینی بە پێچەوانەوە دەبێتە هۆی ئازار و ناهەحەتی بەرچاو.

دووەم: نیشانەکان.

نیشانەکانی وەسواسی ئاینی دەکرێت بە دوو بەشی سەرەکییەوە دابەش بکرێن: بیرکە وەسواسییەکان و هەڤتارە زۆرەملەییەکان.

بیرکە وەسواسییەکان:

ترسی بەردەوام لە گوناهکردن یان تاوانبار بوون.
دوودڵی بەردەوام سەبارەت بە باوەڕ یان ڕاستی ئاینی.
خەیاڵی بەردەوام سەبارەت بە کوفر یان گوناهی نەخوازراو.
ترس لە لەدەستدانی کەنترۆڵ و ئەنجامدانی کردەوەی ناشیاو لە شوێنە پیرۆزەکان.
بیرکردنەوەی زۆر لە دەرەخ یان سزای ئیلاهی.

هەڤتارە زۆرەملەییەکان:

دووبارەکردنەوەی زۆری نوێژ یان ئەرکە ئاینییەکان.
داواکردنی دڵنیایی بەردەوام لە پیاوانی ئاینی یان کەسانی تر.
خۆپاککردنەوە یان خۆشردنی زۆر بە مەبەستی پاکبوونەوەی ئاینی.
خەبەدوورگرتن لە شوێن یان بابەتە ئاینییەکان لە ترسی ئەنجامدانی هەڵە.
سەرقاڵبوونی زۆر بە وردەکارییەکانی ئەرکە ئاینییەکان.

سێیەم: هۆکارەکان.

هۆکارەکانی وەسواسی ئاینی ئاڵۆزن و فرەهۆکەرن. لێکۆڵینەوەکان ئاماژە بە چەند فاکتەرێک دەکەن کە دەتوانن ڕۆڵیان هەبێت لە گەشەکردنی ئەم دەخەدا:

فاکتەرە ژینگەییەکان: پەروەردەبوون لە ژینگەیەکی ئاینی تووندڕەو یان کۆنترۆڵکراو دەتوانێت مەترسی گۆشەگیرکردنی وەسواسی ئاینی زیاد بکات.

فاکتەرە ژنەتیکییەکان: توێژینەوەکان پیشانیان داوە کە OCD بە گشتی، لەوانەش وەسواسی ئاینی، دەتوانێت ڕەهەندێکی بەمارەیی هەبێت.

ناهاوسەنگی کیمیایی مێشک: گۆڕانکاری لە ئاستی ناقڵە دەماریەکان، بە تایبەتی سیرۆتۆنین، دەتوانێت ڕۆڵێکی گرنگی هەبێت لە گۆشەگیرکردنی وەسواسی ئاینیدا.

ئەزموونە ژیانییەکان: ڕووداوە سترێسهێنەرەکان یان تراوماکان دەتوانن وەک هاندەرێک بۆ دەستپێکردن یان خراپتربوونی نیشانەکانی وەسواسی ئاینی کار بکەن.

کۆمەڵایەتی: تاکەکانی خاوەن کۆمەڵایەتی وەسواسی یان پەداگر زیاتر لەوانەیە تووشی وەسواسی ئاینی ببن.

فاکتەرە کەلتوورییەکان: هەندێک کەلتوور کە زۆر جەخت لەسەر پاکی و گوناه دەکەنەوە دەتوانن ببنە هۆی زیادبوونی مەترسی گۆشەگیرکردنی وەسواسی ئاینی.

دەرئەنجامی نەرێنی لەسەر ئەم پرسە، وەسواسی ئاینی دەتوانێت کاریگەری نەرێنی بەرچاوی لەسەر ژیانی تاکەکان هەبێت:

کاریگەری دەروونی: ئەم دەخە دەتوانێت ببێتە هۆی خەمۆکی، دڵەڕاوکێ و هەستی تاوانباری.

کاریگەری کۆمەڵایەتی: پەیوەندییە کەسی و خێزانییەکان دەتوانن بە هۆی نیشانەکانی وەسواسی ئاینییەوە زیان ببینن.

کاریگەری پیشەیی: کات و وزەی زۆر بە ئەرکە ئاینییەکان دەتوانێت کاریگەری نەرێنی لەسەر کارایی پیشەیی هەبێت.

کاریگەری ڕەحی: پارادۆکسێکی سەیر ئەوەیە کە وەسواسی ئاینی دەتوانێت ببێتە هۆی دوورکەوتنەوە لە ئاین و ڕەحانیەت.

کاریگەری جەستەیی: ڕەفتارە زۆرملێیەکان، وەک خۆشردنی زۆر، دەتوانن کاریگەری نەرێنیان لەسەر تەندروستی جەستەیی هەبێت.

چوارەم: چارەسەری زانستییەکان

بەختەوەرانە، چەندین جۆرەچارەی زانستی کاریگەر هەن بۆ چارەسەرکردنی وەسواسی ئاینی:

چارەسەری هەڤتاری-مەعریفی (CBT): ئەمە یەکێکە لە کاریگەرترین چارەسەرەکان بۆ وەسواسی ئاینی. CBT یارمەتی نەخۆشەکان دەدات بۆ ناسینەوە و گۆڕینی بیرکردنەوە و هەڤتارە ناتەندروستەکان.

چارەسەری بەرەنگاربوونەوە و هەڵگریکردن لە بەرسڤدانەوە (ERP): ئەم تەکنیکە، کە بەشێکە لە CBT، نەخۆشەکان بەرەوڕووی ترسەکانیان دەکاتەوە بۆ شوێنێکی کۆنترۆڵکراو و هەڵگیان پێ نادات هەڤتارە زۆرەملێیەکان ئەنجام بدەن.

دەرمان: لە هەندێک حاڵەتدا، دەرمانەکانی دژە-خەمۆکی، بۆ تایبەتی ئەوانەی کە کار لەسەر سیستەمی سیرەتەنین دەکەن (SSRIs)، دەتوانن یارمەتیدەر بن.

چارەسەری قبووڵکردن و پابەندبوون (ACT): ئەم شێوازە یارمەتی نەخۆشەکان دەدات بۆ قبووڵکردنی بیرکەوەسواسییەکان بەبێ ئەوەی کاریان تێبکات و لەسەر بڕیاکانیان جێخت بکەنەوە.

مەدیتەیشن و هۆشیاری: ئەم تەکنیکانە دەتوانن یارمەتی تاکەکان بدەن بۆ کەمکردنەوەی ستڕەس و باشترکردنی توانای هووبوونەوە لەگەڵ بیرکەوەسواسییەکان.

چارەسەری گرووپی: بەشداریکردن لە گرووپی پشتگیری بۆ کەسانی خاوەن وەسواسی ئاینی دەتوانێت سەرچاوەیەکی گرنگی پشتگیری و فێربوون بێت.

سەرچاوەکان:

1- https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4103187/

2-
https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0005791612000183

3- https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12396759/

4-

https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1077722910000490

-5
https://www.researchgate.net/publication/225845035_Obsessive-Compulsive_Disorder

-6
https://www.semanticscholar.org/paper/Association-between-Protestant-religiosity-and-and-Abramowitz-Deacon/207a6fc07240863c3c995f11ca51e44265a39882

https://psycnet.apa.org/record/2016-13168-001-7

یاسای مارکس بۆ قازانج.. شیکردنەوەی کاوە کەریم

بۆ گۆڕگرتن لەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

گۆڤاری زمان و زار ژمارە ١٥ ڕێنووسی لاتینی

بۆ خوێندنەوەی ژمارە ١٥ کلیکی ئێرە بکەن..

Zman_W_Zar_Lateni_15Download

هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێم؛ ئیفلاسی سیاسی و بڕوودان بە کۆنەپەرستی.. بەیاننامەی هەڵکۆڕاوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عێراق

بانگەشە بە هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، کە بڕیارە لە (٢٠)ی ئوکتۆبەری (٢٠٢٤)دا بڕەوبچێت، چەند هێزێکە دەستی پێکردووە، و شار و شارۆچکەکانی کوردستان بوونەتە شانۆی کەمپەنیی هەڵبژاردنیی حزبەکان؛ بەوانەی کە لە دەسەڵاتدان، و بەوانەشەوە کە ئۆپۆزسیۆنی دەرونی ژێمە سیاسییەکەن و لە دەرەوەی حکومەتدان، بە ناسیۆنالیست و ئیسلامی و نیولیبراڵەوە، وە بە نزیکانی "کۆمایەتییەکان" و کسانی سەربەخۆوە.

ئەوەی کە چی دەگوزەرێ لەم کەمپەنانەدا و ئەم حزب و لایەن و لیستانە چییان پێیە بۆ کارەندان و مامۆستایان، بۆ ژنان و گەنجان و خوێندکاران، بۆ تێژە کەمایەتییە ماف زەوتکراوەکان و کەمئەندامان و منداڵان؛ واتا بۆ تۆژە جەراوجەرەکانی چینی کرێکار و بێبەک وشە بۆ زەربەی جەماوەری کوردستان، ڕوون و ئاشکرایە؛ ئەویش هەمان سیناریۆی دەستخەڵەکردنی پێشوتریانە، و هەمان پێیامیانە کە هەتا ئیستا گێیاندوویانە، بەڵام ئەمجارەیان بۆ بەئاسێیەکی زیاتر و چارنوسکی نادیارتر، و نوقمی مەڵاڵی کۆنەپەرستانەی ئیسلامی سیاسی دژە ژنی و دژە ئازادی، و هاندانی چەواشەکارانەی قەومی و ناوچەییەوە.

ئەم هەڵبژاردنە هی گۆڕە سەرمایەدارانی ئەم هەرێمە و سەرکردەی حزبە بورژوا قەومییەکان، لیبراڵ -قەومییەکان و ڕەشنبیرانیانە، هی حزبە بۆرژوا ئیسلامییەکان و کۆسانی خەڕەمەندی بەناو چاکسازیخوازی ناو ئەم چینە و سیستەمە سیاسیەکەن، کە بەهەموویان لەشکرکێشیەکی سیاسی ئینتیخاباتیان لە کوردستان وەڕێخستووە، تا لە ڕێگەی کەکردنەوەی دەنگەکانی زەحمەتکێشان و نەداران و بەهەژارکراوانی کەمەگەوە، سەروەری ئابووری و سیاسی و هەژمەنی ئایدیۆلۆژیان مسۆگەر بکەنەوە بەسەریاندا، و هەر بەم پێیەش بەسەر کەمەگەدا، و پرسەی تاڵانوبڕیی و چەتەگەری و گەندەڵی

ژەمەکە دریژبکەنەوە.
لەم هەڵبژاردنەدا وەک لە هەڵبژاردنەکانی پێشوودا، بە درێژایی زیاتر لە سێ دەیە، هیچ دەنگێکی سەربەخۆ لە ئارادانییە کە نوێنەری چینی کرێکار و گەنجانی بێکاری کچ و کوڕی ئەم هەرەمە بکات، کە نوێنەرایەتی مامۆستایان و کارمەندان و ژنان و تێژە کەمایەتییە زۆرەمەندەکان بکات لەم بارودۆخەدا کە ژەمی سیاسی ناسیونالیستی کورد فەراهەمی هیناوە بەیان.
لە هەڵومەرجی بەئاسایی ئەمەدا، کە باڵی کێشاوە بەسەر کەمەگەدا، و لە بارودۆخی سەختی ئابووری و کەم دەرامەتی و بێکاری و موچەبڕین، کە سپێنراوە بەسەر زۆربەی دانیشتوانی هەرێمدا، و لە فەزای بە خزمەتگوزارییە گشتییەکان بەتایبەت لە کەرتی تەندروستی و خوێندن و پەروەردەدا، ئیتر زۆربەی جەماوەر دەستی لەوە شتووە کە چاوەڕوانی هەبێت لە دەسەڵات، و لە هیچ حزبێکی ئۆپۆزسیۆن کە گەرانکاری بە فەراهەم بهێنێ. هەر بۆ هەیانشەوەیە کە زۆربەی دانیشتوانی کوردستان و نزیکەی لە سەدا هەشتا (٨٠%)ی دەنگدەران بایکۆتی هەڵبژاردنی پێشوویان کرد، و بۆ پێیش کە بارودۆخەکە خراپتر بووە بەیان، چاوەڕوان دەکرێ ئەم جارەش هەمان هەڵوێستیان دەبێ و دەنگی خۆیان لە هەڵگەی بایکۆتەوە تەمار دەکەن.
هەزکانی دەسەڵات نەک هەر قەیرانێکی ئابووری سەختباریان بە جەماوەری هەرەم فەراهەمهێناوە، بەڵکو خێشیان دەرگیری قەیرانێکی سیاسی هەمەلایەنەن، و پایگای کەمایەتییان لەناو جەماوەردا لە دەستداوە و ئاسەی ناسیونالیستی و فریووکاری سیاسییان ئیتر کەمتر بەدەردیان دەخوات، و ئیفلاسی سیاسیان کردووە، هەربۆیە پێنایان بردەتە بەر کۆنەپەرستی ئایینی و جوانەدنی هەستی دەمارگیریی ئیسلامی دژە ئازادی، و خەتابارکردنی یەکتری.
لە کاتێکدا دەنگی سیاسی چینایەتی سەربەخۆی چین و تێژە نەدارەکان، و سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم لەم هەڵبژارنەدا بە شێوەیەکی کاتی خامۆش، هەر هەموو بۆری بورژوازی بە دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنیانەوە، هەوەتەقلایانە ئەم دەنگە کزتر بکەن و گەر بەیان بکرێ بەناخی ئەرزیدا بڕن، و کەمەگە بە کۆنەپەرستیی ئایینی و کەبەکێی خیانەوە سەرقاڵ بکەن. هەموو ئەمانەش تا سیاسەتی چینایەتی و مانیفێستێی سیاسی گەڵانکاری ڕیشەیی لە دەستوری کاری چین و تەژە نەدارەکانی کەمەگەی کوردستان وەدەرنەن.
لە قەیرانی سیاسی ئاوەهای دەسەڵاتی ناسیونالیزمدایە کە حزبە فەرمانەواکانی هەرەم (یەکێتی و پارتی) ڕایەڵەکانیان هەرچی قایمتر کردووە بەئیمپریالیزمی ئەمریکا و ژەمی ئیران و تورکیاوە،

و بۆچوونەکانی ئامادەبوون بەرژەوەندییە جیۆپۆلیتکسەکانی ئەم دوو هێزەن و ئەمریکا بەدیئەهێنن. بەم شێوەیە هەرەمی کوردستانیان هەرچی زیاتر "دوو ئیدارەیی" کردووە و سەرکوتگەریان کردنی نەرم و دایانسپاندووە و بواریشیان کردنەوە، بەهاوبەشی لەگەڵ (گۆران) و (نەوەی نوێ)، بە ئیسلامییەکان بەنێو نەوەندی سیاسەتی گشتی کۆمەڵگە، تا کۆنەپەرستی و کێلایەتی ژنان بچەسپێنن لە هەرێمدا.
بەڵام ئەوە ئاشکرایە، نە کۆمەڵگە لە جووڵە دەکەوێ و نە کرێکاران و ژنان و گەنجان و تەڕەکانی تری چینی کرێکار لە مامۆستایان و کارمەندان و زەحمەکێشان و بەهەژارکراوان بدەنگ دەبن. بورژوازی دەسەڵاتدار لە کوردستاندا چارەسەرێکی ئابووری پێ نییە بۆیان بۆجگە لەزیاتر تووندوتیژکردنەوەی قەیرانی چینایەتی نەوان کار و سەرمایە، و تووندوتیژترکردنەوەی ناکۆکییە چینایەتییەکانی کۆمەڵگەی کوردستان وەک کۆمەڵگەیەکی سەرمایەداری کە نیولیبرالیزمی ئابووری زاڵە لە هەموو جێگەیەکیدا. ئەمەش، بەمانای قەرغتر کردنی هەرچی زیاتری سەروتوسامانی کۆمەڵگە لە دەستی هەرچی کەمینەیەکی کەمتر لە تاڵانچیی حزبی و میلیشیایی و سەرمایەداران، و هەرچی بەرینتربوونەوەی بێکاری و بەدەرامەتی بە زەربەی جەماوەر. ئەوەش کە کە دەردەچێ لەم هەبەزاردنەدا زەقەیەک لەم واقعیەتە چینایەتیانە کەم ناکاتەوە.
ئێگەی ڕزگاربوون لەم بارودۆخە لە ئیستادا یەکخستنی ڕێزەکانی خەباتی چینی کرێکار و تەڕەی نەدار و زەحمەتکێشەکانە لە دەرەوەی کایەی هەبژاردن و پەرلەمان. ئەم بەرە چینایەتییە پێویستە لە بایکۆتی خۆی لەم هەبژاردنە و لە سیناریۆیەکی ترسناک کە بورژوازی بەئێستووە لەم هەبژاردنەدا، وانە وەربگرێت بە پتەوکردنی هەرچی زیاتری ڕێزی خەباتی چینایەتی سەربەخۆی، تا بتوانێ تەرازووی هێزی چینایەتی بگۆڕێت لە کۆمەڵگەدا لە بەرژەوەندی خۆی، و هێزەکانی ڕێکخراوی بەدیلی کۆمۆنیستی لە عیراق) لە بەرەی چینی کرێکار و گەنجان و ژنانی ستەمدیدە دایە، و لە بەرامبەر ئەم هەبژاردنەدا لەبەرەی بایکۆتدایە و هیچ خشباوەڕێیەک بڕوپێنادا لەبەرامبەر ئەم هەبژاردنەدا، کە هیچ گۆڕانکارییەکی نە ڕیشەیی و نە تەنانەت جدی ئەنجام بدرێ لە ڕێگەیەوە.
٤ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٤

کۆپی.. پشکۆ ناکام

[کاتێک دەستەات میز بۆ خۆکا ئەکا، میدیا کۆیلەکان ئەڵێن باران ئەبارێ ، ئیسلامییەکانیش ئەڵێن ئاوە ؛ نیعمەت و بەرەکەتی ئیلاهیە..]

... گەر ئەتاوە مشکت مشغوڵ نەبێ و عەقڵت نەخەیتەکار و تەنیا بیر لە نوێژ و ڕۆژوو و ناوگۆڕ بکەیتەوە ، دەنگ بە لیستی پیرەزی ئایین بدە...
گەر ئەتاوە هیچ میهرەجانێکی هونەری و ئەدەبی و فەرهەنگی وەک مۆسیقا و شانۆ و پێشانگا و دانس و سینەما و...هتد..نەبینی و تەنیا هەفتەی جارێک میهرەجانی " ووتاری هەینی " ببینی ، دەنگ بە لیستی مزگەوت بدە..
گەر ئەتاوە لە ماڵەوە جگە لە دایک و باوکت و خوشک و براکانت .، سێ چوار زێ دایک و دێ پانزە زێ برا و شەش حەوت زێ خوشکت هەبێ ، دەنگ بە لیستی" فرێ ژنی"بدە..
گەر ئەتاوە دەرمانخانەکان هیچ دەرمانێکی تیا نەبێ جگە لە "میزی حووشتر" دەنگ بە لیستی" شوێنکەووتوانی حووشتر"بدە...
گەر ئەتاوە خوێندنی تەکەڵاو نەمێنێ و کچان هەر چاویان دیار بێ و کەڵانیش هەر شەروالی سێ هوبعی لە پێ بکەن ،دەنگ بە لیستی " هەر ئەوە یاریم"بدە..
گەر حەسوودی بەوە ئەبیت کە کوردستان بە تەواوەتی نەبوە بە " ئەفگانستان " دەنگ بە لیستی " تاڵیبانەکانی" ی کوردستان بدە..
گەر ئەتاوە بە ئاوی گەرم خەت نەشەی نەبادا مەلائیکەتەکانی سەر شانت بسووتێن ، دەنگ بە لیستی " ناترێ دینداڕەکان"بدە..
گەر ئەتاوە لە داودەرمانی موناڤیق و مولحیدەکان نەجاتت بێ ، دەنگ بە "لیستی دوعا" بە تا بە هەڵامەتیش فیزای ئەو دونیا وەربگری..
گەر ئەتاوە بە عەکسی پشکەوتنی خەڵک و ووڵاتانی تر هەزار و چوارسەد ساڵ بگەیتەوە دواوە ، دەنگ بە لیستی " چەقیوەکان" بدە...
گەر زەر حەزت لە مەشروب و ئابواردن هەیە و موفلیسی ، بە مسۆگەر کردنی شەراب و حەری [نازانم نەرگەلەی لە گەیان نا ؟] دەنگ بە لیستی لەجەکانی بەهەشت بدە..
گەر ئەتاوە دوا بەشکانی فیلمی" تراجیدیای کورد"ببینی دەنگ بە

هەموو لیستەکان بە و "کۆپی" یەکی بنێرە بە خوا…

لە بەرچی نامەزیتەوە؟.. شیعری نەوزاد بەندی

بۆچی بەدواما ناگەڕی ،
لە شوێنە بمەزیتەوە ؟
لە ترافیکلایتا تێنیشتم
سەیرم ئەکا ،
ئەمم ئەوە و ..
ئەستا هەمئەگرێتەوە ..!
لە باخکی
پارکی ئازادی ،
عەینەکە ،
زەر بە دیقەت بەم ئەوانە ..
ئەمم ئەوە و ..
تا دەم بە لای ،
پێ دەچە ببورێتەوە ..
بۆچی بە دواما ناگەڕی ؟
سمە فشە ،
ئاد فرێندە ئێنرێت و ..
ئەمم ئەوە ..
بە دەمامکەوە ، ئەیەوە
بە وەرانکە بێتەوە ..
بۆچی بە دواما ناگەڕی ؟
من نەمبینیوی ،
نازانم تە چۆن چێنیت ..
تێنانێت لە فیلمکانا ،
کاراکتەرە
بە تێنیا بمێنێتەوە ،
ئەمم ئەوە ..
تە بۆی نەمەزێتەوە ؟

بە بێ ئەدرەس ،
لەناو ملیۆنەها کەسا ،
کە نازانم تۆ چۆنیت ،
هەنگاوەکانم وەک ئەبن ،
چاوم وەک تیرەکی ترساو ،
لە هیچ کەس نانیشتەوە ..

لە قاپی باغیی شەقامێ ،
لە پێ ماشێنێ ئۆستۆ ،
دەرگای سەکن ئەکرێتەوە ،
شکم نامێنێ کە تۆیت و
ئەو کورسیە ،
بە من نەبێ ،
بە هیچ کەس پێ ناکرێتەوە ..
حەوشەیەکی پڕ لە گوڵەای
هەڵژاوی جەنگی پایز ..
درەختەکی ،
بە کۆڵ ئەگری و
چەن ئەکەم ژیر نابێتەوە ،
ئەڕەم ئەوە و ..
بە من نەبێ ،
دەی بە هیچ ناکرێتەوە ..

ئە من نازانم چۆن چۆنیت ..
هەرچی چاوە ،
گومانم لا دروست ئەکەن ،
لە نانەوا ،
کەسێ ئەڵێ ،
قەیناکا با سەرەی تۆ بێ ..
ئەڕەم ئەوە ..!
هەشتا لە دەوری شیعرەکم
ئەخولێتەوە ..
لە بەردەم ژووری بەڕێوبەر ،
کەس لەم وورد ئەبێتەوە ..
ئە نازانم تۆ چۆنیت ..
ئەو پرسیارە ،
بۆشایەکی قورسی تیایە ،

بەس بۆ تۆ پێ ئەکرێتەوە ..

دەستێ ئەچێتە گیرفانێ ،
دوو بلیتی فیلمێکی تازە دەردێنێ ..
ئەمڕۆ ..
هەڵکە چۆن تاریکیش بێ ،
بە هیوما ئاگەشتەوە ..
لە قاوەخانەی غەزەلنوس ،
کەس بە دوو قاوەوە ،
بەرەو مێزە هەنگاو ئێنێ ..
ئە من نازانم چۆن چۆنیت ،
خەم لا ئەدەم ،
قاوە بژێ ،
زەحمەتە هەڵگیرێتەوە ..
خۆ ئەزانم ،
ئەستێرە بکشێ ، زەحمەتە ،
وەکو بەفر ،
بکرێتەوە بە تەپڵە و
چاک بێتەوە ..

نازانم کێی ..
ئەزانی کێم ..
بۆ لە شەقامی مەولەوی ..
یان دوکانی لەنگەی سەفین ..
یان لە دەرگای پشتەوەی
مزگەوتی داروسەلام ،
بەم ناگەڵی ؟
لەبەرچی نامدەزیتەوە ؟!

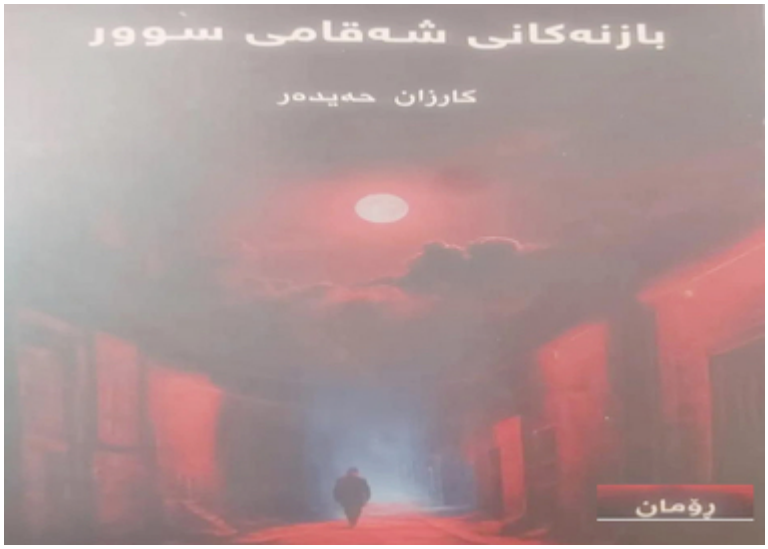
نەوزاد بەندی

جەستە وەک چەکی تێکۆشانەوە لە دەسەڵات.. دانا حەمید

ئەمانی "بازنەکانی شۆڕشگێڕی سوور"، ئەمانئووس (کارزان حەیدەر)، بەرهەمێکی ئەدەبییە کە دەکرێت لە چەندین ڕوانگەوە، خوێندنەوە و شیکردنەوەی وردی بۆ بکەین. ئێم خوێندنەوەیە هەوڵدەدات تیشک بخاتە سەر چەند لایەنێکی جیاوازی ئێم ئەمانە.
لە ڕوانگەی "میشێل فۆکۆ"وە، ئەمانی "بازنەکانی شۆڕشگێڕی سوور" دەکرێت وەک نمونەیەکی بەرجەستە بۆ پەیوەندی نێوان "دەسەڵات" و "جەستە" سەیر بکرێت. فۆکۆ پێی وایە: کە جەستە مەیدانی ململانێی هێزە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانە. لێم ئەمانەدا، جەستەی پاڵەوانی سەرەکی، بە تایبەتمەندییە نائاساییەکەیەوە (چوکی کاراکتەری سەرەکی ئەمانەکە)یە، دەبێتە شوێنی بەرەنگاری و تێکدانی پەیوەندییە باوەکانی دەسەڵات. ئەو جەستەیەی کە پێشتر سەرچاوەی شەرمەزاری بوو، ئێستا دەبێتە ئامرازێک بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو سیستەمەی کە هەوڵی کۆنترۆڵکردنی دەدات.
"جەرج باتای"، لە لایەکی تەرەوە، بە تەوانیە قووڵەکانی یارمەتیدەرێکی باشە بۆمان، کە گرنگی بە پەیوەندی نێوان «ئیرۆتیزم» و «پیرۆزی» دەدات. لە دیدی باتاییەوە، سێکس و توندوتیژی دوو ڕووی هەمان دراون و هەردووکیان پەیوەندییان بە تێپەڕاندنی سنووری کۆمەڵایەتییەکانەوە هەیە. لە ئەمانی "بازنەکانی شۆڕشگێڕی سوور"دا، بەکارهێنانی سێکس وەک ئامرازێک بۆ تێکشکاندنەوە و گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی، دەکرێت وەک نمونەیەک بۆ ئێم تەوانینەی باتای سەیر بکرێت. لێرەدا، کردەوە سێکسییەکان لە چوارچێوەی چۆڕی تاکەکەسی دەردەچن و دەبنە کردەیەکی "پیرۆز" کە ئامانجی تێکدانی سیستەمی کۆمەڵایەتییە. بۆمانایەکی تر: کاراکتەری سەرەکی ئەمانەکە، کە سێکس دەکات بەرامبەر "ئەوانی تر" کە حیزبەکانن! لە پێناو «چێژ سێکس ناکات، بەڵکو لە پێناو تێکدانەوە سێکس دەکات».
«مارکیز دی ساد»، کە بە باوکی ئەدەبی "ئیرۆتیکی ئادیکاڵ" دادەنرێت، پێی وایە کە سێکس و توندوتیژی دەتوانن ببنە ئامرازێک بۆ ڕزگاربوون لە کۆتوبەندە کۆمەڵایەتی و ئەخلاقییەکان. لە ئەمانی "بازنەکانی شۆڕشگێڕی سوور"دا، پاڵەوانی سەرەکی بە شێوەیەکی هاوشێوەی کاراکتەرەکانی دی ساد، سێکس و توندوتیژی تێکەڵ دەکات بۆ بەرەنگاربوونەوەی سیستەمێک کە پێی وایە ناعادیلانە و گەندەڵە. ئێم

□□گ□ی□، ه□رچ□ن□د□ ل□ □ووی ئ□خلاقی□و□ جڤگ□ی پرس□ی□ار□، ب□□ام د□بت□ تاکە □□گ□ ب□ ب□دیهە□نانی دادپ□وری ل□ دنیا□کدا کە ب□ تەواوی ل□ دادپ□وری ب□ب□ری بوو□.
ل□ □□ما□کەدا، جەستەی پا□□وانی س□ر□کی ب□ تای□ب□تم□ندی□ نائاسای□کی□و□، دەکرێت وەک نمون□یەک سەیر بکرێت ب□ ئ□و شتانەی کە سیستەمی کەم□ای□تی و کولتوری □□تیان دەکات□و□ و د□یانخات□ د□ر□و□. ب□□ام ل□ جیاتی ئ□وەی ئ□م جەستە□ ببێت□ س□رچاوەی شەرم□زاری، د□بێت□ س□رچاوەی ه□□ز و گ□□انکاری. ئ□مەش پ□چ□وانەکردن□وە□کی □ادیکا□□ ب□ ئ□و پرس□ی□ەی کە کەم□□گا پ□ی□و□ □اهاتوو□.
ل□ □□مانی "بازنەکانی شەقامی سوور"دا، پا□□وانی س□ر□کی ل□ □□گەی کرد□و□ سەکسی□کانی□و□ ه□وەی تەکنەدانی ئ□و پ□ناسە□ □□گەزی و سەکسی□یان□ د□دات کە کەم□□گا داینا□ون. ئ□م پرس□ی□ە د□بێت□ نمون□یەک ب□ ئ□وەی کە چ□ن تاک د□توانێت ل□ □□گەی تەکنەدانی نەرمە کەم□ای□تی□کان□و□؟ ناسنامەی خ□ی ب□رهەم بهێنێت□و□.
زمان و شێوازی گ□□ان□وەی □□ما□کە □□□کی گرنگ د□گ□□ت ل□ تەکنەدانی ئ□و سیستەمەی کە □□ما□کە □□خنەی ل□د□گرێت. ب□کارهێنانی زما□کی □استەوخ□ و وێنەی سەکسی شەکهێنەر، نەک تەنها ب□ وروژاندنی خ□نەر□، ب□□کو ه□وەدانەکە ب□ تەکنەدانی ئ□و زمانە "پاک"□ی کە د□س□□ات ب□ داپ□شینی □استی□کان ب□کاری دەهێنێت.
ل□ر□دا، زمان د□بێت□ شوێنی ب□رەنگاری و تەکنەدانی ئ□و واتا و چەمکە باوانەی کە کەم□□گا پ□ی□و□ □اهاتوو□.
ه□رو□ها، □□ما□کە ب□ شێو□یەکی □ادیکا□ سنوور□کانی نەوان □□وا و نا□□وا، ئ□خلاقی و نائ□خلاقی تەکنەدەشکێنێت. ل□ □□گەی کرد□و□ "نائ□خلاقی"□یەکانی پا□□وانەکان□و□، پرس□ار ل□و بنەما ئ□خلاقیانە د□کرێت کە کەم□□گا لەسەری دامەزراو□. ئ□مەش د□بێت□ هەی ئ□وەی کە خ□نەر بیر ل□ سروشتی □استەقینەی ئ□خلاق و پ□یوەندی نەوان ئ□خلاق و د□س□□ات بکات□و□. ل□ر□دا د□کرێت ئاماژە ب□ ب□چوونەکانی "نیچە" بکەین سەبارەت ب□ "ئ□و□□ی ئ□خلاق" و پ□ویستی تەپ□□اندنی ئ□و سیستەمە ئ□خلاقی□ی کە کەم□□گا سەپاندووی□تی.
□□مانی "بازنەکانی شەقامی سوور" وەک د□قەکی کەرنەڤاڵی د□رد□کەوێت کە تەی□دا سنوور□ باوەکانی کەم□□گا تەکنەدەشکێن و جیهانەکی "ژن□وەژوور" دروست د□بێت. ل□م جیهان□دا، ئ□وەی پێشتر سەرکوت کرابوو، ئێستا د□بێت□ سەرچاوەی ه□ز و گ□□انکاری. ئ□م حا□□ت□ کەرنەڤاڵی□ی□، کە "میخایل باختین" باسی ل□و□ د□کات، د□رف□تی ئ□و د□□خسەنێت کە کەم□□گا ب□ شێو□یەکی □ادیکا□ ل□ خ□ی ب□وانێت و ئ□و بنەمایانە ببینێت کە لەسەری دامەزراو□.

بەم شێوەیە، ڕۆمانی "بازنەکانی شەقامی سوور" تەنها ڕۆمانێک نییە، بەڵکو هەوڵدانێکە بۆ تێکدانی ئەو سیستەمە فیکری و کۆمەڵایەتییەی کە کۆمەڵگای کوردی لەسەری دامەزراوە. لە ڕۆگەی بەکارهێنانی جەستە، سێکس و زمان وەک ئامرازی شۆڕش، ڕۆمانەکە بانگەوازێکە بۆ دووبارە بیرکردنەوە لە پێوەندییەکانی دەسەڵات و ڕۆژی تاک لە کۆمەڵگادا.
هەروەها، ئەم بەرهەمە پرسیاری قووڵ دەوروژێنێت سەبارەت بە سروشتی ئەخلاق، دادپەروەری و ئازادی لە کۆمەڵگایەکدا کە بە قووڵی لەژێر کاریگەری نەریت و دەسەڵاتی سیاسیدایە.
ڕۆمانی "بازنەکانی شەقامی سوور" دەبێتە ئاوێنەیەک کە کۆمەڵگای کوردی دەتوانێت تێیدا سەیری خۆی بکات و ئەو کێشە و ناکۆکییانە ببینێت کە لە ناخیدا شاردراونەتەوە. ئەم ڕۆمانە بانگەوازێکە بۆ بەرپرسیارێتی و هۆشیاری کۆمەڵایەتی، و هاندانێکە بۆ بیرکردنەوەیەکی قووڵتر سەبارەت بەو بنەمایانەی کە کۆمەڵگا لەسەری دامەزراوە.
خاڵە بەهێزەکانی ڕۆمانی "بازنەکانی شەقامی سوور" لە چەند ڕووەکەوە دەردەکەون. یەکەم، ڕۆمانەکە بە شێوەیەکی نوێ و جیاواز ماموستا لەگەڵ چەمکی دەسەڵات و بەرەنگاربوونەوەیدا دەکات، کە لە ئەدەبی کوردییەدا کەم وێنەیە. دووەم، بەکارهێنانی زمانێکی ڕاستەوخۆ و بوێرانە لە وەسفکردنی دیمەنە سێکسییەکاندا، سنووری ئەدەبی کوردی بەرفراوانتر دەکات و دەرفەتی گفتوگۆی کراوەتر لەسەر ئەم بابەتانە دەڕەخسێنێت. سێیەم، ڕۆمانەکە بە شێوەیەکی سەرکەوتوو توانیویەتی تێڕوانینێکی فیکریی بشێوی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، لە چوارچێوەی چیرۆکێکی فرەهەندا بەرجەستە بکات، کە ئامانجی قووڵایی فیکری بە بەرهەمەکە بەخشیوە.
لە لایەکی ترەوە، ڕۆمانەکە چەند خاڵێکی لاوازیشی هەیە کە پێویستە ئاماژەیان پێ بکرێت. یەکەم، هەندێک جار بەکارهێنانی تووندوتیژی و سێکس لە ڕۆمانەکەدا دەچێتە خانەی زیادەڕەوییەوە، کە لەوانەیە کاریگەری نەرێنی لەسەر هەندێک خوێنەر دروست بکات و لە ناوەڕۆکە ئەدەبی و فەلسەفییەکەی دووری بخاتەوە. دووەم، هەرچەندە ڕۆمانەکە هەوڵی داوە ڕەخنە لە سیستەمی کۆمەڵایەتی بگرێت، بەڵام هەندێک جار ئەم ڕەخنەیە بە شێوەیەکی سادە خراوەتە ڕوو، دەکرا قووڵتر ڕەبچەتە ناوەڕۆکی ڕۆمانەکەوە. سێیەم، پەرەسەندنی کەسایەتی سەرەکی ڕۆمانەکە هەندێک جار ناڕوونە کە چیرۆکەکە دروست دەکات. سەرەڕای ئەم خاڵە لاوازانە، ڕۆمانی "بازنەکانی شەقامی سوور" هەشتا وەک بەرهەمێکی گرنگ و کاریگەر لە ئەدەبی هاوچەرخی کوردییەدا دەمێنێتەوە و کاریگەری خۆی لە نەوەندێکدا بەجێدەهێڵێت.

چارنووس وەک ناشیرنکانی شەی ناوخۆ دەگوازێتەوە.. فەرهاد نەسر

هەمانی چارنووسی کاک سەلام عومەری شاعیر و چیرۆکنووسم خوێندەوە، هەمانکە باسی سێ دەیەیی ئابردووی شەی باکوژی دەکات، کە چەن تاکستا ئەو میللەتە خەرلەخەنیوە ئاهەکی بەبەردا نەهاتوە کە نیوسەدە بەدەست بەعسەوە جینسایدکراوە و گەنج و پیرەکانی گیراون و ئەشکەنجەدراون. ئەستا کەمێک بیاربەدەستی دوو بنەماڵە بە هەونەتە شەکی براکوژی بەرپادەکەن و هەزاران ئەی ئەم گەلە بەکوشت دەدەن.

ئەم میللەتە هووبووی دەیان کەشە و گرفتی ئەشکەنجەو کوشتن دەبەتەوە، بەڵام ئەوجاریان بەدەستی هاوزمان و نەتەوەکەی خەمان، ئەوانەی تادوێنێ خەیان بە فریادەسی ئەم گەلە دەزانی، ئەو فیشەکانەی نەنران بە دوژمنەوە ئەستا دەنرێن بە نەوچاوانی کانی ئەم نیشتیمانەوە.

سەلام عومەر بە شەویەکی بوەرانە و بە گیانەویەکی زەر جوان و بە زوبانەکی گەلەک شیرین و خەمایانە لەم کتێبەدا قەمەکەی دەتە مەیدان و لە ڕگای خەزانی وەستا لوقمانی کارباچییەوە کە پەناسەی هەزاران خەزانی کوردی دەکات، کە جەنگی براکوژی و قەیرانی ئابوری

و سەرنگومکردنی □□□کانی ئەم گەلە چ نەهامەتییەکی بەسەر ئەم میللەتە هێناوە.
ئەحمەدی کۆی وەستا لوقمان، لە دوای سەرنگوومکردنی باوکی ئامادە نییە تفەنگ بکاتە شانی و □□□کانی ئەم گەلە و برای خۆی بە میزاجی چەند کەسێک بکوژێت، بۆکو سەرباری بەرپرسیارێتییەکی قورس کاری کارەباچێتی باوکی دەکات و بە □□نجی شانی خۆی داک و خوشک و براکانی دەژیێنێت.
کاک سەلام پەمان دە□□ت، لە هەموو بارودۆخێکدا کەسانێک هەن، ئەخلاقێکی باڵان هەیە و بەرژەوەندی نەتەوە و نیشیمان لەسەرووی هەموو شتەکانەوە دەبینن و بە هەوەسی دەی چەند کەسێک ئامادەی جەنگی براکوژی نین.
شە□، ماموستا رانییە، بە□ام لەدیدی دەسە□اتدارانی ئەم هەرێمە بە یەکلاکردنەوەی مەرامەکانی خەیان نوقمانە و شیرینییە، باکیان بەوە نییە کە دەکوژرێ؟ خە□□کانی خەیان نین، □□□کانیان لە هەندەران لە کەیف و سەفای خەیاندان و کۆی هەژار و بەدبەختی ئەم گەلەش دەدەن بە کوشت و دواتر ناویان دەنێن شەهید.
کەرستەکانی ئەم کتێبە تەواو ڕیالیستین و بەیەشە بە خوێندنەوەی ئەم کتێبە تە جارەکی پیاسەیەک بە نەو بەشەک مێژووی تاڵی ئەم نەتەوەدا دەکەیت.
سەلام عومەر پەمان دە□□ت ئەم بەناو حوکومەتانە، مێژوویی پەخیانەت و شەرمەزاری خەیان بە خەبات و منەت بە ئەمە دەفرۆشنەوە، لەپای ئەوەدا پەمان دە□□ن دەبەت ئیتاعەیان بکەین و تا مردن ئەوان بە فریادە□س و سەرکی خەمان بزانین و شانازییان پێوە بکەین.
جەدەلی و مەواڵییەکان کە نوسەر ئاوا ناوی هێناون، لە خوێن تەرنابن و □□ژ بە □□ژ تینووتر دەبن، تا ئەوکاتەی زلهێزەکەی دەرکی ستەپیان پێدەکات و دە□□ت ئیتر بەسە تاکەی ئەو خەخڕی و ملهوڕییە، ئەستا ناویان ناوە پە□سەی ئاشتی و کۆتایی شە□ی براکوژی، نا□□ن ئەوە کوتەکی وەاتانی زلهێز بوو دەنا ئەمە تینووین تینووی خوێنی □□□کانی ئەم خاکەین.
شە□ی ئەوان هەرەمەکی بچوکی کردە دوو زنەوە بە دوو □□نگی جیاواز، بە دوو ئەقڵیەتی بەربەری و خ□□کیی، ئەستا ئەم هەرەمە پێپەیەتی لە □□نگ و دەنگی جیاواز، ستەم و زەرداری ئەوان □□ژ بە□□ژ ئەم گەلە زیاتر دەباتە دواوە و لەبەرچاوی دنیا ناوی کورد و کوردستانیش ناشیرینتر دەکەن.

دیسلێکسیا لە ڕوانگەی زمانەوانی دەروونییەوە.. 151.. ابراهیم موحەمەد(ئەبو هاشم لوقمان)

شیکردنەوەیەك لەسەر پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکار و نیشانە و چارەسەریێکانی.
نووسینی وتار(ڕیڤیوێکی کورتی پەرتووکەکە):
زنجیرەی ١٥٢.
نوسینی پەرتووك: پ.ی.دکتۆر کاروان کاکەبرا.

لە دنیای پەروەردە و زانستی دەروونناسیدا، دیسلێکسیا وەك یەکێک لە گرنگترین و بەرچاوترین کێشەکانی فێربوون دەناسرێت. پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هۆکار و نیشانە و چارەسەریێکانی.لە نووسینی کاروان کاکەبرا کاکەمەند، هەوڵێکی بەرچاوە بۆ تاوتوێکردنی ئەم بابەتە لە چوارچێوەی زمان و کولتووری کوردیدا. ئەم وتارە هەوڵە دەدات شیکردنەوەیەکی ورد و زانستی لەسەر ناوەڕۆك و گرنگی ئەم پەرتووکە پێشکەش بکات.

پێناسە و چەمکی دیسلێکسیا:

دیسلێکسیا بە گوترەی پێناسەکەی: کێشەیەکی فێربوونە کە کاریگەری لەسەر توانای خوێندنەوە، نووسین و هەندێک جار قسەکردن هەیە. ئەم دۆخە سەرچاوەی نەربایەلۆجی هەیە و پەیوەندی بە هۆشمەندی گشتی کەسەکەوە نییە. لەڕدا، گرنگە جەخت لەسەر ئەوە بکەینەوە کە پەرتووکەکە چۆن ئەم پێناسەیە لە چوارچێوەی زمانی کوردیدا دەخاتەڕوو و ئایا هیچ تایبەتمەندییەکی زمانەوانی کوردی هەیە کە کاریگەری لەسەر دەرکەوتن یان دیاریکردنی دیسلێکسیا هەبێت.

زمانەوانی دەروونی و دیسلێکسیا:

زمانەوانی دەروونی، وەک لقێکی گرنگی زانستی زمانەوانی، پەیوەندی

نەوان مەشک و زمان دەکەتەوە. پەرتووکەکە چۆن ئەم پەیوەندییە لە سیاقی دیسلەکسیادا شی دەکاتەوە؟ بە نموونە، ئایا باس لە چۆنیەتی پرسەسکردنی زمان لە مەشکی کەسانی دیسلەکسیك دەکات و چۆن ئەم جیاوازە لە کەسانی ئاسایی؟
(سەرنجەك: ئەم پرسیارانەی کە لەم وتاردا دەیورژێنم بە ئەوەیە لەنەو ئەم پەرتووکەدا بەدوای وەڵامەکاندا بگەڕێن و بابەتەکانتان بە ڕوونبکەنەوە).

هەکارەکانی دیسلەکسیا:

تەوژینەوە زانستییەکان چەندین هەکاری جیاواز بە دیسلەکسیا دەستنیشان دەکەن، لەوانە:
فاکتەرە ژەنەتیکییەکان- بەماوەییەکان، جیاوازی لە پێکهاتە و کارکردنی مەشك، کێشە لە پرسەسکردنی دەنگی (فۆنۆلۆجی)، کێشە لە بینایی- فەزایی.

پەرتووکەکە تا چ ڕادەیەك ئەم هەکارانە بە وردی شیدەکاتەوە و ئایا هیچ بۆچوونێکی نوێ یان تایبەت بە کەمەندگای کوردی پێشکێش دەکات؟

نیشانەکانی دیسلەکسیا:

دیاریکردنی نیشانەکانی دیسلەکسیا یەکێکە لە گرنگترین هەنگاوەکان بە دەستنیشانکردن و چارەسەرکردنی. نیشانە باوەکان بریتین لە:
کێشە لە خوێندنەوەی وشە بە دروستی و بەخێرایی.
کێشە لە نووسینی ڕێنووس، کێشە لە تێگەیشتن لە بابەتی خوێندراوە، کێشە لە فەربوونی زمانی بیانی.

پەرتووکەکە چۆن ئەم نیشانانە لە چوارچێوەی زمان و ئەلفوبێی کوردیدا دەخاتە ڕوو؟ ئایا هیچ نیشانەیەکی تایبەت هەیە کە پەیوەندی بە سروشتی زمانی کوردییەوە هەبێت؟

چارەسەرییەکان و ستراتیژییەکانی فێرکردن:

چارەسەری دیسلەکسیا بەشێوەیەکی سەرەکی پشت بە فێرکردنی تایبەت و ڕاهێنان دەبەستێت. هەندێك لە ستراتیژییە باوەکان بریتین لە:
فێرکردنی فۆنیکس (پەیوەندی نێوان دەنگ و پیت)،
ڕاهێنانی خوێندنەوەی بەردەوام، بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای یارمەتیدەر.

پەرتووکەکە چ ستراتیژی و ڕێگاچارەیەك پێشنیار دەکات کە گونجاو

بەت بە سیستەمی پەروەردەی کوردی و ژینگەی زمانەوانی کوردستان؟

کاریگەری کەمەایەتی و دەروونی:

دیسلێکسیا تەنها کێشەیەکی فێربوون نییە، بەڵکو کاریگەری قوڵی لەسەر ژیانی کەمەایەتی و دەروونی تاك هەیە. پەرتووکەکە تاچ ادەیەک گرنگی بەم لایەنە دەدات و چ ڕێگایەک بە پاڵپشتی دەروونی و کەمەایەتی پێشنیار دەکات؟

گرنگی توێژینەوەی زیاتر:

لە کۆتاییدا، گرنگە جەخت لەسەر پێویستی توێژینەوەی زیاتر لەم بوارەدا بکەینەوە، بۆتایبەتی لە سیاقی زمان و کولتووری کوردیدا. پەرتووکەکە چ پێشنیارێک بۆ توێژینەوەی داهاتوو دەخاتەڕوو؟

پەرتووکی زمانەوانی دەروونی: دیسلێکسیا، هەکارو نیشانە و چارەسەریەکانی هەنگاوێکی گرنگە بۆ تێگەیشتن و ماملێکردن لەگەڵ دیسلێکسیا لە کەمێگای کوردیدا. ئەم پەرتووکە نەک تەنها وەک سەرچاوەیەکی زانیاری بۆ مامۆستایان و دایك و باوکان خزمەت دەکاتن، بەڵکو دەتوانێت ببێتە بنەمایەك بۆ سیاسەتدانان و گفتوگۆی لە سیستەمی پەروەردەی کوردستاندا بۆ باشتر خزمەتکردنی ئەو خوێندکارانەی کە لەگەڵ دیسلێکسیادا دەژین.

بەاوکردنەوەی ئەم جۆرە پەرتووکانە، هەنگاوێکی گرنگە بۆ زیادکردنی هۆشیاری کەمێگا سەبارەت بە دیسلێکسیا و کەمکردنەوەی ئەو ستیگما کەمەایەتییانەی کە لەوانەیە پەیوەست بن بەم دۆخەوە. ئەم پەرتووکە نموونەیەکی باشە لەسەر چۆنیەتی بەکارهێنانی زانستی زمانەوانی و دەروونناسی بۆ تێگەیشتن و چارەسەرکردنی کێشەیەکی گرنگی فێربوون. هیوادارین ئەم هەوڵە ببێتە سەرەتایەك بۆ توێژینەوە و بەاوکراوەی زیاتر لەم بوارەدا بۆ زمانی کوردی، بۆ ئەوەی بتوانین خزمەتێکی باشتر بە قوتابیان و خوێندکارانی کورد و هەموو ئەو کەسانە بکەین کە ئەم گرفتیان هەیە.

- هاوپێچ ئەم وتارە بە پشتبەستن بە سەرچاوەکانی ناو ئەم پەرتووکە نووسراوە، لەهەمان کاتدا باسی تیۆرەکانی نێو پەرتووکەکەم نەکردووە بە ئەوەی بابەتێ بە هوونی بگات بۆ خوێنەران و لە کاتی خوێندنەوەی پەرتووکەکە دەتوانن لە تیۆرەکان تێبگەن

فانتازیا لە وێژەی منداڵان.. ڕزا شوان

فانتازیا وشەیەکی ئینگلیزییە، لە ڕەگی وشەیەکی یۆنانی و لاتینییەوە وەرگیراوە. بە واتای "وێژەی سەرسوڕهێنەر" یان "هەزی ئەندێشە" دێت. فانتازیا جۆرێکە لە کارکی وێژەیی ئەندێشەیی. فانتازیا زاراوەیەکی فراوانە، یەکێکە لە فاکتەرەکانی جیهانی چیرۆک و ڕۆمان و هونەر. فانتازیا لە وێژەدا بە شێوەیەکی وێژەیی دەوترێت، کە ئاڕاستەی ئاوەژووی هەیە، کە لە داب و نەریتی باو دابڕاوە و لە ڕاستییەکان و لە سنووردارکردنی لۆژیک و فۆرم و زانیاری ڕزگاری بێت و کاری لۆژیکی بەدەر بکات و جیهانێکی ئەفسووناوی فانتازی و ناڕاستی ئاڕاستەوەمانەدانە دروست بکات. فانتازیا جیهانێکی ئەندێشەیی ئەفسانەئامێزە. جیهانێک کە یاسا فیزیاییەکان جیاوازن، لەگەڵ ئەم جیهانەی تێیدا دەژین. جیهانێکە کە پاڵەوان و کارەکتەرەکانی بە زەری بوونەوەری ئەفسانەیی و نامۆن، وەک: ئەژدیهای گەهاوەژ، جنۆکە، ئەسپی باڵدار، بووکی دەریا، سیمرخی باڵدار، جادووگەر، چەتەوە، یان بوونەوەر و ئاسمانێکی ئەندێشەیی،... هتد. هەموو کارەکتەرەکان دەتوانن بەو زمانەی نووسەر دەینووسێت قسەبکەن. وێژەی فانتازی ئەو وێژەیەیە، کە نووسەر، بە پێی یەکەم پشت بە جیهانی ئەندێشە و بە ئەفسوون "جادوو" دەبەستێت. ڕووداوەکانی لە جیهانێکی ئەندێشەییدا ڕوودەدەن. خوێنەران بە گێشتکی، ئەندێشەی دژباو دەبات. ئەم جیهانە ئەندێشەییەش، لە داهێنانی نووسەرە. بەڵام ئەم ستایشە هەموو ڕەهانێکی فانتازی ناگرێتەوە، ئەگەر بێت و بە شێوەیەکی هونەری لە ژیان بەوانێت و وردبێتەوە. دەشێت کە ڕووداوەکانی وێژەی فانتازی، لەسەر زەوی ڕاستەقینەشدا ڕووبدەن. پاڵەوان و کارەکتەرەکانیش مرۆڤ و ئاژەڵ و باڵندە و شتی تربن. تەکەڵە بە ئەندێشەی فانتازی و بە ئەفسوون بکرێن و لە ژیانی ڕاستەقینەی مرۆڤەوە، ئیلهامیان وەرگرتووبن. فانتازیا ئەو پانتا فراوانەیە کە زەربەی بنەماکانی ژانرە وێژەکانی تری

لەخۆگرتووە. پەرگەما و بنەمای فانتازیاش ئەندێشەیە.
پێناسەکردنی وێژەی فانتازیا، یان تەنانەت چیرۆکی ئەفسانەیی، ئەوەندە ئاسان نییە کە مرۆڤ بیری لێدەکاتەوە. وێژەی فانتازیا، مێژووێکی دوور و درێژی لە فۆلکلۆر و لە ئەفسانەکان و لە سەرچاوەکان و لە بڕهەمەکانی هەموو نەتەوەکانی جیهاندا هەیە. هەر لە کاتی مرۆڤە ئەشکەوتییەکانەوە، فانتازیا بە جۆرێک بووە هەبووە. مرۆڤەکان رووداو و بەسەرهاتەکانی ڕۆژانەی خێزان و هەندێک جاریش، تەنانەت خەون و هیواکانیشیان، لە شێوەی وێنەدا، لەسەر دیوارەکانی ئەشکەوتەکاندا، بە هاوکاری ئەندێشە هێڵکەکاندووە. کوردستانی نیشتمانی ئێمەی کوردیش، کە یەکەمین لانکەی ڕەسەنترین شارستانییە لە هەموو جیهاندا، فانتازیا لە فەرمی کۆن و کلاسیکیدا، مێژووییەکی دوور و درێژی لە کولتووری کوردستاندا هەیە. پاشخانەکی وێژەیی فانتازیا، لە فۆلکلۆری ڕەسەنی کوردیدا، ڕەگ و ریشەی هەیە. بە دڵیان چیرۆک و نەزیلە و گۆرانەوە و داستانی ئەفسانەییمان هەیە.
ژیانی مرۆڤ، لە دایکبوونەوە تا مردن، ڕەمانێکە کە لە چەندین چیرۆکی شیرین و تاڵ پێکهاتووە. چیرۆکیش گۆرانەوەیە. ئەندێشەش هەمیشە لەگەڵ مرۆڤدا بووە و لە ڕابردوو و لە ئێمەدا، دینەمۆی داهێنان و ئافراندن و پێشکەوتنە. مرۆڤ پەویستییەکی قووڵی بە هەزی ئەندێشە هەبووە و هەیە، بە دروستکردنی باردۆخێکی ناڕاستەقینە و جیهانێکی ئەفسووناوی. بە تایبەتیش لە کاتی منداڵیدا گرنگییەکانی ئەندێشە دوو ئەوەندە دەبێت. چونکە ئەندێشە بەشێکی سەرکی و گرنگە لە ژیانی ڕۆژانەی منداڵان. جیهانی دەروونی منداڵان پڕە لە ئەندێشە. هەمووماڵ بە چیرۆکی جوانی ئەفسانەیی ئەندێشەیی گەورە بووینە. زۆربەی نووسەرانی وێژەی فانتازی چ چیرۆک یا ڕۆمان، ئیلهامیان لە چیرۆکە فۆلکلۆرییە ئەفسانەییەکان وەرگرتووە.
چیرۆکنووسی بەناوبانگی منداڵان، دکتۆر (سیوس) دەڵێت:" فانتازیا بە تەواوی دیوەکەی تری زەبیەنکەیە". فانتازیا نکووڵی لە بوونی ئازار و مەینەتییەکان ناکات. لەوانەیە ڕۆمانووس بە چارەسەرکردنی کێشەکانی جیهانی ڕاستەقینە، بە شێوەیەکی هەمایی ئەندێشە بکاربهێنێت. چیرۆک یا ڕۆمانێکی بە ندێشە بپێشێت".
تایبەتمەندییەکانی وێژەی فانتازی، نووسەر بە شێوەیکی

داهێنەرانە لە دەروەی ژیانی باودا چارەسەری کێشەکان دەکات. بە گۆیاندنی پەیام و هێنانەدی ئامانجەکانی ڕەمانەکی، پشت بە ئەفسون (جادوو) و بە شتەکانی دەروەی سروشت دەبەستێت.
زۆرێک لە خوێنەران بە هۆی، ئەندێشەی زانستی و وێژەی فانتازی تێکەڵ دەکەن و لێکیان جیاناکەنەوە. ئەندێشەی زانستی سنووردارە، بەس لە پێشکەوتنە تیۆرییەکانی زانست و تەکنەلۆژیا دەکات، پێشکەوتووتر لەوەی ئەمڕۆ دەیزانین. وەک گێشتکردن بە بۆشایی ئاسمان، فیلمەکانی جەنگی ئەستێرەکان. یان جیهانێک پڕشان دەدات، کە دەتوانێت لە داهاتوودا ڕووبدات. بەڵام فانتازیا خەونی بەداری مرۆڤ. ئەو دەکات کە ڕووی نەداوە. کارەکتەرە ئەفسانەییەکانی، تەنیا لە جیهانێکی ناڕاستیدا بوونیان هەیە.

دەینە سەر کرێکی باسەکەمان، بە کورتی باس لە فانتازیا لە وێژەی منداڵاندا دەکەین. تا ئێستا، زۆر بە کەمی ئەم بابەتە بەسەر کراوەتەوە. زۆر کەمی لەسەر نووسراوە.
فانتازیا لە وێژەی منداڵاندا:
فانتازیا ژانرێکە لە ژانراکانی وێژەی منداڵان و مەرمنداڵان. فانتازیای مەدێرن لە یەک دوو سەدەی ڕابردوودا هاتووەتە ناو جیهانی وێژەی منداڵانەوە. بە خڕایی سەرنجی منداڵانی لە هەموو جیهاندا ڕاکێشاوە و بووەتە دڵخوازیان. بە تایبەتیش لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمدا، زوو گەشەی کرد و لە جیهاندا تەشەنەی کرد.

فانتازیا لە جیهانی وێژەی منداڵاندا، بە هۆی ڕگ و ریشەی ئەفسانەییەوە، لە ئەندێشەی منداڵانەوە نزیکە. فانتازیا یەکێکە لەو ژانرانەی، کە لە وێژەی منداڵاندا بەکاردێت. لەلای منداڵان و مەرمنداڵانی ئەمڕۆدا، گرنگی و پەگەیەکی تایبەتی هەیە. نووسەری ئوسترالی، پسپۆر لە وێژەی منداڵاندا، خاتوو (کەیت فڕست) دەڵێت: "فانتازیا لە چیرۆکی ئەفسانەییەکاندا، وەک مەمەکی داگیرساو دەدرەوشێتەوە و دە بە تاریکی دەدات. بەڵام گرنگترین شت، ساتەوەختی ڕووناکیترە، کە پەمان ڕادگەیەنێت، هیوا و کۆتاییە خۆشەکان هەن".
فانتازیا لە وێژەی منداڵاندا، مەژوویەکی کۆنی هەیە، کە بە چەندین سەدە لە پێش
زاینی دەگەڕێتەوە. هەندێک کەس پێیانوایە، کە چیرۆکی ئەفسانەییە فانتازییەکان شتی پووچ و بە مانان. ئەمە تێگەیشتن و بۆچوونێکی هەڵەیە. چونکە بەشێکی زۆری ئەو چیرۆک و ڕەمانە

فانتازییانە، کە بۆ منداڵان و بۆ مرۆڤانن، پێوەندیی پەروەردەی و ڕۆشتی و مرۆڤایەتی و بەهای بەرز و پەند و وانە و ڕێنمایی جوانیان لەخۆگرتوون. چیرۆکی فانتازی، دەتوانێت دەربارەی هەر شتێک بێت، لە هەر شوێنێک بێت، بەبێ هیچ سنووردارکردنێک. باشترین نموونەی کورتە چیرۆکە ئەفسانەییە فانتازییەکان بۆ منداڵان: (چیرۆکە ئەفسانەییەکانی) چیرۆکنووسی یۆنانی (ئیزۆپ)ە، کە بە باوکی ئەفسانەنووس لە جیهاندا ناوبراوە. هەروەها چیرۆکە ئەفسانەییە فانتازییەکانی (پەنج تنتدرا) واتا گەنجینەی پەنج بەند. لە نووسینی بیرمەندی گەورەی هیندی (بیدپا) کە لەژێر ناوی (کلیلە و دیمنە) دا چاپکراون. ئەم چیرۆکە فانتازییانە، مەژوویان بۆ چەند سەد ساڵێک پێش زایینی دەگەڕێتەوە. بەڵام تا ئەمڕۆش چێژ و بایەخ و گرنگی پەروەردەییان کاڵ نەبوونەتەوە. تا ئێستاش ئەم کورتە چیرۆکە فانتازییانە، بەشێکن لە بابەتکانی پەرتووکی خوێندنەوە، بە قوتابیانی قوتابخانەی بنەڕەتی لە هەموو جیهاندا.
کورتە چیرۆکە ئەفسانەییە فانتازییەکانی ئیزۆپ، هەریەکەیان بە وانەیەکی کورتی ڕۆشتی یا بە پەندێک کۆتاییان دێت، ڕووداوەکانیشیان لەسەر زۆیدا ڕوودەدەن، پاڵەوان و کارەکتەرە یار و نەیارەکانیان. مرۆڤ و ئاژەڵ و باڵندەن یا دار و درەخت و شتی ترن. ئاژەڵ و باڵندە و دار و درەختەکانیش وەک مرۆڤ قسەدەکەن. بۆ نموونە: چیرۆکی پشبەکەی نەوان (کیسەڵ و کەروێشک) بەوە کۆتایی دێت کە (لەخۆبایی بوون دەڵێندن، ڕیشتنی خاوی بەوەستان بردنەوەیە). یان چیرۆکی (گورگ و بەرخەڵە) ئەو پەندە باوە کوردییەی لەخۆگرتووە کە (زەر هات.. قەوارە بتاشە).
لە سەدەی نوزدەدا، لە بریتانیادا چیرۆکی فانتازیی بۆ منداڵان، بازاڕێکی گەرم بوو. کە بووە هۆی سەرهەڵدانی چەندین ڕەمانی فانتازی بۆ مرۆمنداڵان لە بریتانیادا. دوایی چیرۆک و ڕەمانی فانتازی بۆ منداڵان و مرۆمنداڵان، زۆر بە خێرایی تەشەنەی کرد. لە ئەمریکا و لە چەندین وڵاتانی ئەوروپادا، چەندین ڕەمانووس دەرکەوتن و چەندین شاکارە چیرۆک و ڕەمانی فانتازییان، بۆ منداڵان و مرۆمنداڵان نووسین و چاپیان کردن و بڵاویان کردنەوە.
نموونەی چیرۆک و ڕەمانی فانتازیی مۆدێرن، بۆ منداڵان و مرۆمنداڵان:(ئەلیس لە وڵاتی عاجباتییەکان) دا، نووسینی (لویس کارۆل). (ئەلیۆقەر تویست) نووسینی (چارلز دیکنز).

(پینۆکیۆ) نووسینی (کارلۆ کۆلۆدی). (ڕۆبنسۆن کروزۆ) نووسینی (دانیال دیفۆ). (نیلز) نووسینی (سێلما لاگیرۆف). زنجیرەی (پێنج منداڵ) نووسینی (ئیدمۆند نەسبیت) کە زۆر جار بە داهێنەری چیرۆکی فانتازیای مۆدێرن بە منداڵان ناودەبرێت. (ساندرێلا) نووسینی (چارلز پیرۆ). (تۆما لیزا) نووسینی (هانز کریستیان ئەندەرسون). (بۆفرین و حەوت کورتە باڵاکان) نووسینی (برایانی گریم). (پیپی گارەوێدرۆژ) نووسینی (ئەستریید لیندگرین). (هایدی) نووسی (یوهانا شپیری). (ژنانی بچووک) نووسینی (لویزا مای ئەلکۆت). (هاری پۆتەر) نووسینی (جوان ڕۆلینگ). زنجیرەی هاری پۆتەر، حەوت پارتووکە و کراون بە هەشت فیلمی سینەمایی. ڕۆمانی هاری پۆتەر، یەکەکە لە مۆدێرترین زنجیرە ڕۆمانکی فانتازیا. پۆفرەشراوترین ڕۆمانە، کە (٥٠٠) ملیۆن دانەی لە جیهاندا لۆفرەشراوە. ڕۆمانی هاری پۆتەر شاکارێکی مۆدێرنی جیهانییە بە مەرمندانەوە. پاڵەوانی ڕۆمانەکە هاری پۆتەر مەرمندانێکی سەرکەشی ئۆفسووناویە، فێری جادووبازی دەبێت بە کاری چاکە بکاری دەهێنێت. ئاماژەش بە سێ ڕۆمانی مۆدێرزمی کوردی دەدەم، کە ڕۆمانکانین فانتازین و بە منداڵان و مەرمندانەوان نووسیویانن: ڕۆمانی (کچی دورگە بچۆلەکە) و (ملوانکەی ئۆفسوناوی) نووسینی مامۆستا (ئەمین محەمەد). ڕۆمانی (نازیلەی مانگ و شازادەی خەڵ) نووسینی خاتوو (پەیام ئیبراهیم) ە.

تەوەرەکانی ئەدەبی فانتازی، هەکارن بە ئاوەی کە منداڵان و مەرمندانەوانی خوێنەر هەگریابن. لە چیرۆکە ئۆفسانەییەکاندا دوو چەمکی سەرەکی هەن، چەمکی چاکە بەرانبەر بە خراپە، چەمکی ململانێ بە دەستهات. هەزی چاکە و هەزی خراپە لە ململانێیەکی دەستوپەخەی هەمیشەیی دان. ئەمانە ئاو پرسانن کە پاڵەوان و کارەکتەرە سەرەکییەکان، دەبێت ڕووبەڕوویان ببنەوە.
هەندێک لە سوودەکانی وێژەی فانتازی بە منداڵان:
١ــ بەشێکی زۆری ڕۆمان و چیرۆکە فانتازییەکان، پەیامێکی پەروەردەیی و ڕاوشتی و مرۆییان لەخۆگرتوون. دەتوانن بە ئاراستەیەکی دروستدا چارنووسی منداڵان بگۆڕن.
٢ــ یارمەتی منداڵان دەدەن، بە خەیاتنان و خۆگونجاندن و دەربردن، لەگەڵ لافاوی داهێنان و زانیاریی مۆدێرن و شێوەی تەکنەلۆژیا و لەگەڵ گۆڕانکارییەکی خێراکاندا.

٣ــ لەم سەردەمدا، وەژەی فانتازیا، لەنو منداڵان و هەرزەکاراندا، پگەیەکی تایبەتی هەیە، بە ئەوە دگەتەوە کە لە زەر رووەوە، چەژ و خۆشی سوودیان پدەبەخشن.
٤ــ چیرەکە فانتازیەکان، یارمەتیی منداڵان دەدەن، کە کنجکاوی بن و زیاتر خیان دەرخەن و باشتر لە ژیان بەوانن و قووەتر بیربکەنەوە و زیاتریش بخوەنەوە. پرسیاری زیاتر بکەن. ئاسەی ئەندەشە و ئەندەشەکردن و بیرکردنەویان، فراوانتر دەبن. نوخواز و داهێنەر دەبن. بە ئەزموونکردنی جیهانەکی جیاوازەوە سەرقاڵ دەبن.
٥ــ چیرەکە فانتازیەکان، منداڵان فێری کارامەیی دەکەن. کارامەیی وەک دروستکردنی جیهانی سەرسوەنەر و پەرپەدانی بیرەکەی نوە و بیرکردنەوە لە داهێنان.
(ئەلبەرت ئەنشتاین) دەڵێت:"ئەگەر دەتەوێت منداڵەکانت زیرەکبن. چیرەکی ئەندەشەیان بە بخوەنەوە. ئەگەر دەتەوێت زیرەکتربن، چیرەکی ئەندەشەیی زیاتریان بە بخوەنەوە".
٦ــ ئەرکی یەکەمی چیرەکە فانتازیەکان، بەخشینی چەژ و خۆشییە بە منداڵانی خوەنەر. مەشکی منداڵان لە بەهوودەیی رزگاردەکەن. جیهانەکی نوە تاقی دەکەنەوە.
٧ــ لە زەرەک لە چیرەک و رەمانە ئەفسانەییەکاندا، منداڵان رەگی پاەوانەتی و سەرکەیان هەیە. لەپاە منداڵانیشدا گەورەسانیش بەشدارن و رەگیان هەیە.
٨ــ چیرەکە فانتازیەکان، یارمەتیی منداڵان دەدەن، بە دزینەوەی رەگەی زیاتر و زیاتر لە ژیانی راستقینەدا. بەیە چیرەکە فانتازیەکان، کەشکی منداڵانیان هەیە.
٩ــ چیرەک و رەمانە فانتازییە، لە رووی زمانەوانییەوە، کەمەک وشە و دەستەواژە و رستەی تازە بە منداڵان دەبەخشن و فرهەنگی وشەکانیان دەوەمەنتر دەکەن.

(*) بە نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.

رزا شوان

نەرویج: ٢٠٢٤

کەلوو.. شیعری شەهلا نوری

خەر لای تە
هەمیشە بەند و ەاست
دەرپەیو بوو کەلووی چوارەمی ئاسمان!
تاوانی هاوین بوو ،
هەیی فەلەک بوو
چەپەوانە و سوانەوەی زەوی بوو
یان گەلەکەمە و گفتوگۆ،
گردبوونەوەی کەمەی ئەستێرە وەکان بوو
لە جەستەمان
شەرپەنجە ئاوی سەری هەدا

شەهلا نوری

بەچەی ئەمریکا پشتیوانی لە ئیسرائیل دەکات دژی ئێران.. شەرکە کرمانج

ئەوەی لێرە دەیخوێنێنەوە، دید و تێگەیشتن و پێشبینیکردنی من نییە بە پێسی (واتە: هەوەست و کردە و ستراتیجییەکانی) ئەمریکا بەرانبەر بە ئێران، بەڵکوو ئەمە دیدی کەسی دووەمە لە ئیدارەی ئەمریکا، ئانتنی بلینکن، وەزیری دەرەوەی ئەمریکا، کە لە بابەتکی دووروودرێژدا بەناونیشانی "ستراتیجییەتی نوێبوونەوەی ئەمریکا: دووبارە بنیاتنانەوەی سەرکردایەتیی بە جیهانکی نوێ" (America's Strategy of Renewal: Rebuilding Leadership for a New World) لە نووسیویەتی، کە لە گۆڤاری فەرین ئەفەیرس (Foreign Affairs) یەکی ئەکتوبەر بەاوی کردەتەوە. لەبەر گرنگی بابەتکە من بە چاکم زانی کە ئەو بۆگانەی پەیوەندییان بە ئێران-ەوە هەیە بکەم بە کوردی، بەڵام هەوەمداوە کە تەرجومەی حەرفی نەکەم تاوەکوو خوێنەر باشتر لە بابەت و چەمکەکان و پەیامەکانی نەو ەستەکان بگات. لە

کەتایشدا خوێندنەوەیەکم بۆ تێگەیشتن و پەیامەکانی بلینکن کردووە لە چەند بۆگەیەکدا.
بلینکن بابەتەکە بەوە دەست پێ دەکات کە ماوەیەکە کێبڕکێکی توند بۆ دووبارە-پێناسەکردنەوەی جیهان لە ئارادایە، بەتایبەتی لە پێوەند بە سیستەمی جیهانی و پێوەندییە نودەوڵەتییەکان. ژمارەیەکی کەم لە وڵاتان، لەوانە ڕووسیا، بۆ هاوکاری ئێران و کۆریای باکوور، لەگەڵ چین، بۆیاریان داوە دەستکاری بنەما بنەڕەتییەکانی سیستەمی نودەوڵەتی بکەن. لە کاتێکدا شەوازی حوکمڕانی و ئایدیۆلۆجیا و بڕژەوەندی و تواناکانی ئەم وڵاتانە لە یەکدی جیاوازن، بەڵام لەوەدا هاوبەشن کە هەر چواریان دژایەتی دەسەڵاتێکی خەسڵەتن لە ناوخۆی وڵاتەکانیاندا بسەپێنن و لە کایە نودەوڵەتیی و ئیقلیمییەکانیشدا کاریگەرییان هەبێت و دەستوەردان بکەن. هەموویان بەسەریەکەوە دژایەتی ناکۆکیی نودەوڵەتییەکان لەسەر خاک بژاردەڵێن هەڵز چارەسەر بکەن و توانا ئابووری و وزەییەکانیان وەک چەکێک بەکاربهێنن لەگەڵ وڵاتانی دەوروبەریان و جیهاندا.
بلینکن لەوە زیاتر دەچێتە ناو جۆهەری بابەتەکە و ڕاشکاوانە دەڵێت، ئەم وڵاتانە (ڕووسیا، چین، ئێران و کۆریای باکوور) هەموویان هەوڵدەدەن بناغەکانی هەزی ئەمریکا لە جیهاندا بنکەن بکەن و لەناوی ببەن، کە خۆی لەم بوارانەدا دەبینێتەوە: باڵادەستی سەربازی و تەکنەلۆجی، باڵادەستی دۆلار، تۆی بەهاوتای هاوپەیمانی و هاوبەشیی لەسەرتاسەری جیهان. لە کاتێکدا ئەم وڵاتانە بە ئاشکرا وەک میحوەرێک خۆیان پێناسە نەکردووە بەڵام کار و کردەوەکانیان وەک میحوەرێک نیشانیان دەدات. بۆیە، واچاکە بۆ شۆڕیش مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت. ئەم قسەیەی بلینکن زۆر مانا، بەتایبەتی بۆ ڕانبەر ئێران، لە خۆی حەشار داوە. بەکورتی بۆ مانایە دێت، کە ئۆ پشتیوانییانەی کە ئەمریکا لە ئیسرائیل-ی دەکات دەگەڕێتەوە بۆ بەشکبوونی ئێران لەم میحوەرە، لە کاتێیدا دەگەڕێنەوە سەر ئەم خاڵە.
ئینجا، بلینکن هەندێک هەڵوەست و کردار و ستراتیجی ئەمریکا دەخاتەڕوو بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەم میحوەرە و دەڵێت، کاتێک سەرۆک جۆ بایدن و جێگرەکەی کامالا هاریس هاتنە سەر حوکم لە ٢٠٢١ دا، ئەم وڵاتانە بە خەستی بەشۆیەکی شڵەژانەوە بگژ بژاردەوەندییەکانی ئەمریکا-دا چووبوونەوە. ئەم وڵاتانە پێیان وابوو کە ئەمریکا لە ناوخۆدا لە ململانێ و پاشکۆ و گەڕانەوەیەی و لەگەڵ دەستکانی لە دەرەوەی وڵات هاوکار و هاوبەشی نەماوە، یان کەم بوونەتەوە. ئەوان لەسەردەمی دۆناڵد ترەمپ ئەمریکییەکانیان دەبینی کە

باوەڕیان بە حکومەت و دەزگاکانی لێق بووە و دیموکراسیی ئەمریکییش تووشی جەمسەرگیریی بووە و بەرەو ئاقارەکانی ئیفلیج بوون هەنگاوی ناوە. هاوکات ئەو وەاتانە دەیان بینی کە ئەمریکا خەریکە هەر خێی ئەو دامەزراوانە بنکەبکات کە خێی لە گەڕپانی نەودەوەتیی (وەک نەتەوە یەکگرتووەکان و ناتە) دایمەزراندوون.

بەگوێرەی تێگەیشتنەکانی بلینکن، جە بایدن و کامالا هاریس لەگەڵ هاتنە سەر کاریان، ستراتیجییەتی نوێبوونەوەیان (strategy of renewal) پێیەو کردووە، بەوەی کە هەوڵی بردنەپێشی توانای کێبڕکێی ئەمریکایان لە بوارەکانی ئابووری و تەکنەلەجی، هتد، لەگەڵ ئەوانی دی بردەپێش. هاوکات، لە ناوخەدا ئەم هەوڵانیان هاوجووت کرد لەگەڵ هەمەتەکی دیپلەماسی چە بە بوژاندنەوەی هاوپەیمانیی و شراکەتەکانی ئەمریکا لە دەرەوەی وەلات. بەم پێیە، ئەم ستراتیجە دوو ستوونییە، باشترین ڕێگە بوو بە پووچەڵکردنەوەی ئەو گریمانەیەی کە دەیگوت توانا ئابووری و سەربازیی و تەکنەلەجییەکانی ئەمریکا لە داکشاندایە، یان ئەوەی ناویان نابوو، ئەمریکا گەلەڕی بەرەو لەژیە. ئەم گریمانانە مەترسیدار بوون چونکە وای لەو وەاتانە کردبوو کە بەردەوام بن لە تێکدانی سیستەمی جیهانی ئازاد و کراوە و سەقامگیر و ئاوەدان، کە ئەمریکا بە بازووی خێی دایمەزراندبوو. سیستەمێک کە بەشێکی زەری وەاتانی دیکەی دنیا بەدواێدا دەگەڕان و دەیانویست لەژێر سێبەریدا بحەسێنەوە. ئەو سیستەمە جیهانییەی کە ئەمریکا حەفتا ساڵەکە دایمەزراندووە و بەرگری لێدەکات، لە دیدی بلینکن، جیهانێکە کە وەاتان ئازادن لە هەڵبژاردنی ڕێگا و هاوبەشەکانی خەیان؛ ئابووریێکەی بنەمای لەسەر کێبڕکێیەکی دادپەروەرانە و کراوە و ڕوون داناوە، دەرفەتی یەکسان بە هەمووان دەبەخسێنێت. جیهانێک کە تەکنەلەجیا، مرۆڤەکان بەهێز دەکات و پشکۆتنی مرۆڤ خراتر دەکات. جیهانێک کە بنەمای لەسەر یاسا نەودەوەتییەکان، لەوانەش جاڕنامەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، دانابێت و ماف و بەها گەردوونییەکانی مرۆڤ ڕێزیان لە بگیرێت. جیهانێک کە بتوانێت پەرە بسەنێت بە ڕەنگدانەوەی واقیعی نوێ، ڕێگە و دەنگ بدات بە دیدگا و یاریزانە تازەپێگەیشتووەکان و ڕووبەووبوونەوەی ئاستەنگە هاوبەشەکانی ئێستا و داهاتووی مرۆقایەتی.
ستراتیجی ئیدارەی بایدن، کە بلینکن دەیخاتەڕوو، ئەمریکای خستەتە پێگەیەکی جیۆپلەتیکی زەر بەهێزتر لە چاو چوار ساڵ لەمەوبەر، بەڵام کارەکانمان تەواو نەبوون. ئەمریکا دەبێت خەباگری خێی لە سەرانسەری جیهاندا بپارێزێت بە ئەوەی گریمانەکانی ئەو وەاتانەی

کە دژی ئەمەن لەرزەک بکەین. دەبێت ئەمە خەمان ئامادە بکەین بۆ ئەوەی ئەو وەتانە نەتوانن هاوکاری لەگەڵ یەکتر قووڵتر بکەنەوە و ئەو بەشایانە پەیکەنەوە کە پێشووتر دروست ببوون. دەبێت ئەمریکا پابەندبوونی خۆی بۆ دەستەکانی و هاوڕێکانی نیشان بدات. دەشبێت بەردەوام بێت لە بەدەستهێنانی متمانەی گەلی ئەمریکا بۆ هەڵز و ئامانج و بەهای سەرکردایەتی دیسپلینکراوی ئەمریکا لە جیهاندا.

لە پەیوەند بە ئێران، بلینکن دەڵێت، ئەمە بەر چاومان ڕوونە و فشاری دیپلۆماسیمان زیاد کردووە، هەم لەسەر ئێران هەم لەسەر کەریای باکوور. هاوکات، پەگەی سوپای ئەمریکامان بەهێزتر کردووە بۆ ڕاگریکردن و سنووردارکردنی تاران و پێنگیانگ. لە دیدی ئیدارەی بایدن-ەوە، دەرچوونی تاکلایەنە و چواشکارانەی دۆناڵد ترەمپ لە ڕێککەوتنی ئەتەمی ئێران (پێنج + یەک)، بەرنامەی ئەتەمی ئێرانی لە زیندان ڕزگار کرد و ئاسایشی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی، بە نموونە، ئیسرائیلی خستەتە مەترسییەوە. ئەمە بە ئێران-مان نیشان دا کە ڕاگەیاندنەوە بە ڕێککەوتنەکە و پابەندبوون پێی. لە هەمان کاتدا، گەمارۆیەکی بەهێزمان خستبووە سەر ئێران بەشێوەیەک کە هەرگیز ڕەگەز بە تاران نەدات چەکی ئەتەمی بەدەست بهێنێت. ئەمە ئامادەیی خۆمان بۆ بەشداریکردن لە گفتوگۆی ڕاستەوخۆ لەگەڵ کەریای باکووریش بۆ ڕوونی ڕاگەیاند، بەڵام هەردوولا، کەریای باکوور و ئێران، دەبێت ئەوە چاک بزانن کە ئەمە ملکەچی پێشمەرجەکانی ئەوان نابین.

لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردووشدا، ئەمریکییەکان ئەوەیان بە ڕوون بۆتەوە کە تا فلادیمێر پوتین، سەرۆکی ڕووسیا، تا زیاتر فشاری شەڕەکەی کۆتبێتە سەر، ئەوا زیاتر پشتی بە پشتیوانی و کۆمەکی ئێران و کەریای باکوور و چین بەستووە بۆ درێژەدان بە شەڕەکە. بە نموونە، کەریای باکوور باری یەک شەمەندەفەری گوورە چەک و تەقەمەنی لەم ماوەیەدا گەیاندە ڕووسیا، کە تێیدا ملیۆنان گوللەی تۆپخانە و چەندان مووشەکی باڵیستیکی تێدابوو. ئەمانە بەڵگەی پشتڕاستکردنی ڕاستەوخۆی چەندین بەیارنامەی ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکانن. بەهەمان شێوە، ئێران کارگەیەکی فڕۆکەی بەفڕۆکەوانی لە ڕووسیا دروست کردووە و سەدان مووشەکی باڵیستیکیشی بۆ مسکۆ ناردووە. لەپاڵ ئەمانە، کەمپانیا چینییەکان ئامێر و مایکرۆئەلیکترۆنیاتەکان (چیپەکانیان) بۆ ڕووسەکان بەردەست کردووە، کە لە پیشەسازی سەربازیی و چەکدا بەکاردێن.

لەگەڵ زیادبوونی پشتیوانییەکانی چین و ئێران و کەریای باکوور بۆ ڕووسیا، یارمەتییەکانی مسکۆ-ش بۆ ئەو سەوڵاتەی هێکشا،

بەتایبەتی لە بواری دابینکردنی تەکنەلۆجیای پێشکەوتووی سەربازی و چەک. ئەمەش لە ئێستادا هەڕەشەیەکی زۆقی دروستکردووە بە سەر ژاپۆن و کۆریای باشوور. بە نموونە، پووتین و کیم جۆنگ ئون پەیماننامەیەکی سەردەمی جەنگی سارد-یان زیندووکردووە، کە بەڵێنیان تازە کردووە یارمەتی سەربازی یەکدی بدەن ئەگەر هەریەکەکیان بچەتە شەڕەوە.
هاوکات، ڕووسیا پشتیوانی سەربازی و تەکنیکی بە ئێران زیاد کردووە و دانوستانەکانی بە هاوپەیمانییەکی ستراتیجی لەگەڵ ئەو وڵاتە خراتر کردووە. ڕووسیا ئەمەی لەکاتێکدا کردووە کە دەزانێت تاران بەردەوام لە پچەککردن و ڕاهێنان و پارەدارکردنی ئەو پرۆکسیانەی کە هەرشی تیرۆریستیی دژکۆنە سەر کارمەندان و سەربازانی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە گەروو کۆشتیوانییە نەوەوەتییەکان لە دەریای سوور. هاوکارییەکانی ڕووسیا و چین لە هەموو دەمەینەکاندا فراوانتر بووە و هەردوو وڵات مانۆڕی سەربازیی شەڕانگێز و بەرفراوانیان ئەنجامداوە، لەنێویاندا لە دەریای باشووری چین و جەمسەری باکوور. هەموو ئەوانە ئەمریکای تەواو نیگەران و توڕە کردووە، بە قسەی بلینکن.
چین، ڕووسیا، ئێران و کۆریای باکوور مۆژوویەکی ئاڵۆز و بەرژەوەندی جیاوازیان هەیە، هاوپەیمانییەکیان بە هیچ شێوەیەک خۆی لە شانی هاوپەیمانییە باکەبەرز و درۆژخایەنەکانی ئەمریکا نادات. پشت پەردەی بانگەشە گەورەکانیان بە دەستایەتی و پشتیوانیی پەیەتی لە ماملانێخوازیی و بەرژەوەندی تەسکیی کاتیی و کەین و فرێشتن کە بە تێپەڕبوونی کات ئاگەری هەڕەشانەوەیان هەیە. ئەوە بە تایبەتی بە چین ڕاستە، کە تەندروستی ئابووریەکەی لە ناوخۆ و هەزی لە دەرەوەی وڵات لە ئاگەری درۆژدان بەو شڕاکەتە کاتییانە لە مەترسیدایە. لەگەڵ ئەوەشدا، وەک بلینکن پێ داگری لەسەر دەکات، جۆرێک لە پابەندبوون لەنێوان هەر چوار وڵاتدا هەیە کە خۆی لە دژایەتی کردن و تەحەدای ئەمریکا و سیستەمی نێودەوڵەتییەدا دەبینێتەوە. ئەوەش بەردەوامی داوە بە هاوکارییەکانیان، بە تایبەت کە دەبینن ئەمریکا و وڵاتانی دیکە بەرامبەریان وەستانەتەوە.
کاریگەرییە خراپەکانی ئەم هەڵە دەستکاریخوازانە (revisionist powers) ئەورووپا و ئاسیای تێپەڕاندووە. لە ئەفریقا، ڕووسیا بریکار و بەکرێگیراوەکانی بەڕێوە کردووە بە دەرهێنانی زێڕ و کانزا گرنگەکان و بەناوکردنەوەی زانیاری ناڕاست و یارمەتیدانی ئەو کەسانەی کە هەوڵی ڕووخاندنی حکومەتە دیموکراسییەکان دەدەن. مۆسکۆ لە بەرێی ئەوەی پشتگیری لە هەوڵە دیپلۆماسییەکان بکات بە کۆتاییهێنان بە شەڕ لە سودان، چەک بە هەردوو لایەنی شەڕکەر دەدات

بە درێژکردنەوەی کوشت و کوشتار. ئەوەی ئەمریکای توڕە کردووە، وەک لە قسەکانی بلینکن دەردەکەون، ئێران هاوشان و هاوتای ڕووسیا، بەڵام لە ئەفریقا نا بەڵکو لە ڕێژەیەکی ناوەڕاست، ئەویش کە بریکارەکانی تاران دەخێ نالەباری ڕێژەیەکی ناوەڕاستیان قەستەتەوە و ئاژاوەگێڕی لە هەموو شوێنکەدا دەکەن بە زیندووکردنەوەی ڕێگاکانی بازرگانی نایاسایی چەک لە ناوچەکە و گەورەکردنی ململانێکان لە چەندین وڵاتدا. لە لایەکی دیکەوە، پەکین چاوی لە شەڕانگێزیەکانی مۆسکۆ لە ئەفریقا نوقاندووە و لەلای خۆشیەوە وڵاتانی ئەو کیشوەرەی زیاتر و زیاتر خستەتە ژێر باری قەرزی ناپایدارەوە، بەمەش ئابووری وڵاتانی ئەفریقای خستووەتە ژێر مەترسیەوە. بەهەمان شێوە، لە ئەمریکای باشوور، چین و ڕووسیا و ئێران پشتیوانی سەربازی و ئابووری و دیپلۆماسی پشکۆش بە حکومەتە تاکڕەویەکەی نیکۆلاس مادورۆ لە قەنزوێلا دەکەن. ئەمەش وای لە مادورۆ کردووە کە ئەو قەناعەتەی لا دروست بێت کە ڕژێمەکەی لە ژێر فشاردا نییە، بەپێ دژایەتی ئەپۆزسیۆن دەکات.
کاریگەریی هەڵە دەستکاریخوازەکان، چوار دەوڵەتەکە، لە ڕێژەیەکی ناوەڕاست زۆقتر و توندتر دەردەکەوێت. دە ساڵێک پێش ئێستا، ڕووسیا پشتگیری لە هەوڵەکانی ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکرد بۆ سنووردارکردنی خواستە ئەتۆمیەکانی ئێران؛ بەڵام ئێستا ڕێک بە پێچەوانەوە، پشتیوانی لە بەرنامەی ئەتۆمی ئێران دەکات و کار لە ئەتۆمیەکانی ئێرانی چالاکی کردەتەوە، هاوکات، کارئاسانی بۆ چالاکییە ناسەقامگیرییەکانی ئێران لە ناوچەکەدا دەکات. بەجگە لەمە، ڕووسیا چەندین ساڵە بوو دەست و هاوبەشێکی نزیکی ئیسرائیل بووە، بەڵام لە دوای هێرشەکەی حەماس لە ٧ی ئۆکتۆبەر بۆ سەر ئیسرائیل، لە جیاتی ئیدانەکردنی هێرشەکە، پوتین پەیوەندییەکانی لەگەڵ حەماس گەشە پێداوە. بەپێچەوانەوە، بلینکن دەڵێ کە ئەمە ماندووناسانە لەگەڵ هاوبەشەکانمان لە ڕێژەیەکی ناوەڕاست و ئۆلاتریش کاردەکەین بۆ کەتاییهێنان بە ململانێ و ئازارەکانی غەززە، بە دەزینەوەی چارەسەرێکی دیپلۆماسی کە وا بکات ئیسرائیلییەکان و لوبنانییەکان بتوانن بە سەلامەتی لە هەردوو دیوی سنووردا بژین و ناوچەکە لە مەترسی شەڕێکی ناوچەیی و گەورەتر دوور بخەینەوە. لەوەش زیاتر، ئەمریکا دەیەوێت بەردەوام بێت لە کارکردن بۆ نزیکردنەوە و ئاسایکردنەوەی پەیوەندییەکان لە ناوچەکەدا، بەتایبەتی لە نێوان ئیسرائیل و سعودیە.
ئەم هەوڵانەی ئەمە و ئەوان یەکتربڕن. ئەمە پێمان وایە، بلینکن ڕژێ، بەبێ کەتایی هاتنی شەڕی غەززە و ڕێگایەکی باوەڕپێکراو بۆ بەدەوڵەتبوونی فەلەستین کە ئاوات و خواستە ڕەواکانی

فەلەستینییەکان و پەداویستییە ئەمنییەکانی ئیسرائیل دابین بکات، ئاساییکردنەوە و ئاشتی ناتوانێت بەرەو پێشەوە بچێت. بەڵام ئەگەر ئەم هەوڵانەی ئەمە سەربکەون، ئاشتی و ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکانی نێوان وڵاتانی عەرەب و ئیسرائیل بەرەوپێش بچێت. ئۆکات ئیسرائیل دەبێتە بەشێک لە ژێرخانی ئەمنی ناوچەکە و دەرفەتە ئابووریەکان لە سەرانسەری ناوچەکەدا گەشە دەکەن و ئێران و بریکارەکانی گەشەگیر و پەراوێز دەخرێن. سەرتاکانی ئەم جۆرە پەیوەندییە چەند ساڵێک لە ڕێگەی پەیماننامەی ئیبراهام و هێککەوتنەکانی پێش ئەو بناغەیان دانرابوو. یەکێک لە دەرکەوتەکانی ئەم ڕاستییە هاوکارییەکانی وڵاتانی عەرەبی بوو لە مانگی نیسانی ئەم ساڵ کاتێک ئێران هێرشی مووشەکی کردە سەر ئیسرائیل، وڵاتانی عەرەبی بەشداربوون لە شکستپێهێنانی هێرشەکان.
لە کۆتاییدا، بلینکن دەڵێت، من وەک وەزیری دەرەوە سیاسەت (politic) ناکەم؛ بەڵکو من پۆلیسی (policy) جێ بەجێ دەکەم. پۆلیسی پەیوەندی بە بژاردنەکانەوە هەیە. هەر لە ڕۆژی یەکەمیشەوە بایدن و هاریس بژاردەیەکی ڕاستیان هەبژارد کە بنەمای لەسەر ئەوە دانابوو کە لە جیهانێکی پێکبەبەک و پێتەنگژەدا، ئەمریکا ناتوانێت بە تەنیا بەسەر تەحەداکان و گرفتەکاندا سەرکەوێت، ئەمە ڕێک پێچەوانەی دیدی ترەمپ بوو، کە گەشەگیریی هەبژاردبوو. بەیەک، ئەمریکا پێی وایە، ئەگەر بیەوێت بەرژەوەندییەکان و ئاسایشی خۆی بپارێزێت و دەرفەت بە گەلەکەی بخوڵقێنێت، ئەوا دەبێت لەگەڵ ئەو کەس و لایەنانەدا بوەستێت کە پشکیان هەیە و حەز بە جیهانێکی ئازاد و کراوە و سەقامگیر و خۆشگوزەران دەکەن و بەگژ ئەو کەس و لایەنانەشدا بچێتەوە کە هەڕەشەن لەسەر ئەو جیهانە و سیستەمە نوودەوڵەتییەکەی.
بە خوێندنەوەی ئەم تێگەیشتن و دیدەی ئەمریکا، ئەمە باشتر لەوە دەگەیەن کە بڵێی، یەکەم، ئەمریکا بەدەنگ لە پەیوەبەکردنی پرۆکسییەکانی ئێران لەلایەن ئیسرائیل-ەوە لە ساڵی ڕابردووەوە، هەر لە لەدانی حەماس-ەوە بگرە تا دەگاتە هێرشکانی بە سەر حیزبوڵا و باشووری لوبنان. دووەم، ئەمریکا وای دەبینێت کە ڕووسیا، لە دیدی ئەوان شێتانە گەورەکە، مادام لە شەڕکەدا گلاوە کە تا تەواو لاوازبوونی ناهێڵن لەی دەرباز بێت، بەمەش ئەمریکییەکان پەدەچێت خەمی ڕووسیا-یان بە تەوگلانی لە شەڕ لە ئۆکرانیا لە کەڵ خەیان کردبێتەوە. ئەوەی دەمینێتەوە کوریای باکوور-ە، کە ئێستا نیازیان نییە خەیانی پێوە سەرقاڵ بکەن چونکە هەڕەشەیەکی جددی نییە لەسەر ئەمریکا ڕاستەوخۆ، جگە لەوەی جار جار دوو هاوپەیمانی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ئاسیا، ژاپۆن و کۆریای باشوور، ناڕەحەت دەکات بە

تاقیکردنەوەی چەند مووشەکێک. لە پەیوەند بە چین-یش، بەخوەندنەوەی قسەکانی بلینکن، ئەوە ئەمریکا پێی وایە دەکرێت سیاسەتی هووبوونەوە لەگەیدا پەیەو بکات چونکە، ئەوان پێیانوایە کە بەرژەوەندییەکانی چین ئەجگار گەورەن لە بازرگانی لەگەڵ ئەمریکا و ڕۆژاوا، بۆیە دەکرێت چین بتەوە هەشی خۆی و لە هووسیا دووریش نەکەوێتەوە ئەوە وەک ئێستا پشتیوانی لە نەکات.
بەڵام پرسە هەنووکییەکە ئێران-ە کە دەبێت مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت. ئەمەش بە ئێران لە هەر سێ وەتەکەی دیکە ئاسانترە و هەنوکەییترە لەبەر دوو هۆکار: یەکەم، ئێران بەهێزترینی ئەو چوار دەوڵەتەیە بۆیە لێدانی لە هەمووان بە گرفتترە، هەم لەبەر ئەوەی وەک گوتم خاڵە لاوازەکەیە (the weakest link)، هەم لەبەر ئەوەی کە چەکی ئەتۆمی نییە. دووەم، بە لێدانی ئێران، ئەمریکا زەر پێویستی بە خۆ سەرقاڵکردن نییە چونکە ئیسرائیل دەتوانێت ئەو کارەی بە بکات و هەرزان لەسەر ئەمریکا بوەستێت.
بۆیە من پەموایە کە ئۆگری لێدانی ئێران لەم ڕۆژانە زەرە بەڵام نەک بە مەبەستی هووخانی ڕژێم وەک ئیسرائیل حەزدەکات بەڵکو بە لاوازترکردنی ڕژێمی ئێران لەلایەک و ڕاگریکردن لە بەدەستهێنانی چەکی ئەتۆمی ئەویش بە تەقاندنەوەی ئیئەکتەرێ ئەتۆمییەکانی، وەک ئەوەی ئەمریکییەکان دەیانەوێت. ئەم دوو دیدە جیایە، دیدەک کە بنەماکەی لەسەر هووخانی ڕژێم داناوە، کە ستراتیجی ئیسرائیل-ە، لەگەڵ دیدی ئەمریکییەکان، کە لاوازترکردنی ئێران و نینۆککردن و پەڕوباکردنیەتی، هەکاری هەرە سەرەکی دواخستنی لێدانی ئێران-ە لە چەند ساڵی ڕابردووداە. داخە کەی سازانەک لەسەر ئەم دوو دیدە دەکرێت ئەوە تەنیا کات پەمان دەڵێت، بەڵام من پەموایە زەری پەناچێت، بەڵام دیدی کامیان زاڵ دەبێت ئەوەش مەعلوم نییە، بەڵام من پەموایە کە دیدی ئەمریکا ئۆگری زیاترە، وەڵەو لەوانیە زەربەی کورد حەز بە سەرکەوتنی دیدی ئیسرائیل بکەن.

وەرگێڕان بە جنۆکە!.. ســـــدیق

سەعید ڕەوانداری

ئەستەمترین بواری وەرگێڕان شیعر نییە، بەڵکو فەلسەفە و هزرە، چونکە ئەم بابەتانە، وەرای ئەوەی لە ڕووی نووسینەوە فەرمکی قورس و ئاڵۆزیان هەیە، هاوکات هەموو هاو واتایەکییان لە زمانی کوردی نییە. بەیە گەر سەرنج بدەین، دەبینین کە وەرگێڕە هەرە بە توانا و ئەزموونداركانی ئەم ئەوەندەی کتێبی ئەدەبی، سیاسی و مێژوویی وەردەگێڕن، ناچن بەڵای بابەتی هزرییەوە، چونکە بابەتە هزرییەکان لە ڕووی زمان، چەمك و زاراوەسازیی، بە ئاسانی وەرناگێڕدرێنە سەر زمانی کوردی و تەنانەت گەلەك زاراوەی هزری هەیە، تەنها بە زمانە ئەرگینالەکەی خەی مانا دەدات و ئەگەر بکرێتە کوردی یان زمانکی دیکە، ئەو مانا ئاستەقینەی ناگەیەنێت کە لە ڕووی فەرهەنگییەوە هەیەتی بە تایبەتیش لە زمانی ئینگلیزیدا. بەیە دەبە وشەکە وەکو خەی بنووسرێتەوە، بە نموونە وەك زاراوەی (پراگماتیزم). لە کاتکدا وەرگێڕە بە تواناو دیارکانی ئەم، زۆر بە کەمی خەیان لە قەرەی وەرگێڕانی کتێبی هزری دەدەن، لە بەرانبەر ئەمدا، گەنجك کە تازە ڕووی لە هەندەران کردووەو دوو سێ ساڵکە لە وڵاتکدا گیرساوەتەوە، دەت کتێب لە زمانی هەندی، ئەمانی، دانمارکی وەردەگێڕێت، بە بە ئەوەی لە ڕووی بابەت و ناوەڕۆکەوە، ئەو وەرگێڕانە نا هونەریی و بە مانایانە، واتایەك بگەیەنێت، یاخود ناوەڕۆکی کتێبەکە ئاشنای خوێنەران بکات. من لەرەدا، نموونەی کتێبکی لەو شێوەیە دەنمەوە بە ناوی (مارکسیزم، ڕیتمکان و شەقامکان و شارکان) کە (پێشرەو محمەد) ناوەك وەریگێڕاوە. ئەم کتێبە، بە زمانێك وەرگێڕدراوە، مەگەر بە ناو وەرگێڕ خەی بزانێت چی وەرگێڕاوە و تەی بگات، وەك ئەوەی دەگوترێت ماەی قەپ سەر بە ساحبیەتی. ئەم بە ناو وەرگێڕە، لە لاپەڕە (53) ی کتێبەکەدا نووسیویەتی:

(پەدەچێت خەسڵەتی مێژوویی لە مەدیترانە زیاتر لە هەر شوێنێکی دیکە ماوەتەوە، ئەمە تەزەکە لەقیفرە و ریگەلیەیە بە وشاریەوە قسەیان لە سەر کردووە، وەك بەیەت دەسەاتکی بەرهەستی سەرسەختانە خەی لە ڕیتمە ژینکردووەکانی ڕۆژانە و ڕەکخستن و ئەرگانزەکردنی زەمەن ڕزگار دەکات، لە ناوچەی مەدیترانەدا، هەر جەرە چووەن یەکێتیەك ڕەت دەکرێتەوە، لە درێژ ماوەدا فرەیی دەیباتەوە. ڕیتم شیکاریی کە لە سەر بنەمایەکی دروست دامەزرابێت، بە شێوەیەکی داهێنەرانە بە کار بهێنرێت، دەتوانێت بە باشی شیکردنەوە بە ئەم مەسەلەیە بکات) سەرەتا سەرنج لە هەردوو کرداری

پ دچت و ماوتو بدن! ل سادترین پناسدا، ئم وارگان نیی، بکو گاتکردن ب وارگان و شکاندنی شکی پیرزی زمانی کوردی و برهمی هزری مارکسیزم. جگی سرنج، وارگ هر ب تواناکانی ئم برهمی مارکسیزم وارنگرن، کچی گنجك ك چوار پنج سك ل ئمانیا دژیت، بوری ئوی هبت وارگان ب ئم برهمان، بو زمان نا هونری و سقت و ناشیرین ب کوردی بکات، تنها ب ئوی وك وارگك بناسرت و ب داخو دزگاکانی ئمش چونک دزانن برهمی وارگدراو خونری زر، ئیدی ل پناو برژوندی و دسکوتی ماددی خیان، سوود لو کلنن دبینن، چش لوی زمانی کوردی تکدچت یان نا ! ه پیوست ب وارگانی بابتی هزری و فلسفی، نموون ب کتبکی دیک دنینو. ک ئویش کتبی (ژیان هموی چارسرکردنی کشی) ک (کارل پپر) نووسیویتی و بادینان محمد وریگاو. ه خونرك ئو کتب بخونتو، نازانت پپر دیوت چی ب؟ گرفتک ئم نیی، گرفتک ئمیی، تناگین باس و بابتکانی لو کتبدا ه ب زمانی کوردی ماانای چی دگیان، چونک ئوند ب ناووونی و نا هونریان وارگدراون. پنجا لاپی سرتای ئم کتب، وك ئو وای وارگانک ب جنکان بت ! لردا پگرافك وك نموونی وارگدراوی ئو کتب دنینو ک ئویش لاپ (154) نووسیویتی ل لوش زیاتر تیری سنتی ئندام قورسکان ل تقینوکانی ئستركان، جری دووم جبری پش دانراو یان سازانکی پشتر دامزراو دادهنن چونک بریتیی لو جختکردنویی ک پی وای هز کشکراوکان وا دردکوت ل هموویان لاوازتر بت و تا ئستا پیوندی لگ هز ناوکی و کار موگناتیسیکان نبتن ل ئنجامی کک بوونی زری هایدرجین دتوانن زر ب هز ین ب ئوی زابن ب سر لك دوورکوتنو کاربایکان وایان ل بکن ب هی چاکی هز ناوکییکان بتونو) گومان دکم، وارگک خشی لو وارگانی و ئو پگرافی بگات، ک پپر باسی چی دکات و مبستی چیی. وارگران ب ئویی ئو زمانی بی وارگدراو، خونرکانی ل ناورك و گوتاری بابتکان بگن. نگ خونرانك، ئم تنگیشتنی ئم، ب ئاستی هوشیاریی و خونوی ئم بگنو، بام گر خیان کتبکان بخونو، دنیام بچوونکی دیکیان دبت. چن دبت کسك کتبی فیلسوفانی دنیا وربگت، ک ل نو خونرکانی نتوکی خشی وك وارگ ناسراو و برهمی نیی؟ ئم گلاوژیی ل

هیچ وەاتەکی دنیا هەیە ؟ زەربەی ئەو وەرگێڕانەی لە زمانانی دیکەی جیهان بە کوردی دەکرێن، لە زمانی دووەم و سێیەمەوە دەکرێن، لە کاتێکدا وەرگێڕان ئەگەر لە زمانی یەکەمەوە نەبێت، نە بڕەفەکتە، نە جێی بڕوا، چونکە لەو کاتانەدا ئەگەری دەستکاری و گۆڕانکاریی هەیە و ئەمەش دەچێتە خانەی ناپاکی وەرگێڕانەوە. جگەی داخە کە زەربەی هەرە زەری وەرگێڕکانی ئێمە، لە ئاستی فەرهەنگی و نەتەوەیی و نیشتمانی، بەرهەمی نووسەرانی نەتەوەکەی خیانەوە هەست بەبەرپرسیاریەتی ناکەن و هیچی نەتەوەییانەی خیان وەك وەرگێڕ، لە ئاستی زمان و بەرهەمی نەتەوەیی خیان نابینن. ئەوان ئامادەن کتێبی نەناسراوترین نووسەری دنیا، بە ماناترین شیعر و ڕۆمان وەربگێڕنە سەر زمانی کوردی، بەڵام بای ئەوە ڕوحی خەباتخشیان تێدا نییە، یەك شیعر و چیرۆك، یەك بابەتی فۆلکلۆری، مەژوو، حیکایەت و داستانێکی میللی کوردی وەربگێڕنە سەر زمانەکانی دیکەی دنیا. هیوا قادر بە تەنها، لە دەزگای جەمال عیرفان، تەنها لە ماوەی سێ ساڵدا، یانزە ڕۆمانی لە زمانی سویدی بە کوردی وەرگێڕاوە، هەر ئەو وەرگێڕە، لە دەزگای سەردەمیش هەر لەماوەی ئەو سێ ساڵەدا واتا (2021 _2024) چەندین ڕۆمانی لە زمانی سویدی وەرگێڕاون. ئەرك نەبە با ئەو وەرگێڕە ناوی یەك نووسەری سویدیمان پێ بڵێت کە نەك یەك کتێب، بەڵکو یەك دەی نووسەرێکی کوردیشی لە ماوەی دە ساڵی ڕابردوودا وەرگێڕابێت با ناوی دەزگایەکی چاپ و وەرگێڕکی سویدیمان پێ بڵێت کە لە سوید لە ماوەی نەك سێ ساڵ، بەڵکو سی ساڵیش، پێنج کتێبی نووسەرێکی کوردی کردبێتە سویدی . ئایا بەرهەمی نووسەرانی کورد شیاوی ئەوە نییە وەربگێردرێنە سەر زمانەکانی دیکەی دنیا ؟ ئێم گەلاوژە و بە بەرنامەیە لە کوێ هەیە؟ ئێمە لە هەر وەاتەکی دنیا بێت، لەپرسینەوەی فەرهەنگی لەگەڵ وەرگێڕکان دەکرێت و دەخرێنە بەردەم ئەو پرسیارەی کە تا چیت لە زمانی نەتەوەیی خۆت بە زمانەکانی دیکەی دنیا وەرگێڕاوە؟ چەند بەرهەمی نووسەران و ئەدەبی نەتەوەکەی خۆت بە دنیا ناساندووە ؟ چەند مەژوو، لاپەڕەی تەکنیکی گەلەکەت، فەرهەنگ و زمانی نەتەوەکەت بە دنیا ناساندووە؟ مەگەر هیچ نەتەوەیەك لە دنیادا، بە قەد ئێمەی کورد پێویستیان بێ هەیە بەرهەمەکانیان وەربگێردرێن؟!

*ئێم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (4147) لە 8/9/2024 بڵاوکراوەتەوە.

تاوانی نازییەکانی ئەڵمانیا لە رۆمانی شتێنج دا.. ئێردەمان عەبدوڵا

نەفڵتی شتێنج یەکێکە لە کارە جوانەکانی رۆماننووس و نووسەری ناوداری نەمساوی شتێفان تسفایگ، ئەم نەفڵتێی چ لە رووی شێواز و چ لە رووی ناوەڕۆکەوە، مایەی گرنگی پێدانی جیهانە. نووسەر هەوێیداوە لە رێگەی نەفڵتێکی بچووکەوە، باسی گەورەترین تاوانی نازییەکان بکات کە دژهەق بە گەلی جوو کردوویانە. دیارە زۆر باسی چەتەگەریی و بەربەریەتی رژێمی ئەڵمانیا لە جەنگی دووەمی جیهانی کراوە، چەن بە دڕندەترین شێوە پێلاماری گەلان و نەتەوەکانی ئەورووپایان داوە، بەڵام ئەم نەفڵتە باسی لایەنێکی تری ئەو تاوانانە دەکات و دیوێکی ناشیرین و دژە مرۆیی تری ئەم رژێمەمان پیشان دەدات.

ناوەڕۆکی نەفڵتەکە

میرکە چینتڤیچ کوڕی بەڵوانێکی هەژارە، گوندەکەیان، گوندێکی دوورە دەستە لەسەر رووباری دانوب لە یەگسلاڤیای پێشوو. لە تەمەنی 12 ساڵیدا باوکی دەمرێت، دواتر قەشەی گوندەکە، ئەرکی بەخێوکردن و پەروەردەکردنی دەگرێتە ئەستۆ، میرکە خوێندکارێکی تەمبەڵ بوو، بەیە بە ناچاری قەشەکە لە ماڵەوە هەوە دەدات فێری خوێندنی بکات. هەوەی زۆری لەگەڵ دەدات تاوەکو پیت و ژمارەکانی فێر بکات، بەڵام بەسوودە، مەشکی کوڕەکە هیچ وەرناگرێت. راستە منداڵێکی ئارام و بەدەنگ بوو، بەڵام هەتا بەڵێیت تەمبەڵ بوو، هەتاوەکو کارەکیان پێ نەکردایە، هیچی نەدەکرد، ئەمەش قەشەکەی نیگەران و خەمبار کردووە. هەموو کاتێک قەشەکە لەگەڵ هاوڕێیەکی شێوانە یاریی شتێنج دەکەن، میرکەش بەبێ دەنگی بە دیاریانەوە دادەنیشێت.

شەوێکیان قەشەکە لەگەڵ هاوڕێکەیدا یاری دەکەن، لەپڕ بە مەراسیمی مەرگی ژنێک بانگدەکرێت، هاوڕێکەی خەریکە بڕوات، بەڵام سەیری میرکە دەکات، بڕوپڕای جدیەتەوە سەیری شتێنجەکە دەکات، ئەویش

پێدەچێت، دەزانیت یاری بکەیت؟ ئەویش سەری بەدڵەقەنت. دواتر کە یاری دەکەن، بەرچووی میرکە دەردەکەوێت. ئەمش دەبێتە موژدەیەکی گەورە بۆ ژیانی ئەم مەردمندانە، ئیتر قەشەکە کە دەگەڕێتەوە، باسی زیرەکی میرکە، بە هاوڕێکەی دەکات. دواتر دەیبەن بۆ شارچکەکە و لەوێ لەگەڵ کەمەڵک یاریزانی بەهێزی شارچکەکە یاری دەکات و لە هەموویان دەباتەوە، لەرشەوە ئیتر بەرچووی ئەم مەردمندانە دەردەکەوێت و لە ماوەیەکی ئەجگار کورتدا ناوبانگی هەموو یۆگسلاڤیا و دواتری جیهانیش دەگرێتەوەو دەبێتە بەهێزترین و بەناوبانگترین یاریزانی شترەنج لە هەموو جیهاندا.

هەتاوەکو شۆڕکیان لەسەر کەشتیەک کە لە نیویۆرکەوە بەرەو بەینس ئایریس دەڕوات، کەمەڵک کەس دەناسێت و یارییان لەگەڵدا دەکات، یەکێکیش لەوانە: بەنیامین «ب» کە خەڵکی قیینناید و پارێزەرەکە، لە بنەماڵەیەکی ناوداری جووی نەمساویید، بەڵام بە داگیرکردنی نەمسا لەلایەن ئەڵمانیاوە، ئیتر ژیانی ئەم پارێزەرە گەنجە دەبێتە دەرخ و دەستگیر دەکرێت.

لە زاری بەنیامین «ب» ەوە دەبیست:

«من لەگەڵ کەمەڵکی دیکە نەبووم کە تەنیا لە جەستە و ڕەحیان دەکرایەوە، بەڵکو لەگەڵ کەمەڵکی دیکە بوو، ئەو گرووپەی نازیەکان چاویان لە دەرهێنانی پارەو زانیاریی گرنگ بوو لێیان. بەوانە لاپەڕە 52

ئەم پارێزەرەو کەمەڵەک کەسی تر لە دوو ژووری میوانخانەی میترۆپۆل، کە گەورەترین میوانخانەی قیینا بوو، دەستگیر دەکرێن.

لەرە بۆ ماوەیەکی زۆر بەنیامین«ب» بەتەنها دەخرێتە زیندانێکی ئینفرادییەوە، ئیتر بە تەواوەتی ژیانی تێکدەچێت، هەتاوەکو ڕۆژێکیان کاتێک دەچێت بۆ ژووری لێکۆڵینەوە، دەتوانێت کتێبێک بدزێت کە ئەویش کتێبی «فێربوونی شترەنج»ە. ئیتر ئەم کتێبە ژیانی لەو بەدەنگی و بەشاییە رزگار دەکات و دەستدەکات بە یارییکردن لەگەڵ خۆی. پاشماوەیەک هەندە یاری لەگەڵ خۆی دەکات، تووشی حاڵەتێکی دەروونی خراپ دەبێت و دەبڕێت بۆ نەخۆشخانە. لەرێش پزیشکێکی باش، دەتوانێت لە چنگی نازیەکان رزگاری بکات. پاشان شۆڕکیان لەسەر کەشتیەکە ئەو کەسانە دەناسێت، لەگەڵ میرکە دەکەونە یارییکردن. بەڵام بەهۆی بارە خراپی دەروونیەوە، یارییەکە بە میرکە دەدۆڕێنێت، ئەمش کاتایی نەڤڵتەکەیە.

بابەتە گرنگەکانی ناو رۆمانەکە

ئەم رۆمانە باسی کۆمەڵێک بابەتی گرنگ دەکات لە پێش هەموویانەوە: (چەتەگەریی و دەندەیی رژێمی نازی ئەڵمانیا، شەوازی کوشتن و ئازاردانی خەڵکی بەتاوان بەتایبەتی جووەکان.) بەڵام لە هەموویان گرنگتر باسی « شەترەنج، زیندانی ئینفرادی» پانتایی گەورەی رۆمانەکە پێکدەهێنن.

شەترەنج
هەر لە ناوی رۆمانەکەوە هەست بەوە دەکەین یاری» شەترەنج» پانتایی گەورە لەم رۆمانەدا داگیر دەکات، لە چەندین شوێندا، باسی شەترەنج و یاسا و ڕێساکانی ئەم یارییە گرنگە دەکات.

-شەترەنج تاکە یارییە بەسەر ستەمی چانسدا سەردەکەوێت و خەڵاتەکەی تەنیا دەبەخشێتە رادەی ژیری مرۆڤ، یان باشترە بڵێین بە جۆرێکی دیارییکرا و لە بەهرەو زیرەکی. بەوانە لاپەڕە 23

شەترەنج تاکە یارییە کەسەر بە هەموو گەلان و هەموو سەردەکەمانە، کەس نازانێت ئەو خوداوەندە کێیە کە بەخشیوێتی بە جیهان. بەوانە لاپەڕە 23

زیندانی ئینفرادی

لەپەنا شەترەنجدا، زیندان بەتایبەتی زیندانی ئینفرادی، پانتایی گەورە لەم رۆمانە داگیر دەکات، نووسەر زۆر شارەزایانە توانیوێتی وەسفێکی گشتگیری ئەو زیندانانە بکات، کە دەخرێنە زیندانی ئینفرادییەوە.

-هیچ شتێک نییە بیکەین، هیچ شتێک نییە سەیری بکەین، هیچ شتێک نییە گوێی لە بگرین، جگە لە بەشاییەکی سەرگەڵکەر هیچ شتێک نییە لە دەوروبەرمان، بەووچان بە ژوورەکەدا دەسووڕاینەوە، بەردەوام لە بیرکردنەوەدا بووین. بەوانە لاپەڕە 52

هیچ شتێک نەبوو ئەوەی هەبوو عەدەبم بوو لە باشترین فۆرمی خۆیدا. بەوانە لاپەڕە 58

دوا قسە

بەدنیاییەوە ئەم نۆڤلێتە یەکێکە لە کارە جوان و ناسراوەکانی ئەم نووسەرە ناسراوەی نەمسا و جیهان، ئەوە مایەی دڵستخۆشییە، کە

ناوەندی ڕەمان کەمێک بەرهەمی ئەم کتێبە نووسەرییان کردووە بە کوردی، هیوادارم لە داهاتوودا بتوانم نزیکتر یان بەرهەمێکی ئەم کتێبە نووسەر بکەم بە کوردی.

چیرۆک/ دەختەرەکی بێ پەگ.. نیکۆلای خایتۆف.. و: نەژاد عزیز سورمێ

لەم دوایی پرسی ناوت چییە؟ سوپاست دەکەم! ساڵێکی تەواوم لەم شارەدا بەسەر برد، هەموو ڕۆژێ لەسەر ئەم جێیە دادەنیشم، تا ئێو سەعاتی کەسێك لێی نەپرسیوم»ناوت چییە؟«.. هەرگیز، تەنیا یەکەمین کەسی.. بەیانی سوپاست دەکەم، خوا لەسەر بەدەنێکی ساغ ئاوەستاوتان بکا، هیواداریشم نزیکایی ئێو ئادیەی منی گەیشتووەتێ.
ئایا برسیم؟ تینووم؟ نەخێر، تەماشای ڕووی دڕاوەم بکە بۆ عەیبم دەبینی. کچەکەم شووی کردووە و لە گوندیدا دەژی. منداڵەکەی لەو پێناوی تەندروستی دایە، مەردی سەرکەوتووە کوڕەکەم لە وەزارەتدا پێی دەڵێن گەورەی ئەندازیاران شایەدنامەیەکی بە قەوارەی چەرچەف هەیە، ئەتەمبیل دەیباتە سەر ئیش و ئەتەمبیل دەیهێنێتەوە، ژنەکەی پزیشك و فەرمانبەرە و مووچە وەردەگرێ، لە حەوزێکی فەخفووری بەرسلانیش دە ئاوە دەکەون، خواردنم ئەمما خواردن، جێ و بالنگانیشم ئەمما جێ و بالنگان، لەگەڵ ئەوشدا حاڵم لە ماڵدا حاڵ نییە، تابلۆی خراپە، بەڕام چار چییە؟ لێی دەکشمەوە، دەبنیسەم و دەتوەمەوە، نە تام لە خواردنە دەکەم نە دەتوانم لە بیرخەوە ڕابچم، سەرەای ئەوش گەلێك خەڵت و پەڵتم لە مشکدا دەخوێنەوە کەسێ نابینم بۆی بگەڕێمەوە..
بیگەڕێمەوە؟ کەواتە پەم دەڵێن دەبەنگە و بەکو شتیش، سیرکی ئەم نموونەیە بکە: شتێکی سادە و ساکار (ماست). بە کیرچی کوڕم وت: کوڕم کیرچ لەم گەڵێ بابچم ماست بکرم، لەم گەڵێ تاکو ڕابم وەك ئینسانێك کە خەڵکی دەبینە و دەیبینن، کە بانگی دەکەن فینك دەبێتەوە، مەگەر وانییە؟ وەڵامی دایەوە: ـــــ ناچی. لەوانیە ئاگات لە خۆ ببێ ئەتەمبیلە شتێ خەت پی دادا، ئێو وەختێ کە قوڕ

بەسەری خەی دەکا،(من). وەك وتم لە ماڵەوە دانیشە و چی بە چاك دەزانی ئەوەی بکە!
جا لە ماڵەوە چ دەکەم، ماڵەکی گەورە ئەسپی تیا تاودە، پانسیۆنکی تەواوە، ڕێگە و پێگە لە ژوورەوە ڕازاندراوەتەوە، هەموو شتێکی تێدایە، مافور لە پاڵ مافوریێ تا لە ڕابشتنا ساتمە نەبەی، عاردە دارینەکەی لووس و خلیسکانە هەر لەسەری بجوولێتەوە دەکەوی. ـــ لە ژوورەوە پاڵ کەوە ـــ، کوڕەکەم دەڕە لە ژوورەوە پاڵ کەوە، بژی، بخە، بخەرەوە و بیر لە هیچ مەکەرەوە!! ئەی هاوار! چۆن بژیم؟ لەگەڵ کێ؟ لەگەڵ مێز؟ یا لەگەڵ سندووقی نوینان؟! ئەو خەی و ژنەکەی ئەوارن نابێ نایانەوە، لەگەڵ گەردی بیانیشدا وەدەر دەکەون کە دەشگەڕێنەوە لە پاڵ یەکدی ڕوو بە سندوقەکەی شێتان دادەنیشن فلیمە ببینن، کە وەختی نووستنەش دادە پەکەوە پێم دەڵێن هەستە.. شەوباش، شەوت باش خواحافیز، شەوەکی خۆش.. ئا بەو جۆرە وشانە ساڵێك و ـــ ئەوندێ پێك دەگەین و لێك جودا دەبینەوە، تەنانەت کە منداڵەکیان لە ماڵەوە بە چاکترە، یاری لەگەڵ دەکەم، چاوەدێری دەکەم، بەمەیش تەمم لەسەری پەرت دەبە بەرام بووکە چەلیەکەم ـــ خوای لێ ڕازی بێ ـــ لە باخچەی منداڵانی داناوە، ئیتر هەفتەی جارێك نابە نایبینم.. هەموو یەك شەوماندە. دەزانی بە چی ناردوویەتیە باخچەی منداڵان؟ تاکو وشە و قسەی دەهاتم لە فەر نەبە، تا زمانی لەنگ نەبە کەمن بە شەوەی گوندی لەگەڵی دەدوەم. لەو باوەڕەدای بازە جنەوو منەوم فەر کرد بە؟ نەخەر، تەنها لە پێش ئەو قسەیەکم لەگەڵ کرد لە باتی ئەوەی بەم (دار) پێم وت (شووە).. منیش مەبەستم لە دارەکی باریکەلە بوو کە بە لەدان بە کاری دەهێنین، ئەمە لە گوندی پێی دەڵێین(شووە)، لەبەر ئەوەی باریکەلەیە و لە کاتی لەدان دەچەمێتەوە، لە دەستی نەوەکەم نابوو ئەسپەکەی پێ لە خۆە، وتم: ـــ ها کوڕم ئەو شووەی بگرە بەر نەبیتەوە دایکی قیژاندی:ـــ ئەو شووە چیە؟ بە نێت وت (دار)؟ تۆ بەم جۆرە وشانە زمانەکەی تێك دەدەی..!
ـــ: ئنجا بووکە چی تێدایە، منداڵەکە ئەم جۆرە وشانەیش فەر دەبە ـــ(دار) بە ئەستوورەکەی دەڵێن، بەڵام باریکەکە پێی دەڵین (شووە)، ئەویش هەر لە دارەوە وەرگیراوە، لێی گەڕێ بافەری ببە لەوانەیە پەویستی پێ بێ.
ـــ: نابێتە شوان تا پەویستی بە(شووە)ی تێ هەبە، کە دەگاتە ئەوەی خۆندنی دواناوەندیش تەواو دەکا زمان فەر دەبە، ئەو کات بەیاری پەویست دەدا.. بە هەر حاڵێ بێ، پەویستی بە (شووە)ی تێ نابە. هەر بە هەی ئەم شووەیشەوە بوو
نەردرایە باخچەی منداڵان! بە مەردەکەیم وت: چاکتر وایە، من

بگەڕەوە لادێ، منداڵەکەش بەتەوە ماڵەوە. بەڵام ئەو کارەکەی باندەوە و وتی: ـــــ: هەرگیز! گەڕانەوە نییە.. دەگەڕێینەوە بەتەنیا بژی، تا بکەوێتە بەر زاروزمانی خەڵکی لادێ! (ناتوانێ بابی بەخۆی بکا).. لەبەر پاڵ دەوە، بخۆ بخەرەوە و بیر لە هیچ مەکەرەوە. بخۆ! بەڵام ئاخر نە چەشتی گەرمکراوەی ناو قووتووم پێ خۆش نییە، ئەوەی لە قووتوو ئاخنراوە، کەبابی ناو قووتوو هەموو شتێك قووتوو کراوە، قووتوو دەکەنەوە و خواردن تە دەکەن لە هەموو ئیشانیش وەرانتر بووکەکەم تیژاوەی بەسەر دادەکا.. کە چووە ئەڵمانیا، دیتی لەوێ هەموو شتێك بە تیژاوە دەخۆن، ئەویش هەستا ئامەرەکی ئامادە کردنی کەی هەر تەواو دەبێ دروستی دەکاتەوە وێك بڵێی قەت تەواو نابێ، گەشتی گوللەکە، گەشتی بەراز، شێخ مەحشی هەمووی تیژاوی لەگەڵ دایە، نە دەتوانی چەشنی ئەو دانێ بناسییەوە دەیخەی، نە دەشتوانی نەیخەی! ژنەکە تەبیات تیژ و مزوڵ مەنج دادەگرێ.. جارێکیان بە (کیرچ)م وت:ـــ ـــــ: دەبێ ئەو تیژاوەی لە بەن بەری! ـــــ: بۆ؟ ـــــ: چونکە سەبارەت بەوەوە گەدەم ئازارم دەدا..
ـــــ: ڕاست دەکەی، ئەمەش مانای وایە کە تە تووشی قورخ بوویت بەیانی دەتبەم معایەنەت دەکەم. ئەگەر تووشی بووبی دەیبەن. ـــــ: بمبێ! بمبێ بڵێکو بمبەن.. چی دەبێ بابێ، با بمبەن با سکم هەڵدەن، بەڵام با لە تیژاوەم ڕزگار بکەن، جارێکیان حەزم چووە ئەوەی نەختێ سیر و خوێ بکوتم و لەگەڵ سرکە خەراکێکی ئینسانی بخەم، ئەو ژەمە وێك دەرمانی یەکسات بوو بەم لە دوای تیژاوی بەڵەز، دووبارە و سێ بارەم کردەوە، بەڵام جارێ بەسەهوو چووم لە بیرم چوو پەنجەرەکان بکەمەوە، دیار بوو دکتەرەش بەنی سیری کرد بوو، وتی: ـــ بەنی چ کەلاشکێ ئەم بەنێ؟ نەمتوانی درێ بکەم، پێم وت: سیر. ـــــ: جا سیر لەبەر چی دەکرد؟ ـــــ: ئە.. وەڵاهی چیت لە بشارەوە جنیم و خواردم. (کوڵەکەم دەکوتم)… چ هات و هاواری نەکرد لەگەڵ ئەوەی پەیشکیشی دەهاوێشتن، نەی قیژاند، ئەو بەو جۆرەش نییە ئەوەندە سادە بێ.. هەمن و لەسەرخۆ دەپەیڤی بەڵام بە شەوێك، داغی دەکردم. ـــــ: زۆرباشە! بەخوا جوانێ، بەخۆ و بە کیرچی ئەم ناو ماڵەمان لە چوار قوڕنەی دونیایێ کەکردووەتەوە، تەش دەی بە سیری گوڵاوپژنی دەکەی، کانتەرەکە بەگەنی کردووە، دارتاشە بانگ دەکەم بیگەڕێ، ئیتر لەمەو دوا هەرگیز ناتوانم پێشوازی لە میوانان بکەم. دوای کەشمەکی زۆر ڕازیم کرد کانتەرەکە تێك نەشکێنێ، پێم وت: ئەمجارەش چاو لە هەڵەم بپۆشێ ئیتر جارێکی تر چاوت بە سیری ناکەوێتەوە. با ئاشت بینەوە!
ئاشتی.. جا بە ئاشتی؟! دوو جارانم بەشداری شەڕ کردووە، جاری یەکەم لە پشەوە بووم و لە جاری دووەمیشدا لەگەڵ ئەواندا بووم

ئازووقەمان بۆ کۆتیبەکە هەوانە دەکرد، ئەوەشت پێ بڵێم لە شەدا، نە ترساوم و نە مردوویشم، بەڵام دەتوانم بڵێم کە مرۆڤ دەشێ بە هەی (ئاشتی) یەوە لەسەرخۆ بمرێ. مەسەلەکەت بۆ هووتر دەکەمەوە: ـــــ مرۆڤ لە ماڵێ دابنێ، وازی لێ بهێنێ بۆ کارو کاسبی، هەموو شتێکی بۆ تیژاوە دەرخوارد بدەی باسی بایی بۆ بارانێ بۆ بکەی.. حەیاتی لە دەبەی!!
بۆ کیرچم وت: ـــــ: کە بۆ کردنەوە و داخستن دەچیتە لای بناوانێ، هەندێ قەدی (شەڵەبی)م بۆ لەگەڵ خۆت بهێنە سەبەتەی پێ دروست دەکەم. کوڵەکەم وتی: ـــــ: تۆ سەبەتەی خۆتت دروست کردووە، بۆ خۆت بۆ هەڵحەتی دانیشە و لە دوو ئەوەی بۆ بۆ چاکی دەزانی! (بەڵام حەمەت) بۆ هەر لە دایکی دەکا، قسەیەك دەکا لەی نایەتە خوارەوە تێنانەت ئەگەر چەند ساڵەکیشی بۆ سەردا تێپەڕی بێ.. قسەیەکی کرد لەی پێشیمان نابێتەوە. ئەو ئەندازیارە و تەنها لە ژماران دەگا،(2) لە لای هەر دەکاتێ (2)، سفریش هەر سفرێ، لەوەی زیاتر قسەی قەڵەم.. (شەو شاد، هاکشە بەڵەکو خەوت لێ بکەوە)! راکشە بەڵام نەنووی، هەر پاێ دەکەوم و ناکەوم هەست بۆ گەڕی و سەرسووڕان دەکەم.
با حاڵی خەمانت بۆ بگەڕێمەوە! پێم دەڵێن، بابە بچی ئەمە لەگەڵ ئەوەش وەکەا لە جێگایەکی دەژین و لەسەر یەك خوانیش دەخەین لە یەکتری غەریبین؟ ئەمە بۆ هادیەك غەریبین لە یەکتری، کە ئەوان هازی نەبوون منااڵکە بۆ ناوی من بکەن، چونکە ناوی من (ئیگنات)ـێ و منداڵکانیش بۆ(گاتێ) بانگی دەکەن، ناویان نا (کراسیمێر).. ناوەکی نوێیە. بۆ باپیریتیان دەگوت (گاتێ)، بابیری باپیریشت ناوی (گاتێ) بوو، هەردووکیشیان ژیانەکی پڕ خەباتیان لەگەڵ یاخی بووکانی (هایدەت) دا بەسەر برد، بەشداری گەلەك شەڕانیان کرد، ناوێ گەیاندبوویەنەوە یەك و هەردووکیش بەنهەنێی لایەنگیری شەڕشگێڕکان بوون.. ئەوەتا ئێستاش ناوەکیان ناوی دەنرێ (کراسیمێر). با لە ناوەکە بگەڕێین، ئەوەتا باوکی وازی لە (ئیگناتێن) هەناوە و بووەتە (ئیگناتیف)، تەنانەت لەدەلیلی تەلەفۆنیشدا نووسیویەتی: ئەندازیار (کیریل ئیگناتیف). زەنگی تەلەفۆن لە دەدا هەڵێی دەگرم: ـــــ: کێتان دەوێ؟ ـــــ: هاوڕێی ئەندازیار (ئیگناتیف)! کە هاتەوە بەرەو هوو پێم وت: ـــــ: شەرەتی خەزانەکەم (ئیگناتیف)ـە، ئەمەش لە مێژە لە دادگادا تەمار کراوە، لەبەر خاتری ئەم خەزانەیش چوویتە زانکەیە و ئەندازەت خوێند و وات لە هات سواری ئۆتەمبیل ببی، ناوەکەی ترت لە کوێدا هەنا، یا لە خەزانەکە بە بەری دەبی و لە هەژنامەی هەسمیش بەاوی دەکەیەوە، یا ئەوەیە ناوم ناگەڕێی و بڵێی لە ناکەیەوە!
گەلەك جاران جوابی داوەتەوە، بەڵام ئەمجارە فزڵەی نەکرد لەگەڵ

ئەوەشدا ئازایەتی من دادی نەوەکەمی نەداو ناوی هەر بە (کراسیمەر) مایەوە. جا ئەمە سەرکەوتکی بچووکە، هی گەورەتریش هەیە کە جارەکیان. وەریان چەرخاند، کونکی ترسناکی لە هەستمدا کردەوە. ئەوە شەوە، دوو سەعات بوو بۆنی تەنگ کرد بووم، لە خەم دەپرسی: بچی مالی خەم لە گوندی بجە هەشت و هاتم گۆشە گیری ئەم قەفەسە زەینەی بووم؟ بچی؟ بۆنام تە وەرە ئەوەی بە کوێکەم بڵێ، کە پەم دەوت: چ دەکەی لە گوندی بە تاقی تەنە دەژی؟ چۆن دەتوانم تەی بگەیەنم، کە من لە ماڵێ دەبم لە گوندی، لە دڵێ جیهانێدا دەبم. لە بەستانێدا گوڵاس و کولەکە و پیواز و تەماتە و فەقی تر... شتە خۆشەی دە، شتەکی تر هاشەی دە، سەیەم دەبەنن. پێش ئەوەی بەمە ئەرە دوو بەرخم هەبوون، دوو بەرخی سپی جەربەزە، فەر ببوون کە بە ماندوویەتی دەگەڕامەوە و لەبەر دەرگا دادەنیشتم، لەشم ئارەقەی لەبەر دەڕەیی، لەم نزیك ببنەوە و بە زمان ئارەقەی بناگوێ و مل و هەرجەیەکی زمانی تێدا بسوابایەوە دەیان لەستەوە، لەگەڵ سوەریشی دەیان لەستەوە.. پفیان دەکرد، دەیان لەستەوە و پفیان دەکرد... وەك بڵێی بە خواردنی قوربانیەکی پیرەز ئامادەم بکەن.. هەردووکم بە کوەکەم کوشتنەوە.. تاکو ئەستاش خەم نەبەخشیوە، کە گوێیان لە کرانەوەی دەرگا دەبوو، دەستیان بە باڵباڵ دەکرد، ئماع.. ئماع..مماع... شتەکت لەبارەی دەرگاکەت بە دەگەڵمەوە: چوارچەوەکەی کەن.. بۆنام قوەسە و لە داری مازوو دروست کراوە، کە دەکرێتەوە جیڵەی دە، کە دایشدەخرە سیەڵەی دە.. هەندە جار وەك (خاتوون سەمانکە) دەچریکێنە هەندە جاریش دەنگەکی کەرخی لێوە دە... کە نەختە دونیا شەدار دەبە دەبەنن، کاتە دەکوێنە ناو گەرمایشەوە وشك هەدە و سیەڵەی تەواو لە (ئارگەن)ی دەستی دەکا.. منیش لە سیەڵەی دەرگاوە دەزانم، کەی باران دەبارە و کەنگە هەوا خەش دەبە.. تەنانەت وام لە هاتبوو بە ئەندازیارەکەی کشتوکاڵم دەگوت: بەسە لاوە! بەسە، چیتر ئاوە بۆنە مەوانەوە مەنە.. سبەینە دەبارە.. ئەندازیاریش وەڵامی دەدامەوە: بۆنام ئەزگە شتەکی دی دەوێ؟! ـــــ: تە گوە بە ئەزگەی خەت ئادەرە و منیش گوە لە ئەزگە تایبەتیەکەی خەم دەگرم. دەشبینینەوە.. کامەیان ئاستر دەردەچێ؟! وەکو منیش گوتم وا دەرچوو و باران باری، لەو کاتەوە وای لە هات سەر کارەکە دەهاتە لای من هەوای ئەمە و سبەینەم لە بپرسە.. ئەستاکە ئەو دەرگایە ژەنگ هەدەنە.. نە کەس هەیە بیکاتەوە، نە کەسیش هەیە گوە لە گوفتاری بگرێ، نە یاوەر و خەمەوەنکیشی هەیە... نامەیکم بە ئاوەە زاواکەم ناردبوو، پرسیارم لە کرد بوو خەبەرم بداتە داخە ماڵەکە، بەتایبەتیش دەرگاکە وەکو خەیان ماون؟... ئەویش ئەم نامە کورتەی خوارەوەی بە ناردبووەوە: «سەاوت لە بە ئاوە زاوا! چووم

تەماشای دەرگاکە، ئەوا ئێستاش پێت دەڵێم: دەرگا ساغ و سەلیم هەر لەجێی خۆیدایە.. بەڵام نە وەك جاران گەرانی دەکا و... نەسیبەی دە... بەکو وەك یەکێ بە ددانان جیە جیە دەکا، وەك سەگی پێکراویش نسکێ نسکی دێ.. سەرکار هەواڵت دەپرسێ، هەروەها خەڵکی گوندی هەموویان، لێت دەپرسن..« نامەکەم دایە دەست کوەکەم بیخوێنێتەوە، بەکو هەست بەوە بکا، کە من پەیوەستیم بە ماڵیەوە و سووڵەی ناوك نیم بەابم و فەڵە درابمە بیرێکی قووڵەوە.. ئایا دەزانی چی پێ وتم؟:

ـــــ: ئەوەی پیر وەك منداڵانن، بە دوای حەسانەوەی خۆتان ناگەڕێن، جا چ کەسێ هەبە بەووتانا بقیژێنێ، یاخۆد یەکێ بۆتان بژێنێ! ـــــ: ئاخ.. من ئێستاکە لەکوێم؟ بەڵێ خۆت بگرە! ئەوا سیر و تیژاو وەك یەکیان لێ هات.. هەر چەندی نەیشتوانم قسەی لەگەڵ بکەم، ئەدی قسە لەگەڵ کێ بکەم؟! لەگەڵ ئەوشا حەزم لێ قسە کردنە بەڵام نە جێگایەکی لەبار دەبینم، نەکەسێ هەیە لەگەڵی بئاخڤم.. دەستەی جحێڵان لەباخچەکە دادەنیشن و قومارێ دەکەن.. تازە دوور دەکەوموە، یەکتری دەئامێز دەگرن و بەماچان دەکوونە بەر یەکتر.. تازەکی دی دوور دەکەوموە منداڵ و دایکان دەبینم، ئەڕێ کەسەکی هاوتەمەنمی تێدا نییە، بەڵێ لەگەڵ ئیزە دابن یاخود دەیانبینی گەرما تەنگی پێ هەڵچنیون؟ نازانم.. بەڵام هیچیان نابینم، لەوانەیە تووشی یەکەکیان ببم، فەرمانبەرێکی بانق.. یا هەر بە نموونە (باش کاتبە)، بەڵام تەز قاڵێ لە قسەکانیانم بۆدە نییە.. جارێکیان لەگەڵ سەرتیپێکی خانەنشین دا پێك گەیشتین، پێم وت: ئێم ساڵ وەرزی هەزان باش دەبێ، باخەوانەکانیش بە درێژایی هەژە ئاو بەباخچەکانیانەوە دەنێن، کەچی ئەو باسی (لەزەر)ی بە دەکردم: کەهموو شتە دەبێ:

ـــــ: (لەزەر) تەپ لە نەو دەبا.. ئەگەر زوو یا درەنگ جگای دەگرێتەوە ئیتر تەپ هەش دەبنەوە. پاشان ئەوەی گەڵایەوە، کە چەن تەپەکەی بەتالیەنکی (ئینگلیفەنکسی) لە ناو بردووە.. باسی تەقینەوەی بەمبای گەورە گەورەیشی دەکرد، داخی ئەویشی بوو بە کپی سەر دەنێتەوە!! وەك بەڵێی ئەوەی کرد بووی لە پەلەکووتەی دوا هەناسە زیاتر نەبووە! ئەمە باسی شەڕی بە دەکردم، ئەوانی دیش باسی داوو دەرمان، کەی چاك بووتەوە و چەن سنگیان بە مەلحەمە شەلاوە.. یان ئەو پەڵەکەی دینکەفی پرەفیسەر بەی داناوە بەکاری بهێنێ. یەکەکیان خەڵکی گوندی (کراسنە) بوو ناوی (یەگی یان یەرگی) بوو، ئەوەی بە دگەڵامەوە، چەن هەموو بەیانیان وەسەر و پەڵی خەی هادە.. تاکو پتری خەین لە مەشکدا بگەڕێ.. لەگەڵ ئەوەشدا کە هەنگ و هوخسارت دەدی، زەرد هەڵگەڕاو، تەنانەت وات بە خەیاڵدا دەهات، بە درێژایی ژیانی تەنکە خوێنکی بەسەریدا نەگەڕاوە! ملی قەد قەد ببوو، چەناگەیشی دیار بوو ناوە ناوە دەلەریەوە.. ئەگەر ئەو

(یەرگی) یەیان دەدایە دەستم و پەمەیەکم لە دەست دەنا، ئەو کات دەتبینی چەنی خوێن لە دەمارا ندا دەگەڕا.. لەبەر ئەوەی ئەم ساتیش هەر لەرە بووم، وام لە هات هەستم بە ئیشك دەکرد لە کاوی چەکم. ئیتر هاوارم کرد: ئەی هاوار هەی خودایە خەریکم دەمرم..! هەندی دەرزی ئاژنم بکەن وایان لە کردووم وەك بەژنگم لە هاتووە.. دەم ئیشە و قسەیش ناکەم. جارەکیان ئاوەڕ زاوەکەم تەپەڵی پەمەیەکی پە بوو: ـــــ: بە کوە؟ ـــــ: پارچە زەویەکیان لە هەرەوزیە داومەتە، ئەوا ئیستاش دەچم تەختی بکەم، (وێنجە)ی بە پەچڕە تیا دەچێنم، بە لەگەم نایەی؟ وەرە چ دەبە با ببە. لەگەی چووم.. کەگەکەمان تەخت کرد، بژارمان کرد، ئەوارە داهات، منیش هیچ ئیشکم تەدا نەما.. وەك بەی کەسە بە دەست لەی دەرهێنابم و لە بن خاکی نابە. بەسەرکی کەمەی هەرەوزیم وت: ئەوان ئاسا، پارچە زەویەکیش بدە بە من، زەر دەرد هەنە پەویستە پەی دەرمان بکەم. سەرەك وتی:ـــ جا تە پارچە زەویت بە چیە؟ چیت پە چاکە ئەوەی بکە..!! بە سەرمدا قیژاند:ـــ مەرگکی بەردراوم بدە، ئەو وەختە پەت دەەم چیم پە چاکە.. ئەویش ەەزی لە دەنام، چونکە من یەکەکم لەوانەی کە بەشداریان لە دامەزراندنی کەمەی هەرەوزیدا کردووە. مەرگکی دامە، بەەام دەزانی لە کوە؟ لە بن کلکی کسکی..، لە چەلەوارکی بەیار و بە ئاودا.. پەش ئەستا مەرگ بووە، وازی لە هەنراوە زەگیا و وشترالووکی لە شین بووە و، خاکەکەی خنکاندووە و زیانی پە گەیاندووە.. ئیتر پەی بەسەردا نەهاتووە.. من خەم بە پلەی یەکەم باخەوانم، لەگەە ئەوەشدا تەخسیریم نەکرد، زەگیا و بیژەکم دانە دانە لە بژار کرد، بەینمەوە.. لە ەەگەوە دەرم کەشان و دوورم فەە دان. مەرگەکەم پاك کردەوە، بەەام لە ەەگ و ەیشەی (قرانیا) یەك هەەنگووتم.. ەەگی لە قووڵایی خاکدا گیر کرد بوو، نە دەهەژایەوە، نە دەشبزووت.. گەلەکی بە دەسکەپەمەەان لەگەە خەریك بووم، بە هوودە بوو. تەنیشتم کەەین، بەەام ەەق و بەگرە بوو، توند توند خەی بە خاکەوە گرتبوو نەیدەویست لەی بتەوە، گشت لق و پەپم بەین، لقەك نەبە چیدی پەوە نەما، لەگەە ئەوەشدا پەم دەرنەکەشرا. یەکشەمەیەك بەگژی داچووم، وەك ئەوەی بەگژ دەندیەك دابچم.. بەیمەوە، بن کەەم کرد، هەناسە بەکەم پەوە نووسا کەفم هەەدا.. ئاخری دەرم کەشایە سەر زەوی. ئیتر مەرگ کەوتەوە هەناسەدان. لە جەی (قرانیا)یەکەشدا، دار گەەاسکەم لە چەقاند، (خەخ و هەرمە)یشم لە ەواند.. تەی سەپەەیشم کەکردەوە و زەوی یەکەم پە تەدا.. ئاوم پەوەنا و لەی گەەام تا شین دەبە.. لە جەژنی (قەدیس قووستەنتین)دا لەگەە ئاوەە زاواکەم چووین بژاری بکەین، تە بەە چیمان بینی؟؟ گوەە سەپەەیش و خەشاش تەکەە ببوون، بەری دارەلووکە سوور ببوو،

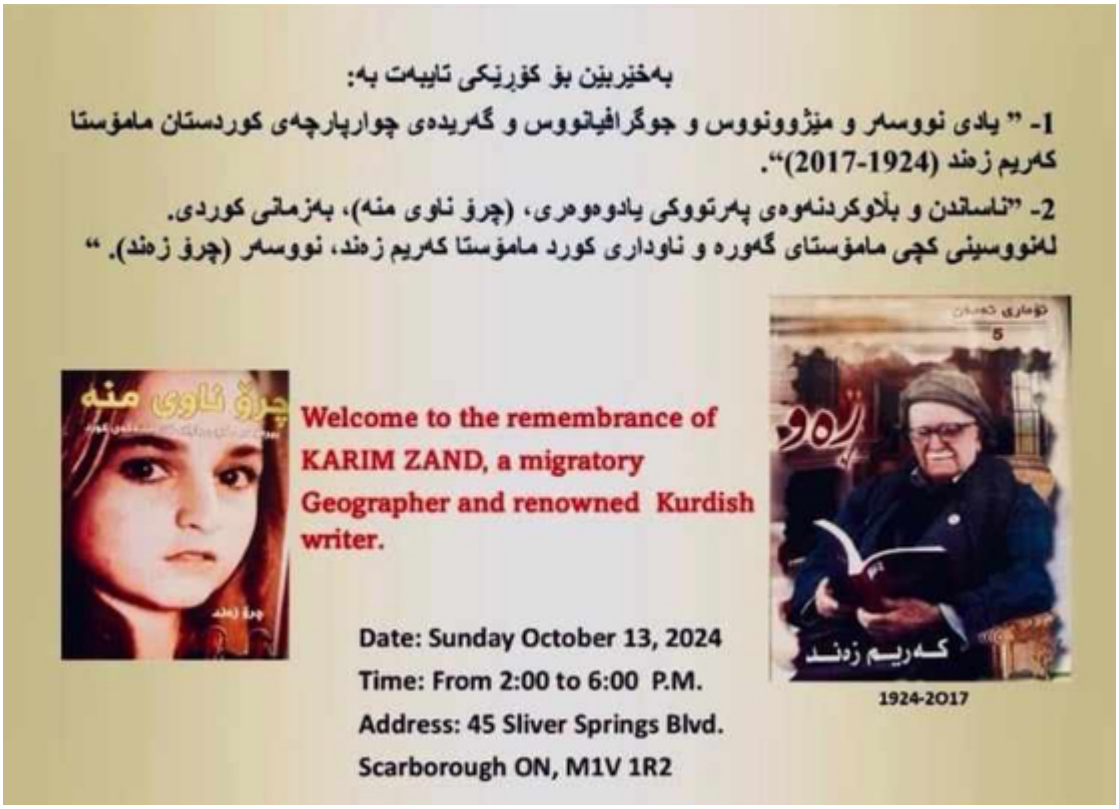
بەنی گوڵان کە بەناو دارستان بەاو ببووەوە، ئاپوورەی هەنگ و مەشی دیکەی عاشق بە گوڵی بە خۆی ڕاکێشابوو، باڵیان لەك دەدا و شیلەیان دەمژی.. ئاوەڵە زاواکەم بانگی کردم: دەی با دەست بە بژارێ بکەین..
ـــــ: بژاری چی و حاڵی چی؟ ئەم مەرگە بژار ناکرێ، وازبێنە با هەنگەکان گەرانی بکەن و سوپاسی (گاتیە) بکەن. ئەوارێ بە سەرکەم وت: ـــ گەر دەتەوێ بزانی چیم پێ خۆشە، سبەینێ لەگەڵم وەرە دەچینە ناو مەرگەکە.. سەرەك ڕازی بوو و چووین.
ـــــ: ئا ئەوەتا، ئەوەی کە من پێم خۆشە جەنابی سەرەك! ـــــ: ئەمە شتێکی چاکە، بەڵام چاکتر دەبێ ئەگەر دەوجامێیەك لە شەرابی گەمزا (جۆرە مێیکی هەرە چاکی بوگارانێ) بە بەر چوکەڵەی چاوانەوە بنرێ.. ئنجا لەسەر ئەو سەپەتەیەدا پاڵ بکەوێ و قەڵەشت پێ بێ، لە دەور و بەریشتدا، قرچێ قرچی کارێلەی برژاو بێ، ئەو حاڵە بە چاکی دەزانم چیت پێ خۆشە… چاکە! من هەندێ چۆراییم پێیە.. دیار بوو ئەوەی پێی بوو دەری هانی و خواردی. پاشان بە ئەوەی سەیری گەڵاس بکات، یا هەوایەکی پاك و بەگەرد هەڵمژێ لێیدا ڕەیی!! بەم جۆرە وەك وتی وای نەکرد.. لەو ساوە من بیر لەوە دەکەمەوە کە پێم خۆشە. جارەکیان بە کیرچم وت هاوەڵی ئەندازیار! پێم دەڵێی ئەوەی بکەی، پێت خۆشە، داخۆ دەبێ ئەوە چی بێ کە خۆشی لێ دەبینرێ؟ ـــــ: دەپرسی چیە؟ ئەوەیە کە بنوی، بچیتە سینەما.. دەشبێ ئەگەر کەسێ هەبوو لەگەڵی بکەی یاری (تەرنیف) ـــ جۆرە یارێیەکی کاغەزی قومارێ ـــــ بکەی.. بەڵام زەوق و میزاجی بەگەردیش ئەوەیە دونیات بە گونان بێ و لە کۆ پسا لە وێی گرێ بدەیەوە. وتم:ـــــ ئا ئەو زەوق و میزاجەی تۆ قسەی قەڵەق! تۆ دەزانی ئەو سینەمایەی هەموو ئەوارەیە چاوی تۆ نەزدەکەیەوە چیە؟. ئەوە وەکو ئەو دەنکە وایە کە بەشووشەوە دەنووسێ.. سینەمای جوان ئەوەیە منی تیا دەژیم، وەك ئەمما بایخ بە هیچ نەدەی ئا ئەمەیان مردنێ..؟! ـــــ: شتێکی ئاساییە خانەنشین بیت و بحەسێیەوە و بایخ بەهیچ نەدەی. ـــــ: نەخێر ئاسایی نییە ئادەمزادی زیندوو بایخ بە هیچ نەدا.. ئایا پەلکەکەیەك لەم سرووشتەدا هەیە خانەنشین بێ؟ نەخێر نییە و نایشبێ هەبێ.. قەتت گوێ لێ بووە، هەڵەیەك خانەنشین کرابێ و هاتبێ لە دیار هەڵانەکەی دانیشتبێ، زاری بەش کردبێتەوە فڕڕخە هەڵەیەکان بە دەنووك مشکی دەڕخوارد بدەن؟ »هەڵە« تا دوا هەناسەی دەفڕێ، ئینجا بە زەوی کەڵواژی دەبێتەوە.. ئەوەم بە گەڵایەوە کە جارەکیان لە نزیك (سپیەئاو)ـە کەوە ڕوویدا: »وەختی پشوودانی نیوەڕۆم بوو، لە ژێر دارسنەوبەرەکدا پاڵ کەوتبووم، بەرخەکانیش دەوریان دابووم، گوێم لە هاشەیەك بوو بەسەرمەوە، تەماشام کرد هەڵەیەکم دی لە لای (برسنەك)دا دەهات تا دەشهات سەرەو خوار دەبووەوە تا گەیشتە

سەرسەرم.. راپەیم ببینم چی بوو؟ سەیرم کرد باڵەکانی لەسەر مەرگەکەدا جووت کردووە و حەیاتی لەبەر بەاوە بە ئاوەی زامدار بووبێ یاخود نووکی دەخۆن هاتبێ... مرد بوو و دڵشفەی... ئا ئاوەیە شتی ئاسایی کوێی خەم لە کاتی فڕیندا بمری.. بەڵام تۆ لەو قۆفڵسەم بەند دەکەی دەمویست ئاوەی پێ بڵێم، لە پێش ئاوەی بیدرکێنم، جوویم و قووتم دایەوە...« کیرچ سەیرکی کردم وام تێگەیشتبوو، دەتگوت یەکەم جارە دەمبینێ..! وتی: ـــــ نەخێر.. دەتبەمە لای دکتۆرێك، پێم وایە کە تێ مەشکت نەخۆشە! ـــــ: لێم گەڕێ لەبەر و دختۆران، چاکتر وایە بە خێت بچیتە سینەما!.. وام زانی لە قسەکانم دەگا، بەڵام دیار بوو تێی نەگەیشتبوو.. وشە بە گوێرەی ئەو وەك ژمارە وایە، دوو هەر دووە و سفریش هەر سفر...! من بەرەو مەرگی بەرفرەو کاکی بە کاکی دەچم.. ئاویش بەرەو بەغدا.. لە کوێ دەگەینەوێك؟ ئا ئەمەیە سەری کەیوم و گەڕی کردووم، وەنەی دار کەڵە بەسەرمەوەیە، دەسوڕێ و دەسوڕێ تا لە ئاگر و ئارەقەمدا نقوم دەکا... ئەپە دەبم پەنجەرەکە بکەمەوە هەوایەك بێتە ژوورەوە.. دەیکەمەوە و نایکەمەوەیش، هاڕ هاڕو ڤڕ ڤڕی مەکینان دێ: بە بەبە.. بەبوك.. قڕڕڕ قڕ.. بووووم... ماتەڵکان هەر مەپرسە لە شەقامەکەدا چ زیقە زیقیانە، وەکو بەڵی زیقەیان لێناو دێ و گوێی پیاویدا دەچەقێ، دەڵێم ئەستا کەڵە دەبم.. ژمارەی دانیشتووانی شاری (تەشاف) خەی لە ملیۆنێك دەدا، پارەزگاریشی لەیە و تیپەکی تەواوی سەربازیش.. بەڵی کەسی وای تێدا نەبێ ئەو هەزارـــ تێ بەڵێ پێنج هەزار ـــ ماتەڵانێ دوور بخاتەوە کە شاری تێك دەدەن و مرێی کەڵە دەکەن؟؟ پەنجەرەکەم داخستەوە، سەرم خستە ژێر سنەوبەرەکە.. ئیتر لەو زیاترم تا ئەستا بە دەستەوە نەماوە.. شتەکی دیکەشم بەخەیاڵدا دێ ئاویش ئاویە هەڵبەم... تەنم حەزی لە هەڵمژینی بەنی خەڵی زیندوو و گەرمەکەیە، چ قسەیش لەگەڵ کیرچ یا لەگەڵ بەفرگرەکە (سەلاجە) بکەی جیاوازی نییە! بەڵام ئەمەش ئاوە ناگەینە کوێکەم خەرابە، نەوا! ئەو بە دەسزی و بە شەرفەوە ئیشی خەی دەکا، تەنانەت وا دێتە بەرچاو کە لە سکی دایکی نەبووە لە بەرمیلی دا هاتووەتە دەرێ، هەر بەیە بەنی بنیادەمی لە نایە، پتر لەوەی بەنی بەنزینی لە دە.. ئاوەندەی قسەی بە بکەم سوودی نییە، وا ئەم پارچە کاغەزەکەی بە دەنووسم: » کۆم کیریل! ئەمن دەچمەوە گوندی، ئاوان نەمامان دەگوزنەوە لە شوێنی تر بیاوێنن... تە منت هەنایە شار لەوەم بەوێنی... پیر بووم کۆم.. من ڕەگ و ڕیشەم لەرە نییە... ڕەگ و ڕیشەی من لەوێیە، لە گوندی. ئاوا منیش دەچمەوە بە دوایدا دەگەڕێم.. کە سیس دەبم و وشك هەڵدەم، بەچاوی کراوەوە دەچمە نەو گەڕەکەم... بمبورە ڕەڕەم! بە دوای منیش دا مەگەڕێ.. من بەرەو مەرگ و مەرغوزاری کاکی بە کاکی و فراوان ڕەیشتم.. بەڵام

تێ، تێیش بڕدڕوام بێ لە ژیگەی خێت بڕڕو بەغدایێ.
باوکت: گاتێ«

(*) لە ژمارە 2 ی ساڵی دووەمی گۆڤاری (الاداب الاجنبية)ی سووریيەوە کراوە بە کوردی.

کۆڵەک بۆ یادی نووسەرو مێژونووس کەریم زەند لە شاری تۆرۆنتۆ

دەسکەوتەکان بۆ گەلان بەدوای ساماندا.. عوسمانی حاجی مارف

حزبەکانی کوردایەتی بە قەستنووی مەسەلەی کورد و بەکارهێنانی ئەم مەسەلەیە لە هەسوانی سیاسیاندا، هەسمیەتیان بە خەیان داوو خەیان بەناوی کەشکانی کوردستانەوە ناساندوە. دوای شکستی یەکەمی کەنداو و هەبژاردنەکانی ساڵی ١٩٩٢، هەڵبک هەکەوت لەئەنجامدا حکومەتی هەرێمی کوردستان دامەزراو هەر دوو پارتی و یەکێتی گەیاندە دەسەاتی سیاسی. هەرچەندە لە مێژوی هەسورانی سیاسیاندا خەیان وەک نوێنەری چارەسەری ستەمی میللی و چەوسانووی خەڵکی کوردستان ناساندوە، بەڵام ئەم کەشەیە تا ئێستا نەک چارەسەر نەبووە، بەڵکو ناسیونالستەکان بەردەوام سوداو مامەڵەی پووچەکەن و نانی لەدەخەن و سامانی پە کەدکەنووو هیچ کات نوێنرایەتی ستەمی نەتەوایەتیان نەکردوە.

دوای ئاوەی جەنگی کەنداوی ساڵی ١٩٩١ فراهەم بونی بەشایی لە دەسەاتی سیاسی لە کوردستانی عەراق خولقاند، بووە هەی باادەستی پارتی و یەکێتی، وەک دوو هێزی میلیشیا. لە لەشکرکێشیەکەی ساڵی ٢٠٠٣ی ئەمریکاوە بە سەر عەراق، خزمەتکی بوونیان بە ئەمریکا کرد، لە هەمان کاتدا دەخکی تەواو ئاواا کرایەوە بیان، کەلە رگەی گەندەڵی و تانچەتی و قاچاخچەتی و بازرگانی بە نەوتەوە سامانکی بە شوماریان کەکرد، هێزکانیان و دەسەاتیان لە دوو ناوچەی جیاوازدا بە ناوی زانی زەردو سوزەوە لە ئاستکی باادا چسپاند و سنورکانیان بە سامان پەیداکردن کنترڕ کرد.

شاراوە نیە بەشداریکی جدیان لە پکهێنانی حکومەتکی نەتەوەیی و ئیسلامی و تائیفی و کنەپەرستی کرد لە عەراقدا، دەورو کاریگەری بەرچاویان لە چوارچێوەی پکهێنانی دەوەتی عەراقدا بینی. بەڵام دوای سی ساڵ زیاتر لە دەسەات و ٢٠ ساڵ دوای لەشکرکێشی ئەمریکا، حکومەتی هەرێم و بارزانی و تاڵەبانی، دیدکی ووونیان بە داهاتووی خەیان نیە و لە نەو گۆڕاو و قەیرانکدا گیریان کردوە، نازانن بە کودا دەیان بەن و چەن سەردەرهێننەوە. ئێستا جگە لە دابەزینی دەورو پگەیان لە حکومەتی عەراقدا، لە هەمانکاتدا مەترسی لەدەستدانی پگەو نفوزی سیاسیان لە ناو هەرێمیشدا چاوەڕوانیکی تریانە.

شکستی ناوخەی نێوان پارتی و یەکێتی لە نێوان ساانی ١٩٩٤ بە ١٩٩٨، ئیعتباری هەردوو حزبی تەکشکاندو شتک نمایەوە بە ناوی حکومەتی

هەرێم، تا دوای ساڵی ٢٠٠٣، کە توانیان لە پاڵ ئەو تاڵان و بڕیی ئەنجامیان ئەدا، ئەو هەڵەش بقەزنەوە، بە پێکهاتن لەسەر ئەوەی کە چەند نمونەیەک لە شەوازێکی حکومەتی هەرێم ڕاگەیەنن، هاوکات لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردودا نموونەیەکی نوێ لە هەردوو بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی سەرکردایەتیان وەرگرتووە، بە مانایەک هەردوولایان کە بانگەوازێکی چەواشەکاریان بە دیموکراسی دەکرد، هەر بە خۆیان پوچەڵیان کردەوە و دەستاتی بنەماڵەیان چەسپاند.
تا ناوەڕاستی ساڵی ٢٠٢٢، حکومەتی هەرێم نزیک ٤٥٠ هەزار بەرمیل نەوتی لە ڕێگەدا بەرهەم دەهێنا، کە زۆرینەی لە ڕێگەی بڕی سەربەخۆی هەرمەوە لە ڕێگەی تورکیاوە هەناردە دەکرا. تەنها لە چارەکی دووەمی ساڵی ٢٠٢٢دا، فرۆشی نەوت لە کوردستانی عێراق کەی داهاتی ٣.٧٧ ملیار دۆلاری بەدەستهێناوە. لەکاتێکدا تەنها لەسەدا ٤١ی ئەو داهاتانە گەیشتە خەزێنەی حکومەتی هەرێم. سەبارەت بە غازی سروشتیش، ئەو بڕەمەی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەیخاتە بازارەوە لە ساڵی ٢٠٢١دا ساڵانە گەیشتووەتە نزیکەی 5.3 ملیار مەتر سێجا.
بارزانی و تاڵەبانی وەک دوو هێزی میلیشیاو خاوەن دەسەڵات، سودێکی زۆریان لە هەڵکەوتەی جوگرافی و سنورەکان وەرگرت، کە وەک دوو کەمپانیای قاچاخچی بیان بوو بە ڕێوەبەرێکی بازرگانی ناوچەیی و شوێنی مەبەست. تورکیا کە تاکە سنووری وشکانی لەگەڵ عێراق بە هەرێمی کوردستاندا تەدەپەڕێت، گەورەترین هاوبەشی بازرگانی دەستاتی بارزانیە، کە لە ساڵی ٢٠١٧ ئاوگەڕی بازرگانی نێوان تورکیە و کوردستانی عێراق گەیشتە دوو ملیار و پێنج ملیۆن دۆلار، کە نزیکەی یەک لەسەر سێی کەی ئاوگەڕی بازرگانی ئەنقەرەیە لەگەڵ عێراقدا. بەهەمان شێوە یەک لەسەر سێی هاوردەکردنی عێراق لە ئێرانەوە – کە ساڵانە بە دوو ملیار و چوارسەد ملیۆن دۆلار مەزەندە دەکرێت – دەگاتە کوردستانی عێراق. جگە لەوەش 50%ی هەناردەی ئێران بە عێراق لە دەروازە سنووریەکانی ژێر دەسەڵاتی تاڵەبانی تەدەپەڕێت.
ئیدیعای خاوەندارێتی لە نەوتی هەرێم لەلایەن حکومەتی فیدراڵیەوە، حکومەتی هەرێمی کوردستانی ناچار کرد بەهەی مەترسیە سیاسیەکانەوە بە نرخێکی کەم نەوت بفرۆشێت. جگە لەوەش ناکۆکیەکانی نێوان هەولێر و بەغدا لەسەر داهاتی نەوت و گومرگ لە ساڵی ٢٠١٤بڕەو خراپتر دەردەکەوت، ئەمەش وایکرد بەغدا پشکی حکومەتی هەرێم لە بودجەی نیشتمانی ببڕێت. لە ساڵی ٢٠٢٢ دادگای باڵای فیدراڵی عێراق بە فەرمی بڕیاریدا کە یاسای سامانە سروشتیەکانی حکومەتی هەرێم و گرێبەستە نەوتیەکان و هەناردەکردنی نادەستوریە. هەروەها حکومەتی عێراق سکاڵای یاسایی لەسەر تورکیە لە دادگاکانی ناوبژیوانی

نەودەوەتی تەمارکرد لەسەر ڕێگەدان بە "حکومەتی هەرێم" بە بڕیارەنانی بڕی عێراق-تورکیا بەبێ ڕەزامەندی بەغدا. لەکاتێکدا ئەم بابەتە دژنوسرا، دادگا هەوڵستی عێراقی پشتاستکردەوە و تورکیای ناچارکرد هێنارەکردنی نەوتی هەرێمی کوردستان ڕابگرێت. بەم جۆرەش ئیندەی کارتی سزابڕخەی وزەی حکومەتی هەرێم بە نادیاری ماوەتەوە.

سەرەڕای دەستکەوتە سەرنجڕاکێشەکانی بارزانی تاڕادەیەک لە ماوەی ئەو سی ساڵەدا لە کەمکەکردنی سەرمایە، بەڵام بەبێ بایەخدان بە دامەزراندن و جێگیرکردنی چەسپاندن و جێخستنی حکومەتێکی یەک دەست و سەراسەری لە هەرێمدا، یان بڕگری نەکردن لە سەربڕخەیی کوردستان، ئاشکرایە دواجار مایەپوچ سەریان دەڵەقێنن.

ئەم پرسیەی لە دەخی ئێستای عێراقدا دەیبینین، کە هەوڵدانی جدیە بۆ ناوەندبوونەوەی عێراق و سنوردارکردنی دەسەڵاتی بارزانی و تاڕادەیەک، لە چوارچێوەی کەتایی دەورەیەکدایە کە ناوچەکە بگشتی و عێراق بە تایبەتی، دەگوزەرێتەوە بە دەورەیەکی تازە، کە هەوڵدانی کۆنترۆکردنی ئاسایشە بە سەرمایەگوزاری و چونە ناو دەخێکی تازە لە گۆشەی پڕژە ئابوریەکان، بەبێ ئەوەی لەم پرسیەدا حساباتێک بۆ حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتی بارزانی و تاڕادەیەکی لە خاڵێکی دیاریکراودا جێگایەکیان بۆ دیاری کرابێت.

بگشتی لەم ئاڵوگۆڕانەی ناوچەکە و جێختکردن و هەنگاونان بۆ ناوەندکردنەوەی حکومەتی عێراق، ڕێشنە پگەی هەرێم زیاتر خۆی لە پاشکۆبونی هەنگاوبەهەنگاوی بەغداوە دەبەستێتەوە، بارزانی و تاڕادەیەنیش ئەمیان قەبوڵ کردوە، گرنگ ئەوەیە بیان دەسەڵاتێکیان هەبێت، بەهەرجۆرێك بێت سامانێکیان بە دابین کات، هەر بیە باسێک نەماوە لە بەکار هێنانی مەسەلەی کوردو دەوڵەتی سەربڕخە.

لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا نیشانەکانی بازاڕی ئازاد و سیستەمی گەندەڵی بەربڵاو نیشان دەدەن. لەم نەوەندەدا دەستاگەیشتنیان بە سەروەت و سامان و کەمکەکەی سەرمایەیان پەیوەست کردوە بە دەسەڵاتی سیاسیەوە، تا لە ڕێگای دەسەڵاتی سیاسیەوە تاڕادەیەکی و بازرگانی و قۆرخکردنی تەواوی سەرمایە لە ژێر دەسەڵاتی خۆیاندا بڕوا دەچێت.

لەگەڵ بەرجەستەبونەوەی زیاتری دوو ئیدارەیی و گەڕینی هاوسەنگی هێزی بارزانی و تاڕادەیەکی لە بەرامبەر حکومەتی عێراقدا، ئەوەی شایانی باسە لە دوای ڕیفراندەمەوە سەرکردەکانی حکومەتی هەرێم بچونیان سەبارەت بە پگەی خۆیان لە چوارچێوەی نەخشەکانی حکومەتی عێراقدا ناکۆکن، بەتایبەتی لەسەر چۆنیەتی گەڕانەویان بۆ بەغداد و مامەڵەی ئیندەیان لە پەیوەندیان بە حکومەتی عێراقەوە چۆن دەبێت، کە ناڕەشن و ناتەبان، وەک ئەوەی لە چاوەڕوانی قەدەرەکدا

دەشدامابن، چونکە ئەزمونکەیان بە شکست گەیاندوە، هەر بۆیە ئەو پرسیارەش لەردا دێتە پێشەوە، ئایا ئابوری هەرێم لەم کەین و بەینەی وابەست بون و پاشکەبون بە بەرنامەو بڕیارکانی حکومەتی عەراق و بە پشتبەستن بە هاوکاری دەرکی و گواستنەوەی بودجە لە بەغداوە بە هەرێم، ئایا دەتوانن بمێننەوە؟، یان چۆن دەمێننەوە؟ واتە لە رەرەوی ئەم پرسیەدا چۆن لەرگەی دەسەاتەوە دابینی سامان و داهاتیان دەکەن، کاتێک دەسەات لە حکومەتی عەراقدا کۆنترڵی تەواوی جومگە ئابوریەکان بکات.!

نەخشی کەسایەتی: ناساندن، هەکارەکان، نیشانەکان و چارەسەریە زانستیەکان..151.. ابراهیم موحەمەد(ئەبەاهام لێقای)

زنجیرەی ١٥١

نەخشی کەسایەتی بریتیە لە کۆمەك دەخی دەروونی کە کاریگەری لەسەر شێوازی بیرکردنەوە، هەسوکەوت و پێوەندی تاک لەگەڵ کەسانی دیکە دروست دەکاتن. ئەم نەخشیانە بە درێژایی کات پارە دەسێنن و دەبنە هۆی کێشە لە ژیانی ڕۆژانە و پێوەندییە کۆمەایەتییەکاندا. لەردا نموونەیەك لەسەر خەم دەهێنمەوە تاکو دەخەکە زیاتر ڕوون بێتەوە بە ئەوە.

بە نموونە: ئەبەاهام گەنجێکی ٢٦ ساڵیە کە نیشانەکانی نەخشی کەسایەتی خود-شێدایی (Narcissistic Personality Disorder) پیشان دەدات. ئەو:

هەستێکی زۆر بەرزی لە خۆبایی بوونی هەیە، خەیاڵی سەرکەوتنی بە سنووری هەیە، پێویستی بە ستایش و سەرنجی بەردەوامی خۆکی هەیە،

کەم هاوسەزی لەگەڵ هەستی کەسانی تر نیشان دەدات.

لە ڕووی زانستییەوە، ئەم جۆرە نەخۆشییە کەسایەتییە بە هەی کەمەک فاکتەری ژینگەیی و ژەنەتیکییەوە پەرە دەستەنەت.

هۆکارەکان:

هۆکارەکانی نەخۆشی کەسایەتی ئاڵۆزن و زۆر جار تێکەڵاوێک لە چەند فاکتەرێکن:

بەماوە- جینەتیك: لێکۆڵینەوەکان پیشانیان داوە کە هەندێک کەس لەوانەیە مەیلی زیاتریان هەبێت بۆ پەرەسەندنی نەخۆشی کەسایەتی بەهەی فاکتەرە جینیەکانەوە.

ژینگەیی: ئەزموونە نەرێنیەکانی سەردەمی منداڵی، وەک پشتگوێ خستن یان دەستدرێژی، دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگ بگێڕن.

کیمیایی مێشک: ناهاوسەنگی لە ماددە کیمیاییەکانی مێشکدا دەتوانێت کاریگەری هەبێت لەسەر گۆشەی کەسایەتی.

کولتووری: هەندێک فاکتەری کولتووری دەتوانن کاریگەری لەسەر پەرەسەندنی نەخۆشی کەسایەتی.

نیشانەکانی نەخۆشی کەسایەتی دۆگڕێن بەپێی جۆری نەخۆشیەکە، بەڵام هەندێک نیشانەی گشتی بریتین لە:

کێشە لە پەیوەندی دروستکردن و پاراستنی پەیوەندییەکان هۆکسوکەوتی نائاسایی یان تووندوتیژ، هەستی بەردەوام بە نائارامی یان ترس، گۆشەگیری کۆمەڵایەتی، کێشە لە کۆنترۆڵکردنی هەست و سۆز، بیرکردنەوەی ناڕێک یان شێواو.

چارەسەریی زانستیکان:

چارەسەری نەخۆشی کەسایەتی بەپێی جۆری نەخۆشیەکە و تووندی نیشانەکان دۆگڕێت. هەندێک لە چارەسەرە باوەکان بریتین لە:

دەرمان: دەرمانەکان وەک دژە خەمۆکی و دژە دڵەڕاوکێ دەتوانن یارمەتیدەر بن بۆ کۆنترۆڵکردنی هەندێک نیشانە.

چارەسەری دەروونی: چارەسەری ڕەفتاری-مەعریفی (CBT) و چارەسەری دیالێکتیکی ڕەفتاری (DBT) لە کاریگەرترین شێوازەکانی چارەسەرن.

چارەسەری گرووپی (group counselling) : ئەم جۆرە چارەسەرییە یارمەتی نەخۆشکان دەدات بۆ فێربوونی کارلێکی کۆمەڵایەتی باشتر.

هاهێنانی پەیوەندی کۆمەڵایەتی: فێرکردنی کارامەییە کۆمەڵایەتییەکان دەتوانێت یارمەتی نەخۆشکان بدات بۆ باشترکردنی پەیوەندییەکانیان.

چارەسەری خێزانی: بەشداریپێکردنی ئەندامانی خێزان لە پرۆسەی چارەسەردا دەتوانێت کاریگەر بێت.

-_____

سەرچاوەی بەکارهاتووی زانستی:

١-
https://psychiatryonline.org/doi/book/10.1176/appi.books.9780890425596

٢-https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21195251/

٣-https://psycnet.apa.org/record/2018-00745-000

٤-https://psycnet.apa.org/record/2018-00745-023
٥-https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10786009/

بۆچی سۆسیالیزم؟.. نووسینی: ئەلبێرت ئینشتاین.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵا

ئایا کەسێک شارەزا نییە لە پرسە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان، بۆی هەیە بۆچوونکانی لەسەر بابەتی سۆسیالیزم دەربڕێت؟ من بە کۆمەڵێک هۆکار باوەڕم وایە بێت.
با سەرەتا پرسیارەکە لە ڕوانگەی زانستییەوە لێبکۆڵینەوە. لەوانەیە وا دەرکەوێت کە جیاوازییەکی میتۆدەلۆژیی جۆهەری لە

نەوان فەلەکناسی و ئابووریدا نییە: زانایان لە هەردوو بوارەکەدا هەوڵدەدەن یاساکانی قبووڵکردنی گشتی بە کۆمەڵە دیاردەیەکی سنووردار بدۆزنەوە بۆ ئەوەی پێوەندیی نێوان ئەم دیاردانە تا دەتوانن بە ڕوونی تێبگەن. بەڵام لە ڕاستیدا ئەم جۆرە جیاوازییە میتۆدەلۆژییانە بەڕاستی بوونیان هەیە. دۆزینەوەی یاسا گشتییەکان لە بواری ئابووریدا بەهۆی ئەو بارودۆخەی کە دیاردە ئابووریی چاودێریکراوەکان زۆرجار کاریگەرییان لەسەر بەهۆی چەندین هۆکارەوە کە زۆر قورسە بۆ جیا هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێت. جگە لەوەش، ئەو ئەزموونەی کە لە سەرچاوەی قەناغی بەناو شارستانی مۆژووی مرۆڤایەتییەوە کۆکراوەتەوە، وەک دۆزانرێت- تا ڕادەیەکی زۆر کاریگەری هۆکارگەلێک بووە و سنووردار بووە کە بە هیچ شێوەیەک لە سەروشتدا تەنیا ئابووری نین. بە نموونە زۆربەی دەوڵەتە گەورەکانی مێژوو بوونی خۆیان قەرزاری داگیرکارییەن. گەلانی داگیرکەر، لە ڕووی یاسایی و ئابووریەوە، وەک چینی باڵای وڵاتی داگیرکراو خۆیان جێگیر کردووە. بە خۆیان دەستیان بەسەر قەرخکاریی خاوەندارێتی زەویدا گرت و لە ڕێزەکانی خۆیانەوە قەشەیەکیان دانا. قەشەکان کە لە ژێر کۆنترۆڵ و هەژمونی دەسەڵاتدابوون، دابەشکردنی چینایەتی کۆمەڵگەیان کردە دامەزراوەیەکی هەمیشەیی و سیستەمێکی بەهایان دروست کرد کە لەو کاتەوە خەڵک تا ڕادەیەکی زۆر و بە شێوەیەکی نائاگا، لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی خۆیاندا ڕەنمایی دەکەن. بەڵام نەریتی مێژووییە، ئاگر بەتین، هی دوێنێیە؛ لە هیچ شوێنێکدا بەڕاستی بەسەر ئەو شتەدا زاڵ نەبووین کە **تەرشتاین ڤەبلن** (Thorstein Veblen) ناوی لێنابوو **"قەناغی تاڵانچی"** گەشەسەندنی مرۆڤ. ڕاستییە ئابووریە زانراوەکان سەر بەو قەناغەن و تەنانەت ئەو یاسایانەی کە دەتوانین لێیانەوە وەریبگرین، بۆ قەناغەکانی دیکە ناگونجێن. بەو پێیەی مەبەستی ڕاستەقینەی سۆسیالیزم بۆ وردی تێپەڕاندن و پشکۆتنە لە دەروەی قەناغی تاڵانکاری گەشەسەندنی مرۆڤ، زانستی ئابووری لە دەخی ئەستایدا دەتوانێت ڕەشنایەکی کەم بخاتە سەر کۆمەڵگەی سۆسیالیستی داهاتوو.

دووەم: سۆسیالیزم بەرەو کۆتاییەکی کۆمەڵایەتی-ئەخلاقی ئاراستە دەکرێت. بەڵام زانست ناتوانێت ئامانجەکان دروست بکات و تەنانەت کەمتریش لە مرۆڤدا بیانچێنێت؛ زانست زۆرترینی دەتوانێت ئەو ئامرازانە دابین بکات کە بەهایانەوە بە گەیشتن بە هەندێک ئامانج، بەڵام خودی کۆتاییەکان لەلایەن کۆسایەتیی خاوەن ئایدیالی ڕووشتی بەرزەوە بیریان لێدەکرێتەوە بە ئەوەی ئەم ئامانجانە بە مردویی لە دایک نەبن، بەکو ژیانی و بەهێز بن- ئەوە لەلایەن ئەو مرۆڤە زۆرانەوە قبووڵدەکرێت و دەبرێنە پێشەوە کە نیوە نائاگایانە

پەرەسەندنی خاوی کۆمەڵگە دیاری دەکەن.
هەر لەبەر ئەم هۆکارانە پێویستە لەسەرمان ئاگادار بین کە زانست و میتۆدی زانستی قەبارەیەکی لە خۆ گەورەتری نادەینە لە کاتێکدا پرسی کێشکانی مرۆڤ؛ و نابێت وا دابنێین کە پسپۆڕان تاکە کەسن مافی ئەوەیان هەیە رای خۆیان لەسەر ئەو پرسیارانە دەربڕن کە کاریگەرییان لەسەر ژیانکخستنی کۆمەڵگە هەیە.
دەنگە بێشومارەکان ماوەیەکە جێخت لەوە دەکەنەوە کە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بە قەیرانێکدا تێدەپەڕێت، کە سەقامگیرییەکەی زەر بە خراپی لێت بووە. تایبەتمەندی دۆخەکە وەهایە کە تاکەکان هەست بە بێباکی یان تەنانەت دوژمنایەتیکردنی ئەو گرووپە بچووک یان گەورانەی کە خۆیان بێشکن لێی دەکەن. بە ئەوەی ژیشنتر بڵێگەکانم بخەمەڕوو، بە لەبەردا ئەزموونێکی کەسی خۆم تۆمار بکەم. لەم دواییانەدا لەگەڵ پیاوێکی زیرەک و خاوەن ئاوەزێکی باشدا باسم لە هەڵوێشەی شەخسی دیکە کرد، کە بە بۆچوونی من مەترسییەکی جددی لەسەر بوونی مرۆڤایەتی هەیە، وە ئەو تێبینییەمدا کە تەنیا ژمارەیەکی سەروو نەتەوەیی لە توانایدایە رێ لەو مەترسییە بگرێت. پاشان میوانەکەم زەر بە ئارامی و رۆحێکی ساردەوە پێی وتم: –
"بۆچی ئەوەندە بە قووڵی دژایەتی نامانی ڕەگەزی مرۆڤ دەکەیت؟"
دەنیام کەمتر لەسەدیەک لەمەوبەر هیچ کەسێک بەم شێوە زمانە لەدوانێکی لەم جۆرەی نەدەدا. قسەی مرۆڤێکە کە بەهودە هەوڵی داوە بە گێشتن بە هاوسەنگییەک لەناو خۆیدا و کەم تا زەر هیوای سەرکەوتنی لەدەستداوە. ئەمە نیشانەی نامۆبون و دابڕانێکی پڕ لە ئازارە کە لەم ڕۆژانەدا خەڵک بەدەستیەوە دەناڵێنن.
هۆکارەکەی چیە؟ ئایا ڕەگایەک هەیە بۆ دەربازبوون؟
وروژاندنی ئەم جۆرە پرسیارانە ئاسانە، بەڵام وەڵامێکی متمانەدار بەم پرسیارە بۆ خۆی قورسە. لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ بە باشترین شێوە هەوڵ بدەم، هەرچەندە زەر ئاگاداری ئەو ڕاستییەم کە هەست و هەڵوێستەکانمان زەرجار دژ بەیەک و ناڕوونە و ناتوانرێت بە فەرمولێکی ئاسان و سادە دەربڕدرێن.
مرۆڤ، لە یەک کاتدا، بوونێکی تاکەکەسی و بوونێکی کۆمەڵایەتییە. وەک بوونەوەرێکی تاکەکەسی هەوڵ دەدات بوونی خۆی و ئەو کەسانە بپارێزێت کە لێی نزیکترینن و ئارەزووی شەخسی خۆی تێر بکات و توانا زگماکییەکانی پەرەپێبدات. وەک بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی هەوڵدەدات ناساندن و سەز و خۆشەویستی هاومرۆڤەکانی بەدەستبهێنێت و بۆشداری لە چێژەکانیاندا بکات و لە خەمەکانیاندا دڵنەواییان بدات و بارودۆخی ژیانیان باشتر بکات. تەنیا بوونی ئەم هەوڵە جۆراوجۆرانە، کە زەرجار ناکۆکن بەیەکتر، کاراکتەری تایبەتی مرۆڤ

دیاریدەکات لەوەی چەندە دەتوانێت هاوسەنگییەکی ناوەوەی خود بەدەستبهێنێت و بتوانێت بەشداری بکات لە خۆشگوزەرانی کۆمەڵگادا. تەواو ئاگاری ئەوە هەیە کە هەزی ڕەژیەی ئەم دووپاتەنەرە، بە شێوەیەکی سەرەکی بە میرات جێگیر بووبێت. بەڵام ئەو کەسایەتییەی کە دواجار دەردەکەوێت، تا ڕادەیەکی زۆر بەهۆی ئەو ژینگەیەی کە مرۆڤ لە کاتی گۆشەگیرکردنیدا بەرەکەوت خۆی تێدا دەبینێتەوە، بە پێکهاتەی ئەو کۆمەڵگایەی کە تێیدا گەورە دەبێت، بە نەریتی ئەو کۆمەڵگایە و هەڵسەنگاندنی بە جۆرێ تایبەتکان لە ڕەفتار پێکدێت. چەمکی ئەبستراکت "کۆمەڵگە" بە تاکی مرۆڤ بە مانای کۆی پەیوەندییە ئاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانی لەگەڵ هاوچەرخەکانی و بە هەموو مرۆڤکانی نەوەکانی پێشووتر. تاک توانای بیرکردنەوە و هەستکردن و هەوەدان و کارکردنی هەیە بە تەنیا؛ بەڵام ئەوەندە پشت بە کۆمەڵگا دەبەستێت – لە بوونی جەستەیی و فیکری و سۆزداریدا – کە مەحاڵە لە دەرەوەی چوارچێوەی کۆمەڵگەدا بیری لێبکرێتەوە، یان لەی تێبگەین. ئەوە "کۆمەڵگە"یە کە خەراک و جل و بەرگ و ماڵ و کەرەستەی کار و زمان و فەرمەکانی بیرکردنەوە و زەربەی ناوەکی بیرکردنەوە بە مرۆڤ دابین دەکات؛ ژیانی لە ڕۆگەی کار و دەستکەوتەکانی ئەو ملیۆنەها ملیۆنەی ڕابردوو و ئێستاوە دەکرێت کە هەموویان لە پشت وشەی بچووکی "کۆمەڵگە"وە شاراوەبن.
بەڵێ ڕوونە کە وابەستەیی تاک بە کۆمەڵگە ڕاستیەکی سروشتییە و ناتوانرێت هەڵبوەشێنرێتەوە- هەروەک چۆن لە دەخێ مەرووڵە و هەنگەکاندا. بەڵام لە کاتێکدا کە هەموو پرسەی ژیانی مرووڵە و هەنگ تا بچووکترین وردەکاری بە غەریزە نەگەڵ بەماویەیەکان جێگیر کراوە، نەخشەی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییەکانی مرۆڤ زۆر گۆڕاون و ئامادەن بە گۆڕانکاری. یادەوەری، توانای دروستکردنی پێکەوەگرێدانی نوێ، پەیوەندی زۆرەکی، گۆشەسەندنی لە نێوان مرۆڤدا کردووە کە پەویستییە بایۆلۆژییەکان ئەوەناکات. ئەم جۆرە پێشهاتانە لە نەریت و دامەزراوە و ڕێکخراوەکاندا خۆیان دەردەخەن؛ لە ئەدەبدا؛ لە دەستکەوتە زانستی و ئەندازیارییەکاندا؛ لە بەرهەمە هونەرییەکاندا. ئەمەش ئەوەمان بە ڕوون دەکاتەوە کە چۆن ڕووداوەکان کە بە مانایەکی دیاریکراو مرۆڤ دەتوانێت لە ڕۆگەی ڕەفتاری خۆیەوە کاریگەری لەسەر ژیانی خۆی هەبێت و لەم پرسەیەدا بیرکردنەوە و خواستی هۆشیارانە دەتوانێت ڕۆڵی هەبێت.
مرۆڤ لە کاتی لەدایکبووندا، لە ڕۆگەی بەماویەیەوە، دەستوورێکی بایۆلۆژی بەدەست دەهێنێت کە دەبێت بە جێگیر و نەگۆڕاوی بزانین، لەوانەش ئەو ئیرادە سروشتیانەی کە تایبەتمەندی جۆری مرۆڤن. جگە لەوەش لە ماوەی ژیانیدا دەستوورێکی کولتووری بەدەست دەهێنێت کە

لە ڕۆژی پەیوەندیکردن و لە ڕۆژی چەندین جاری دیکەی کاریگەرییەوە لە کۆمەڵگە وەریدەگرێت. هەر ئەم دەستوورە کلتووریەیە لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا گۆڕانکاری بەسەردا دێت و تا ڕادەیەکی زۆر گۆڕە پەیوەندی نێوان تاک و کۆمەڵگە دیاری دەکات. ئەنترۆپۆلۆژیای مەدرن لە ڕۆژی لێکۆڵینەوەی بەراوردکاریەوە لە کلتوورە بەناو سەرەتاییەکان فێری کردووین کە ڕۆنگە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی مرۆڤەکان جیاوازییەکی زۆریان هەبێت، ئەمەش بێندە بە شێوازە کولتووریە باوەکان و جۆراوجۆرەکانی ڕێکخستن کە لە کۆمەڵگەدا زاڵن. هەر لەسەر ئەمەیە ئێوانی هەوڵدەدەن بە باشترکردنی چارەنووسی مرۆڤ، ڕۆنگە هیواکانیان زەمینەسازی بکات: مرۆڤەکان مەحکوم نین، بەهۆی دەستوورە بایۆلۆژیەکەیەوە، بە لەناوبردنی یەکتر یان لەژێر ڕەحمەتی چارەنووسێکی دێندە و خوێخشدا بن .

ئەگەر لە خەمان بپرسین کە چۆن دەبێت پێکهاتەی کۆمەڵگە و هەڵوێستی کلتووری مرۆڤ بگۆڕدرێت بە ئەوەی ژیانی مرۆڤ تا ئەو جێگایەی دەتوانرێت جێگەی ڕەزامەندی بێت، پەیوەستە بەردەوام ئاگاداری ئەو ڕاستییە بین کە هەندێک مەرج هەیە ناتوانین دەستکاریان بکەین. وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، سروشتی بایۆلۆژی مرۆڤ، بە هەموو مەبەستێکی کردەیی، جێگەی گۆڕانکاری نییە. جگە لەوەش، پێشکەوتنە تەکنۆلۆژی و دیمۆگرافییەکانی چەند سەدەی ڕابردوو هەلومەرجێکی دروستکردووە کە لەژێر بە مانەوە. لە دانیشتوانی تاڕادەیەک چەدا ئەو کایانەیان هەیە کە بە بەردەوامی بوونیان پەیوەستن، دابەشکردنی کارێکی زۆر و ئامرازێکی بەرهەمهێنانی زۆر ناوەندی زۆر پەیوەستە. ئەو زەمانە بە هەمیشە تێپەڕی کاتێک ئاوەدەنەوە پەمان وایە سەردەمێکی نمونەیی بووە- کە تاکەکان یان گروپە تاڕادەیەک بچووکەکان دەیانتوانی بە تەواوی خۆبژێوبن. زیادەڕۆیی نییە ئەگەر بڵێین مرۆڤایەتی لە ئێستادا کۆمەڵگەیەکی هەساریی بەرهەمهێنان و بەکاربردن پێکدەهێنێت.
ئێستا گەیشتووەتە ئەو ئاستەی کە ڕۆنگە بە کورتی ئاماژە بەوە بکەم کە چی بە من جۆهەری قەیرانی سەردەمی ئێمە پێکدەهێنێت. پەیوەندی بە پەیوەندی تاک بە کۆمەڵگاوە هەیە. تاک لە هەموو کاتێک زیاتر هۆشیار بووە لە پشتبەستن بە کۆمەڵگە. بەڵام ئەم وابەستەییە وەک سەرمایەیەکی ئەرێنی، وەک پەیوەندییەکی ئەرگانی، وەک هێزێکی پارێزەر ئەزموون ناکات، بەڵکو وەک هەڕەشەیەک بە سەر مافە سروشتییەکانی، یان تەنانەت بە بوونی ئابووریەکەی. جگە لەوەش پێگەی لە کۆمەڵگەدا بە جۆرێک کە پاڵنەرە ئیگۆییەکانی ماکیاڤێڵی بەردەوام زەقتر دەبنەوە، لە کاتێکدا پاڵنەرە کۆمەڵایەتییەکانی کە

بە سروشت لاوازترن، وردە وردە تێکدەچن. هەموو مرۆڤێکان، هەر پەگەیەکیان لە کۆمەڵگەدا هەبێت، بەدەست ئەم پرسەی تێکچوونە دڵنەنین. بەبێ ئاوەڕی بزانن دیلی ئیگۆیزمی خۆیانن، هەست بە ئاسایشی و تەنیایی و بێبەشبوون لە چێژوەرگرتنێکی سادەی ژیان دەکەن. مرۆڤ دەتوانێت مانا لە ژیاندا بدۆزێتەوە، هەرچەندە کورت یان درێژبێت، تەنها لە ڕێگەی تێرخانکردنی خۆی بۆ کۆمەڵگە.
ئانارشی ئابووری کۆمەڵگەی سەرمایەداری وەک ئاوەڕی ئۆمێگە هەیە، بۆ بەوای من سەرچاوەی ئاستەقینەی خراپەکارییە. لەبەر چاوماندا کۆمەڵگەیەکی گەورەی بەرهەمهێنەران دەبینین کە ئەندامەکانیان بۆ وەستان هاوئەندێن یەکتر بەبێش بکەن لە بەرهەمی کاری دەستەجەمعی خۆیان- نەک بۆ زەر، بەڵکو بۆ گشتی بۆ پابەندبوونێکی دەسزانە بۆ یاسا دامەزراوە باوەکانەوە. لەم ڕووەوە گرنگە بزانین کە ئامرازەکانی بەرهەمهێنان- واتە تەواوی توانای بەرهەمهێنان کە پەیوستە بە بەرهەمهێنانی کاڵای بەکاربەر و هەروەها کاڵای سەرمایەی زیادە- ڕێنگە لە ڕووی یاساییەوە بێت و لە زەریی کاتەکاندا… موڵکی تایبەتی تاکەکانە.

لە پێناو سادەییدا، لەم باسەی کە لە دوای ئاوە دێت، بە هەموو ئاوانە ناودێبەم کە "کرێکاران" کە هاوبەش نین لە خاوەندارێتی ئامرازەکانی بەرهەمهێنانەدا- هەرچەندە ئەمە بە تەواوی لەگەڵ بەکارهێنانی نەریتی ئاو زاراوەیە ناگونجێت. خاوەنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە دەخەکدایە کە هەزی کاری کرێکار بکڕێت. کرێکار بە بەکارهێنانی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان کاڵای نوێ بەرهەم دەهێنێت کە دەبنە موڵکی سەرمایەدار. خاڵی جێوەری سەبارەت بەم پرسەیە، پەیوەندی نێوان ئاوەی کرێکار بەرهەمی دەهێنێت و ئاوەی مووچەی پێدەدرێت، هەردووکیان لە ڕووی بەهای ئاستەقینەوە پێوانە دەکرێن. تا ئاو جێگایەی گرێبەستی کار "بەخەڵایە"، ئاوەی کرێکار وەریدەگرێت، نەک بە بەهای ئاستەقینەی ئاو کاڵایانەی کە بەرهەمی دەهێنێت، بەڵکو بە کەمترین پێداویستییەکانی و بە مەرجی سەرمایەدارەکان بە هەزی کار لە پەیوەندی لەگەڵ ژمارەی کرێکاران کە کێبەکێیان لەسەر دەکەن هەڵی کارێ. گرنگە تێبگەین کە تەنانێت لە ڕووی تیەریشەوە پارەی کرێکار بە بەهای بەرهەمەکەی دیاری ناکرێت.

سەرمایەی ئاهڵی مەیلی چێبوونەوەی هەیە لە چەند دەستەکی کەمدا، بەشکیش بەهای کێبەکێی نێوان سەرمایەدارەکانەوە، بەشکیش بەهای گەشەسەندنی تەکنەلۆژی و زیادبوونی دابەشکردنی، کار هاندەری پەکهەنانی یەکە گەورەکانی بەرهەمهێنانە لەسەر حیسابی بچووکتر.

ئەنجامی ئەم پشتیوانە ئەلیگارشییەکی سەرمایەی تایبەت کە دەستی بەسەر زۆربەی کەرتەکانی ئابووری وڵاتدا گرتووە، بە شێوەیەکی کاریگەر ناتوانرێت پشکنینیان بۆ بکرێت. ئەمە ڕاستە لە بڕیارەکانی ئێندامانی دەستەی یاسادانانکان لەلایەن لایەنە سیاسییەکانەوە هەڵدەبژێردرێن، کە تاکەکەسی زۆر لە لایەن سەرمایەدارە تایبەتکانەوە پارێزیان بۆ دابین دەکرێت یان بە شێوەیەکی تر کاریگەرییان لەسەر کە بە هەموو مانایەکی وشەکە دەنگدەران لە دەستپێکی یاسادانان جیا دەکاتەوە. دەرئەنجامەکەی ئەوەیە کە نوێنەرانی خەڵک لە ڕاستیدا بە ڕادەی پێویست بەرژەوەندیی چینە کەمدەرامەتەکانی دانیشتووان ناپارێزن. جگە لەوەش، لە هەلومەرجی هەبوودا، سەرمایەدارە تایبەتەکان بە ناچاری، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، سەرچاوە سەرەکییەکانی زانیاری (پرۆسەس، ڕادیۆ، پەروەردە) کۆنتڕۆڵ دەکەن. بەم پێیە لەڕادەبەدەر قورسە و لەڕاستیدا لە زەربەی حاڵەتەکاندا تەواو مەحاڵە کە تاکی هاووڵاتی بگاتە ئەنجامە بابەتییەکان و بە شێوەیەکی زیرەک سوود لە مافە سیاسییەکانی خۆی وەربگرێت.
بەم پێیە ئەو دۆخەی لە ئابووریەکدا کە لەسەر بنەمای خاوەندارێتی تایبەتی سەرمایە دامەزراوە، بە دوو بنەمای سەرەکی تایبەتمەندە:
یەکەم، ئامرازەکانی بەرهەمهێنان (سەرمایە) خاوەندارێتی تایبەتن و خاوەنەکانیان بەو شێوەیەی بەقازانجی خۆیان دەگۆڕێتەوە هەیدەسوڕێنن؛
دووەم: گرێبەستی کار ئازادانەیە. بەدڵنیاییەوە ئەمە بە مانای ئەوە نایەت کە بووترێت کەمەگەیەکی خاوێنی سەرمایەداری هەیە. هەروەها پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە کرێکاران لە ڕەگەی خەباتێکی سیاسیی درێژخایەن و تاڵەوە سەرکەوتوو بوون لە دەستەبەرکردنی فۆرمێکی تا ڕادەیەک باشترکراوی "گرێبەستی کاری ئازاد" بە هەندێک چین و توێژی کرێکاران. بەڵام بە کەی گشتی، ئابووریی ئێستا جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ سەرمایەداری "پاک"دا نییە.
بەرهەمهێنان بە قازانج ئەنجام دەدرێت نەک بە بەکارهێنان. هیچ بەگومانێک نییە کە هەموو ئەوانەی توانای کارکردنیان هەیە و ئارەزووی کارکردنیان هەیە هەمیشە لە دۆخێکدابن کە بتوانن کار بدۆزنەوە؛ تاڕادەیەک و بەردەوام "سوپایەکی بێکاران" بوونی هەیە. کرێکاران بەردەوام لە ترسی لەدەستدانی کارکێدایە. بەو پێیەی کرێکارانی بێکار و کەم مووچە بازاڕێکی قازانجهێنەر دابین ناکەن، بەرهەمهێنانی کاڵای بێکاربەر سنووردار و دەرئەنجامێکی پرسیارکی سەختە. پشکۆتنی تێکنەلۆژیا زەرجار دابڕتە هەی بێکاری زیاتر نەک

سووککردنی باری کارکردن بۆ هەموان. پاشنەری قازانج، بۆ هاوبەشی لەگەڵ کەبەکەی نێوان سەرمایەدارەکان، بەرپرسە لە ناسەقامگیری لە کێڵگەکەبوون و بێکارهێنانی سەرمایە کە هەکارە بۆ نامبونەکی قووڵ. کەبەکەی بەسنوور دەبێتە هەکاری بێکاری زیاتر و پێکخستنی هێشیاری کەمایەتی تاکەکان وەک ئاوەی پێشتر باسمکرد.

ئەم پێکخستنی هێشاریەی تاکەکان بۆ خراپترین خراپەی سەرمایەداری دەزانم. هەموو سیستەمی پەروەردەیی ئەمۆ بەدەست ئەم خراپەیەوە دەناڵێنێت. کەبەکەیەکی بێتام لە زهنییەتی خوێندکاردا دەچێنرێت، کە تاهێناوە چاوچنۆکانە هەوڵی بۆ دەستهێنانی سەرکەوتنبدا وەک ئامادەکارییەک بۆ پیشەکەی داهاتووی.
من قەناعەتم وایە تەنها یەک ڕێگە هەیە بۆ نەهێشتنی ئەم خراپەکارییە قورسانە، ئاویش لە ڕێگەی دامەزراندنی ئابووریەکی سۆسیالیستییەوە، کە سیستەمێکی پەروەردەیی لەگەڵدا بێت و ئاراستەی ئامانجە کەمایەتییەکان بکات. لە ئابووریەکی لەو جۆرەدا ئامرازکانی بەرهەمهێنان کەمێگە خاوەندارێتی لەدەکات و بە شێوەیەکی پلان بۆ داهێزراو بەکاردەهێنرێت. ئابووری پلان بۆ داهێزراو، بەرهەمهێنان بەپێی پێویستی کەمێگە ڕێکدەخات، ئەو کارانەی کە دەبێ ئەنجام بدرێت بەسەر هەموو ئاوانەی توانای کارکردنیان هەیە دابەش دەکات و گەرەنتی بژێوی ژیانی هەموو ژن و پیاو و منداڵێک دەکات. پەروەردەی تاک، سەرباری بەرەوپێشبردنی توانا زگماکییەکانی خۆی، هەوڵی بەرپرسیارێتی زیاتریش لەبەرانبەر کەمێگەکەیدا دەدات.

سەرەڕای ئەوەش، پێویستە لەبیرمان بێت کە ئابووریەکی پلان بۆ داهێزراو هێشتا سۆسیالیزم نییە. ئابووریەکی پلان بۆ داهێزراو وەک خۆی ڕێنگە لەگەڵ کێلەکردنی تەواوەتی تاکدا بێت. گێشتن بۆ سۆسیالیزم پێویستی بە چارەسەرکردنی هەندێک کێشەی کەمایەتی-سیاسی لەئادەبەدەر سەختە: چۆن دەکرێت، بە لەبەرچاوگرتنی ناوەندگرایی دوور مەودای دەسەاتی سیاسی و ئابووری، ڕێگری لە بیرکراسی بکرێت کە ببێت بە هەموو هێز و زیادەڕەوی؟ چۆن دەتوانرێت مافی تاک بپارێزرێت و بەو هێیەوە بەرپەرچدانەوەیەکی دیموکراسی بۆ دەسەاتی بیرکراسی مسۆگەر بکرێت؟
ووڵنکردنەوە سەبارەت بە ئامانج و کێشەکانی سۆسیالیزم لە سەردەمی گواستنەوەی ئەمۆدا زۆرترین گرنگی هەیە. بەو پێیەی لە هەلومەرجی ئێستادا باسکردنی ئازاد و بێ بەربەست لەم کێشانە کوتتە ژێر تابۆیەکی بەهێزەوە، من بناغەی ئەم (گۆڤارە – Monthly Review) بە

خزمەتکی گشتیی گرنگ دەزانم.

-_____

- ئەلبێرت ئینیشتاین(١٤ی مارسی١٨٧٩ لە دایکبووە، ١٨ی نیسانی١٩٥٥ کۆچی دواییکردووە) فیزیازانێکی بەناوبانگی جیهانییە. ئەم باسەتە لە سەرەتادا لە ژمارەی یەکەمی Monthly Review لە ئایاری ١٩٤٩ بڵاوبۆتەوە.

سەرچاوە:
https://fau.digital.flvc.org/islandora/object/fau%3A5387/datastream/OBJ/view/Why_socialism_.pdf

---

بەراوردکردنی شیعرەکانی (شەرکەبکەس و فروغ فروخزاد) بە پێی قوتابخانەی سلاڤی.. تۆژەر عەبدولسەلام ئیسماعیل سادق

بۆ خوێندنەوەی ئەم باسەتە کلیکی ئێرەبکەن..

AbdulsalamEsmailDownload

پارە لە سەرمایەداری و سوسیالزمدا. بەشی کۆتایی.. شیکردنەوەی کاوە کەریم

بۆ گۆگرتن لەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

هێگل.. بریا محمد

حزبی هێگل بنەبووندەوە، بووە هۆی ئەوەی هەموو ئەو خولیا و عەقیدە کورتبینانە بڵاوە بنێت کە لەسەردەمی ڕۆشنگەریدا باڵا دەستبوون، بۆیە بەهاوکاری هێدرین و شێینگ، کاری بۆ ئەوە دەکرد خۆی لە جێگەوتە هزرییەکانی ئەو کاتە دەرباز بکات کە جێگەوتی بەسەر فەلسەفەی ئەمانیدا دیاربوو. لەم قۆناغەی تازە پێگەیشتنیدا، هێگل زۆر چاودێری ئاڕاستەیە کەمایەتییەکانی دەکردوو، زیاتریش حزبی لەخوێندنەوەی کتێبی مێژوویی بووە، بۆیە دەبینین لە نێو دەفتەری یادەوەری ڕۆژانەی خۆیدا ئاماژە بە ئەوە دەکات کە حزب دەکات لەداهاتوودا ببێتە مێژوونوس، مێژوونوسێک بێت ژیانی پیاوە مەزنەکان و، نێتەوە مەزنەکان و، ئەخلاق و دابونەریتیان بنوسێتەوە، بەها ئەخلاقی و ئایینیەکانیان بنوسێتەوە و تۆمار بکات.

بە ئەوەی ببێتە مێژوونوسیش، هێگل کاری زۆری لەسەر پەروەردەکردنی لایەنی خوێندنەوەی مێژوویانەی خۆی کردووە تەوانینیشی لەبارەی ژیان وابووە کە هەموو کەسێک دەبێت ژیانێکی سەربەخۆ و ئازادی هەبێت...

ئایدیالیزم: هێگڵ فیلسوفێکی ئایدیالیزمی بوو و مارکیزیش تەوانینی خۆی دەربارەی ئایدیالیزم هەبووە، ئەو لای وایە ئایدیالیزم ئەو بیرکردنەوەیە کە سیستەمێکی گونجاو و تەکوپێک لە جیاتی واقیعێکی ئەزمونیی شەواو دادەنێ، کە لە خودی عەقڵ و فیکردا سەر هەڵدەدات، بەم پێیە، کاتێ ئایدیالیزم لەسەر ئاستی سیاسی و کەمایەتی دا کاردەکات، ئەوا مەبەستی ئازاد کردنی کەمگرێیە لە

هەموو جۆرە داپڵاسین و سڕکوتکردنێک، کە بەهۆی هەڵوێستە سیاسی و ئاڵۆزییەکانەوە یا بە پشتبەستن بە عەقڵو ئەنجام دەدرێن، بە نموونە پەداویستییەکانی بازاڕ و هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی قازانجی زۆرتر و رکابەرایەتی نێوان دەزگا بڕهەمهێنەرەکان، ئەمانە هەموویان ئەو واقیعە شێواو و پڕ ئاژاوەیە پێکدێنن، کە مرۆڤی هاوچەرخ تێیدا دەژین، بۆیە ئایدیالیزم باشترین فریادڕەسێکە بۆ دەرباز کردنی مرۆڤ لەم بارودۆخە ئاڵۆزە.
کاتێک مارکیز باسی ئایدیالیزم دەکات ئەوا ئەو بیرمەندە پتر مەبەستی فەلسەفەی ئایدیالیزمی ئەمانییە و لەفەلسەفەیەکی شڕشگێڕانەی لە قەڵەم دەدات، هیگڵ لای مارکیز ڕابەری فەلسەفەی ئایدیالیزمی ئەمانییە، چونکە لای ئەو هەگڵ ڕەخنەکی شڕشگێڕانەی بەعەقڵ بەخشیوە.

بریا محمد
سەرچاوە: 1. هەگڵ و سیاسەت، 2. هەگڵ و دوو لە قوتابیانی.

سێبەرێکی شکاو.. شیعری ستار ئەحمەد

هاتەوە
خەمێکی لەیەخەی گردا
ڕووی کردە ئاسۆیەك
سێبەری لەتیشکا خنکاوە
بەشانی حەسرەتا هەڵدەکشێ
لەبەیانییەکی ئاڵدا گەیشتە ئێرە
ئاسمان لەبەر نوچدانی ڕێگاکان
پاڵی بەشەپۆلی مەرامەوە دەنا
نسکان دەستیان بێ نوور پان دەکردەوە
خەریك بوو شینبم
لەگۆشەی زامکا ڕاکشێم
سینەی کردەوە
قەتماغەی چەندین ئەدگاری نیشاندام

ئەو ڕۆژانەی بەبیرما هێنایەوە
پەنجەکانی لەدەستما ڕووا
لێوەکانی بەئەشکم دەگەشایەوە
ئەمڕۆ دەزانیت
سیمایەك لەسیحری خوا دەچێ
نیگایەك بەبەژنی عەشقما هەدەگەڕێ
بەرکیان گرتووە
جەوی نزاکان دەگرن
ژوانگەیەك لەحەشارگەی خەونەکانا دەڕازێننەوە
لەپشوازی گەانەوەی ئەوو
لەماڵاوایی دایکما
هێدی هێدی
وەکوو فرمێسك توامەوە
تووڵەیەك ئەشکی سووری مژینەمە
دەمباتە خزمەتی ئەو سێوانەی
بەزاری ئاگر داگیرسان
لە باەکانا هەدرانەوە

ستار ئەحمەد